SUOMALAISET VIRON VAPAUSSODASSA

VILHO HELANEN

SUOMALAISET VIRON VAPAUSSODASSA

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ KIRJA, HELSINKI

HELSINKI 1921
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ KIRJAN
KIRJAPAINO

Esipuhe.

Esillä oleva, Suomen virolaisille heidän vapaussodassaan antamaa apua kuvaileva teos on kirjoitettu Viron Avustamisen Päätoimikunnan aloitteesta ja kannatuksella.

Vielä nykyäänkin tiedetään sekä Suomessa että Virossa hämmästyttävän vähän Viron suomalaisesta apuretkikunnasta, sen vaiheista ja merkityksestä. Ainakaan Suomessa tämä valitettava seikka ja sen aiheuttamat umpimähkäiset, usein hyvinkin väärät ja kohtuuttomat arvostelut eivät voi johtua halusta väheksiä retkikunnan merkitystä — onhan se kaikkine puutteineen ja erehdyksineenkin itsenäisen Suomen ensimmäinen ja toistaiseksi ainoa suurtyö, — vaan pikemminkin siitä, ettei ole ollut olemassa mitään yhtenäistä, kokonaisuutta käsittelevää kuvausta suomalaisesta avunannosta. Esillä oleva teos pyrkii poistamaan tämän puutteen.

Kerrotut tapaukset ovat niin lähellä kirjoitusaikaa, ettei niiden merkitystä ja kantavuutta vielä toistaiseksi voida kokonaisuudessaan oikein arvostella. Lisäksi on osoittautunut nykyoloissa mahdottomaksi hankkia aineistoa kaikilta tarpeellisilta suunnilta. Historiallista objektiivisuutta ei niin ollen luonnollisestikaan ole voitu saavuttaa. Tekijän on täytynyt alun pitäen tyytyä antamaan vain yksinkertainen kuvaus niistä Suomen kansan uhrauksista, jotka saivat aikaan ja muodostavat suurenmoisen suomalaisen apuretkikunnan. Jos kuvaus päätarkoituksensa ohella voisi lisäksi vakuuttaa joitakuita virolaisia suomalaisen avunannon epäitsekkyydestä ja toisaalta herättää maassamme ja retkikuntaan osaaottaneissa enemmän ymmärtämystä virolaisia ja heidän vapaussotaansa kohtaan, olisi sen tarkoitus täydelleen saavutettu.

Teoksen loppupuoli on suureksi osaksi laadittu enemmän yhteenliitettyjen muistelmien kuin yhtäjaksoisen esityksen muotoon — pitäen kuitenkin silmällä kuvauksen yhtenäisyyttä. Tämä on johtunut siitä, että Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon taisteluja koskeva virallinen aineisto on valitettavasti erittäin niukka, joten toisenlainen muoto tämän rykmentin toiminnasta kerrottaessa ei ole ollut juuri mahdollinenkaan. Sen mukaisesti on pidetty parhaana noudattaa samaa menettelytapaa myöskin kuvattaessa Pohjan Poikain rykmenttiä — sitäkin suuremmalla syyllä, kun siitä ilmestynee eräiden sen osanottajien toi-

mesta toisensuuntainen, sitä yksinomaan käsittelevä teos. Valittu kuvausmuoto on sitäpaitsi katsottu varsin hyväksi elävöittämään lukijalle suomalaisten vapaaehtoisten vaiheet. Retkikunnan upseerien ja sotilaiden antama runsas avustus on tehnyt mahdolliseksi sen noudattamisen.

Siteerattujen asiakirjojen sanamuoto on säilytetty ennallaan, mikäli se suinkin kielen kannalta on ollut mahdollista. — Viron rajojen sisällä olevista paikkakunnista on teoksessa käytetty virolaisia nimiä, ellei jokin toinen muoto ole vakiutunut suomalaiseen käytäntöön. Tällöin on kuitenkin nimen ensimmäistä kertaa esiytyessä mainittu sulkujen sisällä yleisessä käytännössä ollut saksalainen nimi. Viron rajojen eteläpuolisista paikoista on käytetty saksalaisia nimiä. — Tekstiin liittyvät, sotavoimien sijoitusta ja lukumäärää osoittavat taulukot on laadittu Viron pääesikunnan operatiiviosaston tietojen mukaan.

Tässä yhteydessä pyydän kiittää kaikkia niitä henkilöitä, jotka ovat antaneet käytettävikseni hallussaan olevia, retkikuntaa koskevia asiapapereita, muistelmia ja valokuvia, ja virolaisia viranomaisia Helsingissä ja Virossa, jotka hyväntahtoisesti ovat sallineet minun tutustua virolaisten sotilasarkistojen papereihin. Ennen kaikkea olen kiitollisuuden velassa Viron Avustamisen Päätoimikunnan ensimmäiselle puheenjohtajalle, tohtori O. W. Louhivuorelle, Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon komentajalle, everstiluutnantti Martin Ekströmille, Pohjan Poikain 1:sen pataljoonan komentajalle, jääkäriluutnantti Bror Erik Hannulalle, ja Pohjan Poikain 2:sen pataljoonan komentajalle, jääkäriratsumestari Gustaf Svinhufvudille, jotka ovat hyväntahtoisesti tarkastaneet teoksen käsikirjoituksen eri osat ja sen ohessa tehneet erittäin arvokkaita huomautuksia, sekä Viron Avustamisen Päätoimikunnan puheenjohtajalle, tohtori Santeri Ivalolle, ja sen jäsenille, jotka ovat suoneet minulle tukea työssäni.

Helsingissä lokakuun 19 p:nä 1921.

Vilho Helanen.

ENSIMMÄINEN OSA

(Kartta N:o 1.)

I. Katsaus Viron varhaisempaan historiaan.

Viron nykyään $1^1/_2$-miljoonaisen kansan alkuvaiheet ovat olleet samat kuin muidenkin suomalaisten heimojen, jotka muodostivat yhteisen, Laatokan ja Väinäjoen välisellä alueella asuvan kantasuomalaisen kansan. Yhteissuomalaisen ajan päätyttyä nykyisten suomalaisten esi-isät alkoivat siirtyä pohjoisemmaksi, kun taas virolaiset ja liiviläiset asettuivat pysyväisesti Suomenlahden eteläpuolelle. Liiviläiset asuttivat Kuurinmaan rannikon, jolla vain pieniä tähteitä enää on jäljellä tästä kansasta. Virolaiset ottivat haltuunsa Pohjois-Liivinmaan, Viron ja läntiset suuret saaret.

Virolaisten ja varsinaisten suomalaisten olot eivät vielä lähinnä seuraavana aikana paljon eronneet toisistaan. Molemmat kansat elivät jakautuneina suurempiin ja pienempiin yhdyskuntiin ilman lujaa kokonaisuutta ja hankkivat elatuksensa maanviljelyksellä ja karjanhoidolla. Turvakseen he rakensivat lukuisia, lujia maalinnoja toisiaan ja ulkonaisia vihollisia vastaan, joista viimemainituista skandinaavialaiset viikinkiretkeilijät tähän aikaan olivat vaarallisimmat. Kostaakseen näiden tekemiä hävitysretkiä virolaisetkin vuorostaan purjehtivat Tanskan ja Ruotsin rannikoille polttaen ja ryöstäen rantakaupunkeja ja -kyliä. Tänä itsenäisyysaikanaan virolaiset olivat vielä vilkkaassa yhteydessä Suomenlahden takaisten heimolaistensa kanssa. Sitä todistaa m. m. se, että heitä oli mukana myöskin karjalaisten Ruotsiin tekemällä suurella kostoretkellä v. 1187, jolloin Sigtunan kaupunki hävitettiin.

Maansa suotuisan aseman vuoksi virolaiset saivat jo varhain ryhtyä taisteluun naapurikansoja vastaan sen omistamisesta. Viikinkiretkeilijäin jälkeen novgorodilaiset yrittivät saada maata valtaansa siinä kuitenkaan pysyväisemmin onnistumatta. Vakavampi vaara uhkasi virolaisia saksalaisten taholta, etenkin senjälkeen, kun

heitä oli kauppiaina ja munkkeina asettunut Riianlahden rantamille ja ryhtynyt sieltä levittämään valtaansa pakottaen vähitellen, sitkeiden taistelujen kautta, liiviläiset alamaisuuteen ja vastaanottamaan kasteen. He olivat v. 1201 perustaneet Riian kaupungin Väinäjoen suuhun valtansa tueksi ja vuotta myöhemmin hengellisen ritarikunnan uuden uskon levittämiseksi Itämeren pakanamaihin.

Sittenkuin lättiläiset olivat melkein vastarinnatta taipuneet uusiin oloihin ja liiviläisetkin vihdoin v. 1208 lopullisesti kukistuneet, tuli virolaisten vuoro. Sotataitoisilla saksalaisilla ritareilla oli vielä apunaan suuret määrät liiviläisiä ja lättiläisiä, kun taas virolaiset eivät nytkään, vaaran hetkellä, yhtyneet voimakkaaksi kokonaisuudeksi, vaan taistelivat maakunnittain, yksi tai pari-kolme kerrallaan.

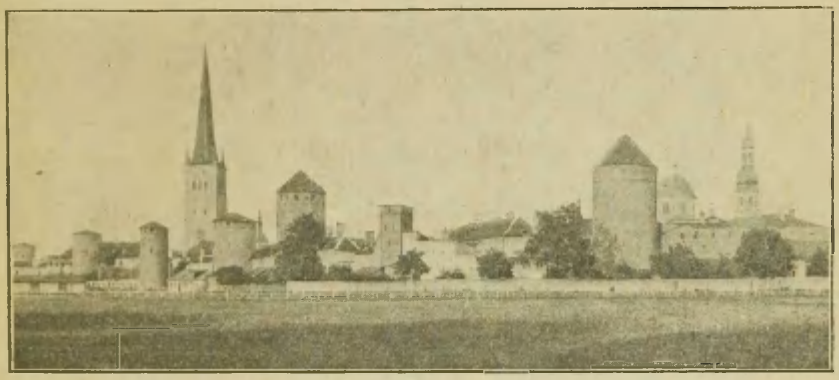
Turhaan he koettivat estää vihollista tunkeutumasta maahan. Askel askeleelta heidän oli vimmatusti taistellen peräydyttävä. Virolaisten kohtalo ratkaistiin Paalan kiivaassa taistelussa syyskuun 22 p:nä 1217, jolloin Sakalan maakuntalaisten urhea päällikkö *Lembit* kärsi suurine joukkoineen ratkaisevan tappion. Sotaa kesti kuitenkin vielä 7 vuotta, ennenkuin uljas kansa taipui vieraan ikeeseen.

Tanskalaisiakin joukkoja saapui sodan kestäessä Viroon saksalaisten taistelua johtavan Liivinmaan *Albert*-piispan kutsusta. He nousivat kuninkaansa *Waldemar II Seierin* johdolla maihin Räävelin rannikolla, valloittivat Lindanisan maalinnan ja rakensivat sen tilalle v. 1219 kivilinnan, jota kansa alkoi kutsua Tallinnaksi, s. o. Tanskan linnaksi. Tanskalaiset valloittivat vielä pohjoisosat Harju- ja Virumaasta. Ruotsalaisetkin yrittivät jo tähän aikaan saada jalansijaa maassa, Läänemaalla, mutta urheat saaristolaiset saapuivat silloin suurin joukoin hätään joutuneiden avuksi ja karkoittivat vihollisen.

Saavutettu menestys aikaansai kuvaamattoman innostuksen koko Viron kansassa. Kaikkialla noustiin vieraita sortajia vastaan. Tanskalaiset suljettiin Tallinnaan, ja saksalaiset, jotka riitelivät keskenään virolaisten maan jakamisesta, karkoitettiin linnasta toisensa jälkeen. Vihdoin kuitenkin *Albert*-piispan onnistui saada riitaisuudet lopetetuiksi ja saksalaisten yhteinen rintama virolaisia vastaan lujitetuksi. Virolaisten oli kaikkialla peräydyttävä. Elokuun 15 p:nä 1224 *Albert*-piispa saapui saksalaisine, liiviläisine ja lättiläisine joukkoineen Tarton luo, jonka täytyi urhoollisen puolustuksen jälkeen antautua. Se ryöstettiin ja poltettiin perustuksiaan myöten.

Pian senjälkeen viimeiset vapaat virolaiset sortuivat Valjalan lujan linnan kukistuessa.

Voittajat ryhtyivät järjestämään maan oloja mielensä mukaan. Entisten maalinnojen tilalle rakennettiin luostareita ja kirkkoja tai lujia kivilinnoja, joiden ympärille Saksasta tulleet kauppiaat ja käsityöläiset rakensivat myöhemmin korkealla kivimuurilla ympäröityjä kaupunkeja. Tarton viereiselle pyhälle Taaranmäelle Tarton ensimmäinen katolinen piispa rakennutti v. 1241 komean tuomiokirkon, jonka jylhät rauniot keskellä kaunista Tuomiovuoren puistoa ovat vieläkin kaupungin huomattavin nähtävyys.

Tallinnan vanhoja muureja.

Kun maan valloituksen jälkeen feodaalijärjestelmä pian levisi yli koko Liivinmaan, muodostui sinne kalparitarien, pappien ja porvarien lisäksi neljäskin saksalainen sääty, suurtilallisten vasallit. He saivat myöhemmin läänityksensä eri tavoin perinnölliseksi omaisuudekseen, jolloin heistä muodostui herraskartanoiden l. moisioiden omistajaluokka.

Viroa, Liiviä ja Kuurinmaata kutsuttiin yhteisellä nimellä Liivin maaksi. Se laskettiin tästä lähtien nimellisesti kuuluvaksi Saksan keisarikuntaan, mutta sen, kuten muidenkin liittovaltion osien tähän aikaan, asema oli alusta alkaen hyvin itsenäinen. Kilpailu ylimmästä vallasta uudessa valtiossa alkoi melkein heti Riian piispan ja kalparitarien johtajan, n. s. ritarikunnan mestarin, välillä. Taistelu oli ajoittain hyvinkin kiivas. Lopuksi, monien vaiheiden jälkeen, se päättyi viimemainitun voittoon. Aikojen kuluessa Liivinmaan ritari-

valtio sai sitten varmemmat muodot ja tuli näyttelemään huomattavaa osaa Itämeren maiden historiassa.

Voitettujen virolaisten asema oli alusta alkaen vaikea. He olivat menettäneet kaiken poliittisen vapautensa. Heidän oli sitäpaitsi suoritettava kalparitareille ja kirkolle kymmenyksiä ja tehtävä päivätöitä kaupunkeja, linnoja, luostareita ja kirkkoja rakennettaessa. Näistä satunnaisista työpäivistä muodostui sittemmin pysyväinen työvelvollisuus.

Sittenkuin herraskartanot tulivat vasallien omaisuudeksi ja he asettuivat vakinaisesti asumaan kansan keskuuteen rakennuttaen talonpojilla lukuisia, komeita herraskartanoita, huononi kansan asema suuresti entisestään. Talonpoikain tiluksia liitettiin väkivaltaisesti kartanon maihin, niiden omistajat ajettiin maantielle tai joutuivat moision alustalaisiksi. He köyhtyivät köyhtymistään verojen ja työpäivien vuosi vuodelta lisäytyessä. Pysyäkseen jotenkuten hengissä onneton rahvas oli pakotettu lainaamaan viljaa ja työjuhtia herraskartanoista. Se joutui sen kautta moision velalliseksi, menettipä liikkumisvapautensakin. 14:nneltä vuosisadalta alkaen luettiin talonpojat jo pysyväisesti sen kartanon maihin kuuluviksi, jonka alueella he asuivat. Vain lyhyt askel tästä oli luonnollisesti siihen, että talonpoikia alettiin myydä ja lahjoitella erilläänkin maasta, ja että he menettivät oikeuden omistaa varallisuutta ja tehdä valituksia heidän osakseen tulleesta kohtelusta, joka vuosi vuodelta kävi yhä epäinhimillisemmäksi. Vallanpitäjät, joiden mielivallasta he olivat kokonaan riippuvaisia, eivät enää katsoneet heidän kuuluvan edes ihmisten joukkoon ja kohtelivat heitä sen mukaisesti.

Talonpoikaisväestön tila oli kaikkein kurjin Räävelin, Harjun ja Virun maakunnissa, joissa Tanskan kuninkaan saksalaiset voudit ja vasallit hätyyttivät kansaa mielensä mukaan. Epäinhimillinen kohtelu, jolla tuskin on muualla vertaistaan tämänkään julman ajan historiassa, synnytti rahvaassa mitä katkerinta vihaa. Se ei ennustanut hyvää vallanpitäjille. Estääkseen mellakoita Tanskan kuningas antoi v. 1315 Viron herttuakunnan talonpojat suorastaan vasallien omaisuudeksi, jonka elämästä ja kuolemastakin heillä oli oikeus päättää. Kun näitä valtuuksia käytettiin hirveällä tavalla rahvasta vastaan, aiheutti se yleisen kapinan Tanskan alueilla v. 1343. Harju- ja Läänemaalla parisentuhatta saksalaista ja tanskalaista sai surmansa. Hurjistunut kansa kulki herraskartanosta toiseen surmaten

armotta kaikki, vanhat ja nuoret, miehet, naiset ja lapset, ja polttaen moisiot, kirkot ja luostarit.

Vapaustaistelua johtamaan valittiin neljä kuningasta, jotka keräsivät kymmentuhantisen armeijan, saivat voiton ritareista Tallinnan edustalla ja lähettivät avunpyyntöjä Suomeen ja Ruotsiin. Turun ja Viipurin linnanpäälliköt, *Dan Niklinpoika* ja *Pietari Joninpoika*, päättivätkin tällöin omin päin kiiruhtaa heimolaisten avuksi ja ryhtyivät tarpeellisiin valmistuksiin. Tämä ensimmäinen suomalainen apuretkikunta ei kuitenkaan joutunut ajoissa Viroon. Sen oli palattava tyhjin toimin takaisin. Tanskan avukseen kutsumien kalparitarien oli sillä välin onnistunut vangittuaan petoksella virolaisten kuninkaat saada voitto johtajitta jääneestä armeijasta verisessä taistelussa Tallinnan luona. Muuallakin kapina kukistettiin v. 1344 erittäin julmasti. Kymmenien tuhansien virolaisten sanotaan tämän kapinan yhteydessä saaneen surmansa, ja jäljelle jääneiden asema kävi entistä paljon tukalammaksi. Tanskan kuningas möi senjälkeen Viron herttuakunnan saksalaiselle ritarikunnalle 19.000 markasta puhdasta hopeaa, ja samasta summasta kalparitaristo lunasti sen haltuunsa vuotta myöhemmin.

Mutta samalla kuin saksalaisten ritarien valta-alue Liivinmaalla näin laajeni, heikontui heidän asemansa yhä lisäytyvän sisäisen eripuraisuuden takia. Kaiken muun lisäksi leviävä tapainturmelus ja mukavuudenhalu toivat mukanaan haluttomuuden sotaan. Venäläiset, jotka olivat jo kauan ahnehtineet Itämeren rantamaita, päättivät nyt tehdä lopun rappeutuneesta ritarivaltiosta ja valloittaa Liivinmaan. Mutta kalparitarien mestarina sattuikin tähän aikaan olemaan voimakas ja kyvykäs *Wolter von Plettenberg*, joka saatuaan kaksi suurta voittoa rajan yli tse hyökänneistä venäläisistä karkoitti heidät maasta, valloittipa v. 1502 Pihkovankin turvaten siten toistaiseksi ritarivaltakunnan.

Uskonpuhdistus alkoi näihin aikoihin levitä Liivinmaalle saaden nopeasti jalansijaa tähän aikaan vielä täysin saksalaisissa kaupungeissa, mutta hitaammin virolaisissa maalaisseurakunnissa. Katolisuus ei ollut kyllä milloinkaan syöpynyt virolaisen kansan tajuntaan, mutta vironkielisen raamatun puute ja uutta uskoa saarnaavien vironkielen taitamattomuus ehkäisivät uskonpuhdistuksen menestymistä rahvaan keskuudessa. Kun tämän lisäksi saksalaiset eivät sallineet virolaisten valmistautua papeiksi, niin ei ole ihme,

että uskonpuhdistus virolaisten keskuudessa edistyi vain perin hitaasti, joskin varmasti.

Plettenbergin loistavat voitot eivät kauaksi aikaa turvanneet maata venäläisten hyökkäyksiltä. Kun *Iivana IV Julma* lähetti v. 1558 Liivinmaalle 70.000 venäläistä, tataaria ja kalmukkia käsittävät sotalaumansa, niin nautintojen ja prameilun veltostamat saksalaiset eivät alussa yrittäneetkään ryhtyä vastarintaan. He pakenivat lähestyvän vihollisen tieltä linnojen ja kaupunkien muurien turviin. Virolainen talonpoikaisväestö koetti muun suojan puutteessa etsiä turvaa petomaisilta vihollisilta metsistä ja soilta, mutta murhaajajoukkiot seurasivat pakolaisia sinnekin. Ne, joiden henki armosta säästettiin, myytiin orjiksi Venäjälle, jolloin maksettiin, kerrotaan, miehestä 10 ja naisesta 15 kopeekkaa. Linna toisensa jälkeen antautui ja hävitettiin. Vain Vastseliina puolustautui urhokkaasti joutuen kuitenkin $1^1/_2$-kuukautisen piirityksen jälkeen viholliselle. Heinäkuussa 1558 Tarttokin antautui ja ryöstettiin. Sen asukkaat vietiin orjuuteen Venäjälle.

Vihdoin kalparitarit olivat saaneet kokoon jommoisenkin armeijan, joka kohtasi vihollisen Valkin kaupungin lähistöllä, Härgmäellä, v. 1560, mutta kärsi täydellisen tappion. Elokuussa samana vuonna venäläiset pakottivat Liivinmaan lujimmin linnoitetun kaupungin, Viljandin, antautumaan.

Kalparitarien vallan tultua näin murretuksi muutkin naapurit kiiruhtivat saaliinjaolle, ja vaikka venäläiset olivat tehneet enimmän, jäivät he vähimmälle osalle.

Avuksi kutsuttuna Tanskan prinssi, *Maunu-herttua*, otti v. 1560 haltuunsa Saarenmaan, Läänemaan ja Kuurinmaan hiippakunnat. Ruotsin puolelta *Juhana-herttua* oli jo jonkin aikaa ollut puuhassa saadakseen haltuunsa Tallinnan kaupungin ympäristöineen, osaksi isänsä, *Kustaa Vaasan*, suostumuksella, mutta suurimmaksi osaksi omin päin, kuitenkin toistaiseksi tuloksetta. Nyt venäläisten joukkojen lähetessä Tallinnan kaupungin edustajat ja Harju- ja Virumaan ritarit muuttaen mieltänsä suostuivat tunnustamaan Ruotsin kuninkaan yliherruutta, jos heille Ruotsin puolelta taattaisiin varma turva venäläisiä vastaan. Vast'ikään Ruotsin valtaistuimelle noussut *Erik XIV* lähetti silloin v. 1561 Viroon enimmäkseen suomalaisista kokoonpannun sotajoukon. Maan hallinto uskottiin tällöin, kuten tavallisesti myöhemminkin Ruotsin valtakautena, suomalaisille aatelismiehille. Kuuluisa *Klaus Kristerinpoika Horn* määrättiin

Liivinmaan sotajoukkojen ylipäälliköksi, *Lauri Fleming* maan käskynhaltijaksi ja *Erik Slang* Tallinnan isännäksi. Seuraavina kuukausina ruotsalais-suomalaiset joukot ottivat haltuunsa useita Viron kaupunkeja ja linnoja. Venäjän haltuun jäivät vain Tarton hiippakunta ja Narva ympäristöineen. Parikymmentä vuotta myöhemmin Ruotsin armeija *Pontus de la Gardien* johdolla valloitti v. 1581 Rakveren ja Narvan. Jäljelle jääneet osat maata kalparitarien mestari luovutti Puolan kuninkaalle.

Taistelut Liivinmaalla eivät kuitenkaan loppuneet tähän. Ruotsin, Puolan, Venäjän ja *Maunu-herttuan* armeijat taistelivat vielä vuosikausia keskenään maan omistuksesta. Viron, Liivin ja Kuurinmaan linnat ja kaupungit siirtyivät kädestä käteen.

Jokainen maan isännäksi pyrkivä ryösti ja hävitti seutuja hirveästi. Talonpoikaisväestön kärsimykset olivat suunnattomat. Sotamiehet hävittivät talonpoikain kurjat hökkelit ja pienet viljelykset, jotka heidän oli onnistunut lyhyenä rauhan aikana saada jommoiseenkin kuntoon, ja surmasivat tai veivät vankeuteen kaikki käsiin saamansa asukkaat. Kokonaisia kaupunkeja ja kyliä muuttui soraläjiksi ja suitsuaviksi raunioiksi. *Iivana Julman* joukkojen kerrotaan kiduttaneen maan asukkaita niin kauhealla tavalla, että silminnäkijät kadottivat järkensä.

Venäläiset menettivät kiivaiden taistelujen kautta puolalaisille loputkin osuudestaan Liivinmaahan. Mutta tämä ei juuri nimeksikään helpottanut rahvaan asemaa. Yhtämittaiset hävitykset tosin lakkasivat. Mutta Puolan hallitus samalla vahvisti saksalaisten kaikki etuoikeudet antaen siten laillisen muodon virolaisten orjuudelle. Kaiken lisäksi alettiin maata pian mitä häikäilemättömimmin puolalaistaa ja kansaa käännyttää takaisin katoliseen uskoon. Tulokset eivät tosin olleet suuret, mutta nämä vuodet olivat kuitenkin rahvaalle raskaat.

Ruotsin hallituksen yritykset parantaa virolaisten asemaa alaisillaan alueilla menivät aluksi hukkaan saksalaisten aatelisten kiivaan vastarinnan vuoksi. Pitkällinen, etupäässä Liivinmaalla käyty kruununperimyssota Ruotsin ja Puolan kuninkaiden välillä 1600-luvun alkupuolella lisäsi vielä maan asukkaiden kärsimyksiä. Nälänhätä ja rutto täydensivät sodan hävityksiä aikaansaaden kuvaamattoman kurjuuden. Sotaonni kääntyi lopuksi Ruotsin puolelle. Ruotsalais-suomalaiset joukot valloittivat v. 1621 *Kustaa II Aadolfin* johdolla Riian ja v. 1625 *Jaakko de la Gardien* johdolla Tarton. Sit-

tenkuin Ruotsin joukot olivat valloittaneet vielä joukon Kuurin- ja Lätinmaan kaupunkeja ja linnoja, täytyi Puolan Altmarkin rauhassa v. 1629 luopua osuudestaan Liivinmaahan. V:sta 1645, jolloin Tanskan hallussa siihen saakka ollut Saarenmaa liitettiin Ruotsiin, koko Liivinmaa kuului Ruotsin valtakuntaan.

Valoisampi aika koitti nyt virolaisillekin vuosisataisen kurjuuden jälkeen. Silloinen ruotsalainen järjestys ja lainalaisuus pantiin vähitellen maassa, mikäli mahdollista, voimaan kaikista moisionomistajien vastusteluista huolimatta. Sen kautta Ruotsin hallitus hankki saksalaiset aateliset ja tilanomistajat vannoutuneiksi vihollisikseen, joiden vaarallisuus oli hädän hetkellä ilmenevä. Sekä ylempää että alkeisopetusta ryhdyttiin järjestämään pitäen silmällä virolaisenkin väestön tarpeita ja etuja. *Kustaa II Aadolfin* Nürnbergissä v. 1632 antaman käskyn mukaan avattiin yliopisto Tartossa. Yleinen sivistyksellinen ja aineellinen hyvinvointi pääsi alulle tänä rauhan ja järjestyksen aikana. Talonpoikaisväestön tilaa parannettiin huomattavasti kruununmailla, jotka *Kaarle XI*:n aikana toimeenpannun reduktsioonin kautta tulivat käsittämään 5/6 Liivinmaan viljellystä alueesta. Yksityistenkin herraskartanoiden omistajien täytyi lieventää alustalaistensa tilaa, jotteivät he olisi jääneet vallan työväkeä vaille. Erikoisilla laeilla koetettiin turvata talonpoikaisväestöä isäntien mielivallalta.

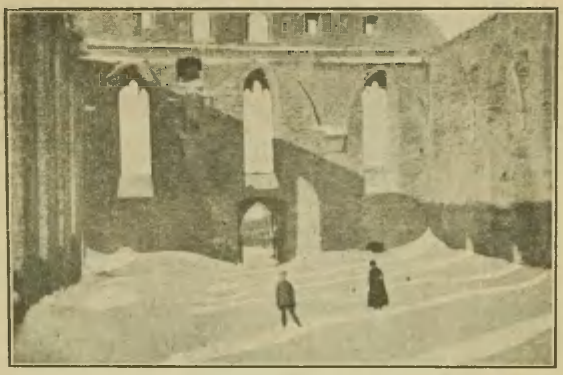
Mutta näin hyvissä merkeissä alkanut onnenaika loppui lyhyeen. V. 1695 täydellinen kato aikaansai hirvittävän nälänhädän koko maassa. Virossa ja Liivinmaalla sanotaan tällöin kuolleen n. 50.000 ihmistä. Rauha olisi nyt ollut kipeästi tarpeen, mutta sen asemesta syttyikin pitkällinen ja hävittävä Suuri Pohjan sota.

Sodan vaiheet ovat isänmaamme historiasta tunnetut. Narvan kuuluisa taistelu, jossa *Kaarle XII* muutamien tuhansien suomalaisten ja ruotsalaisten kera marraskuun 20 p:nä 1700 löi Narvaa piirittävän viisikertaisen venäläisjoukon täydellisesti, ei voinut pelastaa Ruotsin valtaa Liivinmaalla. Venäläiset saivat sittemmin Erastveren ja Hummulin taisteluissa voiton vähäisistä ja harjautumattomista Ruotsin joukoista, jotka oli jätetty maan ainoaksi turvaksi kuninkaan riennettyä pääjoukkoineen Puolaan, joten maa oli kokonaan suojaton vihollisen hyökkäyksiä vastaan.

Venäläiset hävittivät kaiken, minkä suinkin voivat, noudattaen siinä tsaarinsa nimenomaista käskyä. Kasakkain, kalmukkien ja bashkiirien kevyet ratsujoukot kiitivät pitkin maata jättäen kaik-

kialle jälkeensä verisiä ruumiita ja suitsuavia raunioita. Niinpä venäläisten joukkojen päällikkö saattoikin melkoisella syyllä kirjoittaa tsaarille m. m.: »Koko Liivinmaa ja suuri osa Viroa on niin tyhjä, että nuo seudut ovat olemassa enää vain kartalla.» Kaupunkien vähäiset puolustusjoukot eivät pystyneet pysähdyttämään vihollislaumojen voittokulkua. Tartto antautui heinäkuun 14 p:nä 1704, sittenkuin sitä suojeleva ruotsalainen laivasto oli kärsinyt musertavan tappion Emajoella. Pian senjälkeen venäläiset valloittivat Narvankin.

Saatuaan *Kaarle XII*:sta ratkaisevan voiton Pultavan taistelussa *Pietari I* muutti sikäli suunnitelmiaan, että hän päätti liittää koko Liivinmaan Venäjään. V. 1710 hänen joukkonsa valloittivat Riian, ja samana vuonna ruotsalaisvaltaa vihaavat saksalaiset aateliset luovuttivat taistelutta Tallinnan venäläisille. »Ruotsin hyvä aika» oli loppunut.

Birgittiiniluostarin rauniot Tallinnan lähistöllä.

Täten tsaari oli yli toiveittensa onnistunut pyrkimyksessään hankkia valtakunnalleen »ikkunan» Eurooppaan. Merenranta Tallinnan ja läheisen birgittiiniluostarin välillä oli hänelle, kerrotaan, erikoisen mieluisa. Kaupungin lähistölle hän rakennutti itselleen pienen talon ja sen ympärille mahtavan puiston, jolle hän antoi nimen puolisonsa mukaan. Ihana Katariinanlaakso on nykyään suosittu kansanpuisto ja Tallinnan ympäristön kaunistus.

Virolaisen talonpoikaisväestön kärsimykset sodan kestäessä olivat suunnattomat. Maa oli autio. Nälänhätä raivosi kaikkialla. Hirveä »musta surma» saapui vielä täydentämään hävityksiä tappaen laumoittain ihmisiä ja tyhjentäen kokonaisia kuntia asukkaista. Useita kaupunkeja ja kyliä oli sodan kestäessä kokonaan kadonnut, m. m. Tartto, jonka asukkaat saivat kuitenkin myöhemmin luvan palata Venäjän vankeudesta kotikaupunkinsa raunioille. Herraskartanoidenkin omistajat olivat joutuneet perin vaikeaan asemaan.

Heille oli jäänyt vain muutamia nälkiytyneitä orjia, jotka eivät jaksaneet tehdä työtä. Talot ja viljelykset oli hävitetty. Kaikki henkinen viljelys oli lakannut ja jäi pysähdyksiin pitkiksi ajoiksi.

Kun sitten Uudenkaupungin rauhassa v. 1721 Viro ja Liivinmaa yhdistettiin Venäjään, osasivat saksalaiset aateliset hankkia itselleen palkinnoksi sodan aikana Venäjälle tekemistään palveluksista vahvistuksen kaikille entisille etuoikeuksilleen. Olot palautettiin sille kannalle, jolla ne olivat olleet ennen Ruotsin aikaa. Samalla kuin virolainen talonpoika painettiin entiseen kurjaan asemaansa, kohdeltiin saksalaista porvariakin säälimättömästi.

»Rusalkan» patsas Katariinanlaaksossa Suomenlahden rannalla.

18:s vuosisata on pimein ja lohduttomin ajanjakso virolaisten historiassa. Saarenmaa oli maassa ainoa seutu, jossa yleistä taantumusta ei ollut havaittavissa. Olot olivat muualla sellaiset, että oli vaikeaa ratkaista, aineellinen vai henkinenkö kurjuus oli suurempi. Tänä aikana kävi selville, miten vähän kristinusko oli juurtunut virolaiseen kansaan. Se uhrasi avoimesti pyhille kivilleen, puilleen ja lähteilleen.

Moisionomistajan valta talonpoikiin nähden oli rajaton. Hän voi pakottaa heidät millaisiin rasituksiin ja veroihin hyvänsä; talonpojalla ei yksinkertaisesti ollut mitään omaa, ja kaikki hänen työnsä hedelmät korjasi kartanonherra, jolla oli kaiken lisäksi rahvaaseen nähden täydellinen tuomio- ja rankaisuvalta. Siitä, että saksalaiset moisionomistajat eivät suinkaan jättäneet käyttämättä näitä »oikeuksiaan», on olemassa yllin kyllin järkyttäviä todistuksia. Kauhistuttavalla sydämettömyydellä ja epäinhimillisellä raakuudella onnetonta rahvasta kohtaan Virossa ja Liivinmaalla ei ole vertaistaan muualla Euroopassa kuin ehkä Venäjällä.

Tänä aikana ensin Uuden Testamentin ja sitten v. 1739 Raamatun vironkieliset käännökset ilmestyivät painosta. Mutta niidenkin

merkitystä vähensi suuresti se seikka, että lukutaidottomuus oli ruotsalaisten kuntoon paneman kansakoululaitoksen jouduttua rappiolle levinnyt yli koko maan. Vain perin hitaasti onnistuttiin tässä kohden suurin ponnistuksin aikaansaada jälleen muutos parempaan päin.

Vihdoin kansan tila kävi niin surkeaksi, että Venäjänkin hallitsijat katsoivat olevansa pakotettuja tekemään jotakin sen parantamiseksi. Mutta kun toivotut parannukset viipyivät vuodesta vuoteen, loppui kansan kärsivällisyys johtaen monin paikoin verisiin kahakkoihin, jotka sotaväen avulla ankarin pakkotoimenpitein tukahdutettiin. Mutta rauhattomuudet vaikuttivat kuitenkin sen, että moisionomistajatkin katsoivat välttämättömäksi anoa keisarilta muutosta maaorjuuteen pitäen samalla silmällä omaa etuaan. *Aleksanteri I* allekirjoitti v. 1819 maaorjuuden lakkauttamista tarkoittavan lain ja antoi samana vuonna vielä määräyksiä kansakouluolojen parantamisesta ja siitä koituvien menojen siirtämisestä vapaaksi lasketun kansan maksettaviksi.

Maaorjuuden lakkauttaminen toi mukanaan niin rajoitetun vapauden, että monin paikoin rahvas ei edes huomannut mitään helpotusta asemassaan tapahtuneen. Kaiken lisäksi vapauden hinta oli kovin kallis: talonpoikain itsenäisyysajoilta saakka polvesta polveen kulkeneet tilukset, jotka he kaikesta huolimatta olivat katsoneet omikseen, julistettiin herraskartanoiden maihin kuuluviksi, ja rahvas tehtiin siten maattomaksi. Maapalasesta, jonka moisionomistaja armosta vuokrasi kurjalle talonpojalle, määrättiin suunnattomat velvollisuudet: työpäiviä, kymmenyksiä ja kaikenlaisia korvauksia ja hyvityksiä. Köyhän rahvaan niskoilla oli vielä monenlaisia yleisiä veroja ja maksuja. *Maaorjuus* oli kyllä poistettu, mutta sen tilalle tullut *työorjuus* veti sille kyllä vertoja. Saksalaisilla moisionomistajilla oli yhä täydellinen valta kansan ylitse, ja he käyttivät sitä häikäilemättömästi ottamatta huomioon talonpoikaisväestön kärsimyksiä. Paikoitellen syntyi jälleen rauhattomuuksia, jotka kukistettiin yhtä verisesti kuin kaikki edellisetkin.

Vasta *Nikolai I*:n aikana v. 1849 julkaistu talonpoikaisasetus, joka sääti rajat kartanonomistajien mielivallalle, paransi lohdutonta tilannetta. Talonpoikain tilukset olivat kokonaan erotettavat herraskartanoiden maista. Työorjuuden tilalle oli aluksi otettava rahavero, josta talonpojat voivat kokonaan vapautua lunastamalla verrattain hyvillä ehdoilla maansa vapaaksi.

Työorjuuden lakkauttaminen, jonka katsotaan virallisesti tapahtuneen v. 1868, sai vihdoinkin ratkaisevasti aikaan muutoksen parempaan päin virolaisten siihen saakka melko lailla lohduttomassa historiassa. Taloudellinen ja henkinen nousu tapahtui senjälkeen nopein askelin.

Edellisillä orjuuden ajoilla virolaisilla ei ollut mitään yhteistuntoa eikä tunnetta yhteisestä virolaisesta kansasta ja isänmaasta. Oli nähty vain hajanainen, oikeudeton orjajoukko raatamassa vieraan pelloilla. Muutos tapahtui nyt tässäkin suhteessa. Sarja huomattavia runoilijoita ja sanomalehtimiehiä esiintyi kansan herättäjinä ja tietämättömyyden ja toivottomuuden poistajina: *Fählman, Kreutzwald, Jannsen, Hurt* sekä hiukan myöhemmin *Jannsen-Koidula, Kuhlbars, Reinwald, Jakobson* y. m. Heidän toimestaan ilmestyi merkittäviä teoksia, joista tässä mainittakoon vain sankarirunoelma »Kalevipoeg», ja huomattavia sanomalehtiä sekä perustettiin sittemmin sivistyskeskuksina erittäin merkityksellisiä yhdistyksiä, kuten »Wanemuine» Tarttoon ja »Estonia» Tallinnaan. Ihailtavalla tarmolla ja sitkeydellä raivattiin tieltä kaikki esteet, joita etenkin saksalaiset koettivat asetella yhä laajenevan virolaisen sivistystyön tielle.

Mutta paljon suuremmaksi muodostui nuorelle virolaiselle sivistykselle vaara hyökkäävän venäläisyyden taholta, joka kaikesta huolimatta ei ajan lyhyyden takia ehtinyt tulla Virossa niin vihatuksi kuin saksalaisvalta. Mitä häikäilemättömin venäläistämistyö alkoi Virossa *Aleksanteri III*:n aikana. Kaikki sivistysahjot saatettiin rappiolle, kansanvalistuksesta huolehtivat vapaat yhdistykset lakkautettiin, sananvapaus riistettiin kokonaan, venäjänkieli saatettiin valtaan ja maahan tuotettiin Venäjältä ummikkovenäläisiä virkamiehiä ja opettajia »onnellistamaan» Viron kansaa.

Kaikkein häikäilemättöminkään sorto ei kuitenkaan enää voinut surmata herännyttä virolaista kansallistuntoa. Tänä aikana alkoivat virolaisuuden johtajina esiytyä ne miehet, joiden osuus nykyisen itsenäisen Viron luomisessa on sangen suuri, kuten *Konstantin Päts* ja *Jaan Tõnisson.*

Kun sitten Japanin sodassa kärsittyjen musertavien tappioiden johdosta kaikkialla Venäjän laajassa valtakunnassa puhjenneen suurlakon avulla vapaus virkavaltaisuudesta oli hetkeksi saavutettu, avautui virolaisuudellekin uusia mahdollisuuksia. Ensimmäiset virolaiset poliittiset puolueet perustettiin. Vironkieli sai huomatta-

van sijan kansakouluissa, ja vironkielisten korkeampien opistojen perustaminen yksityisten varoilla sallittiin. Tällaisia kouluja ilmestyikin pian huomattavimpiin kaupunkeihin muodostuen heränneen virolaisuuden suuriarvoisiksi lähtökohdiksi. Joka taholla ryhdyttiin tarmolla työhön, ja askel askeleelta virolainen sivistys syntyi yhä vahvistuvan aineellisen hyvinvoinnin tukemana. Suurlakon mukanaan tuoma vapaampi aika muodostui kylläkin vain valoisaksi silmänräpäykseksi mustassa yössä. Uudet sortovuodet seurasivat sitä. Mutta vaikka poliittinen vapaus jälleen riistettiinkin Vironkin kansalta, niin vauhtiin päässyt edistys eri aloilla jatkui kaikessa hiljaisuudessa.

Kun sitten maailmansota syttyi johtaakseen lopulta virolaistenkin kohtalot aivan uusille, ennen aavistamattomille urille, oli Viron kansa ehtinyt sinä lyhyenä aikana, joka oli kulunut työorjuuden poistamisesta, hankkia itselleen jokaiselle itsenäiseen elämään pyrkivälle kansalle ehdottoman tarpeellisen sekä sivistyksellisen että aineellisen itsenäisyyden.

II. Viime vuosien tapahtumat Virossa.

1. Venäjän vallankumous ja Viro.

Virolaiset joutuivat ottamaan osaa vast'ikään päättyneeseen suurvaltain sotaan venäläisten riveissä. Hajallaan eri joukko-osastoissa heitä palveli sekä upseereina että sotilaina. Jo ennen Venäjän vallankumousta v. 1917 virolaiselta taholta anottiin lupaa koota heidät erikoisiksi virolaisiksi rykmenteiksi. Mutta tällöin vallassa ollut kiihkovenäläinen hallitus epäili tässäkin muutoksessa, josta epäilemättä olisi koitunut valtakunnalle vain etua, piilevän vaarallista separatismia ja antoi jyrkän kiellon. Viron kansan hartaan toiveen toteutuminen lykkäytyi näin ollen epämääräiseksi ajaksi. Virolaiset taistelivat pitkinä sotavuosina sitkeästi suuren Venäjän puolesta, joka siitä kiitokseksi hautoi kavalia tuumia koko Viron kansan tuhoamiseksi.

Kun sitten v:n 1917 vallankumous aloitti uuden ajan Venäjän ja siihen kytkettyjen vierasheimoisten kansojen elämässä syösten valtakunnan vuosien kuluessa yhä syvemmälle veriseen sekasortoon ja anarkiaan, koitti virolaisillekin poliittisesti vapaampi aika.

Voittonsa ensi huumeessa Venäjän nuori tasavalta tahtoi kohottaa korkealle vapauden lipun yli vuosisatoja sorretun valtakunnan. Sittenkuin uudet johtajat kauhukseen huomasivat menneensä niin pitkälle, että koko valtakunta oli saatettu hajautumistilaan, ei heillä enää ollut voimaa pakottaa vieraita kansallisuuksia entiseen nöyrään alistuvaisuuteen: tsaarin kera oli valtakunnan luja keskusjohto kukistunut, oli vaikeaa saada käskyjä täytetyiksi.

Tallinnaan, kuten kaikkiin muihinkin sotilaiden majoituspaikkoihin, perustettiin sotilas- ja työmiesneuvosto, joka oli etupäässä Tallinnassa olevien venäläisten sotilastyöläisten ja sotamiesten yhteinen edustajisto, mutta johon pian tuli kuulumaan virolaistenkin työmiesten edustajia. Kaikki sen julistukset ja ilmoitukset annettiin venäjänkielellä, joten sillä oli täysin venäläinen leima. Aluksi sosialivallankumouksellisilla oli siinä enemmistö, niinpä vielä toukokuun 13 p:nä 1917 mainitaan sen kokoonpanon olleen: 87 sosialivallankumouksellista, 58 bolshevikia, 29 menshevikiä ja 22 puolueetonta. Mutta sitä mukaa kuin vallankumous kehittyi vasemmalle, bolshevikit saivat yhä enemmän valtaa Tallinnankin neuvostossa, kunnes he enemmistöksi päästyään kokonaan määräsivät sen toiminnan.

Viron, kuten muidenkin Itämeren entisten maakuntien, baltilaiset — nimitystä käytetään esityksessä Itämeren maiden saksalaisista asukkaista erotukseksi Saksan saksalaisista — olivat yhä edelleen ryhmittyneinä etupäässä aateliston johtajien ja edustajiston ympärille.

Virolaiset yhdistykset taas perustivat yhteisen keskusjärjestön, joka Eesti Liit-nimisenä muodostui pian huomattavaksi tekijäksi ja vähitellen virolaisten kansalliseksi edustajaksi. Siihen kuului aluksi virolaisia bolshevikejakin, jotka kuitenkin erimielisyyksien synnyttyä erosivat kokonaan liitosta ja lähestyivät venäläisiä sotilas- ja työmiesneuvostoja. Eesti Liit koetti jonkin aikaa työskennellä yhteisymmärryksessä sotilas- ja työmiesneuvostojen kanssa, mutta se osoittautui ajan mittaan mahdottomaksi. Päätehtäväkseen Eesti Liit oli omaksunut tarpeellisten uudistusten hankkimisen Venäjän väliaikaiselta hallitukselta, ensi sijassa itsehallinnon toimeenpanon ja virolaisten maapäivien kokoonkutsumisen. Suurien ponnistusten jälkeen molemmat ehdotukset onnistuttiinkin saada hyväksytyiksi.

Huhtikuun 12 p:nä 1917 julkaistun lain perusteella valittiin sitten yleisillä vaaleilla kansan eduskunta, Viron väliaikaiset maapäivät. Maakuntien, maalais- ja kaupunkikuntien itsehallinto uudistettiin täydellisesti. Entinen, perin vanhentunut kunnallishallitus lakkautettiin, ja uudet, kansan valitsemat, ajanmukaiset itsehallintoelimet ottivat johdon käsiinsä.

Vallankumouksellinen henki oli lyhyessä ajassa päässyt juurtumaan Venäjän sotajoukkoihin, joissa sen vaikutukset näyttäytyivät yhä yltyvänä vallattomuutena ja hurjana kurittomuutena. Va-

pauden, veljeyden ja tasa-arvoisuuden iskusanat olivat herättäneet orjuutetun ja rääkätyn Venäjän kansan sotilaissa mielettömän, kaikki hävittävän raivon koko sitä järjestelmää vastaan, jonka ruoskan edessä he vielä hetki sitten olivat nöyrinä polvistuneet. Kammottavat upseerimurhat alkoivat sekä rintamalla että sen takana olevissa joukko-osastoissa.

Sekasorron lisäytyessä virolaiset sotilaat alkoivat yhä tiukemmin vaatia virolaisten rykmenttien perustamista, jotka sitten sijoitettaisiin Viroon. Virossa olevan sotaväen päälliköt asettuivat kannattamaan virolaisten vaatimusta, jonka kautta heille tarjoutui mahdollisuus saada hurjien venäläisjoukkojen tilalle kunnollisempia sotilaita. Tämä vaikutti sen, että Venäjän silloinen sotaministeri *Kerenski* antoi luvan perustaa Tallinnaan kaksi virolaista rykmenttiä.

Äärimmäiset ainekset Venäjällä ja Virossa eivät kuitenkaan olleet tällaiseen järjestelyyn tyytyväisiä. Virolaiset bolshevikit aloittivat heti kiivaan yllytyksen kansallisten rykmenttien muodostamista vastaan. Ne olivat muka tarpeettomia, koska »Venäjän sotilaallinena voima on nyt vahvempi kuin ennen», kuten »Kiir» kirjoitti toukokuun 6 p:nä. Syytettiinpä Viron kansallisten rykmenttien puuhaajia imperialistisista pyyteistäkin. »Suur-Viron luominen! Se on heidän halutuin tarkoitusperänsä. *Tönisson* tahtoo sotia itse Saksankin kanssa, ja sitä varten virolaiset rykmentit ovat hänelle tarpeen.»

Asia kehittyi niin pitkälle, että Tallinnan sotilas- ja työmiesneuvosto päätti tarpeen tullen hajoittaa suunnitellut joukko-osastot ja vangita niiden puuhaajat. *Kerenskille* se sähkötti virolaisten rykmenttien kärjistävän kansallisia vastakohtia ja vaati virolaisten rykmenttien muodostamisen viipymätöntä keskeyttämistä. *Kerenski* lieneekin jo ollut aikeissa peruuttaa ennen antamansa lupauksen, mutta lopuksi hän kuitenkin ilmoitti, että yhden virolaisen rykmentin muodostaminen oli sallittava.

Rykmentin, jonka komentajaksi nimitettiin silloinen eversti *Tönisson*, muodostamispaikaksi määrättiin Rakvere, jotta yhteentörmäykset virolaisten ja venäläisten sotilaiden välillä estyisivät. Tuhansia virolaisia sotilaita riensi joka puolelta Venäjää kotimaahan liittyäkseen kansalliseen rykmenttiin. Tarjokkaita oli niin paljon, että heistä saatettiin ajatella muodostettavaksi erikoinen virolainen divisioona. Sen perustamiseen ryhdyttiin syksyllä 1917, kun saatiin lupa perustaa lisää virolaisia rykmenttejä. Tähän, silloisen eversti

Laidonerin johtamaan divisioonaan piti kuulua: 4 jalkaväkirykmenttiä, 1 ratsurykmentti, 1 tykistöprikaati (6 patteria, kussakin 8 tykkiä) ja insinööripataljoona. Venäläisiltä saatiin tarpeellinen asestus. Kaikkien näiden joukko-osastojen kokoonpanoon ja harjoittamiseen ryhdyttiin suurella innolla, ja ne saatiinkin verrattain lyhyessä ajassa jommoiseenkin kuntoon. Työtä helpotti suuresti se seikka, että divisioonan komentajan käytettävänä oli tarpeellinen määrä maailmansodassa koulutettua, eri arvoasteista virolaista upseeristoa.

Vallattomuuden ja kurittomuuden yhä levitessä Venäjän armeijaan tilanne rintamalla muuttui venäläisille hyvin epäedulliseksi. Asiain ollessa tällä kannalla Saksan hallitus tarjosi *Kerenskille* kesällä rauhaa, mutta sai hylkäävän vastauksen. *Kerenski* uskoi vielä tällöin valtakunnan voimaan. Saksalaiset joukot saivat silloin käskyn ryhtyä voimakkaaseen etenemiseen koko itäisellä rintamalla. Se kukisti *Kerenskin* ja koko siihen asti vallassa olleen suunnan Venäjällä.

Bolshevikien suhde rauhan tekoon saksalaisten kanssa on varsin mielenkiintoinen. Vielä maaliskuun 23 p:nä 1917 tunnettu virolainen bolsheviki *Anvelt* lausui eräässä bolshevikien ensimmäisistä kokouksista Tallinnassa m. m.: »Tietenkään emme uskalla laskea aseitamme, ennenkuin rauha on tehty, siitä syystä, että *vapaata Venäjää* on suojeltava jokaista hyökkäystä vastaan.» Tämä mielipide oli vielä siihen aikaan bolshevikienkin keskuudessa yleinen. Mutta pian tapahtui heidän ajatuskannassaan tässä suhteessa jyrkkä muutos. He pyrkivät valtaan, ja siihen tarjoutui vain yksi ainoa tie — vallankumouksellisen armeijan sotimislakko.

Venäläisissä joukoissa haluttomuus sotaan ja kaipuu kotiin kiihtyi yhä. Sotilaat eivät yksinkertaisesti tahtoneet enää taistella. Venäjän täydellinen tappio oli niin ollen jo aivan varma. Turhaan jokaiseen joukko-osastoon perustetut sotamiesneuvostot koettivat estää katastroofia.

Bolshevikit käyttivät sotaväen keskuudessa vallitsevaa mielialaa hyväkseen. He lähettivät kaikkialle agitaattoreitaan, jotka olivat kiihkeässä työssä koko kesän ja syksyn yllyttäen sotilaita omin luvin luopumaan taistelusta. Tarkoitus oli saada sota päättymään Venäjän täydelliseen tappioon, jolloin väliaikainen hallitus kukistuisi itsestään ja bolshevikit voisivat ottaa vallan käsiinsä. Sotilaille selitettiin, että työväellä ei ollut mitään syytä jatkaa saksalaisia vas-

taan taistelua, josta oli hyötyä vain kapitalisteille. Sota oli heti »työläisten hävittäjänä» lopetettava, ja se oli tehtävä mahdollisimman »vallankumouksellisella» tavalla: luovuttava kotimaan puolustamisesta, ryhdyttävä veljeilemään saksalaisten sotilaiden kanssa ja vastustettava omaa sotilaspäällystöä ja kaikkia niitä, jotka kehoittivat jatkamaan sotaa.

Tällainen ohjelma ei tietenkään ollut vaikuttamatta demoralisoituihin venäläisiin joukkoihin. Peräytyminen muodostui kaikkialla yhä enemmän suoranaiseksi paoksi rintamalta, jolta saapuneet joukot sitten mitä julmimmalla tavalla hävittivät ja ryöstivät omassa maassaan.

Saksalaiset jatkoivat yhä vaivatonta etenemistään. Jo elokuussa he valtasivat Riian. Tieto siitä synnytti Tallinnassakin tavattoman säikähdyksen, mutta asiantuntijain selitettyä, että saksalaiset saattoivat vasta 2—4 kuukauden perästä silloisissakin oloissa ehtiä Tallinnaan, mielet rauhoittuivat, ja elämä jatkui entiseen tapaansa.

Kun yleisen hajaannuksen vallitessa venäläinen rannikkolaivue ei ollut vartiopalveluksessaan, saattoi suuri saksalainen sotilasosasto syyskuun 29 p:nä esteettä nousta maihin Saarenmaalle. Sinne siirretty 1:nen virolainen rykmentti, joka — kuten muutkin virolaisen divisioonan joukko-osastot — oli säilyttänyt hyvän järjestyksensä, yritti uljaasti vastarintaa. Mutta venäläisten joukkojen hillitön pako ratkaisi nopeasti taistelun ja aiheutti virolaiselle rykmentille raskaan tappion: sen kaksi pataljoonaa tuhoutui miltei kokonaan. Kolmannen pataljoonan ja rykmentin esikunnan onnistui suuremmitta vaurioitta vetäytyä Haapsaluun. Saksalaiset miehittivät senjälkeen Saarenmaan, samoinkuin Muhusaaren ja Hiidenmaankin.

Saarten menetyksen johdosta säikähdys valtasi hetkeksi virolaiset bolshevikit. Niinpä *H. Pöögelmann* kirjoittaa sen johdosta »Kiir» lehdessä lokakuun 4 p:nä:

»Jokainen kysyy nyt itseltään ja toisiltaan: mitä tehdä? mitä on tulossa?

Ei kannata salata, että tilanne on äärimmäisen raskas . . . Mutta on olemassa vielä sen lisäksi monia erityisiä seikkoja, jotka huomattavasti vaikeuttavat meidän maamme asemaa.

Meitä on Venäjällä aina pidetty »ulkomaalaisina», »vieraana kansana», ja meitä on sen mukaan kohdeltu. Se katsantokanta ja mielipide vallitsee vielä nykyäänkin yhdessä — ymmärtämättömässä — osassa sotaväkeä. Se ei tunne olevansa ensinkään velvollinen tais-

telemaan Saarenmaalla. Vielä enemmän: paikallisia tarpeita se ei saata millään tavalla yhdistää yleisvaltakunnallisiin intresseihin. Se on valmis kaiken täällä jättämään, vieläpä kaiken hävittämään luullen siten suojelevansa yleisvaltakunnallisia etuja.»

Mutta venäläiset bolshevikien johtajat eivät luonnollisestikaan surreet Viron saarien menettämistä. Sehän oli heille hyvä ase väliaikaisen hallituksen kukistamiseen, joka toistaiseksi oli heille pääasia. He jatkoivat yhä sotaväen kiihoittamista sodan jatkamista ja väliaikaista hallitusta vastaan. Porvarit ja »sosialisti-petturit» eivät muka voineet eivätkä tahtoneet tehdä rauhaa; vain bolshevikit saattoivat saada sen aikaan. He solmisivat rauhan, jonka kautta saataisiin syntymään työväestön vallankumous keskus- ja länsivalloissakin (!). Bolshevikien iskusanat ja löyhäperusteiset tulevaisuuden haaveet löysivät vastakaikua hajautuneessa armeijassa ja hankkivat heille yhä lisää kannattajia sen keskuudesta.

Venäjän väliaikaisen hallituksen asema oli kaikin puolin horjuva. Sen häilyväinen politiikka herätti suurta tyytymättömyyttä bolshevikipiirien ulkopuolellakin. Se jakeli jokaiselle vaatijalle lupauksia auliisti ottamatta ensinkään huomioon, kykenisikö se täyttämään niitä ja saamaan tahtonsa perille. Sen toiminnalla oli kokonaisuudessaan väliaikaisuuden leima. Kaikki vähänkin tärkeämmät asiat lykättiin Venäjän perustavan kokouksen ratkaistaviksi, sittenkuin se olisi saatu koolle.

Väliaikainen hallitus julisti, että Venäjästä oli muodostuva federatiivinen tasavalta, ja vieraille kansallisuuksille — m. m. virolaisille — jotka vaativat itselleen autonomiaa, annettiin sen mukaisia lupauksia. Suurin osa Venäjän silloisista puolueista oli kuitenkin vastustavalla kannalla koko federatsioonisuunnitelmaa vastaan, jolla ei niin ollen ollut juuri minkäänlaisia toteutumismahdollisuuksia. Kaiken lisäksi entiset venäläistäjä-virkamiehet jätettiin paikoilleen rajamaihin kaikista lupauksista huolimatta — ikäänkuin tulevaisuutta varten. Sekin oli luonnollisesti omiaan herättämään epäluuloa väliaikaista hallitusta kohtaan.

Kun Venäjän väliaikaisen hallituksen täydellinen kyvyttömyys kävi ilmeiseksi, kypsyi virolaisissa tuuma ottaa maansa asioiden johto omiin käsiinsä. Itsenäisyysajatus syntyi samanaikaisesti kahdella aivan eri taholla, nim. virolaisissa oikeistopuolueissa ja bolshevikeja lähellä olevissa sosialivallankumouksellisten vasemmistolaisissa saaden nopeasti jalansijaa virolaisessa sanomalehdistössäkin.

Monet virolaiset bolshevikitkin olivat aluksi puoltaneet itsenäisyysajatusta, mutta luopuivat sittemmin siitä ja asettuivat jyrkästi kaikkia itsenäisyyspuuhia vastustamaan. He selittivät, että Viro ei tarvinnut itsenäisyyttä — kuten *Anvelt* eräässä puheessaan v:n 1918 alussa selitti — koska muka 1:o kaikkein laajimmat kansalaisvapaudet vallitsivat silloin (bolshevikien valtakaudella) Venäjällä, joten itsenäisyys ei voisi tarjota mitään parempaa, 2:o lähitulevaisuudessa oli odotettavissa yleiseurooppalainen vallankumous, joka oli perustava yhden ainoan Euroopan tasavallan ja 3:o itsenäisyys olisi taloudellisesti vahingollinen Virolle. Samalla itsenäisyysliike selitettiin saksalaisten puuhaksi. Luonnollista on, että todellinen syy oli pelko vallan menettämisestä, olivathan bolshevikit maapäivien vaalissa joutuneet surkeasti tappiolle.

Vihdoin marraskuussa 1917 Venäjän bolshevikit katsoivat toiminta-aikansa tulleen. He toimeenpanivat uuden vallankumouksen, joka pyyhkäisi pois väliaikaisen hallituksen ja hankki heille ylimmän vallan koko valtakunnassa.

Samanaikaisesti marraskuun vallankumouksen kanssa venäläiset ja virolaiset bolshevikit yhdessä ajoivat asevoimin hajalle kesällä kokoutuneet Viron maapäivät ja siirsivät kaiken vallan Virossa omille sotilas- ja työmiesneuvostoilleen.

Seuraava askel oli se, että he lakkauttivat vasta valitut kunnalliset itsehallintoelimet ja asettivat niiden tilalle omat komissaarinsa, neuvostonsa ja toimeenpanevat komiteansa, joten vallankäyttö joutui kokonaan bolshevikien käsiin.

2. Bolshevikien valtakausi.

Bolshevistisen kiihoituksen aikaansaamat raskaat tappiot Saksan rintamalla olivat kukistaneet Venäjän väliaikaisen hallituksen. Mutta bolshevikitkaan eivät saaneet voittoaan helpolla hinnalla. Heidän oli ostettava se Brestin rauhalla, joka merkitsi Venäjän täydellistä antautumista voittajan armoille. Aluksi bolshevikit eivät olleet ensinkään halukkaita suostumaan Saksan ehtoihin, joiden ankaruus herätti heissä sekä ihmettelyä että suuttumusta. He olivat kaiketikin toivoneet lopettamalla sodan niin »vallankumouksellisella» tavalla pääsevänsä sodasta verrattain vähällä. Sota-asiain komissaari *Trotski* koetti saada saksalaisia lieventämään ehtojaan silläkin tavalla, että hän ilmoitti Venäjän yksinkertaisesti luopuvan sodan jatkamisesta, mutta kieltäytyvän allekirjoittamasta rauhaa. Mutta kun saksalaiset antoivat silloin sotajoukoilleen käskyn ryhtyä uudelleen rynnistykseen, täytyi bolshevikien luopua tästäkin keinosta ja taipua maaliskuun 3 p:nä rauhaan, joka saattoi Venäjän taloudellisesti aivan riippuvaiseksi Saksasta. Itämeren maiden suhteen päätettiin, että maat länsipuolella viivaa, joka leikkaa Viron saaret, Riian y.m., irroitettiin kokonaan Venäjän valtakunnasta. Saksa sai oikeuden miehittää Lätin ja Viron saksalaisilla poliisijoukoilla, jotka viipyisivät niissä, kunnes näiden maiden omien asukkaiden toimesta yleinen järjestys olisi saatu vakiinnutetuksi. Kesällä 1918 Berliinissä tehdyssä lisäsopimuksessa bolshevikit suostuivat saksalaisten vaatimukseen, että myöskin Viro ja Lätti olivat lopullisesti irroitettavat Venäjästä. Täten siis bolshevikien valtakausi Virossa oli muodostuva sangen lyhyeksi. On kuitenkin syytä tarkata sitäkin hiukan lähemmin.

Bolshevikit aloittivat valtakautensa alussa tunnetun »yhteiskunnallistamisensa». Kartanot, tehtaat, työpajat, kaupat y. m. julistettiin »yhteiskunnan», s. o. bolshevikityöläisten ja -sotilaiden, omai-

suudeksi ja alistettiin kaikenkaltaisten komiteain johdettaviksi, joiden jäsenet olivat useimmissa tapauksissa kansan hylkyainesta. Järkevät työläisetkin katsoivat suurella epäluulolla, myöhemmin katkeruudellakin näitä puuhia, joiden ainoana tuloksena oli taloudellinen taantumus ja suurten arvojen mieletön hävitys.

Lupauksia jaeltiin runsain käsin, mutta harvoin ne täytettiin. Viron perustavan kokouksen vaalien kohtalo tarjoaa hyvän esimerkin bolshevikien hallitusmiesten lupausten arvosta. Virolaisten puolueiden pyynnöstä suostuttiin vaalien toimeenpanoon perustavaa kokousta varten, jonka tuli päättää Viron kansan kohtalosta. Bolshevikit laskivat, että heidän kannattajansa tulisivat saamaan suuren äänten enemmistön, kun he verrattain vähällä vaaliagitatsioonilla olivat Venäjän perustavan kokouksen vaaleissa saaneet 39,9 % kaikista Virossa annetuista äänistä. He aloittivat heti hillittömän agitatsioonin hengenheimolaistensa hyväksi, kun taas toismielisten vaalitoimintaa koetettiin kaikin tavoin estää. Vaalitaistelua käytiin kummaltakin puolelta itsenäisyyskysymyksen merkeissä sangen kiivaasti. Kaikista bolshevikien ponnisteluista huolimatta heidän puolueensa kärsi huomattavan tappion. Vaalien tulos — melkein loppuun saakka laskettuna — oli, että bolshevikit saivat vain 35,3 %, kun taas itsenäisyyttä puoltavista puolueista suurimmat, työpuolue ja demokraatit, saivat yhteensä 55,3 % annetuista äänistä. Silloin bolshevikit kielsivät vaalien tulosten loppuun laskemisen ja julkaisemisen — perustavan kokouksen kokoon kutsumisesta puhumattakaan. Viron perustavan kokouksen kohtalo oli siis ensimmäisessä vaiheessaan sama kuin Venäjän perustavan kokouksen: bolshevikit estivät niiden kokoutumisen huomattuaan jäävänsä niissä vähemmistöön.

Julkinen sana oli aito-bolshevistisia vapaudenoppeja noudattaen kahlehdittu. Kaikki porvarillisten puolueiden sanomalehdet oli lakkautettu. Vain bolshevikien omat ja »Sotsialdemokraat» saivat ilmestyä. Kaikenkaltaiset kokoukset olivat kiellettyjä lukuunottamatta tietenkään bolshevikien omia.

Aikaisemmin on jo mainittu Viron maapäivien hajoittamisesta. Viimeisessä kokouksessaan, marraskuun 28 p:nä 1917, Viron maapäivät ottivat kuitenkin rohkean askeleen, ne julistautuivat silloin korkeimman vallan haltijaksi, jolla yksin oli oikeus antaa lainvoimaisia käskyjä ja asetuksia Virossa. Hajautuessaan ne vielä päättivät jättää valtansa käytön maapäivien vanhintenneuvostolle ja maa-

hallinnolle yhteisesti siksi ajaksi, jona ne itse olojen pakosta eivät olleet koolla.

Vanhintenneuvosto ja maahallinto eivät kuitenkaan voineet ryhtyä käyttämään tätä valtaa, kun bolshevikit isännöivät maassa venäläisten pistinten turvissa. Niiden jäsenten, samoinkuin muidenkin tunnetuimpien kansalaisten, nimet olivat vastavallankumouksellisiksi epäiltyjen listalla. Vallassa olijat pelkäsivät heidän puoleltaan salahankkeita bolshevistisen järjestelmän lopettamiseksi. Kaikista vaikeuksista huolimatta Viron sivistyneistön edustajat eivät kokonaan luopuneet toimimasta. Pysyäkseen tapausten tasalla

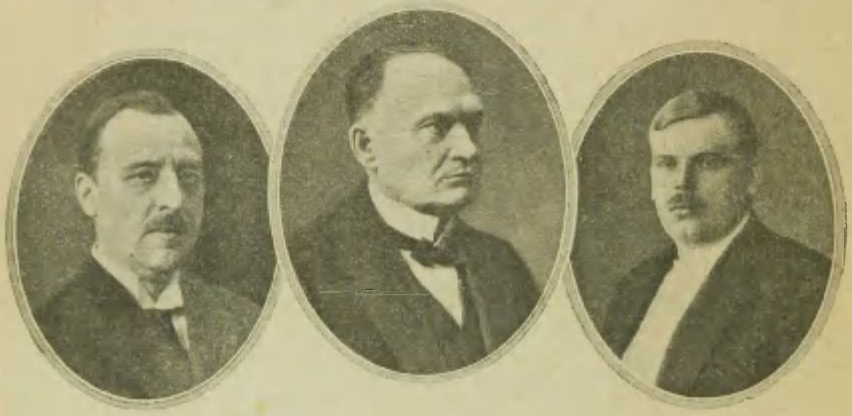

Tallinnan teatteri- ja konserttitalo »Estonia».

he uskaltautuivat toistensa luo neuvottelemaan toiminnan mahdollisuuksista, ryhtyivätpä pitämään erikoisia kokouksiakin harkitakseen tilanteita.

Bolshevikit olivat marraskuun 3 p:nä julkaisemassaan ohjelmassa ilmoittaneet tunnustavansa kansojen itsemääräämisoikeuden »täydelliseen irtautumiseen saakka». Sittenkuin bolshevikit olivat päässeet valtaan, päätti Itämeren maakuntien aatelisto, joka yhä piti itseään näiden maiden ainoana oikeana edustajana, kokouksessaan marraskuun 30 p:nä julistaa Itämeren maakunnat Venäjästä irtautuneiksi ja pyytää Saksan hallitusta ottamaan ne sotilaalliseen suojelukseensa.

Baltilaisten edustajat koettivat senjälkeen saada virolaisten puolueiden johtajia yhtymään tähän päätökseen. Maapäivien vanhintenneuvosto kääntyi sen johdosta kaikkien virolaisten puolueiden puoleen — lukuunottamatta bolshevikeja, jotka olivat ilmoittaneet tulevansa kohtelemaan itsenäisyysmiehiä vastavallankumouksellisina — tiedustellen niiden mielipidettä saksalaisten joukkojen avuksi kutsumisesta ja Viron itsenäiseksi julistamisesta. Vain osa oikeistolaista Maaliit-puoluetta oli suostuvainen saksalaisten joukkojen avuksi kutsumiseen, muut asettuivat jyrkästi sitä vastaan selittäen, että saksalaisten avusta ei ollut odotettavissa maalle mitään

Viron pelastustoimikunta:
K. Konik, K. Päts ja J. Wilms.

hyötyä. Itsenäisyyskysymyksessä sen sijaan kaikki puolueet asettuivat yksimielisesti hyväksyvälle kannalle. Täten baltilaisten ja virolaisten suunnitelmat lopullisesti erosivat toisistaan.

Maapäivien vanhintenneuvosto ja maahallinnon jäsenet olivat jo jonkin aikaa pitäneet kokouksiaan Tallinnan »Sivistyneistön klubin» pienessä huoneistossa »Estonia»teatteritalon viimeisessä kerroksessa. Sinne bolshevikivakoojat eivät olleet löytäneet tietä, joten tärkeät neuvottelut sujuivat häiriöittä. Koko ajan kaikkien demokraattisella pohjalla olevien virolaisten puolueiden edustajat ottivat osaa näihin kokouksiin, joilla siten oli laajempikin merkitys.

V:n 1918 alussa päätettiin lopullisesti ryhtyä toimiin maan vapauttamiseksi alkaen niiltä seuduilta, joissa bolshevikien valta oli heikoin. Alkamisaika ja -paikka jätettiin kolmimiehisen, vanhintenneuvoston helmikuun 19 p:nä 1918 valitseman Viron pelastustoimi-

kunnan ratkaistaviksi, jonka haltuun samalla uskottiin korkein valta maassa säännöllisten olojen palautumiseen saakka. Toimikunnan jäseniksi määrättiin *K. Päts*, *J. Wilms* ja *K. Konik*. On kuitenkin sangen epäiltävää, olisiko tämä toimikunta voinut saada aikaan juuri mitään maan puhdistamiseksi kaikkialla majailevista bolshevikirykmenteistä, ellei ulkonäinen mahti olisi sekautunut asioiden kulkuun Virossa.

Viron asema ei näyttänyt sentään aivan toivottomalta. Mahtavat länsivallat olivat ilmoittaneet taistelevansa m. m. pienten kansojen itsemääräämisoikeuden puolesta. Venäjä ja Saksakin olivat ilmoittaneet tunnustavansa tämän itsemääräämisoikeuden. Sitä silmällä pitäen vanhintenneuvosto maahallinnon ja eri puolueiden edustajien kanssa neuvoteltuaan päätti viipymättä julistaa maapäivät täysin suvereeniseksi valtiolliseksi mahdiksi ja lähettää edustajia ulkomaille hankkimaan tunnustusta Viron itsenäisyydelle.

Jo vuoden lopulla 1917 maapäivien edustajat olivat aloittaneet neuvotteluja Pietarissa olevien suurvaltojen lähettiläiden kanssa Viron tunnustamisesta itsenäiseksi. *Jaan Tönisson* jatkoi näitä neuvotteluja Helsingissä, josta hän punakapinan puhjettua siirtyi Tukholmaan.

Myöskin Itämeren maakuntien aateliston edustajat, paroonit *Schilling*, *Stackelberg* ja *von Grünewald*, oleskelivat Tukholmassa. He olivat siellä tammikuun 28 p:nä jättäneet aateliston aikaisemmin mainitun päätöksen bolshevikien lähettiläälle *Vorovskille* ja muutamia päiviä myöhemmin Berliinissä Saksan hallitukselle.

Saksan hallitus suhtautui kuitenkin aluksi verrattain kylmästi baltilaisten ehdotuksiin ja avunpyyntöihin. Sisäpoliittinen tilanne omassa maassa ei kehoittanut ryhtymään valtauksiin, joita olisi ehkä ollut vaikeaa puolustaa Saksan tyytymättömien hyökkäyksiä vastaan. Liikenevät joukot tarvittiin lisäksi länsirintamalle, jossa taistelut kiihtyivät yhä. M. m. valtakunnan silloinen ulkoasiainministeri *R. von Kühlmann* oli sitä mieltä, että Saksan pitäisi rajoittua Viron saarten miehittämiseen. Mutta baltilaisten kiivas propaganda ja kuulumiset Itämeren maista saivat vähitellen aikaan muutoksen Saksan suhtautumiseen.

Bolshevikit vaikuttivat siihen suuresti. He alkoivat näet kiihkeästi vainota baltilaisia. Voimakkaan sysäyksen saksalaisavun lähettämiseen antoi Viron toimeenpanevan komitean tammikuun 27 p:nä julkaisema käsky järjestelmällisen baltilaisvainon aloittami-

sesta. Siinä sanottiin, että koska aatelisten keskuudessa oli saatu ilmi järjestö, joka puuhasi saksalaisia joukkoja maahan, keräsi sitä varten adresseihin nimiä ja toimitti saksalaisille tietoja bolshevikien sotajoukoista, niin ent. baltilaisesta moisionomistajaluokasta kaikki miehet 17 ja naiset 20 ikävuodesta alkaen julistettiin lainsuojattomiksi, jotka oli tavattaessa vangittava ja kuljetettava keskitysleireihin — pantiksi. Siihen, mikä kohtalo vangittuja odotti, viittaavat julistuksen loppusanat: »Heidän silmäinsä ei pidä nähdä sitä, mitä he ovat kaihonneet.»

Tämän käskyn nojalla vangittiin suuret määrät baltilaisia naisia ja miehiä. Heidän asemansa verenjanoisten venäläisten bolshevikien keskellä oli niin vaaranalainen, että puolueettomienkin maiden konsulit Tallinnassa katsoivat olevansa pakotettuja pyytämään hallitustensa pikaista sekautumista asioiden kulkuun hirveän verisaunan välttämiseksi. Käskykirje herätti bolshevikien omissakin joukoissa ankaria vastalauseita, ja kerrotaanpa virolaisten punakaartilaisten suojelleen vangittuja baltilaisia venäläisiltä matruuseilta. Se antoi Saksan hallitukselle mahdollisuuden hyvällä syyllä puolustaa omassa maassaan Itämeren maiden miehityksen laajentamista. Virokin päätettiin miehittää saksalaisilla joukoilla.

Tällä välin *Jaan Tönisson* oli ryhtynyt Tukholmassa taisteluun baltilaisten siellä olevaa lähetystöä vastaan. Hän julkaisi helmikuun 2 p:nä suurvalloille ja Skandinaavian valtakunnille memorandumin osoittaen, että baltilainen aatelisto ei ollut oikeutettu esiytymään Viron valtiovallan laillisena käyttäjänä ja vielä vähemmin kutsumaan maahan vieraita sotajoukkoja, ja pyytäen niitä tunnustamaan Viron itsenäisyyden. Memorandumin johdosta Ranskan ja Englannin hallitukset ilmoittivat olevansa valmiit tunnustamaan Viron perustavan kokouksen de facto rauhankongressiin saakka.

Kotimaassa virolaiset olivat sillä aikaa päättäneet ryhtyä ratkaiseviin toimiin. Siitä huolimatta, että oli vaikeata valmistaa ja säilyttää tärkeitä asiapapereita kaikkialla läsnä olevilta bolshevikivakoojilta, vanhintenneuvosto antoi sitä varten valitsemalleen toimikunnalle laadittavaksi ehdotuksen itsenäisyysjulistuksen sanamuodoksi. Sen sisällön pääkohdista oli jo valmiiksi sovittu. Helmikuun alkupäivinä vanhintenneuvosto sitten kokoutui jälleen »Sivistyneistön klubiin», jossa shakkilautain ääressä istuen ehdotus käytiin läpi ja kohta kohdalta hyväksyttiin.

Mutta manifestin julkaiseminen tuotti arvaamattomia vaikeuk-

sia. Kaikkien kirjapainojen ollessa bolshevikien hallussa ja tarkan valvonnan alla julistuksen painattaminen ei voinut tulla kysymykseenkään. Siitä valmistettiin muutamia jäljennöksiä, Tarttoa, Pärnua ja Haapsalua varten. Näitä vaarallisia papereita säilytettiin sitten bolshevikivallan viimeisinä päivinä saappaanvarsissa.

Bolshevikien johtajien keskuudessa Virossa hermostuneisuus oli vallalla. Saksalaiset joukot olivat alkaneet edetä Viroa kohden tahtoen siten pakottaa Venäjän rauhanneuvottelijat Brestissä taipuvaisemmiksi tekemään myönnytyksiä. Oli ilmeistä, että bolshevikien valta Virossa lähestyi loppuaan. Oli epätietoista, ehtisivätkö he edes päästä kaikkine tavaroineen pakenemaan saapuvien saksalaisten edestä Venäjälle. Hädän hetkellä he turvautuivat samaan keinoon joukkojensa taisteluinnon nostamiseksi kuin sittemmin samana keväänä Suomessa: omien joukkojensa pettämiseen. He väittivät valheiksi huhut saksalaisten joukkojen lähenemisestä, lakkauttivat »Sotsialdemokraatin», joka kertoi saksalaisten tulosta, »valheiden levittämisen vuoksi», ja selittivät lähenevien sotilasosastojen olevan vain virolaisten rykmenttien järjestämiä ja asestamia valkokaartilaisia. Jotta johtajat ehtisivät rauhassa paeta, lähetettiin saapuvia »hajanaisia valkokaartilaisjoukkoja» vastaan työmiehistä kokoonpantuja apujoukkoja punakaartilaisten ja sotilaiden vahvistukseksi, mutta punaiset joukot kärsivät pari musertavaa, veristä tappiota menettäen suuret määrät miehiä kaatuneina ja haavoittuneina.

Lauantaina, helmikuun 23 p:nä, tilanne oli jo niin vakava, että bolshevikit katsoivat parhaaksi julistaa Tallinnan kolmeksi päiväksi sotatilaan. Etenkin määräaika herätti ihmettelyä ja epäilyksiä. Työläisjoukot alkoivat aavistaa pahaa. Vielä samana päivänä ilmestyi kaduille käsinkirjoitettuja julistuksia: »Toverit, olkaa valveilla! *Anvelt*, *Kingissepp* ja muut aikovat pötkiä pakoon!» Mieliala kaupungissa oli jännittynyt ja työläisten keskuudessa katkeroittunut.

Seuraavana päivänä bolshevikijohtajat alkoivat paeta Tallinnasta. »Tööline»-lehden toimituksen, Tallinnan toimeenpanevan komitean, Viron sotilas- ja työmiesneuvoston ja punakaartin huoneistojen edustalla laatikoita ja paketteja lastattiin autoihin, kuljetettiin satamaan ja siirrettiin siellä odottaviin laivoihin, jotka täyttyivät kaikenlaisesta tavarasta. Autojakin nostettiin niihin Neuvosto-Venäjälle kuljetettaviksi. Yöllä virolaiset ja venäläiset bolshevikijohtajat itsekin siirtyivät asumaan laivoille.

Tilanne oli äärimmäisen sekava. Varmoja tietoja puuttui. Laajoissa bolshevikien vastustajienkin piireissä uskottiin yleisesti, että joukot, joiden lähestymisestä kerrottiin, olivat todellakin virolaisia, ja rukoiltiin niiden aseille voittoa.

Vanhintenneuvostolla ja pelastustoimikunnalla oli kuitenkin varma tieto saksalaisten joukkojen tulosta. Itsenäisyysmanifesti päätettiin sen vuoksi julkaista, jos suinkin mahdollista, ennen saksalaisten saapumista. Oli koetettava ehdättää Haapsaluun ennen saksalaisten tuloa sinne ilmoittamaan Viron julistautumisesta itsenäiseksi ja puolueettomaksi tasavallaksi. *Jüri Wilms* ja *Konstantin Päts* lähtivät tässä tarkoituksessa Tallinnasta autolla Haapsalua kohden. Pitkin maantietä Tallinnaan päin pakenevat, hetki hetkeltä yhä taajenevat, hajanaiset bolshevikien sotilas- ja punakaartilaisosastot eivät estäneet matkaa. Mutta 20 virstan päässä Haapsalusta virolaiset sotilaat pidättivät auton ja selittivät matkan jatkamisen turhaksi.

Saksalaiset olivat saapuneet kaupunkiin jo 21 p:nä klo 8 ap. Haapsaluun sijoitetun 1:sen virolaisen rykmentin päällystön ja saapuneiden saksalaisten joukkojen komentajan välillä tehdyn sopimuksen mukaan virolainen rykmentti oli sitoutunut olemaan ryhtymättä sotatoimiin saksalaisia vastaan ja saanut luvan toistaiseksi pitää aseensa sekä huolehtia saksalaisten joukkojen kanssa yhdessä vartiopalveluksesta ja järjestyksen ylläpidosta. Toistaiseksi virolaisten ja saksalaisten välit Haapsalussa eivät olleet kärjistyneet. Mutta itsenäisyysmanifestin julkaiseminen ei niin ollen voinut siellä tapahtua. *Pätsin* ja *Wilmsin* täytyi palata tyhjin toimin takaisin Tallinnaan.

Sittenkuin oli myöskin käynyt mahdottomaksi matkustaa Tarttoon julkaisemaan manifestia junien lakattua kulkemasta ja autollaajon tultua kielletyksi, kävi selväksi, että se oli tehtävä Tallinnassa hinnalla millä hyvänsä. Silloin *Wilms* esitti rohkean suunnitelman manifestin lukemiseksi »Estonia»-teatterissa vastapäätä punaisten päämajaa sunnuntaina, 24 p:nä. Sinä iltana siellä esitettävän näytelmän ensimmäisen ja toisen näytöksen väliajalla teatterin ulkoovet miehitettäisiin asestetuin vartioin ja puhelinjohdot katkaistaisiin. Samaan aikaan *Wilms* rientäisi kenenkään siitä edeltäpäin tietämättä näyttämön kautta esiripun eteen ja lukisi itsenäisyysjulistuksen.

Tämä rohkea suunnitelma jäi kuitenkin toteuttamatta. Tapausten huimaavan nopea kehitys teki sen toimeenpanon tarpeettomaksi.

Sinä sunnuntai-iltana ei kenelläkään Tallinnassa ollut aikaa ajatella teatteria.

Sunnuntaina kaupungin kadut olivat jo aamuvarhaisesta tulvillaan kansaa. Tavallinen sunnuntairauha oli tipo tiessään. Kiihtymys oli yleinen. Aavistettiin jotakin tavallisuudesta poikkeavaa olevan tulossa.

Bolshevikivalta oli vielä sinä aamuna Tallinnassa täydessä voimassaan. Punakaartilaispatrulleja kulki pitkin katuja, kuten muinakin päivinä. Mutta yhä varmempia huhuja alkoi levitä kansanjoukkoihin bolshevikijohtajien siirtymisestä kalleimpine tavaroineen laivoihin. Pian saatiin jälleen nähdä suuria kuormia kuljetettavan tulisella kiireellä satamaa kohden. Pakokauhu sai yhä enemmän valtaa noiden vielä muutamaa tuntia aikaisemmin voitonvarmojen punaisten sotilaiden keskuudessa, jotka vasta nyt alkoivat uskoa, että tosi oli edessä. Kovia paukahduksia kuului sataman suunnalta: bolshevikit särkivät Naissaaren, Kakumäen ja Suuropin varustuksia. Niistä varastoista, joita ei ehditty tyhjentää satamaan kuljettaviin autoihin, bolshevikit jakoivat kaikille työläisiksi itseään sanoville kaikenlaista tavaraa, etenkin aseita ja ruokatarpeita.

Puolenpäivän ajoissa ensimmäiset salassa järjestetyt pelastustoimikunnan joukot ilmestyivät kaduille. (On muistettava, että Tallinnassa ei ollut ainoatakaan virolaista sotilasosastoa, johon pelastustoimikunta olisi voinut nojautua.) Paikoitellen, kuten Paksun Margareetan tornin ja Olavin kirkon y. m. luona, syntyi tulenvaihtoa vastapuolien patrullien välillä. Toiset kadut olivat punaisten, toiset pelastustoimikunnan joukkojen vallassa.

Itsenäisyysmiesten toimesta »Päewalehen» kirjapaino ympäröitiin asestetuilla vartijoilla, ja itsenäisyysjulistusta alettiin siellä painaa tilapäisvoimin, kun kirjapainon työmiehiä ei ehditty ensi kiireessä saada käsiin.

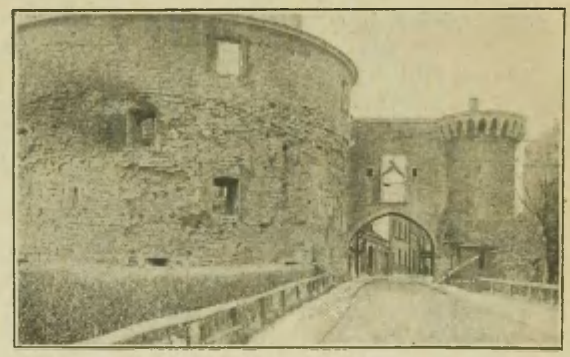
Suojelusjoukot aloittivat kaduilla hajanaisten punakaartilaisosastojen aseista riisumista. Tilanne oli kuitenkin niin sekava, että kansanjoukot klo 1:n ja 2:n välillä päivällä eivät tienneet, kenen käsissä valta kaupungissa varsinaisesti oli. Lopputulos näyttikin vielä aivan epävarmalta.

Käden käänteessä suojelusjoukot miehittivät Saksalaisen Luotonantoyhdistyksen ja Valtionpankin talot. Asestettuja bolshevikijoukkioita parveili kaikkialla ympärillä. Kun Luotonantoyhdistyksen talon eteen pysähtyneestä autosta avattiin konekiväärituli pu-

naisia vastaan, hajautuivat he joka suunnalle huutaen: »Pirun valkokaarti on ulkona!» Ensimmäisten laukausten kajahdettua yhä uusia suojelusjoukkoja, reaalikoulujen oppilaita, ylioppilaita, näyttelijöitä y. m., riensi paikalle.

Pelastustoimikunta oli piiloitettu taistelun ajaksi erääseen syrjäiseen puutarhamajaan, jonka luo tilanteen hiukan selvittyä kolme konekiväärein asestettua autoa saapui noutamaan pelastustoimikuntaa Valtionpankin taloon johtamaan asioita.

Pelastustoimikunnan autoon asetettiin Viron sini-musta-valkea lippu, ja matka alkoi. Kulkue herätti luonnollisesti mitä suurinta huomiota katukäytävillä seisoskelevissa ihmisjoukoissa. Ei oltu selvillä, mitä nuo asestetut autot merkitsivät. Mutta nähdessään Viron kansalliset värit ihmiset alkoivat hurrata. Konekiväärinrätinä syrjäkaduilta sekautui eläköön-huutoihin. Valta oli silloin jo ratkaisevasti siirtymässä pelastustoimikunnan käsiin. Bolshevikit vetäytyivät pois kaupungista.

»Paksu Margareeta».

3. Viron lyhyt vapaudenaika 24—25. 2. 1918.

Ensimmäiset kappaleet itsenäisyysmanifestia ilmestyivät katujen varsille ilmoitusseiniin ja kauppojen näyteikkunoihin iltapäivällä vahvistaen jo aikaisemmin päivällä kansanjoukkoihin levinneitä itsepintaisia huhuja Viron julistamisesta itsenäiseksi tasavallaksi.

Suuret ihmisjoukot keräytyivät lukemaan julistuksia. Lähelle päässeet lukivat niitä ääneen taakse jääneille.

Maapäivien vanhintenneuvoston helmikuun 24 p:nä 1918 päiväämä »Manifesti kaikille Viron kansalaisille» alkaa julistamalla Viron sen historiallisissa ja maantieteellisissä rajoissa siitä päivästä lähtien itsenäiseksi, demokraattiseksi tasavallaksi, jossa vain maapäivien valitsema Viron pelastuskomitea oli toistaiseksi oikeutettu käyttämään korkeinta valtaa. Nuori tasavalta oli oleva poliittisesti täysin puolueeton, josta syystä naapurivaltioiden toivottiin kohtelevan sitä sellaisena. Sotaväki oli ensi tilassa vähennettävä siihen määrään, joka oli tarpeen sisäisen järjestyksen ylläpitoon. Venäjän armeijassa vielä palvelevat virolaiset sotilaat oli kutsuttava kotiin ja vapautettava sotapalveluksesta. Lisäksi taattiin 1:o kaikille tasavallan asukkaille uskontoon, kansallisuuteen ja poliittisiin mielipiteihin katsomatta tasa-arvo lain ja tuomioistuinten edessä, 2:o kansallisille vähemmistöille kansallis-sivistyksellinen autonomia ja 3:o sanan-, paino-, uskon-, kokoutumis-, yhdistys- ja lakkovapaus, samaten yksilön ja kotilieden koskemattomuus. Poliittiset vangit tultaisiin heti vapauttamaan, ja ensi tilassa ryhdyttäisiin ajanmukaista lainsäädäntötietä vakiinnuttamaan kansalaisten ja yhteiskunnan turvallisuutta. Maakuntien, sekä kaupunki- ja maalaiskuntien itsehallintoelimet määrättiin ryhtymään bolshevikien keskeyttämää toimintaansa jatkamaan. Niiden alainen kansanmiliisi ja kansalaisten

itsepuolustusjärjestöt sekä kaupungeissa että maaseudulla oli heti perustettava yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi. Päivän polttavien kysymysten, kuten maa- ja työläiskysymyksen sekä raha- ja elintarveasioiden, järjestämiseen ajanmukaisella tavalla ryhdyttäisiin heti, kun se suinkin kävisi mahdolliseksi.

Manifesti päättyy sanoihin:

»Viro! Seisot toivorikkaan tulevaisuuden edessä, jolloin voit vapaasti ja itsenäisesti määrätä ja johtaa kohtalosi! Ryhdy rakentamaan kotiasi, jossa järjestys ja oikeus vallitsevat, jotta voisit olla kelvollinen jäsen sivistyskansojen perheessä! Kaikki isänmaan pojat ja tyttäret, ryhtykäämme yhtenä miehenä kotimaan pyhään rakentamistyöhön! Esivanhempiemme hiki ja veri, jotka on vuodatettu tämän maan edestä, vaativat sitä, jälkeemme tulevat sukupolvet velvoittavat meitä siihen. Eläköön itsenäinen, demokraattinen Viron tasavalta! Eläköön kansojen rauha!»

Julistus herätti mitä erilaisimpia tunteita lukijoissa. Otettu askel tuntui virolaisista niin rohkealta, että sen onnistumiseen ei jaksettu uskoa. Satamasta päin kuului vielä bolshevikien kiväärien pauketta. Lännestä taas lähestyvien saksalaisten tykkien jyske kantautui kaupunkiin.

Itsenäinen Viro! Vapaa Viron kansa! ne olivat ajatuksia, joiden toteutumista ei vuosisatojen kuluessa oltu uskallettu unelmoidakaan. Silloinen hetki tuntui siihen kaikkea muuta kuin sopivalta.

Nuoren tasavallan asema oli perin horjuva. Se seisoi huonosti varustettuna, vain pienen kantajoukon ympäröimänä, kahden hyvin varustetun, sille vihamielisen armeijan välissä. Tosin virolaisten rykmenttien edustajat olivat tammikuun 12 p:nä 2:sessa virolaisten sotilaiden kongressissa Tallinnassa asettuneet kaikista bolshevikien varoituksista ja uhkauksista huolimatta kannattamaan Viron julistamista itsenäiseksi. Mutta rykmentit olivat kaukana toisistaan, ilman lujaa yhtenäisyyttä ja keskellä bolshevikien suuria sotalaumoja. Sitäpaitsi oli tietämätöntä, kuinka suuri osa sotilaista enää, bolshevikien kiivaan agitatsionin jälkeen, oli valmis kannattamaan pelastustoimikuntaa.

Suurimmalle osalle omaa kansaa ajatus itsenäisyydestä oli vieras. Se ei ollut vielä päässyt tunkeutumaan kansan sydämeen. Vasta pitkät, katkerien opetusten kyllästämät väkivallan kuukaudet voivat tehdä vapauden ja itsenäisyyden Viron kansan enemmistölle elämän tärkeimmäksi kysymykseksi.

Itsenäisyysmiesten rohkea toiminta näyttää siis olleen todellista uhkapeliä. Mutta samalla se oli voimakkaan tulevaisuuden näkemyksen johtamaa työtä. Jos he eivät olisi tällöin epäröimättä ryhtyneet työhön — vetäen mukaansa vastahakoisetkin —, olisivat myöhemmät tapaukset tehneet Viron itsenäisyysaikeet tyhjiksi vuosikymmeniksi, ehkäpä ainiaaksi.

Itsenäisyysjulistuksen päivänä Tallinnassa harvat vain iloitsivat manifestia lukiessaan. Paljon enemmän oli niitä, jotka suoranaisella vihamielisyydellä suhtautuivat Viron itsenäisyysajatukseen. Ne olivat Viron venäläisiä, baltilaisia ja bolshevikeja, jotka pilkallisesti nauraen lukivat manifestia. Suurin osa kansasta ei tiennyt, mitä ajatella ja odottaa, ja odotti tylsällä uteliaisuudella tapahtumien kehittymistä edelleen.

Mutta pelastustoimikunta jatkoi kuumeisella kiireellä työtään. Oli päivänselvää, että jokainen minuutti oli kallis. Paljon saattoi riippua sen toiminnasta näinä muutamina tunteina. Päiväkäskyllään N:o 1 se kielsi itsenäisyysmanifestissa julistetun Viron puolueettomuuden säilyttämiseksi virolaisia sotilaita ottamasta osaa Saksan—Venäjän sotaan ja kehoitti kaikkia kansalaisia mahdollisuuksien mukaan estämään valtion omaisuuden maasta vientiä ja hävittämistä. Päiväkäskyllä N:o 2 seuraava päivä (25. 2.) määrättiin kansalliseksi juhlapäiväksi, jona itsenäisyysmanifesti oli luettava kaikissa kirkoissa ja kouluissa. Päiväkäsky N:o 3 julisti tyhjiksi kaikki bolshevikien antamat käskyt yksityisomaisuuden takavarikoimisesta ja määräsi kaiken anastetun omaisuuden luovutettavaksi takaisin oikeille omistajille.

Väliaikaista hallitusta ryhdyttiin kiireesti panemaan kokoon. Pelastustoimikunnan päiväkäskyllä N:o 5 tämän Viron ensimmäisen hallituksen kokoonpano määrättiin seuraavaksi: 1. ministeristön esimies ja sisäministeri *Konstantin Päts*, 2. varaesimies ja oikeusministeri *Jüri Wilms*, 3. ulkoasiainministeri *Jaan Poska*, 4. sotaministeri *Anders Larka*, 5. raha- ja valtiovarainministeri *Juhann Kukk*, 6. maanviljelys- ja elintarveministeri *Jaan Raamot*, 7. kulkulaitosministeri *Ferdinand Petterson*, 8. työ- ja huoltoministeri *Willem Maasik*, 9. sivistysministeri *Peeter Pöld* ja 10. kauppa- ja teollisuusministerin salkkua hoiti aluksi *Konstantin Päts*, kunnes sittemmin tälle paikalle nimitettiin vakinaiseksi *August Hanko*.

Lähestyvien saksalaisten joukkojen komentajalle päätettiin ilmoittaa Viron julistautumisesta itsenäiseksi. Manifesti käännettiin

saksaksi, ja sotaministeri ja tohtori *Konik* lähetettiin Pääskylään jättämään sitä saksalaisille ja neuvottelemaan heidän päälliköittensä kanssa. He eivät saaneet kuitenkaan juuri mitään aikaan ja palasivat Tallinnaan ilmoittaen, että saksalaiset joukot marssivat seuraavana päivänä kaupunkiin.

Siitä huolimatta hallitus jatkoi juuri alkanutta toimintaansa. Kaduille järjestettiin lukuisat, asestetut patrullit, joista muutamilla oli konekivääreiäkin. Järjestys pysyi hyvänä. Mutta vain harvat tallinnalaiset saattoivat nukkua seuraavana yönä. Hurjia huhuja oli liikkeellä. Milloin kerrottiin bolshevikien aikovan yön kuluessa hyökätä kaupunkiin toimeenpanemaan verilöylyä. Milloin taas väitettiin varmalta taholta kuullun, että bolshevikien sotalaivat olivat saaneet käskyn ryhtyä yöllä pommittamaan kaupunkia. Suurten talojen asukkaat järjestivät kaiken varalta vartiomiehiä suojakseen. Pommituksen alkaessa oltiin valmiit piiloutumaan kellareihin.

Satamassa bolshevikit lastasivat myöhään yöhön saakka aluksiinsa kaikenlaista tavaraa: monenlaisia aseita, ampumatarpeita, kuljetusvälineitä, koneita, vaatteita, ruokatarpeita, kynttilöitä y. m. s. Kukin koetti ottaa mukaansa mahdollisimman paljon. Yleisen hämmingin vallitessa ei poiskuljetettavan tavaran valinnassa noudatettu pienintäkään johdonmukaisuutta. Yöksi punaiset vetäytyivät laivoihinsa, joilta he kuitenkin tekivät vielä aamupuolella hajanaisia yrityksiä rynnätä jälleen maihin. Suojelusjoukkojen konekivääri- ja kiväärituli pakotti heidät kuitenkin luopumaan sellaisista aikeista. Virolaisten puolelta laukaustenvaihdossa eräs koulupoika sai surmansa ja muutamia suojeluskuntalaisia haavoittui.

Bolshevikien alukset jäivät satamaan koko yöksi. Saksalaisten joukkojen saavuttua seuraavana päivänä kaupunkiin ne jättivät kiireesti sataman ja vetäytyivät kauemmaksi merelle.

Väliaikaisen hallituksen toimesta lähetettiin yön kuluessa upseereista kokoonpantu joukko-osasto Narvan maantielle, jota pitkin kerrottiin bolshevikeille saapuvan apujoukkoja. Yö kului kuitenkin täysin rauhallisesti. »Päewalehen» kirjapainossa väliaikaisen hallituksen ja muiden uusien valtioelinten päiväkäskyjen painattamista kesti koko yön.

Seuraavana aamuna kadut olivat jälleen jo varhain täynnä väkeä. Muutamat talot olivat liputetut, mutta useimmat niistäkin Saksan väreillä. Vain kolmen seurakunnan papit olivat totelleet määräystä

kiitosjumalanpalveluksen toimittamisesta. Niiden kirkkojen kellot soivat juhlallisesti; muut vaikenivat synkkinä, suljetuin ovin.

Jo puolenpäivän aikaan 25 p:nä ensimmäiset saksalaiset joukot saapuivat kaupunkiin. Joskin väliaikainen hallitus sai vielä muutamia päiviä nimellisesti toimia, niin tosiasiallisesti Viron lyhyt vapaudenaika päättyi jo tällöin.

4. Saksalaisten joukkojen tulo.

Saksalaiset valtausjoukot olivat saaneet käskyn neljässä eri osastossa hyökätä Viroon ja valloittaa maan. Jo syksyllä 1917 Saarenmaalle saapunut Pohjoinen armeijaosasto valloittaisi Pohjois-Viron. 19:s nostoväkidivisioona kulkisi Riiasta meren rantaa pitkin pohjoiseen päin. 4:s ratsuväkidivisioona etenisi Moisakylän kautta Viljandia ja Paidea kohden. Kaakkois-Viron valtaus taas oli jätetty 6:nnen armeijan joukko-osastojen tehtäväksi.

Yksi eskadroona 6:nnesta armeijasta saapui Valkiin helmikuun 22 p:nä ja miehitti kaupungin. Se sai sotasaaliiksi m. m. 15 tykkiä ja vangiksi n. 2.000 sotilasta. Tarton baltilaisten pyynnöstä saksalaiset jatkoivat matkaansa pohjoista kohden jo 23 p:nä saapuen Tarttoon 24 p:nä klo 10,30 ap. lyötyään bolshevikit pienissä kahakoissa ja otettuaan heiltä suuren sotasaaliin 3.000 vangin kera.

Tarttoon ei ollut kylläkään saapunut tietoa siitä, että maapäivien vanhintenneuvosto oli julistanut Viron itsenäiseksi. Mutta kuitenkin bolshevikien poistuttua 22 p:nä Tartosta virolainen kaupunginhallitus oli ottanut vallan käsiinsä. Saksalaisten joukkojen saavuttua kaupunkiin Viron värit riistettiin sikäläisen raatihuoneen katolta, ja Saksan valtakunnan lippu nostettiin tilalle.

6:nnen armeijan joukko-osastot miehittivät verrattain helposti Kaakkois-Viron. Vain Võrun luona sillä oli kiivas yhteenotto bolshevikien kanssa, joiden täytyi lopuksi kuitenkin paeta sekasorrossa. Saksalaisten joukkojen haltuun jäi suuri määrä vankeja ja varsin huomattava sotasaalis.

4:nnen ratsuväkidivisioonan etujoukot saapuivat Viljandiin jo 25 p:nä ja vielä samana päivänä Paideen, joista saatiin runsas sotasaalis, ja joissa aseet riisuttiin bolshevikien lisäksi myöskin 2:selta ja 4:nneltä virolaiselta rykmentiltä.

19:s nostoväkidivisioona kulki suurempaa vastarintaa kohtaamatta meren rantaa pitkin. Sen etujoukot yhtyivät 6:nnen armeijan ja Pohjoisen armeijaosaston etujoukkojen kanssa Pärnussa 25 p:nä. Siellä oleva 1.000-miehinen virolainen joukko-osasto sai aluksi pitää aseensa.

Pohjoinen armeijaosasto lähti 20 p:nä liikkeelle Saarenmaalta yli jään. 21 p:nä vallattiin, kuten aikaisemmin jo on mainittu, Haapsalu. Etenemistä jatkettiin sitten varmasti. Eteläpuolella Ristin asemaa ja Riisiperen aseman luona saksalaiset löivät vaivatta pakosalle bolshevikien hajanaiset laumat. 23 p:nä oli eräällä saksalaisosastolla kiivas taistelu Keilan luona Tallinnasta lähetettyjen työmiesten ja punakaartilaisten kanssa, jotka kuitenkin joutuivat lopuksi tappiolle ja menettivät paljon miehiä kaatuneina, haavoittuneina ja vangiksi joutuneina. Keilan taistelun jälkeen Pohjoinen armeijaosasto saattoi vastarinnatta edetä Tallinnan luo, johon päätettiin marssia 25 p:nä.

Ensimmäiset saksalaiset joukko-osastot saapuivat Tallinnaan puolenpäivän ajoissa tullen toinen Baltiskin, toinen Pärnun maantietä pitkin ja suunnaten kulkunsa suoraa päätä Tuomiovuorelle. Samaan aikaan saksalainen lentokone liiteli kaupungin yllä.

Tallinnan baltilaisten riemu oli, kuten hyvin voi ymmärtää, rajaton. He vastaanottivat saksalaiset joukot hurraten. »Deutschland, Deutschland, über alles!» huutoja kuului sieltä täältä saksalaisten joukkojen marssiessa ohitse. Baltilaiset naiset riensivät sotilaiden luokse ja koristivat heidät kukin.

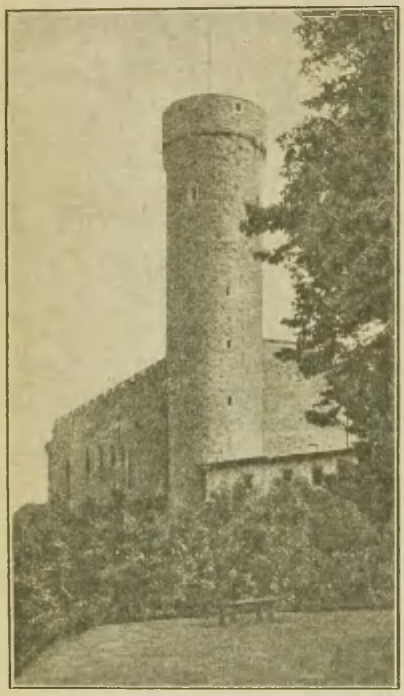
Synkkinä ja äänettöminä virolaiset ja nimenomaan itsenäisyysaatteen puoltajat tuijottivat kaupunkiin marssivien saksalaisten joukkojen suoriin ja jäykkiin riveihin. Miksi he olisivatkaan hurranneet? Saksalaisista joukoista he pelkäsivät Viron vasta juliste-tulle itsenäisyydelle paljon suurempaa vaaraa kuin bolshevikeista, näyttihän Saksan sotilaallinen mahti paljon pysyvämmältä kuin Venäjän neuvostovallan.

Vielä sen päivän Viron lippu liehui raatihuoneen katolla ja Pitkän Hermannin tornissa. Mutta kaksinhallitus ei kestänyt sen kauempaa Tallinnassakaan. Saksalainen sotilasjohto otti senjälkeen kaiken vallan omiin käsiinsä.

Saksalaiset saivat Tallinnasta huomattavan sotasaaliin, josta mainittakoon kaupungin lukuisat tehtaat täydessä kunnossa suurine varastoineen, satamaan jääneet laivat, 24 lentokonetta. 38 autoa,

626 tykkiä, 25 konekivääriä, 10 miinanheittäjää, 38 veturia, 650 vaunua, 550 ajoneuvot y. m.

Tallinnasta ja Tartosta saksalaiset joukot jatkoivat etenemistään itää ja pohjoista kohden. Etujoukot valloittivat 26 p:nä Tapan kauppalan ja rautatienristeyksen.

»Pitkä Hermanni» Tuomiovuorella.

Rakveresta mainitaan, että bolshevikien peräydyttyä 27 p:nä kaupungista luettiin siellä kansalaiskokouksessa manifesti Viron itsenäisyydestä suuren riemun vallitessa. Mutta jo seuraavana päivänä saksalainen joukko-osasto miehitti kaupungin. Kun saksalaisten päälliköltä tiedusteltiin, olivatko saksalaiset selvillä siitä, että Viro oli julistautunut itsenäiseksi, kerrotaan hänen myöntäneen sen, mutta selittäneen, että he eivät tunnusta sitä, ja lopettaneen: »Tällä hetkellä me tunnemme vain saksalaisen sotilasdiktatuurin.»

Etujoukot jatkoivat senjälkeen liikehtimistä Narvaa kohden. Mutta bolshevikit ryhtyivätkin kiivaaseen vastarintaan pakottaen vähälukuiset etujoukot peräytymään takaisin Rakveren luo odottamaan apujoukkoja. Päävoimien saavuttua eversti *Jahnn* komennossa, joka oli saanut tehtäväkseen Narvan valloittamisen, eteneminen alkoi. Vihollinen yritti kyllä paikoitellen ryhtyä vastarintaan, mutta saksalaiset pakottivat sen aina suurin tappioin jatkamaan peräytymistään. Maaliskuun 4 p:nä klo 7 ap. saksalaiset valtasivat lyhyellä taistelulla Narvan. Jo maaliskuun 5 p:nä koko Viro oli saksalaisten joukkojen hallussa.

Saksalaisten joukkojen saapuminen aloitti virolaisten historiassa aivan uuden ajanjakson, joten on syytä tarkata sen syitä sen lisäksi, mitä siitä on aikaisemmin mainittu, hiukan lähemmin.

On selvää, että Saksan hallituksella ottaessaan Viroa ja Liivin-

maata koskevat määräykset Brestin rauhan ehtoihin ja miehittäessään nämä maat ei suinkaan päätarkoitus ollut, kuten valtakunnan silloinen valtakunnankansleri kreivi *von Hertling* Tallinnan miehityksen jälkeisenä päivänä pidetyssä Saksan valtiopäivien istunnossa väitti: ihmisyyden nimessä miehittää nämä maat saksalaisella poliisivoimalla, jonka tuli »vain hankkia rauha ja järjestys rauhaa rakastavalle asujamistolle». Bolshevikien uhkaava käytös baltilaisia kohtaan tarjoaa kyllä tällekin väitteelle jonkinlaista tukea. Ei voitane pitää täysin rehellisenä kanslerin toistakaan lausuntoa samasta asiasta Brestin rauhansopimusta käsiteltäessä valtiopäivillä: »Me emme aio saada jalansijaa Virossa tai Liivinmaalla, vaan toivomme vain saavamme elää sodan jälkeen siellä syntyvien valtiomuodostusten kanssa hyvissä, ystävällisissä naapurisuhteissa.» Kuitenkin tämä selitys sisältää sangen kaksimielisen ajatuksen jättäen saksalaisille miehitysjoukoille vapaat kädet toimia kaikin keinoin sen päämäärän hyväksi, että Itämeren maissa saataisiin syntymään viime vuosikymmeninä arveluttavassa määrässä vaikutusvaltaansa menettäneen, verrattain harvalukuisen baltilaisen asujamiston ehdottoman ylivallan ja johdon alaisia Saksan vasallivaltioita.

Viron miehitysjoukkojen komentaja, kenraaliluutnantti vapaaherra *von Seckendorff*, puhui paljon suorempaa kieltä kuin valtakunnankansleri sotilasjohdon kokoon kutsuman n. k. Viron maaneuvoston juhlallisissa avajaisissa huhtikuun 9 p:nä. Hän sanoi silloin m. m.: »Saksalaiset joukot eivät tule jättämään Viroa, ne jäävät tänne *pysyväiseksi* suojaksi, ja niiden lukumäärää tullaan vielä lähipäivinä lisäämään.» Mutta saksalaisten teot miehityskuukausina osoittivat vielä paljon selvemmin, että »vain rauhan ja järjestyksen hankkiminen» ei suinkaan ollut kysymyksessä, mikä olisikin ollut perin uudenaikaista suurvaltapolitiikkaa: vuodattaa sotilaittensa verta pienen, vieraan kansan hyväksi.

Epäilemättä Saksan hallituksen aikomus oli liittää Itämeren maat tavalla tai toisella mahdollisimman likeisesti Saksan keisarikuntaan. Tämä ajatus ei sitäpaitsi ollut suinkaan uusi, joskin Saksan hallitusmiehet nyt ensi kertaa ryhtyivät sitä toteuttamaan. Jo aikoja ennen suurvaltain sodan syttymistä v. 1914 tunnetut saksalaiset historioitsijat ja filosoofit, niihin aikoihin tieteellisissä piireissä esiytyneen, pienten kansojen ja valtioiden pikaista katoamista ennustavan suunnan mukaisesti, koettivat osoittaa, että Itämeren maiden kansoille olisi onnellisinta liittyä saksalaisuuteen. Heidän mielestään niillä ei

ollut juuri mitään mahdollisuuksia edes kansayksilön elämään. Parasta niille itselleen ja maailman kulttuurille olisi muka, että ne asettuisivat mahdollisimman hyvään suhteeseen keskuudessaan asuvaan saksalaiseen sivistyneistöön ja antautuisivat kokonaan sen johtoon.

Toisaalta on helppoa ymmärtää, että virolaiset eivät tahtoneet kuulla puhuttavankaan tällaisesta saksalaisiin sulautumisesta. Varmana saaneekin pitää, että Viron kansa kykenee saamaan aikaan paljon huomattavampia sivistyssaavutuksia itsenäisenä ja vapaana kuin Saksan pienenä, siihen keinotekoisesti sulatettuna osana. Maailmansota on sitäpaitsi johtanut aivan päinvastaiseen tulokseen kuin mainitut tieteelliset piirit odottivat. Se on synnyttänyt lukuisia, enemmän tai vähemmän elinvoimaisia uusia valtioita, joista ainakin muutamat jäänevät pysyväisiksi.

Mutta kiellettävissä ei ole sekään, että virolaiset kaikesta huolimatta ovat kiitollisuuden velassa Saksalle niistä sotajoukoista, joita se lähetti Viroon. Ilman niiden apua virolaiset eivät olisi onnistuneet karkoittamaan kotimaisia ja ulkolaisia bolshevikeja. Viron ainoa, par'aikaa tällöin järjestettävänä ollut divisioona ei olisi kyennyt, vaikkapa se olisi pyrkinytkin siihen, ajamaan maasta suuria venäläisiä, lättiläisiä ja virolaisia kommunistisia sotalaumoja. Se, että virolaisilla rykmenteillä ja suojeluskunnilla ennen saksalaisten joukkojen tuloa oli omilla paikkakunnillaan valta käsissään, johtui vain saksalaisten joukkojen lähenemisestä, joiden edellä bolshevikit melkein aina peräytyivät kahden, kolmen päivän etumatkalla. Jos taas Viro olisi edelleen jäänyt bolshevikien haltuun, olisi sitä useampi suuresta horjuvien joukosta taipunut bolshevikien puolelle, mitä kauemmin bolshevikien valta olisi saanut jatkua maassa, ja vapautuminen heistä olisi käynyt yhä vaikeammaksi, lopulta ehkä mahdottomaksikin.

Virolaisten kiitollisuuden velka Saksan avusta on näin ollen eittämätön. Mutta yhtä varmaa on, että saksalaisten miehitysjoukkojen johdon olisi pitänyt menetellä toisin ja kohdella Viron väliaikaista hallitusta liittolaisenaan bolshevikeja vastaan. Sen kautta kansan luottamus olisi voitu voittaa saksalaisten puolelle.

Tällainen menettely ei olisi suinkaan merkinnyt voiton hedelmien hylkäämistä — sellaistahan ei voi vaatiakaan. Saksa olisi ainakin voinut hankkia itselleen tärkeitä kauppaetuja avunantonsa palkaksi ja samalla taata Viron baltilaiselle asujamistolle pysyväisesti lujan

aseman maassa, joka sortoajan jälkeen oli saksalaisen suurvallan kukistuttua kohteleva sitä maankavaltajana.

Lyhytnäköisellä sortopolitiikalla saatettiin nyt kansan kiitollisuus muuttumaan yhä kiihtyväksi vihaksi. Viron kansa on tosin pieni, mutta jo maansa erinomaisen aseman vuoksi ainakin jossakin määrin merkityksellinen. Virolaisten luja ja kansan tajuntaan syvälle syöpynyt kiitollisuus olisi voinut olla tulevaisuuden Saksalle hyvinkin tärkeä. Samaan aikaan kuin kreivi *von der Goltz* hillityllä käytöksellään hankki Suomen kansasta Saksalle uskollisen ystävän, teki vapaaherra *v. Seckendorff* todellisen karhunpalveluksen maalleen vapauttaen Viron kansan kaikesta kiitollisuudesta Saksaa kohtaan.

Epäilemättä suurin syy tähän turmiolliseen tulokseen joutumisesta lankeaa Viron feodaalihenkiselle, baltilaiselle aatelistolle, joka antoi maan oloja tuntemattomalle saksalaiselle sotilasjohdolle tarkoituksellisesti vääristeltyjä tietoja ja kiihoitti sitä väkivaltaiseen menettelyyn virolaisia kohtaan. Baltilaisten menettely on siltä kannalta ymmärrettävissä, että he tahtoivat hinnalla millä hyvänsä pysyä vallassa ja olivat jo vuosisatojen kuluessa tottuneet hylkimään virolaisten tahtoa ja toiveita. Mutta lyhytnäköistä se oli heidänkin kannaltaan katsoen. Se oli kokonaan rakennettu yhden korren varaan: *jos* Saksa voittaa maailmansodan. Missään tapauksessa se ei ole puolustettavissa. He pyrkivät kynsin hampain pitämään kiinni ylettömistä etuoikeuksistaan ja menettivät siten senkin aseman, jonka vapaa Viro olisi suonut heille kansan vanhana sivistyneistönä nuoremman, virolaisen rinnalla, jos saksalaisen miehitysajan surulliset tapaukset eivät olisi tulleet väliin tuhoten kaikki yhteistyön mahdollisuudet molempien kansallisuuksien väliltä.

Viron historialle vv. 1917—1919 antaa leiman kolmen sikäläisen, toisilleen vihamielisen ajatussuunnan epätoivon vimmalla käymä kamppailu vallasta: Viron isänmaallisen aineksen, baltilaisen aateliston ja bolshevikien kannattajien. Molemmat viimeksimainitut antoivat aivan yhtä vähän arvoa Viron kansan onnelle ja menestykselle pyrkiessään itsekkäihin tarkoitusperiinsä vieraiden pistimien avulla. Niille molemmille kelpasivat kaikki keinot, valhe ja petoskin, pelastamaan niille vähemmistöinä kuulumattoman ylivallan. Viron itsenäisyysmiehet seisoivat näiden kahden välissä aluksi aseettomina ja kykenemättä puolustautumaan kummaltakin puolelta uhkaavaa silmitöntä sortoa vastaan.

5. Saksalainen miehitysaika.

Saksalaisten sotilaiden ja virolaisen väestön välit eivät koko miehitysaikana muodostuneet kovin kireiksi. Maan väestöllä ei ollut mitään syytä vihata Saksan sotilaita, jotka taas puolestaan käyttäytyivät aina miehitysajan loppupuolelle saakka moitteettomasti. Mutta sitä vihamielisemmäksi virolaisten suhde kävi kiihkosaksalaisten baltilaisten aatelisten ja pappien tuhoisan vaikutuksen alaiseen miehitysjoukkojen johtoon.

Jo heti alussa sotilasjohto ryhtyi vihollisuuksiin. Ne virolaiset rykmentit, suojeluskunnat ja kansanmiliisi, jotka olivat miehitysjoukkojen saapuessa saaneet pitää aseensa, hajoitettiin jo muutaman päivän kuluttua. Niiden aseet ja varustukset takavarikoitiin. Samalla lopetettiin siihen saakka vielä ainakin jossakin määrin työskennelleen Viron väliaikaisen hallituksen toiminta.

Seuraava askel oli se, että v. 1917 yleisillä vaaleilla valitut maakuntien sekä kaupunki- ja maalaiskuntien itsehallintoelimet lakkautettiin. Ennenkin vallankumousta valituista kaupunkien valtuustoista saivat vain ne aloittaa toimintansa, joissa — kuten Tartossa ja Viljandissa — oli baltilainen enemmistö. Siellä, missä — kuten Tallinnassa, Rakveressa, Võrussa ja Haapsalussa — virolaisilla oli enemmistö, nimitettiin kaupungin asioita johtavan saksalaisen upseerin rinnalle baltilainen pormestari ja enemmistöltään baltilainen »Beirat». Niihin nimitetyt virolaiset pysyttelivät enimmäkseen erossa kaikesta toiminnasta. Maaseudulla kunnallishallitus alistettiin baltilaisten kartanonomistajien johtoon. Ritariston kokous — Ritterschaft und Landschaft — julistettiin maan ainoaksi lailliseksi edustajaksi. Kuitenkin kutsuttiin virolaisiakin sotilasviranomaisten kokoon käskemiin tilapäisiin kokouksiin, joissa pohdittiin maan ylei-

siä asioita. Yliopiston, oppi- ja kansakoulujen, tuomioistuinten ja virastojen saksalaistaminen alkoi hiukan myöhemmin. M. m. vain ne koulut saivat aloittaa toimintansa, joissa saksa oli opetuskielenä, tai joissa sitä opetettiin erikoisen paljon. Kansakouluihin määrättiin saksankielen tunteja, useita tunteja viikossa alimmillekin luokille.

Saksalaisten miehitysjoukkojen johto puolusti häikäilemätöntä menettelyään sillä, että kun se saapui maahan, ei siellä ollut minkäänlaista järjestystä eikä sivistystoimintaa, jotka bolshevikit olivat hävittäneet. Sillä oli niin ollen oikeus toimia harkintansa mukaan, asettaa sellaisia tuomioistuimia ja hallintoelimiä kuin he hyväksi näkivät. Se tahtoi aikaansaada järjestyksen maassa ja oli siitä syystä oikeutettu käyttämään siihen tarpeellisiksi näkemiään keinoja.

Pahin sorto kohdistui luonnollisesti virolaiseen sanomalehdistöön. Heti valtauskauden alussa oli lakkautettu useimmat virolaiset sanomalehdet, jotka olivat bolshevikiajan päätyttyä ehtineet julkaista vasta muutamia numeroita. Virolaisista vain »Tallinna Teataja» ja Tarton »Postimees» saivat luvan toistaiseksi ilmestyä. Mutta kaiken aikaa niiden asema oli äärimmäisen tukala. Sensoreina toimi kiihkeimpiä virolaisvihaajia baltilaisten joukosta. Puhumattakaan siitä, että sananvapaus oli äärimmäisen rajoitettu, tahdottiin virolaisia lehtiä pakottaa julkaisemaan baltilaisten kirjoituksia m. m. Itämeren maiden kysymyksestä ja vihanilmauksia länsivaltoja vastaan — joilta yksin virolaiset enää saattoivat toivoa pelastusta, ja joita kohtaan he sen vuoksi tunsivat suurta myötätuntoa — omina mielipiteinään saamatta mainita kirjoitusten todellista alkuperää. »Tallinna Teatajan» toimitus kieltäytyi suostumasta tällaiseen ehtoon, ja lehti lakkasi ilmestymästä. »Postimees» julkaisi erään näistä kirjoituksista, jonka ensin baltilaiset ja sitten niiden mukaan Saksan sanomalehdet referoivat muka virolaisten omana ja yleisenä mielenilmauksena tulevaisuuden toiveistaan. Tallinnaa varten perustettiin »Tallinna Teatajan» lakattua lahjottujen virolaisten avulla toimitettu »Tallinna Päewaleht», joka nöyrästi totteli saksalaisten ja baltilaisten käskyjä esiytyen samalla muka virolaisten äänenkannattajana. Kansa pysytteli kuitenkin siitä erillään ja antoi sille sattuvan lisänimen »Juudaksen lehti».

Baltilaiset paroonit tahtoivat saada Viron hinnalla millä hyvänsä liitetyksi Saksaan. He ryhtyivät siinä tarkoituksessa keräämään

allekirjoituksia saksalaisten miehitysjoukkojen johdolle jätettävään adressiin, jossa pyydettiin Viron liittämistä Saksan keisarikuntaan. Nimikirjoituksia kerättiin sangen häikäilemättömästi. Mutta tulos jäi kuitenkin verrattain vähäiseksi: vain jotkut virolaiset olivat allekirjoittaneet adressin.

Adressissa lausutun toivomuksen johdosta saksalaisten miehitysjoukkojen komentaja päätti kutsua Tallinnaan koolle jonkinlaisen kansan edustajiston käsittelemään kysymystä maan kohtalosta. Tämä »Landesversammlung» kokoutui huhtikuun 9 p:nä, jolloin siihen kuului: 16 suurtilallista, 16 kunnanvanhinta, 5 pappia ja 10 kaupunkien edustajaa. Virolaisia oli vain kunnanvanhinten joukossa. Sittenkuin virolaisille edustajille oli selitetty, että kysymys oli vain Venäjästä irtautumisesta ja he olivat ilmoittaneet äänestävänsä yksityisinä henkilöinä ketään edustamatta, tehtiin seuraava päätös:

»Täten julkaistaan täydellinen, valtio-oikeudellinen päätös Viron julistautumisesta vapaaksi Venäjästä Venäjän hallituksen marraskuun 3 p:nä 1917 julistaman kansojen itsemääräämisoikeuden perusteella ja vastaten Liivinmaan ja Viron ritariston edustajien tammikuun 28 p:nä 1918 Tukholmassa Venäjän lähettiläälle antamaa riippumattomuusjulistusta.»

Sittenkuin tähän oli päästy, saivat baltilaiset sotilasjohdon kutsumaan koolle n. s. Liivinmaan, Viron, Saarenmaan ja Riian kaupungin yhtyneen maaneuvoston Riikaan päättämään Itämeren maiden tulevaisuudesta. Jo tämän kokouksen kokoonpano osoittaa, mihin sillä pyrittiin. Siihen kuului virallisen ilmoituksen mukaan aatelisia 3 (baltilaisia), kartanonomistajia 13 (baltilaisia), kuntien edustajia 13 (9 virolaista ja 4 lättiläistä), kaupunkien edustajia 20 (13 baltilaista, 5 lättiläistä ja 2 virolaista), pappeja 7 (4 baltilaista, 2 virolaista ja 1 lättiläinen), Tarton yliopistosta 1 (baltilainen) ja Petserinmaalta 1 (lättiläinen). Siis 34 baltilaista, 13 virolaista ja 11 lättiläistä.

Maaneuvosto kokoutui Riiassa huhtikuun 12 p:nä. Virolaiset selittivät jyrkästi, että heillä ei ollut oikeutta päättää Viron kansan kohtalosta suuntaan eikä toiseen, koska kansa ei ollut valtuuttanut heitä siihen, vaan heidät oli vain mahtikäskyllä määrätty saapumaan kokoukseen. Jos tahdottiin tietää Viron kansan mielipide sen tuleviasuutta koskevissa kysymyksissä, oli kutsuttava koolle Viron maapäivät, jotka olivat ainoa laillinen Viron kansan edustaja. Samalla he jättivät kirjallisen selityksen toimintansa perusteista. Turhaan

baltilaiset koettivat pyynnöillä ja uhkauksilla saada heitä muuttamaan kantaansa. He jättivät kokouksen. Joskin maaneuvosto heidän lähdettyään päätti liittää Itämeren maat ja Viron saaret, jotka juhlallisesti ilmoitettiin irtautuneiksi Venäjästä, Baltian herttuakuntana, jolla oli oleva oma hallituksensa, ja joka personaaliunioonissa oli Preussin yhteydessä, Saksan valtakuntaan, niin se ei millään tavalla velvoittanut Viron kansaa.

Kärsittyään täten tappion baltilaiset paroonit keksivät uuden keinon päästäkseen päämääräänsä. He ryhtyivät keräämään nimiä Saksan keisarille lähetettävään adressiin, jossa kiitettiin saadusta avusta ja lausuttiin toivomus maan liittämisestä mahdollisimman läheisesti Saksaan. Erikoinen keskusvirasto perustettiin tätä varten lukuisine asiamiehineen kaikkialla maassa. Pääpyrintö oli saada mahdollisimman paljon allekirjoituksia. Kansaa koetettiin taivuttaa kehoituksin, lupauksin, vieläpä uhkauksinkin allekirjoittamaan adressia. Selitettiin m. m., että maaneuvosto oli jo lopullisesti ratkaissut kansan kohtalon, jota mikään mahti maailmassa ei muka enää voinut muuttaa. Kansan omassa vallassa oli vain adressin allekirjoittamisella lieventää saksalaista sotilasdiktatuuria, jota päinvastaisessa tapauksessa tultaisiin yhä tiukentamaan.

Suurta mieltenkuohua rahvaassa herätti se, että nimien kerääjille annettiin lupa kantaa ampuma-aseita, mikä oli kaikilta muilta kuoleman uhalla kielletty. Kun vielä lisäksi ottaa huomioon, että kartanonomistajat harjoittivat alustalaisiinsa nähden painostusta saadakseen heidät allekirjoittamaan adressin, niin selviää, että Viron kansan omana mielenilmauksena näillä adresseilla ei ole mitään merkitystä.

Kaikessa virolaiseen väestöön kohdistetussa väkivallassa ja sorrossa noudatettiin suurta järjestelmällisyyttä ja suunnitelmanmukaisuutta. Mainittakoon tässä vain edellä esitetyn lisäksi, että vähäpätöisistä syistä kymmenittäin virolaisia kansalaisia vangittiin ja kuljetettiin kaukaisiin vankileireihin. Verrattain pienistä rikkomuksista sotilasdiktatuuria vastaan uhattiin kuoleman- tai pitkäaikaisilla pakkotyö- ja vankilarangaistuksilla. Saksalaiset upseerit vaativat paikoitellen siviiliväestöä, koululaisia y. m., tervehtimään heitä vastaan tullessaan. Katujen nimiä muutettiin saksalaisiksi j. n. e.

Kaiken aikaa Viron väliaikainen hallitus toimi salassa suurista vaikeuksista huolimatta. Vaikka saksalaisilla olikin vakoojia mel-

kein kaikkialla, ei ainoakaan heistä päässyt tunkeutumaan Viron itsenäisyysmiesten piiriin.

Työtä oli hallituksella yllin kyllin. Oli koetettava pitää kansassa yllä luottamusta tulevaisuuteen, valmistettava maaneuvostoon kutsuttuja kunnanvanhimpia ennen Riian kokousta, taisteltava nimikirjoitusten keruuta vastaan adresseihin, huolehdittava »Eesti Päewalehestä», jota Viron väliaikaisen hallituksen toimesta alettiin huhtikuun 28 p:nä julkaista Pietarissa, sen kuljettamisesta Narovajoen ylitse Viron puolelle ja levittämisestä oikeiden tietojen antamiseksi tilanteesta koti- ja ulkomailla ja virolaisen vastarinnan järjestämiseksi. »Eesti Päewaleht» lakkautettiin kuitenkin bolshevikien toimesta jo kesäkuun 27 p:nä »vastavallankumouksellisen kiihoitustyön johdosta». Senjälkeen oli tyydyttävä kaikenlaisiin lentolehtisiin.

Kaikki tämä vaati paljon työtä. Joka askeleella ilmitulo oli uhkaamassa, mutta kaikki onnistui sittenkin suurin piirtein katsoen hyvin. Ainoaakaan kavaltajaa ei esiytynyt itsenäisyysmiesten riveissä. M. m. virolaisten kunnanvanhinten Riian maaneuvostolle jättämä memorandumi oli pääministeri *Pätsin* työtä, vaikkakin siitä epäiltiin aivan toista henkilöä, joka siitä syystä sai virua useita kuukausia vankilassa.

Oikeiden tietojen toimittaminen ulkomaille oli kaikkein vaikeinta. Viro oli aivan täydellisesti koetettu erottaa ulkomaailmasta. Saksankin alamaisia estettiin saamasta oikeaa käsitystä maan oloista. Kun saksalaisia sanomalehtimiehiä saapui Viroon tutustumaan tilanteeseen, erotettiin heidät mahdollisimman tarkasti virolaisten yhteydestä. Vielä suurempiin varokeinoihin ryhdyttiin Saksan valtiopäivien edustajien oleskellessa samassa tarkoituksessa Virossa. Heidät onnistuttiinkin saada vakuutetuiksi siitä, että olot maassa olivat juuri niin kuin niiden ollakin piti.

Ennen kaikkien kulkuteiden sulkemista olivat väliaikaisen hallituksen ja maapäivien vanhintenneuvoston valtuutetut *Martna, Menning, Piip, Pusta, Virgo* ja *Kull* päässeet maasta ja saapuneet maaliskuun alussa Tukholmaan sekä ryhtyneet antamaan tietoja tilanteesta Virossa länsivalloille. Virosta väliaikainen hallitus toimitti heille ilmoituksia tapahtumien kehittymisestä salateitse, useimmiten lahjottujen laivamiesten välityksellä. Lähettiläät jättivät Ranskan, Englannin ja Italian hallituksille Viron väliaikaisen hallituksen memorandumin, jossa niitä pyydettiin tunnustamaan Viron itsenäisyys ja maapäivien valitsema Viron väliaikainen

hallitus ainoaksi lailliseksi mahdiksi Virossa ja takaamaan Virolle oikeus ottaa omien edustajien kautta osaa rauhankongressiin.

Oikeusministeri *Jüri Wilmsin* piti myöhemmin liittyä tähän lähetyskuntaan. Mitään muuta tietä poistua maasta ei enää ollut tarjolla kuin Suursaaren kautta yli jäätyneen Suomenlahden. Huhtikuun alkupäivinä hän lähti parin urheilijan saattamana vaaralliselle matkalleen, eikä heistä senjälkeen kuultu enää mitään. Kaksi ja puoli vuotta luultiin yleisesti, että he ajomiehineen olisivat hukkuneet. Vasta joulukuussa 1920 tämä salaperäinen katoaminen sai osittaisen selityksensä, kun *Wilmsin* ja hänen toveriensa ruumiit löydettiin Helsingin lähistöltä eräästä yhteishaudasta Huopalahdesta. Miten ne ovat sinne joutuneet, ei ole vielä toistaiseksi lopullisesti selvitetty.

Viron ulkomaan lähetystö jatkoi yhä tarmokkaasti toimintaansa. Heinäkuun 3 p:nä lähetyskunnan keskusjohto julkaisi Kööpenhaminassa Saksan keisarilliselle hallitukselle osoitetun vastalause-kirjelmän saksalaisten mielivallan johdosta Virossa. Lähettiläiden toiminta länsivalloissa oli kuitenkin tärkeämpää. Sen tuloksista lähetystön johto saattoi ilmoittaa Kööpenhaminasta lokakuun 2 p:nä:

»Sen kautta, että Englannin, Ranskan ja Italian hallitukset ovat tunnustaneet Viron kansan itsemääräämisoikeuden kaikkein varmimmassa muodossa ja Viron itsenäisyyden de facto, on kysymys Viron valtiollisesta itsenäisyydestä noussut kansainväliseksi kysymykseksi, jota mikään yksityinen valtio, kuten Venäjä tai Saksa, ei saa ratkaista omien toivomustensa mukaan vastoin Viron kansan tahtoa.

Kysymys Viron valtiollisesta itsenäisyydestä tulee lopullisesti ratkaistavaksi yleisessä rauhankongressissa, jossa Viron kansan tahto otetaan tarkoin huomioon, minkä Englannin, Ranskan ja Italian hallitusten selitykset vahvistavat.«

Mutta tällä välin sorto kotimaassa oli vain kiihtymistään kiihtynyt. Tavaton taloudellinen painostus ja täydellinen riippuvaisuus Saksasta saattoivat kansan hyvin vaikeaan asemaan. Maasta, jossa elintarveasiat eivät ennestäänkään olleet hyvällä kannalla, kuljetettiin suuria määriä ruokatarpeita Saksaan. Henkilökohtainenkin vaino oli lisäytynyt. Etupäässä ahdistettiin väliaikaisen hallituksen jäseniä ja muita huomattavia kansalaisia, joiden tiedettiin olevan salaisen, sorron kera yhä kasvavan vastarinnan johtajia tai vain uskaltaneen moittia saksalaista väkivaltaa. Toiset heistä kul-

jetettiin Liettuan vankileireihin tai Riian vankiloihin, toiset teljettiin tyrmään Virossa. Kesäkuun 11 p:nä pääministeri *Päts* vangittiin ja kuljetettiin Liettuaan. Niiden sijasta, joiden — kuten elintarveministeri *Raamotin* — onnistui tavalla tai toisella välttää vangiksi joutuminen, ahdistettiin heidän omaisiaan.

Mutta kuta silmittömämmäksi sorto kävi, sitä sitkeämmäksi salainen vastarinta muodostui. Ristiriita eri katsantokantoja edustavien suuntien välillä kärjistyi yhä enemmän. Ratkaisusta länsirintamalla, jossa par'aikaa käytiin vimmattuja taisteluja, jäi riippumaan, kumman puolen Virossa täytyisi lopuksi antaa perään.

Kesän kuluessa jännitys yhä kohosi. Syksyllä huhuja rauhattomasta mielialasta Saksassa alkoi liikkua Virossakin. Kerrottiin tyytymättömien kiihoitustyön hallitusta ja ylintä sodanjohtoa vastaan yltymistään yltyvän ja hallituksen vastaisen mielialan leviävän rintamajoukkoihinkin. Huhuttiinpa jo Saksan aseiden menestyksen länsirintamalla päättyneen kokonaan.

Tietoja rauhattomuuksista ja saksalaisten joukkojen peräytymisestä koetettiin kaikin tavoin estää tulemasta tunnetuiksi Virossa, kuten kaikissa muissakin miehitetyissä maissa. Mutta kaikista varokeinoista huolimatta kertomukset niistä levisivät kulovalkean tavoin sorretun kansan keskuuteen. Ensimmäinen tunne, jonka ne virolaisissa herättivät, oli ilo. Siihen pyrki kuitenkin jo alusta alkaen sekoittumaan huolia tulevaisuudesta — uusista, entisen veroisista, ehkäpä suuremmistakin vaaroista.

Vallankumouksellisen hengen levitessä Saksassa yhä laajemmalle tapahtui hallituksen ja politiikan muutos. Syyskuun 30 p:nä keisari vapautti valtakunnankansleri *von Hertlingin* virastaan ja nimitti uuden hallituksen etunenään Badenin prinssin, *Maxin.*

Hallituksenvaihto aiheutti muutoksen miehitettyjen maidenkin kohteluun. Niissä luovuttiin entisestä jyrkkyydestä. Kansalliset sanomalehdet pääsivät jälleen ilmestymään. Sensuuria lievennettiin. Monet valtiollisista syistä vangituista vapautettiin. Poliittiset puolueet saivat jälleen ryhtyä toimimaan.

Virossa baltilaiset, jotka huomasivat tilanteen kääntyvän heille epäedulliseksi, yrittivät saada aikaan sovintoa virolaisten kanssa. Mutta kun he pysyivät kielteisellä kannalla Viron täydelliseen itsenäisyyteen nähden, josta virolaisten puolueiden johtajat pitivät jyrkästi kiinni, niin neuvottelut katkesivat.

Tapaukset Saksassa kehittyivät sitten nopeasti. Marraskuun alkupuolella puhjennut vallankumous johti lopulliseen ratkaisuun. Keisari *Wilhelm II* luopui marraskuun 9 p:nä kruunustaan, ja Saksa julistettiin demokraattiseksi tasavallaksi. Vallankumous teki pikaisen lopun Saksan jo horjumaan ruvenneesta sotilasmahdista ja puolustuskyvystä pakottaen siten valtakunnan taipumaan häpeälliseen aselepoon ja sittemmin samanlaiseen rauhaan. Aselepoehtojen mukaan saksalaisten joukkojen tuli jättää m. m. Itämeren maat, kuitenkin vasta sitten, kun kansalliset joukot olisi ehditty järjestää ja saattaa puolustuskykyisiksi.

Iltapäivällä marraskuun 9 p:nä Tallinnassa olevat saksalaiset joukko-osastot saivat tiedon vallankumouksen puhkeamisesta kotimaassa. Matruusit nostivat satamassa punaisen lipun. Heitä vastaan lähetettiin jalkaväkeä, mutta se liittyi vallankumouksellisiin. Seuraavana päivänä perustettiin Tallinnaan saksalaisten matruusien ja sotilaiden neuvosto, joka päätti vaatia miehitysjoukkojen pikaista kotimaahan vientiä. Muissakin miehitysjoukkojen majoituskaupungeissa perustettiin sotilasneuvostoja, jotka kuitenkin enimmäkseen työskentelivät hyvässä yhteisymmärryksessä joukko-osastojen komentajien ja esikuntien kanssa.

Jo hiukan ennen Saksan vallankumousta kansa Virossa oli alkanut kärjistyneen elintarvetilanteen vuoksi äänekkäästi vaatia maapäivien kokoon kutsumista. Vallanpitäjät eivät luonnollisestikaan aluksi tahtoneet tietää mitään maapäivien kokoutumisesta. Mutta kun nyt rauhattomuus levisi myöskin heidän omiin joukkoihinsa, eivät he enää kyenneet estämään Viron väliaikaista hallitusta ryhtymästä omin luvin hoitamaan hallitustehtäviä maassa.

6. Viron vapaussodan alku.

Marraskuun 11 p:nä Viron väliaikainen hallitus vankeudesta palanneen pääministeri *Pätsin* johdolla ilmoitti julistuksella Viron kansalle ryhtyneensä hiukan muutetuin kokoonpanoin uudelleen hoitamaan tehtäviään ja kutsuvansa maapäivät lähiaikana koolle. Yleisillä vaaleilla valitut kunnalliset itsehallintoelimet määrättiin ryhtymään jälleen toimintaan. Samalla hallitus pyysi koko kansalta tukea, jota ilman sen olisi turhaa yrittääkään pelastaa isänmaata.

Se mielenlujuus, jota hallitus ja etupäässä pää- ja sotaministeri *Päts* osoittivat tänä perin vaikeana ja vaarallisena hetkenä, herättää ihailua. Viron kansan ja nuoren valtion tilanne oli vaikea, melkeinpä epätoivoinen.

Tasavallan hallitus seisoi yksin ja puolustuskyvyttömänä — vielä täydellisemmin kuin bolshevikien jättäessä maan saksalaisten käsiin — aseellisten vihollisten välissä. Saksalaisten miehitysjoukkojen johto ei ollut antanut hallitukselle lupaa ryhtyä toimintaan, joskin se toistaiseksi tunsi joukkojensa sisäisen kuohunnan takia olevansa estetty ryhtymästä pakkokeinoihin virolaisia itsenäisyysmiehiä vastaan. Baltilaisten lisäksi, jotka koettivat kaikin tavoin kiihoittaa sotilasjohtoa väkivaltaan, oli hallituksella vielä muitakin vihollisia kotimaassa, nim. ne virolaiset bolshevikit, jotka eivät olleet paenneet venäläisten mukana, vaan olivat jääneet kotimaahan. Pihkovassa taas majaili venäläinen valkokaarti, n. s. luoteisarmeija, suunnitellen Venäjän ennalleen saattamista, siis Vironkin itsenäisyyden tuhoamista, ja valmistellen yhdessä baltilaisten kanssa Viron väliaikaisen hallituksen kukistamista. Rajojen takana Venäjän nälkäiset bolshevikilaumat odottivat vain sopivaa tilaisuutta hyökätäkseen Viroon, jonka muka suurista leipävaroista heille tarkoituksellisesti

kerrottiin. Pietarissa *Trotski* julisti: »Meidän on tunkeuduttava kiilana saksalaisten kintereillä rajamaihin estääksemme siellä paikallisten hallitusten syntymisen! Tallinnan, Riian, Libaun täytyy tulla omiksemme!» Näiden lukuisten vihollisten keskellä puolustuskyvytön Viron hallitus teki pelottomana valmistuksia maan suojaamiseksi kaikilta näiltä vihamiehiltä, vaikka siltä samaan aikaan puuttui melkein täydellisesti kannatusta itse virolaistenkin keskuudessa.

Virolaiset olivat viime vuosina saaneet kokea niin kovia voimatta itse helpottaa raskasta tilaansa, että he harvoja poikkeuksia lukuunottamatta olivat menettäneet luottamuksen omaan ja kansansa voimaan. Saksalainen miehitysaika ei ollut liioin suinkaan omiaan vahvistamaan virolaisissa uskoa parempaan tulevaisuuteen. Vastarintaa oli kyllä tehty, mutta sen näkyvä tulos oli vain se, että jo ennestään melkein sietämätön tilanne paheni entisestään. Lisäksi sanomat bolshevikien aikeista hyökätä Viroon heti saksalaisten lähdettyä sieltä ja tietoisuus oman kansan aseettomuudesta olivat omiaan tekemään pikaisen lopun siitä riemusta, jonka Saksan tappio maailmansodassa ensi hetkellä oli synnyttänyt. Oli luonnollista, että rahvaan mielessä näin ollen heräsi kysymys, kannattiko yleensä ryhtyä taisteluun bolshevikeja vastaan, joiden voitto näytti jo edeltäpäin varmalta. Vastarinta vain kiihdyttäisi saapuvia bolshevikeja väkivaltaisuuksiin turvatonta väestöä vastaan. Parasta oli siis luopua taistelusta ja alistua bolshevikien valtaan, sitenhän edes henki säästyisi. Täten on selitettävissä se välinpitämättömyys ja haluttomuus luovuttaa mitään virolaisille sotilaille, jota vastaan Viron hallituksen täytyi vapaussodan alussa yhtä mittaa taistella, ja joka herättää vieraassa tarkastelijassa hämmästystä.

Virolaisten sivistyneidenkin keskuudessa soimattiin katkerasti väliaikaista hallitusta, joka kaikesta huolimatta ryhtyi valmistamaan vastarintaa. Ajatus pienen, aseettoman Viron taistelusta suunnattoman suurta, yhä vielä voimakasta Venäjää vastaan tuntui mielettömältä ja koko yritys turhalta uhkapeliltä. Hyvin pieni oli niiden joukko, jotka alusta alkaen olivat valmiit kaikissa vaiheissa tukemaan rohkeaa hallitusta.

Baltilaiset, jotka näkivät Saksan tappion johdosta asemansa jälleen käyneen vaaranalaiseksi, koettivat pelastautua etuoikeuksineen muuttamalla nopeasti leiriä. Heidän etujaan valvomaan järjestettiin Tukholmaan *von Stryckin* johtama lähetystö, jonka

tarkoitus oli saada entente suosiolliseksi baltilaisia kohtaan. Se, millaisia aseita baltilaisten edustajat tällöin käyttivät, selviää m. m. siitä, että *von Stryck* selitti nooteissaan länsivalloille virolaisten kukistaneen *Poskan* hallituksen ja puolibolshevistisen *Pätsin* hallituksen asettuneen tilalle ja alkaneen heti toimeenpanna bolshevistisia uudistuksia; entente saattoi niin ollen katsoa olevansa vapaa lupauksistaan Viron väliaikaisen hallituksen tunnustamisesta. Kaikesta huolimatta *von Stryckin* toiminnan tulokset jäivät vähäisiksi. Liittolaisilla oli paremmat tiedot oloista Virossa kuin baltilaiset olettivat.

Tällä välin Viron väliaikainen hallitus jatkoi rohkeasti toimintaansa; niinpä julkaistiin määräys vapaaehtoisen mobilisatsioonin alkamisesta marraskuun 21 p:nä. Sillä laskettiin saatavan vapaustaistelua varten 25.000 miestä aseihin.

Mutta hallitus oli laskenut väärin. Vain jokunen mies saapui rykmenttien kokoutumispaikkoihin. Pääministeri *Päts* lausui muutamia kuukausia myöhemmin tästä: »Harha-askel oli se, että kuulutettiin vapaaehtoisten mobilisatsiooni. Luultiin, että kaikki rientäisivät intomielin pelastamaan isänmaata, mutta häpeäksi täytyy tunnustaa, että ketään ei tullut.» Muita ei ilmoittautunut kuin ylioppilaita, koulupoikia ja upseereja sekä jokin määrä sellaisia, jotka saksalaismiehityksen aikana olivat joutuneet taloudelliseen ahdinkoon, ja joita nälkä ajoi sotapalvelukseen. Mutta viimemainittuja hallituskaan ei aluksi kyennyt auttamaan: muonaa ei ollut antaa sotaväelle. Tämä, samoinkuin tieto siitä, että hallituksella ei ollut rahaa, ei aseita, eikä sotatarpeita jakaa kokoon kutsumalleen armeijalle, vaikutti musertavasti miesten mielialaan ja sai useat ilmoittautumaan aikoneet kääntymään takaisin kotiin.

Kaiken lisäksi saksalaiset miehitysjoukot koettivat kaikin tavoin estää virolaisten joukkojen kokoamista. Saksan hallituksen edustajan *A. Winnigin* kanssa oli pitkien neuvottelujen jälkeen Riiassa marraskuun 19 p:nä tosin saatu aikaan sopimus, jonka mukaan Viron hallitus tunnustettiin korkeimman vallan haltijaksi Viron kansatieteellisissä rajoissa ja saksalaisia sotavoimia kiellettiin sekautumasta maan hallitukseen ja hallinnollisiin asioihin. Mutta tämä sopimus, joka oli tosin pitkä edistysaskel saksalaisesta sotilasdiktatuurista vapautumiseen, jätti kuitenkin olot Virossa hyvin sekaviksi. Sähkölennätin, puhelinlaitos ja rautatiet jäivät toistaiseksi kokonaan sotilashallinnon alaisiksi. Tätä miehitysjoukot sitten

käyttivät hyväkseen estäen virolaisten joukkojen kuljetuksen rautateitse rintamalle ja katkaisten virolaisen pääesikunnan sähkölennätin- ja puhelinyhteyden rintamajoukkojen kanssa.

Ne tykit, kiväärit ja ampumatarpeet, jotka saksalaiset olivat maahan tullessaan riistäneet virolaisilta rykmenteiltä, ja jotka heidän nyt olisi pitänyt luovuttaa takaisin, he tekivät käyttökelvottomiksi, möivät ne tai yksinkertaisesti kieltäytyivät luovuttamasta niitä. Heidän mainitaan rikkoneen ja hävittäneen m. m. 40.000 japanilaista ja venäläistä kivääriä. Riiassa taas kerrotaan myydyn virolaisten konekiväärejä polkuhinnasta, jolloin bolshevikien sanotaan olleen innokkaimpia ostajia. Tuntuu siltä kuin kaiken tämän takana olisi todellakin ollut, kuten virolaiset väittävät, halu osoittaa maailmalle, miten kykenemättömiä Itämeren kansat olivat itse puolustautumaan, kun saksalaisten joukkojen täytyi poistua maasta. Virolaiset joukot olisivat varmastikin aluksi jääneet aivan aseitta, ellei venäläisiltä joukoilta ja vallankumouspäiviltä olisi maahan jäänyt jokin määrä kivääreiä, joilla ensimmäiset, vähälukuiset komppaniat voitiin asestaa.

Aselepoehdoissa olevaa määräystä Itämeren maiden rajojen suojaamisesta saksalaiset sotilaat Virossa, niinkuin Lätissäkin, osoittautuivat haluttomiksi täyttämään. He pitivät itsepintaisesti kiinni sotilasneuvostojensa päätöksestä poistua maasta mahdollisimman pian. On täysin ymmärrettävää, että sotilaat, jotka uljaasti ja nurkumatta olivat neljän vuoden ajan olleet sodassa eri puolilla maailmaa, halusivat nyt vihdoinkin kotiin, kun sota joka tapauksessa oli menetetty. Mitä hyödytti taistella vieraan, vihamielisen kansan puolesta? Itsesäilytysvaistokin kai heräsi heissä vihdoin. Kun he olivat säilyneet kaikissa vaaroissa siihen saakka, niin he eivät luonnollisestikaan tahtoneet viime hetkessä menettää henkeään. Kotimaassa oli levottomuuksia, vallankumous. Koti ja perhe kutsuivat perheenisää suojakseen. Saksalaiset sotilasneuvostot antoivat julistuksia ilmoittaen, että vastoin tahtoaan Viroon tuodut sotilaat eivät halunneet muuta kuin jättää maan virolaisten haltuun mahdollisimman pian, ja kehoittaen kansaa rauhallisuuteen, jotta sotajoukot voisivat poistua maasta mahdollisimman nopeasti ja ilman yhteentörmäyksiä asujamiston kanssa.

Turhaan Viron baltilaiset piirit väliaikaisen hallituksen suostumuksella koettivat saada joukkoja taivutetuiksi lykkäämään lähtöänsä. Upseerit olisivat mahdollisesti suostuneet siihen, mutta

sotilaat eivät millään ehdolla tahtoneet jäädä maahan kauemmaksi kuin se oli ehdottoman tarpeellista lähdön järjestämiseksi. Niinikään raukesi puuha saada Viron hallituksen varoilla pestattuja saksalaisia palkkajoukkoja jäämään maan turvaksi.

Aluksi väliaikainen hallitus voi lähettää rajoille siellä olevien saksalaisten joukkojen lisäksi vain hajanaisia suojelusjoukkoja, joiden taistelukunto oli sangen vähäinen. Samaan aikaan tehtiin kuitenkin työtä vakinaisen armeijan luomiseksi. Tarkoitus oli perustaa yksi kuusirykmenttinen divisioona. Sen komentajaksi nimitettiin kenraali *Tönisson*. Sittemmin näistä rykmenteistä muodostui kuitenkin kaksi divisioonaa, joista ensimmäinen kenraali *Tönissonin* johdolla taisteli itäisellä ja toinen aluksi eversti *Limbergin* ja sittemmin eversti *Puskarin* johdolla eteläisellä rintamalla.

Rykmenttien komentajiksi ja kokoutumispaikoiksi määrättiin: 1:nen rykm. — kenraali *Pödder*, Tallinna; 2:nen rykm. — everstiluutnantti *Unt*, Tartto; 3:s rykm. — eversti *Kubbo*, Vöru; 4:s rykm. — everstiluutnantti *Seiman*, Narva; 5:s rykm. — everstiluutnantti *Reek*, Rakvere ja 6:s rykm. — everstiluutnantti *Puskar*, Pärnu.

Rykmenttien merkitys oli kuitenkin toistaiseksi mitätön. Vain 4:s rykmentti kykeni alusta alkaen ottamaan osaa sotatoimiin. Bolshevikien hyökkäyksen alkaessa oli siinä 82 upseeria ja 350 sotilasta.

Tilanteen äärimmäisen vakavuuden kuvaamiseksi mainittakoon tässä muutamia tosiasioita, jotka on julkaistu Tarton »Postimeehen» N:o 277, marraskuun 2 p:nä 1920, kirjoituksessa »Kuka voitti vapaussodan?»

»Kapteeni *Laretein*, joka oli nimitetty Narvan suojeluskunnan päälliköksi, oli ensimmäisinä päivinä onnistunut koota 120 suojeluskuntalaista, niistä 85% paikallisten keskikoulujen oppilaita. Tämä luku ei kasvanut sen suuremmaksi. Narvan yhteiskunta, niin paljon kuin sitä oli, jäi *veltoksi* ja *sivulta katsojaksi*, alkoivatpa asukkaat vielä pyrkiä tekemisiin Venäjän kanssa keinotellen, tehden kauppoja ja valmistaen bolshevikeille tietä Viroon.

Narvan Joensuussa luutnantti *Rammel* onnistui keräämään *vain* 18 miestä (niinikään melkein kaikki koulupoikia) — siellä oli tila niin ollen vielä huonompi.

Kun viikkoa myöhemmin (marraskuun 21 p:nä) Narvassa ryhdyttiin muodostamaan 4:ttä jalkaväkirykmenttiä, niin Narvan yhteiskunta ei antanut rykmentille minkäänlaista tukea, kävi vain

häiritsemässä rykmentin esikuntaa kysymyksillä: milloin on ryhdyttävä siirtymään Tallinnaan päin?!»

Viron baltilaisten edustajien pääministeri *Pätsin* kanssa marraskuun 27 p:nä tekemän sopimuksen mukaan ryhdyttiin järjestämään baltilaisia, omien upseerien johtamia komppanioita virolaisen ylijohdon alla käytettäviksi yhteisessä taistelussa bolshevikeja vastaan. Tämä sovinto virolaisten ja baltilaisten välillä oli kuitenkin vain väliaikainen, eikä merkinnyt sitä, että viimemainitut olisivat tunnustaneet Viron väliaikaisen hallituksen. Maasta lähtevät saksalaiset joukot luovuttivat näille komppanioille, samoinkuin muillekin baltilaisten järjestöille, tarpeellisen määrän aseita ja ampumatarpeita, kun taas virolaisille joukoille ne eivät suostuneet antamaan mitään.

Bolshevikit valmistelivat hyökkäystä Viroon kaikella kiireellä. Saksalaisten miehittäessä Viron venäläisten mukana paenneet virolaiset bolshevikit, joilla ei siihen saakka ollut mitään varsinaista tehtävää ollut, järjestettiin nyt erikoisiksi virolaisiksi punarykmenteiksi. Niitä tuli olemaan neljä, mutta miesluvultaan ne eivät vastanneet tavallisia rykmenttejä. Sodan kestäessä niitä täydennettiin virolaisten puutteessa venäläisillä ja lättiläisillä, joten niillä lopulta oli tuskin muuta kuin nimitys virolainen. Vähälukuisten virolaisten lisäksi hyökkäävään armeijaan tuli kuulumaan suuri määrä venäläisiä, lättiläisiä, vieläpä kiinalaisiakin joukko-osastoja. Virolaisten bolshevikien johtajat, jotka muodostivat n. s. Viron työkansan kommuunin hallituksen, olivat nimellisesti hyökkäyksen takana, mutta tosiasiallisesti Venäjän neuvostohallitus yksin johti taistelua Viroa vastaan.

Poliittisista syistä bolshevikit kuitenkin väittivät, että heidän hyökkäyksensä oli vain Viron proletariaatin taistelua maan porvaristoa vastaan. Vieraiden sotajoukkojen osanotto salattiin joko kokonaan tai selitettiin niiden ottavan osaa sotaan vain virolaisten työläisten avuksi kutsumina. Tiedot Venäjän neuvostohallituksen aikeista miehittää Viro venäläisillä, lättiläisillä ja kiinalaisilla joukoilla leimattiin »häpeämättömäksi provokatsiooniksi» ja »pahansuovaksi valheeksi». Ulkomaille levitettiin nyt ja myöhemminkin lentolehtisiä ja sanomalehtiä, joissa valheellisella tavalla selitettiin neuvostohallituksen suhdetta Viron vapaussotaan. Mentiinpä sodan kestäessä niinkin pitkälle, että huhtikuussa 1919 väitettiin neuvostohallituksen, kun Viron bolshevikien taistelu oli epäonnistunut, muka

välttäneen viemästä sotajoukkojaan heidän avukseen, jotta ei antaisi Suomelle sodanaihetta (!).

Tosiasia on, että Viron sodassa ei ollut kysymys Viron työläisten, vaan bolshevistisen Venäjän valtakunnan eduista — entisen Venäjän alueen kokoamisesta. Tämän ohjelmankohtansa avulla bolshevikit hankkivat itselleen kannatusta tsaarinaikuisen Venäjän upseeriston ja virkamiehistön joukossa, josta monet liittyivät bolshevikeihin pitäen heitä parhaina välikappaleina uneksimansa Venäjän ennalleen saattamisen saavuttamiseksi. Tähän Venäjän imperialistiseen pyrintöön liittyi vielä yksi syy, joka kehoitti hyökkäämään Itämeren maiden kimppuun. Moskovan »Isvjestia» kirjoittaa siitä joulukuun 25 p:nä 1918:

»Liettua, Lätti ja Viro ovat poikkipuolin tiellä, joka johtaa Venäjältä Länsi-Eurooppaan, ja ovat sen vuoksi vallankumouksellemme esteeksi, ne näet erottavat Neuvosto-Venäjän vallankumouksellisesta Saksasta. Tämä erottava muuri on kaadettava kumoon, Neuvosto-Venäjän joukkojen on miehitettävä Liettua, Lätti ja Viro, Venäjän punaisen proletariaatin on voitettava itselleen mahdollisuus vaikuttaa Saksan vallankumouksen kehitykseen . . . Baltianmeren takaisin valloittamisella Neuvosto-Venäjä saisi mahdollisuuden tehdä helpommin kiihoitustyötä Skandinaavian maissa sosialistisen vallankumouksen hyväksi. Täten Baltianmeren tehtävänä olisi muodostua sosialistisen vallankumouksen mereksi.»

Nämä olivat Neuvosto-Venäjän tarkoitukset, kun se hyökkäsi Viron ja muiden Itämeren maiden kimppuun.

Taistelu Viron kohdalla alkoi marraskuun 25 p:nä, jolloin bolshevikit karkoittivat Pihkovasta saksalaisen sotilasjohdon siellä järjestämän, n. 4.000-miehisen venäläisen luoteisarmeijan. Osa hajalle lyödyistä joukoista matkusti junalla suoraa päätä Riikaan, kun taas toinen osa tulvasi Petserin kautta Viron alueelle ja peräytyi ryöstäen ja hävittäen Võrua kohden. Tämän joukon liikehtiminen herätti Viron hallituspiireissä suurta levottomuutta, aluksi suurempaa kuin bolshevikien, tunnettiin näet siihen kuuluvien ainesten vihamielisyys Viron itsenäisyyttä kohtaan. Kaikista epäilyksistään huolimatta hallituksen oli kohdeltava luoteisarmeijaa liittolaisena, koska sillä joka tapauksessa oli sama vihollinen. Vihollisuuksia ei syntynytkään virolaisten ja luoteisarmeijan välillä; viimemainittu alistui sittemmin toistaiseksi Viron sotilasjohdon ylipäällikkyyden alaiseksi.

Luoteisarmeijan ja poistuvien saksalaisten miehitysjoukkojen kintereillä seurasi pieniä bolshevikijoukkoja, aluksi kaiken kaikkiaan vain 1 pataljoona 49:nnestä venäläisestä tarkk'ampujarykmentistä 4 kevyen tykin kera.

Vakavampi vaara uhkasi kuitenkin Narvan puolelta. Bolshevikit olivat jo 22 p:nä yrittäneet vallata sitä sillä kertaa kuitenkaan onnistumatta. Sille rintamaosalle bolshevikit olivat sitten keskittäneet suurempia joukkoja, ja vain Narvan suunnalla taistelutoimintaa aluksi olikin. Bolshevikit eivät hyökkäykseen ryhtyessään antaneet minkäänlaista sodanjulistusta tai muuta sentapaista selitystä, vaan lähettivät joukkonsa ilman muuta tuleen. Varsinaiset sotatoimet alkoivat marraskuun 28 p:nä.

Kaksi päivää aikaisemmin Narvan sotilasneuvosto oli päättänyt jättää kaupungin mahdollisimman pian ja lähtiessään räjahdyttää Narovajoen ylitse johtavat sillat siinäkin tapauksessa, että virolaiset joukot yrittäisivät pysyä asemissaan joen itärannalla. Kaupungin kohtalo oli siis jo etukäteen ratkaistu. Saksalaiset joukot eivät kuitenkaan ehtineet lähteä kaupungista ennen bolshevikien hyökkäystä.

Bolshevikien n. 2.000-miehistä hyökkäysjoukkoa vastassa oli 4:nnen virolaisen rykmentin lisäksi, josta yksi komppania oli Narovan itäpuolisissa juoksuhaudoissa, 100 miestä 405:nnestä saksalaisesta rykmentistä joen itärannalla, 400 saksalaista Narvan Joensuussa (Hungerburgissa), Narvassa 405:nnen rykmentin muut osat, jotka valmistivat lähtöä kaupungista, ja joen länsirannalla saksalaista tykistöä.

Klo 5,30 ap. bolshevikit avasivat tulen pattereistaan juoksuhautoja ja kaupunkia vastaan, jolloin Ivangorodin esikaupunki syttyi tuleen. Saksalaiset patterit vastasivat ampuen vihollisen asemia. Tunnin kestäneen tykistövalmistuksen jälkeen bolshevikien ketjut alkoivat lähestyä virolaisten ja saksalaisten asemia Jamburg—Narva maantien molemmilla puolilla. Vastustajien murhaava konekivääri- ja kiväärituli pakotti heidät lopuksi puolentoista tunnin taistelun jälkeen vetäytymään takaisin.

Tilanne kävi kuitenkin pian jälleen arveluttavaksi. Yöllä kaikessa hiljaisuudessa Narovan ylitse tulleet bolshevikijoukot hyökkäsivät klo 9 tienoissa saksalaisten patterien kimppuun, joiden luona oli vain vähäisiä puolustusvoimia. Apujoukkoja saapui kuitenkin ratkaisevalla hetkellä kaupungista, ja kiivaan ottelun jälkeen ne

pakottivat bolshevikit peräytymään siitä huolimatta, että paikalliset punaiset koettivat saattaa apujoukot hämmennyksiin alkamalla yht'äkkiä ampua niitä selän takaa konekivääreillä. Bolshevikien mieshukan mainitaan olleen varsin suuren, kerrotaanpa, että vain harvat heistä olisivat onnistuneet pakenemaan takaisin Narovan itäpuolelle.

Saksalaisten patterit lakkasivat ampumasta klo 11 ap. bolshevikien jatkaessa juoksuhautojen, siltojen ja kaupungin pommittamista. Viimeisetkin saksalaiset joukot jättivät Narovan itärannan ja valmistautuivat lähtemään myöskin kaupungista. Niiden puolesta ilmoitettiin virolaisille, että kaikki sillat räjähdytettäisiin klo 4 ip. Sen johdosta virolainenkin komppania sai käskyn peräytyä ennen sitä joen länsirannalle. Lupauksestaan huolimatta saksalaiset kuitenkin räjähdyttivät sillat puolta tuntia ennen määräaikaa, joten kaikki virolaiset sotilaat eivät ehtineet joen ylitse siltoja pitkin. Osa toiselle rannalle jääneistä pelastui soutamalla venheillä poikki joen. Mutta muutamia sotilaita kahden konekiväärin kera jäi bolshevikien saaliksi.

Tällä välin bolshevikit olivat ottaneet haltuunsa Narvan Joensuun. Ruotsin sotalipuilla varustetut kuljetuslaivat laskivat joukkoja maihin sotalaivojen suojaamina. Kaupungin asukkaat, kerrotaan, tervehtivät saapuvia sotilaita pelastajinaan luullen heitä aluksi ruotsalaisiksi apuretkeilijöiksi, joiden tulosta bolshevikit olivat tarkoituksellisesti jo ajoissa levittäneet huhuja voidakseen nousta maihin kaikessa rauhassa. Saksalaisten komppanioiden peräydyttyä taistelutta bolshevikit saattoivat esteettömästi edetä merenrantaa pitkin päämääränä Narvassa olevien saksalaisten ja virolaisten joukkojen peräytymistien katkaiseminen.

Kun tieto tästä saapui, täytyi virolaisten luopua aikeestaan yrittää vastarintaa Narovan länsirannalla ja lähteä peräytymään saksalaisten jäljessä. Heidän onnistuikin hajoittaa bolshevikien etujoukko, joka yritti sulkea peräytymistien länteen. Hetkisen senjälkeen, kun virolaiset joukot olivat poistuneet Narvasta, miehittivät bolshevikit kaupungin vastarintaa kohtaamatta.

Sitä, millaisessa kunnossa Narvaa puolustaneet virolaiset joukot olivat, kuvatkoot muutamat tosiasiat, jotka on julkaistu aikaisemmin mainitussa »Postimeehen» kirjoituksessa »Kuka voitti vapaussodan?»

»Marraskuun 27 p:nä aamulla oli rykmentissä (4:nnessä) n. 400

miestä, mutta yöllä, kun taistelu hyökkäävän vihollisen kanssa alkoi, jäi rykmenttiin vain 120 miestä — kaikki toiset olivat parin päivän kuluessa karanneet vieden mukanaan kivääinsä ja ilmaisivat värinsä päivällä marraskuun 28 p:nä kokoutuen Kreenholmin ja Paemurrun seutuville joukkioiksi, käyden velvollisuuksilleen uskollisiksi jääneiden sotilaiden ja suojeluskuntalaisten kimppuun ja ampuen heitä ikkunoista.

Marraskuun 27 p:nä otti eversti *Reekin* lähettämä suojeluskuntalaisjoukko vänrikki *Toomelin* johdolla haltuunsa Narovajoen vasemman rannan Mustajoen kylästä Vasknarvaan saakka. Joukko oli 70-miehinen: 20 Jõhvistä, 50 Illukan kunnasta. Narovan rannalla joukko oli vartiopalveluksessa 5 päivää ilman, että sillä olisi ollut toisella puolen olevien punaisten kanssa kahakoita, vieläpä ilman laukaustenvaihtoakin. Mutta sitten Illukin miehet päättelivät nähneensä omalta kohdaltaan kyllin vaivaa isänmaan puolesta ja lähtivät (joulukuun 3 p:nä) omin luvin rintamalta.

Petokset, joukkokarkaamiset, ampumiset selän takaa ja muut sellaiset ilmiöt toistuivat melkein joka päivä joulukuun kuluessa (myöskin myöhemmin, mutta vähemmässä määrässä), jolloin meidän sekä lukumäärältään että varustukseltaan, mutta myös moraalisesti heikot joukkomme askel askeleelta olivat pakotetut peräytymään.»

Bolshevikit olivat siten onnistuneet ensimmäisessä yrityksessään. Kysymys oli vain etenemisen jatkamisesta. On syytä, ennenkuin pitemmälle seurataan bolshevikien rynnistystä, tarkastaa hiukan, millaisin asein he aikoivat ihanneyhteiskuntaansa Virossa toteuttaa.

»Tööline» kirjoittaa siitä marraskuun 27 p:nä:

»Jo se tosiasia, että me lujasti pyrimme proletariaatin diktatuuriin, osoittaa, että meidän on kohdeltava vihollisiamme säälittä. — — — — Meidän on hävitettävä luokkavihollisemme maan päältä, vasta senjälkeen Viron proletariaatti voi rauhallisesti ryhtyä luovaan työhönsä.»

Viron väliaikaisen vallankumouskomitean käsky N:o 1 mainitsee samasta asiasta:

»Porvarilliset ja muut neuvostoja vastustavat puolueet (radikaalit, menshevikit, Viron sosiaalidemokraattinen puolue, kaikenlaiset sosiaalivallankun oukselliset j. n. e.) julistetaan laittomiksi, niiden sanomalehdistö ja kaikenlainen toiminta kielletään, ja niiden johto-

henkilöitä kohdellaan, samoinkuin vastavallankumouksellisia, kaikella vallankumouksellisella ankaruudella.»

Viron työkansan kommuunin hallituksen manifestissa taas sanotaan m. m.:

»Viron väliaikainen hallitus, kaikki sen agentit ja kannattajat, kaikki moisionomistajat ja papit, joiden kädet valuvat Viron työväen verta, ovat lain ulkopuolella ja suojattomia. Jokainen, joka vaatii Viron väliaikaisen hallituksen tai sen agenttien käskyjen täyttämistä, on heti paikalla ammuttava.»

Siihen, millainen se vapaus olisi ollut, jonka bolshevikit aikoivat Viron kansalle tuoda, *Anvelt* viittaa kirjoittaessaan »Edasi» lehdessä maaliskuun 30 p:nä 1919:

»Se, että Viroon mentäessä neuvostot ja toimeenpanevat komiteat *nimitettiin*, eikä niitä annettu *valita*, tapahtui sen vuoksi, että vaaleilla, joiden ympäristöä emme vielä tunne, voi helposti meille vihamielinen aines, porvarit ja heidän ystävänsä, päästä neuvostoihin, jotka vielä alkavat työskennellä meitä vastaan. Ja lopuksi periaatteena ei voikaan olla neuvostojen mahdin säilyttäminen hinnalla millä hyvänsä, vaan tarkoitusperämme on *kommunistien* hallitus.»

Yllä siteeratut bolshevikien omat lausunnot osoittavat, millaisin asein, ja mihin päämääriin he pyrkivät. Heidän joukkonsa — murhiin ja ryöstöihin halukas rosvolauma — olikin sopiva tällaisen ohjelman toteuttamiseen. Sitä, mitä näissä lausunnoissa vielä mainitaan proletariaatin luovasta työstä, on pidettävä viimeisenä, surkeana jätteenä vallankumouksellisten aatteilla ja suurilla sanoilla kyllästetyistä palopuheista. Nykyinen Venäjän kurjuus on kyllin kaunopuheinen esimerkki tämän proletariaatin »luovan työn» laadusta.

7. Bolshevikien suuri eteneminen.

Narvan menetyksen jälkeen virolaiset olivat pakotetut askel askeleelta peräytymään. Se tapahtui aluksi suuremmassa määrässä vain itäisellä rintamalla, kun taas taistelut etelässä alkoivat varsinaisesti vasta hiukan myöhemmin. Bolshevikien tarkoitus näyttää olleen tunkea tieltään vähäiset virolaiset joukot heikontaen samalla vastustusta vihollisen rintamantakaisella ja joukkojenkeskisellä bolshevistisella kiihoituksella ja siten edetä mahdollisimman nopeasti pääkaupunkiin saakka. Mainittavamman vastarinnan mahdollisuutta virolaisten joukkojen taholta he eivät näy ensinkään ottaneen laskuihinsa. Päinvastaisessa tapauksessa he olisivat varmastikin ryhtyneet paremmin järjestämään hyökkäystä, niin että sittemmin tapahtunut katastrofi ei olisi johtunut ainakaan huonosta etappilaitoksesta ja sotajoukkojen riittämättömyydestä pitkille rintamanosille.

Narvasta peräytyneen 4:nnen rykmentin oli aluksi määrä ryhtyä vastarintaan jo Repnikin kartanon luona, mutta yleisen masennuksen ja väsymyksen tähden se sai luvan peräytyä edelleen. Rykmentti sai lisäystä paikallisista suojeluskuntalaisista, mutta samaan aikaan se menetti vielä enemmän miehiä karkureina. Rykmentin tilanne oli erittäin tukala senkin vuoksi, että bolshevikit käyttivät hyväkseen virolaisten sotalaivain puutetta laskien mielin määrin laivoistaan maihin joukkoja virolaisten selkäpuolelle, jolloin muu ei auttanut kuin nopea peräytyminen, jos mieli pelastua saarroksiin joutumasta. Kummallakaan puolella ei voitu — eikä hyökkääjä erikoisemmin tahtonutkaan — muodostaa yhtenäistä rintamaa. Taisteltiin enimmäkseen teillä ja rautatien varsilla.

Marraskuun 29 p. on Viron sotahistoriassa huomattava siitä syystä, että panssarijuna N:o 1 valmistui silloin. Se oli suurella

kiireellä kokoonpantu saksalaisten jättämistä vaununsirpaleista. Junassa oli yksi veturi, yksi vanhalla 3-tuuman tykillä varustettu vaunu ja seitsemän muuta, hiekkasäkeillä »panssaroitua» vaunua kivääri- ja konekivääримiehiä varten. Miehistönä oli 70 vapaaehtoista. Uusia panssarijunia valmistui pian ensimmäisen jälkeen — sekä leveä- että kapearaiteisia. Ne ottivat osaa lukuisiin taisteluihin ja saavuttivat suuren maineen urhoollisuutensa ja hyvän onnensa perusteella.

Hallituksen oli pian luovuttava vapaaehtoisuusperiaatteesta sotaväen hankkimisessa. Niinpä pääministeri *Päts* ilmoitti joulukuun 1 p:nä hallituksen julistaneen liikekannallepanon ja kutsuneen aluksi neljä ikäluokkaa lippujen alle. Samassa kuulutuksessa hallituksen ilmoitettiin saaneen ulkomailta aseita. Kunnallisten itsehallintoelimien käskettiin lähitulevaisuudessa hoitaa vain kaikkein kiireellisimmät asiansa, joiden ohella niiden oli huolehdittava asevelvollisten ja sotavarustusten keräämisestä. Lopuksi ilmoitettiin hallituksen tulevan ryhtymään ankariin pakkokeinoihin niitä vastaan, jotka tavalla tai toisella jättäisivät täyttämättä annetut käskyt.

Virolainen panssarijuna.

Virolaisten joukkojen lukumäärä oli joulukuun alussa seuraava: Võrussa — 3:s rykmentti: 20 upseeria ja 172 sotilasta aseitta ja varustuksitta; Tartossa — 2:nen rykmentti: n. 30 upseeria ja 100 sotilasta aseitta; Etelä-Virossa: 180 suojeluskuntalaista; Tallinnassa — 1:nen rykmentti: 51 upseeria ja 4 sotilasta; 1:nen ratsurykmentti: 150 sotilasta ja 8 hevosta; 1:nen tykistörykmentti: 18 upseeria ja 66 sotilasta; Rakveressa — 5:s rykmentti: n. 20 upseeria ja 166 sotilasta; Rakveren lähistöllä — panssarijuna N:o 1 n. 20 upseeria ja 60 sotilasta; Narvan rintamalla: 4:s rykmentti: 100 upseeria ja 466 sotilasta ja suojeluskuntalaista.

Pakkokutsuntainkin kautta rykmenttien miesluku kasvoi aluksi perin hitaasti. Kutsunnanalaiset piiloutuivat päästäkseen joutumasta rintamalle. Pääministeri *Päts* eräässä puheessaan mainitsi sattuneen sellaistakin, että Pärnusta kutsunnan kautta otetut sotilaat, kun heidät oli viety Narvan rintamalle, hankkivat hevosia ja rekiä ja ajaa hurauttivat kotipuoleensa takaisin. Uhkaus sotaoikeuden eteen asettamisestakaan ei auttanut mainittavasti, kun hallituksella ei vielä ollut voimaa panna tuomioita täytäntöön. Tilanne oli melkein epätoivoinen.

Vasta sitten, kun pääministeri ylittäen valtuuksiaan kutsui aseihin isänmaan puolesta kaikki ylioppilaat ja koulupojat, joissa isänmaallinen henki oli voimakkain, sai hallitus kipeästi kaivatun perustan jalkojensa alle. Asevelvollisten kutsunnat alkoivat menestyä hyvin. Sotilaallisen tilanteen kärjistyneisyyttä helpotti sekin seikka, että rykmenteille voitiin joulukuun alkupäivistä lähtien ruveta jakamaan aseita ja varustuksia Tallinnasta. Hallitus oli saanut Suomesta aseita ja lainan lähimpiä tarpeitaan varten.

Mutta kaikki tämä ei luonnollisestikaan voinut heti parantaa Narvan rintaman tilannetta, joka huononemistaan huononi. Bolshevikeilla oli siellä suuri ylivoima (n. 4 000 miestä 6 tykin, 1 panssarijunan ja 2 panssariauton kera). Harjoittamattomina rintamille vietyjen miesten mieliala oli kovin painunut. Narvan rintaman komentaja, kenraali *Tönisson* antoi joulukuun ensi päivinä käskyn vastahyökkäykseen ryhtymisestä nostaakseen sen kautta miehistön mielialaa. Mutta joulukuun 4 p:nä bolshevikit löivät hyökkäyksen takaisin koko rintamanosalla. Sen onnistumiseen alemmat päälliköt, jotka tunsivat joukkojensa mielialan ja olosuhteet, olivatkin alusta alkaen suhtautuneet epäilevästi. Yritys johti vallan päinvastaiseen tulokseen kuin oli toivottu: nopeaan peräytymiseen. Apujoukkoja ei ollut mistään saatavissa. Konekiväärejä oli vähän. Patruunavarastot olivat loppumaisillaan. Miesten mieliala kävi yhä väsyneemmäksi mitä kauemmin tappioin peräytymistä kesti.

Samaan aikaa saatiin paljastetuiksi Viron väliaikaisen vallankumouskomitean suunnitelmat maan puolustuskyvyn lamauttamiseksi ja tien tasoittamiseksi lähestyville bolshevikijoukoille. Tämän johdosta hallitus lakkautti Tallinnassa ilmestyvän »Kommunist» lehden, joka oli esiytynyt mainitun järjestön puoltajana, ja ilmoitti tulevansa kaikin keinoin taistelemaan kaikkia kumoussuunnitelmia vastaan. Kävi yhä ilmeisemmäksi, että jos maan puolustusvoimaa

ei saatu ensi tilassa vahvistetuksi, niin ulkonaiset ja sisäiset vaarat tulisivat musertamaan Viron vastakoittaneen vapauden. Kuumeista työtä tehtiin hallituspiireissä ja sotilasjohdossa, mutta siitä huolimatta virolaisten peräytymistä kaikkialla jatkui.

Joulukuun 8 p:nä Võru joutui saksalaisten ja bolshevikien keskenään tekemän sopimuksen mukaan viimemainituille, joiden voimia eteläiselläkin rintamalla tähän mennessä oli huomattavasti lisätty. Samana päivänä bolshevikit miehittivät Räpinän. Virolaisten yhtämittainen peräytyminen alkoi nyt etelässäkin. Kaikilta bolshevikien haltuun jääviltä alueilta otettiin hallituksen määräyksestä mukaan miehet 18 ja 45 ikävuosien väliltä ja elintarpeita, karjaa y. m.

Suhde poistuvien saksalaisten joukko-osastojen ja virolaisten sotilaiden välillä oli hyvin kireä. Saksalaiset kieltäytyivät järjestelmällisesti, kuten aikaisemmin jo on mainittu, luovuttamasta ja myymästä virolaisille aseita ja ampumatarpeita. Se herätti virolaisissa sitäkin suurempaa harmia ja suuttumusta, kun saksalaiset kuitenkin samaan aikaan möivät sotatarpeita bolshevikeille, kuten esim. joulukuun 12 p:nä panssarijunan Antslan asemalla.

Võrun joutuessa bolshevikeille 3:s virolainen rykmentti oli pakotettu lähtemään peräytymisretkelle. Kun se vihdoin kovia kokeneena saapui Pukan asemalle, oli siitä jäljellä vain pieni osa, joka ryösti taloista lämpimiä vaatteita ja ruokaa, joita talonpojat kieltäytyivät antamasta ryysyisille ja nälkiytyneille sotilaille. 3:s rykmentti, niinkuin muutkin etelärintaman virolaiset joukko-osastot, oli vielä aivan puolustuskyvytön, kurjasti varustettu ja vaatetettu. Yhtämittainen peräytyminen oli lamauttanut miesten mielialan: eihän kyetty edes ryhtymään vastarintaan. Sotilaallinen tilanne ei siis eteläisellä rintamalla ollut virolaisille edullisempi kuin itäiselläkään.

Tallinnassa baltilaiset suurtilalliset valmistautuivat perheineen jättämään maan yhdessä lähtevien saksalaisten joukkojen kera. Satamassa seisoi muutamia suuria kuljetuslaivoja, joihin kuumeisella kiireellä lastattiin paronien omaisuutta ja saksalaisten joukko-osastojen varustuksia. Yhtä mittaa satamaa kohden kulkevat tavarakuormat herättivät paikallisessa väestössä suurta kiihkoa, jota tietoisuus omasta voimattomuudesta vielä katkeroitti. Huhuttiin suurista ryöstöomaisuuksista, joita saksalaiset veivät muka mukanaan. Suurella vaivalla hallitus sai raivostuneen kansan ja sydämis-

tyneiden virolaisten sotilaiden vihan lähteviä vastaan estetyksi purkautumasta ja verisen yhteenoton vältetyksi. Siten saksalaiset laivat saattoivat jättää Tallinnan sataman sen enemmittä selkkauksitta. Toinen osa saksalaisista miehitysjoukoista kulki samaan aikaan maitse Moisakylän kautta Riikaa kohden.

Viron hallitus oli heti taistelujen alussa kääntynyt länsivaltojen puoleen pyytäen niiltä suojaa Venäjän bolshevikeja vastaan. Tunnettu tosiasia oli, että länsivallat suhtautuivat omia suurpoliittisia etujaan silmällä pitäen suosiollisesti virolaisten taisteluun bolshevikeja vastaan. Niin ollen oli todennäköistä, että entente tulisi tukemaan Viron väliaikaista hallitusta. Englannin laivaston saapumisesta Viron vesille olikin jo kauan huhuiltu, vaikkakaan siitä ei pitkään aikaan vielä sen enempää kuulunut. M. m. Suomenkin lehdissä julkaistiin eräs Lontoosta joulukuun 7 p:nä lähetetty sähkösanoma: »Virallisesti ilmoitetaan, että Englannin laivasto on saapunut Tallinnan satamaan ja englantilainen sotaväki miehittänyt kaupungin.» Mutta odotettu laivasto viipyi yhä.

Useilta toivo sen tulosta oli jo kadonnut, kun se vihdoinkin joulukuun 12 p:nä saapui Tallinnan satamaan. Monet Virossa uskoivat, että sen kautta maa oli lopullisesti pelastunut bolshevikivaarasta. Rintamalla sotilaat odottivat kiihkeästi englantilaisia joukkoja avukseen. Verrattain yleinen oli luulo, että englantilaiset pakottavat kuin taikaiskulla bolshevikit peräytymään ilman että virolaisten enää tarvitsi tehdä mitään omasta puolestaan. Huhuttiinpa jo ensi päivinä laivaston saapumisen jälkeen Narvan takaisin valloittamisestakin. Mutta pian virolaiset saivat nähdä näin luullessaan odottaneensa englantilaisilta liikoja — ehkäpä oman maansa riippumattomuudelle onneksi. Laivasto toi tosin virolaisille jonkin verran kivääreiä ja ampumatarpeita ja varsinkin läsnäolollaan ja liikkeillään vaikeutti bolshevikien laivojen liikehtimistä Suomenlahdella suojaten siten Narvan rintamalla taistelevien virolaisten joukkojen selkäpuolen. Mutta rintamasotaan englantilaisia joukkoja ei ottanut osaa. Vaikka siis Englannin Virolle suoma sotilaallinen apu oli varsin tärkeä muodostaen yhden niistä välttämättömistä edellytyksistä, jotka tekivät suomalais-virolaisten joukkojen etenemisen sittemmin mahdolliseksi, niin se ei yksin olisi voinut pelastaa Viroa tuholta, eikä riittänyt aikaansaamaan sotaonnen kääntymistä.

Joulukuun 14 p:nä virolaisilla oli ensimmäinen menestys. Panssarijuna sai silloin saaliikseen 5 konekivääriä ja vankeja. Mutta

samaan aikaan Narvan rintamalla taistelevat jalkaväkirykmentit (5:s rykmentti oli myöskin joutunut rintamalle) olivat pakotetut peräytymään ja 15 p:nä jättämään Rakveren kaupungin bolshevikeille.

Edellämainittu kirjoitus »Kuka voitti vapaussodan?» selostaa tilannetta seuraavasti:

»Ote 4:nnen rykmentin komentajan, eversti *Seimanin* pitemmästä esityksestä joulukuun 15 p:ltä kuvastaa kyllin selvästi sotavakemme mielialaa:

Klo 3 ip. sain tietää, että vartioryhmä oli tullut pois Pedrusesta. Vartioryhmän päällikkö, vänrikki M. ei ilmoittanut peräytymisestään, vaikka hänellä oli sitä varten ratsumies käytettävänään. Ratsueskadroona, joka oli Idaveren kartanossa, pakeni niinikään nähdessään joukon tulevan maantietä pitkin, jättipä vielä tällöin konekiväärinkin jälkeensä. Eskadroonan päällikön onnistui ruoskan avulla pakottaa miehet ottamaan konekiväärinsä mukaan. — Minun on vielä lisättävä, että molemmat peräytymiset tapahtuivat ilman laukaustakaan meidän puoleltamme. Vänrikki M. saattoi vain ilmoittaa, että vihollisia oli ollut niin paljon, että koko maailma oli käynyt mustaksi. Sotilaat ovat nyt sellaisessa tilassa, että kaikkien ei voi luottaa ampuvan laukaustakaan . . . Kun vihollisen puolelta alettiin pommittaa tykeillä, oli heti huomattavissa peräytymistä . . .

Lähettäessään raportin edelleen eversti *Reek* lisää siihen m. m.:

5:s rykmentti on, minun arveluni mukaan, vielä sekasortoisempi rykmentti. Peräytymistä — tämän sanan oikeassa merkityksessä — minä tähän mennessä en ole vielä rintamallamme nähnyt, täällä miehet *juoksevat*, eikä muuta mitään. Juoksemaan heitä ei pakota ainoastaan vihollisen tykkituli, vaan jo 3—4 bolshevikia.

. . . Jos meillä olisi ollut miehiä, niin heillä voisi täällä, metsien ja soiden keskellä, tehdä ihmeitä, mutta niillä aineksilla, joita meillä on — ei mitään; meidän miestemme taholta ei ole odotettavissa vastarintaa . . .

. . . Meidän joukkomme, kuten jo sanoin, ovat *nolla, niiden varaan ei voi jättää pääkaupunkimme puolustusta.* Siis jo oikeampaa ja ajanmukaisempaa on ryhtyä ajoissa huolehtimaan sen puolustamisesta, ja sitä varten on tarpeen suorittaa kaikki esityöt, tai oikeammin sanoen — sitä varten on luotava uusia voimia.

Joulukuun 21 p:ltä everti *Seiman* ilmoittaa tilanteesta:

Eilisten ja viimeöisten taistelujen jälkeen on 4:nnen rykmentin komppanioihin jäänyt jäljelle: 1:seen komppaniaan — 19 upseeria ja 8 sotilasta, 3:nteen komppaniaan — 17 upseeria ja 18 sotilasta, 4:nteen komppaniaan — 21 upseeria ja 24 sotilasta (ei ottanut osaa taisteluun), 5:nteen komppaniaan — 8 upseeria ja 8 sotilasta, eskadroonaan — 4 upseeria ja 5 sotilasta. 2:nen komppania on upseereineen kadonnut taistelukentältä; lähetin hakemaan. Rintaman takana, 10—15 virstan alueella, maleksivat suuret joukot sotilaita ja suojeluskuntalaisia, joista minun on aivan mahdotonta saada selvää.»

Pari päivää Rakveren menetyksen jälkeen joukko bolshevikien kannattajia yritti toimeenpanna Tallinnassa sisäisen vallankumouksen. Suurehko aseellinen mielenosoitusjoukko keräytyi Pietarin torille ja lähti sieltä kulkemaan kohti raatihuonetta, jonka luona sen ja koulupojista kokoonpannun sotilaspatrullin välillä syntyi kiivas laukaustenvaihto. Kahakka päättyi siten, että mielenosoittajat ajettiin hajalle. Virallisessa kertomuksessa mainitaan vain parin henkilön saaneen kahakassa surmansa ja muutamien haavoittuneen. Oikeampi tieto lienee kuitenkin mukana olleiden antama, nim., että uhrien, sekä kaatuneiden että haavoittuneiden, lukumäärä oli paljon suurempi.

Eteläisellä rintamalla tilanne alkoi käydä yhä huolestuttavammaksi. 19 p:nä lättiläiset bolshevikijoukot marssivat Valkiin. Siellä heitä kerrotaan tervehdityn monista ikkunoista ja kadunkulmauksista hurraa-huudoin ja liehuvin liinoin. Bolshevikilaumat lähenivät jo Tarttoakin, josta saksalaiset miehitysjoukot olivat lopullisesti lähteneet 18 p:nä jättäen kaupungin asukkaat bolshevikien helpoksi saaliiksi. Mitä lähemmäksi vihollinen joutui, sitä suuremmaksi sekasorto kaupunkia puolustavien, viholliseen verraten melkoisten virolaisten joukkojen keskuudessa yltyi. Hajanaisina joukkioina ne ryöstelivät ruo'an ohella muutakin omaisuutta läheisistä kartanoista ja kylistä. Pari komppaniaa pani itse kaupungissakin toimeen ryöstöjä. Sotilaiden ja suojeluskuntalaisten välillä syntyi laukaustenvaihtoa jälkimmäisten yrittäessä estää sotilasmielivaltaa ja ryöstöjä. Huutoja ja laukauksia kajahteli kaikkialta.

Jo yksin tämä kurittomuus virolaisissa joukoissa olisi riittänyt ratkaisemaan Tarton kohtalon. 21 p:nä 2:nen rykmentti sai käskyn peräytyä kaupungista, josta yliluutnantti *Kuperjanov* suojeluskuntalaisineen poistui viimeisenä. 2:sen rykmentin sotapäiväkirja mainitsee syiksi Tarton jättämiseen: 1:o rykmentin kiireellisen muodostamisen

hyvin huonoissa ja ahtaissa oloissa, 2:o sotilaiden keskuudessa vallitsevan hallituksen-vastaisen mielialan, jonka bolshevistinen kiihoitus oli aikaansaanut aiheuttaen miehistössä kapinan, ja kurin puutteen, 3:o rahvaan välinpitämättömyyden äärettömän vaikeana hetkenä, 4:o atamani *Balahovitshin* ja baltilaisen pataljoonan tarkoituksellisen peräytymisen ja käskyjen laiminlyömisen ja 5:o sen, että Tartto—Võru maantie oli melkein suojaton, joten vihollinen voi vastuksetta tulla kaupunkiin, jossa kapina miehistön keskuudessa oli leimahtanut ilmiliekkiin. Eversti *Unt* ei voinut saada apua kapinan kukistamiseksi baltilaiselta pataljoonalta eikä atamani *Balahovitshilta*, jotka käskyä odottamatta olivat peräytyneet asemistaan. Paikallinen suojeluskunta taas ei jaksanut panna järjestystä kaupungissa kuntoon. Vain peräytymistie jäi jäljelle.

Tämä kuvaus antaa selvän kuvan siitä kurjuudesta, joka joukoissa oli vallalla, ja Viron väliaikaisen hallituksen epävarmasta asemasta vielä joulukuun loppupuolella.

Tavaton epäjärjestys vallitsi peräytyvän rykmentin keskuudessa. Sotilaiden kärsimyksiä ja päällystön vaikeuksia on turhaa koettaakaan kuvata. Mainittakoon vain, että kun 2:nen rykmentti vihdoinkin saapui Pöltsamaalle, oli sen vahvuus, joka Tartosta lähdettäessä oli ollut 126 upseeria ja 2.182 sotilasta, supistunut 104 upseeriin ja 608 sotilaaseen. 22 upseeria ja 1.574 sotilasta oli karannut peräytymismatkalla joukko-osastostaan!

Ilmojen käydessä kylmiksi asema rintamalla huononi yhä, kun lämpimiä vaatteitakin puuttui sotilailta. Kaikki virolaiset rykmentit peräytyivät. Mitään muutosta sekään ei aluksi aikaansaanut, että 23 p:nä nimitettiin sotaministeriön operatiiviesikunnan päällikkö, nerokas, vielä nuori eversti *J. Laidoner* kaikkien virolaisten joukkojen ylipäälliköksi, hänen entiselle paikalleen eversti *Soots* ja 2:sen divisioonan komentajaksi eversti *Puskar*. Koettelemuksia ja vastoinkäymisiä jatkui yhä. Sotilaat olivat suurimmaksi osaksi jo kokonaan luopuneet menestyksen toivosta. Toiset heistä, kuten esim. äskenmainitut 2:sen rykmentin karkurit, heittivät aseensa ja jättäytyivät bolshevikien valtaamille alueille. Parempi osa jatkoi kuitenkin taistelua epätoivoisen sisukkaasti välittämättä oman henkensä säästämisestä.

Jouluaattona 5:s rykmentti oli pakotettu jättämään Tapan rautatienristeyksen ja kauppalan vihollisille. Kenraali *Tönisson* ilmoitti samana päivänä tilanteesta Narvan rintamalla seuraavaa:

Viron armeijan ylipäällikkö,
eversti, myöh. kenraali *Laidoner*.

»Suojeluskunta ei ole tehtävänsä tasalla. Suurella vaivalla suojeluskuntalaisia saa ajetuksi rautatien vartiointiin. Koko suojeluskuntajärjestö lähtee käpälämäkeen, kun vihollinen lähenee 10—20 virstan päähän. Viru:n maakunnan suojeluskunnassa oli 2.100 miestä, nyt on jäänyt jäljelle 30 miestä.»

Rengas Tallinnan ympärillä kiertyi yhä ahtaammalle, ja joulupäivänä bolshevikit valloittivat Ruhjan, Maarja—Magdalenan ja Järva—Jaanin kauppalat.

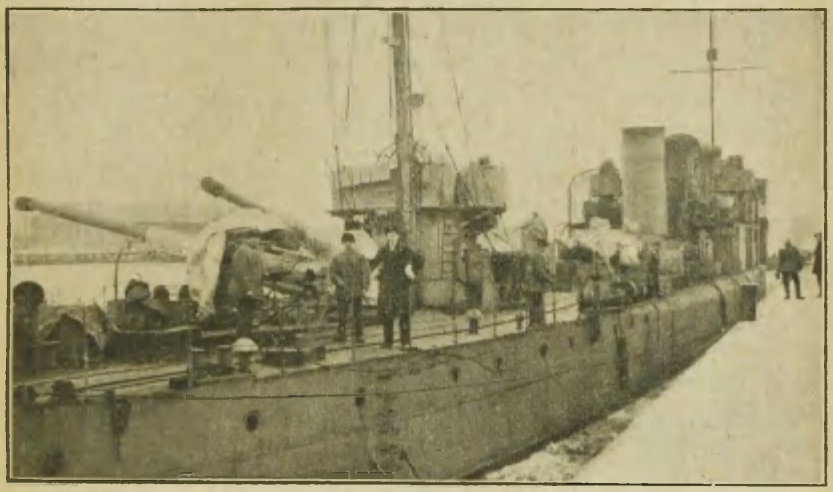
Virolainen laivasto — Tallinnan telakalle venäläisiltä jäänyt tykkialus »Bobr» (nyk. »Lembit»), pari saksalaisten jättämää moottorialusta ja yksi höyrylaiva — ryhtyi näihin aikoihin toimintaan pommittaen vihollisten asemia ja saattaen vihollisen rintaman taakse maihinlaskujoukkoja, jotka eivät kylläkään kyenneet mitään saamaan aikaan. Virolaisen laivaston liikehtimisen teki mahdolliseksi luonnollisesti vain englantilaisen laivasto-osaston oleskelu Tallinnan satamassa.

Pari kertaa bolshevikilaivat huolimatta englantilaisista sotalaivoista yrittivät lähestyä Tallinnaa pommittaakseen sitä. Mutta molemmilla kerroilla retki päättyi onnettomasti. Rohkean yrityksen tekijät joutuivat englantilaisten sotalaivojen saaliiksi lyhyen taistelun jälkeen Tallinnan sataman edustalla joulukuun 27 ja 28 p:nä. Valloitetut alukset, kaksi Novik-mallista risteilijää, »Spartak» ja »Avtroil», luovutettiin sitten Englannin hallituksen määräyksestä Viron väliaikaisen hallituksen käytettäviksi sodan ajaksi. »Wambola» ja »Lennuk» nimisinä ne ottivat sitten huomattavalla tavalla osaa maajoukkojen liikkeisiin Narvan rintamalla ja suojasivat Viron rannikoita.

Vuoden lopussa virolaisten joukkojen yhteinen lukumäärä oli: 546 upseeria, 7.077 sotilasta, 30 automaattikivääriä, 144 konekivääriä, 29 tykkiä ja muutamia panssarijunia. (Operatiiviesikunnan tiedonanto ei, kumma kyllä, mainitse panssarijunien lukumäärää, mutta niissä yhteensä olleen miehistön ja asestuksen mukaan voi päätellä niitä olleen 4 tai 5.) Vihollisen voimat Viron rintamilla arvioitiin samaan aikaan n. 7—10 000 mieheksi.

Pelolla ja vavistuksella Virossa otettiin vastaan uusi vuosi 1919. Pelastus näytti mahdottomalta. Puoleksi kurittomat virolaiset rykmentit olivat olleet pakotetut peräytymään yhtä mittaa. Bolshevikit olivat tunkeutuneet melkein pääkaupungin porteille. Baltilaisten paronien lisäksi monia virolaisiakin varakkaita perheitä

oli poistunut maasta. Suomen Virossa olleen konsulin kautta saapuneiden useiden pyyntöjen johdosta, että suomalaisia laivoja lähetettäisiin Tallinnaan noutamaan virolaisia perheitä Helsinkiin, tiedusteli Suomen silloinen ulkoasiainministeri Viron Avustamisen Päätoimikunnan puheenjohtajalta joulun ja uudenvuoden välillä useita kertoja, olisiko noihin pyyntöihin suostuttava. Hänelle vastattiin, ettei pitäisi sitä tehdä, koska se vain lamauttaisi yhäkin virolaisten mielialaa. Suomalaisia apujoukkoja lähetettäisiin Tallinnaan lähipäivinä. Virossa oli viimeinenkin luottamus hallitukseen häipymässä. Tallinnan porvarillisetkin valmistautuivat alistumaan bolshevikien vallan alaisuuteen.

»Lennuk».

Bolshevikien salainen kiihoitustyö yltyi päivä päivältä kaupungeissa ja maaseudulla. Sen ilmauksena on pidettävä tallinnalaisten työläisten väliaikaiselle hallitukselle esittämää, jyrkkään ja röyhkeään muotoon puettua kirjelmää, jossa esitettiin »porvariston» taistelun epätoivoisuus ja vaadittiin, ettei Tallinnaa saisi panna alttiiksi katutaistelujen hävityksille. Lisäksi kaikkialla kierteli huhuja, että bolshevismi oli saanut tukevan jalansijan rintamajoukoissakin, jotka vahvistivat itse näitä huhuja osoittamalla — kylläkin useimmiten aivan toisista, ymmärrettävistä syistä — haluttomuutta taisteluun menoa kohtaan. Kammottava välinpitämättömyys oli levinnyt yhä laajempiin kansankerroksiin.

Vuoden lopulla oli kaikkialla maassa perustettu hallituksen ja rintamajoukkojen tukemista tarkoittavan, Tartossa joulukuun puolivälissä alulle pannun »Uhistöö» liiton haaraosastoja lukuisine alaosastoineen haavoittuneiden hoitoa, sotapakolaisten ja toimivien joukkojen tukemista, taloudellisten apuneuvojen keräämistä, agitatsionia y. m. varten. Liiton merkitys ei vielä tällöin ollut kuitenkaan suuri, sen jäsenluku oli pieni ja tulokset sen toiminnasta ehkä vieläkin pienemmät. Vasta myöhemmin se paisui mahtavaksi, laajaksi järjestöksi, jonka osuus vapaussodan onnelliseen päättymiseen on sangen suuri.

Uuden vuoden alussa virolaisten peräytymistä jatkui entiseen tapaan, kuitenkin hitaammin. 1:nen rykmentti oli jo edellisen vuoden lopulla lähetetty rintamalle, mutta sen tulo ei ollut aikaansaanut minkäänlaista muutosta tilanteeseen. Se, mihin ylin sotilasjohto ja samalla hallituskin perusti luottamuksensa tulevaisuuteen, ilmenee seuraavasta: Kun Kalevan maleva tammikuun 2 p:nä lähti Tallinnasta Narvan maantietä pitkin rintamalle, kertoo mainitun joukko-osaston sotapäiväkirja joukkoa tarkastaneen kenraali *Tönissonin* lausuneen: »Meidän heikot ja huonosti varustetut komppaniamme peräytyvät melkein vastaanpanematta, vaikka vihollisen joukot eivät ole suuret. Jos kykenemme pysymään paikoillamme, niin voimme muutaman päivän kuluttua *suomalaisten apujoukkojen* saavuttua rintamalle ryhtyä etenemään.» Samalla sotilasjohto tietysti kuumeisesti valmisti kaikin tavoin mahdollisuuksia tällöin aloitettavaksi määrättyä etenemistä varten täydentäen joukkojen varustusta ja vahvistaen niitä apujoukoilla.

Ensimmäinen suomalainen komppania saapui Tallinnaan joulukuun 30 p:nä ja muut Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon komppaniat seurasivat sitä pian perässä. Niiden tulo muodostaa käännekohdan Viron vapaustaistelun siihen saakka niin perin toivottomassa kehityksessä. Tammikuun 4 p:nä virolaisilla joukoilla oli ensimmäinen huomattavampi menestys. Ne saivat silloin Tapan rintamalla ensimmäisen voittonsa valloittamalla Prisken. Operatiiviesikunnan sotapäiväkirja mainitsee, että tähän taisteluun otti osaa yksi komppania jalkaväkeä ja 16 miestä panssarijunasta kahden suomalaisen, luutnantti *Penttilän* ja kersantti *Ambrosiuksen*, johdolla.

Bolshevikit panivat kaikkialla valtaamillaan alueilla oman järjestyksensä voimaan. Nimellisesti valta oli paikallisilla komiteoilla, jotka toimittivat kotitarkastuksia ja vangituttivat »vastavallan

kumouksellisia». Mutta todellisuudessa valta luonnollisesti oli venäläisten, lättiläisten ja virolaisten bolshevikisotilaiden käsissä. Kaikkialla ryhdyttiin toteuttamaan sitä suunnitelmaa, joka oli tehty ennen hyökkäystä. Vastustajia vainottiin häikäilemättä. Kirkot suljettiin tai muutettiin bolshevikien kokoushuoneiksi j. n. e. Vangitsemisia, ryöstöjä ja murhia tapahtui usein. Kuitenkin bolshevikit uuden valtakautensa alkuaikana käyttäytyivät valtaamillaan alueilla rauhallista väestöä kohtaan verrattain siivosti. Joukkomurhat ja yleiset ryöstöt alkoivat vasta sitten, kun bolshevikit kärsivät rintamilla suuret tappionsa ja kävi selväksi, että he ajanmittaan eivät kykenisi säilyttämään asemaansa.

Tilanne taistelukentillä ja niiden takana Virossa oli kehittynyt tälle kannalle, kun ensimmäiset suomalaiskomppaniat saapuivat rintamalle.

TOINEN OSA

1. Suomalaisen apuretkikunnan syyt ja suunnittelu.

Viron hädänalainen tila herätti Suomessa suurta myötätuntoa. Virolaisten epätoivoiselta näyttävän vapaustaistelun kehittymistä seurattiin Suomessa eri tahoilla jännityksellä harvojen sanomalehtiuutisten avulla.

On totta, että maassamme ei yleensä tiedetty paljon virolaisista, eikä heidän oloistaan. Ellei ota lukuun verrattain harvoja yliopistotietä virolaisten kieleen ja oloihin tutustuneita, niin täytyy tunnustaa, että kansallamme oli perin hämärä käsitys Suomenlahden takaisista heimolaisista.

Suomalaiset ja virolaiset olivat vuosisatojen kuluessa aivan vierautuneet toisistaan, senjälkeenkuin Suomesta virolaisten vapaustaisteluun vv. 1343—44 lähetetty apu ei ollut ehtinyt ajoissa perille. Suomalaisilla oli niinäkin aikoina, jolloin he ja virolaiset olivat kytkettyinä samaan valtakuntaan, niin paljon tekemistä omissa oloissaan ja epätoivon vimmalla käydyssä taistelussaan kansallista vapautta ja sivistystä kohden, ettei heille ollut jäänyt aikaa eikä harrastusta seurata edes läheisen veljeskansan kohtaloita.

Jonkinlaista lähentymistä oli tosin havaittavissa, silloinkuin Virokin kuului Ruotsin suurvaltaan. Silloin näet Viron käskynhaltijoina, linnojen päällikköinä ja sotajoukkojen johtajina siellä käytettiin etupäässä suomalaisia aatelismiehiä, ja maan puolustusjoukoissakin suomalaiset olivat lukuisasti edustettuina. Mutta tämä aika päättyi pian jättämättä jälkeensä mitään pysyväistä sidettä veljeskansojen välille, mikä silloisissa oloissa olikin luonnollista. Oli kuin kapea Suomenlahti olisi vuosikymmen vuosikymmeneltä yhä leventynyt ja syventynyt. Seuraavina aikoina molempien kan-

sojen olojen eroavaisuus vielä huomattavasti suureni. Suomessa länsimainen oikeusjärjestys vähitellen lujittui, kun taas Virossa aasialais-venäläinen suunta pääsi valtaan.

Sota 1808—09 saattoi tosin Suomen jälleen saman valtiomahdin alaisuuteen virolaisten kanssa, mutta sekään ei johtanut lähentymiseen heimolaisten välillä. Venäjän keisarikunnan valtiomiesten »divide et impera» politiikka onnistui Suomeen ja Viroon nähden siinä määrin, että se ei ainoastaan estänyt kaiken lähenemisen suomalaisten ja virolaisten välillä, vaan myöskin aikaansai molempien kansojen välille epäluuloa ja katkeruutta. Viron ystävien oli kehoittaessaan avustustoimintaan Viron hyväksi taisteltava Venäjän sortoajan luomia ennakkoluulojakin vastaan. Niinpä tohtori *O. W. Louhivuori* kirjoitti »Uudessa Suomettaressa» joulukuun 15 p:nä 1918 m. m.: »Täällä on vieläkin niitä, jotka kantavat kaunaa Viroa kohtaan siitä, mitä sortovuosien aikana tapahtui. Tunnetaan liian vähän Viroa, rinnastetaan kansa sen kuonan kanssa, mikä meidän rannoillemme ajautui, tehdään samoin kuin tekevät ne, jotka rinnastavat Suomen kansan punaisten ryöväriemme kanssa.» Maassamme olikin niitä, jotka suomalaisavun lähettämisestä puhuttaessa väittivät, ettei virolaisten vapauden puolesta kannattanut vuodattaa suomalaista verta, he olivat muka melkein kaikki »santarmikätyreitä ja salakuljettajia». Toiselta puolen virolaiset ovat jo kauan ihailleet Suomea ja olojamme esimerkiksi kelpaavina, mutta paljon Suomen olojen tuntemattomuutta ja ymmärtämättömyyttä ilmeni niissäkin virolaisissa piireissä vielä viime vuosina, joissa ei olisi luullut enää tapaavansa sitä, kuten ministeri *Rein* surullisenkuuluisa esiytyminen tuli niin selvästi osoittamaan.

Nämä seikat huomioon ottaen voi nousta mieleen kysymys, miten sitten on selitettävissä se suurenmoinen innostus ja epäitsekäs uhrautuvaisuus, joiden tuloksena suomalainen Viron avustustoiminta oli. *Suomen* vähän aikaisemmin päättynyt *vapaussota* monenlaisine kokemuksineen tarjoaa kaivatun selityksen.

Sen kautta Suomen kauan unelmoitu itsenäisyys oli saatu veriuhrein lunastetuksi. Vanha vainolainen ja sortaja oli karkoitettu maasta. Kotimainen bolshevistinen hurjastelu oli tukahdutettu alkuunsa. Suomen kansassa, jolla kärsimänsä bolshevikien julmuudet ja hävitykset olivat vereksessä muistissa, sanomat virolaisten ahdingosta ja kärsimyksistä eivät niin ollen voineet olla herättämättä myötätuntoa. Suomessa mellastanut vainolainen yritti nyt

tehdä lopun Viron vasta koittaneesta vapaudesta säästämättä maata tai kansaa. Sanomat siitä kuohuttivat sitäkin enemmän mieliä, kun tiedettiin, että kysymyksessä oli Suomen veljeskansa.

Suomalaiset olivat vapaussodallaan sulkeneet bolshevismilta pääsyn pohjoisinta tietä suurvaltainsodan järkyttämän eurooppalaisen kulttuurin kimppuun. Nyt bolshevikit yrittivät murtautua hiukan eteläisempää tietä Keski-Eurooppaan, jonka puolustuskyky heidän koko sivistyneelle maailmalle vaarallisia suunnitelmiaan vastaan sillä hetkellä oli lamassa. Kun lisäksi näytti siltä kuin johtavat suurvallat ymmärtäen bolshevismin vaarallisuuden koko maailmalle ryhtyisivät vakaviin toimenpiteihin sitä vastaan ja kuin suurvaltainsotaa seuraisi kaikkien sivistysvaltioiden taistelu Venäjää vastaan, niin Suomen osanotto siihen olisi siinäkin tapauksessa tullut kysymykseen etupäässä juuri Itämeren eteläpuolisella rintamalla.

Vapaussota oli luonut maallemme kansallisen armeijan ja mahtavan suojeluskuntajärjestön, jotka yhdessä tekivät valtakunnan aseman ulkoapäin uhkaavia vaaroja vastaan lujaksi. Esiytyminen ulospäin saattoi siis suuremmatta vaaratta omalle maalle käydä päinsä.

Venäläisviha oli sortovuosien aikana tunkeutunut syvälle kansamme tietoisuuteen. Vapaussodan aikaiseen isänmaalliseen innostukseen liittyi voimakkaana viha venäläisiä ja venäläisyyttä kohtaan. Lyhyen vapaussodan muutamina kuukausina ei oltu ennätetty kyllin löylyttää vanhaa vainolaista, suomalaisten ja suomalaisuuden vuosisataista ahdistajaa. Monet entiset nöyryytykset, sortovuosien tapahtumat ja marraskuun suurlakon ja punakapinan aikaiset julmuudet ja rikokset olivat kostamatta.

Vapaussodan loistavien voittojen luoma tunne omasta voimasta toi mukanaan heimousaatteen voimakkaan heräämisen kansan laajoissa piireissä. Ennen vain runoilijat ja haaveksijat olivat mielikuvituksessaan luoneet ääriviivoja Suur-Suomelle. Vain isänmaallisen innostuksen korkeina hetkinä oli surkean todellisuuden uuvuttamien ajatusten annettu levähtää näissä unelmissa. Nyt niistä tuli kansan laajojen kerrosten omaksuma aate, jonka toteuttamista pidettiin nykypolven suurena tehtävänä Suomen itsenäisyyden vakiinnuttamisen rinnalla. Luotiinpa tälle tulevaisuuden Suomelle jo ääriviivatkin: Suomenniemi, Vienan Karjala, Aunus, Inkeri, Viro! Suur-Suomi unelman herättämästä kansallisesta innostuksesta todis-

tuksiksi jäävät jälkipolville Viron retken ohella myöskin Vienan Karjalan, Aunuksen ja Inkerin vapaustaistelujen avustamisyritykset. Ne tosin epäonnistuivat olojen pakosta, mutta silti ne ovat kieltämättömiä ilmauksia vapaussotaa välittömästi seuranneesta, heimousaatteen herättämästä kansallisesta innostuksesta ja uhrautumishalusta.

Ruotsikin tuli osaltaan vaikuttaneeksi suomalaisen Viron apuretkikunnan syntymiseen, joskin sille vähemmän kunniakkaalla tavalla. Kirveltävä muisto vapaussodan ajoilta oli syöpynyt syvälle kansamme tajuntaan: Ruotsi, vanha emämaa, kielsi silloin kylmästi apunsa elämästä ja kuolemasta kamppailevalta Suomelta. Ruotsin silloisten johtomiesten menettely herätti koko valkoisessa Suomessa kielieroavaisuuksiin katsomatta syvää suuttumusta ja halveksuntaa, joka ei häipyne Suomen kansan mielestä vuosikymmeniin. Nyt Viron hätä oli yhtä suuri kuin Suomen vajaa vuotta aikaisemmin. Hätäytyneet virolaiset rukoilivat apua pohjoiselta veljeskansaltaan. Vaikkakin Viron asema näytti melkoisessa määrässä epätoivoisemmalta kuin Suomen vapaustaistelumme alkaessa, niin apua ei tahdottu kieltää. Suomen *täytyi* auttaa Viroa.

Kuitenkaan ei voida, eikä ole tarpeellistakaan väittää, että nämä, enemmän tai vähemmän tunteihin perustuvat syyt olisivat yksin määränneet Suomen suhtautumisen Viron vapaustaisteluun. Niiden osuus apuretkikunnan syntymiseen on sangen suuri, ne näet antoivat sysäyksen toiminnalle ja aikaansaivat kansan laajoissa kerroksissa avustustyön onnistumiselle välttämättömän kansallisen innostuksen asiaan. Avustustoiminnan johtoon astuvien henkilöiden menettelyä ja Suomen hallituksen suhdetta yritykseen ne eivät luonnollisestikaan riittäneet määräämään. Ennenkuin tällaiseen, mahdollisesti hyvinkin raskaita veriuhreja vaativaan avustustoimintaan saatettiin ryhtyä ja sitä valtiovallan puolelta tukea, täytyi olla selvillä, että se tuottaisi omalle maallemme ja valtiollemme jotakin etua, joko suoranaisesti tai torjumalla jonkin uhkaavan vaaran. Suomella oli jälkimmäinen reaalinen syy ryhtyessään Viron avustamiseen. Retkihän ei, kuten tunnettua, tuottanut Suomelle loistavasta suorituksestaan huolimatta mitään alueellista tai aineellista etua — eikä siihen pyrittykään. Mutta Viron irroittaminen Venäjästä, sen vapauttaminen venäläisyyden jaloista, Viron rannikon riistäminen Venäjältä ja virolaisten pelastaminen uhkaavalta bolshevistiselta vaaralta — kaikki se oli Suomelle erittäin tärkeää.

Itsenäinen Viro, jossa toivottiin voitokkaan taistelun jälkeen länsimaisen oikeusjärjestyksen pääsevän valtaan, oli oleva osaltaan länsimaille ja myöskin Suomelle etuvartijana Venäjän bolshevistista — tulevaisuudessa ehkä toisenluontoistakin — imperialismia vastaan.

Jos Venäjän bolshevikien olisi onnistunut alistaa virolaiset veriseen ikeeseensä, olisivat he epäilemättä menestyksen rohkaisemina senjälkeen koettaneet ulottaa valtaansa jälleen yli koko Suomenkin. Uusi, tavattoman raskas sota olisi silloin ollut kansallamme edessä. Se olisi ollut sitäkin vaarallisempi, kun ei ollut mitään takeita siitä, ettei sosialistiemme enemmistö olisi jälleen pettänyt isänmaata ja liittoutunut hyökkäävän vihollisen kanssa. Sota ei ehkä olisi päättynyt yhtä vähillä uhreilla ja hävityksillä kuin lyhyt vapaussota. Oli epäilemättä paljon edullisempaa ryhtyä taisteluun tuota vihollista vastaan omien rajojen ulkopuolella ja siellä lyödä se, mikäli mahdollista, niin perin pohjin, ettei sen enää tekisi mieli yrittää käydä Suomen kimppuun ainakaan vähään aikaan.

Suomelle oli sitäpaitsi tärkeää, että se itse, eikä mikään sen kilpailija tai vastustaja, saisi osakseen sen ystävyyden, jonka avunanto luonnollisesti oli tuova mukanaan, kuten täällä uskottiin.

Viron väliaikainen hallitus kääntyi suoranaisin avunpyynnöin Suomen hallituksen puoleen heti bolshevikien hyökkäyksen alettua Viroon. Sen valtuutettuina oikeusministeri *Poska* ja salkuton ministeri *J. Tönisson* kääntyivät marraskuun 28 p:nä Suomen hallituksen pääministerin *Lauri Ingmanin* puoleen kuvaten Viron hädänalaista tilaa ja pyytäen Suomen hallitusta lähettämään avuksi suomalaista sotaväkeä. Professori *Ingman* kirjoittaa tästä avunpyynnöstä:

»Neuvotteluissa hallituksen ja eduskuntaryhmäin valtuutettujen välillä tultiin siihen tulokseen, että tähän pyyntöön oli mahdotonta suostua, osaksi, koska Suomen asevelvollisia ei lain mukaan puheenalaisessa tarkoituksessa voitu viedä ulkopuolelle maan rajojen, osaksi, koska asema omassa maassa ei sallinut puolustuksen heikentämistä.»

Neuvottelut Suomen ja Viron hallitusten sekä eduskuntaryhmien valtuutettujen välillä suoritettiin kaikessa hiljaisuudessa, niin että tietoja niiden tuloksista ei päässyt julkisuuteen. Tiedettiin vain,

että jonkinlaisia neuvotteluja käytiin, mutta niiden laatu, laajuus ja ennen kaikkea tulokset pysyivät salassa.

Suomen hallituksen vastaus on helposti ymmärrettävissä. Suomen armeija oli parast'aikaa muodostuksen alainen, eikä suinkaan vielä siinä kunnossa, että sitä olisi voitu käyttää mainitunlaiseen tarkoitukseen. Ei ulko- eikä sisäpoliittinen tilanne kehoittanut lähettämään *vakinaisia* joukkoja hätään joutuneiden avuksi. Avunannon kieltäminen tässä muodossa ei suinkaan merkinnyt sitä, että Suomen hallitus olisi suhtautunut kylmäkiskoisesti Viron vapaustaisteluun. Päinvastoin hallitus sittemmin avusti Viroa myöntämällä sille 20 miljoonan suuruisen lainan ja aseita ja tukemalla mitä tehokkaimmin Viron vapaaehtoista apuretkikuntaa.

Vaikka yritys saada Suomen hallitus auttamaan Viron väliaikaista hallitusta vakinaisilla joukoilla siis olikin epäonnistunut, niin kysymys Viron pelastamisesta suomalaisilla joukoilla ei kuitenkaan rauennut. Avunannolle löydettiin toinen muoto, joka olikin *Viron* kannalta paljon edullisempi kuin ensin ajateltu. Suomen sanomalehdistö otti nyt asian edelleen ajamisen huolekseen.

Jo marraskuussa 1918 alkoi maamme sanomalehtiin ilmestyä uutisia tapausten kehittymisestä Virossa ja sitten taistelujen alkamisesta. Jo heti tällöin lienee yksityisten Viron ystävien mielessä herännyt ajatus, että suomalaisten oli autettava veljeskansaa. Kuitenkin tämä aate esitettiin julkisuudessa vasta hiukan myöhemmin, sittenkuin sanoma Narvan joutumisesta bolshevikien haltuun saapui.

»Uuden Päivän» toimittaja *Yrjo Koskelainen* esitti joulukuun 2 p:nä 1918 lehtensä N:o 217 pääkirjoituksessa »Apua veljeskansallemme!» lämpimin sanoin Viron auttamisen välttämättömyyttä. Tehtyään aluksi selkoa lahdentakaisten tapahtumien kulusta, silloisten tietojen mukaan, hän vaati Viron väliaikaisen hallituksen esittämän avunpyynnön täyttämistä Kirjoitus jatkuu seuraavasti:

»Asia on tietysti meille itsellemme vakava, monenmoisia näkökohtia on otettava huomioon. Jos hallitus niiden vuoksi epäröi, on sen velvollisuus kiireellisesti vedota eduskuntaan ja kansaan saadakseen selville todellisen mielialan maassa ja kansan uhrautumishalun suuruuden. Mitä avustusmuotoa, vakituisten asevelvollisten tahi vapaaehtoisten joukkojen lähettämistä, lopulta pidettäneekin parhaana, *avun tulee saapua ajoissa.* Oikeasta hetkestä tulee Viron kansa olemaan meille ikuisesti kiitollinen.»

»Tampereen Sanomissa» toimittaja *John Zidbäck* joulukuun 10 p:nä julkaistussa kirjoituksessaan »Viron puolesta. Voimmeko antaa apua?» lausuu m. m.:

»Jos meillä vain on kyllin paljon hyvää tahtoa, emme epäilekään, että avunanto käy mahdolliseksi. Me emme suinkaan tahdo olla sitä mieltä, että maamme tuon avun vuoksi syöstäisiin mihinkään valtiolliseen selkkaukseen, jonka päättymisestä ollaan epävarmoja. Jääköön kuitenkin eduskunnan ja hallituksen asiaksi harkita, mitä täältä käsin ehkä voitaisiin virallisesti Viron hyväksi tehdä, jos apuumme vedottaisiin. Mutta vapaaehtoisesti me epäilemättä voisimme tehdä hyvin paljon. Me voisimme lähettää sinne sairaalatarpeita, me voisimme varustaa sinne vaatteita. Menenpä niinkin pitkälle, että me voisimme sinne lähettää aseellista voimaakin, vapaaehtoisia joukkoja suojeluskunnistamme. Ei pitäisi olla vaikeata saada Suomesta kokoon edes tuhatkunta miestä, joilla on sydän oikealla paikalla ja mielessä elävä tietoisuus siitä, kuinka paljon yleisinhimillisesti arvokasta saatetaan vaaranalaiseksi sillä, jos sallitaan bolshevikien esteettä hyökkäillä yhtä Suomen heimon arvokkainta osaa vastaan ja sen asutusalueelle levittää hävitystään. Mentäköön siis Viroon vapaaehtoisina, ellei sinne voida muuten mennä!

Missä ovat ne arvovaltaiset henkilöt, jotka asettuvat tällaisen yrityksen etunenään? Me kaipaamme niitä. Odotamme, että pääkaupungista käsin jotakin tehdään, annetaan kutsun kaikua yli maan, jotta syntyisi meillä suuri ja voimakas Pro Estonia-liike. Yleisinhimillinen velvoitus, omat tunteemme ja valtioviisauskin vaativat, että nyt jotakin tehdään ja vielä lisäksi kiireellisesti ja tarmokkaasti!»

Seuraavana päivänä, joulukuun 11 p:nä 1918, ilmestyi nykyään Tarton yliopistossa professorina olevan tohtori *Lauri Kettusen* kirjoitus »Veljeskansamme hätä» »Uuden Suomettaren» N:ossa 266. Siinä lausutaan m.m.:

»Onko meidän jäätävä vain tapausten katselijoiksi? »Apua veljeskansallemme!» kuultiin jo julkisuudessa huudettavan, kun halli tuksemme puoleen avunpyynnöllä käännyttiin. Missä määrin apua lienee saatu, emme tiedä, mutta yhden luulemme sitä selvemmin tietävämme ja rohkenemme sen julki lausua: jos *tehokas* apu tällä hetkellä merentakaisilta veljiltämme kielletään, niin se on kansallinen häpeä, jonka rinnalla tämän aikakauden monenmoiset häpeät jäävät varjoon.

Missä ovat ne rohkeat miehet, joiden ympärille taannoin joukot kutsumatta riensivät Suomen vapautta turvaamaan? He astukoot esiin ja varmaan on heihin heti liittyvä ihanteellista, sotakuntoista nuorisoa, joka suurten tarkoitusten vuoksi on töihin, uhrauksiin valmis. Apua on toisaalta tulossa tehoisampaakin, sen tiedämme, mutta hetket ovat kalliit. Jospa suomalaiset vapaaehtoiset saisivat kunnian vahvistaa Viron laillisen hallituksen ympärille sitä suojarengasta, jonka turvin se nyt vielä maan asioita johtaa, jospa me kerrankin voisimme rinnan veljiemme kanssa vertamme yhteisen vapauden ja heimousaatteen hyväksi vuodattaa, olisi se ainoanlaatuinen tapaus suomalaisten kansojen historiassa, niin se olisi tapaus, jonka seuraukset voisivat antaa arvaamattoman lujat takeet molempien kansojen vastaiselle menestykselle.

Sanoja ei tässä enempää tarvita, eivätkä niitä kaipaakaan ne, joihin veljeskansamme katseet tällä hetkellä lähinnä ovat kääntyneet. Ja jos meillä on intoa ja rakkautta, raivaa se tieltään kaikki ne muodolliset esteet, joita vielä mahdollisesti edessä on.»

Neljä päivää myöhemmin ilmestyivät samassa lehdessä maisteri *Heikki Klemetin* runo »Apuun!» ja tohtori *O. W. Louhivuoren* kirjoitus »Viroa auttamaan», jossa lausutaan m. m.:

»Viro saa itse ponnistaa kaikkensa ja sen on saatava vielä apua muualta. Suomi on lähinnä. Suomi on ainoa, joka voi auttaa riittävän nopeasti.

Auttaako Suomi vai kostaako se Virolle sen, minkä Ruotsi teki sille itselleen? Työntääkö se luotaan veljeskansan hädän hetkellä ja niin ainaisiksi ajoiksi katkaisee luottamuksen sillat kahden kansan väliltä, jotka veren siteet ja rajanaapuruus on toisiinsa yhdistänyt, ja jotka ovat kaikessa vastaisuudessakin aiotut toisiaan tukien ystävyydessä elämään?

Niin ei saa tapahtua. Viron tähden ja itsemme tähden on meidän annettava, mitä voimme.

On näkynyt tietoja siitä, että Suomen hallitus on suhtautunut suopeasti Viron taholta virallisesti esitettyihin avunpyyntöihin. Me odotamme, että tämä suopeus todistetaan tositeossa ja Virolle annetaan riittävästi aseita ja ammuksia. Muuta ei vaadittanekaan. Sillä Viron nuoriso on itse valmistunut taistelemaan viimeiseen mieheen isänmaansa puolesta, kun sillä vain on, millä taistella.

— — — Meidän hallituksemme on vastuussa siitä, että sillä on oikeat tiedot ja että se muodollisuuksien estämättä rientää Viron

kansan avuksi ja rakentaa sen sillan, jota myöten vastainen rauhallinen kanssakäyminen ja molempia hyödyttävä yhteistyö voi tapahtua.

Hallitus voi olla vakuutettu siitä, että valtiollisesti itsetietoinen suomalainen Suomi on oleva sen takana ja tukena Viron avustamisessa.»

Sanomat Virosta kävivät kuitenkin jälleen huolestuttaviksi. Oli ilmeistä, että Suomesta tarvittiin muutakin apua kuin ne aseet, ampumatarpeet ja rahavarat, joita Viron väliaikaiselle hallitukselle oli myönnetty: tarvittiin suomalaisia joukkoja. Valmistuspuuhiin niiden kokoamiseksi ja Viroon lähettämiseksi olikin tällöin jo ryhdytty.

On joskus kuultu kiisteltävän siitä, kenen tai keiden toimesta Viron avustaminen pantiin alulle. Kieltämätön tosisasia kuitenkin on, että ajatus suomalaisavun lähettämisestä taistelevalle Virolle heräsi aivan toisistaan riippumatta, vieläpä jokseenkin samanaikaisesti *useilla* eri tahoilla, joista *kolme* on huomattavaa siitä syystä, että ne johtivat tulokseen.

Helsingin naiset ryhtyivät hankkimaan sidetarpeita ja lääkkeitä Viron väliaikaisen hallituksen joukkojen käytettäviksi. Joulukuun 16 p:nä ensimmäinen lähetys sidetarpeita toimitettiin Viroon. Tällä taholla ajateltiin myös erikoisen suomalaisen ambulanssin lähettämistä Viron rintamille.

Toisaalla oli varsinaisena alkuunpanijana Itämeren jalkaväkirykmentin Turun pataljoonassa Turussa palveleva res. luutnantti *Ernst Branders*. Hänen vaikutuksestaan mainitun rykmentin esikuntapäällikkö, vapaussodassamme kunnostautunut ruotsinmaalainen majuri *Martin Ekström* innostui asiaan.

Joulukuun 9 p:nä luutnantti *Branders* selvitteli ajatuksiaan Viron avustamisesta suomalaisella vapaaehtoisjoukolla majuri *Ekströmille*, joka ryhtyi innolla tekemään suunnitelmia apuretkikuntaa varten. Tarpeelliset neuvottelut ja järjestelytyö päätettiin suorittaa tulisella kiireellä, jotta apuretkeilijät ehtisivät ajoissa hätään joutuneiden avuksi. Suunniteltiin muodostettavaksi 700-miehinen, Viron sotilasjohdon välittömän päällikkyyden alainen suomalaisjoukko, jonka varustamisesta ja palkkauksesta Viron hallitus huolehtisi, sen ja majuri *Ekströmin*, retkikunnan johtajan, välillä tehtävän kirjallisen sopimuksen mukaan. Arveltiin niin pienen suomalais-

joukon riittävän antamaan epätoivon partaalla oleville virolaisille siinä määrin moraalista tukea, että he ilman suurempaa ulkonaista apua kykenisivät pitämään puoliaan bolshevikilaumoja vastaan.

Seuraavana päivänä luutnantti *Branders* matkusti majuri *Ekströmin* valtuutettuna Helsinkiin ottamaan Suomen viranomaisilta ja Viron edustajilta selvää heidän suhtautumisestaan suunnitelmaan. Hänen onnistui tavata Viron täkäläinen edustaja, tohtori *O. Kallas* ja Viron oikeusministeri *Poska*, jotka ilmoittivat lämpimästi kannattavansa suomalaisen vapaajoukon lähettämistä Viron avuksi ja selittivät, että Viron väliaikaisen hallituksen suostumusta ei tarvinnut epäilläkään. Luonnollisesti oli kuitenkin sen kanssa lähemmin neuvoteltava asiasta.

Paljon vaikeammaksi kuitenkin osoittautui saada Suomen hallitus kannattamaan yritystä. Luutnantti *Branders* pääsi kyllä joulukuun 11 p:nä Suomen silloisen sotaministerin, kenraali *Waldénin*, puheille. Mutta Suomen hallituspiireissä pidettiin silloin sotilaallista asemaa Virossa niin huonona, ettei 700-miehisen vapaajoukon luultu voivan aikaansaada mitään huomattavampaa, joten yritys tuntui turhalta seikkailulta.

Vaikka siis majuri *Ekströmin* ja luutnantti *Brandersin* ei onnistunutkaan hankkia yritykselleen Suomen hallituksen ja viranomaisten kannatusta, joka olisi ollut erittäin tärkeää retken osanottajille ja onnistumismahdollisuuksille, jatkoivat he toimintaansa ja vapaaehtoisten värväyksen suunnittelua.

Luutnantti *Branders* sai tehtäväkseen matkustaa ensi tilassa Tallinnaan tekemään lopullista sopimusta Viron väliaikaisen hallituksen kanssa. Välikirja, joka sittemmin tuli olemaan pohjana Viron väliaikaisen hallituksen ja Viron Avustamisen Päätoimikunnan välillä tehdylle sopimukselle eroten siitä kuitenkin muutamissa kohdin oleellisesti, allekirjoitettiin Tallinnassa joulukuun 18 p:nä. Luutnantti *Branders* palasi senjälkeen Helsinkiin, jossa Viron avustamispuuha sillä välin oli kuitenkin joutunut uuteen vaiheeseen.

Viron avustamisasiaa oli näet ryhdytty ajamaan kolmanneltakin suunnalta. Varsinaisena aloitteentekijänä tällä taholla on pidettävä tohtori *Lauri Kettusta*, joka lämpimänä Viron ystävänä oli kauan yhä kasvavalla mielenkiinnolla seurannut tapausten kulkua, ja joka jo marraskuussa, ennen Narvan joutumista bolshevikeille, aikoi ryhtyä propagandaan Viron väliaikaisen hallituksen tukemiseksi Suomesta käsin. Asia ei kuitenkaan silloin kehittynyt sen pitemmälle.

Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon komentaja,
eversti *Martin Ekström*.

Sittenkuin virolaisten asema kävi huolestuttavaksi, ryhtyi tohtori *Kettunen* todenteolla pohtimaan avustusmahdollisuuksia. Hän neuvotteli kaikkein ensiksi tohtori *O. W. Louhivuoren* kanssa esittäen, että everstiluutnantti *Hans Kalmia* pyydettäisiin värväämään vapaaehtoisia toisella taholla, kun majuri *Ekström* värväisi toisella. Sitten hän kääntyi eräiden jääkäri- ja itsenäisyysmiesten johtohenkilöiden puoleen, jotka myöskin olivat oman vapaussotamme ajoilta saakka tarkasti seuranneet Viron tapahtumia harkitakseen mahdollisuuksia Suomen puolelta tehdä jotakin virolaisten hyväksi. Bolshevikien hyökättyä kahdelta taholta Viron rajan ylitse ja saksalaisten miehitysjoukkojen päätettyä taistelutta poistua kotimaahansa katsottiin toiminta-ajan tulleen. Punnittiin avustusmahdollisuuksia ja -tapoja. Neuvotteluihin ottivat aktiivisesti osaa tohtori *Kettunen*, maisteri *Toivo Kaukoranta* ja maisteri *Y. O. Ruuth*.

Avustustoiminnan puolelle päätettiin koettaa saada joku hallituksen ja eduskuntaryhmien arvonantoa nauttiva henkilö, joka esiytyisi välittäjänä Suomen hallituksen ja aloitteentekijöiden välillä. Siinä mielessä käännyttiin tohtori *Louhivuoren* puoleen. Sittenkuin tohtori *Kallas* palattuaan Tallinnaan tekemältään matkalta oli tehnyt selkoa arveluttavasta tilanteesta Virossa, suostui tohtori *Louhivuori* muiden kera koettamaan vaikuttaa viranomaisiin niin, että Suomesta luovutettaisiin Virolle aseita ja ampumatarpeita riittävästi. Heille annettiin hyviä toiveita asian suotuisasta ratkaisusta.

Suomesta lähetettiinkin Viroon aseita, ennenkuin englantilainen laivasto saapui Tallinnaan tuoden Viron väliaikaiselle hallitukselle lisää aseita ja ampumatarpeita, kuten aikaisemmin jo on mainittu. Sittemmin englantilaiset lähettivät Viroon vielä enemmän sotatarpeita. Suomen apu siinä muodossa kävi siten tarpeettomaksi. Mutta pian ilmeni, että parempi asestus ei yksin kyennyt auttamaan virolaisia joukkoja voittoon. Peräytymistä jatkui yhä. Välitön vaara uhkasi jo Tallinnaakin. Viroon tarvittiin ehdottomasti apujoukkoja.

Tilanteen täten saatua toisen käänteen oli muutettava toimintasuunnitelmaakin. Ajateltiin perustettavaksi maisteri *Ruuthin* johtama sotilastoimikunta, joka asettuisi sotilaallisen avustustoiminnan etunenään ja huolehtisi vapaaehtoisten lähettämisestä Viroon.

Maisteri *Ruuth*, joka silloin oli ulkoasiainministeriön sanomalehtiosaston johtaja, jätti neuvoteltuaan tohtori *Kettusen* ja maisteri

Kaukorannan kanssa omassa nimessään ja vastuullaan pääministeri *Ingmanille* seuraavansisältöisen pro memorian, jonka puolesta ulkoasiainministeriön kauppaosaston johtaja, tohtori *T. T. Kaila* lupasi puhua pääministerille:

»P. M.

Katsoen siihen suureen poliittiseen merkitykseen, mikä Viron pelastamisella bolshevismin ylivallasta on Suomelle, on niissä nuoremmissa vapaaehtoisten sotilaiden piireissä, jotka ovat ottaneet osaa osittain jääkäriliikkeeseen, osittain vapaussotaan ja Karjalan retkeen, herännyt toive saada muodostaa vapaajoukko Viron hallituksen tukemiseksi.

Tällaisen retkikunnan johtajiksi on toiveita saada vapausarmeijamme etevimpiä upseereja, kuten *Sihvo, Kalm* ja *Ekström.* On ajateltu, että ensinmainittu tulisi retkikunnan rykmentin päälliköksi ja molemmat jälkimäiset saisivat muodostaa oman pataljoonansa à 600 miestä. Koko retkikunta siis käsittäisi 1200 à 1500 miestä.

Näin suuren miesjoukon kokoaminen vaatisi kuitenkin, että värväys saa tapahtua vapaasti ja että yrityksen tueksi voidaan esteettä harjoittaa propagandaa. Värväys ei kuitenkaan saa ulottua Suomen vakinaiseen armeijaan, eikä sen taistelukunto saa järkkyä tai vähentyä senkautta, että hyviä voimia armeijan palveluksesta siirtyisi retkikuntaan.

Viron hallitus kustantaisi retkikunnan ylläpidon, mutta sen varustaminen aseilla, ampumavaroilla ja muilla tarvevälineillä olisi mieluiten saatava aikaan Suomesta käsin.

Luottaen siihen, että Suomen hallitus suhtautuu suosiollisesti tässä lyhyesti esitettyyn alotteeseen rohkenemme kunnioittavimmin anoa

> että hallitus sallisi värväyksen Viron vapaaehtoista suomalaista joukkoa varten tapahtua täysin julkisesti, ja että hallitus suostuisi, jos niin tarvitaan, avustamaan retkikuntaa aseilla, ampumavaroilla ja muilla sotatarpeilla.

Helsingissä joulukuun 11 p:nä 1918.

Y. O. Ruuth.
Fil. maist.«

Pari päivää myöhemmin pääministeri *Ingman* kutsui maisteri *Ruuthin* luokseen valtioneuvostoon ja ilmoitti hallituksen myöntyneen tehtyyn anomukseen, kuitenkin sillä ehdolla, että sotilastoimi-

kunta, joka oli suunniteltu itsenäiseksi, alistuisi vastaisuudessa valittavan yleisen avustustoimikunnan johtoon.

Senjälkeen sotilastoimikunta ryhtyi neuvotteluihin majuri *Ekströmin* ja luutnantti *Brandersin* kanssa. Maisteri *Ruuth* kertoo siitä:

»Kun sotilastoimikunta perustettiin, oli meidän tehtävämme vain sovittaa yhteen molemmat aloitteet. Se tapahtui Ylioppilastalolla. Läsnä olivat *Branders*, joka aikaisemmin oli minun asunnossani yksityiskohtaisesti asiasta neuvotellut ja sopinut kanssani yhteistoiminnan perusteista, sekä *Kettunen*, *Kaukoranta*, *Ilmari Auer*, *Käpy* ja vielä joku. Sopimuksen tekoa helpotti se, että *Branders* ei ollut saavuttanut Suomen hallituksen kannatusta omintakeiselle toiminnalle, ja se, että *Ekström* ja hän ymmärsivät asian saavuttavan suuremman poliittisen kantavuuden ja tuen yhteistyössä itsenäisyys- ja jääkärimiesten kanssa.»

Sotilastoimikunta oli sitä mieltä, että majuri *Ekströmin* suunnittelema 700-miehinen apujoukko ei ollut riittävän suuri. Kuten maisteri *Ruuthin* pro memoriasta näkyy, ajateltiin jo silloin lähettää Viroon kaksi joukko-osastoa, joista toista johtamaan aiottiin pyytää Suomen vapaussodassa kunnostautunutta, virolaissyntyistä everstiluutnantti *Kalmia*. Yrityksen katsottiin siten saavan osakseen paljon suurempaa kannatusta kaikkialla maassa.

Tohtori *Kettunen* oli ennen sotilastoimikunnan perustamista neuvoteltuaan tohtori *Louhivuoren* kanssa omassa nimessään alustavasti tiedustellut everstiluutnantti *Kalmilta* hänen mielipidettään. Sotilastoimikunta asettui sitten tästä riippumatta kannattamaan everstiluutnantti *Kalmin* ehdokkuutta. Maisteri *Ruuth* kertoo siitä:

»Everstiluutnantti *Kalmin* puoleen käännyttiin sotilaskomitean nimenomaisen ja yksimielisen päätöksen perusteella. Ensimmäiset neuvottelut *Kalmin* kanssa tapahtuivat Gradinilla joulukuun puolivälissä. Läsnä oli myös ylitarkastaja *Käpy*, joka puhelimitse oli kutsunut *Kalmin* Gradinille, ja joka esitteli hänet minulle. *Kalm* oli periaatteellisesti heti valmis tarttumaan toimeen, mutta halusi tarkkoja tietoja yrityksen sotilaallisista edellytyksistä, ennenkuin lupasi antaa lopullisen suostumuksensa. Seuraavana päivänä neuvottelimme kahden, ja senjälkeen *Kalm* antoi suostumuksensa sotilaskomitean kokouksessa samana iltana Ylioppilastalolla. *Kalmin* epäilykset koskivat aseiden saantia, miehistön lukumäärän rajoittamista j. n. e. Sitäpaitsi hän

Pohjan Poikain rykmentin komentaja,
eversti *Hans Kalm.*

tahtoi palkkaedut ja valtuudet edeltäpäin määritellyiksi. Onnistuin *Kettusen* kanssa järjestämään nämä asiat neuvotteluilla osittain ministeri *Kallaksen*, osittain sotaministeri *Waldénin* ja kenraali *Vilkaman* kanssa. Molemmat viimeksimainitut pitivät *Ekströmiä* ja *Kalmia* sangen sopivina.»

Eversti *Sihvon* ehdokkuudesta rykmentinpäälliköksi luovuttiin sen johdosta, että katsottiin tarvittavan lähettää kaksi rykmenttiä Viroon. Niiden yläpuolelle suunniteltiin asetettavaksi siviilivirasto yhdyssiteeksi Helsinkiin sijoitettavan, retkikuntaa johtavan toimikunnan ja molempien rykmenttien välille.

Tällä kannalla olivat asiat, kun Helsingin naiset kutsuivat ilmoituksilla pääkaupungin lehdissä kaikkia niitä henkilöitä, jotka tahtoivat auttaa Viroa sen vaaranalaisessa tilassa, saapumaan keskiviikkona, joulukuun 18 p:nä 1918, klo 7 ip. Naisjärjestön huoneistoon, Antinkadun 4:ssä. Siellä piti keskustella suomalaisen ambulanssin lähettämisestä Viroon ja kysymyksen taloudellisen puolen järjestämisestä.

Kokouksesta muodostui kuitenkin paljon enemmän kuin sen kokoonkutsujat olivat ajatelleet. Se yhdisti lopullisesti kaikki ne suunnitelmat, joita oli tehty Viron pelastamiseksi, yhdeksi suureksi ja mahtavaksi avustusliikkeeksi.

Ajatus avustustoiminnan välttämättömyydestä oli sillä välin saanut yhä laajempaa kannatusta. Oli myöskin käynyt selväksi, että tehokkaan avun antaminen ja retkikunnan menestyksellinen toiminta oli vaikeaa ilman Suomen hallituksen kannatusta. Hallitus oli, kuten näkyy siitä ehdosta, jolla se suostui maisteri *Ruuthin* pro memoriassa tehtyyn ehdotukseen, asettunut sille kannalle, että avustustoiminnan johtoon oli saatava eduskunta- ja kansalaispiirien luottamusta nauttivia, tunnettuja henkilöitä.

Kokous, jonka puheenjohtajana rouva *Ilmi Hallsten* toimi, asetti tehtäväkseen toimia kaksi päivää myöhemmin pidettävän kansalaiskokouksen edeltäjänä. Päätettiin, että työohjelman laatu ja laajuus oli jätettävä kansalaiskokouksessa valittavalle johtokunnalle, jonka jäseniksi ehdotettiin, sittenkuin asianomaisilta oli hankittu suostumus siihen, kolme edustavaa henkilöä kustakin valtiollisesta puolueesta. Ne olivat: ruotsalaisesta kansanpuolueesta: ent. senaattori *Alexander Frey*, kansanedustaja *A. R. Hedberg* ja rehtori, kansanedustaja *Eirik Hornborg*, kansallisesta kokoomuspuolueesta: ent. senaattori, kansanedustaja *O. W. Louhivuori*, tohtori *K. A. Paloheimo* ja

pankinjohtaja *Mauri Honkajuuri*, kansallisesta edistyspuolueesta: tohtori *Santeri Ivalo*, johtaja *W. A. Lavonius* ja lakitieteen kandidaatti *H. Ritavuori*, maalaisliitosta kansanedustaja *Santeri Alkio*, ent. senaattori, kansanedustaja *K. Kallio* ja kansanedustaja *A. Juutilainen* sekä sosiaalidemokraateista professori, ent. senaattori *W. Voionmaa*, tohtori, ent. senaattori *J. Ailio* ja tohtori *H. Ryömä*. Vielä valittiin muutamia väliaikaisia toimikuntia huolehtimaan avustustoiminnan alkuun panosta.

Seuraavana perjantaina, joulukuun 20 p:nä, alkoi klo 7 ip. Helsingin Vanhalla Suomalaisella Tyttökoululla kansalaiskokous, jossa oli läsnä joukko huomattavissa asemissa olevia pääkaupunkilaisia. Sittenkuin tohtori *A. H. Virkkunen* oli muutamin sanoin avannut kokouksen, valittiin sen puheenjohtajaksi tohtori *Louhivuori* ja sihteeriksi tohtori *Kettunen*. Tohtori *Maunu af Heurlinin* tehtyä selkoa alustavista toimenpiteistä valittiin johtokuntaan ennenmainitut henkilöt, kuitenkin sillä poikkeuksella, että *sosiaalidemokraattinen puolue jäi toimikunnassa edustuksetta*. Aikaisemmin lupauksensa antaneet sosialistit olivat pyytäneet päästä ehdokkuudesta — arvattavasti puolueen käskystä. Avustustoimikunnan jäsenluku rajoittui siis 12:een.

Kokouksessa, joka osoitti selvästi maassamme silloin vallitsevaa suurta myötätuntoa Viron itsenäisyystaistelua kohtaan ja kansamme lujaa tahtoa auttaa kykynsä mukaan heimolaisia, tehtiin vielä selkoa tapahtumien kehittymisestä Virossa ja keskusteltiin valitun johtokunnan toiminnan suuntaviivoista. Kokouksen nimessä lähetettiin Viron väliaikaiselle hallitukselle tervehdyssähkösanoma, ja rouva *Minna Frisk* valtuutettiin jättämään valtioneuvostolle anomus yleisen rahankeräyksen toimeen panosta.

Suomen sosiaalidemokraattien menettely, joka rikkoi muuten täysin eheän rintaman Viron avustamiskysymyksessä, tuntuu omituiselta, etenkin heidän myöhemmän toimintansa valossa. On kan verrattain yleisesti tunnettua, että vaikka puolue ei tahtonut ensinkään ottaa osaa Viron avustamiseen toivoen siis nähtävästi onnettoman veljeskansan joutuvan kokonaan bolshevikien valtaan, vaan koetti kaiken aikaa asetella esteitä avustustoiminnan tielle ja halventaa sen tekijöitä, niin puolueen johtavat jäsenet katsoivat kuitenkin voivansa esiytyä erikoisina Viron ystävinä, sittenkuin suomalaisten vapaaehtoisten avulla maa oli pelastunut tuhosta. Tunnettuahan on, miten he koettivat retkikunnan aikana ja sen jälkeen

herättää Viron johtavissa piireissä epäluuloa suomalaisia auttajia kohtaan — ja onnistuivatkin siinä ainakin osittain — selittäen haluavansa vain paljastaa Suomen porvariston kavalat aikeet Viroon nähden, aikeet, jotka todellisuudessa sisälsivät vain yhden ainoan toiveen: *auttaa itsenäinen ja vapaa Viro jaloilleen.*

Tämä menettely saa kuitenkin selityksensä Suomen sosiaalidemokraattisen puolueen johtajien silloisesta vaikeasta asemasta. Vaikka yksityiset puolueen johtajat halusivatkin olla mukana Viron auttamisessa, ei puolueen johto uskaltanut sallia heidän liittyä avustustoimikuntaan peläten joukkojaan. Kaikista vastaväitteistä huolimatta silloinen sosiaalidemokraattinen puolue oli vallankaappausyritykseen sortuneen edeltäjänsä suoranainen perillinen. Sen johtajat eivät uskaltaneet — mikäli he sitä halusivatkaan — sanoutua ehdottomasti irti Venäjän bolshevikeista, jotka nyt yrittivät tehdä lopun virolaisten itsenäisyyspuuhista. Omaan maahamme sovitetun mittapuun mukaan täytyi Vironkin vapaustaistelun olla heidän mielestään kansalaissota: hullusta itsenäisyyshaaveesta ja vanhentuneista sivistysarvoista kiinni pitävän porvariston taistelu bolshevististen ihanneyhteiskunta-aatteiden läpitunkemia työläisiä vastaan. Se seikka, että Viroon hyökänneiden venäläisten ja virolaisten bo shevikijoukkojen mukana oli pieni määrä suomalaisiakin — siis tav allaan juuri *heidän* puoluetovereitaan — teki johtaville sosiaalidemokraateillemme Viron avustamistoimintaan osanoton vieläkin vaikeammaksi ja vaarallisemmaksi seikkailuksi, joka olisi saattanut syöstä heidät puolueen johdosta — seikka, johon he eivät tahtoneet heimolaisrakkaudenkaan nimessä alistua. He olivat siis pakotetut jäämään syrjään. Mutta toisaalta he eivät tahtoneet antaa virolaisten tietää tekonsa todellisia vaikutteita, ja siksi he koettivat selittää avustustoiminnan itsekkäitä tarkoitusperiä palvelevaksi, kavalaksi suunnitelmaksi, jonka toteuttamisessa he, Viron muka ainoat todelliset ystävät. eivät tahtoneet olla mukana.

Virolaiset ovat, kuten niin kauan vieraan aateliston iestä kantaneen kansan voi odottaa olevankin, suurimmaksi osaksi mielipiteiltään vasemmistolaisia. Käyttäen hyväkseen virolaisten oikeistokammoa ja ottamalla viisaasti avukseen sen vastakohdan, joka vallitsee suomalaisen ja virolaisen sivistyneistön välillä suhteessa saksalaisiin ja saksalaisuuteen, oli sosiaalidemokraateillemme verrattain helppoa saada Viron väliaikaisen hallituksenkin keskuudessa vähitellen heräämään jonkinlaista epäluuloisuutta sitä tukevia suoma-

laisia kansalaispiirejä kohtaan. Tulokset esiytyivät kuitenkin vasta myöhemmin.

Sosiaalidemokraattien johtajien ei ollut tietenkään vaikeata salata virolaisilta puolueen suuren enemmistön suhdetta Viron avustamiseen, jonka onnistuttua ei kuitenkaan enää arkailtu lähettää onnitteluja virolaisille saavutetun vapauden johdosta. Suomalaisten ja virolaisten sosialistien — sikäläiset vähälukuiset kommunistit poisluettuina — välinen ero on kuitenkin hyvin suuri. Sen sijaan, että Suomen sosiaalidemokraatit liittyivät maamme kohtalon hetkenä *koko* kansamme vuosisatojen kuluessa vihollisinaan pitämiin venäläisiin, joiden päätarkoitus oli tehdä loppu ei vain Suomen itsenäisyydestä, vaan koko Suomen kansastakin, piti suurin osa heidän virolaisia aateveljiään velvollisuutenaan ryhtyä kaikella tarmollaan, hengellään ja verellään puolustamaan maansa nuorta itsenäisyyttä ja kansansa olemassaoloa samoja vihollisia vastaan.

Tässä yhteydessä lienee syytä mainita hiukan Viron avustamisen alkamisajan otollisuudesta.

Edellä mainittiin, että jo *marraskuussa*, ennen Narvan joutumista bolshevikien haltuun, ajateltiin apuretkikunnan lähettämistä Viroon. Niiden kolmen Viron avustamisaloitteen ohella, jotka johtivat tulokseen, lienee jo marraskuussa useilla tahoilla pohdittu tätä asiaa. Herää niin ollen kysymys, olisiko retkikunnan lähettäminen jo tällöin ollut edullisempi edellyttäen, että se olisi voitu silloin saada aikaan. Toisin sanoen: ryhdyttiinkö Suomessa Viron avustamiseen oikeaan vai väärään aikaan? Lähemmin tarkastettaessa asioiden kulkua ei voi tulla muuhun tulokseen kuin, että *suomalainen apuretkikunta saapui Viroon juuri oikeaan aikaan.*

Jos se olisi tullut vaikkapa vain parisen viikkoa myöhemmin, olisivat bolshevikit valtaamalla Tallinnan, jonka edustalle he jo olivat saapuneet, ehtineet tehdä lopun Viron itsenäisyysmiesten vastarinnasta.

Jos suomalaiset joukot olisivat olleet Virossa *ennen* bolshevikien hyökkäyksen alkua, olisi se parhaassa tapauksessa jäänyt tapahtumatta, tai se olisi torjuttu. Tällöin olisi Viro säästynyt bolshevikien hävityksiltä, jotka tuottivat etenkin huomattavia taloudellisia vaurioita ja maan asukkaille suuria kärsimyksiä. Mutta vain juuri ne kaiken entisen sorron ja kärsimyksen lisäksi Viron kansan hartioille laskettuina saattoivat herättää virolaiset välinpitämättömyydestä

maan kohtaloon nähden. Ilman niitä ja varmaa uskoa, että *ainoa* pelastus oli lyödä vihollinen takaisin rajojen taakse ja vaikkapa pitkälliselläkin sodalla pakottaa se Virolle kunniakkaaseen rauhaan, eivät virolaiset nähtävästikään olisi voineet herätä isänmaalliseen itsetuntoon ja uhrautumishaluun ja ehentyä lujaksi kansayksilöksi.

Suomalaiseltakin kannalta katsoen tällainen rauhallinen ratkaisu olisi ollut vähemmän suotava. Tässä tapauksessa heikoksi ja voimattomaksi sekä sisään- että ulospäin jäänyt Viro ei olisi vastannut Suomen toiveita etuvartijasta ja lujasta liittolaisesta hädän hetkellä. Avustustoiminta olisi Suomelta joka tapauksessa vaatinut melkein samat taloudelliset uhraukset, mutta ei olisi tuottanut niitä tuloksia Suomen ja Viron suhteiden kehitykselle, joita meillä on joka tapauksessa oikeus toivoa sen nykyisessä muodossaan myöhemmin tuottavan. Vielä tärkeämpää on kuitenkin, että tällöin Viron retki ei olisi tullut vaikuttaneeksi nykyään ja etenkin tulevaisuudessa suurena suomalaisen kansallisylpeyden aiheena ja oman voiman todistajana, jollaisia jokainen kansa tarvitsee pysyäkseen pystyssä.

Näin parhaassa tapauksessa. Mutta on otettava huomioon sekin suuri mahdollisuus, että niissä oloissa Viron vapaustaistelun olisi saattanut käydä huonostikin. On ennen kaikkea muistettava Viron pitkät maarajat Venäjää vastaan. Suomalaiset joukot olivat tosin karkoittaneet venäläiset Suomesta herättäen heissä kunnioitusta ja pelkoa suomalaisia aseita kohtaan, mutta ei ole sanottua, eivätkö bolshevikit sittenkin olisi ryhtyneet hyökkäykseensä Viroa vastaan, vaikka he olisivat kuulleet suomalaisia apujoukkoja olevan virolaisten puolella. Mahdollisesti he olisivat siitä tiedon saatuaan vain ryhtyneet huolellisemmin ja voimakkaammin valmistamaan hyökkäystä, joka olisi saattanut käydä virolaisille varsin tuhoisaksi. On näet mahdollista, että jos bolshevikit olisivat huomattuaan kohtaavansa lujempaa vastarintaa kuin olivat odottaneet tuoneet suomalais-virolaista armeijaa vastaan ne kymmenkertaiset joukot, jotka sittemmin taistelivat virolaisten kanssa Viron rajoilla kuukausimääriä, niin suomalaistenkin puolustus olisi voinut murtua, jolloin kaikki olisi ollut auttamattomasti hukassa.

Juuri ne aikaisemmat tapaukset ja vallitsevat olot, jotka loivat tilanteen suomalaisten apujoukkojen saapuessa Viroon, tekivät suomalaisten suuret voitot ja Viron pelastamisen mahdollisiksi. Suomalaisten joukkojen loistavan menestyksen yksi kaikkein tärkeimpiä edellytyksiä oli juuri se, että virolaisista helposti saadut voitot

olivat tehneet bolshevikijohtajien mielestä suuremmat ja paremmat joukot Virossa tarpeettomiksi ja houkutelleet nämäkin joukot etenemisessään varomattomuuteen ja liialliseen vihollisen halveksimiseen. Heistä saadut nopeat ja loistavat voitot synnyttivät bolshevikeissa sitten suuren suomalaiskammon ja suomalaisissa taas voitonvarmuuden ja itseluottamuksen, jotka tekivät heidän kuuluisat voittonsa mahdollisiksi, vaikka bolshevikit olivatkin verrattain pian ehtineet järjestää vastarintansa ja lähettää osan parhaita joukkojaan tuleen.

Toisaalta se tavaton *moraalinen* vaikutus Viron sotilaihin ja koko kansaan, joka pysyy suomalaisen apuretkikunnan suurimpana historiallisena tekona, perustui siihen *ehdottomaan* vaatimukseen, että suomalaiset vapaaehtoiset eivät kertaakaan saaneet väistyä, vielä vähemmin joutua tappiolle. Heidän tuli osoittaa virolaisille sotilaille, että taisteluun oli mentävä ilolla ja kaikki taistelujen kärsimykset kestettävä nurkumatta. Ja he tekivätkin sen. He eivät olleet pelastamassa ainoastaan Viron valtiota, vaan he nostivat myöskin Viron kansan perikadosta.

2. Apuretkikunnan alkuvaiheet.

Heti joulukuun 20 p:n kansalaiskokouksen jälkeen, kun yrityksen johtoon oli saatu kaikkien porvarillisten puolueiden luottamusmiehiä, jotka nauttivat suurta arvonantoa kaikkialla maassa, pääsi avustustoiminta täyteen vauhtiinsa. Eri aloilla kilpailtiin ripeässä toiminnassa.

Se, että sanomalehdet kaikkialla maassa asettuivat miltei poikkeuksetta hankkeen puolelle, todistaa puolestaan, miten yleinen oli kansassamme halu auttaa virolaisia, ja miten lujasti uskottiin omiin voimiin. Sanomalehdistön antama tuki oli avustustoiminnalle hyvin tärkeä suuren päämäärän saavuttamiseksi. Apuretkikunnan Viroon lähettämisajatuksen ensimmäisenä julkisuudessa esittänyt »Uuden Päivän» toimittaja *Yrjö Koskelainen* saattoikin siten kirjoittaa lehtensä pääkirjoituksessa joulukuun 28 p:nä:

»Me panemme erikoisella mielihyvällä ja kansallisella ylpeydellä merkille, että suomalainen maaseutulehdistö kauttaaltaan, puoluekarvaan katsomatta, on myötämielisesti suhtautunut Viron auttamiseen.»

Vain eräiden ruotsinkielisten sanomalehtien taholta osoitettiin kylmäkiskoisuutta. Nekin tunnustivat kyllä avunannon Virolle olevan Euroopan kulttuuriyhteisön velvollisuuden, mutta tahtoivat, että Suomi jättäisi suurille länsivalloille avustustoiminnan, joka saattaisi tuoda mukanaan meidän nuorelle valtiollemme vaaroja ja kansallemme kärsimyksiä. Epäilemättä tämä käsitys oli vallalla joissakin suomalaisissakin piireissä, niinkauankuin luultiin, että Englanti tulisi ottamaan Viron suojelukseensa. Mutta kun sitten havaittiin Englannin rajoittuvan Viron rannikkojen suojelemiseen ja aseiden lähettämiseen ja bolshevikien lähenevän jo Tallinnaa, jolle ei enää olisi ehtinytkään saapua apua muualta kuin Suomesta, ei enää käynyt epäröiminen. Maamme ruotsinkielinen väestö ei

avustustyössä suinkaan vetäytynyt syrjään, vaan otti siihen suurella innolla osaa.

Sotilaallinen järjestelytyö avustustoiminnan alkuaikoina jäi sotilastoimikunnalle. Mutta sekään oli tuskin milloinkaan kokonaisuudessaan koolla. Järjestelytyö oli suoritettava tulisella kiireellä. Tärkeät asiat vaativat mahdollisimman nopeata ratkaisua. Sotilastoimikunnan töihin ottivat aktiivisesti osaa maisteri *Ruuth* puheenjohtajana, maisteri *Kaukoranta*, joka hoiti toimikunnan kansliaa, tohtori *Kettunen* ja tohtori *Hj. Göös*. Arvokasta apuaan antoivat maisteri *E. E. Kaila*, tuomari *V. Puustinen*, maisteri *E. Välikangas* y. m., jotka kuuluivat toimikuntaan. Maisteri *Ruuth* oli vilkkaissa neuvotteluissa sotaministerin, kenraali *Waldénin* kanssa, joka osoitti kaiken aikaa suurta mielenkiintoa ja hyväntahtoisuutta apuretkikuntaa kohtaan. Monet alemmat sotilasviranomaiset sensijaan suhtautuivat puuhaan välinpitämättömästi ja aiheuttivat paljon harmia ja ajanhukkaa. Sotilastoimikunnan onnistui kuitenkin pitkillä neuvotteluilla saada asiat luistamaan. Apuretkikunnan tarpeisiin varattiin aluksi Uudenmaan kasarmin päärakennus ja sittemmin Merikasarmi Katajanokalta.

Maisteri *Ruuth* kertoo sotilastoimikunnan työskentelystä alkuaikoina:

»Mitä sotilaskomitean toimintaan joulukuussa 1918 tulee, lisään vielä, että henkilökohtaiset neuvottelut *Ekströmin* ja *Kalmin* sekä pääintendentti *Göösin* kanssa heidän ehdoistaan ja eduistaan, työnjaosta, velvollisuuksista j. n. e. sekä Viron hallituksen suostumuksen hankkiminen kaikkiin näihin ottivat huomattavasti aikaa. Työ oli siis etupäässä järjestävää ja alkuunpanevaa, neuvotteluja ja erilaisten intressien sovittelua. *Ekström* ja *Kalm* neuvottelivat kaikissa tärkeissä kysymyksissä, myös usein henkilö- ja nimitysasioissa, sotilaskomitean aktiivisten jäsenten kanssa.«

Aluksi toimi vapaaehtoisten luetteloimistoimisto vain Helsingissä, jossa rykmenttien upseerit sotilastoimikunnan jäsenten avustamina ottivat vastaan ilmoittautumisia Ylioppilastalolla. Sen johdosta saapui maaseudulta kirjeitä, joissa pyydettiin paikallisten kanslioiden ja värväystoimistojen perustamista maaseutupaikkoihinkin. Eräässä niistä kirjoitetaan m. m.:

»— — — on välttämätöntä, että veljeskansamme auttamiseksi alulle pantu apuretkikunta-aate laajennetaan koko maata, siis myös maaseutua käsittäväksi, maaseudulla on näet paljon viime talvena

mukana olleita rintamamiehiä, jotka palavasti ovat odottaneet tilaisuutta päästä Viron avuksi. Mieliala maaseudulla, ainakin Mikkelin läänissä, on sangen innostunut. Kun kuitenkin, mikäli lehdistä huomasin, kanslia vapaaehtoisten ilmoittautumista varten on järjestetty ainoastaan Helsinkiin, ja kun halukkaiden maaseudulta näin ollen on vaikeaa ja joissakin oloissa suorastaan mahdotonta ilmoittautua osanottajiksi retkikuntaan, rohkenen esittää, että tällaisia kanslioita ja asiaa ajavia paikallisosastoja perustettaisiin myös maaseudulle, kunkin läänin pääkaupunkiin. Tämä olisi välttämätöntä asiassa pikaisiin tuloksiin pääsemiseksi. Myös tulee tämän kautta asian ja apuretkikunnan taloudellinen asema, s. o. rahavarat ja varustus, nopeimmin ja parailla tuloksilla järjestetyksi. Maaseudulla on paljon henkilöitä, jotka raha-avustuksella tulevat asiaa auttamaan. Myös vapaajoukkojen järjestelyssä on suuri merkitys sillä, että paikallisoloja pidetään silmällä.

Siltä varalta, että ehdotukseen suostutaan, rohkenen vielä esittää, että tällaisten paikallisosastojen ja kanslioiden perustaminen yhdistettäisiin suojeluskuntien piiriesikuntien yhteyteen. — —»

Sotilastoimikunnan puolesta maisteri *Kaukoranta* ryhtyi järjestämään vapaaehtoisten värväystä maaseudulla suunnitelmallisesti. Lyhyessä ajassa tämä puoli saatiinkin kuntoon.

Heti yleisen avustustoimikunnan tultua valituksi ryhdyttiin sen nimessä neuvotteluihin Viron täkäläisen edustajan, tohtori *Kallaksen* kanssa Viron väliaikaisen hallituksen ja avustustoimikunnan välillä tehtävän sopimuksen sisällöstä. Sen pohjana oli aikaisemmin mainittu välikirja Viron väliaikaisen hallituksen ja majuri *Ekströmin* välillä. Sotilastoimikunnan ja tohtori *Kallaksen* välillä käydyissä neuvotteluissa sovittiin sopimuksen poliittisen puolen yksityisseikoista. Sen sotilaallisen puolen (palkka-, ylennys- y. m. s. kysymysten) laatimiseen myöskin everstiluutnantti *Kalm*, majuri *Ekström* ja luutnantti *Branders* ottivat osaa.

Täten syntyneen sanamuodon tarkasti avustustoimikunnan puolesta senaattori *Frey* Pohjoispankissa joulukuun 22 p:nä. Seuraavana päivänä tämä saksankielinen sopimus allekirjoitettiin senaattori *Freyn* asunnossa. Se kuuluu suomennettuna seuraavasti:

»SOPIMUS.

Viron hallituksen ja Suomalaisen avustustoimikunnan välillä on tehty seuraava sopimus:

I. Suomalainen avustustoimikunta sitoutuu muodostamaan suomalaisen vapaaehtoisen joukko-osaston, johon tulee kuulua n. 2.000 miestä ja vastaava määrä upseereja. Joukko-osasto jakautuu kahteen itsenäiseen sotilasosastoon (militärische Einheiten), toinen *majuri Ekströmin*, toinen *everstiluutnantti Kalmin* päällikkyyden alaisena. Molempien täytyy viimeistään kolme viikkoa sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen olla taisteluvalmiina Viron mantereella.

II. Joukko-osaston tehtävänä on suojella Viroa Venäjältä maahan tunkeutuvia bolshevikeja vastaan. Senvuoksi joukko-osasto suorittaa vain puhtaasti sotilaallisia tehtäviä, eikä se ole velvollinen eikä oikeutettu sekautumaan Viron sisäpoliittisiin asioihin. Joukko-osasto jää Viroon siksi, kunnes Viro on puhdistettu bolshevikeista, tai kunnes Viron hallitus laskee sen pois.

III. Viron hallitus kustantaa joukon ylläpidon. Vapaaehtoisten palkkaus suoritetaan liitteen A. määräysten mukaan. Vapaaehtoisten vaatetusta varten Viron hallitus suorittaa kerta kaikkiaan Smk. 2.000: — miestä kohden.

IV. Viron hallitus hankkii ampuma-aseet, niiden joukossa vähintään 40 konekivääriä ja 4 patteria, kussakin 4 uudenaikaista tykkiä, ampumatarpeet ja kaikki muut sotilaalliset tarve-esineet; se sitoutuu myös kustantamaan yhden tarpeeksi suuren kenttäambulanssin.

V. Kaatuneiden perheille ja invalideille Viron hallitus suorittaa eläkkeen samojen periaatteiden mukaan, joita Suomen hallitus vastaavissa tapauksissa noudattaa.

VI. Joukko muodostetaan Suomessa. Tähän tarkoitukseen Viron hallitus sitoutuu lähettämään Suomeen heti muodostamisen alettua riittävän määrän elintarpeita.

VII. Joukko-osasto on itsenäinen, erottamaton osa Viron armeijaa ja sotaministeriön ja armeijan ylikomennon alainen. Siihen kuuluvat vapaaehtoiset kantavat Viron armeijan merkkejä, kuitenkin joukko-osaston päällystöllä on oikeus Viron sotaministerin suostumuksella kantaa erikoisia merkkejä. Upseerien arvo koroitetaan yhdellä asteella, niinpiankuin joukko-osasto saapuu Viroon.

VIII. Sodan syttyessä Suomen ja jonkin muun ulkovallan välillä joukko-osasto voi Viron hallituksen suostumuksella palata Suomeen, jos Suomi välttämättä tarvitsee sitä ja sotilaallinen asema Virossa sen sallii.

IX. Joukko-osaston varustavat ja muonittavat Viron hallituksen intendentit ja tarkastusviranomaiset, joiden on heti sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen saavuttava joukko-osaston muodostamispaikkaan, ja joiden käytettäväksi toistaiseksi Suomessa on heti asetettava *yhden miljoonan* Suomen markan luotto.

X. Viron hallitus kustantaa ilmoitukset, luetteloimistoimistot ja rekryyttien kuljetuksen muodostamispaikkaan, sekä myöskin joukon matkan Viroon ja takaisin.

Viron hallitus valtuuttaa tämän sopimuksen allekirjoittajaksi edustajansa Suomessa, tohtori *Oskar Kallaksen.*

Lisäys artikkeliin VIII: Jos joukkoon kuuluu henkilöitä, joiden Suomen lakien mukaan täytyy astua Suomen armeijaan aikana, jolloin joukko-osasto on Virossa, täytyy näiden henkilöiden noudattaa Suomen lakeja.

Helsingissä joulukuun 23 p:nä 1918.

Viron väliaikaisen hallituksen puolesta
Oskar Kallas.
Viron hallituksen edustaja Suomessa.

Suomalaisen avustuskomitean puolesta
Alexander Frey.

Allekirjoitukset oikeiksi todistavat:

Ernst Branders.
Luutnantti.

Y. O. Ruuth.
Fil. maist.

Liite A.

Palkkausehdot.

Vapaaehtoisessa joukossa ovat voimassa seuraavat kuukausipalkat:

Sotilas	Smk. 300: —
Korpraali (ryhmänjohtaja)	Smk. 350: —
Kersantti (aliupseeri)	Smk. 400: —
Varavääpeli	Smk. 450: —
Vääpeli	Smk. 550: —
Vänrikki	Smk. 650: —
Luutnantti (t. esikuntakapteeni)	Smk. 750: —
Kapteeni (komppanianjohtaja)	Smk. 900: —
Majuri	Smk. 1.200: —
Everstiluutnantti t. eversti	Smk. 2.000: —

Eri virka-asemat edellyttävät seuraavien upseeriarvojen palkkaetuja:

Joukkueenjohtaja Pataljoonan adjutantti Rahastonhoitaja	vänrikin tai luutnantin palkkaa.
Komppanianjohtaja Patterinpäällikkö Rykmentin adjutantti Rykmentin intendentti	kapteenin palkkaa.
Pataljoonankomentaja Tykistönpäällikkö Rykmentin varakomentaja	majurin palkkaa.
Rykmentinkomentaja tai Osastonpäällikkö	everstiluutnantin tai everstin palkkaa.»

Tämän sopimuksen perusteella laadittiin ilman Päätoimikunnan myötävaikutusta tai tarkastusta kunkin retkikunnan osanottajan allekirjoitettavaksi seuraava

»*VÄLIKIRJA.*

Minä allekirjoittanut sitoudun täten niitten ehtojen mukaan, jotka ovat joulukuun 23 päivänä 1918 tehty Viron hallituksen ja Viron Avustustoimikunnan kesken, palvelemaan Viron Vapaaehtoisessa Apuretkikunnassa (Soome Vabasalgad) Viron hallituksen auttamiseksi sen nykyisessä taistelussa bolshevikeja vastaan siihen saakka, kunnes Viro on niistä puhdistettu tai Viron hallitus laskee minut tai retkikunnan pois. Niinikään lupaan ja vannon sotilaskunniani kautta osoittavani sitä uskollisuutta ja kuuliaisuutta, mikä sotilashenkilölle kuuluu, ja alistun henkilökohtaisen sotilaskurin alle.

Viron hallitus kustantaa varustuksen, elatuksen ja asunnon sekä suorittaa palkkaa upseereille, aliupseereille ja miehistölle heidän arvoasteestaan ja tulevasta sotilasasemastaan riippuen edelläviitatun hallituksen ja toimikunnan kesken tehdyn sopimuksen kolmannen kohdan mukaan ollen alin palkka 300 Suomen markkaa kuukau-

dessa sekä sen ohessa invaliideille ja kaatuneitten perheille eläkkeen samojen perusteiden mukaan kuin Suomen hallitus vastaavissa tapauksissa.

.....ssa, ...kuun....päivänä 1919.

.....

Todistavat:

....

Hyväksytään. Aika ja paikka edellämainitut.

.....»

Nämä kaksi sopimusta ovat saaneet osakseen ankaraa arvostelua epätäsmällisen muotonsa takia. Epäilemättä olisi ollut hyvä, jos ne olisivat saaneet varmemman muodon. Jos erimielisyyksiä Viron väliaikaisen hallituksen ja apuretkikunnan johdon välillä todella olisi syntynyt — sehän ei olisi ollut mahdotonta — niin horjuva sanamuoto sopimuksessa olisi voinut tarjota tilaisuuden monenlaisiin tulkintoihin.

Mitä taas tulee avustustoimikunnan ja apuretkikunnan osanottajien väliseen välikirjaan, niin voitanee sitä pitää *tarpeettomana*, ainakin siinä muodossa, jonka se tuli saamaan. Majuri *Ekströmin* joukot, jotka ennen kotimaasta lähtöään eivät ehtineet allekirjoittaa välikirjaa, taistelivat ilman sitä suurella uljuudella ja menestyksellä. Välikirjan olisi voinut jättää kokonaan pois tai korvata jollakin toisella menetelmällä. Se olisi voitu tehdä yksinomaan rykmenttien päälliköiden kanssa ja silloin paljon tarkemmaksi, jolloin se olisi saattanut jotakin merkitä.

Lause »— — —kunnes Viro on niistä puhdistettu tai Viron hallitus laskee minut tai retkikunnan pois» julkaistuna jokaisen sotilaan käteen annetussa välikirjassa muodostui sittemmin suorastaan turmiolliseksi. Sotilaat käsittivät lauseen siten, että he sopimuksen mukaan eivät olleet velvolliset *missään tapauksessa* kulkemaan Viron kansallisten rajojen ylitse. Se synnytti etenkin retkikunnan loppuajoilla kaikenlaisia rettelöitä. Toiseksi lause herätti Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon miehistössä, jonka allekirjoitettavaksi sopimus esitettiin vasta rykmentin saavutettua Viron rajan, epäilyksiä, että lisäys: »tai Viron hallitus laskee minut tai retkikunnan pois» sisälsi Viron hallitukselle mahdollisuuden pidättää suomalaisjoukot Virossa niin pitkän ajan kuin sitä vain halutti antamatta puolestaan suomalaisille vapaaehtoisille uusia etuja. Etupäässä

tästä syystä suurin osa Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon alipäällystöä ja miehistöä kieltäytyi allekirjoittamasta välikirjaa.

Eräillä *virolaisilla* tahoilla on samansuuntainen mainitun riidanalaisen kohdan tulkinta otettu puolustukseksi Viron hallituspiirien viivyttelylle Viron Avustamisen Päätoimikunnan vaatiessa uuden sopimuksen tekoa, sittenkuin Viro oli puhdistettu bolshevikeista.

Epäilemättä mainittu kohta »tai kunnes Viron hallitus laskee sen pois» tarkoittaa sitä mahdollisuutta, että Viron vapaustaistelu olisi päättynyt *onnettomasti*. Jos taas se onnistuisi, olisivat suomalaiset tehdyn sopimuksen mukaan velvolliset jäämään maahan vain siksi, »kunnes Viro on puhdistettu bolshevikeista».

Ne seikat, joihin yllä on viitattu, johtuivat luonnollisesti siitä, että sopimus oli laadittava tulisessa kiireessä, jolloin ei ollut aikaa punnita tarkoin, mihin selkkauksiin ja erimielisyyksiin kukin sana tai lause myöhemmin saattaisi johtaa. Uskottiin, että sopimuksen vajavaisuudet voitaisiin tarvittaessa kaikessa sovinnossa parantaa. Lukuunottamatta niitä kohtia, joista edellä on mainittu, ei sopimus johtanutkaan mihinkään vakavampiin erimielisyyksiin. Vast'ikään valittu avustustoimikunta kokonaisuudessaan ei ottanut osaa sopimuksen tekoon, vaan valtuutti sitä valvomaan jäsenensä, senaattori *Freyn*.

20 p:nä avattiin Ylioppilastalolla yleinen kanslia vapaaehtoisten luetteloihin merkitsemistä varten. Yleensä ensiksi saapuneet ilmoittautuivat majuri *Ekströmin* joukko-osastoon, koska tiedettiin sen pääsevän Viroon aikaisemmin. Myöhemmin ilmoittautuneista suomenkieliset enimmäkseen liittyivät everstiluutnantti *Kalmin* ja ruotsinkieliset majuri *Ekströmin* joukkoon. Viimemainittuun yhtyi myöskin muutamia ruotsinmaalaisia, pääasiassa upseereja.

Suomessa oleskeleva virolainen luutnantti *Kirotar* kertoo ensimmäisistä ilmoittautumispäivistä:

»Astuin eräänä päivänä Ylioppilastaloon nähdäkseni, miten vapaaehtoisten kokoaminen edistyi. Oikeanpuolisia portaita ylös, viimeinen huone — siellä istuivat maisteri *Kaukoranta* ja muudan nuori jääkärivänrikki toimittaen luetteloihin merkitsemistä. Kummankin edessä seisoi rivi miehiä, jotka odottivat vuoroaan kirjoituttaakseen nimensä luetteloihin. Vaikkakin se tapahtui nopeasti, ei miesrivi vähentynyt, uusia tuli näet aina jokaisen poistujan tilalle.

Katselin hiukan heidän ulkomuotoaan. Monenlaista väkeä oli

joukossa: virkamiehiä, ylioppilaita, entisiä sotilaita, käsityöläisiä, vieläpä koulupoikiakin. Ihmeellinen tunne valtasi minut katsoessani noita ihmisiä, jotka olivat siellä ilmoittautumassa panemaan vapaaehtoisesti henkensä alttiiksi minun isänmaani edestä.»

Mutta ei yksin Helsingissä toimittu. Kuumeinen innostus Viron auttamiseksi oli tarttunut maaseutuunkin. Pääasiallisesti sotilastoimikunnan aloitteesta oli kaikilla tahoilla maatamme perustettu paikallisia Viron avustamiskanslioita, jotka huolehtivat Viron olojen selostuksesta yleisölle, rahankeruusta ja vapaaehtoisten värväyksestä. Lyhyessä ajassa oli seuraaviin paikkoihin perustettu tällaisia paikallisia kanslioita, jotka suorittivat tärkeimmän työnsä aivan apuretkikunnan alkuaikoina, kun taas myöhemmin toiminta niissä kävi verrattain hiljaiseksi: Forssa, Hämeenlinna, Härmä, Iisalmi, Jyväskylä, Kajaani, Kokkola, Kotka, Kuopio, Lahti, Lapua, Mikkeli, Nurmes, Oulu, Pori, Rauma, Riihimäki, Savonlinna, Seinäjoki, Tampere, Tornio, Turku, Vaasa ja Viipuri.

Paikallisten avustustoimikuntien ja värväyskanslioiden työ oli varsin vaikeaa ja aikaakysyvää. Mutta joka taholla maata oli huomattavissa asemissa olevia heimousaatteen ystäviä, jotka innolla ryhtyivät asiaan. Käden käänteessä hankittiin tarpeellinen kansliahuoneisto ja henkilökunta, ja työ alkoi. Paikallisten avustustoimikuntien toimesta pidettiin ympäri maata kansalaiskokouksia yleisen innostuksen kohottamiseksi. Niiden tehtäväksi jäi myös tammikuussa yli koko maan vietetyn »*Viron viikon*» järjestäminen.

Samoinkuin Helsingissä, vietettiin sitä maaseudullakin suurin juhlallisuuksin. Pantiin toimeen »Viron juhlia», joiden järjestäjien tarpeeksi julkaistiin erikoinen pieni ohjelmakirjanen esitelmineen, kuvaelmineen ja runoineen, ja toimitettiin yleinen rahankeruu apuretkikunnan hyväksi. Sanomalehdet sisälsivät lämminhenkisiä kirjoituksia Virosta. Teatterinäytäntöjä ja biografiesityksiä pantiin toimeen rahavarojen kartuttamiseksi.

Vapaaehtoisten värväys oli vaikein ja samalla tärkein tehtävä. Sen sijaan, että aluksi kerättiin ilmoittautuneet Helsinkiin ja vasta siellä muodostettiin komppanioita, tuli pian tavaksi kerätä joukkue tai, jos mahdollista, komppania johonkin kaupunkiin, josta se sitten kokonaisena tai osittain kuljetettiin Helsinkiin. Komppanioiden järjestelytyö siellä sitten vain viimeisteltiin hajoittamatta miehiä eri joukkoihin. Niinpä Pohjan Poikain 1:sen pataljoonan 1:stä komppaniaa kutsuttiin usein Tampereen komppaniaksi, koska sen

miehistö oli suurimmaksi osaksi Tampereelta ja sen ympäristöstä. Myöskin Viipuriin ja Ouluun keräytyivät lähiseuduilta kokonaiset komppaniat, jotka Pohjan Poikain rykmenttiin liityttyään tulivat olemaan 1:sen pataljoonan 3:s ja 2:sen pataljoonan 6:s komppania.

Lähtijöistä ei suinkaan ollut puutetta. Kaiken ikäisiä ja säätyisiä oli pyrkimässä retkelle, virkamiehestä köyhän mäkitupalaisen poikaan. Huomattavasti oli mukana ylioppilaita ja koulupoikia, jotka tulivat muodostamaan retkikunnan terveen ytimen. Aivan lapsiakin pyrki liittymään vapaaehtoisiin joukkoihin, 11—12 vuotiaita pojanvekaroita, jotka vuodattivat harmin kyyneleitä, kun heidät lähetettiin takaisin kotiin kehoittaen odottamaan vielä muutamia vuosia. Useat alaikäiset karkasivat kotoa, josta heitä ei tahdottu päästää vaaralliselle retkelle. Sen johdosta ryhdyttiin ilmoittautuvilta alaikäisiltä vaatimaan vanhempien kirjallista suostumusta retken osanottoon. Toimenpide vaikutti jossakin määrin hillitsevästi, mutta ei voinut tehdä loppua luvattomasta retkikuntaan liittymisestä. Jotkut onnistuivat karkaamaan kotoaan ja piilottelemalla pysymään joukkojen mukana Tallinnaan saakka, josta kuitenkin useimmat heistä äidin tai isän vaatimuksesta palautettiin kotiin suunnattomaksi mielipahaksi nuorille huimapäille. Yrittipä joku potkukelkallakin päästä Suomenlahden ylitse, kun lähteville laivoille oli asetettu tarkka vartiointi karkurien pidättämiseksi. On helppoa kuvitella seikkailunhaluisen pojan harmia, kun avomeri pakotti hänet ennen puolitietä kääntymään takaisin. Naisia ilmoittautui paljon enemmän kuin talouden- ja sairaanhoitajattariksi tarvittiin. Monet tarjoutuivat sotilaiksikin, mutta heitä ei otettu vastaan. Silloin muutamat heistä leikkauttivat tukkansa, pukeutuivat miehen vaatteisiin ja — pääsivät kuin pääsivätkin pujahtamaan mukaan. Nämä naissotilaat taistelivat sitten muiden rinnalla uljaasti, mutta sittemmin ilmitulleina palautettiin heidät kotimaahan.

Ilmoittautuvien mielialaa näinä historiallisina hetkinä valaiskoot muutamat kuvaukset, jotka herra *W. Markkula* on antanut Mikkelin kansliasta:

»Viidenkolmatta ikäinen työmies odottaa tuolilla kärsivällisesti puhuttelua ja nousee seisomaan vuoronsa tultua.

— Viroonko?

— Niin olisi aikomus.

— Olitteko mukana vapaussodassa?

— En ollut.

— Miksi ette? Olittehan ainakin kutsuntaiässä.

— Olin loukannut jalkani, niin ettei siitä ollut kalua koko kevättalvena.

Silmieni ilmeestä puhuteltu vaistomaisesti lienee ollut huomaavinaan jonkinlaista epäilystä, hän näet painautuu takaisin tuolille aikoen ruveta vetämään saapasta jalastaan virkkaen:

— Kyllähän se kirveen arpi tässä aivan selvästi näkyy, jos katsoa tahtonette.

Ja sitten ikäänkuin uutta kysymystä ehkäistäkseen:

— Mutta kyllä se nyt on, tämä jalka, niin terve, että sillä jaksaa.

Nähtävästi sanojensa paremmaksi vahvistukseksi hän kohoaa uudelleen seisomaan ja verkallisen varmana loppuponsi kaikuu:

— Ja sentähden minä olen päättänyt, että kun ei tässä kevättalvella tältä jalalta päässyt lähtemään, mutta sillä nyt kykenee, niin minäkin vuorostani lähden sotaan.

— Mutta marssit siellä ovat rasittavia.

Koruton vastaus lopettaa keskustelun:

— Onhan siellä sodassa muutkin miehet kestäneet. Eiköhän tässä voisi päästä jo tänä iltana lähtemään?

Hän pääsee. Samana iltana juna kiidättää hänet kohti etelää sinne, missä »muutkin miehet ovat kestäneet».

Olkalaputtomaan sotilaspukuun puettu mies saapuu toimistoon, jättää lakkinsa eteiseen ja astuu paljain päin kansliahuoneeseen tehden mielestään aito sotilaallisen tervehdyksen viemällä kätensä korvalliselle. Minua hymyilyttää — meininki näkyy olevan hyvä, mutta jonkin verran päin honkaan. Heitän mieheen pikaisen silmäyksen ja aivoissani välähtää ajatus:

— Sodassa ollut. Sven Dufva!

Pyydän häntä istumaan ja tarkastelen miestä lähemmin. Naama ystävällinen, pyöreä ja verevä, tukka lyhyeksi leikattu ja punertava, silmät pienet ja hyväntahtoisuuttaan loistavat. Aivoissani toistuu ajatus:

— Sven Dufva!

Tarjoan miehelle tupakan, ja sitten juttu alkaa:

— No, tehän olette varmaan jo ollut sodassa ja nyt aiotte Viroon?

— Olenhan minä sodassa ollut kaiken aikaa.

Tämä tulee luonnostaan lankeavana ja yhtä luonnostaan lankeava jatkokin on:

— Sieltä meidän kyliltä kun parikymmentä poikaa lähti Viroon, niin itsekseni kös minä kotia jäisin akkaväen kanssa?

Tämä on reilua puhetta, ja asia kehittyy nopeasti molemminpuoliseksi tyydytykseksi. — — —

Jatkamme näin muodoin kantakirjaan merkitsemistä, kunnes ehdimme sarakkeeseen »missä taisteluissa ollut». Ja silloin minun vuoroni on hämmästyä.

Vilppula, Tampere, Lahti, Viipuri ... Ainoastaan tärkeimmät sopivat sarakkeeseen. Mutta ne nimet ovatkin valkoisen armeijan historian loistavimpia. Ja ikäänkuin jonkinlaisena täydentävänä selityksenä tulee yksinkertaisesti:

— Siellä oli toisinaan niin aukeat paikat, kun mentiin eturivissä. Mutta mitäpähän niistä kaikista pienistä naarmuista, enhän minä niistä edes kertaakaan potemaan joutunut.

Palaan takaisin jo sivuuttamaani kantakirjan sarakkeeseen kunniamerkeistä.

— Onko teillä kunniamerkkejä?

— Onhan minulla kaksi.

— Mitalleja vai ristejä?

— Enhän minä tiedä, ovatko kolikoita vai ristejä. Kaksi nauhaa minulla on.

Katson miestä vaieten. Sieluni silmiin kuvastuvat Viron lumiset lakeudet, jotka ovat kahta aukeammat sille, joka menee eturivissä. Ja uusille aukeille hän on nyt jälleen matkalla, tuo Sven Dufva.

Sven Dufvako? Ehkä. Ehkä ei.

Nuori, pienirakenteinen, mutta jäntevän näköinen mäkitupalaisen poika ojentaa paperinsa tarkastettaviksi. Ennenkuin ryhdyn niitä selailemaan, teen tavallisen kysymykseni:

— Oletteko ennen ollut sodassa?

Vieressä istuja ehättää sanomaan:

— Onhan tämä. Ja kaksi veljeäkin on siltä kaatunut.

Vilkaisen tarjokkaaseen. Hän istuu vakavan tyynenä, silmissä rauhaisa loiste ja vahvistaa edellisen ilmoituksen:

— Kaiken aikaa.

Tarkastelen minulle jätettyjä papereita. Aivan oikein. Ollut mukana kaiken aikaa, taistellut neljällä eri rintamanosalla, ottanut osaa useihin huomattaviin taisteluihin, kaksi veljeä kaatunut sodassa, tarmokas mies. Paperitkin sen todistavat ja antavat lisäksi varmuuden vanhempien suostumuksesta lähtöön. Viimeksimainittu todistus aiheuttaa kumminkin vielä puoleltani kysymyksen:

— Mutta mitä äitimuori sentään sisimmässään tästä lähdöstä ajattelee? Eikö sano: ei kaksi tavallisesti kolmannetta mene?

— Eihän tuo mitään erikoista estettä pannut; jos kaatuu, niin kaatuu, minkäs sille voi.

Mutta sitten tulee esille se perimmäinen syy lähtöön:

— Taitaa tämä sota maailmasta kohta loppua ja pitäähän toki sitä ennen vielä kerran mukaan ehtiä.

Siinä se on. — Samana iltana hän matkustaa Viroon »ehtiäkseen vielä kerran mukaan, ennenkuin sota maailmasta loppuu».»

Pitkät matkatkaan eivät estäneet miehiä lähtemästä. Niinpä muudan Suomen vapaussotaan osaaottanut nuorukainen Ranualta, innostuneena sanomalehdistä lukemastaan ilmoituksesta, lähti kiireimmän kaupalla hiihtämään toistasataa kilometriä pitkän taipaleen Ouluun ehtiäkseen sieltä lähtevän komppanian matkaan.

Eräs Pohjan Poika taas kysyttäessä hänen vaikuttimiaan retkelle lähtöön kertoi koruttomasti:

»Suomen vapaussodan aikana olin — — —llä, joten minulla ei ollut mahdollisuutta ottaa osaa kapinan kukistamiseen. Kun nyt otettiin vapaaehtoisia Viroon, sanoi vaimoni, ettei se ole mies eikä mikään, joka ei ole tapellut ryssää vastaan, ja että nyt kun on tilaisuus, on mentävä. Eikä hän luvannut laskea viereensä, ennenkuin kunniasanallani lupasin lähteä Viroon. Ja mielellänihän lähdinkin.»

Nämä ovat vain muutamia koruttomia kuvauksia tuhansien joukosta. Ne kertovat kuitenkin kaunopuheisesti siitä suuresta innostuksesta Viron vapauttamisaatteeseen, joka vallitsi kansamme keskuudessa, ja joka tasaisen kansallisluonteemme mukaan ilmeni vain yksinkertaisina, rauhallisina sanoina — *voimakkaan päättäväisyyden* sanoina, jotka johtivat suuriin tekoihin.

Kaikki retkelle ilmoittautujat, jotka seisoivat värväystoimistoissa rauhallisina vuoroaan odotellen, olivat saaneet käydä lyhyemmän tai pitemmän sisäisen taistelun, ennenkuin he olivat saavuttaneet varmuuden: minä lähden. On totta, että nuorekas taisteluinto

ja seikkailunhalu ajoivat useimpia heistä retkelle, mutta vasta niiden yhdyttyä kaikkiin muihin vaikuttimiin, joihin yllä on viitattu, saattoivat ne nuo puolineljättä tuhatta miestä aseihin Viron vapauden puolesta. Sen todistaminen on helppoa.

Jos jonkun päähän pälkähtäisi ryhtyä värväämään suomalaisia vapaaehtoisia joukkoja johonkin maahan, jossa olisi tilaisuutta taisteluihin ja niiden ohella rajattomiin ryöstöihin, niin ei hän varmastikaan saisi mukaansa muuta kuin kourallisen hurjia seikkailijoita ja rikollisia veijareita, joille kotimaan kamara on käynyt liian kuumaksi. Viroon lähtevät vapaaehtoiset olivat *toista* maata. Useimmat heistä jättivät rauhallisen kotinsa, keskeyttivät lukunsa tai luopuivat työstään ollakseen mukana pelastamassa veljeskansaa. Vain suuri isänmaallinen innostus saattoi kerätä ja pitää koossa sellaisen vapaaehtoisen apuretkikunnan kuin Viroon lähtevä. Siitä, että asianlaita on ehdottomasti näin, on todistuksena se, että sittemmin, keväällä 1919, jolloin innostus Viron asiaan oli laimentunut, osoittautui erittäin vaikeaksi saada kokoon viittäsataa miestä suunniteltua uutta retkikuntaa varten.

Surullista kyllä, ei omasta maastammekaan ole puuttunut edes sivistyneistä piireistä niitä, jotka ovat leimanneet Viron apuretkeilijäin päävaikuttimeksi ryöstönhalun. Onpa rohjettu lausua sellainenkin väite, että Viron suomalaiset auttajat ovat verrattavissa vain Itämerenmaiden ruotsalaisiin ja saksalaisiin ristiretkeilijöihin, jotka kätkivät ryöstönsä ja hävityksensä suuren aatteen varjoon. Sitä ei käy kieltäminen, että jokin määrä huonojakin aineksia pääsi pujahtamaan retkelle. Mutta ei tarvitse muuta kuin silmäillä sotilaskantakirjojen »sääty tai ammatti» saraketta, niin heti inhoten hylkää epäilyksen, että suurin tai edes huomattava osa noista, useimmiten hyvissä asemissa olevista miehistä ja nuorukaisista olisi lähtenyt vieraaseen maahan antautuen hengenvaaraan vain saadakseen ryöstetyksi jonkin vähäpätöisen rahasumman tai melkein arvottoman esineen. Ei. *Suuren* ja *puhtaan* on täytynyt olla sen innostuksen, joka on ajanut heidät Viron pelastamisretkelle. Itsekkäällä, kaikkia todellisia tekoja väistävällä ajalla ei ole oikeutta arvostella innostuksen hetkien suurtekoja omien matalien ja vain omaa hyötyä tavoittelevien pyrintöjensä mittapuulla.

Suomella on täysi syy olla *ylpeä* siitä vapaaehtoisesta armeijasta, joka koko maailman vääntelehtiessä sekasorron ja kunniattomuuden runtelemana suoritti sankarityön pelastamalla Viron kansan.

Lyhyessä ajassa tarpeellinen määrä retkelle lähtijöitä oli ilmoittautunut. Kaiken varalta jatkettiin kuitenkin värväystä. Olihan mahdollista, että kootut joukot osoittautuisivat liian pieniksi. Ilmoittautuneiden lukumäärä kokonaisuudessaan kasvoi niin suureksi, että hätätilassa olisi voitu apuretkikunnan miesluku koroittaa aina 10.000:een.

Vähitellen eri joukko-osastot saivat määräyksen saapua Helsinkiin. Joka paikassa, josta melkoinen joukko lähti yhdellä kertaa, oli sitä saattamassa suuri määrä yleisöä, omaisia, tuttuja ja ventovieraita. Kotipaikkakunnan sanomalehdet lausuivat lähteville onnentoivotuksia. Niinpä »Keskisuomalainen» kirjoittaa tammikuun 3 p:nä jäähyväisiksi:

»Kunniaa nuorisomme parhaimmistolle!

Lyhyimmän päivän aikana, talven synkimmillään ollessa puhkeavat Pohjolassa taas vapauden lumivalkeat ruusut.

Meidän vanhojen riidellessä nuoret kuulevat veljeskansamme hätähuudot Suomenlahden takaa ja kymmentuhantisena voimana vyöryvät Viroa vapauttamaan. Taas valkoinen Pohjola näyttää voimaansa, taas kotien ja kulttuurin uljaat vartijat nousevat ja tarttuvat miekkaan pimeyden valtoja vastaan. Uljaat Suomen pojat: kunniaa teille, uljaat ja urhoolliset kuin ikimuistettavat saksalaiset sotaveikkonne. Ikikunnia teille!

Minä olen ylpeä teistä. Ja minä olen kiitollinen teille.

Sillä te maksatte jalosti takaisin sen arvokkaan ja unohtumattoman avun, jonka saimme ystäviltämme saksalaisilta, silloinkuin meidän maamme oli hädässä. Kuulen teidän tarmokkaiden askeleittenne kaiussa rauhanenkelin siipien suhinan, sillä te ette mene kansoja sortamaan, ettekä maita valloittamaan, vaan te menette rauhaa rauhattomuuteen rakentamaan. Autuaat ovat rauhantekijät, sanoi Mestari. Teidän askeleitanne seuraa voitto, ihmisyyden, oikeuden ja sivistyksen voitto! Kaikki hyvät voimat kanssanne!

— — —

Nuoriso ei tee alhaisia laskuja. Nuoriso innostuu suurista teoista ja empimättä käy niihin käsiksi ja siksi sen päätä kiertää rakastettava, puoleensa vetävä ja valoisa sädekehä. — — —»

Soitoin ja lauluin kotiin jäävät toivottivat menestystä lähteville. Eläköön-huutojen saattamina kukitetut sotilaat lähtivät kotiasemiltaan etelää kohden. Mitä kauemmaksi junat ehtivät, sitä suuremmiksi Viron retkelle aikovien joukot kasvoivat. Niilläkin ase-

milla, joilta ei ollut mukaan lähtijöitä, suuret ja innostuneet kansanjoukot ottivat retkeilijät soitoin, lauluin ja kukin vastaan.

Niinä viikkoina innostus yli koko Suomen oli suuri. Ensimmäiset voitonsanomat tekivät Viron auttajista kansallissankareita, joille tahdottiin kaikin tavoin osoittaa huomaavaisuutta. M. m. Viipurin naiset lahjoittivat kaupungista ja sen ympäristöstä lähtevälle vapaaehtoiselle komppanialle kauniin silkkilipun. Helsingin naiset taas neuloivat Pohjan Poikain rykmentille komean lipun.

Varoittavia ja uhkaaviakaan ääniä ei kyllä puuttunut. Kirjoitettiin ja monistettuina levitettiin kaikenlaisia lentolehtisiä retkelle aikoville vaikuttamaan heihin ehkäisevästi. Mutta yleisen innostuksen vallitessa ne menettivät täydelleen merkityksensä. Niiden vaikutus supistui siihen, että joku horjuva jäi kotiin, mutta sekin koitui vain retkikunnan hyväksi.

Näiltä Viron avustamisen alkuajoilta maisteri *A. O. Väisänen* kertoo seuraavaa:

»Myöhään illalla joulukuun 26 p:nä istui kaksi kielimiestä, tohtori *Lauri Kettunen* ja maisteri *Toivo Kaukoranta*, edellisen kodissa laatien »Tervehdystä Viron kansalle» vironkieliseen asuun. Ei ollut heillä nyt kysymyksessä tavanomainen kirjoitelma jostakin mielenkiintoisesta kysymyksestä itämerensuomalaisten kielten alalla. Jokainen viroksi käännetty lause merkitsi toivon juurruttamista kokonaiseen kansaan, joka oli epätoivossa. —

Minä sain ensimmäiseksi tehtäväkseni viedä perille asiapaperin, jossa Viron kansalle lausuttiin julki lupaus: apu tulee.

Suoraa päätä riensin Tallinnan satamasta maapäivien ylimääräiseen istuntoon Tuomiovuorelle. Tapasin kohta pää- ja sotaministeri *K. Pätsin*, jonka kasvojen ilme kertoi raskaasta työtaakasta ja masennuksesta. Hän toimitti tuota pikaa Viron kansanedustajien kuultavaksi seuraavan julistuksen:

»Niiden Suomen veljien nimessä, jotka lähitulevaisuudessa saapuvat teidän rakkaaseen synnyinmaahanne taistelemaan teidän kanssanne vapauden, kansallisen olemassaolon, teidän nuoren valtakuntanne riippumattomuuden puolesta, jotka ovat yhdessä teidän kanssanne omalla sydänverellään ja hengellään valmiit ostamaan teille kansallisen itsenäisyyden elinehdot — niiden nimessä me tervehdimme teitä, Viron veljeskansa!

Ulkonaiset syyt eivät salli meidän kaikkien Suomen miesten astua teidän riveihinne, mutta ne lukemattomat Suomen pojat,

jotka yhä ja yhä vapaaehtoisina rientävät teidän puolestanne tais telemaan lähtevien lippujen alle, ovat paraana todisteena siitä, millä innostuksella ja hartaudella teidän pyhä sotanne on myös täällä meidän taisteluksemme tunnustettu.

Meidän vapaussotamme ylväimpiä sankareita ovat myöskin ne miehet, majuri *Ekström* ja everstiluutnantti *Kalm*, jotka ovat asettuneet teidän maahanne lähtevien vapaajoukkojen johtoon, miehiä, jotka aikanaan saavuttivat oman miehistönsä rajattoman luottamuksen ja rakkauden ja ylimmän sodanjohdon taholta suurinta kiitosta ja mainetta ei ainoastaan urhoollisuudesta, vaan myöskin mitä taitavimmasta sotatointen suorituksesta. Molemmat he valmistuvat parast'aikaa kiireimmiten lähteäksensä teidän taistelutantereillenne. Saakoot he täydellisesti nauttia teidän puoleltanne sitä luottamusta, jonka — me rohkenemme vakuuttaa — he täysin tulevat ansaitsemaan.

Ja tuokoon tämä sota, joka vailla vertaistansa meidän heimokansojemme historiassa ensi kerran on tuonut Viron ja Suomen kansoille tilaisuuden veli veljen vieressä taistella ei vain kansallisen olemassaolon, vaan myöskin samalla yleisinhimillisten sivistysarvojen puolesta, niin — tuokoon tämä taistelu ja siinä yhdessä vuodatettu veri molemmat veljeskansat toisillensa läheisiksi liittolaisiksi, jotka rinnatusten seisten kestävät maailman myrskyt ja täyttävät kunnialla velvollisuutensa ihmiskuntaa ja tulevia sukupolvia kohtaan. Vain taistelun ja voimainponnistusten kautta, joita ilman ei ainoakaan kansa ole saavuttanut valtakunnallista vapauttaan, Viron kansa astuu toivorikasta tulevaisuutta kohden.

Viron Vapaaehtoisesta Apuretkikunnasta huolehtiva komitea.»

Tällaisille sanoille ei olla kylmiä, silloinkuin vihollinen on maan pääkaupungin porteilla.

Seuraavassa maapäivien vastaustervehdyksessä viitataan jo veljeskansojen mahdolliseen valtiolliseen yhdistymiseen, josta ministeri *Pätsin* suusta vielä samana iltana ja myöhemminkin sain kuulla kauniita, valitettavasti yhä toteutumattomia suunnitelmia:

»Suomen veljeskansan vapaaehtoisille ja Suomen hallitukselle.

Me, jotka vuosisatoja olemme olleet erotetut toisistamme, ja jotka olemme olleet vieraiden kansojen ikeen alaisina, löydämme nyt kohtalon hetkellä toinen toisemme. Ryöstämällä ja tuhoamalla kansojen itsenäisyyden Venäjän bolshevikilaine uhkaa Viron tasavaltaa. Ratkaisevalla hetkellä Suomen kansa rientää veljeskansaansa autta-

maan. Vuodatettu veri on ikuisesti yhdistävä molempia kansoja toisiinsa ja mahdollisesti myöskin valtiollisesti.»

Selostaessaan valtiollista ja sotilaallista asemaa samassa istunnossa pääministeri tunnusti, että »Suomesta tulee apua enemmän kuin rohkenimme toivoakaan.»

Ja apu joutui parahiksi toivottamaan onnellista uutta vuotta. Tosin laiva toi joulukuun 30:ntena vain komppanian verran miehiä. Mutta lienee tuskin mahdoton se otaksuma, että jo yksin sen olemassaolo Viron mantereella olisi ollut tehokas vaikutin sotaonnen kääntymiseen. Virolainen sotilas tarvitsi varman tietoisuuden, että häntä joku auttaa; kuinka hän itse silloin enää voisi perääntyä! Ainakin saattoi jokaisen suomalaisen vapaaehtoisen askelista ja kasvoista lukea saman kotona tehdyn päätöksen: me emme väisty. Heidän marssiessaan voitonvarmoina uljaissa sotisovissaan pitkin vanhan ritarikaupungin katuja, tunsi ylpeyttä siitä, että oli suomalainen.

Useampaan toviin saapuneitten vapaaehtoistemme juhlallisesta vastaanotosta paraateineen asiakirjat kertovat. Noiden ensimmäisten tulo jäi mieleeni pysyvimmäksi muistoksi. Sillä silloin hätä oli suurin. Miehestä mieheen oli ennustettu, milloin vihollinen valloittaisi pääkaupungin. Niinpä epätoivo oli jo siinä määrin vallannut mielet, että — kuten »Päevaleht» kirjoitti — näytti siltä kuin kansa, joka saattoi vapaaehtoisjoukkoa katuja pitkin, ei olisi uskonut todeksi, mitä oli tapahtunut. »Meitähän on niin paljon ja loppumattomasti petetty. Kukaan ei ole meitä konsaan auttanut, ja nyt yht'äkkiä olemme saaneet todellista apua veljen puolelta, jonka kyllä tunnet, mutta joka on sinua niin paljon vanhempi, että hän on aivan kuin vieras. Sinä huutaisit vilpittömin mielin: Tervetuloa, armas, kallis, mutta ääni salpautuu, vain silmät väräjävät ja sydän lyö kiivaasti ja lämpimästi.»

Edellisessä on käsittääkseni oikein selitetty se epäilemättä vapaaehtoisia ihmetyttänyt tosiasia, että kansanjoukot pidättäytyivät näkyvässä ja kuuluvassa muodossa ilmaisemasta heille kiitollisuuttaan, mikä tunne oli silti yleinen. Virolaisetkin ovat näet juroja suomalaisia, jotka vasta vähitellen uskaltavat ilmaista, mitä sisällä liikkuu. Seuraavat joukko-osastot tulivat jo sovinnaisesti lämmöllä vastaanotetuiksi, ja Pohjan Pojat eivät jääneet vaille juhlintaa.»

Suomalaisavun saapuminen Viroon suurimpana hädän hetkenä aikaansai monissa virolaisissa piireissä voimakkaan Suomi-Viro-unioni-aatteen heräämisen. M. m. ministeri *Päts* osoittautui sen

innokkaaksi kannattajaksi. I. S. U. T:n kirjeenvaihtaja, joka haastatteli häntä tammikuussa 1919, kirjoittaa:

»Ministeri *Päts* on Suomen ja Viron valtioliiton kannattaja. Hän lausui toivovansa, että veljeskansat muodostaisivat vastaisuudessa yhden tasavallan, jonka presidentti asuisi Helsingissä.

Ulko-, sota- ja raha-asioissa noudatettaisiin yhteistä politiikkaa. Silti voisi kummallakin valtiolla olla oma hallituksensa ja luonnollisesti oma eduskuntansa, jotka viimeksimainitut valitsisivat presidentin.

Kun tulliesteitä ei olisi, muodostuisi Suomen ja Viron taloudellinen vaihto vilkkaaksi. Suomi saisi Virosta viljaa ja perunoita y. m. Viro taasen Suomesta teollisuustuotteita.

Kun sekä Suomi että Viro saavuttaisivat idässä kansatieteelliset rajansa, tulisi valtioyhtymästämme sangen merkittävä tekijä pohjoismaissa.

Kun saksalaiset ovat lopullisesti poistuneet Suomesta, niin ei liittovalloilla pitäisi olla mitään meidän yhteisiä liittopyrkimyksiämme vastaan, jotka tarkoittavat oikeudenmukaista vallanjakoa Itämerellä.

Jos Skandinaavian maat saataisiin vielä tukemaan tätä liittoa, olisi muuri Venäjää vastaan tulevaisuudessa kyllin vahva.

Se, mitä me nyt toivomme, sanoi ministeri, on, että itsenäisyytemme tulisi lopullisesti tunnustetuksi, ja myöskin, että alettaisiin pohtia kysymystä siitä, millä tavoin tällä hetkellä yhdessä taistelevien veljeskansojen vastaiset suhteet olisi järjestettävä.«

Tässä yhteydessä kannattaa mainita vielä muudan historiallinen juhlatilaisuus. Tammikuun 19 p:nä oli Tallinnan »Estonia» teatterin musiikkisaliin järjestetty »Suomen ilta» vastineeksi samaan aikaan Suomessa vietetylle »Viron viikolle». Tilaisuudessa oli läsnä m. m. Viron väliaikaisen hallituksen jäseniä, virolaisten ja suomalaisten sotajoukkojen ylipäällystöä sekä Tallinnaan saapuneita Viron avustustoimikunnan edustajia. Ohjelmassa oli m. m. maisteri *V. Ernitsin* puhe, jossa esitettiin näkökohtia edellytysten luomiseksi veljeskansain valtiolliselle liitolle. Lyhyin ohjelmanumero teki kuitenkin suurimman vaikutuksen. Viron armeijan ylipäällikkö nousi yleisön joukosta seisomaan ja ilmoitti juuri saaneensa tiedon, että edellisenä iltana Narva oli valloitettu suomalaisten vapaaehtoisten avulla. (Tieto siitä saapui vasta ylipäällikön juhlaan lähtiessä syystä, että lennätin- ja puhelinjohdot oli hävi-

tetty ja niitä ei suomalaisten nopean etenemisen ja insinöörijoukkojen vaillinaisten varustusten takia oltu ennätetty riittävän nopeasti panna kuntoon.) Harva läsnäolija lienee tämän kuultuaan pysynyt äänettömänä, siksi voimakkaina ja yhtäjaksoisina, kerrotaan, kaikuivat eläköön-huudot.

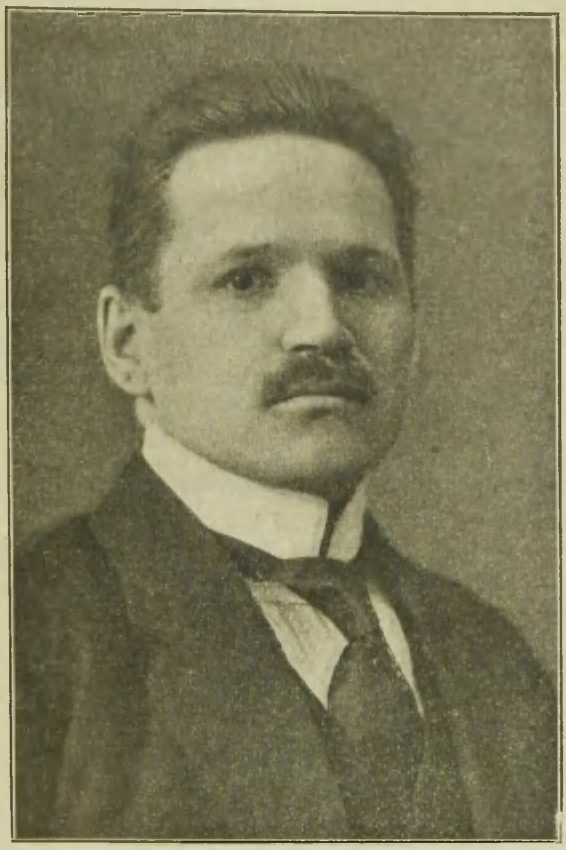
Viron Avustamisen Päätoimikunnan puheenjohtaja, tohtori *Louhivuori* nousi senjälkeen onnittelemaan pää- ja sotaministeri *Pätsiä* ja lausui toivomuksenaan, että ylipäällikkö, eversti *Laidoner* koroitettaisiin tapauksen johdosta kenraaliksi. (Näin tapahtuikin seuraavana päivänä; tohtori *Louhivuoren* ehdotuksen johdosta vai muutenko, on tuntematonta.) Ohjelman lopussa oli vielä orkesterinumero, jota tuskin milloinkaan lienee esitetty sopivampana hetkenä, Kajanuksen sovittama marssi »*Kaarle XII Narvan luona*». Narva, jonka kentillä ja muureilla suomalaista sotilasverta niin monasti oli menneiden vuosisatojen kuluessa vuotanut, oli jälleen saanut nähdä *suomalaista* sotilaskuntoa.

3. Viron Avustamisen Päätoimikunnan alkutoiminta.

Kohta kun Viron avustustoimikunta joulukuun 20 p:nä oli valittu, kokoutui se henkivakuutusyhtiö »Salaman» huoneistossa, jossa useimmat kokoukset myöhemminkin pidettiin. Vain muutamia jäseniä saapui sinne, mutta toiminta päätettiin kuitenkin viipymättä panna alkuun. Puheenjohtajaksi valittiin tohtori *Louhivuori* ja varapuheenjohtajaksi tohtori *Ivalo*. Ylläpitämään yhteyttä sotilastoimikunnan kanssa ja ottamaan osaa sopimuksen tekoon Viron hallituksen kanssa valtuutettiin senaattori *Frey* ja valvomaan taloudellisia asioita pankinjohtaja *Honkajuuri*. Myöhemmin valittiin hänen kanssaan tarkastamaan intendenttuurin toimintaa johtaja *Lavonius*. Kansliapäällikkönä ja sihteerinä toimi toistaiseksi tohtori *af Heurlin*. Kaikki toimikunnan jäsenet suorittivat työnsä koko ajan ilman mitään palkkaa tai palkkiota, samoinkuin myöskin toimikunnan myöhemmin valitut rahastonhoitajat ja useimmat alatoimikuntien puheenjohtajista.

Kokouksessa joulukuun 27 p:nä hyväksyttiin lopullisesti toimikunnan nimeksi: Viron Avustamisen Päätoimikunta, ruotsiksi: Centralkommittén för Estlands Undsättning.

Alkuaika käytettiin järjestelytyöhön. Maaseudun paikalliset toimikunnat ja värväystoimistot alistettiin Päätoimikunnan välittömään johtoon, samaten maisteri *Ruuthin* johtama sotilastoimikunta, jota yleensä siitä lähtien kutsuttiin sota-asiaintoimikunnaksi. Päätoimikunnan alaisina työskenteli vielä erikoisia toimikuntia sairashoitoa, propagandaa, varainkeruuta ja raha-asioita varten sekä kanslia- ja huoltokomiteat. Päätoimikunnan rahastonhoitajaksi hyväksyttiin rouva *Gunilla Giers* ja sihteeriksi ylioppilas *Erkki Lepistö*.

Viron Avustamisen Päätoimikunnan puheenjohtaja,
tohtori *O. W. Louhivuori.*

Päätoimikunnan puheenjohtaja, tohtori *Louhivuori* teki toisessa kokouksessa selkoa siihenastisesta toiminnasta seuraavaan tapaan:

Joukkoihin oli otettu etupäässä sotilaallista kokemusta omaavia, joten tämän puolen voitiin katsoa olevan järjestyksessä. Viron hallituksen kanssa oli ryhdytty neuvotteluihin yli sovitun miesluvun ilmoittautuneiden kustantamisesta. Niitä oli siihen mennessä kertynyt jo tuhatkunta miestä. Tohtori *Kallas* oli ilmoittanut puheenjohtajalle virolaisten nyttemmin saaneen englantilaisilta kivääreja ja konekivääreja sekä ampumatarpeita niihin. Suomesta oli annettu 20 vanhempimallista tykkiä ja 500 ammusta kutakin varten. Vast'ikään virolaiset olivat pyytäneet saada vielä lisäksi 4 uusimallista pikatykkiä ja 4 nykyaikaista kenttätykkiä. Tallinnaa vastaan hyökkäävien bolshevikien lukumäärän virolaiset olivat arvioineet 10.000:ksi. Heillä itsellään oli n. 5.000 miestä, joiden mielet olivat aivan masentuneet. Vain suomalaisten pikainen tulo saattoi enää pelastaa virolaisten aseman. Ensimmäinen vapaaehtoinen komppania lähtisikin Viroon jo seuraavana sunnuntaina luutnantti *Anto Eskolan* johdolla.

Koska tilanne Virossa oli mitä kriitillisin, päätti Päätoimikunta tohtori *Louhivuoren* ehdotuksesta kääntyä sähköteitse avunpyynnöllä ulkovaltojen puoleen. Sähkösanoman sanamuodon laatiminen ja sen lähettäminen jätettiin puheenjohtajan, rehtori *Hornborgin*, johtaja *Lavoniuksen* ja sihteerin tehtäväksi.

Sähkösanoma, joka päivää myöhemmin lähetettiin presidentti *Wilsonille* ja tohtori *Holstille* Englannin hallituksen tietoon saatettavaksi, kuuluu suomeksi:

»Tuho uhkaa Viron valtiota. Venäläiset bolshevikit ovat valloittaneet eteläisen ja itäisen osan maata ja murhaten ja ryöstäen tunkeutuneet lähelle pääkaupunkia. Suomessa, jonka armeija tarvitaan suojaamaan omaa maata, kerätään kiireesti vapaaehtoisia joukkoja tukemaan Viron hallitusta, jonka yleisellä ja yhtäläisellä vaalioikeudella valittu kansaneduskunta on asettanut. Näinä päivinä lähetetään ensimmäiset joukko-osastot Viroon. Taistelu suurta ylivaltaa vastaan käy ajan pitkään raskaaksi, joskin Englannin sotalaivat suojelevat pääkaupunkia hyökkäyksiltä meren puolelta. Kiireisin apu länsivaltojen puolelta maihinnousujoukkojen ja ampumatarpeiden muodossa on välttämättä tarpeen, jotta voitaisiin pelastaa Viro täydelliseltä hävitykseltä ja estää bolshevikeja ottamasta haltuunsa Itämeren koko itärantaa. Vaikkapa vain lyhyt-

aikaisestikin onnistuneena tämä suunnitelma tukisi bolshevistista liikettä näissä maissa siveellisesti ja aineellisesti.

Viron Avustamisen Päätoimikunnan puolesta
puheenjohtaja tri *Louhivuori.*»

Samansuuntainen sähkösanoma lähetettiin myöskin Skandinaavian maihin: suurkäräjien presidentti *Mowinckellille* Kristianiaan, professori *Höffdingille* Kööpenhaminaan ja johtaja *Palmelle* Tukholmaan. Siinä tiedusteltiin lopussa mahdollisuuksia saada näistä maista kiireellistä apua Virolle, asia kun oli koko Pohjolalle yhteinen ja tärkeä.

Johtaja *Palme* vastasi vuoden viimeisenä päivänä selittäen Ruotsin lakien rankaisevan värväyksestä ja ilmoitti sisäpoliittisen tilanteen maassa tekevän huomattavamman avunannon mahdottomaksi. Norjasta ei tullut mitään vastausta. Vain Tanskassa ryhdyttiin puuhaamaan suomalaisen Päätoimikunnan alaista retkikuntaa, jonka vaiheista myöhemmin mainitaan hiukan lähemmin.

Täten siis suomalaiset olivat Viron avustamisessa jääneet melkein ilman tukea muiden maiden puolelta, ellei ota lukuun Englannin laivastoa ja aselähetyksiä. Tosin Virossa jo tähän aikaan oleili pieni ruotsalaisjoukko, jota nimitettiin »Rootsi korpukseksi», mutta sen merkitys oli mitätön ja osuus Viron vapaussotaan vieläkin mitättömämpi. Koko pitkän olemassaolonsa aikana se oli rintamalla käymässä vain muutaman kerran.

Päätoimikunnan kokouksessa joulukuun 31 p:nä puheenjohtaja ilmoitti ensimmäisen suomalaiskomppanian edellisenä päivänä lähteneen Viroon. Viron baltilaisen aateliston edustaja oli käynyt puheenjohtajan luona kertoen n. 700 baltilaisen ottavan osaa taisteluun bolshevikeja vastaan, mutta epäilevän virolaisen päällystön kykyä. Hän oli pitänyt toivottavana, että suomalaiset asettaisivat ylipäällikön tai ainakin ylipäällikölle suomalaisen yleisesikuntapäällikön. Kertoja oli edelleen maininnut yleisestä sotilaallisesta asemasta, että virolaisia oli rintamalla vain n. 300 luotettavaa miestä ja Tallinnassa tuhatkunta kunnollista ratsumiestä, ja että virolaiset suojeluskunnat olivat osoittautuneet kelvottomiksi.

Päätoimikunnan nimessä oli julkaistu sanomalehdissä kehoituksia tukea kaikin tavoin Viron avustamista. Sisäasiainministerin suostuttua yleisen rahankeräyksen toimeenpanoanomukseen oli sen järjestämiseen ryhdytty. Rahainkeruu tuotti hyviä tuloksia. Tammikuun 17 p:nä, jolloin vasta pieni osa keräyslistoja oli palau-

tettu, neiti *Paula af Heurlin* varainkeruutoimikunnan puolesta ilmoitti kertyneen jo n. 110.000 markkaa, joista toiminimi Kontro & Kuosmanen yksinään oli lahjoittanut Smk. 25.000: —.

Kaiken kaikkiaan saatiin Suomessa kerätyksi apuretkikuntaa varten keräyslistoilla Smk. 383.758: —, yleisinä lahjoituksina Smk. 234.840: —, iltamilla Smk. 118.442: — ja keräysmerkkien myynnillä Smk. 8.050: —, siis yhteensä Smk. 745.090: —.

Ulkoasiainministeri taas oli arvellut mahdolliseksi, että Suomen hallitus voisi antaa käyttövaroja, jos vapaaehtoisia lähetettäisiin Viroon yli sovitun määrän, joten tämänkin vaikean kysymyksen ratkaisu myönteiseen suuntaan kävi mahdolliseksi. Kuten tunnettua, nousi retkikunnan osanottajien lukumäärä myöhemmin 3.500 henkeen. Viron hallitus kustansi lopullisesti, lupauksensa mukaan, kaikkien retkikuntalaisten varustamisen ja palkkauksen, samoinkuin yleensä muutkin varsinaisesta avustustoiminnasta koituneet menot.

Päätoimikunnan kahdessa seuraavassa kokouksessa, tammikuun 3 ja 7 p:nä 1919, käsiteltiin kysymystä ylipäällikön asettamisesta suomalaisille joukoille, minkä Suomen valtionhoitaja, kenraali *Mannerheim* oli katsonut välttämättömäksi, etenkin, jos joukkoja lähetettäisiin enemmän kuin 2.000 miestä ja niille toivottaisiin hallituksen kannatusta. Valtionhoitaja oli suositellut kolmea suomalaista kenraalia pitäen omasta puolestaan kenraalimajuri *Martin Wetzeriä* sopivimpana. Tosin valtionhoitaja oli ilmoittanut esittävänsä ylipäällikön asettamista vain omana käsityksenään, eikä tahtovansa millään tavoin sitoa Päätoimikunnan toimintavapautta tässä suhteessa. Mutta oli ilmeistä, että Suomen hallituksen kannatus tulisi oleellisesti riippumaan siitä, missä määrin mainittu ehdotus otettaisiin huomioon.

Päätoimikunnan keskuudessa vallitsi kuitenkin jonkinlaista epäröintiä. Apuretkikunta oli jo valmiiksi järjestetty ja sitä koskevat sopimukset Viron väliaikaisen hallituksen kanssa tehty. Vapaaehtoisten joukkojen lähettämisestä oli neuvoteltu Viron hallituksen kanssa sillä pohjalla, että joukot, joskin muodostaen kaksi eri kokonaisuutta (rykmenttiä), olisivat Viron sotavoimien ylikomennon alaiset, ilman omaa ylipäällikköä. Baltilaiselta taholta tulleet esitykset suomalaisesta ylipäälliköstä, jonka alaisena m. m. baltilaiset pataljoonat taistelisivat, Viron Avustamisen Päätoimikunnan puheenjohtaja oli torjunut ilmoittaen, että vasta jos Viron hallitus sellaista esittäisi, voitaisiin ottaa harkittavaksi, olisiko suomalaiselta taholta ryhdyttävä

sensuuntaisiin toimenpiteihin. Ottaen kuitenkin huomioon valtionhoitajan kannan Päätoimikunta katsoi retkikunnan menestykselle parhaaksi valita kenraali *Wetzerin* vapaajoukkojen ylipäälliköksi. Hänen ja Päätoimikunnan välillä tehtiin allaolevan sisältöinen

»*VÄLIKIRJA.*

Viron Avustamisen Päätoimikunnan ja kenraalimajuri *Wetzerin* välillä tehdään seuraava sopimus:

I. Kenraalimajuri *Wetzer* ottaa käsiinsä niiden suomalaisten vapaajoukkojen ylipäällikkyyden, jotka Viron hallituksen ja Päätoimikunnan välisen 23 p. jouluk. 1918 tehdyn sopimuksen mukaisesti on muodostettu Viron avustamiseksi sen itsenäisyystaistelussa, sekä myös myöhemmin muodostettavien osastojen päällikkyyden.

II. Kenraalimajuri *Wetzerillä* on oikeus toimikunnasta riippumatta järjestää vapaajoukkojen sotilaallinen organismi sekä johtaa niiden taistelutoimintaa, kuitenkin huomioon ottaen vapaaehtoisten sotilaiden oikeuden liittyä joko *Ekströmin* tai *Kalmin* osastoon tai mahdollisesti myöhemmin muodostettavaan osastoon.

III. Kenraalimajuri *Wetzer* on oikeutettu 4.000 Smk:n kuukausipalkkioon sekä 100.000 Smk:n henkivakuutukseen siltä ajalta, jona hän toimii vapaajoukkojen päällikkönä.

IV. Kenraalimajuri *Wetzer* sitoutuu noudattamaan Viron hallituksen ja Viron Avustamisen Päätoimikunnan välistä sopimusta sekä siihen mahdollisesti tehtäviä muutoksia ja lisäyksiä alistuen Viron hallituksen alaiseksi.

V. Toimikunta on oikeutettu saamaan kenraalimajuri *Wetzeriltä* säännöllisiä tietoja suomalaisten vapaajoukkojen toiminnasta, vaiheista ja tilasta, samoinkuin voimasuhde- ja nimiluettelot.

VI. Toimikunnan ja kenraalimajuri *Wetzerin* väliset asiat välittää toimikunnan Virossa oleva asiamies, joka on oikeutettu seuraamaan kenraalimajuri *Wetzerin* esikuntaa.

VII. Toimikunta on oikeutettu antamaan lausunnon vapaajoukon upseerien kansalaiskunnosta, jos sellaiseen syytä ilmenee, mutta kenraalimajuri *Wetzer* yksinään lopullisesti ratkaisee nimitykset.

Helsingissä tammikuun 9 p:nä 1919.

Viron Avustamisen Päätoimikunnan puolesta
O. W. Louhivuori. *Alexander Frey.*

Martin Wetzer.
kenraalimajuri.»

Samalla Päätoimikunta päätti ilmoittaa kenraali *Wetzerille*, että hänen esikuntapäällikökseen oli saatava suomenkielentaitoinen suomalainen upseeri, eikä ruotsalaista tai tanskalaista, jollaisia oli tarjolla, kun taas valtionhoitaja oli ollut haluton antamaan siihen toimeen Suomen armeijan upseereja.

Asia saatiin lopuksi tyydyttävästi järjestetyksi, ja jo tammikuun 17 p:nä tohtori *Louhivuori* voi ilmoittaa Päätoimikunnalle kenraali *Wetzerin* samana päivänä matkustaneen esikuntineen Viroon. Samoihin aikoihin lopetettiin vapaaehtoisten värväys, joka oli tuottanut niin hyviä tuloksia, että uusienkin joukkojen muodostaminen olisi tarpeen tullen ollut mahdollista.

Kokouksessaan tammikuun 7 p:nä Päätoimikunta päätti jättää sairashoitotoimikunnan huoleksi vapaaehtoisten joukkojen rokottamisen tyfuksen ja rokon varalta ja sota-asiaintoimikunnan tehtäväksi järjestää kanttiineja vapaaehtoisia varten Viroon, koska oli havaittu, että heille annetut ruoka-annokset eivät ainakaan rasvaan nähden olleet riittäviä. Valitettavaa on, että kanttiineja ei kuitenkaan saatu aikaan.

Retkikunnan pääintendentiksi Päätoimikunta valitsi tammikuun 3 p:nä tohtori *Hjalmar Göösin*, joka samalla oikeutettiin hankkimaan tarpeellinen määrä apulaisia ja valtuutettiin ryhtymään toimiin Pääintendenttuurin järjestämiseksi.

Tammikuun puolivälissä, samaan aikaan kuin kaikkialla maassamme vietettiin »Viron viikon» suuria juhlia apuretkikunnan tukemiseksi, Päätoimikunta ja koko avustusliike joutuivat sangen kiusalliseen asemaan n. s. *Rein* skandaalin takia. Ministeri *Rein* kirjoitus, jonka »Suomen Sosialidemokraatti» juuri tähän aikaan julkaisi, herätti kaikkialla maassamme hyvin kiusallista huomiota ja vahingoitti hyvin suuressa määrässä Viron asiaa Suomessa tehden melkein lopun kaikesta innostuksesta juuri »Viron viikon» juhlien aikana. Jos tämä Viron väliaikaisen hallituksen jäsenen varomaton esiytyminen olisi tullut maassamme tunnetuksi vapaaehtoisten värväyksen aikana, niin on sangen epäiltävää, olisiko Viroa varten saatu kokoon kahta suomalaista rykmenttiä.

Asian johdosta Päätoimikunnan puheenjohtaja matkusti Tallinnaan pää- ja sotaministerin puheille ja ilmoitti jyrkässä muodossa, että ellei Viron taholta osoitettaisi, etteivät sen hallitus ja kansa olleet ministeri *Rein* lausumien mielipiteiden takana, kävisi Päätoimikunnan työ mahdottomaksi ja suomalaisten avunanto kes-

keytyisi. Pääministeri *Päts* ilmoitti, että Viron hallitus kovin valitti tapahtumaa, ja että ministeri *Rei* itse hyvin ymmärsi, mitä seurauksia se tulisi tuottamaan koko maalle. Hän toivoi asian päättyvän niin, että suomalaisten taholta ei olisi syytä enempiin toimenpiteihin. Juttu loppui siten, että ministeri *Rei* katsoi parhaaksi viipymättä erota hallituksesta ja astui vapaaehtoisena Viron armeijaan.

Virolaiset eivät vielä Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon saavuttuakaan pitäneet asemaansa kyllin lujana, vaan pyysivät uusia apujoukkoja Suomesta. Niinpä maisteri *Kaukoranta* ilmoitti Päätoimikunnan kokouksessa tammikuun 17 p:nä, että Viron hallitus oli valtuuttanut sotilasedustajansa Helsingissä, ministeri *Hankon* pyytämään suomalaisten vapaaehtoisten joukkojen lisäämistä, koska Narvan ja Valkin suunnalla apu oli tarpeen. Päätoimikunta päätti anomuksen johdosta ryhtyä suullisiin neuvotteluihin Viron väliaikaisen hallituksen kanssa.

Halukkaita retkelle olisi epäilemättä vieläkin ollut, vaikka ei niin runsaasti kuin aikaisemmin. Mutta kuitenkaan ei Viroon Pohjan Poikain 1:sen pataljoonan tammikuun 12:ntena ja 2:sen pataljoonan 23:ntena saavuttua Tallinnaan enää lähetetty suurempia suomalaisjoukkoja. Kapteeni *Emil Hiukan* johdolla matkusti kuitenkin n. 60-miehinen kenttätykistöpatteri vielä virolaisten avuksi, sittenkuin valtionhoitaja oli helmikuun alussa antanut siihen luvan. Mutta tämä joukko-osasto ei ottanut osaa mihinkään taisteluun. Se palasi kotimaahan yhdessä Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon kera.

Päätoimikunta asettui helmikuun 4 p:nä kannattamaan kapteeni *Eskolan* anomusta saada värvätä komppaniansa lisäykseksi 100 miestä ja helmikuun 27 p:nä kenraali *Wetzerin* ehdotusta, että eversti *Ekström*, jonka rykmentin miesluku ei milloinkaan ollut noussut tuhanteenkaan ja oli viime aikoina vielä huomattavasti vähentynyt, saisi hankkia lisämiehistöä Suomesta. Mutta kumpikaan aie ei kuitenkaan ennättänyt toteutua. Sen sijaan Suomen Punainen Tähti lähetti Päätoimikunnan suostumuksella Viroon eläinlääkärin ja 12 sisarta sairaiden ja haavoittuneiden hevosten hoitoa varten.

Vapaajoukkoja varten saatiin vielä kapellimestari *A. Liljeströmin* johtama soittokunta, joka katusoitolla Suomessa kerättyään varoja torvien ostoon matkusti Tallinnaan tammikuun 27 p:nä. Sieltä se sai käskyn siirtyä helmikuun 2 p:nä Rakvereen, Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon silloiseen majapaikkaan,

josta se muutaman päivän kuluttua matkusti Pohjan Poikain rykmentin luo Valkiin. Siellä soittokunta jaettiin kahteen osaan. Pohjan Poikain rykmentille tuli johtaja ja 19 soittajaa, Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko taas sai johtajan ja 15 soittajaa. Soittokunnan ylikapellimestari *Liljeström* merkittiin päivämäärällä 2. 2. 19. retkikunnan upseeriluetteloon majurina, ja varakapellimestari *Kaartotie* sai soittovänrikin arvon.

Kokouksessaan tammikuun 17 p:nä Päätoimikunta päätti lähettää pari henkilöä Viroon edustajikseen. Toisen niistä piti asettua kenraali *Wetzerin* esikuntaan, toisen jäädä Tallinnaan valvomaan apuretkikunnan etuja. Toiseksi hyväksyttiin tohtori *Kettunen*, toiseksi tohtori *Harri Holma*, joka kuitenkin helmikuun 1 p:nä valittiin Päätoimikunnan kansliapäälliköksi. Täten tohtori *Kettunen* apuretkikunnan emissaarina Tallinnassa jäi Päätoimikunnan ainoaksi edustajaksi Virossa.

Suomalaisten apujoukkojen saavuttua sotaonni oli kääntynyt ratkaisevasti virolaisten puolelle. Virolaiset joukot valtasivat tammikuun 14 p:nä Tarton. Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon 1:nen komppania tunkeutui neljä päivää myöhemmin Narvaan. Virolaiset saavuttivat kaikkialla maansa itäisen rajan, ja senjälkeen taistelujen pääpaino siirtyi eteläiselle rintamalle, jossa Pohjan Poikain rykmentti muutamien virolaisten joukkojen tukemana helmikuun 1 p:nä valloitti Valkin kaupungin. Loistava, joskin verinen Luhde Grosshofin voitto, joka ratkaisi Valkin kohtalon, kohotti innostuksen Suomessa ja Virossa korkeimmilleen. Eversti *Kalm*, kenraali *Wetzer* ja Päätoimikunta saivat vastaanottaa onnittelusähkösanomia ja kirjelmiä sekä Suomesta että Virosta loistavien voittojen johdosta. Niistä mainittakoon tässä vain Suomen valtionhoitajan sähkösanoma kenraali *Wetzerille:* »Olen ottanut ilolla vastaan tiedon tärkeästä Valkin valloituksesta, jonka kautta Suomen pojat ovat tuottaneet kunniaa maallemme ja kansallemme. *Mannerheim.*» Myöskin Viron sotaväen ylipäällikkö, kenraalimajuri *Laidoner* sai vastaanottaa lukuisia onnitteluja Valkin ja samaan aikaan tapahtuneen Võrun kaupungin takaisin valloittamisen johdosta.

Tuskin pari viikkoa levättyään Pohjain Poikain rykmentti riensi jälleen tuleen, tällä kertaa Marienburgin suuntaan. Helmikuun 21 p:nä Marienburg joutui kiivaan taistelun jälkeen Pohjan Poikain haltuun. Tämän pelottoman ja vaarallisen sotaliikkeen kautta Pohjan Poikain maine yhä lujittui ja kasvoi, ja Marien-

burgin valtaus, vaikkakaan se ei jäänyt pysyväiseksi, huojensi huomattavasti raskasta painetta virolaisten eteläisellä rintamalla.

Tohtori *Louhivuori*, joka oli Tallinnassa läsnä siellä helmikuun 24 p:nä suurenmoisesti vietetyissä Viron itsenäisyyden vuosipäivän juhlallisuuksissa, esitti Viron hallitukselle ja kohta senjälkeen suuressa paraatissa Pietarintorilla Suomen hallituksen tervehdyksen. Se oli hänen kehoituksestaan päätetty lähettää veljeskansan hallitukselle siitä huolimatta, että Suomi ei vielä ollut tunnustanut Viron itsenäisyyttä, eikä hallituksemme ollut lähettänyt edustajaansa Tallinnaan. Tervehdys kuului:

Viron itsenäisyyspäivän suuri paraati Pietarintorilla 24. 2. 19.

»Suomen hallitus on valtuuttanut minut esittämään Viron hallitukselle ja armeijalle kunnioittavat onnentoivotuksensa Viron vapautuksen vuosipäivänä. Yhteiset ovat olleet Viron ja Suomen kansoille ne vaikeudet, joita vastaan ne ovat saaneet kansallista olemassaoloansa puolustaa. Taistelulla samaa, koko sivistynyttä maailmaa uhkaavaa vihollista vastaan molemmat kansat ovat saavuttaneet vapautensa. Yhteiset ovat ne vaarat, jotka molempien kansojen verellään ostamaa itsenäisyyttä vastaisuudessa näyttävät uhkaavan. Mutta monet ovat myöskin muut siteet, jotka kansojamme yhdistävät. Yhteinen alkukoti on Viron ja Suomen heimoilla ollut, ja muisto tästä ei ole koskaan kadonnut kansojemme tajun-

nasta. Rajanaapuruutemme tulee tuottamaan yhteisiä pyrkimyksiä vastaisuudessakin niin hyvin sivistyksellisessä kuin taloudellisessakin suhteessa, jonka ohella maittemme läheisyys muutenkin velvoittaa kehittämään ystävällisiä suhteita valtioittemme välillä. Tänä Virolle suurimerkityksisenä päivänä Suomen hallitus tietäen, että Suomen kansa, joka on ollut valmis uhraamaan parhaita poikiaan Viron vapauden puolesta, myöskin kaikkein läheisimpänä ja lämpimimmällä myötätunnolla seuraa Viron kansan kohtalojen kehitystä, pyytää lausua julki sen hartaan toivomuksen, että Viron hallituksen ja kansan yhteiset pyrkimykset Viron vapauttamiseksi pian johtaisivat lopulliseen ja Viron etujen mukaiseen tulokseen ja Viro vapaana ja itsenäisenä pääsisi rauhan toimissa kehittämään kansallista elämäänsä.»

Ohimarssivien joukkojen tarkastus itsenäisyyspäivän paraatissa. Keskellä pää- ja sotaministeri *Päts*, hänestä oikealle kenraali *Laidoner* ja vasemmalle tohtori *Louhivuori*.

4. Uusia suunnitelmia ja tarjouksia.

Oli selvää, että muutkin Suomen heimokansat, tällä kertaa inkeriläiset ja Aunuksen karjalaiset, tulisivat kääntämään katseensa apua pyytäen Suomeen. Toive parempiin olosuhteihin pääsemisestä oli syntynyt heidänkin keskuudessaan vanhan sortajan, Venäjän, heikkouden hetkellä. Suomi oli sekä maantieteellisesti että kansallisesti heille lähin tuki tässä heidän pyrinnössään. Tosin suomalaisten vapaaehtoisten tukema Vienan Karjalan vapaustaistelu v. 1918 oli kukistettu. Mutta suomalaisten joukkojen voitot Suomenlahden eteläpuolella herättivät sen sijaan suuria toiveita ja luottamusta suomalaiseen sotilaskuntoon.

Inkeriläiset pakolaiset olivat jo asettaneet toimikunnan ajamaan maansa asiaa Suomessa. Aunuksessakin tehtiin suunnitelmia kansannousua varten.

Ei ole kummeksittavaa, että inkeriläiset kääntyivät Viron Avustamisen Päätoimikunnan puoleen pyytäen sitä huolehtimaan virolaisten lisäksi muidenkin rajantakaisten heimokansojen eduista ja ensi aluksi ryhtymään välittäjäksi Suomen hallituksen ja Inkerin hoitokomitean välillä. Se johtui epäilemättä siitä, että Päätoimikunta oli valmis, verrattain hyvin järjestetty liikkeellepaneva voima, joka nojautui Suomen valtiopäivien enemmistön kannatukseen ja nautti hallituksen silmissä arvonantoa.

Päätoimikunnan kokouksessa helmikuun 1 p:nä esitettiin Inkerin hoitokomitean kirjelmä, jonka ehdotuksia sota-asiaintoimikunta lausunnossaan puolsi. Viimemainittu katsoi toiminta-ajan Inkerissä sillä hetkellä parhaaksi, kun bolshevikeilla oli yllin kyllin tekemistä monissa sodissaan, ja kun heidän päähuomionsa oli kohdistettu Saksassa aikaansaatavaan bolshevistiseen vallan-

kumoukseen; suurvalloilla taas oli täysi työ rauhanneuvotteluissa, joten vakavampia esteitä Inkerin vapauttamiselle ei ollut odotettavissa.

Päätoimikunnan jäsenet asettuivat periaatteessa kannattamaan Inkerin auttamista, mutta pitivät kysymystä poliittisesti erittäin vaikeasti ratkaistavana Pietarin välittömän läheisyyden vuoksi. Sitäpaitsi Päätoimikunta oli sitä mieltä, että jos avustustyötä saatettaisiin laajentaa, olisi tärkeämpää ryhtyä suomalaiselta taholta ensin toimimaan Aunuksessa, jossa menestymismahdollisuuksia voitiin pitää suurempina kuin Inkerissä. Hoitokunnan suunnitelmaa, että parituhatta suomalaista yhtyisi inkeriläisiin joukkoihin joko hyökättyään suoraan Karjalan kannaksen kautta tai kierrettyään Laatokan, pidettiin epäonnistuneena. Katsottiin, että Inkerin avustaminen suomalaisilla joukoilla pitäisi joka tapauksessa rajoittaa bolshevikien karkoitukseen, ellei hetki osoittautuisi suotuisaksi Suur-Suomen aikaansaamiseksi. Päätoimikunta päätti senvuoksi toistaiseksi pysyä entisen toimintansa puitteissa. Kuitenkin valtuutettiin sota-asiaintoimikunta edelleen neuvottelemaan inkeriläisten kanssa.

Yhteistoimintaa Päätoimikunnan ja inkeriläisten välillä jatkui sittemmin. Niinpä Päätoimikunnan kokouksessa helmikuun 4 p:nä esitettiin hoitokomitean kirjelmä, jossa se pyysi Päätoimikuntaa myötävaikuttamaan siihen suuntaan, että 1:o asekuntoisia inkeriläisiä saataisiin koota Suomessa määrättyyn paikkaan, 2:o tarkoitusta varten hankittaisiin varoja ja 3:o inkeriläisten matkustuslupiin nähden myönnettäisiin helpotuksia. Tämän anomuksen johdosta Päätoimikunta valtuutti puheenjohtajansa käymään henkilökohtaisesti hallituksen jäsenien luona esittämässä inkeriläisten toivomuksia.

Inkerin asia edistyi seuraavina kuukausina siinä määrin, että maaliskuun alkupuolella ensimmäinen, kylläkin harvalukuinen joukko inkeriläisiä sotilaita matkusti yli Suomenlahden jäänmurtaja »Väinämöisellä» Tallinnaan.

Päätoimikunnan kokouksessa kesäkuun 16 p:nä Inkerin kysymys tuli vielä kerran esille. Puheenjohtajana toimiva tohtori *Holma* ilmoitti hänelle esitetyn toivomuksia, että inkeriläiset saisivat Suomestä värvätä pienemmän määrän alipäällystöä ja upseereita niiden suomalaisten lisäksi, jotka jo olivat Inkerissä. Hallitus puolestaan oli ilmoittanut olevansa suostuvainen siihen siinä tapauksessa, että tähän aikaan suunnittelunalaisesta uudesta Viron retkestä ei

tulisi mitään, ja että inkeriläiset toimisivat vapaasti virolaisen ylikomennon alaisina, eivätkä venäläisten yhteydessä.

Tällöin aie uudesta retkikunnasta Viroon oli juuri rauennut. Inkerin hoitokomitea taas oli selittänyt inkeriläisten joukkojen olevan riippumattomia venäläisistä. Sen johdosta Suomen hallitus oli päättänyt, että Inkeriin sai värvätä upseereja ja aliupseereja, mikäli he eivät olleet Suomen armeijan vakinaisessa palveluksessa.

Katsoen Inkerin kysymyksen tärkeyteen Suomelle Päätoimikunta päätti vast'edeskin avustaa Inkerin hoitokomiteaa antamalla sen toivomuksille moraalista kannatustaan ja esittämällä niitä hyväksyttäviksi, mikäli hoitokomitea tarvitsisi Päätoimikunnan apua tässä suhteessa.

Inkerin vapaajoukkojen lukumäärä kasvoi sitten huomattavasti. Inkerin rykmentti alistettiin virolaisen ylikomennon alaiseksi ja otti lukuisten suomalaisten vapaaehtoisten tukemana ja suomalaisten upseerien johtamana kunniakkaasti osaa virolais-venäläisten joukkojen rynnistykseen Pietaria vastaan. Inkerin rykmentti taisteli voitokkaasti Inkerinmaalla ollen mukana m. m. Krasnaja Gorkan valloituksessa.

Mutta venäläisten joukkojen ylimmän päällystön ja Inkerin rykmentin välillä syntyneiden jyrkkien erimielisyyksien johdosta venäläiset väkivaltaisesti riisuivat Inkerin rykmentin aseista. Samalla he kuitenkin tekivät lopun menestyksestään. Yhtä nopeasti kuin valkoiset joukot olivat siihen saakka rynnistäneet eteenpäin, täytyi venäläisten nyt peräytyä menettäen lopuksi kaikki valloittamansa alueet ja täydelleen sekä sotilaallisen että poliittisen merkityksensä. Virolaiset joukot, jotka olivat edenneet meren rantaa pitkin samanaikaisesti Inkerin rykmentin ja venäläisten joukkojen hyökkäyksen kanssa, peräytyivät niiden keralla entisille asemilleen.

Hajoittavaa erimielisyyttä syntyi inkeriläisten keskuudessa onnettoman käänteen johdosta. Toiset tahtoivat hyökättäväksi Karjalan kannaksen kautta Pohjois-Inkeriin, toiset pysyttäväksi entisen suunnitelman kannalla. Perustettiin erikoinen Pohjois-Inkerin vapaaehtoinen armeija, johon myöskin suomalaisia upseereja ja sotilaita liittyi vapaaehtoisina, ja joka taisteli vaihtelevalla onnella saamatta kuitenkaan mitään erikoista aikaan. Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä tehdyn rauhansopimuksen mukaan tämän Inkerin viimeisen sotilasosaston täytyi jättää Pohjois-Inkerin kylät ja siir-

työ Suomen puolelle, jossa se hajoitettiin syystalvella 1920. Inkerin kansan onnetonta tilaa ei oltu onnistuttu helpottamaan.

Tässä yhteydessä on syytä selvittää Suomen virallisten piirien ja Päätoimikunnan suhdetta niihin maassamme oleskelleihin venäläisiin pakolaisiin, jotka Ranskan vallankumouksen aikana naapurimaihin paenneiden emigranttien tapaan tekivät suunnitelman toisensa jälkeen isänmaansa olojen saattamiseksi ennalleen.

Venäjältä oli tulvaillut rajan ylitse Suomeen huomattavia määriä venäläisiä pakolaisia, joiden tiedettiin suurimmaksi osaksi olevan Venäjän entisen järjestelmän miehiä ja Suomen itsenäisyyden vihollisia. Heitä tuli siinä määrin, että se herätti yleistä huolestumista maassamme, aiheuttipa eduskunnassa tammikuun 10 p:nä maalaisliiton puolelta välikysymyksenkin.

Pääministeri *Ingman* vastasi välikysymykseen viikkoa myöhemmin tehden selkoa hallituksen toimenpiteistä venäläistulvan ehkäisemiseksi ja selostaen syitä, joiden vuoksi hallitus oli katsonut mahdottomaksi kokonaan estää venäläisten pakolaisten tulon yli rajan ja asettumisen Suomeen. Keskustelun aikana, jonka jälkeen eduskunta hyväksyi yksinkertaisen päiväjärjestyksen siirtymisen, annetuista lausunnoista lainaamme osan kansanedustaja *Alkion* puheesta, joka epäilemättä kuvastaa kansamme laajojen piirien silloin verrattain yleistä mielipidettä kysymyksenalaisesta asiasta. Hän lausui m. m.:

»Meidän päämäränämme täytyy olla, että se Venäjä, joka nousee tämän jälkeen, ei ole sama Venäjä, joka tähän saakka on ollut, ja joka on Suomea ja muita kansoja sortanut. *Meidän valtiollisena päämääränämme täytyy olla, että Venäjä rajoitetaan omien rajojensa sisälle, ja että Pietarin kaupungin valtiollinen merkitys sen kautta hävitetään, että se lakkaa olemasta Venäjän pääkaupunki.* — — —

Meillä on siis venäläisten kanssa paljon ratkaistavaa, ennenkuin Suomi on itsenäinen, eikä Suomi ole se paikka, jossa siis venäläistä sotaväkeä vastaiseksi kasvatetaan, enempää bolshevistista kuin porvarillistakaan sotaväkeä. Suomi täytyy siis puhdistaa venäläisistä, ja Suomen täytyy antaa venäläisten ymmärtää, että minkäänlaiset sotilaalliset suhteet Suomen ja Venäjän välillä vastaisuudessa eivät tule kysymykseen. — — — Suomen tulevaisuutta ei rakenneta Venäjän aseiden apuun, vaan se täytyy rakentaa täydellisen riippumattomuuden ja puolueettomuuden pohjalle kaikkiin ulkovaltoihin nähden. Siltä kannalta katsoen meillä siis ei ole venäläisten kanssa

suunniteltavana minkäänlaista yhteistoimintaa sotilaallisessa tarkoituksessa. Mutta senjälkeen kun Venäjä uudestansa muodostuu omana itsenänsä, rasittamatta ja sortamatta muita kansallisuuksia, tietysti syntyvät aivan uudet suhteet. Mutta venäläisten nähtävästi täytyy vielä jotakin oppia, ennenkuin he osaavat asettua näihin uusiin oloihin.»

Aluksi näillä maahamme paenneilla venäläisillä upseereilla ja entisen Venäjän luottamusmiehillä ei näy olleen aikomustakaan siirtyä Viroon taistelemaan bolshevikeja vastaan. Niinpä eräs venäläinen pakolainen vastasi »Karjala» lehden edustajan kysymykseen, miksi Suomeen paenneet venäläiset eivät lähde Viroon taistelemaan bolshevikeja vastaan, seuraavaan tapaan:

»Kun nykyinen Viron tasavalta syntyi, tapahtui se vastoin laillisen Venäjän tahtoa. Vaikkakaan virolaisilla silloin ei ollut mitään esteitä itsenäisyyden julistukselleen ja Venäjä oli voimattomana syvässä rappiotilassa, niin virolaisten piti sittenkin tietää, ettei heidän itsenäisyytensä rauhallisten olojen palattua voi tulla kysymykseen muuta kuin *Venäjän* suostumuksella, maan, jonka *osa se on.* Viro on siis omin lupinsa tehnyt itsestään itsenäisen.

Kun nyt bolshevikit muutama viikko sitten aloittivat hyökkäyksensä Viroon laajentaakseen neuvostohallituksen valtaa Venäjän entisiin rajoihin saakka, antoi Viron tasavalta julistuksen, jossa se kutsui venäläisiä Viron armeijan riveihin taisteluun bolshevismia vastaan. Ottamalla kutsun vastaan ja liittymällä Viron hallituksen joukkoihin venäläiset tunnustaisivat siis Viron tasavallan itsenäisyyden. Sellainen venäläinen, joka liittyisi virolaisiin joukkoihin ja taistelun loputtua esittäisi virolaisille omat *venäläiset* mielipiteensä tulisi menetelleeksi epärehellisesti.»

Nämäkin syyt ovat jossakin määrin voineet olla vaikuttamassa muutamien venäläisten emigranttien suhteeseen Viron taistelukutsuun. Mutta pääsyy heidän kielteiseen kantaansa oli epäilemättä se, että virolaisilla aseilla ei siihen mennessä ollut vielä ollut menestystä. Tätä olettamusta tukee sekin, että sittenkuin suomalaisten vapaaehtoisten ja virolaisten voimakas eteneminen tammikuun alkupäivinä alkoi, heräsi venäläisissä halu ottaa osaa tähän taisteluun, jonka he toivoivat tekevän mahdolliseksi Venäjän ennalleen saattamisen.

Heidän suunnitelmansa oli muodostaa Suomessa enimmäkseen upseereista kokoonpantu vapaaehtoinen armeija, joka sitten siirrettäisiin Viroon. Niinkauankuin se taistelisi Viron kansallisten rajo-

jen sisällä, alistuisi se virolaiseen ylikomentoon, mutta Venäjälle tultuaan asettaisi oman ylipäällikkönsä. Viron itsenäisyyden tunnustamisesta ei ollut puhettakaan. Suunnilleen samanlainen toimintaohjelma oli Virossa muodostetuilla venäläisillä joukoilla.

Jo tammikuun alkupuolella venäläinen kenraali *Arsenjeff* kääntyi vastanimitetyn suomalaisten vapaaehtoisten joukkojen ylipäällikön puoleen pyytäen hänen myötävaikutustaan siihen, että Suomessa oleskeleville venäläisille upseereille myönnettäisiin oikeus järjestäytyä Suomessa ja sitten päästä Viroon taistelemaan hänen komentonsa alaisuudessa yhdessä suomalaisten joukkojen kanssa. Kenraali *Wetzer* omasta puolestaan oli suostuvainen ehdotukseen. Hän katsoi kuitenkin välttämättömäksi tiedustella myöskin Päätoimikunnan mielipidettä asiassa.

Kokouksessaan tammikuun 7 p:nä Päätoimikunta käsitteli kenraali *Arsenjeffin* pyyntöä ja päätti yksimielisesti suhtautua kielteisesti ehdotukseen, että puheenaoleva venäläisjoukko asetettaisiin kenraali *Wetzerin* komentoon. Ei liioin pidetty suotavana, että mainittu joukko muodostettaisiin Suomessa. Jos sen sijaan venäläiset järjestäytyisivät Virossa ja virolainen sotilasjohto päättäisi liittää heidät kenraali *Wetzerin* komentoon, katsottiin sen olevan yksin Viron hallituksen ja sotilasjohdon ratkaisupiiriin kuuluvan kysymyksen.

Päätoimikunnan kokouksessa tammikuun 17 p:nä asia tuli kuitenkin uudelleen esille niiden kahnausten ja vihamielisyyksien johdosta, joita Tallinnassa ja muuallakin Virossa oli syntynyt suomalaisten vapaaehtoisten ja venäläisten upseerien välillä. Katsottiin tarpeelliseksi tarkistaa ennen tehty päätös. Pidettiin tärkeänä, että Suomen hallitus ei ensinkään ryhtyisi siirtämään venäläisiä Viroon, eikä sallisi heidän asestamistaan Suomessa, koska heidän taistelunsa tarkoitus oli saattaa *Pietarin valtiollinen merkitys ennalleen*, ja Suomen etuja silmällä pitäen oli koetettava vähentää se mahdollisimman pieneksi. Päätoimikunta päätti saattaa kylmän, kielteisen kantansa venäläisten puuhiin nähden sekä Suomen että Viron hallituksen tietoon.

Suomen hallitus päättikin olla sallimatta venäläisten asestautumista Suomessa ja siirtämistä täältä Viroon. Sen sijaan katsottiin mahdolliseksi antaa Suomessa oleville venäläisille pakolaisille lupa siirtyä *Latvian tasavallan* alueelle, jonka hallitus oli tammikuun 11 p:nä valtuutettunsa kautta pyytänyt Suomen hallitukselta lupaa värvätä

avukseen venäläisiä vapaaehtoisia Suomesta. Suomen etujen mukaista katsottiin olevan, että maassamme oleskelevat venäläiset saataisiin, mikäli mahdollista, siirtymään täältä sellaisiin maihin, joissa he eivät voisi vahingoittaa Suomen asiaa.

Hallitus suostui siihen, että Latvian tasavallan avuksi koottaisiin Suomessa venäläisiä seuraavilla ehdoilla:

1:o että kokoutuminen tapahtuu Tammisaaren alueella Uudenmaan läänin maaherran kanssa tehdyn lähemmän sopimuksen mukaisesti;

2:o että samalla kertaa koolla olevien vapaaehtoisten lukumäärä ei saa nousta yli 250 miehen; ja

3:o että vapaaehtoisten poiskuljetus määräpaikalleen järjestetään siten, ettei sanottu lukumäärä, 250, milloinkaan yhtäjaksoisesti tule olemaan koolla yhtä viikkoa kauemmin.

Asia aiheutti kuitenkin eduskunnassa välikysymyksen maalaisliiton puolelta. Tässä, kansanedustaja *Mikko Luopajärven* helmikuun 13 p:nä 1919 päiväämässä tiedustelussa mainitaan myös, että useat venäläisten pakolaisten johtomiehistä tunnustivat *Koltshakin* ohjelman, jossa lausutaan m. m.: »*uusi valta saa tehtäväkseen — — — Venäjästä irtautuneiden osien palauttamisen yhden ainoan yleisvenäläisen vallan alle.*» Kuultuaan pääministerin selityksen eduskunta hyväksyi kuitenkin tälläkin kerralla yksinkertaisen päiväjärjestykseen siirtymisen. Asia ei senjälkeen aiheuttanut enempää julkista keskustelua.

Mutta luonnollista on, että vallitsevissa oloissa sekä virallisella että epävirallisella taholla Suomessa seurattiin mahdollisimman tarkasti tilanteen kehittymistä Venäjällä. Jokaiselle oli selvää, että itäisen naapurimaan tapahtumilla saattoi olla ratkaiseva merkitys Suomellekin, jonka asemaa pidettiin Pietarin läheisyyden vuoksi jatkuvasti vaaranalaisena, ellei uuden Venäjän keskipistettä saataisi siirtymään jonnekin muualle. *Kysymys Pietarin kohtalosta* muodostui siten Suur-Suomi-aatteen rinnalla päivän polttavaksi.

Vaikkakaan Päätoimikunta ei ollut katsonut voivansa ottaa Inkerin asiaa haltuunsa, niin monen toimikunnan jäsenen mielestä ei saatu rajoittua vain Viron auttamiseen. Silloinen hetki näytti otolliselta Suomen arvon kohottamiseksi ja sen elinkysymysten ratkaisemiseksi suomalaisten toivomusten mukaisesti.

Suomi oli silloin Pohjois-Euroopan valtioista ainoa, jolla oli kykyä ja halua positiiviscen toimintaan. Venäjä, joka oli jatkuvasti oleva

Suomen itsenäisyyden uhkana, jos se palautuisi ennalleen, näytti olevan häviönsä partaalla ja melkein puolustuskyvytön. Sisällinen, bolshevikien ja heidän vastustajiensa sovittamattoman ristiriidan synnyttämä sota jäyti Venäjän valtakuntaa, jota lukuisat ulkonaiset viholliset samanaikaisesti ahdistivat. Suur-Suomen luominen ei niin ollen näyttänyt mahdottomalta. Virossa Suomi-Viro-unionilla oli lukuisia, vaikutusvaltaisia kannattajia. Inkeriläiset, aunukselaiset ja vienankarjalaiset taas valmistautuivat kukin tahollaan nousemaan venäläisiä vastaan ja olivat halukkaita liittymään suomalaisiin. Kysymys Pietarista näytti kaikkein vaikeimmin rakaistavalta.

Aktiivisen toiminnan suunnitelmista ja niistä vaikuttimista, jotka ohjasivat sitä kannattavien henkilöiden toimintaa tohtori *Louhivuori* mainitsi eräässä Päätoimikunnan kokouksessa suunnilleen seuraavaa: Täytyy vastata kieltävästi kysymykseen, olemmeko kyllin voimakkaita, jos bolshevikit, sittenkuin he ryhtyvät kokoamaan joukkojaan, saavat kerätyksi esim. satatuhatta miestä. Viro ei pysty itsenäisyyttään yksin puolustamaan. Ainoa mahdollisuus olisi hyökätä Pietariin yht'aikaa Suomesta ja Virosta käsin. — — — Jos taas Viro rupeaa joutumaan bolshevikien haltuun, on luultavaa, että Englanti pakottaa Skandinaavian valtakunnat Viron avuksi. Mutta silloin me joudumme syrjään tapausten kulusta. Ellei näinkään käy, vaan Viro joutuu bolshevikien valtaan, on se, jos porvarillinen Venäjä ententen avulla syntyy, menetetty sille.

Näitä ajatuksia tohtori *Louhivuori* oli ollut tilaisuudessa jo aikaisemmin esittämään Suomen hallituksen jäsenille. Tästä hän kertoo yksityisessä kirjeessään helmikuun 5 p:ltä 1919 kenraali *Wetzerille* seuraavaa:

»Otan vapauden Viron kysymyksen poliittisesta puolesta ilmoittaa, että mikäli olen keskusteluissa ulkoministerin kanssa saanut tietää, ei hallituksella liene mitään seuraavaa suunnitelmaa vastaan, joka minulla oli heti palattuani Tallinnasta kunnia esittää myöskin valtionhoitajalle:

Viro vapautetaan ilman muuta ulkomaalaista apua kuin Suomesta annettu. Jos venäläiset porvarit tahtovat olla mukana taistelussa bolshevikeja vastaan, eivät he missään tapauksessa saa ryhtyä rynnistykseen Pietaria vastaan, vaan jätetään Pietari kohtalonsa haltuun — ajan kypsyttyä, s. o. sittenkuin entente antaa suostumuksensa Suomen armeijan käyttöön, yhdistyneillä suoma-

laisilla ja virolaisilla (s. o. Virossa olevilla suomalaisilla apujoukoilla ja virolaisilla) valloitettavaksi ja luovutettavaksi niille, joille se määrätään. Tärkeätä on, etteivät venäläiset saa muodostaa vahvaa poliittista keskuskohtaa Pihkovan tai Narvan seuduille ja osoittaa ententelle, että he itse kykenevät muodostamaan uuden Venäjän, myöskin ilman suomalaista tai muuta tukea. Hallituksemme lienee ryhtynyt toimenpiteihin toteuttaakseen osan näistä suunnitelmista, mikäli se siitä riippuu. Korvaukseksi Pietarin valloituksesta vaaditaan, ettei Venäjällä saa olla sotalaivastoa Suomenlahdella, että entente tunnustaa Suomen ja Viron riippumattomuuden, että Ahvenanmaanasia ja kysymys Karjalasta järjestetään, että Viro saa tehdä puolustusliiton Suomen kanssa (Nargö-Porkkala) j. n. e., sekä luonnollisesti, että entente varustaa Pietarin elintarpeilla.

Jotta tehtäisiin mahdolliseksi toteuttaa nämä suunnitelmat, katsotaan, että suomalaisia apujoukkoja on käytettävä toistaiseksi vain virolaisella alueella, mikäli sotilaallinen tilanne ei ehdottomasti toisin vaadi, jotteivät ne liiaksi harventuisi, ja jotta ne olisivat valmiit, *jos ja kun* niin vaaditaan, käytettäviksi sotatoimintaan itää kohden yli Narovajoen.

Hiljattain herrat *Buxhoevden, Volkonsky, Arsenjeff, Judenitsh* y. m. ovat anoneet, että hallituksemme pyytäisi Viron hallitusta sallimaan niiden venäläisten, jotka saadaan Suomesta kerätyiksi bolshevikivastaista taistelua varten, matkustaa Viroon tai Latviaan tai ottamaan heidät Viron armeijaan. Olen saanut ulkoasiainministeriltä tehtäväksi neuvotella näiden herrojen ja Viron hallituksen kanssa tästä kysymyksestä. Kuten ylläolevasta selviää, ei ole Suomen eikä Viron etujen mukaista, että nämä herrat jo nyt muodostavat armeijan Venäjälle, ja senvuoksi Viron ja Latvian hallitukset tullevat vaatimaan heiltä, että he tunnustavat näiden valtioiden riippumattomuuden, jota heillä, kuten kreivi *Buxhoevden* minulle sanoi, ei ole oikeutta tehdä. Se ratkaisee asian.

Kun pidän tärkeänä, että Herra Kenraali on selvillä asian poliittisesta puolesta sellaisena kuin se nähdään täällä nykyään, olen rohjennut vaivata tällä selonteolla. Suunnitelma pidetään luonnollisesti salassa.»

Kuten ylläolevasta näkyy, suomalaisen apuretkikunnan johdolla oli rohkeita suunnitelmia. Jos ne olisivat onnistuneet, mitä ottaen huomioon silloin vallinneet olot ei voida pitää mahdottomana, olisi siitä koitunut Suomelle suuria etuja. Se, ettei niin käynyt, riippui

tietysti monista seikoista, joista täyttä selvyyttä ei vielä ole saatavissa.

Ei tiedetä, missä määrin Suomen hallitus todella oli kokonaisuudessaan asiaa käsitellyt tai ryhtynyt sen suhteen toimenpiteihin. Kenraali *Mannerheim*, joka, kuten ylläolevasta kirjeestä käy ilmi, alussa suhtautui suopeasti asiaan, oli jo helmikuun lopulla, jolloin tohtori *Louhivuori* esitti hänelle kenraali *Laidonerin* yksityisesti tekemän suunnitelman Pietarin valtaamisesta suomalaisilla ja virolaisilla joukoilla, joista edelliset hyökkäisivät n. 40.000 miehen vahvuisina Suomesta käsin ja jälkimmäiset 20.000 miehen vahvuisina Suomenlahden eteläpuolitse, aietta vastaan huomauttaen m. m., että Suomen armeijan mobilisatsionisuunnitelma ei ollut valmis, ettei ollut tietoa ententen suhtautumisesta asiaan j. n. e. Arvatenkin Englanti, jolla silloin oli väkeä Muurmannin rannalla, tahtoi säästää Pietarin itselleen. Niin menetettiin otollinen hetki. Myöhemmin keväällä olosuhteet kokonaan muuttuivat (*Koltshakin* y. m. häviöt, Englannin vallan heikontuminen Muurmannilla j. n. e.). Kesällä vasta kenraali *Mannerheim* olisi ollut valmis ryhtymään retkeen, jolloin yritys olisi tapahtunut aivan riippumatta yllämainituista suunnitelmista ja erillään Viron avustamisesta. Siitä ei kuitenkaan tullut mitään.

Veltostava garnisonielämä sotaväen järjestykselle vaarallisissa Viron kaupungeissa aikaansai kurin höltymisen ja synnytti kotiikävän suomalaisissa vapaajoukoissa. Samat joukot, jotka riemumielin olivat rientäneet kuumimpaankin otteluun ja taistelleet uljaasti suuria ylivoimia vastaan, eivät jaksaneet rauhassa ja levossa odottaa uutta toiminnan hetkeä, etenkään, kun niillä ei ollut aavistusta siitä, mitä todella suunniteltiin, ja miksi niitä yhä edelleen pidettiin Virossa. Se, mikä oli ollut pelättävissä, tapahtui: pitkällinen lepoaika teki lopun joukkojen kärsivällisyydestä, ne tahtoivat kotiin.

Näyttipä hetkittäin siltäkin, että juuri venäläiset, joiden toimintaa uuden, porvarillisen Venäjän luomiseksi Päätoimikunta, mahdollisuuksiensa mukaan, oli pyrkinyt estämään, saavuttaisivat päämääränsä. He pääsivät Narvan rintamalle ja alkoivat yhdessä inkeriläisten ja virolaisten kanssa edetä voitokkaasti Pietaria kohden, kuten aikaisemmin on mainittu. Mutta suomalaisen Päätoimikunnan noudattamaa politiikkaa venäläisiä kohtaan Viron hallitus itse asiassa tällöinkin noudatti suhtautuen venäläisiin up-

seereihin ja heidän suunnitelmiinsa epäluuloisesti ja antaen heille perään vain, mikäli se katsottiin välttämättömäksi, niinkauankuin ei oltu selvillä, miten suuria tuloksia heidän puuhistaan seuraisi. Virolaisia joukkoja otti kyllä osaa venäläisten operatsioniin Inkerinmaalla, mutta ei liene liian uskallettua olettaa, etteivät ne suinkaan tarkoittaneet niin paljon venäläisten porvarillisten tukemista taistelussa uuden Venäjän puolesta kuin heidän toimintansa *valvomista.* Se selittäisi myöskin sen, miksi virolaiset venäläisten upseerijoukkojen vastoinkäymisten alettua eivät yrittäneetkään tarmokkaasti auttaa niitä vereksillä joukoilla ja voimakkailla vastahyökkäyksillä. Virolainen politiikka ymmärsi aivan oikein, että porvarillinen Venäjä siten synnytettynä olisi siihen aikaan ollut paljon vaarallisempi vainolainen itsenäiselle Virolle kuin bolshevikien sekasortoinen ja vihollisten ympäröimä valta.

Suomen sukukansojen lisäksi Itämeren rantamaiden vieraitakin valtoja kääntyi Viron Avustamisen Päätoimikunnan puoleen anoen sen apua. Se oli ripeällä ja menestyksellisellä toiminnallaan Viron hyväksi herättänyt yleistä luottamusta. Sitä pidettiin myöskin ainoana, jonka kautta oli mahdollista saada erinomaisen sotilasmaineen saavuttaneita suomalaisia vapaajoukkoja taistelemaan bolshevikeja vastaan.

Päätoimikunnan kokouksessa helmikuun 4 p:nä puheenjohtaja ilmoitti Latvian ministeripresidentin, herra *Ullmaniksen* pyytäneen saada käyttää Virossa olevia suomalaisia vapaajoukkoja Latvian vapauttamiseksi bolshevikeista. Viron pääministeri oli ollut sitä mieltä, että osa suomalaisista voitaisiin kyllä Viron puolesta lähettää Latviaan, jos Päätoimikunta suostuisi siihen. Kyseessä olevan maan silloisesta asemasta puheenjohtaja antoi, saamiensa tietojen perusteella, seuraavan kuvauksen:

»Toiveita on, että lättiläiset voivat, kun heidän maansa on puhdistettu, mobilisoida n. 6.000 miestä. Varoja ja aseita ei ole, mutta toivotaan Englannin tässä suhteessa tarjoavan apua. Tiedusteltaessa, eikö virolaisia joukkoja voitaisi käyttää Lätin puhdistamiseen, herra *Ullmanis* arveli, etteivät bolshevikit virolaisia pelkää. Ruotsistakin toivotaan saatavan Lätin avuksi n. 3.000 miestä, jos taloudellinen puoli saadaan järjestetyksi, mutta ruotsalaisten vaatimukset, 6 kk:n sitoumus ja 300 kruunua palkkaa kuussa, tuntuvat varsin suurilta.»

Kun vielä valtionhoitaja oli keskustelussa puheenjohtajan kanssa ollut sitä mieltä, ettei suomalaisia vapaajoukkoja olisi vielä vietävä Viron kansallisten rajojen ulkopuolelle, asettui Päätoimikunta puheenjohtajan ehdotuksesta Latvian avustamiseen nähden kielteiselle kannalle.

Seuraavassa Päätoimikunnan kokouksessa, helmikuun 12 p:nä, puheenjohtaja taas ilmoitti Saksan Helsingissä olevan lähettilään, vapaaherra *von Brückin* tiedustelleen, olisiko Päätoimikunta taipuvainen siihen, että sen alaisia suomalaisia vapaaehtoisia käytettäisiin yhdessä saksalaisten, kreivi *von der Goltzin* johtamien joukkojen kanssa Liivinmaalla, ja selittäneen samalla, että rahaa oli yritystä varten saatavissa, joten taloudellinen puoli oli täysin turvattu. Puheenjohtaja oli vapaaherra *von Brückille* lausunut omana käsityksenään, että suomalaiset vapaaehtoiset tarvittiin Viron suojaksi, ja että heitä ei niin ollen voitu toistaiseksi siirtää Viron kansallisten rajojen ulkopuolelle, mutta että asia tultaisiin esittämään Päätoimikunnalle.

Päätoimikunta päätti valtuuttaa puheenjohtajansa saattamaan suullisesti vapaaherra *von Brückin* tietoon, että Päätoimikunta asettuu puheenjohtajansa esittämälle kannalle, mitä tulee suomalaisten vapaaehtoisten siirtämiseen Viron rajojen ulkopuolelle. Mutta sitä ei ollut ymmärrettävä niin, että Päätoimikunta suhtautuisi kylmäkiskoisesti saksalaisiin, päinvastoin se ottaisi mielellään edelleenkin vastaan tiedonantoja heidän asemastaan Lätinmaalla harkitakseen tulevia toimintamahdollisuuksia. Vapaaherra *von Brück* ilmoitti ymmärtävänsä Päätoimikunnan kannan.

Samoihin aikoihin Päätoimikunnan Tallinnassa olevan edustajan, tohtori *Kettusen* puoleen kääntyi sikäläinen Saksan edustaja tiedustellen, Libaun saksalaiselta lähetystöltä saamansa käskyn mukaan, olisiko mahdollista saada suomalaisia vapaaehtoisia saksalaisten avuksi Lätinmaalle. Tuntien Päätoimikunnan kannan tohtori *Kettunen* vastasi, ettei suomalaisia joukkoja voitu siirtää Viron kansallisten rajojen ulkopuolelle.

Sen pitemmälle asia ei kehittynytkään. Saksalaiset jäivät yksin taistelemaan Lätinmaalle joka puolelta uhkaavia vihollisia vastaan. Kenraali, kreivi *von der Goltzin* johdolla he taistelivat kauan menestyksellisesti venäläisiä, lättiläisiä, vieläpä virolaisiakin vastaan, jolloin siis suomalaiset vapaaehtoiset ja maamme entiset auttajat olivat vihollisleireissä. Taisteluja suomalaisten ja saksalaisten joukkojen

välillä ei kuitenkaan sattunut. Suomalaiset vapaaehtoiset olivat luonnollisesti hyvin haluttomia taistelemaan niitä miehiä vastaan, joille isänmaamme on ikuisessa kiitollisuuden velassa. Tästä virolaiset sekä poliittiset että sotilaalliset johtajat olivat selvillä. Niinpä, kun sittemmin tuli puhe uusien suomalaisten joukkojen lähettämisestä Viroon, he ilmoittivat, että koska bolshevikivaara oli toistaiseksi torjuttu ja vain Lätinmaalla olevien saksalaisten joukkojen puolelta oli olemassa sodanuhka, jonka torjumiseen *suomalaisia joukkoja ei kuitenkaan voitaisi käyttää*, niin he eivät katsoneet enää tarvitsevansa suomalaisten sotilasapua.

Epäilemättä Päätoimikunta menetteli viisaasti pysytellessään kokonaan erillään Lätinmaan vielä silloin perin sekavista oloista.

5. Tanskalainen apuretkikunta.

Aikaisemmin on mainittu, että Viron Avustamisen Päätoimikunnan kehoituksesta Tanskassa ryhdyttiin puuhaamaan suomalaisen ylipäällikön alaista tanskalaista retkikuntaa Viron avuksi.

Tohtori *Louhivuori* tiedoitti tammikuun 7 p:nä Päätoimikunnalle tanskalaisten ryhtyneen keräämään apujoukkoja, jotka suomalaisilla laivoilla kuljetettaisiin Suomeen järjestettäviksi ja senjälkeen Viroon lähetettäviksi. Kunkin miehen varustamisen laskettiin tulevan maksamaan jonkin verran toistasataa Tanskan kruunua. Asian edelleen ajamisen ja valmistamisen Päätoimikunta jätti sotaasiaintoimikunnalle.

Kysymys tanskalaisesta apujoukosta kehittyi kuitenkin verrattain hitaasti, niin että tohtori *Louhivuori* saattoi vasta helmikuun 1 p:nä ilmoittaa Päätoimikunnan välittämien neuvottelujen johtaneen tanskalaisten ja Viron pääministerin välillä suotuisaan tulokseen. Sen johdosta Päätoimikunnan puheenjohtaja ja Viron Helsingissä oleva edustaja, tohtori *Kallas* sopivat siitä, että kenraali *Lode* värväisi Viron avuksi tanskalaisia, jotka tulisivat kuulumaan Viron Avustamisen Päätoimikunnan joukkoihin ja kenraali *Wetzerin* komentoon.

Tämän jälkeen ryhdyttiin Tanskassa ripeästi toimeen. Suuria vaikeuksia tuotti kuitenkin se seikka, että huolimatta tanskalaisen retkikunnan johtajien ja Päätoimikunnan kiirehtimisistä tarpeellisten käyttövarojen saanti Virosta lykkäytyi viikosta viikkoon, maan raha-asiat kun olivat tähän aikaan tavattoman huonot. Kun rahat vihdoinkin maaliskuun alussa saatiin, pääsi retkikunnan muodostaminen parempaan vauhtiin. Kenraali *Lode* allekirjoitti välikirjat Viron Avustamisen Päätoimikunnan ja Viron hallituksen puolesta.

Englantilaiset puolestaan helpottivat apujoukon muodostamisvaikeuksia antamalla retkikuntaa varten tuhat sotilaspukua. Tanskalaiset apuretkeilijät Virossa herättivätkin sittemmin suurta huomiota erinomaisen täydellisen varustuksensa vuoksi.

Mutta ennenkuin tanskalainen retkikunta, johon piti kuulua n. 1.000 miestä, ehti lähteä matkalle, alkoi liikkua huhuja suomalaisen avustustoiminnan lakkaamisesta. Useat retkelle jo ilmoittautuneet peräytyivät, kun saapui varma tieto, että suomalaiset joukot olivat jo suurimmaksi osaksi jättäneet Viron ja loputkin tulisivat lähitule-

Tanskalaisia vapaaehtoisia Helsingin asemalla.

vaisuudessa poistumaan maasta, ja ettei ollut ensinkään varmaa, tulisiko Suomesta uutta retkikuntaa enää lähetettäväksi Viroon.

Tanskalaisen apujoukon puolesta sähkötettiin maaliskuun 13 p:nä tohtori *Louhivuorelle*, että 250-miehinen joukko-osasto oli valmis kuljetettavaksi Suomeen. Viikkoa myöhemmin olisi toinen yhtä suuri joukko matkavalmis. Samalla ilmoitettiin kuitenkin, että tanskalaisen avun puuhaajat epäilivät ottaa kannettavakseen edesvastuuta retkikunnasta, ellei ollut varmuutta suomalaisen avustustoiminnan jatkumisesta, koska sekä sotilaallinen että poliittinen tilanne Virossa tällöin näytti kaikista tiedoista päättäen varsin synkältä.

Maaliskuun 27 p:nä sähkötettiin Kööpenhaminasta jälleen ilmoittaen 250-miehisen ensimmäisen tanskalaisjoukon kapteeni *Gudmen*

johdolla lähtevän samana päivänä »Mercur» laivalla matkalle ja saapuvan 29 p:nä Hankoon, jossa Päätoimikunnan edustajan pitäisi olla vastassa.

Väliin tulleiden esteiden takia (tanskalaiset bolshevikit estivät m. m. osan laivaan juuri nousemassa olevia miehiä matkalle lähtemästä) Suomeen saapui kuitenkin vain 189 miestä, joista 3 kapteenia, 9 luutnanttia, 1 lääkäri, 1 vääpeli, 4 kersanttia, 8 alikersanttia, 16 korpraalia, 2 alikorpraalia ja 145 sotilasta. Joukko-osaston, jonka yksi komppania jalkaväkeä ja yksi tykistöpatteri muodostivat, pääl-

Tanskalaisia Viron retkeläisiä Helsingin asemalla.

likkönä toimi kapteeni *Gudme*, komppanianjohtajana kapteeni *Borgelin* ja patterinpäällikkönä kapteeni *Mortensen*.

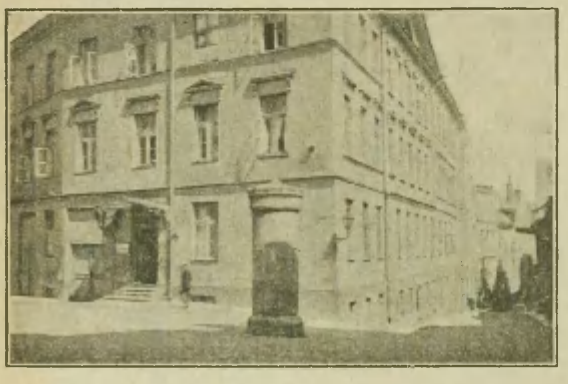
Päätoimikunnan kokouksessa huhtikuun 7 p:nä tohtori *Louhivuori* ilmoitti tämän Päätoimikunnan aloitteesta ja puolittain sen johdon alaisena perustetun tanskalaisen apujoukon saapumisesta. Tanskalaiset olivat selittäneet, että he olisivat kernaasti yhteistoiminnassa suomalaisten kanssa ja taistelisivat mieluimmin suomalaisen ylipäällikön alaisina. Sen johdosta, että syntyneiden erimielisyyksien johdosta Päätoimikunta oli tähän aikaan vapauttanut eversti *Kalmin* palveluksestaan, olivat tanskalaiset ilmoittaneet olevansa valmiit yhtymään vaikkapa eversti *Ekströmin* joukkoihin asettaen kuitenkin tällöin ehdoksi sen, että »riikinruotsalaisia» ei otettaisi mukaan.

Tohtori *Louhivuoren* ehdotuksesta Päätoimikunta päätti tanskalaisten takia pitää toimintaansa vielä hiljaisessa käynnissä, vaikka suomalaisen apuretkikunnan uudesta Viroon lähettämisestä ei enää tulisikaan mitään.

Huhtikuun alkupuolella tanskalaiset saapuivat Viroon. Heidän suhteensa siellä vielä olevien suomalaisten joukkojen upseereihin oli hyvä, kun taas »riikinruotsalaisia» he karttoivat.

Tämä ensimmäinen tanskalainen joukko-osasto jäi myöskin viimeiseksi Viroon lähetetyksi. Uusia tanskalaisjoukkoja ei enää saapunut, sittenkuin suomalaiset joukot olivat lopullisesti poistuneet maasta. Viroon jo tullut tanskalaisosasto viipyi kauan Tallinnassa, josta se kesällä lähti rintamalle ottaen siellä osaa taisteluihin, m. m. Pihkovan valtaukseen.

6. Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunta.

Hotelli St. Petersburg.

Heti senjälkeen, kun Viron Avustamisen Päätoimikunnan ja kenraali *Wetzerin* välillä oli tehty sopimus vapaaehtoisten joukkojen ylijohdosta, ryhtyi viimemainittu panemaan kuntoon esikuntaansa. — Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunta matkusti tammikuun 17 p:nä Tallinnaan asettuen sinne asumaan.

Esikunta majoitettiin raatihuoneen torin läheisyydessä sijaitsevaan hotelli St. Petersburgiin, joka kokonaisuudessaan oli luovutettu suomalaisen apuretkikunnan käytettäväksi, ja jonne sittemmin sijoitettiin retkikunnan Pääintendenttuuri, Etappi y. m.

Jo alusta alkaen oli tarkoitus siirtää esikunta lähemmäksi rintamaa ja jäädä Tallinnaan vain siksi aikaa, kunnes sopiva paikka löydettäisiin ja voitaisiin saattaa asianmukaiseen kuntoon. Tapan kauppalaa, Narvan ja Tarton rautateiden risteyksessä, ajateltiin ensimmäiseksi sijoituspaikaksi suomalaiselle esikunnalle. Sinne muutosta ei kuitenkaan tullut mitään. Esikunta majaili Tallinnassa toista viikkoa järjestäytyen ja hankkien tarpeellisia varustuksia tulevaa toimintaansa varten — liian suurenmoisia, kuten sittemmin kävi selville.

Alkuaan oli kenraali *Wetzerin* suunnitelma ollut, että hän suomalaisten joukkojen ylipäällikkönä ja eversti *Laidoner* Viron armeijan

ylipäällikkönä tulisivat olemaan yhdenarvoisia. Täten suomalaiset rykmentit olisivat tulleet hyvin itsenäiseen asemaan muodostaen tasa-arvoisen tekijän Viron armeijan rinnalla. Mutta sen kautta sodan johdon yhtenäisyys olisi joutunut vaaraan. Niinkauankuin virolaisten joukot olivat vähälukuiset ollen vain vähän enemmän kuin kaksi kertaa suuremmat suomalaisia joukkoja, jotka kuitenkin toisaalta olivat paljon paremmin järjestettyjä puhumattakaan niiden suuremmasta taisteluinnosta ja -kelpoisuudesta, oli tosiasiallinen tasa-arvoisuus niiden välillä olemassa. Mutta virolaisten joukkojen lukumäärä kasvoi päivä päivältä, ja niiden taistelukuntokin lisäytyi vähitellen, mutta varmasti. Tammikuun 16 p:nä virolaisten joukkojen lukumäärä — suomalaisia vapaaehtoisia siihen lukematta — oli seuraava: upseereja 992, sotilaita n. 10.000, kevyitä konekivääreja 94, konekivääreja 170 ja tykkejä 43.

Niin ollen täytyi suomalaisten vapaaehtoisten ylipäällikön suhteen Viron armeijan ylipäällikköön muodostua toiseksi kuin kenraali *Wetzer* oli ajatellut. Senvuoksi tohtori *Louhivuori* pyysi yksityisessä keskustelussa eversti *Laidoneria* uskomaan kenraali *Wetzerin* komentoon, mikäli se havaittiin mahdolliseksi, suomalaisten rykmenttien lisäksi virolaisiakin joukkoja. Eversti *Laidoner* lupasikin tehdä sen.

Kun tohtori *Louhivuori* pian senjälkeen, tammikuun 19 p:nä, tavatessaan kenraali *Wetzerin* Tallinnassa ilmoitti hänelle eversti *Laidonerin* suostumuksesta, sai hän samalla kuulla kenraali *Wetzerin* aikovan asettua kaikkine joukkoineen Tapaan järjestääkseen ja harjoittaakseen niitä ja ollakseen sitten tarpeen tullen käsillä. Tapaan piti Viroon jo osittain saapuneen Pohjan Poikain rykmentin lisäksi Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukonkin siirtyä, sittenkuin se olisi suorittanut Narvan valloituksen.

Ensimmäinen »Käsky Suomen Vapaajoukoille Virossa» ilmestyi Tallinnassa tammikuun 20 p:nä. Sen ensimmäinen kohta kuuluu:

»Viron hallituksen, Helsingissä olevan Viron Vapaaehtoisen Apuretkikunnan ja minun välillä kuluvan tammikuun 9 p:nä tehdyn kirjallisen sopimuksen mukaan olen vastaanottanut kaikkien Virossa toimivien Suomen Vapaajoukkojen päällikkyyden, jolloin minulla näiden joukkojen ylipäällikkönä on ylin määräämisvalta kaikkiin puhtaasti sotilaallisiin asioihin, kuten näiden joukkojen järjestelyyn, samoinkuin niiden taistelujohtoonkin, nähden, viimeksimainitussa tapauksessa kuitenkin Viron armeijapäällystön alaisena, josta asianomaisille joukkojen päälliköille tiedoksi ja noudatettavaksi ilmoitan.

Täysin tietoisena minulle uskottujen joukkojen johdon vaikeudesta toivon halun yhteisen päämäärän saavuttamiseksi antavan meille yksimielisyyttä ja voimaa ja kaikkien työtovereitteni, joukkojen päälliköistä sotamiestä myöten, vilpittömin mielin antavan minulle tukeansa.»

Tammikuun 25 p:nä *Laidoner*, jonka Viron hallitus tammikuun 20 p:nä oli koroittanut Narvan ja Tarton valloitusten johdosta kenraalimajuriksi, nimitti kenraali *Wetzerin* etelärintaman komentajaksi määräten samalla hänelle uskotun rintaman lähimmäksi tehtäväksi Valkin ja Võrun kaupunkien valloittamisen. Kenraali *Wetzerin* komentoon tuli täten suomalaisten rykmenttien lisäksi 2:sen divisioonan esikunta ja seuraavat joukko-osastot:

I. Moisakylän ryhmä: 6:s rykm. (1 pataljoona), 2 tykkiä ja 2 kapearaiteista panssarijunaa.
II. Viljandin-Valkin ryhmä: 3:s rykm. (2 pataljoonaa), 1 patteri (2 tykkiä), Viljandin suojeluspataljoona, 1 eskadroona ja *Balahovitshin* joukot (2 komppaniaa, 1 eskadroona ja 4 tykkiä).
III. Tarton-Valkin ryhmä: Tarton suojeluspataljoona, Tarton sissipataljoona, 2 tykkiä ja 3 panssarijunaa.
IV. Tarton-Võrun ryhmä: 2:nen rykm. (2 pataljoonaa ja 4 tykkiä), Tallinnan suojeluspataljoona (1 pataljoona ja 2 tykkiä) ja 2:sen ratsurykmentin 1 eskadroona.
V. Tartossa reservissä: Järvamaan suojeluspataljoona ja raskastykistöosasto (2 tykkiä).

Suomalaisten joukkojen keräämisestä Tapaan harjoittelemaan ei niin ollen voinut tulla mitään. Ensimmäistä Suomalaista Vapaajoukkoa tarvittiin yhä Narvan valloituksen jälkeenkin tukemaan itäistä rintamaa, jossa bolshevikien vastahyökkäys oli odotettavissa. Kenraali *Wetzerin* oli siirryttävä Tarttoon, johon eteläisen rintaman keskusjohto oli sijoitettu. Suomalaisten Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunta siirtyi luonnollisesti hänen mukanaan, joskin se suomalaisten joukkojen esikuntana olisi paremmin voitu sijoittaa molempien vapaajoukkojen toiminta-alueen keskipistettä lähempänä olevaan Tapaan. Pohjan Poikain rykmentti taas oli määrätty ottamaan osaa tulossa oleviin taisteluihin eteläisellä rintamalla.

Tammikuun 28 p:nä Suomalaisten Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunta saapui Tarttoon, jossa se sijoitettiin hotelli »Londoniin». Jo samana iltana suomalaiset oli kutsuttu »Wanemuine» teatteriin

vierasvaraisten tarttolaisten järjestämiin vastaanottojuhlallisuuksiin. Tästä juhlasta, josta m. m. ilmeni tarttolaisten sydämellinen suomalaisystävyys, mainittakoon tässä muutama sana.

Suomalaisen Pääesikunnan korkeimpana edustajana oli kenraali *Wetzerin* poissaollessa hänen esikuntapäällikkönsä, eversti *Lindberg*. Pohjan Poikain komentaja, eversti *Kalm* oli myöskin saapuvilla lukuisten upseerien kera. Eräs mukana ollut esikunnan upseeri kertoo juhlasta m. m.:

»Joukko Tarton suloisia naisia otti meidät kukin vastaan. Kaupungin korkeimpia viranomaisia oli myöskin läsnä. Avarat tilat täyttyivät vähitellen suomalaisilla miehillä ja naisilla. Kukkasia sateli ehtimiseen lehteriltä — sinne ylös piiloon arimmat vastaanottajattaremme olivat kätkeytyneet. ——— Hilpein mielin istuttiin sitten pitkän pöydän ääreen. Pidettiin muutamia lyhyempiä puheita, ja juotiin sekä Viron että Suomen maljoja. Sitten seurasi tanssia ja kahvia, taas tanssia ja likööriä. Välillä laulettiin ja soitettiin. Oli sekä hauskaa että juhlallista. Ilta ei milloinkaan häipyne siellä olleiden mielestä.«

Esikunnan lopullinen järjestäytyminen alkoi Tartossa. Se tuli henkilökunnaltaan olemaan sangen suuri. Tämä seikka riippui epäilemättä suureksi osaksi esikunnan vielä toistaiseksi hyvin epämääräisestä asemasta, eihän ollut vielä varmaa, tulisiko se olemaan koko etelärintaman, vai ainoastaanko suomalaisten rykmenttien esikuntana.

Kaiken kaikkiaan tuli esikuntaan kuulumaan: 1 kenraali, 1 eversti, 3 majuria, 1 sotatuomari, 4 kapteenia, 7 luutnanttia, 5 vänrikkiä, 4 kanslianeitosta, 36 vääpeliä, 1 etsivä, 4 kersanttia, 1 alikersantti ja 15 sotilasta; yhteensä 83 henkilöä. Näistä kuului sisäasiainosastoon 1 eversti, 1 luutnantti, 1 vänrikki, 1 konekirjoittajatar ja 3 vääpeliä, operatiiviosastoon 1 majuri, 1 kapteeni, 1 luutnantti ja 1 vääpeli, intendenttuuriin 1 majuri, 1 kapteeni, 1 luutnantti ja 6 vääpeliä, komendanttuuriosastoon 2 kapteenia, 2 luutnanttia, 1 vänrikki, 1 konekirjoittajatar, 5 vääpeliä, 3 kersanttia, 1 alikersantti ja 8 sotilasta, kenttälennätinosastoon, joka toimi sekä Tallinnassa että Tartossa, 3 vänrikkiä, 1 kanslianeitonen, 20 vääpeliä, 1 kersantti ja 5 sotilasta, saniteettiosastoon 1 majuri ja 1 kanslianeitonen sekä loput kenraali *Wetzerin* välittömään käskynalaisuuteen.

Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunnan suuruus kävi vielä silmäänpistävämmäksi, kun kenraali *Laidoner* määräsi kenraali *Wetzerin* apulaiseksi etelärintaman joukkojen johtoon eversti

Puskarin, joka samalla kuitenkin oli pysyvä edelleen 2:sen divisioonan komentajana, ja 2:sen divisioonan esikunnan olemaan myöskin etelärintaman joukkojen esikuntana. Huomioon on vielä otettava, että Pohjan Poikain rykmenttiä lukuunottamatta kaikki muut etelärintaman joukko-osastot olivat aikaisemmin kuuluneet 2:sen divisioonan johdon alaisuuteen, joten olot siis suurimmaksi osaksi pysytettiin ennallaan.

Viro tarvitsi ehdottomasti suomalaisia apujoukkoja, joita varten Suomen valtionhoitaja oli katsonut välttämättömäksi oman ylipäällikön. Kenraali *Wetzer* taas oli kokoonpannut esikuntansa paljon huomattavampaa asemaa ja toimintaa varten kuin se, mikä sille todellisuudessa sitten tuli.

Suomalaisten joukkojen ylipäällikön ja esikunnan asema kävi senkin kautta entistä kierommaksi ja puolinaisemmaksi, että Narvan rintamalla toimiva Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko oli rintamalla ollessaan 1:sen virolaisen divisioonan johdosta riippuvainen ja etelärintamalla taisteleva Pohjan Poikain rykmentti oli kosketuksissa myöskin 2:sen virolaisen divisioonan esikunnan kanssa saaden siltä käskyjä ja ohjeita. Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunnalle ei jäänyt siis kokonaisuudessaan suomalaistenkaan rykmenttien komentoa.

Sen merkitys supistui siten jo alunpitäen sangen vähiin. Etupäässä vain intendenttuuri oli läheisemmässä yhteistyössä molempien suomalaisten rykmenttien kanssa. Sittenkuin apuretkikunnan pääintendentti, tohtori *Göös* sai Pääintendenttuurin pystyyn Tallinnassa, siirtyi intendenttuuriasiainkin pääpaino pois Suomalaisten Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunnasta.

Kuten aikaisemmin jo on mainittu, ei ollut toistaiseksi Suomen etujen mukaista antaa suomalaisia vapaaehtoisia joukkoja käytettäviksi sotaliikkeihin Viron kansallisten rajojen ulkopuolelle. Sittenkuin Viron rajat saavutettaisiin, olivat suomalaiset täyttäneet omasta puolestaan Päätoimikunnan ja Viron väliaikaisen hallituksen välillä tehdyn sopimuksen ehdot.

Kun Narvan rintamalla Viron kansallinen raja oli saavutettu Narvan valloituksen kautta ja sen ylimeno saattoi tulla kysymykseen, kirjoitti tohtori *Louhivuori* kenraali *Wetzerille* tammikuun 26 p:nä m.m.:

»Pari päivää sitten olin valtionhoitajan luona, ja hän pani suurta painoa siihen, että vapaaehtoiset eivät kulkisi Viron rajojen ylitse,

vaan pysyisivät Virossa siksi, kunnes mahdollisuuksia avautuu niiden käyttöä varten laajakantoisempien poliittisten päämäärien saavuttamiseksi.»

Vastauksessaan tammikuun 28 p:ltä kenraali *Wetzer* kirjoittaa samasta asiasta:

»Suomalaisten apujoukkojen kulkua Viron alueen ulkopuolelle koskevassa kysymyksessä olen jo viikko sitten ollut pakotettu tekemään päätökseni. Pyydettiin näet, että *Ekström* Narvan valloituksen jälkeen valtaisi Jamburginkin. Onneksi minä olin tällöin Narvassa ja tuntien valtionhoitajan katsantokannan asiassa kielsin tämän operatsionin suorittamisen suomalaisilla joukoilla nojautuen tällö n sopimukseen.»

Nämä kaksi kirjettä ovat tärkeitä todistuskappaleita. Eräällä taholla on näet tahdottu väittää, että Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko tällöin olisi osoittautunut tottelemattomaksi kieltäytymällä seuraamasta päällikköään Narovajoen ylitse. (Viron rajojen ylikulkemiskysymykseen tullaan palaamaan myöhemmin kummankin rykmentin toimintaa käsiteltäessä, se näet näytteli sangen huomattavaa osaa rykmenttien loppuaikoina.)

Tammikuun 28 p:nä kenraali *Wetzer* julkaisi ensimmäisen vironkielisen päiväkäskynsä etelärintaman sotajoukoille. Se kuuluu suomennettuna:

»Virolaiset sotilaat!

Viron sotaväen ylipäällikön käskyn perusteella olen ottanut vastaan eteläisen rintaman johdon.

Suomalainen vapaaehtoinen rykmentti, Pohjan Pojat, saapui tänne minun kerallani virolaisille veljillemme avuksi.

Yhteiset vainolaisemme — bolshevikien ryövärijoukot — seisovat vielä nykyään pienellä osalla Viron tannerta, mutta minä uskon, että meidän yhteisin, toisiamme tukevin iskuin onnistuu heittää heidät maasta yli teidän kauniin Vironne rajojen.

Eläköön vapaa, kaunis Viro!»

Kuten jo aikaisemmin on mainittu, kenraali *Laidoner* oli määrännyt etelärintaman lähimmäksi tehtäväksi Valkin ja Võrun kaupunkien valloittamisen. Tammikuun viimeisinä päivinä ratkaisevat ottelut tapahtuivat Valkin kaupungin ympäristöllä, kun taas muualla bolshevikien vastustus oli heikompaa. Pohjan Poikain rykmentti oli toiminnassa juuri Valkin tienoilla.

Suomalaisessa esikunnassa Tartossa elettiin tällöin jännittäviä hetkiä. Suomalaisten vapaajoukkojen päärykmenttihän oli nyt ensimmäistä kertaa tulessa. Luhde Grosshofin kuuluisa voitto, joka mursi toistaiseksi bolshevikien vastarinnan eteläisellä rintamalla, joten kaikkialla muualla Viron joukot voivat vain pienehköin taisteluin saavuttaa niille määrätyt asemat, herätti Tartossa, kuten muuallakin suomalaisten keskuudessa, suuren innostuksen.

Kenraali *Wetzer* lausui helmikuun 1 p:nä julkaisemassaan »Päiväkäskyssä etelärintaman sotajoukoille N:o 2»:

»Tänään meidän urhoolliset eteläisen rintaman sotajoukkomme vapauttivat Valkin ja Võrun. Virolaiset kaupungit ovat vapaat vainolaisesta. Olen iloinen, että johtooni uskotut sotajoukot tekivät sen niin nopeasti, uljaasti ja rohkeasti.

Eteläisen rintaman sotilaat osoittivat viime operatsionin aikana, mitä pienikin kansa voi tehdä, kun se vapauttaa omaa kotiliettään ja suojelee saavutettua vapautta verellään hirveätä väkivaltaa vastaan.

Kiitän kaikkia sotilaita, virolaisia ja suomalaisia veljiä, suoritetusta raskaasta työstä. Meitä odottaa vielä työ, meitä odottaa vielä vaiva, mutta suuri työ on suoritettu, raskas vaiva on jo selän takana.

Suuri kiitos Valkin, Võrun ja Petserin sankareille, suuri kiitos kaikille etelärintaman sotilaille, etenkin eversti *Kalmin* Pohjan Pojille, *Kuperjanovin* sissipataljoonalle, joka menetti urhoollisen komentajansa, yliluutnantti *Kuperjanovin*, ja panssarijunien miehille.

Syvä kumarrus ja kunnia eläville sankareille ja iankaikkinen muisto kodin vapautuksen voitonkentillä kaatuneille! Vapaa Viro ei milloinkaan unohda heitä!»

Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunnan jäseniä, etenkin upseereja pidettiin Tartossa hyvinä. Virolaiset ja baltilaiset perheet kilpailivat keskenään päivällisten ja kahvikekkereiden toimeenpanossa suomalaisille, joiden olo kaupungissa niin ollen muodostui sangen hupaisaksi.

Keskuudessaankin esikunnan upseerit järjestivät toverillisia illatsuja, joiden ruokalistalta väkijuomiakaan ei puuttunut. Kuitenkin on katsottava, että kertomukset esikunnan upseerien juomingeista ja mässäyksistä Tartossa ovat hyvin vahvasti liioiteltuja.

Mainitsemista ansainnee sekin seikka, että kaupungin naisyhdistykset ja -seurat panivat pari kertaa viikossa toimeen kahvikutsuja

suomalaisten upseerien kunniaksi. Niissä soitettiin, laulettiin, seurusteltiin ja tanssittiin. M. m. Valkin valloituksen johdosta järjestettiin tällaiset kutsut, joissa kenraali *Wetzerkin* oli läsnä.

Mutta myöskään »mitalin toista puolta» ei voida sivuuttaa. Osa upseereista joutui jo kielen vuoksi paljon lähemmäksi sikäläistä baltilaista asujamistoa. Rikkaat baltilaiset perheet koettivat kaikin tavoin kiinnittää esikunnan upseereja omaan piiriinsä, toivoen heistä itselleen jonkilaista tukea virolaisia vastaan. Virolaiset puolestaan epäilivät jo tällöin baltilaisilla olleen tekeillä salahankkeita Viron tasavaltaa vastaan ja senvuoksi näkivät suurella harmilla suomalaisen esikunnan upseerien seurustelevan baltilaisten kanssa. Näin epäilyksen varjo lankesi näiden upseerienkin päälle. Kerrottiinpa Tartossa näihin aikoihin jo sellaisiakin juttuja, että jotkut upseereista muka olisivat olleet paronien lahjomia.

Kenraali *Wetzerin* ja eversti *Kalmin* välien kärjistyttyä äärimmilleen, mistä pian tulee puhe, kenraali *Laidoner* lähetti helmikuun 7 p:nä Viron Avustamisen Päätoimikunnalle sähkösanoman, josta käy selville Viron ylimmän sotilasjohdon mielipide Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikuntaan kohdistuneista epäluuloista. Siinä mainitaan m. m.:

»Kenraali *Wetzeriä* persoonallisesti ei kukaan pidä Baltin paronien kannattajana, ja olen vakuutettu, ettei kenraali *Wetzer* itse asiassa hetkeäkään ole ajatellut ajaa paronien asiaa meitä vastaan. — — — Baltin paronit pitävät ruotsalaisia ystävinään virolaisia vastaan ja puhuvat siitä kursailematta. Siitä johtuu Viron sotilashenkilöiden kielteinen kanta *Wetzerin* ruotsalaista päämajaa kohtaan.»

Ei ole luultavaa, että ainoallakaan Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunnan upseerilla oli osuutta Viron baltilaisten salahankkeihin, vaikkapa heistä jotkut olisivat olleet niistä tietoisiakin, mikä viimemainittukaan ei ole todistettavissa. Luultavinta on, että virolaisten epäluuloisuus loihti esiin tällaisen olettamuksen, ja että esikunnan upseerien ja baltilaisten välinen suhde supistui vain sydämelliseen seurusteluun.

Eversti *Kalmin* suhde kenraali *Wetzeriin*, jonka tuli olla hänen päällikkönsä, oli aivan luonnoton. Jo aikaisemmin, ennen Viron retkeä kireiksi käyneet persoonalliset suhteet lienevät näytelleet tärkeintä osaa tässä ikävässä asiassa. Kielikysymys ei liene huomattavammin vaikuttanut Pohjan Poikain rykmentin ja kenraali *Wetzerin* esikunnan kireään väliin. Ristiriitaa kärjisti sekin seikka,

että kenraali *Wetzer* noudattaen Päätoimikunnalta saamiaan ohjeita ja Suomen valtionhoitajan antamia viittauksia ei tahtonut antaa eversti *Kalmille* lupaa ryhtyä rykmentteineen Valkin valloituksen jälkeen uudelleen suureen yritykseen, niinkuin eversti *Kalm* tahtoi.

Eräiden esikunnan upseerien kieltämätön kyvyttömyys antoi eversti *Kalmille* aiheen katkaista kokonaan suhteensa kenraali *Wetzerin* esikuntaan. Hän lähetti kyllä sille, kuten 2:sen divisioonankin esikunnalle, säännöllisesti tiedot rintama-osansa tilasta, mutta muuten hän pyrki kokonaan vapautumaan Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunnan johdon alaisuudesta. Varsin tarkasti hän varoi antamasta sille ja Päätoimikunnalle tietoja rykmenttinsä vahvuudesta peläten, ettei hänen sallittaisi pitää niin suurta rykmenttiä, varsinkaan, kun eversti *Ekströmillä* oli vain $^1/_3$ siitä. Vain jääkäriupseerien johtaman Tarton operatiiviosaston kanssa eversti *Kalm* oli hyvissä suhteissa ottaen usein huomioon sen lausuntoja.

Tästä välien kärjistymisestä kenraali *Wetzer* kirjoittaa maaliskuun 1 p:nä tohtori *Louhivuorelle*:

»Luotettavalta taholta olen saanut tietää, että *Kalm*, omien sanojensa mukaan, ei enää aio tunnustaa Viron avustustoimikunnan eikä minun auktoriteettiani, vaan on selittänyt niiden olevan »quantités négligeables».» Tehtyään selkoa *Kalmin* suunnitelmista hän jatkaa: »Koetan vielä viimeistä keinoa saadakseni asian järjestetyksi, ainakin väliaikaisesti, siirtämällä *Kalmin* Narvan rintamalle ja *Ekströmin* tänne. *Kalmista* minulla ei ole mitään hyötyä täällä, sillä hän ei tottele käskyjäni. Joka tapauksessa pyydän Herra Senaattoria hallituksen kautta ryhtymään toimenpiteihin, jotta ainoatakaan miestä ei enää lähetettäisi Suomesta *Kalmin* käytettäväksi Hänen päällikkyytensä alaisina he, pelkään, tulisivat vain kulkemaan perikatoaan kohden ja pikemmin vahingoittamaan kuin hyödyttämään meitä. Sensijaan *Ekströmin* joukkoa täytyy välttämättä täydentää, ja minä olen siinä tarkoituksessa tekevä valtionhoitajalle anomuksen.»

Päätoimikunta koetti turhaan aikaansaada jonkinlaista sovintoa. Eversti *Kalmia* ei voitu vielä ajatellakaan vapautettavaksi Pohjan Poikain komentajan virasta, sillä hänen rykmenttinsä olisi seurannut häntä ja laajat virolaispiirit pitivät hänen puoltaan. Hänen kotiin kutsumisensa olisi, kuten tohtori *Louhivuori* eräässä senaikai-

sessa kirjeessään mainitsee, aikaansaanut Suomen ja Viron välien täydellisen keskeytymisen. Sitäpaitsi, niin kiusallista kuin eversti *Kalmin* käytös kenraali *Wetzerin* esikuntaa kohtaan olikin, ei voitu olla näkemättä viimemainitun järjestelyssä epäkohtia, jotka antoivat tavallaan moraalista oikeutusta eversti *Kalmin* menettelylle. Päätoimikunta oli erittäin kiusallisessa asemassa.

Jo helmikuun 7 p:nä, siis ennen kenraali *Wetzerin* ja eversti *Kalmin* välien lopullista rikkoutumista, pääministeri *Päts* sähkötti Helsinkiin Päätoimikunnan tietoon saatettavaksi m m.:

»Persoonallisesti meillä ei ole mitään *Wetzeriä* vastaan. Hänen suhteensa on kireä *Kalmiin*, joka kieltäytyy tunnustamasta häntä käskijäkseen. *Laidonerin* mielestä on riita tullut järjestelyn puutteiden seurauksena, sillä *näin pienessä sotaväenosastossa ei tarvita komentavaa suomalaista kenraalia*, vaan riittäisi, jos ylipäällikön luona olisi Suomesta lähetetty suomalainen kenraali, joka olisi ainoastaan välittäjänä ja järjestelijänä suomalaisia koskevissa asioissa. — — — Ettekö voisi järjestää niin, että katsoisitte valmiiksi jonkun suomalaisen kenraalin? — — —»

Lähettäessään sähkösanoman tohtori *Louhivuorelle* Viron sotilasedustaja, ministeri *Hanko* kirjoitti oheen m. m.:

»— — — Nyt kun tilanne rintamalla venäläisten yhä voimakkaammaksi käyvän hyökkäyksen takia on muuttunut entistä raskaammaksi, olisi erittäin toivottavaa, että riita mitä pikimmin tulee selvitetyksi tavalla tai toisella. — — —»

Sittenkuin, kuten odotettavissa oli ollutkin, oli näyttäytynyt mahdottomaksi siirtää Pohjan Poikia Narvan rintamalle, kävi ratkaisun teko välttämättömäksi.

Maaliskuun 5 p:nä tohtori *Holma* matkusti Tallinnaan Päätoimikunnan valtuutettuna selvittämään yhä sekavammaksi käynyttä tilannetta. Kenraali *Laidoner* pysytteli neuvottelujen aikana kokonaan syrjässä tahtomatta vaikuttaa puoleen tai toiseen jättäen asian Päätoimikunnan ratkaistavaksi.

Tohtori *Holman* koettaessa selvittää tilannetta kenraali *Wetzer* ilmoitti palaavansa sairautensa takia kotimaahan ja tuskin enää tulevansa takaisin Viroon.

Maaliskuun 8 p:nä tohtori *Louhivuori* ilmoitti Päätoimikunnalle kenraali *Wetzerin* päättäneen kokonaan erota vapaajoukkojen ylipäällikkyydestä ja ehdottaneen esikuntansa lakkauttamista. Tämä selvitti lopullisesti tilanteen. Samalla kuin Päätoimikunta hyväksyi

ehdotuksen, päätti se asettaa jonkun korkeamman suomalaisen yhdysupseerin Viron armeijan ylipäällikön esikuntaan, joksi maaliskuun 22 p:nä valittiin eversti *Renvald*. Virossa vielä olevat suomalaiset joukot alistettiin operatiivisessa suhteessa suorastaan Viron armeijan ylipäällystön alaisiksi. Vapaajoukkojen Pääintendenttuuri, sairaala, Etappi ja Tiedusteluosasto päätettiin sensijaan toistaiseksi edelleen säilyttää. Suomalaisen yhdysupseerin lähettämisestä ei lopuksi tullut kuitenkaan mitään vapaajoukoissa tähän aikaan tapahtuneen hajaannuksen takia.

Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunta sai käskyn siirtyä Tallinnaan, josta tilityksen suorittamisen jälkeen matkaa jatkettiin Helsinkiin.

Helsingissä julkaistiin maaliskuun 14 p:nä viimeinen — järjestysnumeroltaan 22 — »Käsky Suomen Vapaajoukoille Virossa». Sen sisällöstä mainittakoon:

»1. §.

Kaikki esikunnan luetteloissa olevat vapautetaan palveluksesta t. k. 14 p:nä.

2. §.

Minun esityksestäni sekä Viron hallituksen, Viron Avustuskomitean ja minun yhteisen päätöksen mukaan lopetetaan Suomen Vapaaehtoisten joukkojen ylipäällikön toimi ja määrätään sentähden, että esikuntani tehtyään asiaan kuuluvan tilityksen hajoitetaan.

Vielä kerran tahdon lausua Suomen vapaaehtoisille, urhoollisille pojille sydämelliset kiitokseni niistä urhokkaista töistä, joiden seurauksena vapaa ja itsenäinen Viro on, ja joiden kautta he ovat saaneet ikuisiksi ajoiksi kunniaa Suomen nimelle. Urhoolliset miehet, teidän Ylipäällikkönne toivottaa teille menestystä ylpeässä taistelussa vapauden ja kulttuurin puolesta. Historia tulee mainitsemaan teidän tekonne.»

Kenraali *Wetzerin* lähtiessä Virosta ja luopuessa siis etelärintaman joukkojen ylipäällikkyydestä kenraali *Laidoner* sähkötti hänelle maalikuun 8 p:nä:

»— — — Puolestani pidän velvollisuutenani täydestä sydämestäni kiittää Teitä ystävällisestä myötävaikutuksestanne johtaessanne joukkoja etelärintamalla. Minulla on kunnia kaikkien Viron sotajoukkojen puolesta lausua Teille parhaat kiitokset Valkin ja

Vörun operatsionien loistavasta suorittamisesta sekä rintaman turvallisesta puolustamisesta ylivoimaista vihollista vastaan. Toivon Teille kaikkea mitä parasta.

Tallinnassa 8. III.

Kenraalimajuri *Laidoner.*»

7. Pääintendenttuuri.

Suomalaisen apuretkikunnan pääintendentti, tohtori *Göös*, jolle Viron sotaministeri kenraali *Wetzerin* esityksestä antoi helmikuun 1 p:nä päiväkäskyllään N:o 12 reservi-everstiluutnantin arvon, kertoo retkikunnan intendenttuurioloista ja ensi sijassa johtamastaan Pääintendenttuurista seuraavaa:

»Kun pääintendentin tehtävät minulle uskottiin tammikuun alussa 1919, oli vapaajoukoille tarvittavien varustusaineiden hankinta jo alulla. Kumpikin rykmentti toimi tässä suhteessa itsenäisesti. Koska tällainen järjestelmä oli mahdoton, kiellettiin kaikenlainen yksityishankinta, ja kaikki keskitettiin Pääintendenttuuriin, joka aluksi sai tyyssijan Ylioppilastalolla.

Samassa huoneessa, jossa Pääintendenttuurilla oli työpöytänsä, työskentelivät sitäpaitsi operatiivinen osasto, teknillinen osasto, tiedonanto-osasto ja jokin muu osasto. Vain yksi puhelin oli kaikilla näillä osastoilla käytettävänään; ja kun ihmisiä kulki vuolaan virran tavoin alati ovessa, kun jokaisen pöydän ääressä toimitettiin asioita puhelimen alati soidessa, saattaa arvata, että tarvittiin jonkinverran hermoja, jotta esillä olevat asiat eivät aivan toisiinsa sekautuisi.

Oli varsin mielenkiintoista tehdä työtä tällaisissa oudoissa oloissa. Samalla kuin hoiti omia hankintatöitään ja niiden yhteydessä olevia asioita, tuli ehdottomasti saaneeksi käsityksen myöskin toisten osastojen toiminnasta. Voitanee sanoa, että tässä yhdessä ainoassa huoneessamme luotiin sangen paljon sitä pohjaa, jolle sotaretken onnistuminen rakennettiin. Paitsi osastotöitä keskusteltiin siellä myös, milloin olosuhteet sallivat, eri johtohenkilöiden kanssa sangen laajasti sekä strategisista että poliittisista kysymyksistä.

Ajanmittaan kumminkin tällainen eri osastojen työskentely samassa huoneessa kävi mahdottomaksi. Koska Pääintendenttuuri asiain luonnosta riippuen oli tekemisissä mitä erilaisimpien hankintatavaroiden kanssa, joita oli esitettävä näytteeksi, ja koska sen toiminta vaati sekä kirjanpidollista työtä että lisättyjä kansliatyövoimia, muutti se vuokrattuun 2 huoneen konttorihuoneistoon Unioninkadun N:oon 15, jossa sen käytettävissä oli myös puhelin.

Järjestelmällisempi toiminta alkoi nyt. Liike oli suuri, ihmisiä kävi kaikenlaisissa asioissa. Tarjouksia punnittiin, kauppoja hierottiin, niitä päätettiin, leveranssien oikea-aikaista toimittamista valvottiin, laskuja, palkkoja, käyttövaroja y. m. maksettiin. Ei siinä touhussa saanut puhella rauhassa yhden asiakkaan kanssa, vaan samalla aikaa monen kanssa mitä erilaisimmista asioista aivan vuoropuhelun tapaan. Itse hoidin kassaa pitkät ajat, vasta Tallinnassa luovutin sen adjutantilleni sotaretken keskivaiheilla. Se lisäsi iltaisin työtäni, seuraavaan päivään tahdoin näet saada kaikki erät kirjoihin.

Kaikkiaan 6 henkilöä oli vakinaisesti työssä kansliassa Pääintendenttuurin Helsingissä olon aikana. Sitäpaitsi 2 henkilöä oli kotonaan kirjanpitotyössä ja 4 henkilöä kasarmeissa Liisantorin varrella ja Katajanokalla sekä varastossa Uudenmaankadulla. Paitsi näitä vakinaisia voimia käytettiin tarvittaessa apulaisia erilaisia tehtäviä varten.

Kun Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko oli lähtenyt kokonaisuudessaan taistelukentälle Viroon, jatkettiin kotimaassa täydellä vauhdilla Pohjan Poikain rykmentin varustamista. Arveltiin ensin, että saatettaisiin hoitaa hankintaa senkin jälkeen, kun Pohjan Poikain rykmentti oli lähtenyt tehtäväänsä suorittamaan, kokonaan Helsingistä käsin siten, että pääasiallisin varasto pidettäisiin Tallinnassa, josta varastonhoitaja jakelisi tarvittavia tavaroita ja välineitä joukoille, ja että Pääintendenttuuri Helsingissä huolehtisi varaston täydentämisestä sekä pitäisi vaadittavien raporttien perusteella kaikesta kirjaa.

Koska kumminkin epäilin tällaisen järjestelyn mahdollisuutta, pistäysin Tallinnassa tammikuun keskipaikkeilla nähdäkseni, miten siellä toiminta tulisi sujumaan. Havaitsin heti, että oli välttämätöntä siirtää Pääintendenttuuri Tallinnaan ja jättää Helsingin kanslia lähimmän apulaiseni käsiin, jonka tehtäväksi sitten jäisi

toimia Pääintendenttuurista annettujen ohjeiden mukaan. Tämä suunnitelma päätettiinkin toteuttaa, ja niin siirtyi Pääintendenttuuri helmikuun alussa Tallinnaan.

Meitä oli silloin Helsingistä lähtijöitä 3 miestä ja 3 naista. Myöhemmin, kun työ yhä lisäytyi ja haarautui, tuli apuvoimia, niin että Pääintendenttuurin palveluksessa olivat, paitsi minua, kansliapäällikkö, adjutantti, teknillisten asioiden hoitaja, varastonhoitaja 2 apulaisen kera, 1 mieskanslisti, 3 naiskanslistia, 1 konekirjoittajatar, 1 lähettipoika ja 1 suomea osaava virolainen juoksevia asioita varten.

Suomalaisille oli Tallinnassa varattu sekä hotelli St. Petersburg että hotelli Du Nord. Pääintendenttuuri sijoitettiin ensinmainittuun. Saimme kyllä asuinhuoneet melkein jokainen erikseen, (naiset asuivat 2 huoneessa), mutta kanslialle ei riittänyt ensi aikoina muuta kuin yksi ainoa suuri ja valoisa nurkkahuone. Kansliapäällikkö istui kaikessa rauhassa huoneen valoisassa alkovissa, mikäli rauhasta tässä muurahaispesässä voidaan puhua. Me muut, jotka suoranaisemmin kuin hän — kirjanpitäjiä lukuunottamatta — tulimme kosketuksiin sotilaittemme, viranomaisten ja yleisön kanssa, jaoimme huoneen keskenämme.

Havaitsin pian, että jokaisesta sotaretken osanottajasta, komentavasta kenraalista aina pienimpään lähettiin saakka, oli laadittava korttijärjestelmä. Jokaisen kortille merkittiin sekä hänen etuutensa että nostamansa avustus, vaatteissa ja rahassa. Tämän lisäksi muu kirjanpito järjestettiin sangen laajasti kontrolloivaksi, joten kirjaanvientityön moninaisuus, josta väliin kuului valituksia sen muka turhantarkkuudesta, mutta joka sittemmin näyttäytyi erittäin hyvin harkituksi, tuli perin työlääksi ja kärsivällisyyttäkin kysyväksi, kun kaikenlaisia selkkauksia ja väärinymmärryksiä ilmautui.

Kun oltiin sotaretkellä ja siis sotilaallisessa kansliassa, koetettiin esiintyä ja toimia mahdollisimman vähin sanoin ja turhin muodoin unohtamatta kumminkaan, että oltiin tekemisissä ihmisten kanssa.

Vakinainen työaika oli 9—½ 12 ap. ja 1—5 ip. Iltaisin vuorotellen joku kanslisti, mies tai nainen, istui päivystämässä ainakin klo 8:aan illalla. Mutta vakinaista työaikaa ei mitenkään voitu tunnilleen ylläpitää, vaan oltiin työssä aikaisin aamulla ja myöhään illalla, jopa yölläkin. Asuimme samassa hotellissa, jossa kansliamme

oli, ja sattui hyvin usein, että yöllä ajettiin väsynyt lämpöisestä sängystään suorittamaan jotakin tärkeää tehtävää. Olihan sotaaika, eikä silloin mukavuus eikä säännöllisyys voineet tulla kysymykseen. Kun kaikki olisi ohitse, saisi lepoa tarvitseva levätä.

Työtä oli runsaasti. Miehet seisoivat jonossa, puhelin soi, sähkösanomia tuli, toisia lähetettiin, kirjoituskone rätisi, käskyjä sateli, kysymyksiä tehtiin ja niihin vastattiin, ja tätä kaikkea 1 1/2 kuukauden aikana yhdessä huoneessa, jossa samalla tuli pitää kirjoja ja luetteloita, laskea rahoja, tarkastaa laskuja j. n. e. Oltiin kuin muurahaiskeossa, mutta se oli repäisevää ja mukaansa tempaavaa, mieltä ja sydäntä sekä jännittävää että virkistävää, joskin joskus myös hermoja kovasti pingoittavaa työtä. Taisipa kärsivällisyys joskus loppuakin. Mutta myöskin leikin laskuun oli tilaisuutta ja useinkin, poikiemme joukossa oli näet kompasanojen sinkoojia ja sotaretken kokemusten lystikkäitä kertojia, jotka aina, kun kansliaamme tulivat ja tuumiaan esittivät, antoivat aihetta hilpeihin jutteluihin. Oli karskeitakin miehiä, jopa aivan töykeitäkin, ja silloin oli meneteltävä asianhaarain mukaan. Ikävää oli, ettei palveluksessani ollut vielä pikakirjoittajaa; hän olisi pelastanut unohduksesta monta hyvää juttua ja tapahtumaa, mutta kun sellaista ei ollut, jäi meiltä, ajan puutteen tähden, muistiinpanematta makupaloja.

Tässä ahtaassa huoneessa työskentelimme sotaretken raskaimman ajan. Senjälkeen saimme 2 huonetta lisää, niin että kirjanpito-osasto sai rauhassa toimia suuressa salissamme, adjutanttini, joka samalla oli rahastonhoitaja, varastonhoitaja ja teknillinen osasto toisessa huoneessa, minä konekirjoittaja-vääpelini kanssa kolmannessa. Tämä eri työhuoneihin asettuminen helpotti työjärjestystä ja palvelustamme suuresti.

Mutta työn helpottumiseen vaikutti myös suomalaisten joukkojen lähtö Virosta. Evakuoimistyö oli muuten kylläkin monimutkainen, upseerien ja sotilaiden kanssa oli näet tehtävä mahdollisimman tarkka lopputili. Sen tosin rykmentit itse suorittivat, mutta runsas työ jäi siitä Pääintendenttuurinkin osalle. Varsinkaan sotaretken alussa ei oltu ehditty pitää tarkempia kirjoja, merkinnät olivat osaksi luetteloissa j. n. e. Kaikki nämä tiedot oli koottava järjestelmällisesti korteille ja kirjoihin. Sitä koskeva Pääintendenttuurin ehdoton vaatimus herätti kyllä nurinaa, mutta eihän mikään muu auttanut, kun kaikesta oli saatava mahdollisimman

tarkka selvyys. Tunnustan mielihyvällä, että rykmenttien asianomaiset tilivelvolliset kaikesta huolimatta avuliaasti asettuivat noudattamaan toivomuksiani ja täyttivät velvollisuutensa.

Vähitellen vapaaehtoistemme lukumäärä Virossa hupeni aivan vähäiseen. Uudesta, suunnitellusta joukkojen lähettämisestä ei tullut mitään, ja niinpä Pääintendenttuuri kokosi kapineensa, samoin Etappi, ja koko tämä komennuskunta lähti siitä käskyn saatuaan toukokuun 24 p:nä 1919 Tallinnasta Helsinkiin. Taaksemme jäivät maa ja kansa, joiden hyväksi olimme työmme tarjonneet ja sitä myöskin tehneet.

Jäljellä oli vain koko retkikunnan lopputilitys, joka kysyi vielä pitkäaikaista, kärsivällistä työtä.

Kanslia avattiin entisessä venäläisessä kimnaasissa, L. Heikinkatu 10, kunnes se syksyllä sieltäkin häädettiin talon myynnin tähden. Sotilasviranomaisemme varasivat meille kansliahuoneet Suomenlinnasta, jossa Viron Avustamisen Päätoimikunnan Pääintendenttuurin työ suoritettiin loppuun.

Muutamilla numeroilla selvitettäköön työmme laajuus.

Virossa oli suomalaisia 3.942, joista upseereja 140, lääkäreitä 8, sairaalahenkilökuntaa 30, pappeja 3, muita virkailijoita 33 ja sotilaita 3.728. Kaiken kaikkiaan oli Helsingissä alati toimivien kanssa apuretkikuntaan kuuluvia 3.977 henkilöä, joista jokaisesta oli eri kortti. Virossa oleville oli hankittava vaatetus, maksettava vaatetusrahat ja palkat. Sitäpaitsi tuli aina varastossa löytyä päällys- ja alusvaatteita, saappaita y. m., joten hankintaerä nousi suuriin summiin.

Mainitakseni vain suurimmat tilit osoittaa palkkatili Smk. 4.773.247: 31, vaatetustili Smk. 4.164.254: 70, varastotili Smk. 3.087.221: 74, kustannustentili Smk. 2.691.808: 11, varustustili Smk. 228.432: 04 ja teknillisten välineiden tili Smk. 199.719: 22 erän. Sotaretken voitto- ja tappiotili osoittaa Smk. 15.635.174: 77 balansseerauksen.*)

Suomalaisten joukkojen pääintendenttinä olin luonnollisesti mitä läheisimmässä yhteistyössä Viron sotalaitoksen ylimmän johdon ja sen alaisten viranomaisten kanssa — olihan joukkomme osa virolaisesta

*) Summat ovat sittemmin jossakin määrin kasvaneet, kun apuretkikunnan intendenttuurin on täytynyt huolehtia invalideille suoritettavista maksuista ja muista juoksevista asioista.

sotaväestä — ja minun on tunnustettava, että vaikkakin heillä oli miltei yliluonnollinen työtaakka hartioillaan ja kaikki aivan alusta järjestettävänä, kaikesta huolehdittava ja kaikkiin kysymyksiin vastattava, neuvoja ja ohjeita annettava, niin en kertaakaan saanut osakseni muuta kuin syvintä ymmärrystä ja ystävällisyyttä. Se, että joskus väärinkäsityksiä syntyi, ja ettei aina tarvittaessa saatu, mitä haluttiin, on miltei luonnollista, mutta kun asioita selvitettiin, päästiin tuloksiin. Mielihyvällä sentähden totean, että yhteistyömme oli ehyttä ja mieluista. Viron hallituksen silloista pää- ja sotaministeriä, herra *K. Pätsiä* ja sotajoukkojen ylipäällikköä, kenraali *J. Laidoneria* minä muistelen erikoisella kiitollisuudella kaikesta siitä tuesta, jonka he minulle ja johtamalleni kanslialle soivat, samoinkuin niitä sotaministeriön osastoja, joiden kanssa olin lähemmässä tekemisessä. Samoin on minulle mieluista muistella yhteistyötämme Viron Avustamisen Päätoimikunnan, Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunnan ja eri rykmenttien esikuntien kanssa.»

8. Apuretkikunnan muut virastot Virossa.

Samalla kuin Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunta tammikuun 26 p:nä sai käskyn siirtyä Tarttoon, antoi kenraali *Wetzer* määräyksen perustaa Tallinnaan etappiosaston, johon etappikomendantiksi siirrettiin Pohjan Poikain rykmentistä luutnantti *Henrik Nykänen.* Etappikomendanttuuri sijoitettiin hotelli St. Petersburgiin, joka oli muodostunut suomalaisten varsinaiseksi keskuspaikaksi Tallinnassa.

Etapin järjestäytyminen alkoi heti senjälkeen. Paitsi komendanttia, kuuluivat Etappiin hänen päällikkyytensä alaisina: adjutantti, kansliapäällikkö, postimestari, majoitusmestari, joka huolehti kaupunkiin saapuvien suomalaisten upseerien ja sotilaiden muonittamisesta ja majoittamisesta, etsiväosasto, jossa päällikön lisäksi oli puolisenkymmentä etsivää, sekä patrulliosasto, johon kuuluvat sotilaat valvoivat yhdessä virolaisten patrullien kanssa järjestystä kaupungilla.

Helmikuun 2 p:nä Etapin vahvuus oli seuraava: upseereja 2, aliupseereja 17, miehistöä 3 ja muita henkilöitä 2. Kuitenkin henkilökunta oli usein Etapin toiminta-ajalla suurempi. Molemmista suomalaisista rykmenteistä komennettiin sitäpaitsi tarvittaessa lisävoimia, etupäässä sotilaita.

Kaikkien vapaajoukkoihin kuuluvien henkilöiden oli määrä Tallinnaan saapuessaan ja sen kautta Suomeen tai rintamalle matkatessaan ilmoittautua Tallinnan Etapissa, josta Suomeen lomalle lasketuille ja komennetuille sekä sieltä palaaville upseereille, sotilaille ja virkailijoille annettiin tarpeelliset laiva- ja junaliput.

Upseerit, apuretkikunnan asioilla kulkevat siviilihenkilöt ja samassa hotellissa sijaitsevain suomalaisten virastojen virkailijat, jotka miltei poikkeuksetta asuivatkin samassa talossa, söivät apuretki-

kunnan laskuun viikoittain jaetuilla ruokakupongeilla hotelli St. Petersburgin ruokasalissa. Sotilaat taas saivat sekä ruo'an että majapaikan Tallinnan suomalaisesta sotilaskodista.

Luutnantti *Nykäsen* jälkeen, joka helmikuun alkupäivinä komennettiin Tallinnan suomalaisen sotilassairaalan intendentiksi, toimi etappikomendanttina vääpeli, sittemmin vänrikki *Ketonen* maaliskuun lopulle ja hänen jälkeensä vääpeli *Koskinen*. Valitettavaa on, että Etapin henkilökunta ei kokonaisuudessaan vastannut niitä vaatimuksia, joita sille oli asetettava. Muutamia ikäviä tapauksia johtuikin siitä.

Tallinnan Etapilla oli kaiken aikaa verrattain paljon työtä. Varsin raskaita olivat henkilökunnalle, joka työskenteli kahdessa vuorossa läpi vuorokauden, ne päivät, jolloin rintamalta palanneet suomalaiset pataljoonat ennen kotimatkaa oleskelivat Tallinnassa. Järjestystä koetettiin pitää yllä, mutta useinkin se osoittautui ylivoimaiseksi tehtäväksi rintamasotilaiden hillittömyyden vuoksi.

Sittenkuin kenraali *Wetzerin* esikunta lakkautettiin, siirrettiin Tallinnan Etapin ylivalvonta retkikunnan pääintendentille, tohtori *Göösille*, jolle toimi tuotti suuren työnlisäyksen vaivalloisten tilitysten aikana. Tämä suomalaisten joukkojen rintamalta paluun aika olikin kaikin puolin tukalin. Tohtori *Göösin* pyydettyä senvuoksi vapautusta »poliisitoimestaan» Päätoimikunta määräsi kansliapäällikkönsä, luutnantti *Yrjö Peltosen* ottamaan huostaansa suomalaisten vapaajoukkojen etappipäällikön tehtävät.

Tällöin suunniteltiin parast'aikaa suomalaisen apuretkikunnan uudistamista, jolloin Etappikin olisi saanut uusia, tärkeitä tehtäviä. Mutta uuden retkikunnan suunnittelut raukesivat. Luutnantti *Peltonen* käväisi vain Tallinnassa hiukan järjestämässä asioita. Epävarmuus jatkui, kunnes Etappi yhdessä muiden Tallinnassa vielä olevien suomalaisten virastojen kanssa sai käskyn lopettaa toimintansa ja valmistautua lähtemään Helsinkiin toukokuun 24 p:nä.

Viron Avustamisen Päätoimikunnan edustuksesta Virossa huolehtiva Emissariaatti sijaitsi samassa hotellissa kuin muutkin suomalaiset virastot. Emissaarilla, tohtori *Lauri Kettusella* oli varsinaisena tehtävänä edustaa Päätoimikuntaa Viron hallituksen, armeijan ylipäällikön, suomalaisten vapaaehtoisten ylipäällikön ja muiden viranomaisten luona Virossa. Hän kävi suunnilleen pari

kertaa viikossa kenraali *Laidonerin* luona audienssilla esittäen Päätoimikunnan ja suomalaisten joukkojen toivomuksia. Kun Suomen hallituksella ei tähän aikaan vielä ollut omaa edustajaansa Virossa, vaan se käytti eräissä tapauksissa tiedonantojen ja toivomustensa välittäjänä Viron Avustamisen Päätoimikuntaa, joutui tohtori *Kettunen* esittämään niitä Viron hallitukselle ja välittämään niihin vastaukset. Hän nautti kaikkien virolaisten viranomaisten puolelta suurta arvonantoa vaikuttaen siten suuriarvoisesti suomalaisen apuretkikunnan ja Viron viranomaisten hyvän suhteen säilymiseen, jota kaikenlaiset pikku seikat välistä yrittivät järkyttää.

Tohtori *Kettusen* kosketus kenraali *Wetzerin* esikuntaan ja rintamalla oleviin suomalaisiin rykmentteihin jäi perin vaillinaiseksi, kun niissä Päätoimikunnalla ei ollut minkäänlaista edustusta. Tämä oli sitäkin valitettavampaa, kun läheinen yhteys Päätoimikunnan ja rykmenttien välillä olisi voinut estää monen turmiollisen väärinkäsityksen syntymisen ja pitää yllä kotimaan tuoreiden tietojen keskeytymätöntä toimittamista rintamasotilaille ja heidän toivomuksiensa välitöntä esittämistä Päätoimikunnalle ja sen edustajan kautta myöskin Viron viranomaisille. Poistaakseen edes osaksi tätä puutetta tohtori *Kettunen* suunnitteli erikoisen pienen sotilaslehden perustamista apuretkikuntaa varten ja varsinaisten valistustyöntekijäin lähettämistä kumpaankin rykmenttiin. Ikävä kyllä, näitä suunnitelmia, jotka olisivat voineet johtaa hyviin tuloksiin, ei ehditty toteuttaa, ennenkuin voittamaton koti-ikävä teki lopun kummastakin rykmentistä.

Varsinaisen edustajatehtävänsä lisäksi tohtori *Kettusella* oli toimena tarkastaa suomalaisten puolesta laivakulkua Suomeen ja erityisesti siviilimatkustajia. Yhdessä Tallinnan Etapin siihen määräämän henkilön kera tohtori *Kettunen* esti »sotasaaliin» kuljettamisen »Väinämöisellä» Suomeen. Tämä tehtävä tuotti huolia ja vastuksia aivan rajattomiin, kun »sotasaaliin» omistajat eivät suinkaan aina olleet suostuvaisia luopumaan siitä ilman muuta. Enimmäkseen koetettiin salakuljettaa vain kaikenlaista rihkamaa ja aivan arvottomia muistoesineitä, jotka nekin otettiin pois. Sattui kuitenkin, että jotkut upseerit yrittivät viedä laivaan hevosen tai jonkin konekiväärin väittäen niitä sotasaaliikseen, jonka kuljetukseen heillä muka oli oikeus. Kaikki arvoesineet, aseet, ampumatarpeet y. m. s., joiden voitiin epäillä olevan Virossa luvattomalla tavalla hankittua, otettiin pois, ja senkin vähän, joka jonkun onnis-

tui saada piilotetuksi tarkastajilta, suomalaiset viranomaiset takavarikoivat Helsingin rannassa.

Tämä melkein pikkumaisuuksiin menevä tarkkuus palaavien rykmenttien ja yksityisten retkeläisten tavaroiden tarkastuksessa kotimaan matkan edellä herätti aikoinaan suurta harmia asianomaisissa, mutta se on kuitenkin koitunut heille itselleen hyväksi. Sen avulla voidaan näet todistaa suomalaisten apuretkeilijöiden kotimaahan kuljettamista suurista ryöstöomaisuuksista kertovat huhut perättömiksi.

Emissariaatti, jossa tohtori *Kettunen* työskenteli yhden apulaisen kera, jatkoi toimintaansa huhtikuun 4 p:ään, jolloin Viron Avustamisen Päätoimikunta päätti lakkauttaa sen, koska se oli jo silloin menettänyt merkityksensä. Suomen hallitus oli sitäpaitsi lähettänyt Viroon senaattori *Kairamon* varsinaisena poliittisena edustajanaan, joten siinäkään suhteessa emissaarilla ei enää ollut mitään tehtävää.

Hotelli St. Petersburgissa toimi vielä Suomalaisen Apuretkikunnan Tiedusteluosaston keskuskanslia, jonka päällikkönä vänrikki *Sopanen* toimi avustajinaan vänrikit *Öhman* ja *Berg* sekä eräs konekirjoittajatar.

Tiedusteluosasto, jolla oli kaksi haaraosastoa, toinen, vänrikki *Saarisen* johtama Narvan rintamalla, toinen, vänrikki *Sulo Nykäsen* johtama etelärintamalla, oli verrattain hyvin järjestetty. Se lähetti tarkkoja tiedonantoja tilanteesta rintamalla ja sen takana paitsi Viron sotilasjohdolle ja Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikuntaan myöskin Suomeen, jonka viranomaisille oli oman maan turvallisuuden kannalta katsoen tärkeää saada ensiluokkaisia tietoja Viron rintamilta. Se oli siihen aikaan parhaiten järjestetty tiedusteluosasto Virossa.

Eteläisen rintama-alueen tiedusteluosasto oli kaikkein suurin näistä kolmesta sekä henkilökunnaltaan että toiminnaltaan. Senvuoksi lyhyt kuvaus sen toiminnasta saakoon tässä sijan.

Eteläisen rintama-alueen tiedusteluosasto perustettiin helmikuun 1 p:nä. Sen keskusjohto sijaitsi Tartossa suurimman osan toimintakauttaan talossa N:o 8 Jaakobinkadun varrella. Se jakautui 6 alaosastoon: esikunnan kansliaan, komendanttuuriin, valvontaosastoon, karttaosastoon, sanomalehtiosastoon ja propagandaosastoon.

Sillä oli sitäpaitsi kolme haaratoimistoa Valkin ja Võrun kaupungeissa sekä Ruhjan kauppalassa.

Toiminta-alue käsitti koko eteläisen rintama-alueen Riian lahdesta Pihkovaan saakka ja Peipusjärven rannan Oudovaan asti. Näin laajalle alueelle ulottuvaa toimintaa varten tarvittiin tietysti suuri henkilökunta. Niinpä Eteläisen rintama alueen tiedusteluosastolla olikin palveluksessaan 100—140 henkilöä, joista upseereja 14, sotilaita 30, kanslianeitosia puolisentusinaa ja loput siviilihenkilöitä. Tulkkeja oli käytettävänä 5, jotka hallitsivat yhteensä kahdeksaa eri kieltä. Lukuunottamatta vänrikki *Nykästä* oli Eteläisen rintama-alueen tiedusteluosaston palveluksessa vain kolme suomalaista, joista yksi adjutanttina.

Paitsi varsinaista tiedustelutoimintaa, jonka avulla hankittiin tietoja sekä Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunnalle ja suomalaisen tiedusteluosaston keskuskanslialle Tallinnaan että virolaiselle 2:lle divisioonalle, tiedusteluosasto toimitti eteläisen rintaman alueella kotitarkastuksia ja vangitsemisia. Useita rintamantakaisia bolshevikien vakoojia ja paikallisia bolshevikijohtajia otettiin kiinni.

Vänrikki *Nykäsen* johtama tiedusteluosasto antoi kaiken kaikkiaan 105 raporttia bolshevikien rintamasta ja etenkin heidän asemastaan ja toiminnastaan sen takana. Nämä raportit, joista muutamia tärkeimpiä karttaluonnokset valaisivat, olivat usein hyviä. Niinpä sekä kenraali *Wetzer* että tiedusteluosaston keskuskanslian päällikkö lausuivatkin kiitoksensa Eteläisen rintama-alueen tiedusteluosaston toiminnasta.

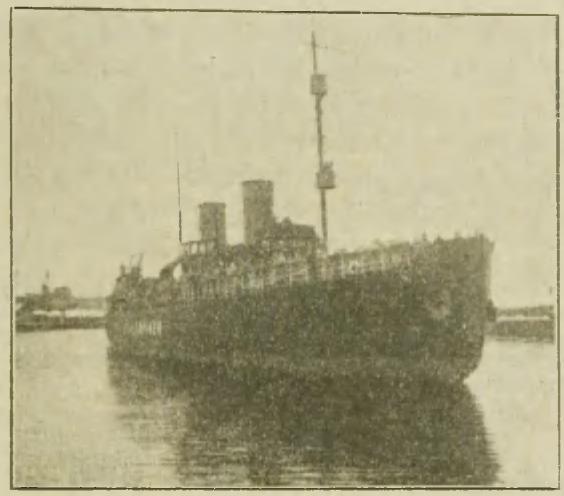
Suomalaisten vapaaehtoisten joukkojen suurimmaksi osaksi jo lähdettyä Virosta tiedusteluosastot jatkoivat toimintaansa, jotta keskeytystä niiden työssä ei tapahtuisi, jos uusi suomalainen apuretkikunta saataisiin aikaan. Kun sittemmin kysymys uudesta apujoukosta Suomen puolelta raukesi, sai koko tiedusteluosasto rintamalla toimivine haarajaostoineen huhtikuun lopussa käskyn lopettaa työnsä. Likvideerauksen tultua loppuun suoritetuksi myöskin Eteläisen rintama-alueen tiedusteluosasto toukokuun 10 p:nä lakkasi toimimasta.

Tässä yhteydessä on syytä kosketella hiukan posti- ja laivayhteyttä kotimaan ja vapaaehtoisten välillä.

Postinkulku oli yleensä koko retkikunnan ajan sangen epäsäännöllistä riippuen vaillinaisesta järjestelystä. Kotimaan sanoma-

lehdet ja kirjeet tulivat asianomaisille vapaaehtoisille vanhentuneina — milloin ne ylipäänsä ollenkaan saapuivat perille. Tämä oli luonnollisesti osaltaan omiaan lisäämään rintamalla olevien joukkojen koti-ikävää.

Virossa oli suomalaisille vapaajoukoille myönnetty oikeus lähettää kirjeensä ja pakettinsa kenttäpostina, varustettuina vain »Kenttäposti» merkinnällä. Mutta vasta sitten, kun Suomenkin postihallitus valtioneuvoston kehoituksesta helmikuussa oli suostunut kuljettamaan tällä merkinnällä saapuneet lähetykset maksutta

»Väinämöinen».

määräpaikkaansa Suomessa, saivat suomalaiset vapaajoukot Virossa tosiasiallisesti vapaakirjeoikeuden.

Päätoimikunnan Helsingissä sijaitsevan kanslian yhteydessä oli postitoimisto, jonka kautta posti Viroon ja sieltä takaisin kulki. Tallinnassa Suomen sikäläinen konsulaatti aluksi huolehti sekä Suomesta tulevan että sinne menevän postin edelleen toimittamisesta. Kun kuitenkin konsulaatissa tarpeettomasti vitkasteltiin tässä suhteessa, siirrettiin posti kulkemaan Tallinnan Etapin postitoimiston kautta. Sen kuriirit veivät postin Rakvereen, Narvaan, Tarttoon ja Valkiin sekä hakivat sen niistä.

Parhaiten tehtävänsä tasalla lienevät olleet rykmenttien omat postitoimistot, joissa ymmärrettävistä syistä ei vitkasteltu. Tallinnan Etapin postitoimiston toiminta sen sijaan oli etenkin alku-

aikoina säännötöntä. Vasta myöhemmin se saatiin tyydyttävään kuntoon.

Laivayhteyttä Helsingin ja Tallinnan välillä välittivät Viron Avustamisen Päätoimikunnan Viron hallituksen laskuun vuokraamat Suomen valtion jäänmurtajat »Silatsch» ja »Väinämöinen», jälkimmäinen myöhemmin yksin.

Suomesta Viroon matkustettaessa komennustodistukset ja matkaliput oli viseerattava Päätoimikunnan kansliassa — joka aluksi sijaitsi nykyisessä Presidentin linnassa, sitten »Heimolan» talossa, sitten talossa N:o 21 Bulevardinkadun varrella ja loppuajan nykyisessä Stenmanin taidesalongissa, Länsi-Heikinkatu 10, siirtyäkseen myöhemmin syksyllä 1919 yhdessä apuretkikunnan intendenttuurin kera Suomenlinnaan — tai Viron konsulaatissa sekä senjälkeen Helsingin kaupungin komendanttihallituksessa. Tallinnasta lähdettäessä Suomeen sikäläinen suomalainen Etappi huolehti Emissariaatin avustamana matkalippujen viseeraamisesta.

9. Tallinnan suomalainen sotilaskoti.

Sotilaskodin johtajatar, neiti *Sandra Laihia* kertoo:

»Tallinnan suomalainen sotilaskoti ansaitsee mielestäni tulla edes jonkinverran tunnetuksi, onhan se ollut Viron apuretkikunnan jäsenille — ei pelkästään sotilaille — hiukan enemmän kuin tämäntapaiset laitokset tavallisesti ovat.

Tämä pieneksi aiottu, sittemmin olosuhteiden pakosta suureksi muodostunut koti pantiin pystyyn — voi melkein sanoa — käden käänteessä. Eräänä päivänä helmikuun alussa pastori *Thure af Björksten*, joka paria päivää myöhemmin matkusti rintamalle Pohjan Poikain mukana, ja silloinen Tallinnan etappikomendantti tulivat luokseni kertoen, että he olivat ajatelleet sotilaskodin perustamista Tallinnaan sekä pyysivät minun apuani sen kuntoon panemiseksi. Sanottiin, että se pitäisi saada valmiiksi parissa päivässä, vaikk'ei ollut edes huoneistoa tiedossa puhumattakaan kaikesta muusta, jota sellaiseen laitokseen tarvitaan. Lupasin tehdä parhaani.

Etappi hankki huoneiston, aloitimme puhdistustyöt, puhuimme asiasta tallinnalaisille ystävillemme ja suojelijoillemme, herra ja rouva *Stempelille* (rouva suomalainen). He innostuivat asiaan, lupasivat avustaa ja saivat tallinnalaisen »Frauenverein» yhdistyksen ja useita yksityisiä henkilöitä asiaa kannattamaan. Tämän yhdistyksen ja yllämainittujen henkilöiden avulla saimme kodin todellakin kahdessa päivässä pystyyn.

Avustajamme hankkivat talouskalut sekä jonkinverran liinavaatteita ja rahalahjojakin, jotta voimme ostaa sen, mitä puuttui. Huonekalut sänkyjä lukuunottamatta saimme lainaksi. Sängyt luovutti meille Viron intendenttuuri, josta saimme myöskin patjat, tyynyt ja peitteet sekä jonkinverran lakanoita.

Siten jouduin johtamaan tätä laitosta, jonka katolla Suomen ristilippu viimeisenä koko Tallinnassa konsulaattiamme lukuunottamatta liehui muistuttamassa virolaisille sitä suurta urotyötä, jonka tämän kodin pojat olivat heidän hyväkseen tehneet.

Koti sijaitsi talossa N:o 21 Pikku Kompassikadun varrella kahdessa eri rakennuksessa käsittäen kaikkiaan parikymmentä pienenpuoleista huonetta. Kodissa olisi ollut paikkoja ainoastaan 50 hengelle, mutta kun rintamalta palaavilla ja sinne menevillä ei, enempää kuin Tallinnaan majoitetuillakaan sotilailla ollut muuta asuinpaikkaa koko kaupungissa, täytyi sinne väliin majoittaa jopa pariinsataankin henkeen. Tavallinen asukasluku oli melkein aina sadan vaiheilla.

Tallinnan suomalainen sotilaskoti.

Alussa oli ajateltu, että pojat itse hoitaisivat huoneittensa siivouksen y. m. tehtäviä, mutta käytännössä siitä ei tullut mitään, joten heille jäi lopulta vain perunain kuoriminen. Sekin suoritettiin harvoja poikkeuksia lukuunottamatta vastenmielisesti ja vain pelosta, että kuorittujen perunain puutteessa seuraava ateria tulisi olemaan hapankaalikeittoa, sellainen näet oli rangaistus, joka kohtasi sekä »syyllisiä» että »syyttömiä». Muuten tässä ruo'asta puhuttaessa tahdon mainita, että pojat pitivät erittäin suuressa arvossa kokonaisia perunoita ja sian- tai naudanlihakastiketta, joita olikin ruokalistallamme melkein joka päivä.

Kodin henkilökuntaan kuului viisi henkeä, nim. johtajatar, isännöitsijä, keittäjä, siivooja ja hevosmies. Tallinnan Etappi suoritti henkilökunnan palkat.

Pieni kirjastokin oli kodilla. Siitä saamme kiittää joitakuita

kustannusliikkeitämme sekä useita yksityisiä henkilöitä, jotka lähettivät kirjoja melko runsaasti. Sanoma- ja aikakauslehtiä saimme suoraan toimituksilta. Runsaasti saimme niinikään lahjoina erilaisia seurapelejä, jotka aina iltaisin olivat ahkerassa käytännössä.

Joka keskiviikkoilta toimeenpantiin yksinkertaisia teeiltoja, joihin tavallisesti kokoutui runsaasti sekä upseereja että sotilaita ja myöskin Tallinnassa olevia retkikuntaan kuuluvia siviilihenkilöitä. Jonkin kerran hallituksemme sikäläinen edustaja ja useat muutkin huomattavat valtiolliset toimihenkilöt kunnioittivat sotilaskotia läsnäolollaan.

Ohjelman hankkiminen tuotti alussa suurta hankaluutta, mutta pelastus tässä suhteessa tuli virolaiselta taholta, sotaministeriöön jättämääni anomukseen saada torvisoittokunta joka keskiviikkoillaksi sotilaskotiimme näet suostuttiin. Nyt meillä oli siis varmasti tiedossa ainakin teetä ja voileipiä sekä sotilasmusiikkia. Lisäksi oli aina vaihdellen viulunsoittoa, soololaulua, lausuntoa, puheita ja esitelmiä y. m. s. Vuorotellen suomalaiset neitoset ja ystäviemme tallinnalaisten rouvien tyttäret huolehtivat tarjoilusta näissä illatsuissa. Menojen korvaamiseksi kannettiin kupillisesta teetä ja voileivästä maksua yksi markka.

Kerran talvella, maaliskuun alkupuolella, järjestettiin tällainen teeilta suurenmoisesti »Estonian» konserttisaliin. Taiteilija *Väinö Sola* oli tällöin hyväntahtoisesti luvannut uhrautua meille koko illaksi, eikä silloin oma pieni salimme tietystikään voinut tulla kysymykseen.

En saata tässä yhteydessä olla puhumatta pojistamme, varsinkaan, mitä heidän käytökseensä tulee.

Kuten jokainen arvaa, on järjestyksen pito laitoksessa, jonka vakinaiset ja tilapäiset asukkaat kuuluvat vapaajoukkoon, sangen vaikeaa, eikä sitä kaikista ponnistuksista huolimatta voi saada mallikelpoiseksi. Ylipäänsä kodin varsinaiset, s. o. Tallinnan Etappiin kuuluvat, asukkaat käyttäytyivät kaikin puolin kunnollisesti. Mitä taas tilapäisesti matkan varrella sotilaskotiin majoittuneihin tulee, jotka viipyivät muutaman päivän tai viikonverran, niin heidän esiytymisensä jätti paljon toivomisen varaa. Joukossa oli tietysti paljon mallikelpoisesti käyttäytyviä, mutta, ikävä kyllä, toisenlaisiakin oli. Joukkohan oli niin suuri, ja seurakunnan sanotaan olevan sekalaista. Yhteistä kaikille oli kuitenkin se, että he olivat urhoollisia poikia.

Olin tekevinäni sen havainnon, että rintamalta palaava joukko oli aina vallattomampi kuin sinne menevä. Tämä huomioni ei kuitenkaan kohdistu suinkaan kaikkiin, oli näet paljon sellaisiakin, jotka rintamalta tullessaan sanoivat: »On niin hauskaa taas päästä kodikkaaseen ympäristöön ja kodin rauhaan.» Todella näki, että he nauttivat siitä. Sellaiset pojat palasivat aina uudelleen, kun vain suinkin rintamalta pääsivät pariksi, kolmeksi päiväksi sotilaskotiin lepäämään.

Erittäin hauskana ilmiönä tahdon vielä mainita, että pojat heti kotiin tultuaan huomasivat tuoreet kukat, joita aina oli verrattain runsaasti, ja kiittävin lausein ilmaisivat mielihyväänsä.

Kevään tullen sotilaita alkoi palata rintamalta yhä enemmän. Toiset menivät lomalle, toiset olivat kokonaan vapautuneet. Tätä kotimaahan siirtymistä kesti koko kevään, kunnes sitten kesän alussa suomalaisten koko toiminta loppui, ja mekin saimme hajoittaa kotimme, jota parhaimpamme mukaan olimme koettaneet pitää hyödyllisenä ja tarkoitustaan vastaavana.»

10. Oikeudenhoito.

Suomen vapaaehtoisten joukkojen sotatuomariksi nimitetty varatuomari *K. H. Majantie* kertoo oikeudenhoidosta suomalaisten joukkojen keskuudessa Virossa seuraavaan tapaan:

Kun Suomen vapaaehtoiset joukot lähtivät taistelemaan Viron kansan vapauden ja itsenäisyyden puolesta kaiken yhteiskuntajärjestyksen vihollisia vastaan, oli luonnollisesti huolehdittava siitäkin, että joukkojen keskuudessa lain kunnioitus pysyisi vireillä, ja että mikäli oikeudenloukkauksia sattuisi, syylliset saisivat laillisen rangaistuksen.

Ei ollut kuitenkaan helposti ratkaistavissa kysymys, miten oikeudenhoito apuretkikunnan keskuudessa oli järjestettävä, koska asiaa arvosteltaessa yksistään lainopilliselta kannalta oli selvää, että Suomen laki ja oikeudenkäyntijärjestys ei voinut ilman muuta olla voimassa vieraalla maalla taistelevien *vapaaehtoisten* joukkojen keskuudessa. Toiselta puolen taas ei saattanut tulla kysymykseenkään, että joku retkikunnan osanottaja joutuisi rikoksesta tuomituksi Venäjän lakien ja venäläisen oikeusjärjestyksen mukaan, jotka olivat Virossa voimassa. Sen takia tehtiin retkikuntalaisten allekirjoittamiin välikirjoihin myöhemmin heidän suostumuksellaan sellainen lisäys, että he Virossa olonsa aikana olivat Suomen lakien alaisia. Viron hallituksella, joka oli pyytänyt suomalaisten avustusta, ei puolestaan ollut mitään muistutettavaa tällaista järjestelyä vastaan.

Retkikuntaa kiireen kaupalla koottaessa ja Viroon lähetettäessä ei kohta alussa oltu tilaisuudessa huolehtimaan oikeudenhoidosta sen keskuudessa. Vasta kun kenraali *Wetzer* oli määrätty suomalaisten vapaajoukkojen ylipäälliköksi, ryhdyttiin tammikuun lopulla järjestämään sotaoikeutta hänen esikuntansa yhteyteen. Viron Avus-

tamisen Päätoimikunta nimitti varatuomari *K. H. Majantien* retkikunnan sotatuomariksi. Kenraali *Wetzer* puolestaan valtuutti niinikään hänet siihen toimeen ja määräsi sotaoikeuden puheenjohtajaksi eversti *Lindbergin* esikunnastaan ja muiksi jäseniksi kapteeni *Brandersin* Ensimmäisestä Suomalaisesta Vapaajoukosta ja luutnantit *Jokioisen* ja *Parviaisen* Pohjan Poikain rykmentistä sekä yleiseksi syyttäjäksi luutnantti *Sundmanin* esikunnastaan.

Sotaoikeuden kokouduttua ensi kerran helmikuun 6 p:nä puheenjohtaja, eversti *Lindberg* asetti sotatuomarin vastattavaksi kysymyksen, katsoiko hän, että sotaoikeuden kokoonpano oli Suomen lain mukaan laillinen ja, ellei niin olisi, minkälaisen pätevyyden hän katsoi oikeudella olevan, sekä voidaanko hänen mielestään sotaoikeudessa noudattaa Suomen lakia.

Kysymyksen johdosta sotatuomari lausui seuraavaan tapaan:

Sotilas, aseellinen tai aseeton, joka on *Suomen vakinaiseen* sotaväkeen otettu, on, heinäkuun 16 p:nä 1886 annetun Rikoslain Suomen sotaväkeä varten mukaan, mainitun lain alainen sotilasrikoksista, joita hän tekee siitä päivästä alkaen, jona hän on vakinaiseen palvelukseen astunut. Jokaisessa erillisessä pataljoonassa tulee olla sotaoikeus, johon joukon päällikkö valitsee puheenjohtajan ja sotilasjäsenet, kun taas senaatin oikeusosasto asettaa sotatuomarin. Jos sotaoikeus on asetettava sellaisessa osastossa, jossa ei ole sotatuomaria, saa päällikkö määrätä jonkun tuomarinvirkaan pätevän henkilön sotatuomariksi.

Rikoslakimme määrää, että Suomen alamainen tuomitaan suomalaisten lakien mukaan rikoksista, joita hän on tehnyt Suomessa tai sen ulkopuolella, jos rikos on tehty Suomen kansalaista vastaan ja hänet sittemmin tavataan kotimaassa.

Kuten tiettyä, eivät joukot, joiden sotaoikeutena tämän oikeuden on toimittava, kuulu Suomen vakinaiseen sotaväkeen. Siinä suhteessa puuttuu siis edellytys tämän oikeuden laillisuudelle ankarammassa merkityksessä. Mutta tässä maassa ovat voimassa vihollisemme laki ja oikeusjärjestys, eikä voi tulla kysymykseenkään, että suomalaisten joukkojen keskuudessa niitä noudatettaisiin. Retkikunnan kunkin osanottajan kanssa tehtyyn välikirjaan on myös nimenomaan lisätty, että hän on Suomen sotalakien alainen, niinkauankuin hän kuuluu retkikuntaan ja oleskelee Virossa. Tämän sopimuksen nojalla ja eräänlaisen pakkotilan vallitessa voidaan katsoa, että sotaoikeus on oikeutettu huolehtimaan oikeudenhoi-

dosta suomalaisten joukkojen keskuudessa Virossa Suomen lakia noudattamalla.

Monenlaiset vaikeudet, lisäsi sotatuomari, tulevat kuitenkin kohtaamaan sotaoikeuden toimintaa, etenkin tuomioiden täytäntöönpanossa, sillä sitä ei voida tehdä kotimaassa, joten esim. vankeusrangaistukset on kärsittävä Virossa. Tuntien, miten paljon huonommat vankilat ovat Virossa kuin Suomessa, joten oleskelu virolaisissa on suhteellisesti raskaampaa, sotatuomari oli sitä mieltä, että vankeusrangaistukset oli määrättävä lyhyemmiksi kuin mitä samasta rikoksesta tuomittaisiin Suomessa.

Sotaoikeus omaksui ohjeekseen edellä esitetyn katsantokannan.

Samassa istunnossa käsiteltiin yhtä kuolemantuottamusta ja yhtä murhaa koskevaa juttua ja kahta varkausasiaa.

Seuraava istunto oli määrätty helmikuun 14 p:ksi, mutta sairaustapauksen takia se voitiin pitää vasta maaliskuun 3 p:nä. Tässä istunnossa olivat läsnä samat oikeudenjäsenet kuin edellisessäkin paitsi, että luutnantti *Jokioisen* tilalle oli määrätty luutnantti *Kalervo* Pohjan Poikain rykmentistä, ja että yleisenä syyttäjänä toimi vänrikki *Kettunen.*

Käsiteltävinä olivat edellisestä kokouksesta lykkäytyneet asiat sekä lisäksi viisi varkautta, kaksi ryöstöä, kuusi karkaamista, kaksi kavallusta, yksi juopumusta ja kaksi varomatonta ampumaaseen käyttöä koskevaa juttua.

Tähän päättyivätkin sotaoikeuden istunnot. Kenraali *Wetzerin* esikunta hajoitettiin, jolloin sotaoikeuskin lakkasi toimimasta.

Oikeudenhoito retkikunnan keskuudessa ei voinut lähipitäenkään vastata niitä vaatimuksia, joita sille järjestyneessä yhteiskunnassa asetetaan. Oikeudenloukkaukset, joiden tekijöitä ei voitu saattaa rangaistukseen, olivat sangen tavallisia.

Retkikunnan sotaoikeudella oli kuitenkin epäilemättä suuri merkitys ei ainoastaan sen kautta, mitä se suoranaisesti sai aikaan, vaan myöskin yksistään jo olemassaolonsa vuoksi, koskapa tietoisuus siitä varmaankin pidätti monta, jolla oli taipumuksia siihen suuntaan, ryhtymästä rikoksen tekoon.

Jo sotaoikeuden ensimmäisessä istunnossa huomautettiin, kuten edellä on mainittu, että vankilat Virossa olivat huonot. Itse asiassa ne olivat perin kurjat, niinkuin harvoja poikkeuksia ehkä lukuunottamatta yleensä niissä maissa, joissa venäläinen oikeuslaitos oli voimassa. Kun vallankumouksen yhteydessä m. m. Tallinnassa oli

hävitetty pari vankilaa, niin suuri ahtaus vallitsi vielä jäljellä olevissa. Ruo'an valitettiin olevan sangen huonoa, ja makuusijoista oli suuri puute, samaten astioista.

Niin ollen ei ole kummeksittavaa, että vapauden puolesta taistelemaan lähteneet suomalaiset, milloin he rikoksen tai hairahduksen takia joutuivat vankilaan, eivät siellä viihtyneet, vaan lähtivät tuon tuostakin karkuun. Virolaiset vanginvartijat näyttivät yleensä suosivan tätä avuksi tulleiden veljien vapaudenrakkautta tai ehkä heillä ei ollut halua asettua vastahankaan, kun pojat osoittivat aikeita siirtyä väljemmille tiloille. Sattuipa sellaistakin, että vangittu ilmoitti vartijalle haluavansa käväistä ravintolassa aterioimassa, eikä vartijalla ollut sitä vastaan mitään muistutettavaa. Vanki tuli takaisin, jos tuli, tai jäi tulematta. Yhteen koppiin sullotut 6—7 suomalaista lähti eräänä yönä Tallinnan päävartiosta pakomatkalle särjettyään ovet, ja vasta sitten, kun miehet olivat pitkän matkan päässä, ampui vartija »kunnialaukauksen» heidän jälkeensä.

Vankiloiden viranomaisille eivät tällaiset vieraat luonnollisesti olleet kovinkaan mieluisia, ja kun Tarton vankilasta vihdoin vietiin pois viimeisetkin kaksi suomalaista, jotka olivat olleet vielä tavallista rauhattomampia, ilmaisi vankilanjohtaja sen johdosta peittelemättä suuren tyytyväisyytensä ja lähetti heitä asemalle saattamaan viisi rotevaa, pitkillä aseilla varustettua virolaista. Nämä kummastelivat suuresti, kun yksi ainoa hentorakenteinen suomalainen sotilas, jolla ei ollut asetta näkyvissäkään otti vangit vastaan.

Se tunnustus on annettava Viron viranomaisille, että he kyllä koettivat puolestaan parantaa olosuhteita suomalaisille vankiloissa, varsinkin senjälkeen, kun asiassa oli käännytty oikeusministerin puoleen, mutta vaikeudet olivat monessa suhteessa voittamattomat maassa vallitsevan sotatilan ja vankilain puutteen takia.

Kun suomalaiset joukot palasivat kotimaahan, jäi Viron vankiloihin vielä muutamia osaksi Viron armeijan palveluksessa olleita, osaksi suomalaisiin joukkoihin kuuluneita sotilaita, jotka Viron viranomaiset olivat pidättäneet pienempien rikosten tai hairahdusten tähden Näytti mahdottomalta jättää näitä virumaan vieraan maan vankiloihin odottamaan kunnes viranomaiset mahdollisesti ottaisivat heidän asiansa käsiteltäväkseen. Kenraali *Wetzer* määräsi senvuoksi vapaaehtoisten joukkojen entisen sotatuomarin toimimaan vangit-

tujen vapauttamiseksi, ja hänen onnistuikin saada kotimaahan lähetetyiksi ne suomalaiset, joiden tiedettiin olevan pidätettyinä.

Sotatuomari sai tässä toimessaan nauttia suurta avuliaisuutta viranomaisten puolelta. Vangitut toimitettiin heti pyydettäessä hänen kuulusteltavikseen, eikä viranomaisilla ollut mitään muistuttamista pidätettyjen vapauttamista vastaan, milloin sotatuomari oli sitä mieltä, että heidän voitiin katsoa sovittaneen tekonsa, kun he olivat olleet jo jonkin aikaa pidätettyinä.

On mielihyvällä Viron viranomaisten kiitokseksi mainittava, että suhde heidän ja vapaaehtoisten joukkojen sotaoikeuden välillä oli mitä parhain. Jo se seikka sinänsä, että maassa löytyi Viron valtiosta riippumaton oikeudenhoito, olisi saattanut synnyttää erimielisyyttä ja hankauksia. Mutta mitään sellaista ei sattunut.

Vapaaehtoisten joukkojen sotatuomarin palattua kotimaahan Suomen hallituksen edustaja Virossa, senaattori *Kairamo* otti valvoakseen virolaisissa vankiloissa edelleen pidätettyinä olevien suomalaisten etuja.

11. Sairashoito.

Sairaalaolojen järjestäminen Virossa toimivia suomalaisia vapaaehtoisia joukkoja varten tuotti etenkin alussa suuria hankaluuksia, ja kauan kesti, ennenkuin ne saatiin edes tyydyttävään kuntoon.

Edellä on kerrottu, miten Suomen naiset omasta aloitteestaan päättivät auttaa veljeskansan hätää toimittamalla sen rintamajoukoille sidetarpeita ja suunnitellen suomalaisen ambulanssin lähettämistä Viroon. Kun sitten suomalainen apuretkikunta Viroa varten perustettiin, on luonnollista, että side- y. m. sairashoitotarpeiden valmistus ja lähetys Suomesta käsin suunnattiin tyydyttämään suomalaisten joukkojen tarpeita. Juuri haavoittuneiden ja sairaiden vapaaehtoisten tuskien lieventämisessä Suomen naiset suorittivat suurtyönsä Viron retken hyväksi.

Sairashoito oli Virossa vielä tähän aikaan kovin takapajulla. Huutava puute vallitsi rintama-ambulansseista ja sidetarpeista. Niinpä ensimmäiset suomalaiset haavoittuneet saivat itse sitoa haavansa nenäliinoillaan. Haavoittuneiden kärsimyksiä lisäsi vielä sekin seikka, että suomalais-virolaisten joukkojen nopeasti edetessä yhteys Tallinnan kanssa, jonne kaikki vähänkin pahemmin haavoittuneet oli kuljetettava saamaan lääkärinapua, kävi vaikeaksi ja epävarmaksi. Sama vaikeus oli myöhemminkin haittaamassa haavoittuneiden hoitoa. Pitkät matkat rintamalta lähimmälle rautatienasemalle huonoissa ajopeleissä tuottivat etenkin pahasti haavoittuneille suuria kärsimyksiä. Kuitenkin vain aniharvoin huolimatta vaikeista taipaleista talvipapakkasessa kuultiin jonkun suomalaisen valittavan tuskiaan. Oli kuin vapaaehtoiset olisivat tehneet keskenään äänettömän sopimuksen kestää kaikki tuskansa päästämättä valituksen sanaa huuliltaan. Hammasta purren ja kärsimyksiään joskus hiljaisella

kirouksella lieventäen haavoittuneet makasivat paareilla tai sellaisten puutteessa tikapuilla, sitten täyteen sullotussa reessä tai kurjilla vankkureilla ja lopuksi perin hitaasti eteenpäin matavan junan epämukavissa ja usein kylmissä saniteettivaunuissa. Monet haavoittuneista heittivät henkensä sairaalaan kuljetettaessa — silloinkin valittelematta.

Syy kaikkeen tähän kurjuuteen ei tietysti ollut se, että virolaisilta olisi puuttunut hyvää tahtoa. Tavaton puute vallitsi kaikista tarveaineista. Vapaussota oli vast'ikään mitä vaikeimmissa olosuhteissa aloitettu. Kaikkea puuttui: sairashoitohenkilökuntaa, siteitä, lääkkeitä, instrumentteja j. n. e. Ne, joita oli, jättivät paljon toivomisen varaa, etenkin puhtauteen nähden, johon suomalaiset olivat tottuneet kotimaan yksinkertaisimmissakin sairaaloissa. Virolaisista sideaineista kerrotaan tapauksia, jolloin niitä käytettäessä tavallinen haava alkoi märkiä, joten oli syytä epäillä niidenkin puhtautta. Niinpä suomalaisen hoidon hankkiminen suomalaisille haavoittuneille ja sairaille Viroon kävi erittäin toivottavaksi.

Kotimaassa oli alusta alkaen oltu kuumeisessa työssä avun antamiseksi sairashoito-olojen parantamiseksi. Kaikkia ylläueteltuja puutteita ei tosin voitu toivoakaan saada poistetuiksi, useathan niistä ovat sodan välttämättömiä seurauksia, joita vain vuosikausien järjestelytyö ja suurten rahasummien uhrausta vaativa valmistelu saattavat lieventää. Mutta joitakin helpotuksia voitiin sittenkin koettaa aikaansaada. Pohjan Poikain ambulanssi varustettiin alusta pitäen ajanmukaisesti. Sen henkilökuntaan tuli kuulumaan 3 lääkäriä, 7 sairaanhoitajatarta, 2 emännöitsijää ja 1 välskäri. Suomen Lääkintähallitus luovutti sille sellaiset ambulanssitarpeet, joita ei voitu muualta saada hankituiksi.

Helsingin naiset olivat ahkerassa työssä valmistaen suuria määriä erinomaisia sidetarpeita ja alusvaatteita haavoittuneita varten sekä hankkien lääkkeitä y. m. s. Siten he mitä suurimmassa määrässä helpottivat vaikeata tilannetta. He työskentelivät pääasiallisesti nykyisessä Presidentin linnassa, jossa suunnaton touhu vallitsi niihin aikoihin. Linnan suuri sali oli täpösen täynnä ahkeria työntekijättäriä. Siellä ommeltiin, kudottiin, parsittiin ja ennen kaikkea sidekangaspakkoja revittiin ja leikattiin sekä pyöritettiin siteitä noudattaen tarkoin puhtauden ehdotonta vaatimusta. Tarveaineet joko ostettiin

tai saatiin lahjaksi. Valmiiden tavaroiden pakkauskin tuotti luonnollisesti paljon puuhaa. Mutta suurella innolla kaikki tehtiin, ja niinpä voitiin »Väinämöisellä» tuon tuostakin lähettää suuret määrät eri tarveaineita Tallinnassa sijaitsevaan varastoon rintamajoukkoja ja sairaaloita varten.

Tämä helsinkiläisten naisten uhrautuva työ, joka tyydytti hyvin kipeän tarpeen, on sitäkin suurempiarvoista, kun kaikki suoritettiin vapaaehtoisilla työvoimilla, tavallisesti iltaisin, pitkän päivätyön jälkeen kodissa, virastossa tai konttorissa.

Näin valmistettujen sairashoitotarpeiden lopullisesta kohtalosta Tallinnan varaston hoitajatar, neiti *Sandra Laihia* mainitsee:

»Kun kaikki oli valmista ja suomalaiset vapaaehtoiset joukot palasivat kotimaahan, luovutettiin jäljelle jääneet lääkeaineet ja sidetarpeet virolaisille, eivätkä ne, jotka niitä sittemmin tulivat käyttämään, voineet aavistaakaan, minkä suuren rakkaudentyön tuloksia ne olivat.»

Samalla kuin ensimmäinen side- ja lääketarvelähetys saapui Tallinnaan, ryhdyttiin siellä puuhaamaan sairassijoja suomalaisille. Aluksi saatiin Tallinnan diakonissalaitokselta, joka on muutaman kilometrin päässä kaupungista, pieni huoneisto suomalaisia vapaaehtoisia varten. Sinne saatettiin sijoittaa kuitenkin vain 15—20 sairasta, mikä sotaretken jatkuessa kävi ennenpitkää aivan riittämättömäksi. Kun ei liioin tahdottu jättää suomalaisia haavoittuneita kokonaan virolaisen sairashoidon varaan, jolla oli tarpeeksi tekemistä omissakin haavoittuneissaan ja sairaissaan, ryhdyttiin Tallinnassa suomalaista sairaalaa varten hankkimaan suurempaa ja lähempänä rautatienasemaa olevaa huoneistoa.

Jo tammikuun 17 p:nä sairashoitotoimikunnan puheenjohtaja, tohtori *Winter* saattoi ilmoittaa Päätoimikunnalle, että apuretkikunnan tarpeihin oli Tallinnassa saatu oma sairaalahuoneisto. Talo, johon suomalainen sotilassairaala sijoitettiin, baltilaisen aatelisklubin oma, on Tallinnan kauneimpia rakennuksia. Se sijaitsee sitäpaitsi sangen edullisella paikalla, Leveänkadun alussa, kaupungin keskustassa ja lähellä rautatienasemaa.

Oli heti ryhdyttävä puhdistamaan huoneita, jotka sotilasmajoituksen jäljiltä olivat siivottomassa kunnossa. Suomen Lääkintähallitus luovutti sairaalalle tarpeellisen irtaimiston, kuten instrumentit, sängyt, sänkyvaatteet, pöydät ja tuolit. Helsingin naisten valmistamat sidetarpeet ja alusvaatteet sekä heidän hankkimansa

lääkkeet tulivat nyt erittäin hyvään tarpeeseen. Apuretkikunnan pääintendentti taas huolehti siitä, että rintamalla vaatteensa menettäneet haavoittuneet saivat sairaalasta uudet puvut ja jalkineet.

Alkuvalmistukset suoritettiin suurella kiireellä, niin että sairaala, jonka ylilääkärinä toimi alkuaikoina tohtori *A. Troupp* ja loppuviikkoina tohtori *af Heurlin* sekä ylihoitajattarena neiti *Edit Koistinen*, saattoi alkaa toimintansa helmikuun 1 p:nä, jolloin sinne siirrettiin diakonissalaitokselta siellä olevat suomalaiset haavoittuneet ja sairaat.

Tallinnan suomalainen sotilassairaala.

Haavoittuneille ja sairaille oli varattu suuri ja valoisa sali, johon mahtui 50 vuodetta. Veneerisiä tauteja sairastavia varten oli pienempi huone, jossa oli 30 sairassijaa. Leikkaussali, sidehuone, ruokahuone ja kylpyhuone olivat rakennuksen yläkerroksessa, keittiö ja sairaalan henkilökunnan asunnot taas alakerroksessa. Henkilökuntaan kuului ylilääkärin ja ylihoitajattaren lisäksi yksi lääkäri, neljä hoitajatarta, taloudenhoitaja, emännöitsijä, muutamia sanitäärejä, joista kuitenkin vain kaksi jäi pysyväisiksi, muutamia virolaisia naisia keittäjättärinä ja siivoojattarina, yksi renki ja autonkuljettajat käytettävinä olevia autoja varten.

Pian alkoi Rakveren, Tarton ja Valkin sairaaloista sekä rintamalta saapua haavoittuneita ja sairaita uuteen sairaalaan, jolla kaiken aikaa oli yllin kyllin työtä.

Erinomaisen hyvältä haavoittuneista ja sairaista sotilaista tuntui päästä Tallinnan valoisaan ja puhtaaseen suomalaiseen sotilassairaalaan, jossa hoito ja ruoka olivat erinomaisia. Sairaista koe-

tettiin siellä kaikin puolin pitää mahdollisimman hyvää huolta. Potilaille hankittiin sanomalehtien avulla säännöllisesti tuoreita tietoja kotimaasta. Kaikenlaisia seurapelejä oli heidän saatavissaan. Tallinnalaiset muistivat suomalaisia auttajiaan makeis-, kukka- ja tupakkalähetyksillä. Silloin tällöin kaupunkilaiset kävivät heitä tervehtimässä ja ilahduttamassa soitolla ja laululla. Haavoittuneet ja sairaat saivat myöskin jonkin kerran kuulla suomalaista musiikkia, m. m. vapaajoukkojen soittokunta kävi Tallinnassa ollessaan soittelemassa heille.

Sairaalan suomalainen hoito ja kotoinen tunnelma lienevät kuitenkin olleet potilaille arvokkainta — tupakan ohella! Tallinnan suomalainen sotilassairaala oli tehtävänsä tasalla. Se sai sekä suomalaisilta että ulkomaalaisilta, jotka kävivät sitä tarkastamassa, osakseen yksimielistä kiitosta erinomaisen kuntonsa vuoksi.

Kun ottaa huomioon haavoittuneiden vapaaehtoisten erittäin suuren lukumäärän, niin on helppoa käsittää, että Tallinnan suomalainen sairaala ei yhdessä Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon Rakveressa sijaitsevan ja Pohjan Poikain Valkissa olevan sairaalan kanssa, joihin mahtui yhteensä n. 35 potilasta, saattanut tyydyttää apuretkikunnan sairassijojen tarvetta haavoittuneita varten puhumattakaan eri tauteja sairastavista.

Tosin Tallinnan sairaalasta siirrettiin pahimmin ja lievimmin haavoittuneet »Väinämöisellä» Helsinkiin, jossa heidät sijoitettiin Tilkan ja Antinkadun sotilassairaaloihin. Mutta Helsingissäkin puute sairassijoista oli tuntuva, joten suurempia määriä Virossa haavoittuneita ei voitu siirtää Suomeen. Mahdollisesti on jotakin perää siinäkin Pohjan Poikain keskuudessa vallinneessa luulossa, että eräät Helsingin sairaalat olisivat mielenosoituksellisesti kieltäytyneet ottamasta vastaan Virossa haavoittuneita. Tosiasia on, että heille oli hyvin vaikeaa saada sijoja Helsingin sairaaloissa, eikä se kai aina voinut johtua tilanpuutteesta. Tämä häpeällinen asiantila herätti kaukana kotimaasta, mutta kuitenkin sen turvallisuuden ja kunnian puolesta taistelevissa sankareissa oikeutettua suuttumusta. Sittenkuin n. s. Koleraparakeista oli saatu muutamia kymmeniä sairassijoja vapaaehtoisia varten, parani tilanne Helsingissä hiukan. Vaikeuksia oli kuitenkin edelleen, vaikka sairashoitotoimikunta koetti tehdä parastaan.

Niin ollen oli hankittava haavoittuneille ja sairaille suomalaisille vapaaehtoisille hoitoa virolaisissa ja baltilaisissa sairaaloissa.

Narvan rintaman ensimmäisissä taisteluissa haavoittuneita suomalaisia sijoitettiin Tallinnan »Greifenhagen Klinik» nimiseen sairaalaan Pietarintorin äärellä. Myöhemmin suomalaisia ei enää viety sinne, vaan diakonissalaitokseen ja sittemmin suomalaiseen sotilassairaalaan.

Tartossa sijoitettiin pahemmin haavoittuneet, jotka tarvitsivat operatiivista käsittelyä, yliopiston haavaklinikkaan. Lievemmin haavoittuneita ja sisällisiä tauteja sairastavia taas hoidettiin yliopiston silmäklinikassa. Suomalaisia potilaita oli muissakin sikä-

Sotilassairaalan suuri sali.

läisissä sairaaloissa, esim. Reiherin sairaalassa. Kaikissa virolaisissa ja baltilaisissa sairaaloissa niiden oma henkilökunta hoiti suomalaisia, joita varten Tartossa kuitenkin oli suomalaisia sairaanhoitajattaria välittämässä suomalaisten potilaiden ja sairaalan henkilökunnan keskinäisiä suhteita.

Yleensä virolaiset ja baltilaiset lääkärit ja sairaanhoitajattaret koettivat tehdä parhaansa suomalaisten potilaiden hyväksi. Viron silloisissa sairaalaoloissa oli kuitenkin yhtä ja toista, jossa oli toivomisen varaa. Sitäpaitsi suomalaisten potilaiden oli vaikeaa tulla kielen puolesta toimeen hoitajiensa kanssa. Vieraat olosuhteet ja tavat sekä oudosti valmistettu ruoka olivat myöskin omiaan tuskastuttamaan suomalaisia, jotka sen vuoksi ikävöivät päästä koti-

maahan tai edes Tallinnan suomalaiseen sairaalaan. Omista joukko-osastoista joku toveri tosin saapui silloin tällöin kertomaan uutisia ja tuomaan terveisiä, mutta kotimaan kaivattuja tietoja saapui näiden sairaaloiden suomalaisille perin harvoin, ja se oli valitettava laiminlyönti velvollisuutensa suurenmoisella tavalla täyttäneitä sankareita kohtaan.

Suomalaisten haavoittuneiden olosta Viron sairaaloissa tulkoon tässä kerrotuksi muutamia piirteitä, jotka Ensimmäiseen Suomalaiseen Vapaajoukkoon kuulunut luutnantti *Emil Helle* on pannut muistiin. Hän oli yksi niistä viidestä suomalaisesta haavoittuneesta, jotka sijoitettiin Tallinnan Greifenhagenin sairaalaan.

»Me suomalaiset tuotimme sairaalan henkilökunnalle paljon vaivaa. Etenkin sisaret olivat pahemmassa kuin pulassa. Mitä heikompi potilas, sitä vaikeampaa oli tulla toimeen hänen kanssaan. Niinpä eräänkin kerran muudan sisar oli aivan tuskastunut erääseen pahasti haavoittuneeseen suomalaiseen. Vapaaehtoinen ei osannut sanaakaan saksaa ja oli kaiken lisäksi hyvin itsepäinen, kuten me suomalaiset ainakin. On ymmärrettävää, ettei heikolla sairaalla milloinkaan ole ruokahalua. Mutta hoitajatar koetti tyrkyttää haavoittuneelle hiukan liemiruokaa. Suomalainen teki kovaa vastarintaa ja karjaisi vihdoin.

— Kun suomalainen kerran sanoo: ei, niin se on myös ei!

Kun nuo sanat käännettiin saksaksi, kauhistui hoitajatar niin, että oli pyörtyä. Hän ei voinut muuta kuin ihmetellä sitä järkähtämättömyyttä, jota kuoleva mies osoitti noilla sanoillaan. Vielä samana päivänä ylilääkäri tuli kysymään minulta, ovatko kaikki suomalaiset noin »eigensinnig». Näytin hänelle sanomalehdestä kohtaa, jossa ilmoitettiin suomalaisten vapaaehtoisten jatkavan *itsepäistä* etenemistään. Herra tohtori ei osannut muuta kuin hymähtäen sanoa, ettei sairashuone sentään ole mikään rintama. — — —

Sairashuoneessa helposti tulee huomaamaan miehen sisun. Suomalainen kesti hammasta purren tuskansa, jotka usein olivat hyvinkin suuret. Mutta annahan olla, että sairashuoneessa oli vaikka vain yksi ainoa venäläinen, niin kamala mylvinä oli talossa. Eräskin venäläinen upseeri huusi jo leikkaussalin eteisessä kuin pikku lapsi. Ja voi sitä elämää, kun hän joutui leikkuupöydälle sidottavaksi. Sensijaan suomalaisten suusta ei päässyt ääntäkään. Erästä suomalaista täytyi kuolettamatta leikata, mutta hän ei valittanut. Suomalaisen p—leen hän kyllä kuiskasi, mutta siinä

olikin kaikki. Minulla taas oli tapana puida nyrkkiä sitä enemmän mitä kipeämmältä tuntui. Ylilääkäri, tohtori *von Hesse* tuumi kerran, ettei hän kunnialla selviydy minun nyrkistäni. Eräänä päivänä hän otti pihdit hyvin salaperäisen näköisenä. En itsekään tiedä, miten kaikki kävi, mutta korvapuustin tohtori sai ja hyvän saikin. En suinkaan tarkoittanut sitä tehdä, mutta se kävi kuin sähköllä. Perästäpäin hän kehui tahallaan ottaneensa hermolangan päästä kiinni saadakseen koettaa suomalaista sisua. — — —

Sekä virolaista että saksalaista kirjallisuutta oli tietysti potilaiden saatavissa. Monet vieraatkin toivat suuria pinkkoja kirjoja. Mieluisimpia vieraita olivat mielestäni baltilaiset neidit, jotka osasivat ilahduttaa sairasta. He toivat jos jonkinlaisia herkkuja ja makeisia. Kaiken lisäksi he osasivat puhua sellaisesta, josta potilaskin löysi virkistystä.

Muuten virolaisilla näytti olevan hyvin nurja käsitys meistä suomalaisista. Usein kuuli heidän purkavan kiukkuaan suomalaisten »saksalaismielisyyden» johdosta. Merkillisintä oli, että virolaiset alkoivat pitää kaikkia suomalaisia melkein saksalaisina. Tuo käsitys ilmeni sairashuoneen ulkopuolellakin. Ehkä se oli yhtenä syynä virolaisten kylmenemiseen suomalaisia kohtaan.»

Haavoittuneille suomalaisille Viron sairaaloissa jutut suomalaisten sankariteoista rintamalla, jotka kulkeutuivat heidän korviinsa virol isten sanomalehtien ja sotilaiden välityksellä, tuottivat suurta virkistystä ja tekivät tuskien ääneti kärsimisen helpommaksi. Kuuluivathan he samaan sankarijoukkoon, eikä heidän siis sopinut vaikeroida.

Kun sitten suomalainen apuretkikunta palasi kotimaahan, siirrettiin vielä jäljellä olevat suomalaiset haavoittuneet ja sairaat vähitellen ensin Tallinnan suomalaiseen sotilassairaalaan ja sitten Helsingin sairaaloihin. Sittenkuin virallisesti vahvistettiin tieto suomalaisen apuretkikunnan päättymisestä, lopetti Tallinnan suomalainen sotilassairaala toimintansa huhtikuun 17 p:nä. Sen koko toimintakautena oli siellä hoidettu ja sen kautta Suomeen lähetetty puolisentuhatta haavoittunutta ja sairasta.

Helsingin sairaaloissa, etupäässä sitä varten varatussa osassa Koleraparakkeja, hoidettiin haavoittuneita sitten siksi, kunnes he kykenivät jättämään sairaalan tai siirtyivät kotipaikoilleen lääkärinhoitoon. Varsinaisen retkikunnan jo päätyttyä sen intendenttuurin oli jatkettava toimintaansa maksaakseen palkat, ruoka-

rahat ja sairaalalaskut lääkärinhoidossa vielä oleville ja välittääkseen kaatuneiden omaisten ja retkellä työkykynsä menettäneiden eläkeanomukset Viron valtiolle.

Puhuttaessa Viron vapaaehtoisen apuretkikunnan sairashoidosta ansaitsee sen yhteydessä toiminut Suomen Punaisen Tähden osasto tulla myös mainituksi. Sen toiminnasta neiti *Karin Hannula* kertoo seuraavaa:

»Helmikuussa 1919 Suomen Punainen Tähti lähetti Viroon ambulanssin, johon kuului lääkäri ja 12 sairaanhoitajatarta, viimemainitut vast'ikään kurssinsa — muuten ensimmäisen laatuaan Suomessa — suorittaneita. Matkan päämääränä oli Tallinna, jonka hevossairaalassa meidän piti aloittaa työmme.

Tallinnaan saavuttuamme ryhdyimme innokkaina työhön. Vaikka potilaita olikin paljon, tuntui monesta meistä, että työvoimia oli liikaa, etenkin, kun apunamme työskenteli muutamia virolaisia lääkäreitä ja välskäreitä. — Muistelen, että näihin aikoihin oli kovia pakkasia, jotka paljon vaikeuttivat työtämme, etenkin, kun osa hevosista täytyi lääkitä ulkona. Eläimetkin kärsivät pakkasesta, olivat kiukkuisia ja levottomia.

Noin viikon oltuamme Tallinnassa kaksi joukostamme matkusti rintamalle liittyäkseen eversti *Ekströmin* joukkoihin. Ja jälleen viikon perästä viisi meistä päättäväisinä pudisti Tallinnan tomut jaloistaan suunnaten kulkunsa Valkiin, jossa Pohjan Poikain rykmentti silloin sijaitsi. Eversti *Kalm* oli Tallinnassa käymässä, ja kuultuaan, että virolaisilla oli kokonaista kymmenen Suomen Punaisen Tähden sisarta palveluksessaan, hän tiedusteli, emmekö olisi halukkaita seuraamaan häntä Valkiin ja työskentelemään siellä. Ensin näytti siltä kuin koko lauma olisi tahtonut jättää suin päin Tallinnan — sellainen innostus ja melu siitä nousi — mutta luonnollisestikaan kaikki eivät voineet päästä. Vaikeata oli meidän viidenkin pääsy — puolittain karkaamalla se lopuksi tapahtui.

Muistan aina sen yön, jona lähdimme. Everstillä oli ylimääräinen juna, joten ei ollut ahdasta, kuten tavallisesti Viron rautateillä. Emme kuitenkaan nukkuneet, siksi paljon oli jokaisella puhumista. Olimme äärettömän tyytyväisiä — saisimmehan ensinnäkin työskennellä Pohjan Poikain kuuluisassa rykmentissä ja toiseksi vielä niin lähellä rintamaa, jonka oloihin meillä nyt olisi tilaisuus tutustua. Matkalla eversti antoi meille jokaiselle määräyksen, mihin osastoon tulisimme kuulumaan. Kaksi joutui patteriston he-

vosia hoitamaan, yksi ensimmäiseen pataljoonaan, yksi toiseen ja yksi rykmentin esikuntaan. Kun astuimme Valkin asemalla ulos junasta selkäreppuinemme, olimme siis jo täysin tietoisia siitä, missä kukin työnsä aloittaisi.

Valkiin rykmentti oli rakennuttanut oman sairastallin, joka oli täynnä sairaita ja rintamalla haavoittuneita hevosparkoja. Työmme oli järjestetty siten, että aamuisin jokainen sisar kävi tarkastamassa hänelle kuuluvat tallit. Tuli ottaa selvää uusista sairaustapauksista, milloin sellaisia oli sattunut, ja ilmoittaa niistä lääkärille. Sitäpaitsi tuli tarkastaa, oliko hevoset huolellisesti puhdistettu ja ruokittu. Klo 9 ap. menimme sairastallille, jossa jokainen lääkitsi omaan osastoonsa kuuluvat hevoset. Kaksi eläinlääkäriä ja välskäri ohjasivat työtämme.

Päivemmällä oli sairastallissa sairaiden hevosten vastaanotto. Päätauti raivosi yhteen aikaan hevosissa tuottaen erikoista huolta ja vaivaa. Samalla kuitenkin tunsi suurta tyydytystä, kun potilas, jota oli viikkomääriä hoitanut, vihdoin parani. Oli liikuttavaa nähdä sairaan eläimen kiitollisuutta hoitajaansa kohtaan. Eräskin, joka oli saanut kuulan vasempaan takareiteensä, sai 6—7 viikkoa kestää kovia tuskia, ennenkuin kuulanreikä meni umpeen. Kärsivällisenä ja hiljaisena se aina seisoi paikoillaan käsitellessäni haavaa ja kiitollisuutensa merkiksi nuoli kättäni, kun olin lopettanut työni.

Valkissa olimme huhtikuun 8 p:ään, jolloin jäljelle jäänyt osa rykmentistä siirtyi Tarttoon. Tartossa Punainen Tähti työskenteli kesäkuun puoliväliin, jolloin rykmentti lopullisesti hajautui. Sinnekin järjestettiin tilava ja valoisa sairastalli. Voinpa sanoa, että Tartossa olomme aikana meillä oli suurin praktiikka, ja siellä opimme varmaankin jokainen paljon uutta ja intresanttia omaan alaamme kuuluvaa. Työtä riitti meille aamusta iltaan.

Sairastalli sijaitsi keskellä virolaisten kasarmialuetta. Oli huvittavaa nähdä virolaisten sotamiesten hämmästyneitä naamoja, kun he kysymyksiinsä, keitä me oikeastaan olemme, saivat vastauksen, että olemme suomalaisia tyttöjä, jotka olemme tulleet tänne hoitamaan heidän sairaita hevosiaan. Sitä heidän oli vaikeata käsittää. Tulla nyt Suomesta asti tänne hevosia hoitamaan!

Meidän esimerkkimme sai aikaan sen, että Tallinnaan ja Tarttoon perustettiin Sininen Tähti, joka toimii samassa tarkoituksessa kuin Punainen Tähti. Ja totisesti, kyllä se siellä onkin tarpeen!»

12. Retkikunnan viimeinen vaihe.

Päätoimikunnan ja Viron väliaikaisen hallituksen välillä joulukuun 23 p:nä 1918 tehdyn sopimuksen 2:sen kohdan mukaan suomalaiset joukot olivat velvolliset pysymään Virossa, »kunnes Viro on puhdistettu bolshevikeista». Kun siis Viron armeijan ylipäällikkö helmikuun 24 p:nä 1919 Viron itsenäisyyden vuosipäivän johdosta toimeenpantujen juhlallisuuksien aikana ilmoitti virallisesti, että Viron alue oli jo silloin kokonaan puhdistettu bolshevikeista, niin oli katsottava suomalaisten vapaajoukkojen omasta puolestaan täyttäneen sopimuksen ehdot.

Juhlallisuuksissa läsnä ollut Viron Avustamisen Päätoimikunnan puheenjohtaja, tohtori *Louhivuori* kääntyi siitä syystä vielä samana päivänä kenraali *Laidonerin* ja pääministeri *Pätsin* puoleen ilmoittaen, että jos virolaiset tahtoivat edelleen pitää suomalaisia joukkoja turvanaan Virossa, oli sekä Viron hallituksen ja Päätoimikunnan että Päätoimikunnan ja sen joukkoihin kuuluvien upseerien ja sotilaiden välillä tehtävä uudet sopimukset, koska suomalaisten puolelta kaikki aikaisemman sopimuksen ehdot oli jo täytetty. Molemmat puhutellut selittivät Viron yhä edelleen ehdottomasti tarvitsevan suomalaisia joukkoja avustamaan Viron armeijaa maan rajoille keskitettyjen venäläisten bolshevikijoukkojen hyökkäysten torjumiseksi ja lupasivat ottaa kysymyksen käsiteltäväksi hallituksen istunnossa.

Mutta kaikesta huolimatta Viron hallituksen kannasta ei tehty ilmoitusta Päätoimikunnalle. Osaksi lienee tähän vitkasteluun vaikuttanut se, että Viron perustavan kokouksen vaalit olivat edessä ja saattoivat aikaansaada suunnanmuutoksen maan politiikassa. Ainakin tätä on virolaiselta taholta väitetty varsinaiseksi syyksi. Tähän voidaan kuitenkin hyvällä syyllä huomauttaa, että vaikkapa perus-

tavan kokouksen vaalien saatettiinkin otaksua kukistavan vanhan hallituksen, niin uudenkin hallituksen, mikäli se ei ollut oleva bolshevistinen, olisi täytynyt tunnustaa edeltäjänsä toimineen maan etuja silmällä pitäen pidättäessään suomalaiset joukot Virossa, jonka sotilaallinen ja sisäinen tilanne ei tällöin, helmikuun lopulla, vielä ollut suinkaan kehuttava.

Viron omassa sotaväessä oli maaliskuun 10 p:nä tosin jo yli kaksikymmentätuhatta miestä, joista n. 1.000 baltilaista ja 2.000 venäläistä. Asestuksena heillä oli m. m. 170 kevyttä konekivääriä, 240 konekivääriä ja 90 erisuuruista tykkiä. Samaan aikaan nousi suomalaisten vapaajoukkojen yhteinen lukumäärä vähän yli 2.000. Mutta siitä huolimatta suomalaisten merkitys ei suinkaan ollut niin pieni kuin vahvuusilmoituksia vertaamalla voisi päätellä. Sekä virolainen ja baltilainen siviiliväestö että rintamalla olevat joukot luottivat vielä tällöin enemmän harvalukuisiin suomalaisiin kuin omiin voimiinsa. Siitä on yllin kyllin esimerkkejä. Sitäpaitsi on huomattava, että bolshevikit tunsivat paljon suurempaa pelkoa pieniäkin suomalaisjoukkoja kuin virolaisia rykmenttejä kohtaan. Tieto suomalaisten läsnäolosta aikaansai bolshevikeissa haluttomuutta hyökkäykseen.

Varsin yleisesti oltiin Suomessa sitä mieltä, että Viron hallituspiirit sopimuksen uudistuskysymyksessä eivät menetelleet oikein niitä suomalaisia nuorukaisia ja miehiä kohtaan, jotka olivat saapuneet heidän vapauttaan ja maataan varjelemaan oman henkensä uhalla. Samalla virolaisten menettely saattoi heidän avustamisestaan huolehtivan suomalaisen toimikunnan ikävään asemaan, siihen näet kaikki moitteet vapaaehtoisten puolelta luonnollisesti kohdistuivat.

Mahdollisesti virolaiset laskivat — ja aivan oikein — voivansa vastausta mahdollisimman kauan viivyttämällä pidättää suomalaisia joukkoja Virossa vielä niin kauan, että heidän oma armeijansa ehdittäisiin saattaa kykeneväksi puolustamaan maan rajoja ja yhteiskuntajärjestystä ilman, että heidän tarvitsi myöntää Viron Avustamisen Päätoimikunnalle ja suomalaisille sotilaille uudesta sopimuksesta koituvia etuja. Pelättiin ehkä uusien sopimuksien teolla jouduttavan liian suureen riippuvaisuuteen Suomesta. Ainakin on varsin laajoissa piireissä saatu tämä vaikutelma Viron hallituspiirien menettelystä.

Suomalaiset joukot, joilla ei ollut tietoa Päätoimikunnan ja Viron hallituksen neuvotteluista, ymmärsivät silti omasta puolestaan

jo täyttäneensä sopimuksen ehdot ja niiden edelleen Virossa pidättämisen olevan sopimuksen rikkomista. Tästä, kuten muistakin välikirjan lupauksien laiminlyönneistä, esim. palkkarahojen laadusta, vapaaehtoiset luonnollisesti syyttivät Päätoimikuntaa olematta selvillä siitä, että se puolestaan teki kaikkensa saadakseen Viron hallituksen tarkoin noudattamaan sopimuksen kaikkia kohtia.

Vapaaehtoisten palkat Viron hallitus oli luvannut maksaa Suomen rahassa. Mutta siitä huolimatta ne useimmiten suoritettiin Viron markoissa, jotka, vaikka pakkokurssin mukaan olivatkin samanarvoisia Suomen rahan kanssa, todellisuudessa olivat paljon huonompaa valuuttaa. Tämäkin kysymys, jota Viron valtio ei kireissä rahaasioissa ollen voinut tyydyttävästi järjestää huolimatta kaikista Päätoimikunnan vaatimuksista — Virossa palkat maksettiin Viron rahassa, jonka vasta Suomessa sai vaihtaa Suomen markoiksi, mikäli sitä palaavilla vapaaehtoisilla enää oli jäljellä — oli omiaan herättämään tyytymättömyyttä vapaajoukoissa. Näiden kahden sopimuksen rikkomisen aiheuttama tyytymättömyys yhdessä muiden seikkojen kanssa oli lähimpänä syynä suomalaisen apuretkikunnan hajautumiseen.

Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko palasi Päätoimikunnan suostumuksella kotimaahan maaliskuun 22 p:nä. Tarkoitus oli laskea se vain lomalle, jonka jälkeen sen piti uudestaan muodostettuna lähteä jälleen Viroon. Siitä ei kuitenkaan loppujen lopuksi tullut mitään. Pohjan Pojat riensivät vielä kerran tuleen pelastaen maaliskuun loppupuolella käydyillä, pitkillä ja kiivailla taisteluilla uhkaavaksi käyneen aseman Petserin rintamalla, jossa he suorittivat kolmannen suuren voimannäytteensä. Mutta halu päästä palaamaan kotimaahan kasvoi kasvamistaan senkin keskuudessa.

Samaan aikaan Päätoimikunta turhaan koetti saada selvyyttä kysymykseen, halusivatko virolaiset edelleen pitää suomalaisia vapaaehtoisia Virossa vai eivät. Ennen Pohjan Poikain paluuta Päätoimikunta maaliskuun lopulla laati omasta puolestaan luonnoksen uudeksi sopimukseksi Päätoimikunnan ja Viron hallituksen välillä. Mutta tämän sopimusluonnoksenkaan johdosta Viron hallitus ei antanut vastaustaan. Päätoimikunta olisi asiain kehityttyä tälle kannalle mieluiten kutsunut kotiin suomalaiset joukot, jotka olivat jo täyttäneet tehtävänsä. Kun kuitenkaan Viron asema ei vielä ollut luja, ja kun Viron hallituksen vastausta odotettiin päivästä päivään, ryhdyttiin Päätoimikunnan ja sotilaiden välillä tehtävän välikirjan

luonnosta valmistelemaan. Vakava ristiriita syntyi tässä kohden kuitenkin Päätoimikunnan ja eversti *Kalmin* välillä. Edellinen tahtoi pysyttäväksi aikaisemman toiminnan puitteissa, koska Suomen hallituspiireissä suhtauduttiin kielteisesti laajennettuun ulkopoliittiseen esiytymiseen. Tohtori *Louhivuori* kirjoitti tästä pääministeri *Pätsille* maaliskuun 24 p:nä m. m.:

»— — — Yhtäpitävä vastaus on kuitenkin se, mitä jo epäilin asiaa esittäessäni ja mistä myöskin kenraali *Laidonerille* mainitsin, että me Suomessa emme ole yritykseen valmiit sotilaallisesti emmekä poliittisesti. Sotilaallisesti sellainen yritys on erittäin hyvin valmistettava, jotta se tulisi todella perille viedyksi. Sitä myöskin kenraali *Laidoner* alleviivasi. Poliittisesti se ei voi tapahtua ilman ententen suostumusta. Kantaansa Venäjän kysymykseen ei entente ole määrännyt, ja niinkauvankuin se ei ole tapahtunut, ei entente salli enempää Viron kuin Suomenkaan tähän yritykseen ryhtyä.

Syynä, miksi olen ottanut vapauden mainita ylläolevasta Herra Pääministerille, on se seikka, että eversti *Kalm*, joka komentaa nykyään Virossa olevaa ainoaa suomalaista rykmenttiä, on sitä mieltä, että kaikesta huolimatta olisi Pietariin rynnättävä, Pohjan Pojat Virosta käsin ja pari vapaaehtoista joukkuetta Suomesta käsin. Asianlaita on näet se, että nyttemmin se ehto, jolla suomalaiset vapaaehtoiset tuotiin Viroon, on täytetty, kun Viro on puhdistettu bolshevikeista. Niin ollen suomalaiset vapaaehtoiset katsovat itsellään olevan oikeuden palata kotiin, ellei heidän kanssaan tehdä uutta sopimusta, minkä he voivat hyväksyä. Huomattava osa vapaaehtoisista on sellaista väkeä, ettei niistä ole juuri puolustusjoukoiksi, varsinkin, jos on oltava paikallaan, mutta täytyy heillä olla tehtävänään hyökkäyksiä, jolloin he ovat mitä parasta sotilasainesta. Niin ollen eversti *Kalm* katsoo, että hyökkäys Pietariin voisi pitää koossa hänen rykmenttinsä, mutta muuhun tehtävään se nykyisessä kokoonpanossaan tuskin ajan mittaan kelpaisi.

Viron Avustamisen Päätoimikunta puolestaan katsoo, ettei se voi poiketa Suomen hallituksen kannasta, mitä tulee niihin poliittisiin päämääriin, joita suomalaisten vapaaehtoisten on suoritettava Virossa. Sillä niinpiankuin hallitus asettuu vastustamaan Päätoimikunnan toimintaa, täytyy sen loppua ja on Päätoimikunta pakotettu kutsumaan vapaajoukot pois Virosta.»

Jos Viro toivoisi edelleen suomalaista apua, oli Päätoimikunnan mielestä suomalaiset rykmentit täydennettävä uusien sopimusten

perusteella, mutta ainoastaan käytettäviksi *Viron puolustukseen*. Se käy selville seuraavasta kohdasta Päätoimikunnan ehdotusta:

»Jos sotilaallinen tilanne Viron rajojen suojelemiseksi vaatii, olen velvollinen myöskin hyökkäämään Viron rajojen ulkopuolelle (ollen minulla oikeus ulottaa hyökkäys enintään 40 kilometriä Viron hallituksen määräämän Viron valtion rajan ulkopuolelle».)

Eversti *Kalm*, joka arvosteli erittäin ankarasti tätä Päätoimikunnan välikirjaehdotuksen kohtaa sotilaalliselta kannalta, suunnitteli laajennettua avustustyötä. Hänen välikirjasuunnitelmansa alkaakin sanoilla: »Minä allekirjoittanut sitoudun täten palvelemaan *Inkerin* Vapaajoukkoihin kuuluvassa Pohjan Poikain rykmentissä Inkerin maan vapauttamiseksi bolshevikien vallasta seuraavilla ehdoilla: — — —.»

Viron hallituksen vastauksen viipyessä uuden sopimuksen teosta tilanne kävi yhä sekavammaksi. Eversti *Kalm* tarjosi ilman Päätoimikunnan valtuuksia omaa sopimustaan rykmenttinsä upseerien ja sotilaiden allekirjoitettavaksi. Mutta vain pieni osa Pohjan Pojista taipui siihen. 1:nen ja 2:nen pataljoona palasivat molemmat lyhyen väliajan jälkeen melkein kokonaisuudessaan kotimaahan. Vain joukko upseereja ja osa tykistöä suostui jäämään uusilla ehdoilla eversti *Kalmin* palvelukseen. Saatuaan tiedon tästä kaikesta Päätoimikunta kokouksessaan huhtikuun 7 p:nä päätti vapauttaa eversti *Kalmin* Pohjan Poikain rykmentin päällikkyydestä.

Vihdoin huhtikuun 12 p:nä Viron sotilasedustaja Helsingissä ilmoitti tohtori *Louhivuorelle*, ettei Viron hallitus voinut antaa vastaustaan Päätoimikunnan ehdotukseen uusien sopimusten teosta, ennenkuin perustava kokous kokoutuisi ja asettaisi uuden hallituksen.

Tämän johdosta tohtori *Louhivuori* noudattaen Päätoimikunnan päätöstä ilmoitti sähköteitse huhtikuun 12 p:nä Viron hallitukselle ja kenraali *Laidonerille* Päätoimikunnan päättäneen hajoittaa suomalaiset vapaajoukot Virossa. Eversti *Kalmin* Pohjan Poikain rykmenttiin kuuluneiden upseerien ja muiden henkilöiden kanssa tekemien sopimusten ilmoitettiin olevan mitättömiä, koska Päätoimikunta ei ollut valtuuttanut häntä siihen. Samaan aikaan Päätoimikunta valtuutti kansliapäällikkönsä, luutnantti *Peltosen*, ryhtymään kaikkiin toimenpiteihin Pohjan Poikain rykmentin kotiin kutsumiseksi ja sen omaisuuden luovuttamiseksi Päätoimikunnan haltuun.

Varsinaisesti tästä hetkestä alkaen erittäin valitettava riita Päätoimikunnan ja eversti *Kalmin* välillä alkoi. Erimielisyyksiä oli tosin jo aikaisemminkin ollut, mutta vasta nyt ne pääsivät julkisuuteen. Sivullisesta tämä riita tuntuu kuitenkin perussyiltään hämärältä. Kaikista tiedoista päättäen Päätoimikunta ja eversti *Kalm* periaatteessa ajoivat samanlaista politiikkaa. Toiminta-ajasta ja -tavoista kylläkin oli havaittavissa erimielisyyksiä. Epäilemättä on tämän ristiriidan kärjistymistä pidettävä osittain myös sen puutteen syynä, ettei Päätoimikunnalla ollut alusta pitäen ketään suoranaista edustajaa eversti *Kalmin* luona ylläpitämässä hänen ja Päätoimikunnan välillä luottamuksellista suhdetta. Niinkauankuin suomalainen yliupseerikkö oli olemassa, ei Päätoimikunta kuitenkaan ollut voinut hänen ohitseen sellaista henkilöä asettaa.

Eversti *Kalmin* mielestä, kuten hän sanomalehtimiehille Helsingissä toukokuun alussa käydessään lausui, Viron avustaminen sille asteelle pysähtyneenä oli jäänyt keskeneräiseksi. Hän arveli, että suomalaisille joukoille olisi kuulunut sama tehtävä Virossa kuin saksalaisilla oli ollut Suomen armeijaa luotaessa, siis maan turvallisuuden tukeminen ja Viron armeijan opettaminen. Myöskin hän mainitsi sen kautta haluavansa saada suomalaisen vaikutuksen Virossa pysyväiseksi. Tästä syystä hän oli pitänyt koolla Virossa pienen joukon aikoen sen ympärille luoda yksityisesti kootuilla varoilla suomalaisen vapaajoukon.

Tässä suhteessa Päätoimikunnan ja eversti *Kalmin* toiveet kävivät siis samaan suuntaan. Päätoimikuntakin puolestaan oli taipuvainen lähettämään uusia vapaajoukkoja Viroon maan turvallisuuden suojaksi. Mutta kun Viron hallitus ei voinut tai ei tahtonut tehdä uutta sopimusta, niin Päätoimikunta katsoi, että kaikki suomalaiset joukot oli saatava pois Virosta, eihän voitu jatkaa avustustoimintaa vastoin Viron hallituksen tahtoa. Yksityisiä, hajanaisia vapaaehtoisia suomalaisjoukkoja, joilla ei olisi mitään Viron hallitusta velvoittavaa ja Suomen hallituksen ja eduskunnan tukeen nojautuvaa edustusta, katsottiin retkeläisille itselleen turmiollisiksi ja Suomen asialle pikemmin vahingollisiksi kuin hyödyllisiksi. Olihan jo edellisen retkikunnan aikana nähty, miten vaikeaa Päätoimikunnankin arvovallastaan huolimatta oli ollut saada tehdyn sopimuksen ehtoja seuratuiksi. Kuitenkin Päätoimikunta päätti jatkaa uuden retkikunnan suunnittelua ja valmistelua siltä varalta, että Viron hallitus jälleen anoisi Suomesta apua ulko-

naisten tai sisäisten suhteiden mahdollisesti muuttuessa virolaisille epäedullisiksi.

Huomiota herättää näin ollen se, että vaikka Viron hallitus ei siis suostunut Päätoimikunnan esityksiin suomalaisavun jatkamisen ehdoista ja kenraali *Laidonerin* ilmoituksen mukaan Viron armeijaan otettaisiin suomalaisia vain Päätoimikunnan suostumuksella, sai eversti *Kalm* pyrkiessään perustamaan oman joukkonsa tukea Viron viranomaisilta. Vieläpä kenraali *Laidoner* sivuuttaen apuretkikunnan pääintendentin antoi eversti *Kalmille* käytettäväksi hänen rykmenttiään varten 100.000 markkaa. Tosin virolaisten puolelta ilmoitettiin tämän kaiken johtuvan siitä, ettei voitu ajaa maasta pois niitä, jotka olivat tehneet Viron hyväksi niin paljon kuin Pohjan Pojat. Kuitenkin voidaan hyvällä syyllä huomauttaa, että miksi virolaiset eivät voineet luovuttaa Pohjan Poikiakin pois, kun he kerran sopimuksen uudistuskysymyksessä katsoivat voivansa suhtautua Päätoimikuntaan ylläkerrotulla tavalla.

Kuten jo mainittiin, Päätoimikunta mahdollisen tarpeen varalta teki edelleen suunnitelmia uutta apuretkikuntaa varten, jota ulkoasiaimme johto oli pitänyt suotavana, sittenkuin Viron hallituksen edustajat olivat huhtikuun puolivälissä virallisesti anoneet sitä. Kuitenkin Päätoimikunta katsoi tarpeelliseksi saada retkikunnalle entistä varmemman takuun, nim. Suomen hallituksen, joka asettuisi tukemaan retkeä taloudellisestikin. Suomen hallitus oli suostuvainen tähän.

Niinpä huhtikuun 19 p:nä oli neuvottelu, johon ottivat osaa pääministeri *Ingman*, rahaministeri *Castrén*, ulkoasiainministeri *Enckell*, senaattori *Kairamo*, tohtorit *Louhivuori*, *Ivalo* ja *Holma*, pankinjohtaja *Honkajuuri* sekä ulkoasiainministeriön kansliapäällikkö *Idman* ja osastopäällikkö vapaaherra *Wrede*. Kokous asettui sille kannalle, että Viroa oli edelleen autettava sotilaallisesti. Retkikuntaa johtaisi edelleen Päätoimikunta, jonka kokouksissa sota- ja ulkoasiainministeriön edustajilla olisi puhevalta. Apujoukko käsittäisi yhden 3-pataljoonaisen rykmentin, jolla olisi Suomessa 1.000-miehinen reservi. Lisäksi Suomen ja Viron laivastot olisivat yhteisesti käytettävissä. Tämän ehdotuksen taakse Suomen hallitus asettuisi hoitaen siten tosiasiallisesti koko asian, hankkien siihen tarpeelliset varat ja huolehtien retkikunnan sotilaallisesta kunnosta.

Samaan aikaan tapahtui Päätoimikunnan keskuudessa sen kokoonpanoon nähden eräitä muutoksia, joista tärkein oli se, että toh-

tori *Louhivuori* luopui puheenjohtajan toimesta ja Päätoimikunnan jäsenyydestä huhtikuun 29 p:nä. Tohtori *Holma* valittiin hänen tilalleen, mutta hänen seuraavassa heinäkuussa lopullisesti kieltäydyttyä ottamasta vastaan puheenjohtajan tointa joutui Päätoimikunnan siihenastinen varapuheenjohtaja, tohtori *Ivalo*, hoitamaan puheenjohtajan tehtäviä.

Silloista tilannetta Suomen ja Viron välillä tohtori *Louhivuori* eräässä selonteossa huhtikuun 22 p:ltä kuvaa seuraavasti:

»Mainittakoon vielä, että mieliala Virossa on tällä kertaa Suomelle *erittäin epäedullinen*. Virolaiset itse väittävät sen johtuvan pääasiallisesti siitä, että osa suomalaisia joukkoja käyttäytyi viime aikoina sopimattomasti ryöväten ja juopotellen. Kun kuitenkin näihin ikävyyksiin otti osaa vain pieni osa miehistä, on kohtuutonta syyttää suomalaisia joukkoja siitä, semminkin, kun virolaiset, viivyttämällä vastausta uusiin esityksiimme, suoranaisesti aiheuttivat joukoissa tyytymättömyyttä ja kurittomuutta. Edelleen väitetään, että suomalaiset liikemiehet ovat koettaneet rikastua käyttämällä Viron valuuttapulaa hyväkseen ja tarjoamalla liian alhaisia hintoja. Jos suomalaisia liikemiehiä tässä tarkoituksessa on päässyt Viroon matkustamaan, on se virolaisten syy. Päätoimikunta on nimenomaan juuri tällaista välttääkseen kieltänyt matkaluvan suomalaisilta liikemiehiltä, mutta virolaiset ovat antaneet sen niille samoille, joilta me olemme kieltäneet.

Pääsyynä on, ja sitä eivät Viron lähettiläs ja Viron sotaministerin edustaja täällä eilisessä keskustelussani heidän kanssaan tahtoneet kieltääkään, se, että sosialistimme ovat tehneet Virossa kiihoittamalla epäilyksen alaisiksi suomalaisten tarkoitukset heidän avustaessaan Viroa. Eräs virallinen, salassa pidetty sähkösanoma, josta olen onnistunut saamaan tiedon, osoittaa, samoinkuin Viron eri ministerien ahkeraan tapahtuva seurusteleminen täkäläisissä sosialistipiireissä, samalla kuin välttävät niitä piirejä, jotka ovat Virolle annetun avun takana, että myöskin Viron hallitus, nyt eroavakin, on mukana Suomen apua vieromassa, kun sen tarve nykyhetkellä ei ole enää yhtä välttämätön kuin talvella. — Mainittakoon edelleen se mahdollisuus, että hra *Rei* tulee pääministeriksi, kuvaavana sille mielialalle, mikä nyt näkyy Virossa olevan vallalla. Tällä taustalla on meidän nyt asemaamme ja asioita arvosteltava.»

Se, että erinäiset virolaiset piirit olivat hyvin läheisessä tekemisessä Suomen sosiaalidemokraattien kanssa, ilmenee myöskin sosia-

listiedustajien lausunnoista Aunuksen retken johdosta sosialistien taholta tehtyä välikysymystä käsiteltäessä eduskunnassa. Niinpä kansanedustaja *Helo* lausui tällöin, huhtikuun 19 p:nä 1919, suoraan m.m:.

»Tiedämmehän, että esim. virolaiset nykyään eivät ole lainkaan kiitolliset siitä avusta, minkä ovat meiltä saaneet. Onpa kuultu virolaisten lausuvan ilonsa siitä, että heidän suomalaiset auttajansa nyt ovat poistuneet.»

Kansanedustaja *Kotonen* lausui toisesta samanaiheisesta välikysymyksestä keskusteltaessa huhtikuun 29 p:nä m. m.:

»Näin me menettelemme ensinnäkin siitä syystä, että me, kuten jo viittasin, vakavasti epäilemme, ovatko rajantakaisista heimolaisistamme muut kuin ehkä jotkut määrätyt piirit ollenkaan halukkaat turvautumaan meidän apuumme, joka esim. *Viron veljeskansallemme on käynyt yhtä kalliiksi kuin Suomen nimellekin* (?!). Toinen syy vastustukseemme on se, että meidän käsittääksemme kansamme tulee tarkoin varoa ryhtymästä mihinkään toimenpiteisiin, jotka antavat itäiselle naapurille näennäistäkään aihetta nyt tai vastaisuudessa käydä kimppuumme.»

Sosialistiemme tiedonannot saavat yhä räikeämmän värityksen, kun tarkastaa edelläolevia lausuntoja Viron virallisten selitysten taustaa vastaan.

Toukokuun 15 p:nä 1919 eduskuntamme sai vastaanottaa seuraavan-sisältöisen sähkösanoman:

»Suomen eduskunnalle, Helsinki.

Viron kansan tahdosta kokoutunut perustava kokous tervehtii sydämellisimmin Suomen veljeskansaa sen edustajain kokouksessa. *Ikinä ei Viron kansa unohda sitä apua,* minkä Suomen urhoolliset pojat sen vaikeassa taistelussa valtiollisen itsenäisyyden puolesta toivat. Viron kansa uskoo vahvasti, että ystävyyden siteet kahden veljeskansan välillä eivät koskaan katkea, vaan yhä lujenevat ja syvenevät. Eläköön vapaa, itsenäinen, riippumaton Suomi!

Viron perustavan kokouksen nimessä sen esimiehistö.

Puhemies *Rei.*

Sihteeri *Martna.*»

Kaikenlaisten aikaisempaa Viron avustustyötä tarkoituksellisesti halventavien huhujen ja juttujen johdosta Päätoimikunta katsoi tarpeelliseksi julkaista huhtikuun lopussa sanomalehdissä seuraavan selityksen ja oikaisun:

»Koska sosiaalidemokraattisessa sanomalehdistössä ja viimeksi välikysymyskeskustelussa eduskunnassa on lausuttu väite, että sosiaalidemokraattien taholla alussa suhtauduttiin suopeasti Viron aseelliseen auttamiseen, mutta tästä luovuttiin, kun huomattiin, millaisia henkilöitä Viron vapaustaisteluun täältä läksi, on syytä huomauttaa, että Viron Avustamisen Päätoimikuntaan lupautuivat jäseniksi tri *Julius Ailio*, tri *Hannes Ryömä* ja prof. *Väinö Voionmaa*, mutta ilmoittivat he jo sille kokoukselle, jossa Viron Avustamisen Päätoimikunta asetettiin, että puolue ei sallinut heidän liittyä toimikunnan jäseniksi. Silloin vasta aloitettiin vapaaehtoisten värväystä, eikä vielä keitään vapaaehtoisia oltu Viroon lähetetty.

Samalla Viron Avustamisen Päätoimikunta ilmoittaa, että huhut ryöstöistä ja muista tihutöistä, joita muka suomalaiset vapaaehtoiset Virossa olisivat tehneet, ovat sekä Viron viranomaisten antamien lausuntojen että Viron Avustamisen Päätoimikunnan toimeenpanemien tutkimusten mukaan perättömiä. Se, että väestö Virossa on erinäisillä seuduilla erittäin vastahakoisesti täyttänyt majoitus- ja muonitusvelvollisuutensa, on saattanut sekä suomalaisia vapaaehtoisia että Viron omaa sotaväkeäkin käyttämään pakotusta. Huhut ryöstöistä ovat osoittautuneet liioitelluiksi, sillä jokaisen joukko-osaston saapuessa on laivalla toimeenpantu tarkka virallinen tavarain tarkastus ja on palaavilta vapaaehtoisilta otettu, jotta estettäisiin kaikki mahdollisuuskin väärinselityksille, pois joku määrä aivan vähäpätöistä rihkamaa, mitä muutamilla sotilailla ja upseereilla on ollut mukanaan ja mistä on ollut syytä epäillä, että se olisi sotatoimien yhteydessä joutunut heidän haltuunsa. Tämä rihkama on ollut yleensä vailla kaikkea myyntiarvoa. Yhdessä tapauksessa, jossa suomalainen upseeri on estänyt virolaisia tullimiehiä tarkastusta toimittamasta, on Viron Avustamisen Päätoimikunta hankkinut Suomen viranomaisilta avustusta tullitarkastuksen toimittamiseen ja on tarkastus osoittanut, että estämisen syynä upseerin puolelta on ollut turhanpäiväinen vastustelunhenki.

Osa vapaaehtoisia on varsinkin paluumatkallaan käyttäytynyt juovuspäissään sopimattomasti, mutta on aivan väärin syyttää koko tuhansiin nousevaa vapaaehtoista armeijaa muutaman kymmenen kelvottoman toverin takia.

Yhtään valitusta Viron sotilas- tai siviiliviranomaisten taholta suomalaisia vapaaehtoisia vastaan ei Viron Avustamisen Päätoimi-

kunta ole saanut, joka sekin lienee osotuksena kotimaassa esitettyjen syytösten aiheettomuudesta.»

Mahdollisuudet uuden retkikunnan aikaansaamiseksi huononivat tällä välin huononemistaan. Viron avustaminen oli Suomessa joutunut pois päiväjärjestyksestä. Aunuksen retki oli kokonaan syrjäyttänyt sen. Suuria määriä Suomen nuorisoa liittyi nyt tällä kertaa Aunuksen vapaaehtoisiin suomalaisiin joukkoihin tukeakseen aunukselaisia heidän vapaustaistelussaan.

Sittenkuin toukokuun keskivaiheilla, jolloin sotilaallinen tilanne oli muuttunut virolaisille jälleen erittäin epäedulliseksi, vast'ikään kokoutuneen perustavan kokouksen asettama, uusi, *Strandmanin* johtama hallitus anoi apua Suomesta, näytti vapaaehtoisten saanti Viroon melkoisen vaikealta. Siitä huolimatta Päätoimikunta päätti koettaa saada Viron avuksi vaikkapa vain 500-miehisen, hyvin järjestetyn ja varustetun suomalaisjoukon sillä ehdolla, että Suomen hallitus yhä edelleen olisi suostuvainen kaikin puolin tukemaan yritystä. Sittenkuin Suomen hallitus oli suostunut Päätoimikunnan asettamiin ehtoihin ja myöntänyt tarpeelliset käyttövarat, ryhdyttiin uuden retkikunnan kokoonpanoon, joskin melkoisin epäilyksin. Apujoukon johtajaksi saatiin lupautumaan jääkärikapteeni *Kumlin*, joka ryhtyi laatimaan luetteloa muista upseereista. Suomenlinnasta saatiin miehistön kokoamista varten kasarmi, joka pantiin kuntoon, ja jonne jo joitakuita vapaaehtoisiksi ilmoittautuneita sijoitettiin.

Kävi kuitenkin pian ilmi, että Päätoimikunnan epäilykset pienenkin joukon kokoonpanoon tarpeellisen vapaaehtoismäärän saamiseen nähden olivat enemmän kuin perusteltuja. Viron hallituspiirien vitkastelun ja epäröinnin kautta oli menetetty otollinen hetki, ja nyt osoittautui erittäin vaikeaksi saada vapaaehtoisia värvätyksi retkelle. Todennäköisesti olisi kuitenkin pitemmän ajan kuluessa voitu saada tarpeellinen määrä kunnollisia vapaaehtoisia uutta retkikuntaa varten. Mutta sillä välin tilanne Viron rintamilla jälleen muuttui. Virolaiset pääsivät pahimmasta pinteestä, alkoivatpa vielä voimakkaan etenemisenkin, eivätkä niin ollen kaivanneet suomalaista apua.

Tästä syystä Suomen hallitus kesäkuun alkupäivinä katsoi uuden retkikunnan Viroon lähettämisen tarpeettomaksi. Viron sotilasedustaja Helsingissä lähetti puolestaan kesäkuun 13 p:nä seuraavan ilmoituksen Viron Avustamisen Päätoimikunnalle:

»Suomalaisten apujoukkojen suhteen ilmoitti minulle eilen v. t. ulkoasiainministeri *Tönisson* telefoonissa, ettei Eestin Hallitus ole tilaisuudessa niitä heti paikalla käyttämään muuttuneen tilanteen takia. Jos onnistutaan lopettamaan vihollisuudet saksalaisten kanssa, josta on toiveita, ei senjälkeen enää tarvita apujoukkoja. Jos sota saksalaisia vastaan syttyy uudelleen, silloin kyllä tarvittaisiin apua, mutta arvattavasti tilanne siinä tapauksessa tekee mahdottomaksi saada suomalaista apua sillä rintamalla. Hallitus pyytää kuitenkin, että kaiken varalta Päätoimikunta vielä ei lopettaisi toimintaansa kokonaan, sillä tilanne ei ole meille läheskään vielä selvinnyt.

Kiitollisuudella ja kunnioittaen
A. Hanko.»

Tämän johdosta ja koska epämääräisen tilanteen pitkittäminen viikosta viikkoon katsottiin turhaksi, päätti Päätoimikunta kesäkuun 16 p:nä saattaa sekä Suomen että Viron hallituksen tietoon lakkauttavansa toimintansa ja pysyvänsä koossa vain loppulikvidatsionia varten. Vapaaehtoisten värväys lopetettiin, ja jo saapuneet miehet laskettiin kotiin. *Viron avustaminen Suomen puolelta oli päättynyt.*

Lopettaessaan toimintansa Viron Avustamisen Päätoimikunta sai vastaanottaa Viron tasavallan pääministeriltä vironkielisen kirjelmän, joka suomennettuna kuuluu:*)

»VIRON TASAVALTA.

Viron Avustustoimikunnalle
Helsingissä.

Viron Tasavallan Hallituksen puolesta on minulla kunnia ilmaista lämmintä kiitollisuutta suomalaiselle Viron Avustamisen Päätoimikunnalle sen lopettaessa toimintansa nykyisessä muodossaan siitä suuresta työstä ja vaivasta, mitä Toimikunnalla on ollut järjestäessään Virolle erittäin tärkeää avunantoa. Erityisellä kiitollisuudella käännyn Toimikunnan puheenjohtajan, senaattori *Louhivuoren* puoleen, joka on henkilökohtaisella huolenpidollaan ja tarmollaan näytellyt niin tärkeää osaa avunannon järjestämisessä. Samalla tuon julki ja pyydän Hallituksen puolesta välittämään suurimman

*) Kirjelmä on, kuten päivämäärästä näkyy, kirjoitettu ennen uutta avunpyyntöä Viron puolelta, mutta sopinee parhaiten tässä yhteydessä julkaistavaksi.

kiitoksen ja kunnioituksen tunteet myös kaikille niille unohtumattomille Suomen veljeskansan sotureille, jotka uhrautuvaisesti ja urhoollisesti ovat taistelleet Viron vapauden puolesta, samoinkuin koko Suomen yhteiskunnalle, joka lämpimällä myötätunnolla ja runsaalla kannatuksella on ottanut Viron avustamiseen osaa.

O. Strandman.
Viron Tasavallan Hallituksen Pääministeri.

Th. Käärik.
sihteeri.

15 p. toukok. 1919.
Tallinnassa.
3466.»

Ensimmäisen suomalaiskomppanian Viroon lähdön kaksivuotispäivän johdosta »Iltalehti» kirjoittaa joulukuun 31 p:nä 1920 otsakkeella »Kunniakas kaksivuotismuisto»:

»*Sankariajaksi* tahtoisimme sitä aikaa kutsua huolimatta siitä, että maamme silloin oli köyhempi elämän välttämättömyystarpeista kuin ehkä koskaan ennen tai jälkeen. Suomen kansassa sykki noina nälkäkuukausinakin voimakkaana se *päättävän toiminnan* ja ripeän alotteen henki, joka omassa vapaussodassamme oli herännyt ja joka kaikkina aikoina on historiaa tehnyt. Niinpä tuli myös Viron aseellisesta auttamisesta Suomen kansan historiallinen teko, jonka seuraukset ovat olleet paljo ratkaisevampia kuin kaikkein suurin osa siitä »historiasta», jota suunsoitolla ja pykälätaistelulla tässä maassa siittemmin on tehty. Viron vapaustaistelun aseellinen avustaminen on niitä momentteja kansakunnan elämässä, joista virtaa itseluottamusta ja uskoa veltompien ja pahempienkin päivien varalle. Kohottavia muistoja oman itsetuntonsa ylläpitämiseksi tarvitsee jokainen kansa, tekoja, joista se saa tyydytystä ylevimmille käsityksilleen omasta itsestään ja kutsumuksestaan inhimillisen kulttuurin palveluksessa.

Näitä momentteja ei aikaisemminkaan ole puuttunut Suomen kansan historiallisista vaiheista, vaikka niiden oikeata merkitystä on ollut peittämässä »vieras lippu». Liiallinen vaatimattomuus suomalais-kansallisessa historiankäsittelyssä on luullaksemme myös ylläpitänyt lapsipuolisuuden tuntoa kansassamme Ja kuitenkin on — niinkuin on tehnyt heimokansamme unkarilaiset Europaan tunkeutuvia turkkilaisia vastaan — Suomen kansa vuosisatoja taistellut

etuvartiotaisteluja slaaveja vastaan ponnistellen henkeen ja vereen länsimaiden viljelyksen säilyttämiseksi Laatokan ja Nevan vaiheilla. Ruotsin lipun alla suomalaiset joukot taistelivat tietysti ensi kädessä Ruotsin politiikan, Ruotsin etujen ja suuruuden puolesta, mutta ainakin kerran tämä taistelu sai maailmanhistoriallisen perspektiivin: kolmikymmenvuotisessa sodassa. Silloin esiintyi suomalainen sotilas Keski-Europassa protestanttisen maailmankatsomuksen päättävänä puolustajana sen ajan vanhoillisia ja taantumuksellisia mahteja vastaan. Täysin johdonmukaisesti liittyy osanottomme Viron vapaussotaan siihen historiallisten taistelujen sarjaan, jota Suomen kansa on käynyt slaavilaista itää ja niitä sortajamahteja vastaan, jotka ovat tahtoneet kansoilta kieltää omantunnon ja vakaumuksen vapauden. Satunnaiselta näyttävällä teolla, Suomen apuretkikunnalla Viroon, on siis ollut juurensa syvällä siinä kutsumuksessa, jonka historia meidän lapsipuolena itseään pitäneelle kansallemme on antanut.»

Niistä lukuisista sähkösanomista, joita Viron Austamisen Päätoimikunnan puheenjohtaja, tohtori *Louhivuori* sai Virosta ensimmäisen suomalaisavun vuosipäivänä joulukuun 30 p:nä 1919, julkaistakoon tässä seuraava, kenraali *Laidonerin* lähettämä:

»Tänään vuosi sitten ensimmäiset suomalaiset vapaaehtoiset astuivat Eestin maakamaralle kiiruhtaen poikki lahden halun ajamina olla meille eestiläisille avuksi taistelussamme itsenäisyytemme puolesta.

Jos kohta olikin pieni se asevoima, joka aluksi kiirehti avuksemme, niin urheiden suomalaisten vapaaehtoisten meille tarjoama siveellinen tuki oli sitä suurempi. Eestiläiset ja suomalaiset ovat yhdessä taistelleet sekä yhteisillä taistelukentillä saavuttaneet yhteisiä voittoja. Eestin kansa ei ole unohtava niitä kohtalokkaita aikoja, jolloin suomalaiset purjehtivat poikki meren ja ojensivat auttavan kätensä veljeskansalleen.

Eestin Meri- ja Maa-armeija muistaa tänään kaatuneita sankarillisia suomalaisia ja muistelee mitä hartaimmin kiitollisuuden tuntein suomalaisia veljiä, jotka vaikeana hetkenä kenraali *Wetzerin* ja everstien *Kalmin* ja *Ekströmin* johdolla kiiruhtivat meitä auttamaan.

Samalla sallikaa, että Eestin Armeijan nimessä julkilausun mitä syvimmän kiitollisuuteni Teille ja kaikille Avustustoimikunnan jä-

senille. Olemme vakuutettuja, että yhteinen taistelu ja yhdessä vuodatettu veri on muodostava lujimman mahdollisen siteen kahden veljeskansan välille.

Tallinnassa 30. XII. 1919.

Kenraali *Laidoner.*»

KOLMAS OSA

(KARTTA N:o 2)

1. Siirto Tallinnaan.

Aikaisemmin on jo tehty selkoa Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon varhaisimmista alkuvaiheista (siv. 93, 94).

Majuri *Ekströmin* tarkoitus oli heti joulunpyhien jälkeen ryhtyä komppanioittensa tarmokkaaseen järjestelyyn ja sotilaalliseen koulutukseen ja jatkaa sitä tammikuun puoliväliin saakka, jolloin vapaajoukko olisi hänen arvelunsa mukaan ollut taistelukunnossa ja voitu siirtää lahden ylitse suoraan sotarintamalle. Senvuoksi hän antoi kaikille Helsinkiin jo saapuneille vapaaehtoisille luvan palata omaistensa luo viettämään joulunpyhiä, joiden jälkeen heidän oli määrä heti ilmoittautua palvelukseen.

Jos olosuhteet olisivat sallineet tämän suunnitelman toteuttamisen, olisi se epäilemättä vaikuttanut sangen edullisesti etenkin rykmentin kokoonpanoon. Silloin olisi vapaajoukon komentajalla ollut paremmin tilaisuutta valvoa, että ainoastaan kelvollisia ja kykeneviä aineksia olisi otettu sekä päällystöön että miehistöön. Valitettavasti asiain kehitys ei sallinut minkäänlaista viivytystä mukaantulevien valintaa eikä joukkojen harjoitusta varten.

Tilanne Virossa kävi päivä päivältä huolestuttavammaksi. Vielä virolaisten hallussa olevilla paikkakunnilla väestön levottomuus kasvoi. Suomen ulkoministerille, Viron Avustamisen Päätoimikunnan puheenjohtajalle, Viron edustajalle Helsingissä, tohtori *Kallakselle*, ja konsuli *Schwalbelle* sähkösanoma toisensa jälkeen saapui Tallinnasta pyytäen heitä kiirehtimään suomalaisten komppanioiden lähettämistä Viroon.

Majuri *Ekström* ei kuitenkaan suostunut vielä lähtemään. Virosta saapuneiden tietojen mukaan ei siellä ollut aseita riittämiin edes

omille joukoille, saati sitten suomalaiskomppanioille. Vapaajoukon järjestystä ei myöskään oltu vielä pantu edes alulle. Majuri *Ekström* ei luonnollisesti tahtonut ottaa vastuulleen johtoonsa uskoutuneiden vapaaehtoisten hengen tarkoituksetonta menettämistä. Sitäpaitsi ei Suomessa oltu vielä täysin selvillä virolaisten sotilaallisen aseman kärjistyneisyydestä. Saadut tiedot tuntuivat tarkoituksellisesti liioitelluilta. Saadakseen varmoja tietoja asemasta Virossa vapaajoukon päällikkö valtuutti tulkki-adjutanttinsa, luutnantti *Kirottaren*, matkustamaan Tallinnaan ja palasi itse joulua viettämään Turkuun.

Lumimyrskyn viivyttämänä luutnantti *Kirottaren* onnistui vasta joulupäivänä päästä laivalla yli lahden Tallinnaan. Vielä samana päivänä hän pääsi pää- ja sotaministeri *Pätsin* puheille sotaministeriössä Leipurinkadun varrella. Tästä kohtauksesta hän kertoo:

»Ministeri *Päts* olikin parast'aikaa ministeriössä ja käski minun heti astua sisään. Sotaministerin luona olivat hänen apulaisensa *Jürine*, kulkulaitosministeri *Säkk*, eversti *Laidoner* ja eversti *Reiman* sekä muutamia muita herroja. Näytin papereitani ja sanoin sanottavani ilmoittaen, että suomalaiset, jos kaikki käy hyvin, koettavat olla Tallinnassa tammikuun puolivälissä. Sitten pyysin, että minulle selitettäisiin hiukan yleistä tilannetta. Se tehtiin. Kunnioituksella kuuntelin sotaministerin vakavia sanoja.

Bolshevikit eivät enää olleet kaukana Tallinnasta, vain muutaman kymmenen virstan päässä. Tilanne oli äärimmäisen vakava, se oli kaikille selvää. Ihmettelin ministeri *Pätsiä*, miten hän sittenkin saattoi puhua niin äärettömän optimistisesti ja lopuksi hymyillen sanoa:

— Ei tee mitään. Koettakaa suomalaisten kera saapua tänne pikemmin; kyllä sitten näytämme bolshevikeille!

— Mutta annatteko kivääreiä?

— Annamme.

— No, tahdon koettaa olla jo ehkä kolmen päivän kuluttua täällä.

Niine hyvinemme erosimme.»

Seuraavana päivänä luutnantti *Kirotar* palasi Helsinkiin. Laivan lähtiessä Tallinnan satamasta käytiin sen edustalla parast'aikaa englantilaisen laivasto-osaston ja bolshevikien Novik-mallisen risteilijän, »Spartakin», välillä kiivasta taistelua, joka päättyi viimemainitun antautumiseen miehistöineen päivineen.

Laivan saavuttua klo 8 illalla Helsinkiin luutnantti *Kirotar* kiiruhti suoraan majuri *Ekströmin* puheille, joka sähköteitse kutsuttuna oli saapunut Turusta, ilmoittaen:

— Virossa asiat ovat nyt sillä kannalla, että jos te, Herra Majuri, ette ole siellä kolmen päivän kuluttua, niin teidän ei enää kannata sinne mennäkään.

Saatuaan lähemmin selkoa tilanteesta rintamalla ja Tallinnassa sekä varmistuttuaan aseiden saantimahdollisuuksista majuri *Ekström* luopui epäilyksistään. Valitsemisen varaa ei ollut. Rykmentti oli mahdollisimman nopeasti saatava välttävään kuntoon ja vietävä taisteluun. Oli luotettava vapaaehtoisten luontaiseen sotilaskykyyn ja siihen koulutukseen, jonka he mahdollisesti olivat saaneet Suomen vapaussodan aikana tai sen jälkeen suojeluskunnissa. Tallinnassa voitaisiin sitten, jos tilanne sen sallisi, täydentää komppanioiden kasvatusta. Äkkiyllätysten varalta 1:nen komppania oli lähetettävä vielä ennen vuoden loppua Tallinnaan ja muut osastot sitten mahdollisimman pian.

Seuraavana päivänä, joulukuun 27:ntenä, julkaistiin sanomalehdissä kutsu Ensimmäiseen Suomalaiseen Vapaajoukkoon ilmoittautuneille saapua aamulla joulukuun 28 p:nä Uudenmaan kasarmille Liisankadun varrelle. Luutnantti *Anto Eskola* sai käskyn kiireellisesti ryhtyä panemaan kuntoon komppaniaansa — vaikeasti täytettävä käsky, kun ei ollut tietoa, mistä yht'äkkiä voisi hankkia tarpeelliset sotilaspukimet puolelletoistasadalle miehelle.

Joulukuun 28 p:nä oli Uudenmaan kasarmilla tavaton hälinä. Miehistöä järjestettiin. Upseerit jaettiin eri komppanioihin. Komppanioiden päälliköiksi määrättiin: 1:sen kompp. luutnantti *Eskola*, 2:sen kompp. kapteeni *Severi Kanerva*, 3:nnen kompp. vänrikki *Yrjö Laaksonen* ja 4:nnen kompp. vänrikki *August Johansson*, joka sai pian määräyksen luovuttaa päällikkyyden vänrikki *Bror Dahlgrenille*. Senjälkeen 1:seen komppaniaan valittiin aliupseerit ja miehistö, yhteensä n. 150 miestä.

Mutta kuljetuslaivan ja välttämättömien vaatetustarpeiden saanti teki vaikeuksia. Edellisestä selvittiin kuitenkin verrattain pian siitä huolimatta, että laivan vuokrasopimus Suomen ja Viron hallitusten välillä ei ollut vielä lopullisesti vahvistettu. Vaatteiden hankinta näyttäytyi sitävastoin pulmalliseksi kysymykseksi.

Niin lyhyessä ajassa mikään sotilaspukimo ei voinut sitoutua hankkimaan 150 sotilas-vaatekertaa. Suomen armeijan intendent-

tuurista ei oltu liioin halukkaita antamaan sotilaspukuja, joita oman maan vakinainen armeija siihen aikaan kipeästi tarvitsi, mikäli niitä voitiin saada. Matka Tallinnaan täytyi lykätä. Majuri *Ekströmin* ja luutnantti *Eskolan* tarmon ja hellittämättömyyden ansiota on, että jonkinlaiset manttelit ja sotilaslakit saatiin seuraavana päivänä hankituiksi I:selle komppanialle, joten jäänmurtaja »Tarmon» kapteenille voitiin antaa määräys olla valmiina kuljettamaan ensimmäiset vapaaehtoiset joulukuun 30 päivänä Tallinnaan. Vaatetus oli kylläkin perin vajanainen ja laadultaankin vaatimaton — täydellinen sotilaspuku saatiin miehistölle vasta myöhemmin Virossa, — mutta sehän sillä hetkellä pääasia olikin, että komppanialla oli jonkinlainen yhtenäinen vaatetus, joten matkalle voitiin lähteä.

I:sen komppanian matkasta Tallinnaan ja sen vastaanotosta siellä luutnantti *Kirotar* kertoo:

»Seuraavana päivänä (30. XII.) olin jo klo 7 aamulla jälleen kasarmilla. Luutnantti *Eskola* oli jo järjestänyt komppaniansa matkaa varten. Miehet olivat asettuneet kahteen riviin pihalle odottamaan *Ekströmiä*. Enempää ei sillä kertaa voitu lähettää vaatteiden puutteen vuoksi.

— Asento! kajahtaa äkkiä terävä komento. Miesrivi jähmettyy liikkumattomaksi.

Majuri *Ekström* tulee yli pihan.

— Päivää, pojat! kuuluu hänen lyhyt tervehdyksensä.

— Hyvää päivää, Herra Majuri! jyrisee vastaus kuin yhdestä suusta.

Riemuntunne täyttää sydämen kuullessa näitä jyrkästi ja tarmokkaina läpi aamuhämärän kajahtavia tervehdyksiä.

Ekström kulkee luutnantti *Eskolan* saattamana I:sen komppanian editse ja tarkastaa miehet, yhden kerrallaan.

Kaikki on kunnossa. Komennot kajahtavat jälleen, ja sitten marssi alkaa, nelimiehisissä riveissä, kasarmin pihalta satamaa kohden, tietysti laulaen.

»Tarmo» jo odottaa. Satamasillat ovat täynnä kansaa, joka aamuvarhaisesta huolimatta on tullut saattamaan omaisia ja tuttavia.

Miehet ovat pian laivassa. Toiset kiipeävät maston huipussa olevaan märssykoriin, toiset jäävät istumaan laivan partaalle. Hyvästijättöjä kuuluu, kukkia heitetään.

— Näkemiin, näkemiin! Pian tulemme takaisin — Pietarin kautta tietenkin! huutaa joku maston huipusta, ja kaikki yhtyvät häneen.

Laiva alkaa jo irtautua laiturin kyljestä. Viron Avustamisen Päätoimikunnan puheenjohtaja, senaattori *Louhivuori* astuu esiin. Hänen sydämelliset, vakavat ja lämpimät jäähyväissanansa kajahtavat. Yhteinen »Maamme» seuraa niitä.

Laiva on jo lähtenyt liikkeelle.*) Satamalaituri jää yhä kauemmaksi; enää näemme vain liehuvien nenäliinojen meren. Mutta sekin katoaa pian. Laiva liukuu satamasta ulkomerelle ja suuntaa vähitellen kulkunsa Tallinnaa kohden. Kotimaan ranta jää yhä kauemmaksi. Moni katse suuntautuu miettivänä taaksepäin . . .

Näkemiin, Suomi . . .

Matka kuluu hauskasti. Toiset panevat tavaroitaan kuntoon, toiset juttelevat ja tekevät tuttavuuksia. Minäkin teen sitä, astun erään pitkäpartaisen, vanhan miehen luo ja ryhdyn puheisiin. Mies on viidenkymmenen korvilla. Puhelemme tietysti matkastamme; kysyn, mitkä syyt saivat hänet lähtemään Viroon.

— Katsokaas, minulla on vanhoja velkoja niille punaisille. Tappoivat koko perheeni. En voi sitä unohtaa, lähden kostamaan niille, saan vastaukseksi.

— Entä te? kysyn eräältä yksikätiseltä mieheltä, joka on tullut kuuntelemaan keskusteluamme.

— Sama juttu! Kaikki tappoivat ja polttivat. Tampereen luona menetin vielä kätenikin. Mutta kyllä minä niille saatanoille yhdelläkin kädelläni näytän! ja mies puristaa ainoan kouransa nyrkkiin.

Astelen edelleen. Aivan komentosillan luona seisoo nuori sotilas, aivan lapsi vielä. Käyn lähemmäksi ja kysyn, mikä oikeastaan sai hänet ottamaan osaa tähän sotaretkeen.

— Mitäpä sitten *mies* voi muuta tehdä kuin tapella, samantekevää missä! kuuluu vastaus.

— Mutta kuinka vanha sinä olet?

— Kolmentoista, luutnantti, vastaa »mies». — Mutta pian täytän neljätoista, lisää hän kiireesti.

Monenlaisia heitä on tullut, nuoria ja vanhoja, toisilla »vanhoja velkoja», toisilla taisteluhalu tai muita syitä, kaikki täynnä innostusta ja tulta.

*) Lähtö tapahtui klo 8 ap. Komppanian vahvuus oli 140 miestä.

Alamme jo lähetä Tallinnaa. Miehet kokoutuvat partaan luo ja tarkastelevat lähenevää rantaa. Majuri *Ekström* ilmestyy alhaalta kajuutasta kannelle ja pysähtyy hetkeksi miettiväisenä komentosillalle. Ehkäpä hänenkin mielessään ajatus välähtää: mikähän minua tuolla tuntemattomassa maassa odottaa? Hän herää äkkiä mietteistään ja komentaa miehet asettumaan nopeasti riviin. Laiva on jo sivuuttanut Naissaaren ja lähestyy Tallinnan satamaa.*)

Miehet ovat asettuneet riveihin. *Ekström* astuu esiin ja pitää heille lyhyen puheen.

— Pian saavumme sinne, jonne me joko ainiaaksi jäämme tai josta voittajina kotimaahan palaamme, päättää hän puheensa, ja miesten katseet ilmaisevat, että he viimeiseen saakka ovat päällikkönsä kanssa samaa mieltä.

Jäädään suoriin riveihin seisomaan, kunnes laiva ehtii satamaan. Keskilaiturilla näkyy soittokunta ja ihmisjoukko, suurin osa siitä venäjän-aikuisissa sotilaspuvuissa olevia sotilashenkilöitä.

Se saa poikien mielet kiehumaan.

— Piru vieköön! Joko ryssät ovat Tallinnassa? huutelevat he toisilleen.

Selitän miehille, että kyllä ne ovat virolaisia, vaikkei heillä vielä ole omaa sotilaspukua.

»Porilaisten marssin» säveleet kaikuvat rannalta. Vastaanottamassa on sota- ja pääministeri *Päts*, kenraali *Larka*, eversti *Reiman*, kapteeni *Siimon* ja useita muita sotilashenkilöitä. Majuri *Ekström* astuu ensimmäisenä maihin, pysähtyy pääministeri *Pätsin* eteen ja sotilaallisesti tervehtien ilmoittaa, että ensimmäiset suomalaiset vapaaehtoiset ovat saapuneet Viron kamaralle. Seuraa tervehdyksiä ja esittelyjä.

Tällä välin miehistökin on laskeutunut maihin ja asettunut luutnantti *Eskolan* johdolla ruoturintamaan. Sitten ministeri *Päts* astuu esiin ja lausuu suomalaisille, jotka kaikkein raskaimpana hetkenä ovat ojentaneet veljeskansalle auttavan kätensä, sydämellisiä kiitoksen ja tervehdyksen sanoja. Pari kyyneltä ministerin silmissä ilmaisee, että sanat todellakin tulevat sydämen syvimmästä. Tunnustan sillä hetkellä olleeni ylpeä siitä, että minäkin kuuluin ensimmäisten suomalaisten joukkoon.

---

*) Tarmo saapui Tallinnaan klo 12,30 päivällä.

Suomalaisten puolesta vastaa sotilaskomitean puheenjohtaja, maisteri *Y. O. Ruuth*, joka on tullut saattamaan ensimmäisiä suomalaisia sotilaita Tallinnaan.

Aseiden jako seuraa. Niitä on tuotu meitä varten valmiiksi satamaan. Se käy nopeasti. Pian olemme valmiit marssimaan kaupunkiin. Soittokunta kulkee edellä puhaltaen jälleen »Porilaisten marssia», sitten majuri *Ekström* seuraa, minä hänen rinnallaan, meidän jäljessämme luutnantti *Eskola* komppanioineen mallikelpoisessa

Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon 1:nen komppania marssii Tallinnaan. Edessä (oikealta lukien) luutnantti *Kirotar*, majuri *Ekström*, luutnantti *Eskola*.

järjestyksessä. Marssimme satamasta Meripuistotietä ja Johanneksenkatua pitkin Pietarintorille, jossa Viron armeijan ylipäällikkö, eversti *Laidoner* ottaa meidät vastaan. Matkalla kansanjoukko on keräytynyt ympärillemme ja astelee kerallamme. Kaikki katsovat ihmetellen solakoita suomalaisia saamatta sanaakaan suustaan. Ei ainoatakaan tervehdystä, ei ainoatakaan eläköön-huutoa. Suomalaisia ihmetyttää tämä kylmyys, joka arvatakseni johtuu liiasta mielen pingoituksesta.

Pysähdymme Pietarintorille. Majuri *Ekström* astuu eversti *Laidonerin* eteen ja ilmoittaa ensimmäisen komppaniansa hänen ylijohtoonsa. *Laidoner* kiittää. Lyhyet tervehdyssanat seuraavat suo-

malaisille sotilaille, vaatimattomat, ilman mitään tarpeettomia koristuksia. Heti ensi hetkessä selviää, että tässä on tekemisissä teräksisen tahdon kanssa.

Ministeri *Pätsin* puhe ja lopuksi yleinen »Maamme» seuraavat vielä *Laidonerin* sanoja. Sitten alkaa marssi jälleen Harju- ja Pitkäkatua myöten sotaministeriön ohitse Luostarinkadulle, jonka varrella sijaitsevaan Nikolainlukioon eversti *Reimanin* toimesta suomalaisille on järjestetty suurenmoinen asunto. Kaikki loistaa puhtautta; jokaa miehelle on varattu oma vuode patjoineen ja lumivalkoisine lakanoineen.

Eversti *Laidoner* tarkastaa suomalaisia vapaaehtoisia Pietarintorilla Edessä majuri *Ekström* ja eversti *Laidoner*.

Virolaisia rouvia ja neitosia on Luostarinkadulla kuusenoksin ja kukin vastassa. Joka mies saa rintaansa tai lakkiinsa kukan. Mieliala alkaa nousta, ruokakattilat levittävät nälkää herättävää tuoksua ympärilleen, ja ruoka maistuu pitkän matkan, puheiden ja marssin jälkeen tietysti erinomaisen hyvältä.

Sittenkuin kasarmissa kaikki on pantu kuntoon ja vahdit asetettu, lähtevät upseerit hotelli St. Petersburgiin, jossa heille on varattu asunnot ja katettu komea päivällispöytä. Pian istumme juhlapöydässä, keralamme ministeri *Päts*, kenraali *Larka*, kenraali *Pödder*, eversti *Reiman* ja monet muut. Innostuneet pöytäpuheet ja maukkaat ruo'at vaihtelevat: kaikki ovat iloisia. *Ekströmin* lyhyet kiitossanat, jotka minä käännän viroksi, otetaan vastaan suurella mieltymyksellä.

Päivällispöydässä saamme kuulla englantilaisen laivaston komen-

tajan, amiraali *V. H. Cowanin* katselleen Suomen poikia sotaministeriön parvekkeelta ja lausuneen kiittäen:

— Englantilainen laivasto merellä ja muutamia satoja tuollaisia poikia mantereella virolaisten apuna, kyllä sitten näytämme bolshevikeille.

Illalla käydään vielä virolaisten upseerien kutsusta »Estoniassa», ja vasta myöhään illalla pääsemme levolle.»

Pää- ja sotaministeri *Päts* puhuu suomalaisille vapaaehtoisille Pietarintorilla.

Muidenkin komppanioiden järjestely ja vaatettaminen sujui nopeasti, niin että ne voitiin pian 1:sen komppanian jälkeen lähettää matkalle. Majuri *Ekström* johti vapaajoukon muodostamista kaiken aikaa suurella tarmolla.

Uusien vapaaehtoisten joukkojen lähtiessä Helsingin satamasta olivat niitä joka kerta rantalaitureilla saattamassa suuret ihmisjoukot, jotka tahtoivat vielä kerran toivottaa lähteville onnellista matkaa ja kunniakasta paluuta. Lämpimin puhein, sydämen pohjasta lähtevin siunauksin ja eläköönhuudoin kotimaan rantaan jäävät ja heidän kauttaan koko isänmaa hyvästeli ensimmäistä kertaa vieraalle maalle taisteluun lähteviä vapaan Suomen sotilaita. Lähtö muodostui joka kerta suureksi isänmaalliseksi juhlatilaisuudeksi.

2:nen komppania kapteeni *Kanervan* johdossa 5 upseerin ja 130 sotilaan vahvuisena ja jääkäriluutnantti *Onni Vuorisalon* konekivääriosastonsa valmistuivat lähtöön tammikuun 3 p:ksi.

Englannin Itämeren laivaston johto oli tahtoen osoittaa huomaavaisuutta suomalaista apuretkikuntaa kohtaan ilmoittanut lähettävänsä pari sotalaivaa saattamaan »Väinämöistä», koska bolshevikialuksia oli taas liikuskellut Suomenlahdella. »Väinämöinen» sai käskyn lähteä 3 p:nä klo 11 ap., kuten myös tapahtui. Mutta kun

laiva oli lähtenyt, saapui sähkösanoma, että englantilaiset alukset tulisivat perille vasta klo 2,30 ip. »Väinämöinen» palautettiin satamaan odottamaan sotalaivoja. Klo 2,30 ip., jolloin aluksia ei ollut saapunut, tohtori *Louhivuori* antoi »Väinämöiselle» lähtökäskyn. 2:nen komppania ja jääkäriluunantti *Vuorisalon* K.K.K. saapuivat niin ollen Tallinnaan vasta klo 7 ip.

Englantilaiset sotalaivat »Calypso» ja »Caradoc» tulivat kuitenkin lopuksi myöhemmin iltapäivällä Helsingin satamaan. Niiden paluu

»Calypso» ja »Caradoc» Helsingin satamassa.

Tallinnaan määrättiin tapahtuvaksi seuraavana päivänä, tammikuun 4:ntenä, jolloin ne veivät mukanaan Tallinnaan Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon 3:nnen komppanian.

Eräs mukana ollut vapaaehtoinen kertoo tästä matkasta m. m. seuraavaa:

»Ystävälliset englantilaiset ovat varanneet meille hauskan matkan. Heti alussa saamme kuumat kaakaot laivakeksien kera. Sellaista harvinaisuutta me Suomessa viime aikoina tuskin olemme nähneetkään. Lisäksi on meillä vielä lupa ostaa laivan kaupasta appelsiineja, suklaakakkuja ja englantilaista tupakkaa ihmeen halpaan hintaan. Välillä pistäydymme kannella ihailemassa aavaa merta.

Joku tovereistamme on löytänyt alhaalta pianon, ja sillä hän nyt soittaa kappaleen toisensa jälkeen hartaan kuulijakunnan huviksi.

Neljätuntinen matkamme kuluu liiankin pian. Viron rannat alkavat näkyä, ja pian olemme Tallinnan sataman läheisyydessä. Pienempi alus saapuu meitä noutamaan, ja niin on sanottava hyvästit ystävällisille englantilaisille ja astuttava virolaiseen laivaan, joka vie meidät sisäsatamaan.»

Sittenkuin 1:sen patterin miehistö oli saapunut Tallinnaan tammikuun 5 p:nä ja 4:s komppania sekä siitä erotettu puhelinkomppania kaksi päivää myöhemmin, olivat Viron kamaralla kaikki ne Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon osastot, jotka ottivat osaa Tallinna-Narva retkeen.

Eräässä Tallinnan lehdessä nimimerkki H. Rk. kirjoitti suomalaisten tulosta:

»He tulivat Tallinnaan. Tallinna oli siihen saakka katsonut vaaraa hypnotisoituna kuin eläin, jota jättiläiskäärme lähestyy. Tai oletteko ehkä nähneet lintua, jota kissa tulee yhä lähemmäksi? Lintu visertää, liikuttaa siipiään, mutta ei voi eikä tohdi paeta.

Sellaisen äänettömän kauhun vallassa Tallinna oli.

Sitten suomalaiset tulivat. Ja Tallinna oli niin kohmettunut, ettei se osannut tervehtiäkään. Ja Tallinnan punaiset tuijottivat suomalaisia vihaisin katsein.

Siten suomalaiset vapaaehtoiset, joita heidän kotimaassaan oli asemilla kukin otettu vastaan ja soitoin, lauluin lähetetty kuolemaa kohden, saivat Tallinnasta kaikkein huonoimman vaikutelman. Eräs suomalainen upseeri sanoi minulle:

— Näin vain yhden ainoan ihmisen, joka tervehti meitä. Se oli eräs intelligentti nainen, joka seisoi katukäytävällä liehuttaen nenäliinaansa ja sitten puhkesi itkuun. Muut tuijottivat —, hän veti kasvonsa tavattoman höperöön virnistykseen, suu ammollaan, — näin, niinkuin . . . — hän etsi sanaa.

— Moukat, täydensin minä.

— — —

Tallinna on sielullisesti ruma kaupunki. Sillä on rahaa, on tavaraa. Mutta kukkia sillä ei ole. Ja ne, mitä sillä on, se sitoo kuusenoksien sisään, niin että kimput näyttävät luudantyngiltä. Mutta kukkia on tarvis; kukin on koristettava niitä Pohjolan veljiä, jotka eivät vaadi meiltä mitään muuta kuin mukaan tulemista, mutta antavat kaikkensa meille ja meidän vapaudellemme, parasta antavat,

mitä ihminen yleensä voi antaa — oman elämänsä, oman nuoren, kukoistavan elämänsä, tulevaisuutensa, riemunsa ja onnensa.»

Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko sijoitettiin kokonaisuudessaan Nikolainlukioon, kun taas upseereille varattiin asunto hotelli St. Petersburgissa. Heti Tallinnaan saavuttua ryhdyttiin tarmokkaasti hankkimaan komppanioille puuttuvia varustuksia ja sen ohella opetettiin niille sotilaallisen kasvatuksen ja järjestyksen alkeita. Tammikuun 7 p:nä majuri *Ekström* määräsi komppanioille uudet nimet: 1:selle — Helsingin, 2:selle — Hämeen, 3:nnelle — Vaasan ja 4:nnelle — Siuntion komppania. Nämä nimet eivät kuitenkaan tulleet vakinaiseen käytäntöön. Komppanioita kutsuttiin edelleen järjestysnumeroiden mukaan.

Järjestelytyö suuntautui niinä harvoina päivinä, jotka Vapaajoukko viipyi Tallinnassa, pääasiassa komppanioiden varustusten ja kuormaston täydentämiseen. Harjoitukset jäivät siten verrattain syrjään puhumattakaan luennoista. Suurella vaivalla onnistuttiin saamaan tarpeellisia esineitä, joista kaikista Virossa vallitsi mitä suurin puute. Vähitellen kuitenkin voitiin hankkia kaikkein tärkeimmät varustukset, mutta vältettävissä ei ollut, että ne jättivät paljon toivomisen varaa, etenkin laatuunsa nähden. Niinpä majuri *Ekström* sittemmin taistelukauden alettua katsoi välttämättömäksi Mallassa 14. I. 1919 julkaistussa päiväkäskyssä ilmoittaa:

»Kun olen huomannut, että meille luovutetut kiväärit ovat erityisen huonossa kunnossa, huomautan jokaiselle upseerille, että kiväärien hoito kuuluu jokaisen päällikön ensimmäisiin tehtäviin.»

Todettiin suurimman osan Vapaajoukolle jaetuista kivääreistä kipeästi kaipaavan perusteellista korjausta. Mutta valitsemisen varaa ei ollut. Täytyi tyytyä siihen, mitä voitiin saada.

Konekivääreikomennuskuntia järjestettiin jokaisen komppanian oheen. Ne saivat asestuksekseen kevyitä, rakenteeltaan yksinkertaisia ja — mikä tärkeintä — hyvässä kunnossa olevia englantilaisia konekivääreja, joihin muutamat virolaiset upseerit ja lukiolaiset tutustuttivat suomalaisia konekivääreimiehiä.

Viron pääintendenttuuri luovutti asiaankuuluvine rekineen y. m. tarpeineen kutakin komppaniaa varten 11 hevosta: 1 komppanian päällikön ratsuksi, 4 kuormastoa varten, 2 kenttäkeittiöitä varten, 2 ampumatarpeiden kuljetukseen ja 2 läheteille; konekivääreikomennuskunnat saivat kukin 10 ja puhelinkomppania 9 hevosta sekä Vapaajoukon esikunta 6 ratsua.

Luutnantti *Branders* oli Helsingissä jo antanut muutamia päiväkäskyjä joulukuun 30 p:stä lähtien siellä oleville komppanioille. Mutta Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon ensimmäinen varsinainen päiväkäsky julkaistiin vasta Tallinnassa tammikuun 5 p:nä. Sen sisällöstä lainattakoon tähän seuraavat pykälät:

»1. §.

Pojat, olemme saapuneet Viroon vapauttaaksemme veljemme Venäjän rosvolaumoista. Itsekullekin teistä tämä tehtävä oli selvillä jo Suomessa. Suurin osa teistä on jo ollut tilaisuudessa tarjoamaan henkensä ja verensä isänmaan alttarille. Saman uhrin tarjoamme nyt virolaisille veljillemme. Sen vuoksi tämä suuri päämäärä velvoittaa heitä käyttäytymään, niinkuin Suomen sotilaan vanhat perinnäistavat vaativat. Koko sivistynyt maailma katsoo teihin. Se odottaa teiltä paljon. Omasta puolestani olen vakuutettu, että Jumalan ja urhoollisuutenne avulla tulette osoittamaan maailmalle, että olette oikein ymmärtäneet jalon tehtävänne ja osaatte sen täyttääkin.

3. §.

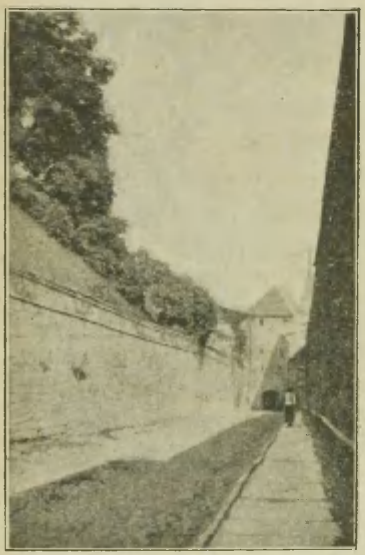
Kun täällä on sattunut väärinkäsityksiä sotilaiden ja paikkakunnan asukkaiden välillä, niin kehoitan ja varoitan miehistöä kaduilla ja julkisilla paikoilla käyttäytymään arvokkaasti, kuten urhoollisten sotilaiden tulee. Samalla käsken sotilaita, jos he kohtaavat bolshevikiagitaattoreita, siitä heti ilmoittamaan komppaniansa päällikölle.«

Kun Suomalaisten Vapaaehtoisten Joukkojen ylipäällikkö, kenraali *Wetzer* ja Viron tykistön ylipäällikkö, kenraali (suomal. eversti) *Londen* tammikuun 10 p:nä saapuivat upseereineen ja loppujen Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon upseerien ja sotilaiden kera Tallinnaan, oli heitä vastaanottamassa m. m. Vapaajoukon 4:s komppania soittokunnan kera. Majuri *Ekströmin* puolesta oli saapuville upseereille hotelli St. Petersburgiin valmistettu tuliaispäivälliset. Tallinnan »Adelsklubb» taas oli kutsunut kenraalit upseereineen ja Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon upseerit vieraikseen illalla ilmoittaen samalla klubinsa aina mielellään näkevän suomalaisia upseereja keskuudessaan.

Harjoitusten lomassa tutustuttiin innolla kaupunkiin, joka tarjoaakin suomalaiselle vanhoine muureineen ja muurinsarvineen, kapeine, mutkikkaine katuineen ja vanhoine taloineen ja kirkkoineen hyvin paljon mielenkiintoista nähtävää. Mutta yleensä kau-

punki silloisessa asussaan teki vapaaehtoisiin vastenmielisen vaikutuksen. Sen venäläinen leima herätti heissä kuohuvaa harmia.

Mutta toisaalta vapaaehtoiset, jotka eivät omassa maassaan viime vuosina olleet suinkaan oppineet herkuttelemaan, olivat aivan erikoisen tyytyväisiä Tallinnan ruokaan ja — juomaan. Viimemainittuun siinä määrin, että Viron Avustamisen Päätoimikunta katsoi tammikuun 3 p:nä välttämättömäksi lähettää Viron viranomaisille sähköteitse pyynnön, ettei suomalaisille vapaaehtoisille annettaisi tilaisuutta väkijuomien saantiin. Tämän johdosta Viron viranomaiset päättivät vangituttaa kaikki ne henkilöt, jotka juottaisivat suomalaisille vapaaehtoisille väkijuomia, ja soveltaa heihin ankarimmat määräykset. Tästä huolimatta suomalaiset sotilaat sittemminkin saivat jossakin määrin hankituksi väkijuomia.

Vanhaa Tallinnaa.

Hotelli »Imperial», lähellä Nikolainlukiota, tuli pian vapaaehtoisten mielipaikaksi, jossa suomenkieli ja suomalaiset laulut kaikuivat ylinnä Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon viipyessä Tallinnassa ennen rintamalle lähtöään.

Kielen taitamattomuus aikaansai tietysti alusta alkaen monia lystikkäitä kohtauksia vapaaehtoisten ja virolaisten välillä. Niinpä eräs 2:sen komppanian sotilas kertoo:

»Kävelen kaupungilla katsellen nähtävyyksiä toverini kera. Kysyn eräältä mieheltä, voisiko hän sanoa, missä on kahvila.

— Ma ei mõista, mis sa räägit, Soome poiss*), saan vastaukseksi.

— Minäkö? Sinähän se pikemminkin rää'yt, sanon, sillä ymmärrän hänen puhettaan aivan yhtä vähän kuin hän minun.

Äijä vain hymyilee avuttomana ja vakuuttaa toistamiseen:

— Ei mõista.

Minä ja toverini vain nauramme ja arvelemme, että mies on hullu.»

Muudan vapaaehtoisten joukkojen upseeri mainitsee eräässä kuvauksessaan Virossa olosta: »naisväkeä täytyi luonnollisesti olla lei-

*) — En ymmärrä, mitä sinä sanot, Suomen poika.

kissä mukana.» Ja niin oli asianlaita alusta alkaen. Tosin Tallinnan naiset eivät suuresti välittäneet suomalaisista, ennenkuin Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon loistavat voitot olivat tehneet suomalaiset vapaaehtoiset kuuluisiksi ja laskeneet heidän päähänsä sankariseppeleen. Kuitenkin Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon upseerit ja sotilaat jo Tallinnassa tekivät kaupungin naisten kanssa tuttavuutta. Sillä oli omat vaaransa, etenkin, kun Tallinnassa oli viime vuosina majaillut sangen kirjavia sotilasjoukkoja, aina saksalaisista kirgiiseihin ja kiinalaisiin saakka. Majuri *Ekström* katsoikin tarpeelliseksi päiväkäskyssään varoittaa sotilaitaan huonoista tuttavuuksista, jotteivat he joutuisi kykenemättömiksi rintamalle lähtöön.

Yleensä tallinnalaiset suhtautuivat suomalaisiin vapaaehtoisiin vielä tällöin melkoisen välinpitämättömästi muutamia poikkeuksia lukuunottamatta. Jos he jotakin tunsivat suomalaisten saapumisen johdosta, oli se kai hämmästystä. Suomalaisten vapaaehtoisten komppanioiden taistelukuntoisuudesta heillä ei vielä voinut olla aavistustakaan. Kaupungin asukkaat olivat sitäpaitsi tottuneet siihen, että rintamalle viedyt, erilaiset joukot toinen toisensa jälkeen olivat olleet pakotetut yhtymään yleiseen peräytymiseen. Ei niin ollen ollut helppoa uskoa suomalaistenkaan voivan aikaansaada käännettä parempaan päin.

Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon suureksi tehtäväksi jäi uljailla voitoillaan nostaa suomalaisten vapaaehtoisten maine Virossa ja kotimaassa korkealle ja herättää virolaisissa sotilaissa ja siviiliväestössä luja usko voittoon ja vihollisissa kammoa ja toivottomuutta.

Eräs Tallinnan sokkelokatu.

2. Rintamalle.

Sittenkuin vapaaehtoiset olivat hiukan ehtineet tutustua Tallinnaan, alkoi elämä siellä käydä heille ikäväksi. He eivät suinkaan olleet kokoutuneet kaikilta Suomen ääriltä jäädäkseen maleksimaan virolaisten pääkaupunkiin, joka tavattoman lukuisine, enemmän tai vähemmän epäilyttävä-maineisine kahviloineen, hotelleineen ja muine huvipaikkoineen vielä silloin*) muistutti melkeinpä kaikkea muuta kuin sotivan ja äärimmäisessä hädässä olevan valtakunnan pääkaupunkia. Halu päästä rintamalle kasvoi senvuoksi suomalaisissa komppanioissa päivä päivältä. Entisiin syihin oli liittynyt vielä yksi lisää. Tahdottiin päästä näyttämään tallinnalaisille, millaisia miehiä ne vapaaehtoiset taistelussa olivat, jotka saapuessaan olivat heidän puoleltaan saaneet niin viileän vastaanoton.

Kauan ei vapaaehtoisten tarvinnutkaan odottaa rintamalle lähtökäskyä.

1:nen ja 2:nen komppania konekiväärikomennuskuntineen saivat käskyn valmistautua jättämään kaupungin sunnuntaiaamuna, tammikuun 5 p:nä.

Klo 8 tienoissa aamulla lähtökäskyn saaneet joukko-osastot jättivät Nikolainlukion, jonne jäävät katsoivat kadehtien toveriensa lähtöä, ja marssivat »Estonia» teatterin vieressä sijaitsevalle Uudelle torille. Sinne saapuivat majuri *Ekström* upseereineen, ministeri *Päts*, eversti *Laidoner*, sisäministeri *Peet*, y. m. huomattavia virolaisia sekä suuri ihmisjoukko, joka uteliaana tarkasteli hyvin varustettuja, reippaita suomalaisia vapaaehtoisia. Se oli historiallinen hetki. Ensimmäistä kertaa Viron vapaussodan aikana jokin sotaväenosasto

*) Tammikuun alkupuolella ylin sotilasjohto antoi sitten käskyn useimpien niiden sulkemisesta. Tieto siitä herätti rintamalla mitä viheliäisimmissä oloissa taistelevissa joukoissa suurta tyydytystä.

valmistautui jättämään Tallinnan hehkuen halusta päästä läheiselle rintamalle ja luottaen varmasti voittoonsa, ja tämä joukko oli — *suomalainen.*

Tavanmukaisten tervehdysten jälkeen pääministeri *Päts* piti lyhyen puheen, jonka sisältö oli, erään senaikuisen tallinnalaisen lehden mukaan, suunnilleen seuraava:

— Suomenmaan pojat ovat tulleet meidän, veljeskansansa, maata ja vapautta suojelemaan pannen alttiiksi oman henkensä. He ovat jo yhden sellaisen taistelun kestäneet, oman vapaussotansa. Viron väliaikainen hallitus on päättänyt niille Suomen veljille, jotka taistelussa osoittautuvat erikoisen urhoollisiksi, antaa Viron valtion maa-alueista maksutta maata. Mutta jos joku sankarina kaatuisi taistelukentällä, niin tämä oikeus siirtyy hänen omaisilleen. Puhuja toivoi lopuksi, että hyvin monet hankkivat sen oikeuden ja useat taisteluun menijöistä jäävät edelleen Viron tasavallan kansalaisiksi.

Tästä puheesta, samoinkuin muistakin pääministeri *Pätsin* suomalaisille joukoille lausumista tervehdyssanoista, on sittemmin paljon kiistelty. Suomalaisten vapaaehtoisten taholta on väitetty heille luvatun maata Virossa ilman muita ehtoja ja edellytyksiä kuin se, että he taistelisivat urhoollisesti ja karkoittaisivat bolshevikit. Vielä lisäksi on suomalaiselta taholta väitetty, että ennen rintamalle lähtöä heille luvattiin omaksi kaikki se, minkä he taistellen saavat bolshevikeilta, ja lisäksi viholliselta saaduista aseista ja ampumatarpeista korvaus Viron hallitukselta. Virolaiselta taholta taas on selitetty, ettei sotasaalista mainittu lainkaan, eikä liioin vallattujen sotatarpeiden lunastuksesta, ja että jo alunperin maan saantiin liitettiin ehto Viron kansalaiseksi rupeamisesta, jota ehtoa täytyykin pitää verrattain luonnollisena rajoituksena.

On mahdollista, että ristiriidan aiheutti puheiden vaillinainen kääntäminen. Mitään varmaa ei voi sanoa. Sivuseikka — etenkin näin jälkeenpäin, sittenkuin virolainen mielipide on kauttaaltaan sovitettu käytäntöön — onkin, oliko asia niin tai näin. Voidaan vain todeta, että ristiriita oli tosiasiallisesti olemassa herättäen vapaaehtoisissa katkeraa epäluottamusta virolaisia hallitusmiehiä kohtaan.

Eversti *Laidoner* puhui vielä pääministeri *Pätsin* jälkeen lausuen vakaumuksenaan, että virolaisten onnistuu urhoollisten suomalaisten avulla piankin karkoittaa bolshevikit Viron rajain ulkopuolelle.

Puheiden jälkeen soittokunta soitti Suomen ja Viron kansallis-

laulun, jota tuhatlukuinen väkijoukko kuunteli paljastetuin päin, mainitsee eräs tallinnalainen lehti. Senjälkeen komppaniat lähtivät liikkeelle kuormastoineen soittokunnan marssiessa edellä kaiuttaen »Porilaisten marssia».

»Maaliit» lehti mainitsee suomalaisten marssiessa ohi kaikkien kumpujen, portaiden, puiden y. m. olleen mustanaan katselijoita ja tuhansien seuranneen lähtevän joukko-osaston sivuilla ja jäljessä.

»Waba Maa» taas kertoo:

»Suunnaton kansanjoukko saattoi taisteluun menijöitä Uudelta torilta Narvan maantietä pitkin aina Lasnamäelle saakka. Monelta kohtaa tien varsilta kansanjoukot tervehtivät heitä myrskyisin eläköön-huudoin. Muun varustuksen lisäksi suomalaisilla sotilailla oli mukanaan kuormastossa suksia. Reippaiden veljien lähtö herätti, kuten ajatustenvaihdosta kansan kesken jälkeenpäin ilmeni, monissa todellisen tarpeen itsekin mahdollisimman pian kiiruhtaa taisteluun antamaan viholliselle ratkaisevan iskun ja pelastamaan nuoren vapautemme.»

Lähtevien suomalaisten tunteet heitä ympäröivää ihmisjoukkoa kohtaan eivät suinkaan olleet yhtä ystävällisiä. He näkivät sen joukossa lukuisasti parhaassa miehuuden iässä olevia virolaisia nuorukaisia ja miehiä. Sillä hetkellä — olivathan he matkalla rintamalle pannakseen alttiiksi henkensä samaisen kaupungin ja sen väestön puolesta, jonka omista miehistä vain verrattain harvat olivat uskaltautuneet taistelukentille — he huomasivat entistä selvemmin ja räikeämmin siviilipukuisten miesten paljouden.

Suomalaisten lähtö ei kuitenkaan ollut vaikuttamatta parempaan päin tässä suhteessa, kuten jo edellä »Waba Maasta» lainatussa katkelmassakin viitattiin. Otettakoon tähän vielä eräs »Maaliitin» pikku pätkä.

»Hyvä esimerkki vetää mukaan.

Tapasin tutun kauppiaan pyhäpäivän iltana (samana päivänä, jolloin suomalaiset joukot lähetettiin taistelulinjalle).

— No, mitä uutta?

— Minä lähden sotaväkeen.

— Sinä?

— Minäpä niinkin. Aikaisemmin minulla oli ehkä toinen mielipide, ainakin epäröin. Mutta tänä aamuna — se tehosi. Monet sadat suomalaiset nuorukaiset tulevat vapaaehtoisesti. Näitkö, millainen innostus loisti heidän silmistään? Näitkö, millainen ylpeys ja

itsetietoisuus liikkeissä? Ja me täällä kuhnustelemme, hätäilemme ja varoittelemme. Odotamme vain ulkopuolelta apua, mutta itse koetamme piiloutua nurkan taa. Totisesti — se vaikutti. Niin ei käy — saa hävetä itseään. Sydän ei antanut rauhaa, menin ilmoittautumaan. Ja nyt tuntuu olo hyvältä ja suloiselta. Ihmisen arvo nousee omissa silmissä. Ja se onkin parhain tunne.

Ei liene liian rohkeaa otaksua, että tämä kunnioitettava mies ei suinkaan ollut ainoa velvollisuuden tuntoon herännyt.»

Suomalaisten esikuntatalo rintamalla. Edessä luutnantti *Eskola*.

Marssittuaan jonkin matkan päähän kaupungista 1:nen ja 2:nen komppania sekä mukanaolevat konekiväärikomennuskunnat saivat käytettäväkseen tarpeellisen määrän hevosia ja rekiä, joilla jatkettiin matkaa määrättyihin paikkoihin. 1:nen ja 2:nen komppania konekivääreineen sijoittautuivat Valkylän kartanon tienoille, jossa jo ennestään oli virolaisia joukkoja.

»Päewaleht» kirjoittaa tammikuun 7 p:nä suomalaisten komppanioiden rintamalle saapumisen johdosta:

»Tervehdimme muutamia päiviä sitten suomalaisia joukko-osastoja, jotka rientäen vapaaehtoisesti auttamaan Viroa sen raskaassa taistelussa olivat saapuneet meren ylitse Tallinnaan.

Nyt ensimmäiset suomalaiset joukko-osastot ovat saapuneet rintamallemmekin. Pää- ja sotaministeri *Päts*, suomalaisten vapaaehtoisten komentaja, majuri *Ekström*, maapäivien esimies *A. Birk* ja sisäministeri *A. Peet* olivat matkustaneet täksi ajaksi rintamalle.

Sotilaamme ovat ottaneet suomalaiset veljet vastaan kuvaamattomalla innostuksella.

— Vihdoin on nyt meille pitkän odotuksen jälkeen tullut apua! huusivat sotilaamme, joiden oli alussa aivan paljain käsin mentävä vihollisparvia vastaan, ja jotka ovat tähän asti jaksaneet joka askeleella tehdä heille vastarintaa.

Sotilaamme ovat riemusta aivan tanssineet. Eräs sotilas on sotaministerille näyttänyt rikkinäisiä saappaitaan, joista vesi on vapaasti virrannut sisään ja ulos, sanoen: — Nyt minä lähden vaikka paljain jaloin vihollista vastaan, eikä ennen pysähdytä kuin Narvassa.

— — — Ympäristön talonpojat ovat tuoneet suomalaisille suuria määriä kaikenlaista ruokatavaraa, ja kun heille on tarjottu maksua, eivät he ole tahtoneet kuulla siitä puhuttavankaan.»

»Maaliit» mainitsee vielä talonpoikien sanoneen tällöin: »Tehän olette tulleet suojelemaan meitä, miten me teiltä rahaa ottaisimme.» Viimemainittu lehti lopettaa kuvauksensa suomalaisten saapumisesta rintamalle seuraavasti:

»Nyt, kun suomalaiset ja meidän virolaiset joukkomme rinnan alkavat jaella iskuja viholliselle, ei kukaan rintamalla olija enää epäile, etteikö bolshevikeille koittaisi kovat päivät. Sairaat ja lievästi haavoittuneet eivät enää pysy sairaalassa, useat heistä ovat lähteneet ennen lopullista parantumistaan rintamalle nähdäkseen omin silmin sotatoiminnan käännekohdan ja elääkseen mukana ratkaisevan hetken.»

Käännekohta olikin todella saavutettu. Hiukan epäiltävää sen sijaan on, herättikö suomalaisten tulo rintamalle virolaisissa niin yleistä ja suurta sotaista innostusta kuin »Maaliit» väittää. Myöhäisempien tapahtumien nojalla täytyy sanoa, että jos niin oli, niin ei se ainakaan Narvan rintamalla ensi aikoina ilmennyt. Suomalaiset vapaaehtoiset lausuvat yleensä sangen ankaria arvosteluja virolaisista taistelutovereistaan Narvan operatsionin aikana lukuunottamatta panssarijunien miehistöä ja Kalevan malevan miehiä, joiden kaikki suomalaiset tunnustavat olleen uljaita ja pelottomia sankareita. Muita Narvan rintaman virolaisia joukkoja suomalaiset vapaaehtoiset etenkin alussa pitivät järjestyksettöminä ja arkoina. Viron pääesikunnan operatiiviosaston ja asianomaisten rykmenttien sotapäiväkirjat viittaavat niinikään siihen suuntaan, että nämä joukko-osastot, ymmärrettävää kyllä, eivät vielä olleet lukumääränsä, eivätkä laatunsa puolesta tehtävänsä tasalla.

Eräs suomalainen luutnantti kuvaa ensi tutustumistaan rintama-alueeseen seuraavasti:

»Saman päivän iltana saavuimme etulinjoille — Valkylän moisioon, joka oli määrätty majoituspaikaksemme. Voi kauheaa sitä elämää ja siivoa, joka vallitsi tuossa komeassa kartanossa! Järjestystä ei ollut nimeksikään. Kasarmi oli melkein ilman vahtia. Ja miltä näytti sitten heidän taisteluhommansa! Halua tapella ei ollut hiventäkään. Vihollisesta heillä ei ollut tietoa.

Meitä lähti muutamia miehiä tutustumaan »tulilinjaan». Mutta sellaista emme löytäneet, vaikka kuinka olisimme etsineet. Vihdoin tapasimme maantiellä erään sotamiehen torkkumassa kivääriinsä nojaten. Tiedustelimme häneltä vihollisen ja meikäläisten asemia. Mutta hän ei osannut sanoa sitä eikä tätä, taisi vain ajatella hiljaa mielessään, että mitähän viisastelijoita nuokin ovat. Sen hän sentään tiesi, että jossakin Narvassa päin oli bolshevikeja, kuuleman mukaan, »kuratin»*) paljon. Kysyimme, mitä hän oikeastaan siinä maantiellä teki. Vastaus oli: »Nitshevoo».**) Jo nyt jotakin arvelimme. Aloimme luulla, että meidät on vain narrattu tänne. Ei edes kuulu yhtään laukausta, vaikka olemme aivan etulinjalla.»

Mahdollista on, että kuvaus on yksityispiirteissä liioiteltu. Missään tapauksessa ei kertoja, eivätkä useimmat muutkaan suomalaiset upseerit olleet selvillä niistä olosuhteista, joissa virolaiset olivat siihen saakka taistelleet, joten heidän tuomionsa luonnollisesti tuli olemaan kohtuuton. Mitä taas »tulilinjaan» tulee, niin sellaista ei varsinaisessa merkityksessä koko Narvan operatsionin aikana muodostunut. Missä satuttiin vihollisen kanssa kosketuksiin, siellä syntyi laukaustenvaihto ja usein vimmattu taistelu, mutta sitten voi taas kestää kauan, ennenkuin vihollinen seuraavan kerran kohdattiin yhtämittaisesta etenemisestä huolimatta. Siten oli ollut jo ennen suomalaisten tuloa, vaikkakin niin, että bolshevikit olivat olleet hyökkäävänä puolena.

Joskaan suomalaisten vapaaehtoisten ensivaikutelma virolaisista aseveljistä ei ollut juuri edullinen, niin muonitukseen he olivat erittäin tyytyväisiä. Vielä kauan jälkeenpäinkin monet mukana olleet muistelivat tyytyväisin mielin herkullisia, joskin yksinkertaisia aterioita rintamalla olon ensimmäisinä päivinä.

---

*) Hyvin tavallinen virolainen kiroussana.

**) Ei mitään.

Ennen varsinaisia sotatoimia tapahtui muudan välikohtaus, joka vaati uhrikseen yhden suomalaisen vapaaehtoisen. Tammikuun 6 p:nä viisi 1:sen komppanian sotilasta lähti taisteluhaluisina tiedusteluretkelle vihollisen alueelle edeten pitkän matkaa. He kohtasivat kuitenkin jonkin ajan kuluttua monikymmenkertaisen vihollisjoukon, jonka kanssa he joutuivat tulenvaihtoon. Asema oli suomalaisille toivoton. Neljän heistä onnistui vahingoittumatta peräytyä, mutta viides, sotilas *Lauri Pesonen*, joutui pahasti haavoittuneena vihollisten käsiin. Vangiksi joutuneen kohtalosta ei pitkään aikaan saatu mitään selvää, kunnes tammikuun 18 p:nä, jolloin suomalaiset vapaaehtoiset valtasivat Lagenan kartanon, hänen vielä lämmin ruumiinsa löydettiin läheisestä metsästä. Viholliset olivat vasta tällöin lopullisesti surmanneet vankinsa.

Varsinainen eteneminen, jota varten oli jo ennen suomalaisten komppanioiden tuloa tehty tarpeellisia varustuksia, oli määrätty alkavaksi tammikuun 8 p:nä. Päämääränä oli aluksi karkoittaa bolshevikit Valgejoen taakse.

3. Ensimmäinen taistelukausi.

8. 1.—14. 1. 1919.

Ennen varsinaista etenemistä virolaisilla oli ollut pieniä menestyksellisiä taisteluja. Niinpä Panssarijuna N:o 1 hyökkäsi tammikuun 5 p:nä Aegviidun kimppuun, pakotti siellä olleet viholliset pakenemaan ja otti saaliiksi 1 konekiväärin, 20 laatikkoa konekivääripatruunanauhoja, joukon kivääreitä, sinellejä y. m. Seuraavana päivänä panssarijunilla oli edelleen menestystä. Ne valloittivat Jänedan ja Rägaveren kylät saaden saaliikseen 1 kuudentuuman ja 3 kolmentuuman tykkiä, 1 konekiväärin, paljon ampumatarpeita, hevosia, puhelinkoneita y. m. Seuraavanakin päivänä oli virolaisilla sekä Virumaan että muilla rintamilla jonkin verran menestystä. Kaikkialla peräytyminen oli pysähtynyt. Päähuomio oli tietysti yhä edelleen kiintynyt Virumaan rintamaan, jonka kohdalta Tallinna oli eniten uhattu. Jännityksellä odotettiin muilla rintamilla tietoja pohjoisista taisteluista. Niinpä Pöltsamaan rintamalta »Päewalehelle» kirjoitettiin tammikuun 5 p:nä m. m.:

»Kaikki katsovat ylös Virumaan rintamaa kohden, miten siellä vastustetaan hyökkääviä bolshevikijoukkoja, ja työnnetäänkö ne takaisinpäin. Jos siellä hyvällä menestyksellä puolustaudutaan, mikä nyt Suomen avulla varmasti tulee tapahtumaan, niin voidaan tästäkin rintamasta olla varmoja.»

Kalevan maleva otti tammikuun 7 p:nä taistelutta haltuunsa Kuusalun kirkon. Malevan sotapäiväkirja mainitsee tästä päivästä:

»Punaiset peräytyvät vastarinnatta, mikä saa selityksensä siitä, että yöllä joutui eräs kalevalainen vakooja vangiksi, ja häneltä punaiset saivat kuulla vapaaehtoisten apujoukkojen*) saapumisesta paikalle.»

*) Suomalaisten.

Suomalaiset vapaaehtoisetkin olivat toiminnassa jo ennen varsinaisen hyökkäyksen alkua. Luutnantti *Erkki Varmavuori* tiedustelijoineen, jotka tähän aikaan vielä kuuluivat 2:seen komppaniaan, sai tammikuun 6 p:n iltana käskyn 30 miehen kera edetä Pohjan kylään tiedustelemaan ja, jos mahdollista, ottamaan vankeja. Hän kertoo tästä suomalaisten ensimmäisestä sotaliikkeestä seuraavaa:

»Lähtö tapahtuu klo 3 yöllä. Ilma on kylmä, sataa tihuuttelee, joten ennestäänkin pimeä yö käy vielä pimeämmäksi. Joukkoomme liittyvät vielä yksi virolainen ratsu-upseeri 10 ratsumiehen kera, yksi jalkaväen upseeri ja oppaina 3 paikkakuntalaista.

Kun tulemme metsään, erotan kärjen, jonka on määrä kulkea edellä, mutta kun se on edennyt noin sata metriä, ei miehiä enää näy, ei kuulu. Pimeässä he ovat heti muuttaneet suuntaa ja tekevät kierroksen tullen vähän ajan kuluttua meitä vastaan. Vähällä on, ettei synny laukaustenvaihtoa, sillä luullen kulkevansa alkuperäiseen suuntaan kärkijoukko ei voi käsittää, miten me saatamme tulla heitä vastaan. Onneksi siitä kuitenkin selviydytään vaurioitta.

Kuljemme suoraan eteenpäin tietämättä, olemmeko vihollisen etu- vai selkäpuolella, oppaista ei näet ole vähääkään apua. He eivät itsekään näytä tuntevan tienoota tai eivät tahdo tai uskalla ohjata meitä oikeaan suuntaan. Edettyämme joitakuita tunteja alkaa tulla hiukan valoisampaa, ja äkkiä kylä ilmestyy eteemme. Otamme sen haltuumme — punaisia ei siellä ole — ja saamme tietää, että Pohjan kylä on siitä n. 2—3 km. sivullepäin. Lähdemme heti jatkamaan matkaamme ja saavummekin tuota pikaa lähelle kylää. Vahteja ei näy. Muodostamme ketjun ja kuljemme talojen luo. Vihollinen on vast'ikään lähtenyt sieltä jättäen vain muutamia sotilaita jälkijoukoksi, ja nekin pakenevat muutaman laukauksen jälkeen.

Pohjan kylä on siis meidän. Kaukana Suomenlahden ulapalla seisoo kaksi panssariristeilijää, jotka meidän ylitsemme pommittavat pakenevaa vihollista. Emme tiedä, ovatko laivat englantilaisia vai virolaisia. Hurraamme niille ja hymyilemme hyväntahtoisesti. Mutta miten ollakaan, granaatit alkavat kovin lähennellä kylää, joten siihenastinen kunnioituksemme laivoja kohtaan alkaa muuttua jonkinverran kauhunsekaiseksi. Kun sitten pommit putoavat parinsadan metrin päähän rakennuksesta, jossa meitä varten herkullinen ateria kiehuu, katsomme olevamme pakotettuja tiedoittamaan her-

roille matruuseille, ettei meitä sopisi häiritä, ja niin nostamme valkoisen lipun, s. o. lakanan, kepin nenässä katolle liehumaan. En tiedä, miten meripojat ymmärtävät merkkimme. Seurauksena siitä vain on, että he seuraavalla laukauksella ampuvat tuvasta nurkan pois, joten meidän nälkäisiä vatsojamme varten aiottu siankinkku jää yksin tupaan jatkamaan kiehumistaan. Seuraava shrapnelli putoaa taakseni ja syvälle mutaan tunkeutuneena räjähtää liaten minut kokonaan. Seuraavan pommin siru puhkaisee vänrikki *Holger Nygårdin* jääkärimanttelin.

Nämä varoituslaukaukset pakottavat meidät apein mielin jättämään aterian syömättä ja poistumaan etäämmälle. Mutta onhan Pohjan kylä meillä — ensimmäinen suomalaisten Viron vapaussodassa valtaama kylä.»

Samana päivänä (7. 1.) 1:nen komppania alkoi edetä saapuen vastusta kohtaamatta Kahalan kansakoululle. 2:nen komppania taas oli lähtenyt liikkeelle marssien Neuenhofin kartanoon, jossa luutnantti *Varmavuoren* johtama tiedustelujoukko yhtyi jälleen komppaniaan.

Illalla tammikuun 7 p:nä saapui molemmille suomalaisille komppanioille taistelukäsky seuraavaa päivää varten virolaisten 4:nnen rykmentin komentajalta, everstiluutnantti *Seimanilta*, jonka komennon alaisena Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko toimi aina Narvan valloitukseen saakka *Ekströmin* pataljoonan nimellä.

Sen mukaisesti 4:nnen rykmentin oikea siipi, johon kuului 1:nen suomalainen komppania, 4:nnen rykmentin 2:nen pataljoona (n. 150 miestä) ja 4 tykkiä, lähti liikkeelle keskiviikkona, tammikuun 8 p:nä, Narvan maantietä pitkin määränä edetä Valgejokeen saakka. 1:nen komppania, jonka tuli suorittaa päätehtävä, toimia iskujoukkona, lähti klo 6 ap. majapaikastaan. Mutta jo Kahalanjoella se joutui taisteluun hyviin asemiin asettunutta vihollista vastaan. 4:nnen rykmentin 2:nen pataljoonakin otti osaa taisteluun. Eräs mukana ollut virolainen kertoo siitä:

»Tammikuun 7 p:n aamuna tulee pataljoonan esikunnasta käsky valmistautua tunnin kuluttua etenemään. »Mu isamaa, mu õnn ja rõõm . . .» kaikuu innostuneesti. Sitten muiden joukko-osastojen mukana alamme marssia vihollisen perään, joka sillä aikaa on jo ruvennut peräytymään. Marssimme Kiiun kartanon sivuitse Kuusalun kylään saakka. Siellä levähdetään.

Vakoilijamme tuovat tiedon, että vihollinen on kulkenut Kahalan lävitse ja peräytynyt yhä kauemmaksi Rakverea kohden. Varhain aamulla alamme marssia Kahalaan päin. Pääsemme sillalle asti. Äkkiä edessämme konekiväärit ja kiväärit alkavat rätistä. Jopa granaatit ja shrapnellitkin räjähtelevät. Se merkitsee — vihollinen ei ole vielä lähtenyt tienoolta.

Meidän joukkomme etsii heti muiden joukko-osastojen kera suojaa käyttäen sinä jokaista puuta, kiveä ja kumpua, samallakuin vastaamme tuleen. Vihollisen tuli käy yhä kiivaammaksi. Äkkiä suomalaiset ilmestyvät joukkomme oikealle ja vasemmalle siivelle. Painunut mieliala nousee. Alamme ketjussa hyökätä. Meidänkin tykkimme ovat toiminnassa. Kiivaan tulen alaisena vihollinen alkaa peräytyä, mutta hyvin sitkeästi puolustautuen. Jokainen talo on erikseen valloitettava. Täytyy ihmetellä, että meillä on niin vähän tappioita.

Vihollisen takaa-ajo alkaa. Se pitää kyllä hyvästi puoliaan, mutta sen on kuitenkin aina lopuksi peräydyttävä.

Kahalan taistelussa punaiset puolustautuivat äärimmäisen sitkeästi. Kuitenkin heidän täytyi meidän kireän painostuksemme vuoksi peräytyä ja jättää voitto meille. Heidän konekiväärinsä kyllä olivat toiminnassa, he valelivat meitä granaateillaan, mutta meidän miehemme yhdessä suomalaisten kanssa eivät antaneet perään, vaan tunkeutuivat askel askeleelta eteenpäin, kunnes vihollinen pakeni.»

Ratkaiseva merkitys taistelun kulkuun oli 1:sellä suomalaisella komppanialla.

Eräs sen sotilaista kertoo:

»Lähdettyämme majapaikasta liikkeelle marssimme ripeästi routaista maantietä pitkin. Punaiset ovat peräytyessään katkaisseet tien varrella kulkevat puhelinjohdot, joita virolaiset puhelinmiehet parast'aikaa korjailevat. Pitkin maantien vierustaa ja pelloilla on maassa paljon kuoppia, joita granaatit ovat kaivaneet iskiessään alas. Teillä ja pelloilla ei ole juuri nimeksikään lunta, mutta metsässä sitä sensijaan on yli puolen metrin paksulti.

Tulemme erääseen tienristeykseen, jossa kymmenkunta ryysyistä virolaista sotilasta seisoo. Komppanianpäällikkömme tiedusteluun he vastaavat, että punaiset ovat n. puolen kilometrin päässä, Kahalajoen länsirannalla. Siinä seisoessamme granaatti suhahtaa jokseenkin läheltä ja räjähtää muutama sata metriä tiestä vasemmalle.

Tallinna - Rakvere - Narva.
Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon
toiminta-alue.
0 5 10 15 20 25
km.
Narvan lahti
Tallinnanlahti
Tallinna
Kuusalu
Kadrina
Rakv.
Tapa
Jäneda
Rägavere
Aidunõmme
Illuka
Räsa
Narva
Vaskmarva
Peipsijärvi
K-a H-nen.

Kartta N:o 2.

Sitten niitä tulee harvakseen silloin tällöin kummallekin puolen maantietä. Joku kiväärinkuulakin vingahtaa ylitsemme.

Meidät komennetaan metsään ketjuun, alamme edetä. Kuljettuamme hetken hitaasti eteenpäin vihollisen kiväärituli yltyy yhä kiivaammaksi. Oksia ja kaarnankappaleita risahtelee puista ylt'ympäri joka taholle. Minua värisyttää alussa tämä omituinen räiske ja vingunta, mutta pian siihen tottuu. Saamme käskyn avata tulen ja teemme pari rohkeata syöksyä, joten pääsemme n. 150 m. päähän vihollisen ketjusta. Pysähdymme siihen vähäksi aikaa ja avaamme hyvin kiivaan tulen punaisia vastaan, jotka ovat asemissa leveän ahon takana. Vihollisen puoleinen metsänreuna on kokonaisuudessaan vaaleansinisen savun peitossa. Joka puolella paukkuu, jyrisee, ulvoo.

Olen konekiväärini kanssa erään puun takana, josta luulen saavani suojassa ollen ampua. Äkkiä luoti suhahtaa läpi puun vain hitusen yläpuolella päätäni heittäen puun siruja niskaani. Vihollisen konekivääri suihku suuntautuu puolisen metriä minusta oikealle olevaan kantoon paiskaten sälöjä ja siruja kasvoihin ja silmiin. Maa jymähtelee granaattien räjähdellessä. Puiden latvoja tulee ryskien alas. Tuntuu siltä kuin helvetti olisi muutettu maan päälle.

Saamme käskyn jatkaa hyökkäystämme. Juoksemme huimaavaa vauhtia ahon puoliväliin, jossa heittäydymme jälleen asemiin. Vihollisen tykki-, konekivääri- ja kiväärituli yltyy äärimmilleen. Odotan vain sitä, milloin minun vuoroni tulee hengähtää viimeisen kerran: monet tovereistani ovat jo kaatuneet.

Viimeinen yleinen hyökkäys. Salamana ketjumme hypähtää ylös ja käy hurraten ja ulvoen vihollisen kimppuun. Punaiset ampuvat vielä hetken vimmatusti, mutta näkevät sitten vastarinnan turhaksi ja alkavat paeta. Kukaan meistä ei kuule eikä tunne mitään. Jokaisella on päämääränään päästä käsiksi viholliseen, tuhota, surmata se olemattomiin. — Vihollinen syöksyy suin päin suoraan edessä olevaan jokeen, ja me riennämme perässä. Päästyämme joen toiselle rannalle on vihollinen jo ennättänyt edessä olevien talojen ja niiden takaa alkavan metsän turviin. Olemme päässeet jo vihollisen tykistön asemille, josta he ovat ehtineet viedä tykit pois jättäen kuitenkin jäljelle aika paljon ammuksia, muutamia satuloituja ratsuhevosia y. m. Saamme käskyn pysähtyä.

Komppaniamme keräytyy taistelun jälkeen maantielle, jossa hetken aikaa levähdettyämme lähdemme marssimaan eteenpäin.»

1:nen komppania kärsi tuntuvia vaurioita. Kaatuneita oli kolme: vääpeli *Knut Nilsson*, kersantti *Artturi Liikanen* ja sotilas *Julius Brander*, sekä pahemmin haavoittuneita 7, joista sotilas *Elis Minkkinen* kuoli haavoihinsa Tallinnassa Greifenhagenin sairaalassa.

Karkoitettuaan vihollisen 1:nen komppania, 4:nnen rykmentin 2:nen pataljoona ja tykit jatkoivat matkaansa enää vastusta kohtaamatta niille määrättyihin asemiin. 1:nen komppania majoittui Uritan kylään.

Seuraavan päivän virolaisen operatiiviesikunnan virallisessa raportissa mainittiin:

»Suomalaiset ottivat eilen ensimmäistä kertaa osaa taisteluun. Erittäin kiitettävästi toimi ensimmäinen suomalainen komppania, joka teki sankaritöitä Kahalan, Uurin ja Muuksin kyliä valloitettaessa.»*)

Samanaikaisesti 4:nnen rykmentin oikean siiven kanssa vasen oli ryhtynyt etenemään suuntaan Muuksi—Kolgan kartano, tarkoituksella lyödä Muuksi—Kahala linjalle asettuneen vihollisen oikea sivusta pakosalle. Kapteeni *Kanerva* kertoo tästä etenemisestä:

»Vallitsevan kelirikon ja huonon etappijärjestyksen tähden komppania on marssinut ilman ruokaa n. 30 km., ja seuraava taistelu on senvuoksi suoritettava huonojen olosuhteiden vallitessa. Nälkiytyneinä ja pitkästä marssista väsyneinä miehet ponnistelevat eteenpäin.

5 km. Neuenhofin kartanosta itäänpäin vihollinen on asettunut asemiin Muuksin kylän luona oleville harjanteille. 2:nen komppania syöksyy johdollani sekä oikealta kiertäen että suoraan keskustaa vastaan bolshevikien kimppuun. Punaisten asemat ovat mitä parhaimmat. He ovat näet asettuneet kiviaitojen taa, jotka muodostavat luonnollisen linnoituksen harjanteelle. Taistelussa haavoittuu 2:sesta komppaniasta 1 upseeri ja lievästi 1 sotilas. Veriset jäljet hangella osoittavat, että vihollinen on kärsinyt huomattavia tappioita, ja kaatuneiden ruumiit tien varrella vielä vahvistavat sitä. Mukaamme lähtee 6—8 virolaista sotilasta, jotka Muuksista alkaen kulkevat kanssamme etumaisten joukossa.

Muuksin luota peräydyttyään vihollinen asettuu Uuriin, Kahalanjärven itäpuolelle, aikoen siinä lyödä takaisin suomalaisten hyökkäyksen. »Suojeluskunnan marssia» laulaen komppaniani ryntää

*) Mikäli tiedonanto koskee Uurin ja Muuksin kyliä, on se virheellinen. 1:nen komppania ei luonnollisesti voinut ottaa osaa niiden valloitukseen, koska se kulki aivan toista tietä.

eteenpäin välittämättä vihollisen ankarasta kivääri- ja konekivääritulesta. Komppanian ripeä eteneminen hämmästyttää sekä bolshevikeja että paikkakunnan asukkaita. Viimemainitut vastaanottavat kyynelsilmin pelastajansa. Bolshevikit ovat paetessaan kertoneet, että sieltä varmaankin tulee itse paholaisia, ne laulavat vain välittämättä kuulasateesta. Eräs on kertonut tähdänneensä 50—100 metrin päästä muudatta vastustajistaan ja luulleensa varmasti osuvansa, mutta siitä huolimatta mies on jatkanut juoksuaan häntä kohden heilutellen kivääriään ja laulaen jotakin laulua.»

2:nen komppania selvisi siis päivän taisteluista vähemmällä mieshukalla kuin ensimmäinen komppania. Uurin valloituksen jälkeen se jatkoi yhtämittaa peräytyvän vihollisen takaa-ajoa, tapasi 1:sen komppanian ja asettui sitten 4:nnen rykmentin komentajan käskyä noudattaen Kendan kartanoon.

Sillä välin Tallinnaan jääneet 3:s komppania sekä vänrikki *V. Auliksen* ja jääkäriluutnantti *Vuorisalon* konekiväärikomennuskunnat olivat saaneet lähtökäskyn. Tammikuun 7 p:n iltana ne marssivat majuri *Ekströmin* johdolla kuormastoineen satamaan, jossa 3:s komppania sijoitettiin tykkivene »Lembitiin», konekiväärikomennuskunnat pienenpuoleisiin kuljetuslaivoihin.

Tarkoitus oli laskea maihin joukkoja vihollisen selkäpuolelle Par-Kupin tiilitehtaan luo Loksan kylään ja senjälkeen marssia etelää kohden Narvan maantielle saakka samanaikaisesti 1:sen ja 2:sen komppanian ja virolaisen 4:nnen rykmentin rynnistyksen kanssa lännestä. Paitsi mainittuja suomalaisia joukko-osastoja myöskin kapteeni *Pauluksen* johtamia virolaisia otti osaa desanttiin.

Klo 12 yöllä lähtö Tallinnan satamasta tapahtui. »Lennuk» ja »Lembit» seurasivat kuljetuslaivoja. Aamun valjetessa tammikuun 8 p:nä laivue saapui Loksan edustalle Papilahdelle. Sotalaivat ryhtyivät kauaskantavilla tykeillään pommittamaan rannikkoa. Noin puolentunnin pommituksen jälkeen maihinnousu alkoi klo 9 tienoilla.

Konekiväärinjohtaja M. kertoo maihinnoususta:

»Yhdeksän ajoissa laskemme sillan kylkeen. Minun on määrä ensimmäisenä hyökätä maihin, *Vuorisalo* on näet hommannut konekiväärikomennuskunnalleen kunnian päästä ensimmäisenä hyökkäämään, ja minä 1:sen kk:n johtajana olen tietysti itseoikeutettu ensimmäisenä kaatumaan.

Laivan manöveri epäonnistuu täydellisesti. L. pääsee konekivääreineen maihin ja saa jo hiukan raksuttaa sillä, ennenkuin

minä miehineni joudun. Juoksemme hurjaa vauhtia yli sillan ja käännymme sen vasemmalla puolen olevalle harjanteelle, suunnitelman mukaan. Päästyämme sinne pistämme —sikaariksi; olen varannut niitä hattuni reunat täyteen. Rannasta alkaa kuulua »Porin marssi», meikäläinen 3:s komppania ja virolaiset marssivat maihin.»

3:nnen komppanian sotapäiväkirja mainitsee komppanian nousseen maihin klo 10 ap., jolloin vihollisilta vallattiin sinivalkoinen vinoristilippu. Sitten ryhdyttiin etenemään.

Etujoukko, johon kuului 3:nnen komppanian miehiä ja virolaisia matruuseja, lähetettiin valloittamaan Loksan kirkkoa. Sen luona käydystä taistelusta kertoo virolainen meriväenluutnantti T., joka otti osaa taisteluun, seuraavasti:

»Maajoukot seisovat jo tiilikivitehtaan luona ketjussa, kun me nousemme sillalle. Luutnantti K. jakaa merimiehemme kahteen osaan (tässä tarkoitetaan niitä 20 miestä, jotka »Lennukin» miehistöstä ottivat vapaaehtoisina osaa taisteluun) itse asettuen toisen puolen kera vasemmalle siivelle. Minä riennän toista puolta johtaen kirkkoa kohden, josta kuuluu kiivasta ammuntaa. Sinne saavuttuamme saamme käskyn asettua oikealle sivustalle. Tuli on tiheä. Vihollinen liikkuu metsän reunassa mustina pilkkuina.

Päätämme valloittaa kirkon viholliselta saadaksemme paremmat asemat. Osa meistä kulkee suoraan kirkkoa kohden, toinen osa syöksyy sen kimppuun päinvastaiselta puolelta. Alan muutaman miehen kera kulkea kentän reunaa kirkon taakse, seurassamme eräs suomalainen. Vihollinen huomaa aikeemme, ammunta kiihtyy, suomalainen haavoittuu, me juoksemme eteenpäin. Kirkko on pian hallussamme. Vihollinen peräytyy metsän laidasta.»

Sillä välin pääjoukko oli lähtenyt liikkeelle. Majuri *Ekström* ja kapteeni *Paulus* kulkivat edellä. Sitten seurasivat jääkäriluutnantti *Vuorisalo* konekivääreineen sekä tien molemmilla puolin 3:s komppania ja virolaiset. Edettiin pienin otteluin erään suuren aukean laitaan, johon pysähdyttiin. Majuri *Ekström* lähetti kaksi patrullia kiertämään aukeaman ympäri tarkastamaan, olivatko viholliset ehkä asettuneet ympäröiviin metsiin väijyksiin. Majuri *Ekström* ja kapteeni *Paulus* jatkoivat kuitenkin kahden matkaa pitkin tietä.

He saapuivat lähelle tienristeystä, jossa muudan syrjäpolku yhtyi desanttijoukkojen hyväkseen käyttämään tiehen. Silloin he havaitsivat äkisti kahden ratsastajan lähenevän syrjätietä myöten kaikessa

rauhassa. Bolshevikiupseereja! selvisi heille heti. Viholliset eivät havainneet desanttijoukkojen päälliköitä, ennenkuin he kuulivat jyrkän käskyn pysähtyä ja laskeutua heti hevosen selästä ja näkivät kahden pistolinsuun ojentuvan uhkaavina rintaansa vastaan. Bolshevikiupseerit olivat hyvin asestettuja, joten he kaikesta huolimatta olisivat voineet yrittää vastarintaa. Mutta he eivät koettaneetkaan tarttua pistoleihinsa, vaan hypähtivät alas satulasta ja antoivat riisua itsensä aseista.

Kävi selville, että toinen upseereista oli bolshevikien pataljoonankomentaja, toinen hänen adjutanttinsa. Edelliseltä löydettiin paljon papereita, joista kävi selville m. m., että bolshevikit olivat vangitsemalla erään virolaisen sananviejän saaneet edeltäkäsin tiedon Loksan operatsionista, ja että yksi pataljoona oli määrätty sitä estämään. Jos suomalais-virolaiset joukot olisivat viivästyneet puoli tuntia ja sitten yrittäneet maihinnousua, olisivat he saaneet kuuman vastaanoton, jonka seurauksia on mahdoton arvioida. Nyt sensijaan tämä pataljoona onnistuttiin helposti yllättämään ja hajoittamaan ilman, että se sai tilaisuutta käydä desanttijoukon kimppuun.

Bolshevikiupseerit jätettiin virolaisten haltuun. Majuri *Ekström* sai pataljoonankomentajan hevosesta itselleen mainion ratsun, jonka hän sittemmin sai mukaansa Suomeen.

3:nnen komppanian sotapäiväkirja mainitsee Loksan operatsionista m. m.:

»Loksan kirkonkylän valloittivat etujoukot. Marssittaessa maantietä pitkin länttä kohti kohdattiin taas vihollinen n. 4 km. päässä Loksan kirkolta. 15 minuutin taistelun jälkeen vihollinen peräytyi vieden mennessään kuolleensa ja haavoittuneensa. — — — Komppaniasta haavoittui 1 mies.»

Loksan desantista virolaisen operatiiviesikunnan tiedonanto tammikuun 9 p:ltä mainitsee:

»Meren rannalla desantti otti siellä olleiden vihollisen matruusien päällikön vangiksi. Desantti sai sotasaaliiksi m. m. 3 konekivääriä. — — —»

Virolaiset eivät seuranneet kauemmaksi. He kääntyivät kapteeni *Pauluksen* johdolla takaisin laivoille ja jättivät suomalaiset yksin tunkeutumaan eteenpäin. Klo 2 3:s komppania saapui Kolgan kylään jatkamatta sinä päivänä enää matkaansa. Lännessä toimineiden 1:se ja 2:sen komppanian kanssa yritettiin turhaan saada aikaan

yhteyttä. 9 p:nä marssittiin Parksin kylän sivuitse Valgejoen rannalla sijaitsevaan Vanakylään, johon 3:s komppania majoittui saavutettuaan vihdoin yhteyden muiden joukkojen kanssa.

Tammikuun 8 p:nä ei Virumaan rintaman muilla osilla ollutkaan taisteluja. Kahalan, Muuksin, Uurin ja Loksan luona turhaan yritettyään vastarintaa bolshevikit vetäytyivät koko rintamalla takaisin peläten saarroksiin joutumista. Siten 4:nnen rykmentin oikealla puolen toimiva 1:nen rykmentti ja siitä oikealle 5:s rykmentti voivat taisteluitta edetä 8 ja 9 p:nä mitättömin kahakoin ja miehittää niille määrätyt asemat. Tammikuun 9 p:nä rintama kulki pieniä mutkia lukuunottamatta Jänedasta Loksaan.

Tammikuun 10 p:nä suomalaisilla ei ollut taisteluja. Aamulla he lähtivät majoituspaikoistaan Narvan maantietä pitkin itää kohden. Illalla 1:nen ja 2:nen komppania konekivääreineen ja jääkäriluutnantti *Vuorisalon* konekivääärikomennuskunta majoittuivat Loopin kylään 3:nnen komppanian jäädessä Läsnakylään.

Konekivääärinjohtaja M. kertoo marssista Vanakylästä Loopiin:

»Nyt aletaan saada maistella marssimisen nautintoja. — Klo 1 päivällä (10. 1.) lähdetään Vanakylästä ja marssitaan klo 8—9 asti. Mitään muuta ammuttavaa ei matkan varrella ole kuin vanha, silmäpuoli hevonen, jolta kuulat ovat typistäneet hännän. Mielenkiintoisia seutuja muuten; saadaan marssia ikivanhojen siltojen ylitse; vanhoja muurin jäännöksiä ja kaikenkaltaisia raunioita on pitkin tienvarsia. Mutta kaksoisjonossa marssivalle sotilaalle ne ovat yhdentekeviä — laiska turisti voi niistä nauttia.

Illalla yövytään Loop-nimiseen kylään, vanhaan riihiröttelöön, kylmään kuin ryssän helvetti. Keksimme kuitenkin uunin, pistämme tulen siihen ja paistamme silavaa. Sen päälle lauletaan »Jääkärin kaihoa», ja silloin ensimmäisen kerran ymmärrän, miten sydämestä se on kirjoitettu ja sävelletty.«

Virolaiset joukot olivat näinäkin päivinä vilkkaassa toiminnassa muilla rintamilla. Etelässä ne valloittivat tammikuun 8 p:nä Törvan kauppalan (Virtsjärvestä etelään) saaden saaliikseen 173 haavoittunutta, 49:nnen tarkk'ampujarykmentin liput y. m. Samana päivänä valloitettiin lounaisella rintamalla Moisakylän tärkeä rautatienristeys, ja seuraavana päivänä panssarijunat puhdistivat samalla suunnalla Ruhjan aseman ja Nauksin. Tammikuun 9 p:nä Jögevan kauppala Pöltsamaan suunnalla joutui niinikään virolaisille. Samana päivänä

virolaiset panssarijunat Virumaan rintamalla karkoittivat vielä vihollisen Tapan kauppalasta, kartanosta ja tärkeästä rautatiesolmusta saaden saaliikseen 78 vankia, 3 konekivääriä, 50 laatikkoa konekivääärinauhoja y. m. Seuraavana päivänä virolaisten etenemistä jatkui vielä paikoitellen. Virolainen laivasto pommitti Kundaa, Mallan kartanoa ja kylää pohjoisella rannikolla. Samalla laskettiin laivoista Kundalle desantti, jonka piti kulkea Rakverea kohden. »Lennukin» ja »Lembitin» miehistöstä kokoonpantu maihinnousujoukko tunkeutui jo Kundan kartanoon, josta bolshevikit kuitenkin karkoittivat sen takaisin laivoille. Tämänkin kahakan aikana, kuten niin usein Viron vapaussodan ensi aikoina, sattui, että virolaisten eri osastot joutuivat vastakkain luullen toisiaan vihollisiksi ja avasivat kiivaan tulen molemmin puolin. Ketään ei kuitenkaan ehtinyt kaatua eikä haavoittua, ennenkuin erehdys selvisi.

Bolshevikien, jotka olivat toivoneet nopeasti ja verrattain pienin vaurioin voivansa ottaa Tallinnan jälleen haltuunsa, mieliala oli suomalaisten komppanioiden saavuttua alkaneen vastahyökkäyksen johdosta hyvin masentunut. Niinpä virolaisen 1:sen rykmentin sotapäiväkirja mainitsee tammikuun 10 p:ltä:

»Kaikki liikkeet ovat tänään sujuneet taistelutta; yhteentörmäyksiä vihollisen kanssa ei ole kertaakaan ollut. Joka puolelta vihollinen on peräytynyt paeten sellaisella kiireellä, että yksinpä suomalaisetkaan suksilla eivät paikoin ole ennättäneet punakaartilaisten perään. Meidän nopeat hyökkäyksemme, suomalaiset, panssarijunat ja lopuksi seläntakaiset maihinnousut — kaikki se yhdessä vaikuttaa punaisiin, etenkin venäläisiin, uskomattoman kauhistuttavasti. Sensijaan meidän miestemme mieliala on hyvä — on havaittavissa eräänlaista pyrkimystä hävittää bolshevikeja mahdollisimman paljon.»

Viron lehdissä kierteli aikoinaan muudan jutelma, joka antaa havainnollisen kuvan punakaartilaisten mielialasta peräytymisen alettua. Lainaamme osia siitä tähän.

»Kun Tapan asema joutui jälleen meidän miestemme haltuun ja punakaartilaiset juoksivat niinkuin karja Rakvereen paetakseen sieltäkin edelleen, oli *Anvelt* esikuntineen saapunut kaupunkiin ja koettanut siellä pysähdyttää peräytymistä. *Anvelt* oli sanonut:

— Siinä on rahaa, minä jaan sen teille, malttakaa mielenne, venäläiset, älkää juosko!

Hän oli sitten jakanutkin melkoisen pinkan »kerenskejä» miehille ja uhkaillut, että ellei raha auta, niin hän antaa kiinalaisten surmata heidät kaikki.

Eräs rahojen saaja oli alkanutkin kannattaa *Anveltia* sanoen:

— Kun olemme ottaneet rahat vastaan, on meidän toteltavakin häntä.

Äkkiä muudan hyvin pitkäpartainen, vanhanpuoleinen mies oli tullut joukosta kovasti reuhtoen kaksi »laupeudensisarta» mukanaan. Tulija oli noussut vankkurien päälle ja alkanut kovalla äänellä puhua:

— Minä ja nämä sisaret tulemme Kadrinasta. Siellä meikäläiset aikoivat ampua erään valkokaartilaisen. Kun hänet pantiin seisomaan ja ampujat tähtäsivät häneen, ilmestyi kuolemaantuomitun rinnalle suuri, valkea risti ja samanlainen hänen otsalleen. Ampujat laukaisivat, mutta, mitäs arvelette, veljet: hän ei kaatunutkaan maahan! Sen nähdessään joukkomme alkoivat juosta hajalle. Se kaikki johtui siitä, että tuo kunnoton konna (hän oli osoittanut *Anveltia*) käski meidän hävittää Herran huoneet ja antoi luvan surmata kaikki ne, joilla riippuu risti rinnalla, kuten ainakin kunnon venäläisillä. Ja me kuuntelimme hänen lörpötyksiään ja teimme niin. Nyt näen, että Jumalan rangaistus on tulemassa päällemme.

Melu ja kiroilu olivat senjälkeen käyneet niin uhkaaviksi, että *Anvelt* oli lättiläisten turvissa vain vaivoin päässyt pakoon.»

Tammikuun 11 p:nä uusi, voimakas eteneminen oli määrätty alkavaksi. Tarkoitus oli antamatta pakenevalle viholliselle aikaa levätä ja koota joukkojaan karkoittaa se aina Haljalan taakse.

Ensimmäisinä suomalaisista joukoista luutnantti *Varmavuoren* n. 30 tiedustelijaa, jotka nyt oli erotettu itsenäiseksi joukoksi, sai käskyn ryhtyä etenemään. Luutnantti *Varmavuori* kertoo tämän päivän etenemisestä:

»Vietettyämme kaksi yötä 3:nnen komppanian majoituspaikassa saamme majurilta käskyn mennä edeltäpäin 17 km. päässä olevaan Haljalan kirkonkylään.

Lähdemme liikkeelle varhain aamulla. Kuljettuamme n. 10 km. tapaamme virolaisen rykmentin*) seisomassa tiellä metsässä. Pu-

*) Tarkoittaa nähtävästi jotakin 4:nnen rykmentin pataljoonaa.

huttelen rykmentin komentajaa, joka kysyy, minne meidän tiemme kulkee. »Haljalaan», vastaan. Tämä on virolaisten mielestä mahdotonta, koska bolshevikit ovat Kärmon tehtaan luona. »Olkoon vaikka piru», vastaan kerskailevasti, »olen saanut majurilta käskyn, enkä luule hänen laskeneen leikkiä määräyksillään.» Komentaja kohauttaa välinpitämättömänä hartioitaan arvellen kaiketi olevan samantekevää, puskeeko hullu suomalainen päänsä kiveen vai kantoon.

Tässä muuten poikani saavat näyttää etevämmyyttään rohkeudessa virolaisille. Jutellessamme suhinaa kuuluu ilmassa, tykin kuula lentää tien ylitse ja osuu erääseen puuhun pirstoten sen kappaleiksi. Ennenkuin huomaankaan, on tie tyhjänä virolaisista. Kaikki ovat heittäytyneet ojaan pitkäkseen. Jäljelle ovat jääneet ainoastaan minun mieheni, jotka pilkkaavat virolaisia käskien heidän painaa nenänsä syvemmälle mutaan. Virolaiset nousevat ylös kuopistaan, istuutuvat tien reunoille pilkasta parantuneina ja välinpitämättömän näköisinä katselevat putoilevia granaatteja. Varmaankin he vannovat pyhän valan, etteivät ikinä enää näytä suomalaisille hulttioille pelkuruuttaan.

Toisaallakin virolaiset ovat pulassa. Edestämme alkaa kuulua kiivasta kiväärinammuntaa ja konekiväärien rätinää. Virolainen kärkikomppania on siellä tulessa. Lähetän majurille raportin, ettemme voi joutua Haljalaan, ennenkuin olemme ajaneet ryssät pois Kärmosta.

Tullessamme lähelle virolaiset ovat peräytymässä. Pakotamme heidät etenemään entisiin asemiinsa. Tiedustellessani virolaiselta komppanianjohtajalta syytä heidän peräytymiseensä hän vastaa sammaltaen, että bolshevikit ovat kylässä ja ampuvat konekivääreillä, siksi on heidän ollut pakko siirtää omat konekiväärinsä pois asemistaan. Minua suututtaa. Ilmaisen jyrkästi mielipiteeni hänelle. Sanani eivät tietystikään miellytä virolaista ja loukkautuneena hän näyttää vertavuotavaa sormeansa sanoen:

— Olen haavoittunut, mutta en silti ole poistunut rivistä. Konekivääримiehet ovat myös haavoittuneita, ja sitäpaitsi meitä on liian vähän.

Se on mielestäni turhaa puhetta ja määrään lyhyesti:

— Lähettäkää konekiväärit tänne, siirtäkää ketjua vähän oikealle ja antakaa oikean sivustan kaartaa, mutta nopeasti. Minä otan vasemman siiven, joka on aukealla kylän edessä.

Kysyn vielä, onko hän ymmärtänyt. Hän vastaa viemällä käden lakkiin ja poistuu täyttämään määräystä.

Vasen siipi joutuu siis minun johdettavakseni, ja haettuamme virolaisilta yhden kevyen konekiväärin ryhdymme taisteluun. Joudumme heti kiivaan kivääri- ja konekivääritulen alaisiksi, mutta mitään liikkeitä ei tehdä, kunnes huomaamme vihollisen koettavan kiertoliikettä vasemmalla. Muutamme konekiväärin sivuun, annamme siitä täydellä suulla ja saammekin aiotun liikkeen estetyksi.

Kesken kaiken jänis juoksee kentän ylitse. »Jänis!» kiljaisee joku ja ampuu sitä. Kaikki muutkin alkavat ampua pieneen Jussi-parkaan, joka säikähdyksestä suunniltaan ei ymmärrä, minnepäin pyrkiä pakoon. »Minä ammun sitä konekiväärillä», sanoo konekiväärin ohjaaja. »Älä hulluttele», kiellän minä. Herra paratkoon, sitä humööriä, joka poikain kesken vallitsee! Eivät heitä huolet eivätkä surut rasita.

Äkkiä näen jonkun kierivän joen rinnettä alas, joka suojaa meitä vihollisen yli avoimen kentän meihin suuntaamalta tulelta. »*Rantanen* haavoittui», kuuluu joku sanovan. Sotilas *Erkki Rantanen* oli huonokuuloinen, eikä senvuoksi välittänyt vinkunasta. Hän oli harvinaisen taitava ampuja ja tahtoi nähdäkseen paremmin nousta ylemmäksi. Varoitimme häntä, mutta saimme vain vastaukseksi: ei se mittään. Yhden laukauksen hän ennätti ampua, ennenkuin kaatui useiden kuulien haavoittamana. Tunti senjälkeen hän on ruumiina.

Lähenemme hitaasti kylää odottaen tilaisuutta hyökkäykseen — heikkoa hetkeä vihollisen puolella. Näemme, miten bolshevikien konekivääreiä aletaan vetää taaksepäin. Hetki on tullut.

— Ylös, pojat! Hurraa!

Kaikki hyökkäävät ylös yhtenä miehenä ja päästävät hirvittävän sotahuudon. S. saa kuulan käsivarteensa, eikä voi seurata mukana.

Pojat juoksevat kilpaa ja kilpaa huutavat. Kukin koettaa olla ensimmäisenä kylässä.

Virolaiset painelevat urhoollisesti perässä minkä kerkeävät.

Saavumme ensimmäisten rakennusten väliin. Hevonen kulkee jonkin matkaa edellämme kuljettaen konekivääriä. Käsken pitämään huolta siitä ja juoksen pihalle. Rakennusten takaa alkaa aukea, jota pitkin ryssiä pakenee harmaanaan. Niitä ammutaan kuin jänik-

siä. Yhtämittaa niitä kaatuilee. »Stoj! Sdavaites!»*) huudan minkä jaksan. Osa seisahtuu. »Ruki vverh!»**) huudan taas, mutta kun pakenevat siitä huolimatta eivät nosta käsiään ammutaan niitä taas ja jatketaan matkaa välittämättä metsän laidasta tulevista kuulista.

Yhtämittaa harmaatakkeja keikahtelee peltoon. Keskellä aukeaa eräs ryssä hommailee jotakin ja kiertelee paikallansa kuin jotakin etsien. Kun tulemme lähelle häntä, pistää hän kivääripperän maahan ja ampuu kuulan leukansa alle. Niin pelätään suomalaisia,

Luutnantti *Varmavuoren* tiedustelijat. Keskellä luutnantti *Varmavuori* ja jääkärivänrikki *Nygård*.

ettei uskalleta antautua vangiksi — ja onko se sitten ihme, onhan bolshevikeilla meistä yleensä se käsitys, että me eläviltä keitämme vankimme ja syömme sitten makeisiin suihimme (!).

Jatketaan takaa-ajoa pienen metsäniemen halki ja tullaan Kärmon meijerin luo, johon pysähdytään odottamaan pääjoukkojen saapumista ja katselemaan tielle putoilevia granaatteja.

Hyvin bolshevikien tykkimiehet ampuvat. Yksikään laukaus ei mene sivuun.

Pääjoukot saapuvat. Majuri kiittää erittäin hyvin suoritetusta taistelusta.

*) Seis! Antautukaa!
**) Kädet ylös!

Kärmon taistelun onnistuminen ei ole yksin tiedusteluosaston ansio. Pääjoukko se oli, joka saapuessaan saattoi vihollisen pakokauhun valtaan ja antoi meille moraalista tukea, vaikkei se ottanutkaan osaa varsinaiseen taisteluun. Joka tapauksessa se oli loistava voitto, olihan vihollinen menettänyt kaatuneina, haavoittuneina ja kadoksiin joutuneina yli puolitoistasataa miestä, vangiksi jääneen bolshevikiupseerin tiedonannon mukaan.

Jäljellä on vielä Haljalan kirkonkylä, johon vihollisen tykistö ja päävoimat ovat sijoittuneet. Saan määräyksen joukkoni kanssa tehdä kiertoliikkeen kylän vasemmalta puolelta. Teemme sen juoksujalkaa, kannustavathan meitä kunnianhimo ja majurimme kiitos. Tulemme vihollisen huomaamatta kylään sen laidasta. Vasta keskellä kylää, kirkon luona, joudumme kosketuksiin vihollisen kanssa. Samaan aikaan saapuu oikealta puolen toinen kierrosta tekevä joukko ryhtyen myöskin taisteluun. Yhdessä sitten karkoitamme vihollisen kylästä. Se pakenee täydellisessä sekasorrossa Rakverea ja Kundan satamaa kohden.»

Muudan virolainen kertoo Kärmon taistelusta seuraavaa:

»Kärmon kartanon aukeilla punaiset ryhtyvät uudelleen vakavampaan vastarintaan. He ovat valinneet itselleen hyvät asemat: suurehkojen kivien ja rinnankorkuisten kiviaitojen takana suojassa ollen he näkevät meidät tasangon ylitse jo $1^1/_2$ virstan päästä. Onpa siellä rätinää ja kuulien vinguntaa! Sittenkin karkoitamme vihollisen ja ajamme sitä edelleen takaa. Kokonaiset kasat ammuttuja patruunanhylsyjä osoittavat heidän asemiaan. Kärmon lääkärin talon puutarhan aidasta he ovat kiskoneet irti lautoja ja ampuneet sieltäkin meitä.»

Vapaajoukon 2:nen komppania otti osaa Haljalan kirkonkylän valtaukseen. Komppania oli lähtenyt Loopista liikkeelle klo 7 ap. ja marssinut yhtä mittaa maantietä pitkin. Se saapui juuri parahiksi pelastamaan luutnantti *Varmavuoren* harvalukuiset tiedustelijat ja virolaiset pälkähästä Kärmon luona. 2:sen komppanian tiedustelijat lähetettiin sitten luutnantti *Varmavuoren* tiedustelijain kera samanaikaisesti tekemään kiertoliikettä Haljalaa vastaan, mutta päinvastaiselta puolelta, kun taas komppanian päävoima marssi suoraan kylää kohden, joka valloitettiin lyhyen, mutta kiivaan taistelun jälkeen. Bolshevikien päävoimat olivat jo ehtineet peräytyä kylästä jättäen jäljelle vain verrattain harvalukuisen joukon, josta muutamat saivat surmansa laukaustenvaihdossa.

Haljala oli vallattu. Senjälkeen 2:nen komppania ja tiedusteluosasto majoittuivat Haljalan kirkonkylään. Perässä tuleva 3:s komppania asettui Haljalan lähistölle, kun taas 1:nen komppania eteni sinä päivänä Loopista vain peninkulman verran Vanamoisan kartanoon.

»Aamulla lähdetään marssimaan eteenpäin», kertoo tästä päivästä konekivääriinjohtaja M. »Klo 12 tienoissa pysähdytetään joukot erään harjun taa: polsujen sanotaan olevan puolentoista virstan päässä. Kerjäämme päästä tappelemaan, mutta se kunnia suodaan muille, ja polsut karkoitetaan.

Taas eteenpäin, kunnes illalla saavumme tänne Potsun kylään. Käväisemme väijyksissä välillä, mutta turhaa hälyä. 1:nen ja 2:nen konekivääri sijoitetaan pieneen mökkiin noin kilometrin päähän varsinaisesta kylästä. On pidettävä vartiota koko yö. — Epävieraanvaraista väkeä nämä virolaiset. Isäntä, mustapartainen Iisakki, ottaa minulta 15 markkaa siitä, että saan kirjoittaa lampun valossa. Naula öljyä (!) mukamas. Eikä tässä kehtaa olla maksamatta, kun kerran maata on vapauttamassa.»

Tammikuun 11 p:nä virolaisten etenemistä jatkui eri rintamilla. Bolshevikit peräytyivät enimmäkseen taisteluitta. Ainoastaan 4:nnen rykmentin rintama-alueella he panivat kiivaasti vastaan, löivätpä paikoitellen virolaisten yksin tekemiä hyökkäyksiä verisin taisteluin takaisinkin.

Seuraavana päivänä (12. 1.) 1:nen, 2:nen ja 3:s komppania konekivääreineen sekä jääkäriluutnantti *Vuorisalon* konekivääriKomennuskunta, jotka kaikki olivat kokoutuneet Haljalaan, marssivat sieltä lepäämättä ja syömättä n. 30 km. päässä olevaan Kundan kylään. Matkalla ei tavattu vihollista lukuunottamatta yksityisiä pakolaisia ja muutamia pääjoukoista eksyneitä kuormia. Vapaajoukko sai saaliikseen pari konekivääriä.

Tiedusteluosasto ja 2:sen komppanian tiedustelijat taas olivat saaneet käskyn aamulla varhain ryhtyä etenemään Rakverea kohden ja ottaa sen haltuunsa. Samana päivänä virolaiset 5:s, 1:nen ja 4:s rykmentti olivat saaneet tehtäväkseen panssarijunain tukemina vallata Rakveren ja työntää vihollisen joukot mahdollisimman kauas itään.

Kiistanalaiseksi on jäänyt, ketkä ensimmäisinä ehtivät Rakvereen, luutnantti *Varmavuoren* tai 2:sen komppanian tiedustelijat vai virolaisetko. Kiista koskee kuitenkin vain marssinopeutta. Vi-

hollinen oli näet jo edellisenä iltana jättänyt Rakveren, joten kaupunkia ei tarvinnut valloittaa. Eri joukko-osastojen sotapäiväkirjoja verrattaessa toisiinsa näyttää siltä kuin luutnantti *Varmavuori* tiedustelijoineen olisi saapunut ensimmäisenä kaupunkiin, nim. klo 7,30 ap. Heti hänen jälkeensä saapuivat 2:sen komppanian tiedustelijat ja kolmisen tuntia myöhemmin virolaiset. Joka tapauksessa saapuivat suomalaiset ennen virolaisia, sen vahvisti myös Viron armeijan ylipäällikkö tervehtiessään Pohjan Poikain 1:stä pataljoonaa sen saavuttua Tallinnaan tammikuun 12 p:nä. 2:sen komppanian tiedustelijat vetivät Rakveren rautatienaseman katolta alas punaisen lipun, jota komppanianpäällikkö, kapteeni *Kanerva* säilyttää Viron retken muistona.

Operatiiviesikunnan tiedonanto mainitsee:

»Virumaan rintamalla joukkomme ovat karkoittaneet vihollisen Rakveresta ja edenneet Kütin kartanoon, Vaekylän asemaan ja Kohalan kartanoon saakka. Vihollinen pakenee suurella kiireellä jättäen jälkeensä kuolleita. Sotasaaliiksi saimme 2 vihollisen kuormastoa.»

1:sen rykmentin sotapäiväkirja mainitsee Rakveren miehittämisen johdosta:

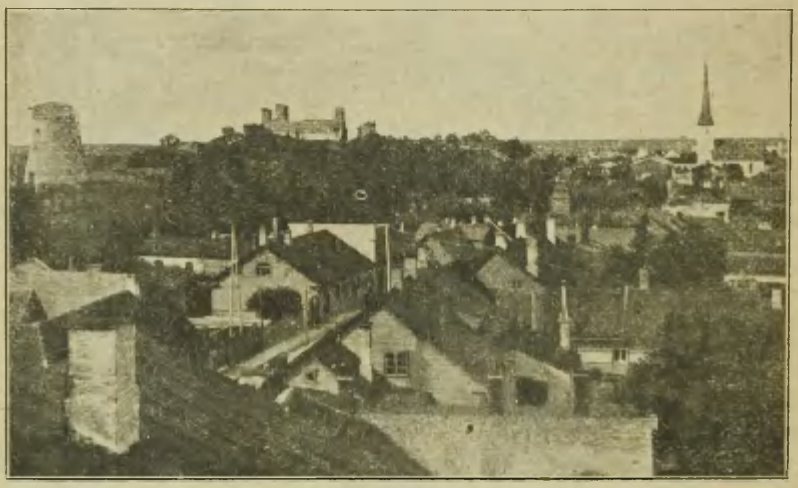
»Mitä kauemmaksi tullaan seutuihin, joissa punaiset joukot ovat pitemmän aikaa vallinneet, sitä kolkommaksi kuva muuttuu — hävitys ja ryöstö kohtaavat kaikkialla silmää. Varakkaammat perheet ja ne, joiden pojat palvelevat valkokaartissa, ovat erikoisen raskaasti saaneet maistaa kommunismin nyrkkiä: kaikki vilja ja eläimet, vieläpä paremmat huonekalutkin ja vaatteet on ryöstetty, ja sen lisäksi on vielä isä, äiti, sisar tai veli otettu panttivankina mukaan, ellei heitä ole heti paikalla ammuttu.

Rakveren kaupungista kerrotaan kauhistuttavia kertomuksia, nim., että siellä olisi lähes 70 ihmistä surmattu. Narvassa aiotaan surmata vielä enemmän. Herraskartanot ovat saaneet kärsiä kaikkein eniten: huonekalut, joita ei ole viety mukaan, on survottu pirstaleiksi, huoneet on ryvetetty aivan pilalle, vanhat, tärkeät arkistot ja kirjastot on hajoitettu, ja niistä on tehty nuotioita huoneisiin, lattiat on kaivettu ylös j. n. e. Paikalliset punaiset ovat siinä paljon auttaneet, ja nyt katsovat ne heistä, jotka eivät ole lähteneet pois bolshevikijoukkojen kera, kauhulla sotilaitamme: pelätään kostoa, jonka hirveyttä bolshevikit ovat asukkaita peloittaakseen kuvailleet.

Kylissä on paljon bolshevistista kirjallisuutta ja lentolehtiä, teil-

lekin on niitä joukkojamme varten siroteltu. Kaikki ne on kirjoitettu saman kaavan mukaan — mauttomat kiitokset yleismaailmallisesta vallankumouksesta ja kaikuvat iskusanat ovat niiden sisältönä!»

Rakveren veritöitä ryhdyttiin pian senjälkeen tutkimaan. Tammikuun 18 p:nä tehdyn virallisen luettelon mukaan, jonka Viron viranomaiset jättivät surmatuista otettujen valokuvien kera Englannin ja Amerikan konsulaatteihin, punaiset olivat Rakveressa surmanneet n. 150 henkilöä, joista 82:n ruumiit oli jo siihen mennessä ehditty löytää.

Rakvere.

Surmattujen joukossa oli lääkäreitä, pappeja, ylioppilaita, kauppiaita y. m., m. m. 6 naista, joista 3 baltilaista aatelista. Useimmat löydetyistä, joilta oli riistetty jalkineet, vieläpä suurimmaksi osaksi vaatteetkin, oli pistimillä surmattu, vain harvat oli ammuttu. Useilta pää oli murskattu kiväärinperällä tai muulla tylsällä lyömäaseella. Naisista oli vain yksi ainoa surmattu pistimeniskulla suoraan sydämeen, muilta oli pää murskattu, olipa eräältä koko alaosa ruumiista revitty rikki pistimillä. Näin hirveällä tavalla surmatuista oli vain aniharva millään tavalla ottanut osaa taisteluun punaisia joukkoja vastaan. Sittenkuin verityö oli tehty, oli surmatut heitetty kolmeen yhteishautaan, jotka olivat täyttyneet melkein ääriään myöten.

Suomalaisten joukkojen ensimmäisen taistelukauden aktiivinen toiminta-aika päättyi Rakveren miehitykseen. Komppaniat saivat levähdysaikaa viimeistä suurta ponnistusta varten.

1:nen komppania ja jääkäriluutnantti *Vuorisalon* konekivääri-komennuskunta marssivat tammikuun 14 p:nä Kundasta 15 km. päässä olevaan Toomikan kylään majoittuen sinne. 2:nen komppania siirtyi edellisenä päivänä Kundasta Koilan kylään ja 3:s komppania Nigulan kylään.

Tällä välin Tallinnaan jääneet puhelinkomppania ja 4:s komppania sekä Vapaajoukon Esikunta olivat saaneet käskyn lähteä rintamalle. Ensinmainittu lähti Tallinnasta 11 p:nä vänrikki *Georg Hayenin* johdolla. Molemmat viimemainitut taas lähtivät seuraavana päivänä saapuen illalla Kadrinan asemalle, josta ne Haljalan kautta matkasivat Mallan kylään sinne yöpyen.

Vapaajoukon patteri lähti Tallinnasta tykeittä Rakvereen 14 p:nä ja jatkoi sieltä matkaa 16 p:nä Aserin kylään, jossa virolaiset luovuttivat sille 2 valloittamaansa tykkiä. Patteri asettui senjälkeen Purtsen kylään.

Luutnantti *Varmavuoren* tiedustelijat olivat yhtyneet Vapaajoukon muihin osastoihin 13 p:nä Kundassa, mutta olivat senjälkeen 14 p:nä lähteneet etenemään itää kohden Nigulakylän ja Padakartanon kautta (josta viimemainitusta bolshevikit olivat peräytyessään vieneet mukanaan muun sotasaaliin joukossa 70 tyttöä!) aina 12 km. päähän Purtsesta itään. Sieltä he kuitenkin saivat käskyn palata Kundan satamaan.

Mallassa annetulla päiväkäskyllään N:o 11 tammikuun 14 p:ltä majuri *Ekström* kiittää sotilaitaan:

»Palveluksen puolesta kiitän 1:sen, 2:sen ja 3:nnen komppanian päälliköitä ja meidän urhoollisia komppanioitamme heidän avustaan Viron armeijan etenemisessä ja samalla kiitän kaikkia K. K. K. päälliköitä. Erityisesti kiitän kapteeni *Varmavuorta* ja hänen urhoollisia vakoilijoitaan.»

Suoritetut taistelut nostivat Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon maineen korkealle. Epäämätöntä on, ja tähän aikaan tunnustettiin se Virossakin, että suomalaiset komppaniat tulollaan olivat aikaansaaneet sotaonnen kääntymisen ratkaisevasti virolaisten puolelle. Suomalaisten komppanioiden moraalisesti rohkaiseva vaikutus tuntui joka rintamalla virolaisissa joukoissa. Ne osoittivat loista-

vasti, että vihollinen, monin kerroin ylivoimainenkin, voidaan lyödä pakosalle, kun vain on halua ja rohkeutta ripeästi käydä sen kimppuun ja heti voiton saatua jatkaa takaa-ajoa.

Kuitenkin on väärin väittää, että suomalaisten vapaaehtoisten vaikutus olisi supistunut tähän, joskin virolaisten taisteluhalun ja itseluottamuksen herättäminen on katsottava heidän suurimmaksi sankarityökseen ensimmäisen rintamakauden aikana. Vaikka suomalaiset komppaniat toimivat verrattain kapealla rintamanosalla, niin se oli juuri Narvaan johtavan valtamaantien varsilla. Jo aikaisemmin on huomautettu, että Viron vapaussodan alkuaikoina taisteltiin enimmäkseen vain maanteillä, rautateiden lähistöllä taas panssarijunat suorittivat suurimmaksi osaksi yksin sotatoimet. Muualla oli vain pienempiä joukkoja, tykistöä tuskin nimeksikään. Suomalaisten rintamanosalla bolshevikien paine ja vastustus oli kaikkein suurin, mitä todistaa sekin, että Virumaan rintaman muilla osilla käydyt taistelut olivat vähäisiä. Saartoa peläten bolshevikien täytyi muuallakin vetää joukkonsa takaisin, sittenkuin suomalaiset vapaaehtoiset olivat pohjoisessa murtaneet heidän vastustuksensa. Suomalaisten kanssa jakaa kunnian ensimmäisen taistelukauden raskaimmasta työstä virolainen 4:s rykmentti, joka tähän aikaan ei ollut kuitenkaan vielä läheskään täysilukuinen.

Kotimaassa otettiin isänmaallisella ylpeydellä vastaan tiedot suomalaisten komppanioiden jatkuvista voitoista.

Virolaisten sotilaiden silmissä suomalaiset vapaaehtoiset kohosivat jonkinlaisiksi yliluonnollisiksi sankareiksi, joille mikään ei ollut mahdotonta. Virolaiset sanomalehdet kertoivat heistä ja heidän urotöistään tarunomaisia juttuja. Täydellä syyllä eräs lehti kirjoitti: »Koko maa puhuu heistä. Kaikkialla, mistä he kulkevat läpi, he jättävät jälkeensä voimakkaan vaikutelman.» On luonnollista, että Viron lehdet eivät unohtaneet omienkaan sotilaittensa urotekoja näinä ensimmäisinä riemunpäivinä. Tosiasiallisesti vasta yhdessä suomalaiset ja virolaiset joukot muodostivat voitokkaan ja vihalliselle pelättävän sotajoukon. Ilman toinen toistaan ei kumpikaan niistä olisi kyennyt suorittamaan tehtäväänsä.

Painunut mieliala maassa nousi sitä mukaa kuin suomalais-virolaiset joukot etenivät. Suorastaan jonkinlainen »kansallinen ylösnousemus» tapahtui niinä päivinä. Niinpä »Maaliit» kirjoittaa tammikuun 12 p:nä:

»Voiko suurempaa riemua herättäviä sanoja nyt kellekään lausua

kuin ne, että miehet, jotka ovat rientäneet isänmaamme kimppuun hyökännyttä vainolaista vastaan, ovat taistelukentillä lyöneet sen, ja että vastustaja pakenee.

Kaikkien rehellisten virolaisten sydän alkaa sykkiä nopeammin sitä kuullessa, uutta voimaa saa luottamus, että piakkoin saamme kopeasta hyökkääjästä lopullisen voiton.

Tilanne, joka muutamia päiviä sitten oli äärimmäisen kriitillinen, alkaa parantua. Entisen Venäjän maailmanvallan sotajoukot, jotka on kokoonpantu kaikista Venäjällä asuvien kansojen hylyistä: venäläisistä, lättiläisistä, burjaateista, tatarilaisista, palkatuista kiinalaisista ja lopuksi omista kavaltajistamme — virolaisista, olivat hyökätessään pienen Viron kimppuun jo saapuneet pääkaupungin, Tallinnan, porttien eteen. Puolet kotimaastamme tuo ryövärien lauma oli alistanut valtaansa pannakseen siellä verisellä väkivallalla voimaan harvojen, epäilyttävän menneisyyden omaavien henkilöiden diktatuurin. Myöskin jäljelle jääneen osan Viroa piti, heidän arvelunsa mukaan, ehdottomasti joutua saman kohtalon uhriksi. »Hammas hampaasta ja silmä silmästä», riemuitsivat heidän aateveljensä keskellämme ja odottivat, milloin hetki verihäiden alun julistamiseksi olisi käsillä.

»Me vaadimme, ettei Tallinnaa saa tehdä taistelupaikaksi. Minkäänlainen katutaistelu ei voi pelastaa porvariston mahtia kaupungissa, kun työkansan joukot jo ovat Tallinnan edustalla», ilmoittivat paikalliset kommunistit Viron porvaristolle.

Näille kurjille pettureille voimme vastata heidän johtajansa *Anveltin* sanoilla: »Heidän silmäinsä ei pidä nähdä sitä, mitä he ovat kaihonneet.» Niin voimattomia emme ole kuin vastustajamme toisella puolen taistelulinjaa ja keskuudessamme hyvillä mielin näkisivät. Me saatamme taistella ylivoimaa vastaan uskomattoman menestyksellisesti, sen nämä kaksi kuukautta ja etenkin viimeiset päivät ovat näyttäneet. Viron kansan suuri enemmistö on voimakas ja tekee pian lopun onnenonkijain saaliinhimosta.

Järjestelytyö ja kansan velvollisuuksiensa ymmärtäminen oikeudenmukaisen järjestyksen tukemiseksi vahvistuvat päivä päivältä. Kohtalo itse on antanut meille tuskallisia opetuksia, miten velttojen käy. Kyliin niistä. Vain rautainen kuri, kunkin omakohtainen velvollisuuksiensa täyttäminen tietäen, että luvatut uudistukset tulevassa Virossa varmasti saatetaan voimaan, ja rakkaus kansaansa ja isänmaataan kohtaan — vain kaikki se voi johtaa nopeimmin tar-

koitusperäämme, vihollisen karkoittamiseen maasta ja rauhallisen elämän alkamiseen. Toista tietä ei ole.»

»Uuden Suomen Iltalehti» kirjoittaa ensimmäisten voittojen johdosta otsakkeella »Vapaa Viro» tammikuun 16 p:nä 1919:

»Paisuvin sydämin on Suomen kansa viime viikkoina seurannut Viron vapaustaistelun edistymistä. Siihen iloon, jonka jo itsessään sorretun kansan nousu, etenkin kun sorrettu tässä tapauksessa on läheinen veriheimolainen, jokaisessa oikeamielisessä ihmisessä herättää, on liittynyt vielä jännitys omien sotilaspoikiemme kohtalosta. Menestyisivätkö he tehtävässään? Kääntyisikö onni?

Sotaonni kääntyi, Suomen pojat toivat todellisen avun Virolle. Ja useiden pienempien voitonsanomien jälkeen saapui eilen, kuin luomaan oikeata tunnelmaa tänään vietettävälle Viron päivälle, tieto Tarton takaisinvalloituksesta. Vapaan ja valkoisen Viron ala laajenee joka hetki. Sillä tiellä, jolla kansojen vapaus tähän asti on varmimmin ja pysyvimmin saavutettu, on Viro astunut ratkaisevan askeleen voittoa kohti.

Virolais-suomalaisen rintaman voitokas eteneminen jälleen kerran todistaa siveellisten arvojen merkityksen sodassa. Sotilaallinen pätevyys, harjaantuminen, kuri, jotka ovat hyvän sotilashengen ulkonaisia muotoja, perustuvat viime kädessä oman asian *uskoon* ja *voitontahtoon*. Näitä siveellisiä ominaisuuksia on ennen muuta ollut Viroon vietävänä niillä vapaaehtoisilla suomalaisilla, jotka maamme kaikista osista ovat virranneet Viron vapausarmeijaan.

Näihin ominaisuuksiin ja omaan väsymättömään ponnisteluun sivistyksellisellä, taloudellisella ja yhteiskunnallisella alalla on vähälukuisen veljeskansamme tulevaisuudessakin rakennettava vapautensa suojamuuri anarkistista Venäjää vastaan. Jo maantieteellisistä syistä on Viron asema kaikkina aikoina oleva vaikea ja uhattu, mutta historiassa on kylliksi lohdullisia esimerkkejä kansoista, joiden voimakas itsenäisyystahto ja siveellinen vapaudenpaatos on kyennyt turvaamaan niille vaikeissakin oloissa itsenäisen elämän, että tänään jaksamme täydellisesti uskoa pysyväisesti vapaaseen, omia kohtaloitaan ohjaavaan Viroon. Tämän riippumattomuuden ulkonainen muoto voi vielä olla epäselvä, mutta sen tosiasiallinen sisällys ei saa sitä olla. Niin monasti väärinkäytetty kansojen itsemääräämisoikeuden periaate on tässä jos missään kauan sorretun, paljon kärsineen kansan puolella.

Suomen ja Viron kansojen ikivanha heimolaisuus ja nyt veri-

uhrein lujitettu ystävyys puhuvat molemmat sen puolesta, että entistä lähempi vuorovaikutus ja yhdyselämä valtiollis-taloudellisella alalla on aikaansaatava. Niinhyvin virolaisella kuin suomalaisella taholla on tällä ajatuksella hyvä pohja. Vastaukseksi niihin mietteisiin, joita virolainen itsenäisyysmies, tuomari *A. Hanko* esittää lehtemme tämänpäiväisessä aamulaitoksessa, on suomalaiselta taholta lausuttava julki, että näiden suunnitelmien edelleen kehittäminen on Suomenlahden tällä puolen sympaattinen ja mielenkiintoinen tehtävä. Päämäärän tulee olla kummallakin selvillä, jotta kansainvälisiä suhteita rauhankongressissa järjestettäessä mahdollisimman paljon voitaisiin saavuttaa. Otettakoon asia siis julkisen keskustelun alaiseksi kummallakin puolen Suomenlahtea.»

Ja »Maaliit» kirjoittaa samoihin aikoihin:

»Kohtalokkaalla hetkellä, jolloin Viro seisoi kuilun partaalla, josta ei ollut enää mitään ulospääsyä, jolloin kaikki sen toiveet vapauteen, itsemääräämisoikeuteen ja parempaan tulevaisuuteen pääsemisestä olivat tukahtumaisillaan raa'an väkivallan sekä aasialaisen julmuuden ja sekasorron uhrina, kurotti suomalainen veljeskansa auttavan kätensä yli lahden. Se tiesi, ettei vierasten tähän asti sortama ja tahallisesti musertama Viro kykene niin pian järjestymään voidakseen yksin omin voimin vastustaa hyökkääviä rosvoja, ja tämän vuoksi sen rohkeat ja taisteluissa karaistut miehet riensivät heikommille veljilleen avuksi.

Riemunkyynelin tervehtivät heitä taistelukentillä väsyneet sotilaamme, jotka taukoamatta viikkojen kestäessä täyttivät velvollisuutensa mitä raskaimmissa olosuhteissa taistellen viimeisin ponnistuksin sekä miltei pettynein toivein ylivoimaa vastaan. Toivorikas innostus herää nyt heidän riveissään, ja usko parempaan tulevaisuuteen on uudelleen laajentunut leimuavaksi tuleksi.

Tänä kohtalokkaana hetkenä on selvinnyt koko Virolle, että nyttemmin Suomenlahti ei enää tule erottamaan molempia veljeskansoja. — — —

On riittävästi takeita siitä, ettei meitä tulla jättämään tässä taistelussa yksin. Mahtava Englanti on pientä Viroamme jo nytkin taistelussa kannattanut ja urhoollisen laivastonsa kautta voimakkaasti suojellut Viron rantaa.

Sen vuoksi voimme rohkeasti katsoa tulevaisuuteen, jonka täytyy taata myös Itämeren suomalaisille kansoille heidän elämänehtonsa.

Tietä siihen on osoittanut meille Suomen kansa rohkeasti lähet-

täen poikansa pelastamaan veljeskansaa häviöstä ja taistelemaan yhteistä vihollista vastaan. Tämä ylevämielisyys ei ole ainoastaan herättänyt sammumatonta kiitollisuuden tunnetta virolaisten sydämissä, vaan se on myös selvästi osoittanut, kenen puoleen meidän valtiollisesti on pyrittävä.

Suomen silta, josta runomme ovat jo kertoneet, josta runoilijamme ovat uneksineet, on tätä nykyä reaalinen todellisuus. Se silta ei syvennä ainoastaan entisiä henkisiä suhteitamme, vaan johtaa meidät myös valtiolliseen yhteyteen, jonka tapahduttua voimme yhdessä esiytyä myös maailman näyttämöllä.

Uusi aikakausi on alkanut suomalais-virolaisissa suhteissa. Suur-Suomen ajatus, jolla vihollisemme entisinä aikoina tahallaan peloittivat itseään, on kohtalon tahdosta tullut reaaliseksi mahdollisuudeksi, ja sen toteuttaminen on nyt meidän tärkeimpiä valtiollisia tehtäviämme.»

4. Toinen taistelukausi.

16. 1.—18. 1. 1919.

Kuten edellisestä ilmenee, eivät suomalaiset komppaniat Rakveren miehityksen jälkeen ottaneet kolmeen päivään osaa taisteluihin, vaan lepäsivät raskaiden ja yhtämittaisten marssiensa jälkeen ja puhdistivat majoituspaikkojensa ympäristöä kaikkialla harhailevista, hajanaisista bolshevikijoukoista. Tammikuun 14 p:nä everstiluutnantti *Seimanille* lähetetyn raportin mukaan, Vapaajoukko m. m. oli 12 ja 13 p:nä ottanut 55 vankia ja 3:s komppania 3 konekivääriä, jotka se luovutti virolaisille.

Virolaisten eteneminen jatkui tällä välin. Se tapahtui nytkin suurimmaksi osaksi taisteluitta. Erään virolaisen rykmentin sotapäiväkirja mainitseekin:

»Sota muuttuu takaa-ajoksi. Punaiset joukot eivät antaudu kosketuksiin meidän joukko-osastojemme kanssa ja tavallisesti jo päivää aikaisemmin poistuvat sieltä, jonne meidän sotilaamme seuraavana päivänä marssivat.»

Narvan suunnalla virolaiset etenivät yhtä mittaa. 13 p:nä ei millään rintamalla suurempia yhteentörmäyksiä tapahtunut. Seuraava päivä (14. 1.) on sensijaan yksi Viron vapaussodan suurista merkkipäivistä. Virolaiset panssarijunat yliluutnantti *Kuperjanovin* johtamien sissien avustamina valtasivat silloin lyhyellä, mutta erittäin kiivaalla taistelulla »Viron sydämen», Tarton kaupungin, jonka pohjoispuolelle vielä jäi suuria bolshevikijoukkoja.

Tartossakin bolshevikit olivat murhanneet useita kymmeniä sekä virolaisia että baltilaisia, joista osa oli heitetty yhteishautoihin, osa upotettu Emajoen jäiden alle; mutta suurin osa ruumiita, juuri ennen taistelun alkua tai sen aikana vankiloissa surmattujen,

virui murhapaikalla. Hyökkäävien virolaisten ripeä toiminta ja peloton uljuus pelastivat varmasta kuolemasta muut vangit, joiden lukumäärän sanotaan olleen useita satoja.

Lähinnä seuraavienkin päivien taistelut tapahtuivat pääasiallisesti Tarton tienoilla ja Tarton omistamisesta. Vihollisen raivoisan hyökkäyksen painosta virolaiset paikoitellen peräytyivät. Tilanteen vaarallisuus Tarton ympärillä käy selvästi ilmi armeijan päällikön kahdesta sähkösanomasta tammikuun 16 p:ltä. Toinen on 2:selle divisioonalle:

»Suojelkaa Tarttoa. Ei saa luovuttaa. 17 p:n aamuna lähetän täältä avuksi hyvän eskadroonan.»

Toinen on 1:selle divisioonalle:

»Jos suinkin mahdollista, lähettäkää kaikki panssarijunat Tarttoon.»

Tarton menetys olisi ollut virolaisille arvaamaton tappio, jonka moraalinen vaikutus olisi voinut muodostua sangen tuhoisaksi. Muutamien päivien kuluttua tilanne kuitenkin helpottui, rintama työnnettiin Tarton eteläpuolelle, ja vihollisen takaa-ajoa voitiin jatkaa edelleen.

Tammikuun 15 p:nä eversti *Laidoner* antoi 1:sen divisioonan komentajalle seuraavansisältöisen käskyn:

»Majuri *Ekströmin* pataljoonan tai kaikkein vähintään 2 kompanian konekiväärien kera tulee tammikuun 15 p:n iltana olla Kundan satamassa valmiina nousemaan sinne tuleviin laivoihin ja lähtemään mukaan.»

Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon kunniakkain vaihe oli alkamassa. Suurella riemulla sekä upseerit että sotilaat ottivat vastaan tiedon uudesta taistelukaudesta. Ei kyllä tiedetty matkan määrää, mutta arvattiin, että se oli Narva. Vastassa olevien punaisten joukkojen lukumäärästä ja varustuksista ei kellään ollut varmoja tietoja, mutta niitä ei kaivattukaan. Jokaiselle oli pääasia, että päästiin taas taisteluun.

Virolaiset 5:s ,1:nen ja 4:s rykmentti olivat jo edenneet linjalle Räsa—Aidunõmme—Varja. Oli kuitenkin odotettavissa, että vihollinen ryhtyisi ankaraan vastarintaan viimeistään Vaivaran luona olevissa, venäläisten maailmansodan aikana rakentamissa, lujissa asemissa. Jotta bolshevikien vastarinta saataisiin murretuksi suuremmitta tappioitta ja heidän paluutiensä Venäjälle estetyksi, piti nyt virolaisten kuljetusalusten sotalaivojen suojaamina viedä vihollis-

rintaman ja Narvan välille luja desanttijoukko, johon suomalaisten komppanioiden lisäksi kuului kapteeni *Pauluksen* 250-miehinen pataljoona 10 kevyen konekiväärin kera.

Saatuaan eversti *Laidonerin* käskyn 1:sen divisioonan kautta majuri *Ekström* antoi tammikuun 15 p:nä seuraavan määräyksen:

»Koko pataljoonan on viipymättä tehtävä matkavalmistuksensa matkaa varten Port-Kundaan. Neljän päivän muonituskuormasto, hevosia y. m. on varattava mukaan. Komppanianpäälliköiden on heti saavuttava esikuntaan saamaan lähempiä tietoja.»

sekä päiväkäskyllä N:o 12 samana päivänä:

»Jäljelle jäävien joukkojen: jäljellä olevan osan esikuntaa sekä kapteeni *Hedbergin* patterin, ylijohto jää kapteeni *Schulginille*, ja hän toimii olosuhteiden mukaan niin, että viipymättä voisi päästä pataljoonan kanssa yhteyteen.»

Viron laivasto oli kokonaisuudessaan saanut käskyn ottaa osaa operatsioniin. Kapteeni *Pauluksen* pataljoona nousi aluksiin Tallinnan satamassa, josta laivat »Lembitin», »Lennukin» ja amiraalilaiva »Laineen» johdolla lähtivät tammikuun 16 p:nä Kundan satamaa kohden.

Sillä välin käskyn saaneet suomalaiset joukko-osastot olivat saapuneet Kundaan, jossa ne sijoittuivat taloihin, mikäli tilaa riitti; loput majoittuivat taivasalle. Mieliala, joka siihen saakka oli ollut erinomainen, kävi rauhattomaksi laivaston viipyessä. Pelättiin jo, että bolshevikit ehtivät saada tietoonsa taistelusuunnitelman, jolloin toivottu kunniakas retki voisi saada surkean lopun.

Vihdoin viimein lähestyvien laivojen tulia alkoi näkyä sumun lävitse.

Lastaus laivoihin tuotti suuria vaikeuksia. Virolaisia sotilaita oli sijoitettu jokaiseen laivaan. Sitäpaitsi ei oltu selvillä edes kuljetuslaivojen lukumäärästä. Ne eivät näet tulleet laiturin viereen, vaan sotilaat aseineen ja ampumatarpeineen oli kuljetettava pienillä aluksilla kauempana odottaviin kuljetuslaivoihin. Se vei paljon aikaa. Jokainen komppania tahtoi kaiken lisäksi päästä sellaiseen laivaan, josta ensimmäisenä pääsisi maihin. Kaikki alukset täyttyivät viimeistä sijaa myöten. Vihdoin viimein, n. klo 1 yöllä, kaikki suomalaiset oli saatu sijoitetuiksi, ja matka itään alkoi yötä myöten.

Muudan mukana ollut virolainen antaa seuraavan kuvauksen hytistä, johon desanttijoukon päälliköt olivat sijoittuneet:

»Yhteishytti ei ole vain esikunta, vaan kokonainen sotaleiri. Siellä on lääkäreitä, laupeudensisaria ja upseereja sekaisin. Puhutaan suomea, saksaa, englantia ja ranskaa, joukkoon venäjääkin.

Siellä on upseereja, jotka ovat taistelleet monella puolella. Eräs Persiassa, toinen Kongossa, kolmas Saksan joukoissa, neljäs Turkinmaalla. Sotimisen vuoksi. Vanha, rauhaton Pohjolan veri on näitä miehiä vienyt joka taholle uusiin maihin, joissa elämän saa panna vaaraan tunteakseen sen avulla sydämen lyövän voimakkaammin. — — — Muudan laupeudensisar kertoo, että bolshevikit käyttävät myrkyllisiäkin kuulia. Eräs suomalainen oli sellaisen kuulan vaikutuksesta kuollut.

— Minusta haava näytti epäilyttävältä. Lähetin haavoittuneen vietäväksi lääkärin luo reellä, mutta hän kuoli jo tiellä. Eräällä toisella kuula oli mennyt reiden lävitse. Haava oli kuin neulanpistos. Jos se olisi ollut käsivarressa, olisi hän voinut heti jäädä tantereelle.»

Sotilaiden tila ei ollut suinkaan kehuttava. Toiset heistä oli ahdettu laivojen ruumaan, toiset saivat viettää tammikuun yön paljaan taivaan alla kylmässä tuulessa.

Tarkoitus oli ollut ehtiä määränpäähän yön pimeässä, mutta Kundan satamassa oli viivytty liian kauan. Laivasto saapui Merikylän edustalle 17 p:nä vasta klo 10 tienoilla aamulla.

Desanttijoukot olivat saaneet tehtäväkseen laskeutua maihin sopivassa paikassa rintaman ja Narvan väliselle alueelle ja hyökätä yllättäen vihollisen selkään Vaivaran luona, jossa sen odotettiin hyvissä asemissaan ryhtyvän ankaraan vastarintaan. Majuri *Ekström* päätti kuitenkin harkittuaan hänelle annettua tehtävää ja silloista asemaa noudattaa toista menettelytapaa. Hän katsoi, että hyökkäämällä bolshevikien asemia vastaan Vaivarassa saatettiin panna tuholle alttiiksi koko desanttijoukko. Oli näet otettava huomioon sekin mahdollisuus, että lännestä rynnistävät virolaiset joukot myöhästyisivät, jolloin desanttijoukot saisivat koettaa yksin selviytyä bolshevikeista, joiden asemat tarjosivat suojaa yhtä hyvin idästä kuin lännestäkin tulevaa hyökkäystä vastaan. Sitäpaitsi bolshevikit olisivat taistelun kestäessä voineet saada apua Narvasta, ja suomalais-virolaiset desanttikomppaniat olisivat silloin musertuneet kahden vihollisjoukon väliin pääsemättä pakoon. Majuri *Ekström* teki senvuoksi toisen suunnitelman, jonka mukaisesti Narvan valloitus sitten suoritettiin.

Desanttijoukon hyökkäyksestä Vaivarassa olevien bolshevikien niskaan luovuttiin. Sen sijaan päätettiin miehittää lujasti Lagenan kartano Narvaan johtavan valtamaantien varrella, josta voitiin valvoa maantietä ja rautatietä. Samalla lähetettäisiin hyökkäysjoukot Narvaa vastaan kolmea eri tietä: 1:o Narvan Joensuun kautta, 2:o Riigin kylän kautta ja 3:o valtamaantietä suoraan kaupunkiin. Vaikkapa Vaivarassa olevat bolshevikit olisivatkin hyökänneet Lagenaan sijoitettujen joukkojen kimppuun ja onnistuneet pakottamaan ne peräytymään, olisivat ne voineet vetäytyä Narvaan muiden suomalaisten joukkojen luo tai, ellei Narvaa saataisikaan vallatuksi, niiden kera samota laajojen metsien kautta rannikolle ja nousta siellä odottaviin laivoihin pelastuen siten pahimmassakin tapauksessa tuholta. Narvan maantien katkaiseminen oli epäilemättä vaikuttava yksinäänkin erittäin masentavasti bolshevikeihin. Siitä tiedon saatuaan he mahdollisesti luopuisivat taistelusta, etenkin, jos suomalaisten joukkojen onnistuisi heidän selkänsä takana valloittaa Narva ja siten katkaista heidän peräytymistiensä itään. Joka tapauksessa he musertuisivat ainakin myöhemmin suomalaisten ja virolaisten väliin.

Merikylän desantti oli uhkarohkea. Vihollisen varustuksia ei tunnettu. »Lennuk» oli tosin kiiruhtanut laivueen edelle laskemaan miinoja Kronstadtin vesille estääkseen bolshevikien laivastoa tulemasta häiritsemään desanttijoukkojen maihinlaskua. Mutta kuitenkin uhka vihollisen rantapatterien ja rannalle mahdollisesti sijoitettujen joukkojen puolelta jäi jäljelle. Hetki oli jännittävä.

Oli vielä hämärää. Ranta oli äänetön, rauhallinen. Sotalaivat jättivät kuljetusalukset ja lähenivät rantaa. Ensimmäinen tykinlaukaus pamahti klo 10,30 ap. »Lembitistä». »Laine» yhtyi siihen heti. Hetken kuluttua kauhistuttava jyminä täytti ilman. Vihollisen rantapatterit olivat näet myöskin pian valmiit ampumaan. Klo 10,50 ne avasivat kiivaan tykkitulen, johon punaisten panssarijuna Lagenan luota yhtyi. Useat ammukset putoilivat »Lembitin» taakse. Se vetäytyi hiukan kauemmaksi ja jatkoi kiivasta pommitusta.

Kuljetuslaivat olivat tulleet liian lähelle rannikkoa. Vihollisen patterien ammukset putoilivat niiden keskelle heittäen ilmaan jättiläiskorkuisia suihkuja. Laivat kääntyivät nopeasti ja vetäytyivät ampumamatkan ulkopuolelle.

Yht'äkkiä suurehko sotalaiva ilmestyi idästä näkyviin kulkien suoraan kuljetusaluksia kohden. Säikähdys valtasi laivoihin ahdet-

tujen miesten mielet. Miten kaikki oli päättyvä, kun vielä bolshevikien laivastokin yhtyi leikkiin? Pian kuitenkin selvisi, että lähestyvä alus oli »Lennuk», jonka matkasta itään vain ylimmällä päällystöllä oli ollut tieto, ja joka nyt työnsä hyvin suoritettuaan kiiruhti ottamaan osaa Merikylän tykistötaisteluun. Se ohjasi kulkunsa rannikon ja kuljetuslaivojen väliin ja antoi tykkiensä jylistä. Se kulki »Lembitin» ja »Laineen» kanssa edestakaisin pitkin rannikkoa jatkaen pommitusta. Vihollisen tykistötuli heikkeni heikkenemistään.

Myöskin pienemmät sota-alukset saattoivat nyt lähestyä rantaa avaten keulassa ja komentosillalla olevista kevyistä tykeistään tulen rantaa vastaan. Yhä lähemmäksi ne uskaltautuivat suurten laivojen jäädessä kauemmaksi ulapalle pommitusta jatkamaan. Rantapatterien ammunta lakkasi.

Kun oli saavuttu n. 1 km. päähän rannasta, solui 100 miestä kantava moottorialus lopettaen ampumisen sen kuljetuslaivan viereen, jossa majuri *Ekström* ja kapteeni *Paulus* olivat. Miehiä hyppäsi heti aluksen kannelle. Konekiväärejä, kiväärejä ja patruuneja laskettiin sinne. Majuri *Ekström* adjutantteineen, 4:nnen komppanian miehiä ja joitakuita virolaisia oli näiden ensimmäisten joukossa. Moottorialus kääntyi maata kohden. Konekiväärit sen keulassa tatattivat.

Vihollinen suuntasi konekivääri- ja kivääritulen lähestyvää alusta kohden. Pari miestä haavoittui lievästi. Mutta yhä lähemmäksi rantaa alus saapui. Puolta matkaa kauemmaksi ei kuitenkaan päästy moottorialuksella. Viimeinen puoli kilometriä oli kuljettava veneillä, mikä oli sitäkin vaikeampaa, kun myrsky oli ankara ja ranta sillä kohdalla kivien ja salakarien reunustama. Veneet tarttuivat vedenalaisiin kareihin. Miesten täytyi hypätä veteen, joka ulottui rintaan saakka ja kahlata kuulasateessa pitäen kivääriä korkealla päänsä päällä rantaan, jossa he ryhtyivät taisteluun. Konekiväärejäkin saatiin pian maihin. Ne alkoivat rätistä vimmatusti. Viholliset olivat vetäytyneet kauemmaksi sisämaahan, heidän jälkijoukkonsakin ajettiin pakosalle.

Vänrikki *Dahlgrenin* johtamasta 4:nnestä komppaniasta saatiin ensiksi maihin 1:nen joukkue. Maihinnousupaikkaa, jota bolshevikijoukot yhä uhkasivat, jäi majuri *Ekström* vartioimaan aluksi vain muutamien upseeriensa ja neljän 4:nnen komppanian sotilaan kera. Vänrikki *Dahlgren* lähetettiin joukkoineen vänrikki *Hayenin* johtamien konekiväärien tukemana katkaisemaan maantietä. Joukko eteni

ketjussa Udriakylään, josta 50 vihollisen ratsumiestä karkoitettiin lyhyen laukaustenvaihdon jälkeen.

Senjälkeen joukkue jatkoi matkaa Repnikiä kohden, jonka luona vihollisen kuormasto-osasto seisoi matkalla Lagenasta. Klo 3,30 ip. vihollinen alkoi ampua lähestyvää joukkoa kivääreillä ja 1 konekiväärillä n. 200 metrin päästä. Kiivasta laukaustenvaihtoa kesti

Ensimmäisinä maihin nousseet suomalaiset. Takana (vasemmalta): luutnantti *Ollonqvist*, luutnantti *Kirotar*, vänrikki *Skrabb*, majuri *Ekström*, luutnantti *Franzon*, kapteeni *Malmberg*, vänrikki *Hayen*, edessä eräs konekivääримies ja vääpeli *Karlsson*.

neljännestunnin. Senjälkeen vänrikki *Dahlgrenin* joukko valtasi kuormaston, joka, kuten sittemmin selvisi, kuului eräälle punaiselle puhelinosastolle. Vangiksi saatiin 10 venäläistä.

Joukkue marssi sitten Lagenan kartanoon, johon se saapui klo 6 ip. yöpyen sinne. Sotasaaliiksi saatiin m. m. runsaasti ampumatarpeita. Vänrikki *Dahlgren* ilmoitti Lagenasta majuri *Ekströmille* päivän vaiheista ja pyysi lähettämään loput komppaniastaan kartanoon, mikäli se oli ehtinyt jo päästä maihin. Klo 11 ip. komp-

pania olikin koossa Lagenassa. Koko yön vihollisen patrulleja ja ratsumiehiä liikkui kartanon ympäristössä, ja useita niistä vangittiin.

Desanttijoukkojen asema oli hetkittäin varsin vakava. Nopea suoritus oli onnistumisen välttämätön ehto. Mutta nyt myrsky ja pimeys haittasivat suuresti maihinnousua. Kuljetusveneitä soutavat sotilaat saivat ponnistaa viimeisetkin voimansa selvitäkseen aallokossa takaisin laivojen luo uusia joukkoja hakemaan. Heidän suorittamansa raskas työ ansaitsee mitä suurinta kiitosta.

Käytettävinään olevista sotilaista majuri *Ekström* heti maihin päästyään lähetti vääpeli *Jarl Dammertin* ja sotilas *Alvar Tallqvistin* edessiirretyksi parivartioksi länteen vievälle tielle. Heidän ruumiinsa löydettiin seuraavana aamuna vartiopaikalta, johon he olivat askeltakaan väistymättä kaatuneet. Toiset kaksi sotilasta oli asetettu vartioksi Udriakylään. Vihollisen ratsupatrulli ilmestyi iltamyöhällä pimeästä yht'äkkiä tämän parivartion eteen yllättäen sen. Toinen sotilaista, *Johannes Backlund*, haavoittui heti vatsaan ja vaipui maahan ennättämättä ampua. Hänen toverillaan oli kuitenkin kivääri pian valmiina, ja sen luoti surmasi patrullia johtaneen bolshevikiupseerin. Ratsumiehet käänsivät silloin nopeasti hevosensa ja katosivat pimeyteen.

Haavoittuneen tilalle määrättiin vartioon muudan upseeri. Majuri *Ekström* antoi eräälle desanttialuksista käskyn heti lähteä kuljettamaan pahasti haavoittunutta vapaaehtoista Tallinnaan saamaan pikaista lääkärinapua. Sotilas *Backlund* kuoli kuitenkin jo laivalle vietäessä päästämättä suurista tuskistaan huolimatta valituksen sanaa huuliltaan.

Tilanne oli synkkä ja epäselvä. Vihollisen patrulleja ja partioita liikuskeli kaikkialla ympärillä. Etuvartijat joutuivat tuon tuostakin laukaustenvaihtoon vihollisen kanssa, joka vetäytyi kauemmaksi rannikolta vasta sitten, kun majuri *Ekström* oli saanut enemmän miehiään maihin, joten lähitienoon puhdistamiseen saatettiin ryhtyä.

17 p:n iltana ehdittiin 4:nnen komppanian lisäksi laskea maihin vain 2:nen komppania, joka puhdisti Merikylän. Myöskin luutnantti *Varmavuoren* tiedustelijat pääsivät ennen yön tuloa rannalle. Myrsky haittasi kuitenkin yhä enemmän näiden joukko-osastojen maihinnousua kaataen veneitä, jolloin miesten oli uitava tai kahlattava maihin ja sukellettava meren pohjasta kiväärinsä. Peloittava aallokko karisella rannikolla yhdessä alkaneen pimeyden kera esti

muiden joukkojen maihinlaskun. Ne saivat viettää vielä yhden yön laivoilla. Rannalle päässeet hajautuivat suurimmaksi osaksi lähitaloihin lepäämään ja kuivattamaan likomärkiä vaatteitaan.

Yöllä klo 2 tienoissa löydettiin vihdoin sopivampi maihinnousupaikka Udriakylän luota, jossa heti voitiin alkaa laivoille jääneiden vienti rannalle. Aamulla varhain tammikuun 18 p:nä kaikki maihinnousujoukot olivat jo mantereella. Suurin osa niistä keräytyi Lagenan kartanon ympäristölle. Majuri *Ekström* oli sijoittanut esikuntansa itse kartanoon.

Aamulla 4:s komppania lähetti 2 ryhmää hakemaan vihollisen tavarakuormaa, joka, paikallisten talonpoikien ilmoitusten mukaan, oli jäänyt Repnikin luo. Ne kohtasivat kuitenkin äkkiarvaamatta Repnikin lähistöllä suuren vihollisjoukon, joka heti avasi tulen suomalaisia vapaaehtoisia kohden. Yllätetty partio välttyi joutumasta vangiksi nopeasti peräytymällä. Se kärsi kuitenkin suuria vaurioita. 4:nnestä komppaniasta kaatui tai kuoli haavoihinsa Lagenan ja Repnikin luona — ennenmainittujen, Udriakylässä kaatuneiden lisäksi — vääpeli *Georg Långström* sekä sotilaat *Erik Eriksson* (ruumista ei löydetty) ja *Jalmar Johansson*. Haavoittuneina komppania menetti senlisäksi 7 miestä. Maihinnousun yhteydessä muut suomalaiset komppaniat eivät menettäneet ainoatakaan kaatuneena tai pahemmin haavoittuneena.

Narvan operatsionin suorittamiseen ryhdyttiin viipymättä. Yksi virolainen komppania sijoitettiin Udriakylään sivustasuojaksi. Se osoittautui kuitenkin sittemmin täysin merkityksettömäksi, eikä toimittanut mitään Narvan operatsionin aikana. Suomalaisista oukoista 2:nen komppania sai käskyn lähteä heti etenemään Narvan Joensuuta kohden ja sen vallattuaan kiirehtiä Narovajoen länsirantaa pitkin Riigin kylän kautta Narvaan. 1:sen komppanian tehtäväksi määrättiin edetä Narvan maantietä pitkin, poiketa sitten Riigin kylään vievälle tielle, valloittaa Riigiin sijoitettu vihollisen patteristo ja senjälkeen rynnätä Narvaan. Molempien edellä mainittujen komppanioiden tuli suorittaa tehtävänsä nopeasti ja herättäen mahdollisimman vähän vihollisen huomiota. Sensijaan 4:nnen komppanian tuli edetä suoraan Narvan maantietä pitkin kaupunkia kohden varsin laajassa ketjussa kääntäen puoleensa niin paljon vihollisen huomiota kuin suinkin ja sitoen, mikäli mahdollista, Narvassa olevat bolshevikijoukot länteenpäin, jotta 1:nen ja 2:nen

komppania voisivat helpommin tunkeutua Narvaan pohjoisesta. Yksi virolainen komppania sai käskyn seurata vänrikki *Dahlgrenin* joukkoja, niinikään luutnantti *Varmavuoren* tiedustelijat, jotka sitten tulivat yksin suorittaneeksi edellä mainitun tehtävän. 3:s komppania esikunnan ja yhden virolaiskomppanian kanssa jäi Lagenan kartanoon muiden joukko-osastojen selkänojaksi estämään lännessä olevia bolshevikeja palaamasta Narvaan. Lagenaan sijoitetut virolaiset osoittautuivat sitten taistelussa kelvollisiksi ja rohkeiksi sotilaiksi, jotka täyttivät hyvin tehtävänsä.

Lagenaan jääneet joukot saivat kestää päivän päätaistelun.

Klo 12,30 päivällä eri osastojen juuri lähdettyä suunnilleen alkoi Lagenan kuuluisa taistelu samoilla aukeilla, joilla *Kaarle XII* yli kaksisataa vuotta aikaisemmin järjesti ruotsalais-suomalaista armeijaansa ennen historiallista Narvan taistelua.

Vihollinen oli saanut tiedon, että sen Repnikin länsipuolella toimivilta joukoilta oli katkaistu paluutie Narvaan. Se lähetti nyt voimakkaan hyökkäysjoukon Lagenaa vastaan murtaakseen tien auki. Hyökkääjiä tuki myöskin erinomainen panssarijuna »Ilja Muromets» varustettuna yhdellä 6-tuumaisella ja viidellä 3-tuumaisella tykillä sekä 36 konekiväärillä. Se alkoi ampua kartanoa. Narvanlahdella viipyvä virolainen sotalaivasto vastasi sen tuleen. Samaan aikaan lännestäpäin suuri joukko-osasto alkoi lähetä Lagenaa, toiset kulkivat edellä ketjussa, toiset seurasivat suljetussa järjestyksessä tietä pitkin.

Tilanne oli äärimmäisen epäselvä. Olivatko lähestyvät joukot virolaisia vai venäläisiä? Onneksi vihollinenkaan ei ollut täysin selvillä, kenen hallussa Lagena sillä hetkellä oli.

Lähestyvästä joukosta kaksi ratsumiestä lähti edeltä ottamaan selvää. Pari suomalaista meni heitä vastaan. Lähelle tultuaan ratsumiehet pysähdyttivät hevosensa, ratsastivat sitten vielä muutaman askeleen lähemmäksi. Suomalaisetkin jatkoivat matkaansa, kunnes he pääsivät niin lähelle, ettei mikään erehdys enää ollut mahdollinen. Ratsumiehet käänsivät salamannopeasti hevosensa ja nelistivät pois.

Vihollinen!

Molemmin puolin ketjut olivat tuossa tuokiossa taistelukunnossa. Konekiväärit alkoivat rätistä ja kiväärit paukkua kummaltakin puolen. Tuli kiihtyi kiihtymistään. Vihollinen ampui räjähtävillä

kuulilla. Panssarijunan ja sotalaivojen tykkien kumea jylinä sekautui taistelun melskeeseen.

»En ole ennen kuullut sellaista musiikkia», kertoo muudan mukana ollut virolainen. »Päämme päällä on kuin rakeet pieksäisivät ikkunaa, ääni vain on vihlovampi. Puiden oksia sataa maahan. Eräs sähkölanka tempautuu vinkuen kerälle ja kiemurtelee maassa kuin mato.

Meidän maihinnousujoukkojemme kolminkertainen ketju — suomalaiset edessä, toinen ja kolmas rivi meidän iskujoukkojamme — tunkeutuu vihollisen päälle. Eräs konekivääri joutuu epäkuntoon, ei ammu. Majuri *Ekström* juoksee kuulasateessa sen luo, saa sen jälleen käyttökelpoiseksi, ja se tatattaa edelleen. Muudan suomalainen upseeri johtaa ryhmäänsä seisoen pystyssä vihollisen tulen alaisena. Eräs 15-vuotias suomalainen vapaaehtoinen on juossut viitisenkymmentä askelta ketjun eteen ja ampuu karabiinillaan niinikään seisaaltaan. Kuulia lentää kuin rakeita, mutta poikanen jää kuin vihollisen kiusalla vahingoittumattomaksi.»

Kun suomalaisten ja virolaisten tarkka ja kiivas tuli teki vihollisille mahdottomaksi päästä kartanoon suoraan edestä, koetti se kiertää puolustajat lähettäen sekä vasemmalta merenrantaa pitkin että oikealta saartojoukkoja. Virolaiset saivat käskyn levittää ketjuaan oikealle. Äärimmäiseksi sille sivustalle lähetettiin vielä ryhmä suomalaisia vänrikki *T. v. Alfthanin* johdolla. Se syöksyi uhkarohkeasti — välittämättä edes käyttää hyväkseen läheisen mäenharjanteen tarjoamaa suojaa — lakeuden poikki oikealle siivelle täydellisesti vihollisen näkyvissä. Kuin ihmeen kautta ryhmä pääsi luotituiskun lävitse ainoatakaan miestä menettämättä. Se pakotti vihollisen peräytymään verissä päin. Toisellakin siivellä saartoyritys epäonnistui täydelleen.

Vihollinen peräytyi. Kuitenkaan Lagenan taistelu ei ollut vielä lopussa. Vain sen ensimmäinen jakso oli päättynyt.

Majuri *Ekström* aavisti, että kun vihollinen kerran oli saanut käskyn raivata tieltään Lagenaan sijoittuneet joukot, ei se heittäisi yritystä niin helpolla sikseen. Voitiin laskea, että vihollinen tekisi seuraavan hyökkäyksen etelästäpäin rautatien suunnalta, jonne sen ketju oli painunut. Konekivääreille määrättiin asemat. Kartanon puiston ja kiviaidan juuri tältä suunnalta odotettavissa olevan hyökkäyksen torjumiseen tarjoamia edullisia puolustusasemia pantiin kuntoon ja vahvistettiin.

Kun vihollista ei kuitenkaan kuulunut, saivat Lagenaan sijoittuneet joukot käskyn valmistautua jättämään kartanon klo 2 ip. jatkaakseen matkaa Narvaa kohden.

Lähtö myöhästyi kuitenkin kymmenisen minuuttia. Komppaniat olivat juuri asettumassa marssijärjestykseen kartanon luo. Pari patrullia oli lähetetty ympäristöön, toinen rautatietä kohden. Silloin kiivas kiväärituli alkoi yht'äkkiä etelästäpäin.

Vihollinen hyökkäsi uudelleen!

Sekasorto syntyi hetkeksi. Majuri *Ekströmin* ja 3:nnen komppanian päällikön, vänrikki *Laaksosen* järkähtämätön rauhallisuus ja neuvokkuus pelastivat kuitenkin tilanteen. 3:nnen komppanian miehet, joista useimmat olivat jo Suomen vapaussodan aikana taistelleet majuri *Ekströmin* johdolla, ja jotka luottivat täydellisesti päällikköihinsä, tekivät uljaasti tehtävänsä, hajautuivat nopeasti ketjuun ja avasivat tulen. Konekiväärit sijoitettiin asemiin, ja pian ne olivat toiminnassa rauhoittaen omia miehiä ja syösten kuolemaa hyökkäävän vihollisen keskelle. Virolaiset asettuivat myöskin asemiin ja täyttivät taistelun kuumuudessa hyvin paikkansa. Osa joukoista asettui kartanon puutarhan eteläreunaan, toinen osa pitkin maantien vartta.

Kun vihollisen alkurynnäkkö oli lyöty takaisin ja tuli oli harventunut, huomasivat Lagenan puolustajat erään sotilasosaston marssivan ohi kartanon eteläpuolitse. Ensimmäinen ajatus oli, että se oli vihollinen. Mikä oli niin ollen sen tarkoitus? Aikoiko se sivuuttaa Lagenaan jääneet joukot ja hyökätä Narvan kimppuun käyneiden komppanioiden selkään? Jos vihollinen olisi tehnyt niin, olisi kaikki luultavasti ollut hukassa. Suomalaiset 1:nen, 2:nen ja 4:s komppania olisivat tuhoutuneet ilman, että majuri *Ekström* olisi joukkoineen voinut heitä auttaa.

Koko Narvan operatsionisuunnitelma oli rakennettu sen kokemuksen varaan, että venäläisten upseerien johtamat joukot useimmiten puskevat päänsä kiveen ymmärtämättä kiertää sitä, s. o. hyökkäävät vihollisen kimppuun punnitsematta, onko sen tuhoaminen toivotun tuloksen saavuttamiseksi välttämätöntä, vai riittääkö vain edessä olevan joukon sitominen ja sivuuttaminen.

Jännityksellä majuri *Ekström* odotti, mihin suuntaan joukko oli kääntyvä, länteen vai itään? Se kääntyi länteen; oli siis kysymyksessä vain entistä laajempi kartanon kiertämisyritys. Lähenevää joukkoa vastaan avattiin tuli.

Mutta mikä oli kyseessä?

Idästä lähenevä joukko eteni kyllä ketjussa, täydessä taistelujärjestyksessä, mutta huolimatta siihen kohdistetusta tulesta ei sen puolelta ammuttu. Olisiko mahdollista, että se olisi sittenkin virolaisjoukko? Kartanosta lakattiin ampumasta. Syntyi jännittynyt äänettömyys. Ketju läheni yhä. Mutta miten oli selitettävissä joukon äskeinen kiertoliike, jos se todella oli virolainen? Entäpä, jos kysymyksessä olikin vain vihollisen salakavala yllätysyritys. Ketjua ei saanut päästää kartanoon asti. Lähenevälle joukolle huudettiin, että sen tuli heti pysähtyä ja vasta heitettyään maahan aseensa tulla lähemmäksi, muussa tapauksessa sitä ammuttaisiin. Ketju ei huolinut käskystä, vaan tuli yhä lähemmäksi. Silloin avattiin sitä vastaan kiivas konekivääri- ja kivärituli, johon ketju vastasi. Siis vihollinen! Kartanosta suunnattu tuli pakotti sen kuitenkin pian peräytymään.

Vihollisen tarkoituksena oli epäilemättä ollut päästä aivan kartanon luo ja sitten käsigranaateilla tuhota sen puolustajat. Suunnitelma oli varsin hyvin harkittu, ja paljon ei puuttunut sen onnistumisesta.

Vihollisen rynnistys etelästä jatkui yhä.

Tilanne oli sekava. Hämärä vielä lisäsi yleistä epävarmuutta. Bolshevikeja tunkeutui virolaisten perässä aina kartanon luo. Vasta silloin huomattiin heidät vihollisiksi ja avattiin murhaava tuli heitä vastaan. Suuret rykelmät jäivät makaamaan pihamaalle.

Huolimatta suomalaisten ja virolaisten pelottomasta puolustuksesta ja tarkasta tulesta bolshevikit eivät luopuneet hyökkäyksestä. Epätoivon vimmalla he rynnistivät voimatta kuitenkaan pakottaa suomalaisia ja virolaisia luopumaan asemistaan. Tilanne oli kuitenkin mitä arveluttavin. Bolshevikit olivat ympäröineet Lagenan kartanon kolmelta puolelta tehden joka taholta vimmattuja hyökkäyksiä sitä vastaan.

Koko Merikylän desantin asema oli uhattu. Merellä odottavaan laivastoon saapuikin jo illalla tietoja, että Lagena oli muka vihollisen hallussa ja desanttijoukot hajoitettu ja tuhottu.

Suomalaisten upseerien, ensi sijassa majuri *Ekströmin*, uljaan esimerkin innostamat 3:nnen komppanian miehet virolaisten avustamina pitivät kuitenkin puolensa hirvittävästä tykki-, konekivääri- ja kivääritulesta huolimatta ja löivät rynnäkön joka puolella kerran toisensa perästä takaisin, kunnes vihollinen vihdoin havaitsi turhaksi

jatkaa toivotonta taistelua ja vetäytyi yön tullen takaisin. Osa pakeni sekasorrossa Narvaan päin, toinen osa jäi piileksimään läheisiin metsiin ja antautui sittemmin lännestä tuleville joukoille. Kaatuneina heitä jäi Lagenan kartanon ympärille parisensataa miestä.

Edellä on mainittu patrulleista, jotka lähetettiin liikkeelle ennen taistelun toista jaksoa. Toinen niistä sai kokea sangen kovia. Korpraali B. kertoo siitä seuraavaan tapaan:

»Kersantti *Gunnar Bilkenroth* sai käskyn 7 vapaaehtoisen puhelinmiehen kera lähteä katkaisemaan rautatietä Lagenan luona. Seuraavat ilmoittautuivat: *Sigurd Ahlström, Väinö Borg, Harald Elfgren, Toivo Jaakkola, Sulo Laitinen, Paul Nyman* ja *Gustaf Sederholm.* Juuri lähdettäessä saapui vartiolta metsänlaidasta raportti, että muutamia sotilaita näkyi kentällä. Samalla pyydettiin kiikaria. Siihen ei kuitenkaan kiinnitetty huomiota, ja tämä laiminlyönti muodostui joukollemme kohtalokkaaksi.

Lähdimme kentän ylitse kulkemaan asestuksenamme kiväärit, 1 rautakanki ja 1 käsigranaatti. Kun olimme edenneet kilometrin verran, näin minä n. 30 metrin päässä edessäni sotilaan, jolla oli harmaa karvalakki päässään. Samassa pamahti joka pensaan takaa. Me heittäydyimme maahan ja vastasimme tuleen.

Ammunta levisi kauas meistä vasemmalle pitkin vihollisen ketjua. Sen vasen siipi näytti loppuvan meidän lähellemme. Yleinen ammunta alkoi kaikkialla ympärillämme sekä kartanosta että vihollisen asemista. Me makasimme vihollisten ja toveriemme ristitulessa. Granaatteja räjähteli. Emme tienneet, tulivatko ne virolaisista sotalaivoista vai bolshevikien panssarijunasta.

Muutamien minuuttien laukaustenvaihdon jälkeen *Bilkenroth* komensi: ketju takaisin! Minä en kuullut sitä, mutta nähtyäni hänen valkoisen lakkinsa kaukana takanani aloin minäkin ryömiä taaksepäin. Lähin naapurini, *Laitinen,* haavoittui ja huusi surkeasti apua. Saadakseni hänet vaikenemaan vedin häntä n. 100 metriä taaksepäin, mutta sitten hän haavoittui toisen ja kolmannen kerran ja menetti tajuntansa. Luulin hänen kuolleen ja jätin hänet.

Sederholm oli äärimmäisenä vasemmalla sivustallamme. Hänen jalkainsa välitse lensi kuula, ennenkuin hän ennätti heittäytyä maahan. Hänen arvelunsa mukaan vain 5 m. päässä hänestä makasi muudan bolsheviki, jonka hän laukaustenvaihdossa sai ammutuksi. Konekiväärikin oli sijoitettu lähelle. Kuulia tuli kuin herneitä läkkipeltiä vastaan. Minun edessäni oli toinen konekivääri, mutta siihen

punaisten ketju näyttikin loppuvan. *Elfgren* sai kuulan lakkinsa ja manttelinsa lävitse; shrapnellin siru tempasi *Nymanilta* lakin ja hiuskiehkuran. *Bilkenroth* sai pieniä haavoja kasvoihinsa räjähtävästä kuulasta. Kun *Elfgrenin* kivääri joutui epäkuntoon ja hän heitti sen pois, kohotti *Ahlström* päätään nähdäkseen, mitä oli tapahtunut, mutta sai kuulan läpi aivojensa ja kuoli heti. *Jaakkola* haavoittui kahdesti.

Maa, jolla ryömimme taapäin, oli jäätynyttä suosammalta, vettä mättäiden välissä. Ehdittyäni muutamien kasvavien puiden luo nousin ylös, koska minulla oli suonenvetoa toisessa jalassani ja niin ollen vaikeaa ryömiä. Silloin olin jo likomärkä, ja vettä oli saappaissanikin. Sitten juoksin kartanoa kohden heittäytyen aina välillä maahan, kun kuulia rakeili liiaksi ympärilläni. Minua ammuttiin vielä tällöin molemmilta puolilta. Kuitenkin pääsin niin lähelle, että muudan aliupseeri rohkeni tulla ottamaan selvää, olinko ystävä vai vihollinen. Hänen kerallaan menin kartanoon. Silloin ei vielä muita ollut joukostamme palannut. Toiset jäivät makaamaan paikoilleen, kunnes hämärä saapui ja laukaustenvaihto lakkasi. Vihollisen ampumaketju tapasi sillä välin *Elfgrenin*, joka oli olevinaan bolsheviki puhuen ryssää ja juosten heidän kerallaan kappaleen matkaa. Minun jälkeeni saapui kartanoon *Bilkenroth*, sitten *Elfgren*, jota meikäläiset myöskin ampuivat, ja viimein *Nyman* ja *Sederholm* yhdessä. Illalla seisoessani vartiossa metsikön laidassa kuului kentältä avunhuutoja. Sinne lähetetyt sanitäärit löysivät *Jaakkolan* ja *Laitisen*.

Vaikka siis retkemme tarkoitusperä jäi saavuttamatta, oli sillä mielestäni se merkitys, että se paljasti bolshevikien äkkiyllätysyrityksen, ja että meidän rintamanosallamme bolshevikit eivät päässeet, uskaltaneet tai ehtineet niin lähelle kartanoa kuin metsikön luona ja suurella maantiellä.»

3:nnen komppanian kokonaistappio Lagenan kartanon taistelussa oli 2 kaatunutta, nim. sotilaat *Erkki Pesola* ja *Samuel Prättälä*, sekä 7 haavoittunutta. Puhelinkomppanian kaatuneista ja haavoittuneista on edellä tehty selkoa. Virolaisista haavoittui muutamia, m. m. 2 upseeria.

Vihollinen oli tosin toistamiseen peräytynyt, mutta ei tiedetty, milloin se kävisi uudelleen rynnäkköön. Miesten oli niin ollen jäätävä ketjuun vielä taistelun lakattuakin. Heille tuotiin lämmintä ruokaa ja teetä sinne. Majuri *Ekström* kulki pitkin ketjua lausuen sanan siellä, toisen täällä, kiittäen ja rohkaisten miehiään. Mieli-

ala oli erittäin reipas. Sotilaat koettivat tehdä olonsa mahdollisimman mukavaksi. He hakivat alleen heiniä, joiden päällä he sitten loikoilivat jutellen kaskuja, katsellen tykinvälähdyksiä taivaalla ja kuunnellen tykkien mahtavaa jyskettä.

Majuri *Ekström* oli lähettänyt kapteeni *Pauluksen* Udriakylään jääneen virolaisen komppanian luo saattamaan sen järjestykseen. Hänen tuli joukkoineen, jos vihollinen vielä kerran hyökkäisi Lagenan kimppuun, tehdä kiertoliike ja hyökätä bolshevikien selkään. Lagenan taisteluun osaaottanut virolainen komppania oli lähetetty asemiin valtamaantien molemmille puolille kartanosta länteen. Se otti yön kuluessa vangiksi suuren joukon bolshevikien harhailevia ratsumiehiä ja patrulleja.

Sittenkuin klo 12,15 yöllä oli saatu tieto, että 1:nen komppania oli illalla vallannut Narvan, ja että Vaivaraan asettunut vihollinen oli taistelutta antautunut virolaisille, joiden kanssa majuri *Ekström* saavutti yhteyden, koottiin joukot puolenyön jälkeen ja lähdettiin marssimaan Narvaa kohden. Udriakylään sijoitettu virolaiskomppania sai käskyn siirtyä Lagenaan suojelemaan sinne jääneitä haavoittuneita, joiden hoidosta lääkäri *Kaarlo Melartin* huolehti.

1:nen komppania luutnantti *Vuorisalon* konekiväärikomennuskunnan kanssa jätti Lagenan kartanon 18 p:nä klo 12,30 päivällä. Tuskin se oli ehtinyt lähteä, kun Lagenan ensimmäinen taistelu alkoi. Luutnantti *Eskola* lähetti miehen tiedustelemaan majuri *Ekströmiltä*, tarvittiinko apua. Lähetti palasi ilmoittaen, että komppanian käskettiin jatkaa matkaansa ja täyttää sille määrätty tehtävä.

Pikamarssissa riennettiin Riigin kylää kohden. Tiedettiin, että 2:nen komppania oli matkalla samaan päämäärään Narvan Joensuun kautta ja 4:s komppania sekä *Varmavuoren* nopeat tiedustelijat suorinta tietä. Kysymyksessä oli, kenelle kunnia Narvan valloituksesta tulisi jäämään.

Tällä välin tavaton sekasorto vallitsi Narvassa. Punaisia joukkoja kulki edestakaisin. Bolshevistisen väestön keskuudessa hermostuneisuus niinikään oli vallalla. Kuvaavaa on, että kun lauantaina, tammikuun 18 p:nä, aamupäivällä joku oli muutaman kahvilan edustalla huutanut: valkoiset tulevat!, niin se oli synnyttänyt tavattoman pakokauhun. Jokainen oli ollut kuulevinaan kiväärien pauketta aivan läheltä, mikä tietysti oli omiaan lisäämään paniikkia.

Päivällä taistelu syntyi bolshevikisotilaiden kesken. Matruusit olivat näet konekiväärein sulkeneet sillat Narovajoen ylitse estääkseen pakokauhun valtaan joutuneita sotilaita peräytymästä taistelutta Narvasta. Tällöin, kerrotaan, torille keräytyneet maaväen sotilaat kiihtyneinä hankkivat konekivääreiä ja avasivat tulen sillan toisessa päässä olevia matruuseja vastaan, jotka puolestaan maksoivat samalla mitalla. Kaatuneita ja haavoittuneita oli molemmin puolin runsaasti. Kaupunkilaisten tietojen mukaan bolshevikien johtajat, *Trotski*, *Anvelt* y. m. komissaarit, olivat olleet vielä

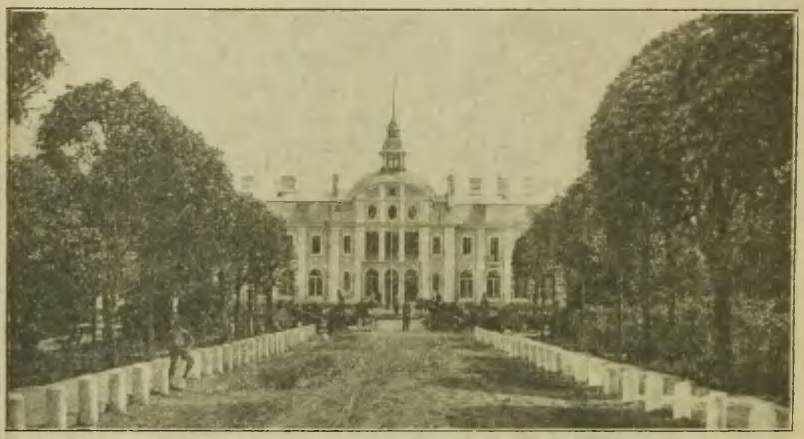
Narva.

klo 5 ip. Narvassa kiihoittaen joukkoja taisteluun ja vaatien kaikkia asukkaita ottamaan osaa puolustautumiseen.

1:nen komppania eteni pikamarssissa. Etumaisina kulkevat 1:nen joukkue ja jääkäriluutnantti *Vuorisalon* konekivääriкomennuskunta joutuivat vihollisen kanssa kosketuksiin ensimmäisen kerran Törvajoen luona, josta tie Riigiin haarautuu valtatiestä. Luutnantti *Varmavuori* tiedustelijoineen oli siellä parast'aikaa kiivaassa taistelussa. Bolshevikit karkoitettiin. Matkaa jatkettiin sitten Riigin kylään, josta vihollinen kuitenkin komppanian lähestyessä oli peräytynyt joen ylitse vieden mukanaan tykkinsä. Komppania jatkoi senvuoksi marssiaan Narovajoen reunaa pitkin kulkevaa tietä kohti Narvaa kiihdyttäen yhä kulkuaan.

Komppania saapui Narvan esikaupunkiin aivan vihollisen aavistamatta. Bolshevikit odottivat näet suomalais-virolaisia joukkoja lännestäpäin Narvan maantietä pitkin. Esikaupungista otettiin mukaan opas ohjaamaan komppaniaa raatihuoneelle, joka oli päätetty valita kaupungin puhdistustyön lähtökohdaksi. Tiedettiin kyllä, että kaupungissa oli monikymmenkertainen vihollinen, mutta silti ei ainoakaan epäillyt seurata uhkarohkeita päälliköitä.

Jonossa juosten riennettiin pitkin pimeitä katuja. Vastaan tulevat punaisten patrullit ammuttiin heti maahan ja jatkettiin juoksua.

Narvan Joensuun kylpyhotelli.

Klo 5,20 ip. komppania saapui raatihuoneen torille, ampui yhteislaukauksen kivääreistään ja kajahdutti voimakkaan eläköön-huudon kaupungin valloituksen kunniaksi. Heti senjälkeen räiske ja paukkina alkoivat: ryhdyttiin puhdistustyöhön. Pikalähetti riensi kiirehtimään 2:sta komppaniaa avuksi.

2:nen komppania oli lähtenyt Merikylästä rientämään Narvan Joensuuta kohden. Kun oli saavuttu lähelle kauppalaa, lähetettiin 10-miehinen kärkijoukko edeltä. Se saapui vastusta kohtaamatta kauppalan laitaan. Mutta silloin bolshevikit avasivat äkkiarvaamatta kahdelta taholta kiivaan tulen lähestyviä suomalaisia vastaan, jotka heittäytyivät asemiin ja vastasivat tuleen.

Bolshevikien tuli harveni pian, kunnes taas äkkiä joen toiselta rannalta heidän konekiväärinsä ja kiväärinsä alkoivat rätistä. Pienen etujoukon asema oli tukala, mutta tilanteen pelasti komppanian

päävoima, joka saapui parhaaseen aikaan. Lyhyen tulenvaihdon jälkeen bolshevikit jättivät kauppalan. Viimeiset pakenijat jäivät makaamaan Narovan jäälle suomalaisten kuulien kaatamina. Saaliiksi saatiin 2 kenttäpuhelinta, 4 kenttäkeittiötä, 2 hevosta, muutamia kiväärejä y. m. Kauppala oli suomalaisten hallussa klo 11 ap.

Oli vähältä, ettei 2:nen komppania valtauksen suoritettuaan joutunut virolaisen laivaston tykkitulen alaiseksi. Merellä viipyvät sotalaivat olivat näet saaneet käskyn ryhtyä pommittamaan Narvan Joensuuta. Viime hetkessä majuri *Ekströmin* onnistui lähettää laivoille sana, että 2:nen komppania oli jo vallannut kauppalan, ja että pommitus oli suunnattava Jamburgiin.

Kauppalan asukkaat valmistivat vapauttajilleen päivälliset ja osoittivat heille kaikin tavoin kiitollisuuttaan. Parin tunnin kuluttua virolainen laivasto saapui kauppalan satamaan. »Lennuk» jäi merelle, »Lembit» sensijaan saapui laiturin luo.

»Se hetki on suurenmoinen, kaunis ja liikuttava», kertoo muudan virolainen meriupseeri. »»Lembitin» soittokunta soittaa »Porilaisten marssia», jonka säveleet voimakkaina kaikuvat läpi tyynen ilman. Sää on leuto ja kirkas, joen pinta rasvatyyni. Sillan luo on pian keräytynyt koko kauppalan asujamisto tervehtimään »Lembitiä» heiluttaen valkeita nenäliinoja. Kun on tultu lähemmäksi siltaa, soittaa soittokunta Viron kansallislaulun. Paljastetuin päin, osa kuunnellen, osa laulaen mukana, ilmaisee sekä laivan komennuskunta että rannalla seisova ihmisjoukko tunteensa.

Ylentävästi vaikuttaa tietoisuus siitä, että vielä vast'ikään vihollisen vallan alla huokailleen maan, Viron valtion, rajalle me nyt vapauttajina saavumme, voimme laulaa tuntien samaa sydämessä kuin sanat ilmaisevat: »Mu isamaa, mu ônn ja rôôm!» Kyyneleet kimmeltävät silmissä monella rannalla seisojista, jotka voivat jälleen tuon verrattain lyhyen, mutta sitä vaikeamman kauhun ja kärsimysten ajan jälkeen tuntea olevansa vapaita. He tuntevat oman valtakuntansa suojelevan käden, jonka merkkinä sini-musta-valkea lippu liehuu ylpeästi »Lembitillä»! Merimiehillämmekin on syytä riemuun: onhan juuri oikeastaan heidän ansionsa, että rannikkomme on puhdistettu bolshevikeista; ilman laivaston tukea ei pohjoisella rintamallamme olisi voitu toivoakaan niin nopeaa etenemistä. On tunne siitä, että meriväki ei ole pettänyt heihin pantua luottamusta, ja että se on ollut tehtävänsä tasalla täyttäen työnsä vielä ennen meren jäätymistä. — — —

Rannalla olevilta ihmisiltä kuulemme uskomattomia kertomuksia bolshevikien julmuuksista. Ennen lähtöään he ovat, kuulemma, toimeenpanneet joukkosurmaamisen (n. 30 henkilöä, enimmäkseen naisia). Surmatuille on ripustettu kivi kaulaan ja ruumiit heitetty jokeen. Sillä kohdalla, johon »Lembit» on asettunut, kerrotaan olevan joukon ruumiita joen pohjassa. Ei voisi uskoa. Mutta kun näytetään rannalla viruvaa vanhahkon naisen ruumista, pitää, tahtoopa tai on tahtomatta, uskoa. Ennen lähtöään bolshevikit ovat täältä ottaneet pakolla tarpeikseen vielä kymmenkunta neitosta, jotta olisi hauskempaa lähteä.»

Kapteeni *Kanervan* pyynnöstä »Lembit» pommitti kahden tunnin ajan Riigin kylää karkoittaakseen vihollisen patterin sieltä.

Klo 3,30 ip. 2:nen komppania lähti jatkamaan matkaansa Riigin kylän kautta Narvaan. Noin virstan päässä Narvan Joensuusta, kapteeni *Kanervan* ilmoituksen mukaan, komppania sai saaliikseen 1.500 kpl. 3-tuuman tykin ammuksia ja 2 tykkiratasta, jotka vihollinen oli jättänyt nopeasti paetessaan.

Tiellä 1:sen komppanian lähetti tuli komppaniaa vastaan pyytäen sitä kiiruhtamaan mahdollisimman nopeasti. Komppania kulki loppumatkan juosten ja saapui raatihuoneen torille n. tuntia myöhemmin kuin 1:nen. Yhdessä ne ryhtyivät sitten tarmokkaasti puhdistamaan kaupunkia. Sitä kesti koko yön. Komppanioista haavoittui 5 ja joutui kadoksiin 2.

Saaliiksi saatiin koko vihollisen divisioonan esikunta päällikköineen ja 27:nnen venäläisen rykmentin päällikkö esikuntineen, divisioonan kuormasto, yksi järeä tykistöpatteri sekä suuret määrät sotatarpeita ja muonaa y. m. sekä paljon vankeja.

Klo 9 ip. luutnantti *Eskola*, Narvan valloittaja, lähetti majuri *Ekströmille* pikalähetin mukana muistikirjan lehdelle kirjoitetun, näin kuuluvan raportin:

»Majuri.

Kello 5,20 ip. valloitimme 1:nen komppania Narvan kaupungin. Vangiksi saimme brigadin päällikön ja koko staabin, samaten rykmentin päällikön ja koko staabin, kuormaston, 200 hevosta, 1 raskaan tykin ja paljon vankeja, joita ei vielä ole luettu. toistasataa punakaartilaista y. m. paljon. Kello 6,40 ip. saapui samaa tietä meidän perässämme 2. komppania.

Eläköön, suomalaisilla on Narva!

Eskola.

Kolme haavoittunutta, m. m. vänrikki *Tenhunen*. S—a.

Punikit aikovat vankien puheitten mukaan tänä yönä hyökätä kaupunkiin. Jos tulee väkeä lisää, tulkaa Riigin kautta, tie on vapaa.»

Kapteeni *Kanerva* taas ilmoitti saaneensa saaliiksi 3 täydessä kunnossa olevaa tykkiä, ammuksia, suuren määrän hevosia, kuormaston, muonaa y. m.

Ivangorodin puolelle paenneet venäläiset ja virolaiset punaiset joukot ryhtyivät yöllä hyökkäykseen yrittäen vallata kaupungin. Heidät lyötiin kuitenkin suurin tappioin takaisin. Sitten he avasivat tykkitulen kaupunkia ja etenkin raatihuonetta vastaan. Suomalaisten valtaamat tykit vastasivat tuleen, sittenkuin vangiksi saadut bolshevikien tykkimiehet oli pakotettu voittajien palvelukseen. Ainakin eräs heistä paukuttikin hyvillä mielin entisiä aseveljiään päin. Vihollisten tykit vaikenivat pian senjälkeen.

Narvan silta. Takana Hermannsfest. Edessä ratsain Narvan valloittaja, luutnantti *Eskola*.

Narvan kuuluisasta, huimapäisestä valloituksesta otamme tähän vielä muutamia katkelmia mukana olleiden muistiinpanoista.

»On jo jokseenkin pimeää», alkaa konekivääriinjohtaja M. kertomuksensa, »saapuessamme Riigin kylään, vaikka kello on vasta noin kolmen paikkeilla. Tie kulkee pitkin Narovajoen rantaa. Joen toiselta puolen kuuluu vähän väliä venäjänkielisiä huutoja ja ratsujen jalankopinaa, toisinaan pilkoittaa valo jonkin mökin ikkunoista. Tuskinpa siellä, enempää kuin taloissakaan, joiden ohi ajamme, aavistetaan meidän olevan näin lähellä. Mutta varmasti kuunnellaan sykkivin sydämin sitä vähäistä hälyä, jonka joukkomme saa aikaan.

Noin tunnin verran edettyämme taivas edessäpäin alkaa vaaleta. Narvan valot! Miehet, jotka marssivat jonossa molemmin puolin tietä, saavat komennuksen »mars mars!». Varjoja, kivääri kädessä, alkaa sukeltautua esiin pimeästä kärryjen kummaltakin sivulta häipyen taas pimeään, ajomiehet lyövät hevosta selkään — aletaan lähestyä Narvaa.

Vaikka kaikki käsittävätkin hetken vakavuuden, ei kuitenkaan olla täydellisesti selvillä yrityksen suuruudesta: lähteä sadalla miehellä valtaamaan kaupunkia, jota piti olla puolustamassa moninkertainen vihollisjoukko — omat joukot taas siksi kaukana, ettei apua ole toivottavissa, ennenkuin se jo olisi liian myöhäistä. Mutta sellaiset ajatukset eivät tule mieleenkään; nuori veri nauttii pimeyden romantiikasta pienen, suloisen jännityksen hermoja kiihoittaessa. Edestä kuuluu silloin tällöin laukauksia: joitakin bolshevikien ratsureita on ammuttu.

Kuormasto pysähdytetään. Tulee käsky: »Kaikki konekiväärit kärkeen!» Ensimmäinen kivääri saa kuitenkin jäädä takapäähän suojelemaan jälkijoukkoa.

Eräällä torilla etujoukot saavat näkyviinsä ratsumiehiä, jotka heti katoavat muutaman laukauksen jälkeen. Matka suunnataan raatihuoneen torille. Siellä kävelee muutamia siviilihenkilöitä, jotka ovat aivan pyörällä päästään. Eräästä porttikäytävästä pistäytyy esille mies, kumarahko, keski-ikäinen. Heti suunnataan kiväärit häntä kohden. Mies hätäytyy, pudottaa piippunsa, kädet ylös, ja tuskallinen huuto pääsee huulilta:

— Nje streljaitje, jaa sotsialdemokraat, jaa sotsialdemokraat!»*)

Mies nähtävästi luulee, että punaisten patrulli on liikkeellä.

Kello 5,20 marssivat joukot raatihuoneen torille, etunenässä toinen, kolmas ja neljäs konekivääri. Tori on aivan tyhjä. Bolshevikeista ei ole muuta todistamassa kuin punainen lippu raatihuoneen portaiden kaiteessa ja ovelle naulatut määräykset neljän v. 1890 tienoilla syntyneen asevelvollisuusluokan mobilisoimisesta, varustettuina kuuluisan *Anveltin* allekirjoituksella.

Heti aluksi lähetetään toinen konekivääri erästä katua eteenpäin Narovajoen siltaa kohden tekemään tietä selväksi. Jonkin matkan päässä saman kadun varrella sijaitsevan bolshevikiesikunnan luona miehet tapaavat kuusi ryssää, jotka ammutaan maahan.

*) Älkää ampuko, olen sosiaalidemokraatti, olen sosiaalidemokraatti.

Auto nousee samassa sillalta päin kadulle aikoen nähtävästi raatihuoneelle. Mutta äkkiä se kai vainuaa vaaraa ja kääntyy ympäri. Miehet panevat pyssyt paukkumaan, mutta pimeys, auton nopeus ja vähäinen aika tekevät ampumisen tuloksettomaksi. — Tässä autossa muuten taru kertoo istuneen itsensä *Trotskin.*

Vähitellen koko valtausjoukko on keräytynyt torille. Kuormasto ottaa haltuunsa keskiosan. Raatihuoneen portaiden juurella muudan nuori mies alkaa vetää »Jääkärien marssia». Lauluun yhdytään siellä täällä kunnes tulee kielto — laulun aika ei ole nyt.

Narvan valloittajat raatihuoneen edustalla.

Kuumeinen touhu alkaa vallita torilla. Kuriireja lähetetään, patrulleja pannaan kiertämään ja konekiväärit asetetaan asemiin torin nurkille.

Pari vänrikkiä ja minä päätämme lähteä joen toiselle puolen katsomaan. Tultuamme noin sadan metrin päähän sillasta näemme miehen ratsastavan käyden vastaamme. Annamme hänen tulla lähelle, sitten juoksemme aseet ojennettuina häntä kohden ja karjumme kolmella kielellä:

— Kädet ylös! Alas!

Hän hyppää alas, ja kasakkapukuinen upseeri seisoo edessämme. Hänet riisutaan aseista ja ryhdytään pitämään kuulustelua. Hän kertoo olevansa matkalla esikuntaan.

— Mihin armeijaan kuuluu? — Venäjän armeijaan. — Punaiseen? — Niin. — Eikö hän tiennyt kaupungin olevan valkoisten

hallussa? — Ei. — Onko sillan toisella puolen paljon bolshevikeja? — Yksi komppania, kaksisataa viisikymmentä miestä.

Hänet lähetetään raatihuoneelle tutkittavaksi. — Peloton mies: sangen rauhallisena ja hymyillen hän seisoo ojennettujen kivääripiippujemme edessä.

Matka sillan toiselle puolen jää sikseen. Mutta uuden yrityksen tekevät toinen konekivääri ja ryhmä jalkaväkeä vänrikki *Matti Tenhusen* johdolla. He ovat päässeet sillan keskipaikoille, kun vastaan tulee mies kädet ylhäällä. Kaikki hyökkäävät häntä kohden, bolsheviki peräytyy, kunnes äkkiä häviää hämärään. Samassa konekivääri alkaa rätistä sillan toisella puolen. Siinä vänrikki *Tenhunen* haavoittuu käteen, eräs miehistä jalkaan ja muudan saa päänahkansa halki. Vähän aikaa meikäläisten konekivääri yrittää laulaa, mutta paikka on tukala: sähkölamppu palaa sillan läntisessä päässä, bolshevikit saattavat tähdätä hyvin, sillan itäpää taas on aivan pimeä.

Toinen konekivääri asetetaan tämän jälkeen Länsi-Narvan linnaa, Hermannsfestiä, vastapäätä olevalle penkereelle, josta se hallitsee myöskin siltaa. Pian senjälkeen sinne tuodaan myös ensimmäinen konekivääri ja venäläinen, bolshevikeilta saatu »Maxim».

Tällä välin saapuu kaupunkiin toinen komppania, jota pikalähetti on lähetetty hakemaan Narvan Joensuusta. Se saapuu kello seitsemän ajoissa ja lähtee puhdistamaan Hermannsfestiä.

Kello kymmeneltä rupeaa satamaan granaatteja kaupunkiin. Tähtäyspisteenä näkyy olevan raatihuone, useimmat projektiilit osuvat näet sen ympäristöön, ja seuraavana päivänä saamme ihailla sen seinässä reikää, jonka jokin nenäkäs granaatti on tehnyt — kuitenkaan vahingoittamatta huoneissa nukkujia.

Sotilaan täyttää aina omituisen juhlallinen tunne kuunnellessaan tykin jyräystä ja projektiilien vonkumista. Kivääripatinä tuntuu suulaiden naisten lörpöttelyltä, mutta tykinjyske on kuin vanhojen miesten vakava keskustelu.

Pian meikäläisten patteri alkaa vastailla tuleen. Ja silloin tuntuu entistä juhlallisemmalta: toinen sanoo neljällä tykillään neljä painavaa sanaa, toinen vastaa neljä, jos mahdollista, vielä painavampaa sanaa, ja niin keskustelu jatkuu pienin väliajoin aamuun asti.

— — —

Makaan sillalle suunnatun konekivääreini takana penkereellä. On kylmä loikoa jäisellä maalla.

Puolenyön tienoissa alkaa sillanpäässä, sähkölampun alla näkyä tummia hahmoja. Joukko taajenee ja tulee pari metriä eteenpäin, etenee vähän, mutta alkaa sitten taas vetäytyä taapäin. Silloin pistämme konekiväärit soimaan. Kuuluu sekasortoista melua, joka häipyy sillan pimeään. Jokin tumma möhkäle vain jää makaamaan juuri sähkölampun alle. Koetamme kiikarilla saada siitä selkoa, mutta se on mahdotonta.

Niinkuin ainakin pimeässä, ovat täällä havaintojen teossa korvat silmiä paljon etevämmät. Korviensa avulla saattaa päättää, että nyt bolshevikiratsumiehet yrittävät jäitse kaupunkiin, sillä rantapenkereeltä kuuluu konekiväärien rätinää ja hevosten kavioiden kopsetta. Hyökkäys on torjuttu, sillä konekiväärien tuli on verrattain laimeaa. Kaupungista kuuluu aina silloin tällöin räiskettä, patrulli on metsästämässä.

Makaan konekiväärin takana odotellen uutta hyökkäystä. Sillan takaa kuuluu vain epämääräistä kohinaa, josta en voi mitään päätellä. Kello kahdelta yöllä kohinan tarkoitus käy selville. Kuuluu kova pamaus, muutamaksi sekunniksi lieska valaisee joen, ja silta lentää ilmaan. Komea näky, kun palavat sillankappaleet kohoavat puolentoistakymmenen metrin korkeuteen.

Silta ei kuitenkaan ole mennyt kokonaan rikki, aamulla näet sen ylitse tulee muutamia hämmästyneen näköisiä ihmisiä, jotka kertovat bolshevikien lähteneen koko Itä-Narvasta pois. Käväisemme myös katsomassa, mikä mahtaa olla se musta möhkäle, jonka olemme yöllä ampuneet sähkölampun alle, ja toteamme sen olevan seulaksiammutun hevosen.

Aamulla kaikki parturituvat ovat täynnä pestäviä, parrakkaita miehiä, ja kun puolenpäivän tienoissa kutsutaan ruoturintamaan »Narvan kaupungin päivällisiä» varten, saattaa huomata, miten kokonaan aiheettomia ovat bolshevikien huhut »parrakkaista, mustista miehistä», jotka muka hyökkäävät puukko hampaissa».»

Muudan 2:sen komppanian sotilas kertoo kaupungin puhdistustyöstä:

»Lähdemme komppanianpäällikkömme johdolla liikkeelle. Saavumme erään torin laitaan. Edestämme kuuluu hevosten kavioiden kopsetta ja kärryjen tärinää. Kuulemme siellä huudettavan ja ärjyttävän venäjäksi. Avaamme silloin tulen konekivääreistä ja kivääreistä; vihollinen vastaa heittämällä meitä kohden muutamia käsipommeja. (Seuraavana päivänä käydessämme katsomassa toria

näemme, mitä jälkeä ammuntamme on jättänyt. Siellä makaa useita hevosia kuolleina ja niiden keskellä kymmenittäin kaatuneita, kiinalaisia, ryssiä ja virolaisia.)

Kuljemme eteenpäin puhdistaen kaupunkia. Saavuttuamme erään rakennuksen lähistölle huudetaan meille pimeästä:

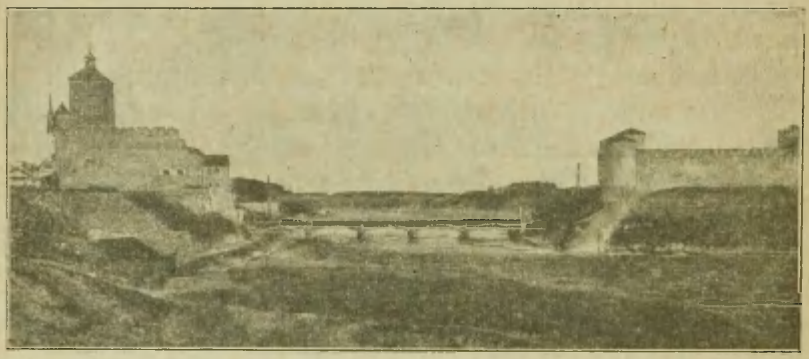
— Keitä siellä on?

Kapteenimme huutaa kysyjille vastaan:

— Keitä siellä sitten on?

— Rahjan kolmas komppania, kuuluu vastaus.

— Me olemme suomalaisia vapaaehtoisia, huutaa kapteeni *Kanerva* ja vaatii heitä antautumaan.

Vasemmalla Hermannsfest. Narova. Oikealla Ivangorod.

Vastauksena on naurunrähäkkä, jonka jälkeen konekiväärit ja kiväärit alkavat molemmin puolin tuiskia tulta. Laukaustenvaihtoa kestää puolisen tuntia. Sitten vihollinen lakkaa ampumasta ja ilmoittaa antautuvansa.

Kolme miestä rientää heitä kohden, mutta sieltä ammutaan heitä osaamatta kuitenkaan.

Kapteeni *Kanerva* komentaa tulta. Kiivas ammunta kestää hetkisen. Sitten punaiset luopuvat enemmästä vastarinnasta. Viemme heidät raatihuoneelle, jossa heidät tarkastetaan ja lasketaan.»

4:nnen komppanian osuus päivän taisteluihin ei ollut suuri. Se oli kyllä marssinut O'ginaan, verrattain lähelle Narvaa, mutta koska »miehistö oli äärimmäisen nopean etenemisen vuoksi lopen uupunut», määräsi komppanian päällikkö, jonka käytettäväksi oli saapunut yksi komppania virolaisiakin, hyökkäyksen alettavaksi vasta klo 2 yöllä, jolloin Narva oli jo vallattu.

Varmavuoren tiedustelijoilla oli sensijaan paljon puuhaa. Yrittipä tämä vajaa 30-miehinen joukko valloittaa Narvan kaupungin lännestä käsin — siis juuri siltä taholta, josta bolshevikit odottivat vihollisiaan!

Annamme luutnantti *Varmavuoren* kertoa tiedusteluosaston vaiheista Narvan valloituspäivänä.

»Minä saan määräyksen ottaa kiinni 4:nnen komppanian, jonka sanotaan lähteneen Narvaan, ja mennä sen edellä sinne. Eroan majurista Lagenan portilla. »Toivon, että sinä olet ensimmäinen Narvassa», ovat hänen viimeiset sanansa silloin. »Ymmärrän», vastaan, ja niin lähdemme pikamarssissa ottamaan kiinni 4:ttä komppaniaa. (Se ei kuitenkaan ollut vielä lähtenytkään, vaan hoiteli haavoittuneitaan Lagenan kartanossa. Manaus oli päässyt majurilta, kun hän oli tavannut komppanian yhä vielä Lagenassa. Hän lähetti kuriirin peräämme pysähdyttääkseen meidät. Kuriiri tuli kuitenkin liian myöhään. Olimme silloin jo taistelussa bolshevikien kanssa Törvajoen luona.)

Lähdemme Lagenan kartanosta pikamarssissa. Neiti *Elfride v. Hippius* ajaa hevosella ohitsemme luullen hänkin 4:nnen komppanian olevan edellämme. Tiellä kaksi vihollisen ratsumiestä tulee häntä vastaan, mutta neitimme ajaa heidät karkuun majurin lahjoittamalla browningilla. Nyt vasta huomaamme, ettei 4:s komppania ole lähtenytkään. Lähetän pikaviestin kiiruhtamaan sitä heti apuun. Sitä odotellessamme ryhdymme taisteluun.

Yksi ryhmä muodostaa ketjun muiden jäädessä erään tiilirakennuksen taakse reserviin. Laukaustenvaihto on kiivas ja tulinen. Liikettä alkaa näkyä oikealla sivustalla harvassa metsikössä. Lähetän sinne reservistä yhden ryhmän, joka joutuu heti taisteluun kiertoliikettä tekevän vihollisen kanssa. Mieheni ajavat vihollisen takaisin ottaen 6 vankia ja ampuen 8.

Nyt kiinnitämme huomiomme vasemmalle siivelle, sieltä näet vartio ilmoittaa vihollisen koettavan suurempaa kiertoliikettä. Lähden yhden ryhmän kera sinne käskien vänrikki *Nygårdin* pitämään puoliaan keskustassa. Tullessani sivustalle bolshevikit tekevät saartoa. Heidät lasketaan lähelle — ikävä vain, ettei meillä ole vielä konekivääreiä — ja annamme sitten kivääreistä minkä kerkeämme. Vihollinen peräytyy.

Koko ajan on keskustasta kuulunut ammuntaa. Ihmettelen vain, miten laukaukset kuuluvat niin sivulta ja takaa. Asia selviää. Vi-

hollinen on näet hyökännyt niin kiivaasti, että *Nygård* on ollut pakotettu peräytymään parisataa metriä. Kun tulen takaisin, on hän kuitenkin jo onnistunut ottamaan takaisin entiset asemansa. Minut nähdessään hän nousee ylös, hyppää kiviaidan taakse alkaen ampua seisaaltaan.

Konekiväärit saapuvat. (Luutnantti *Vuorisalon* K. K. K. ja 1:sen komppanian etujoukot.) Aluksi annetaan hiukan viivatulta kylään, sitten: — Ylös! Hurraa-a-a! ja niin painellaan taas kilpaa kylään. Kuulat vinkuvat korvissa, mutta eteenpäin pyritään vain.

Kylän reunassa otetaan viholliselta kaksi konekivääriä ja käännetään ne taloja kohden. Kuitenkaan ei niillä ammuta kuin hetkinen, kun taas aletaan juosta eteenpäin. Emme ole päässeet pitkääkään matkaa, kun minun välttämättömyyden pakosta täytyy seisahtua. Syynä äkilliseen pysähtymiseeni on vain karkumatkoille lähtenyt nappi, joka saa aikaan sen, että alushousut äkkiä valahtavat polviini. Minua harmittaa.

— Seis, pojat! huutaa vääpeli *Kurvinen*, älkää juosko! Herra ratsumestarin kalsonginnappi putosi!

Mutta pojat eivät ole kuulevinaankaan, syöksyvät vain entistä vauhtia eteenpäin, ja niin »herra ratsumestari» saa juosta perässä minkä kerkeää kantaen housujaan.

Kylän takana on aukea, jonka poikki aivan läheltä juoksee puro, Törvajoki. Silta kulkee joen ylitse. Siinä näemme hevosen ajajineen ja kuormineen pyrkivän eteenpäin. Huudamme heitä seisahduttamaan, mutta huutomme kaikuu kuuroille korville. Silloin laukaisen. Hevonen pysähtyy tienviereen jalkaan haavoittuneena.

Mies makaa kärryillä kuolleena, niiden vieressä toinen, kolmas taas katoaa sillan alle. Rattailta saamme kaksi konekivääriä, patruuneja, vaatteita ja paljon muuta tavaraa. Konekiväärit kiskaistaan alas ja aletaan niillä ampua suljetussa järjestyksessä peräytyvää vihollista.

20 minuuttia myöhemmin olemme ottaneet haltuumme Olginan kartanon, johon myös avuksemme tullut 4:s komppania saapuu. Vähän ajan kuluttua 1:nen komppania marssii ohitsemme matkalla Riigin kylään.

Taistelussa emme ole saaneet naarmuakaan, mutta vihollinen ei ole päässyt yhtä ehjin nahoin. Kaatuneita ja haavoittuneita bolshevikeja makaa maassa pitkin kenttää. (Jäljessämme tulevan ambulanssin ilmoituksen mukaan oli maantiellä ja sen varsilla 48 ruumista.) Saa-

liiksemme olemme saaneet 4 konekivääriä ja 23 vankia. Hyökkäys on onnistunut vallan erinomaisesti. Onhan suorastaan ihme, että 27 miehellä olemme vallanneet kylän keskellä päivää, ei äkkiarvaamattomalla hyökkäyksellä, vaan todellisella taistelulla. Täytyy tunnustaa, että olemme Fortuna-rouvan suuressa suosiossa.

Jatkamme pian matkaa kohti edessämme olevaa Narvaa. 4:s komppania jää Olginaan. Sillä onkin aamupäivällä ollut kuumat paikat Repnikissä, joten se joutaakin lepäämään. Mutta minä, kunnianhimon kiihoittamana, arvelen voivani valloittaa koko maailman 27 poikani kanssa — ja riennän eteenpäin kohti Narvaa.

Narvaan johtava valtatie on suora ja leveä. Jonkinverran metsää kasvaa sen vasemmalla puolella, mutta laaja tasanko aukeaa oikealle. Lähellä Narvaa — noin 400 metriä sen etukaupungista — yhtyy maantiehen rautatieltä päin tuleva sivutie, joka on syöpynyt niin syvälle hiekkaiseen maahan, että sivulta katsoen ei sillä kulkijoista näy muuta kuin yläruumis. Lähetessämme teiden risteystä huomaamme siellä hiljalleen kulkevan suuren joukon hevosia matkalla Narvaan.

— Se on vihollisen kuormasto. Siitä voimme kaapata hyvän saaliin, sanon. — Eteenpäin, pojat!

Olemmekin erehtyneet, tultuamme lähemmäksi karavaani pysähtyy, ja silloin huomaamme, ettei se olekaan mikään kuormasto, vaan peräytyvän rykmentin jäännös tykistön kera.

Olemme keskellä aukeaa. Mitä tehdä? Hyökätäkö vai ei? Lähteäkö karkuun vai pysyäkö paikoillaan? Koetetaan jokaista keinoa. Komennan ampumaan yhteislaukauksen ja senjälkeen heittäytymään maahan. Onkin aika etsiä suojaa, sillä täydellinen rajuilma nousee sieltä. (Kello oli n. 3,30 ip.) Kuulia tulee ensin pisaroina, mutta sitten myrskyn heittämänä kuurona. Vastaamme laukauksiin.

Maassa näkyy selvästi, missä konekiväärin suihku kulkee. Se lähenee *Nygårdia* heittäen lunta ja hietaa hänen silmilleen. *Nygård* painaa poskensa maahan, pää käännettynä minua kohden.

— Saitkos lunta silmillesi? ilkun minä.

— Sain, vastaa hän vain.

Mutta kun minä saan saman satsin soraa, kadotan haluni irvistellä. Kuulasadetta jatkuu näin kotvan aikaa, kunnes äkkiä sodan ukkonen jyrähtää, ja shrapnelli kiitää metrin verran maan pinnan yläpuolella aivan meidän ylitsemme, tunkeutuu takanamme

maahan ja räjähtää siinä. On kuin olisi harjalla vedetty pitkin selkääni shrapnellin lentäessä ylitsemme. Jokainen meistä tekee sille kunnioittavan kumarruksen painaen nokkansa puolitoista tuumaa syvälle saven sisään.

— Jestas, jos ne ampuvat kartesheja, ei meistä jää ainoatakaan jäljelle, kuiskaan *Nygårdille*.

— Peräydytään Törvajoen luo, ehdottaa hän.

— Älä toivo, poika! Ei yksikään voi peräytyä elävänä. Kestetään tässä, jos voidaan, kuiskaan. — Ampukaa harvaan, pojat, etteivät patruunat lopu!

Oikealla vieressäni makaa kersantti *Hjalmar Välimaa*, joka vitsailee ampuessaan. Äkkiä hän vaikenee.

— *Välimaa*, kuiskaa joku.

Katson sinnepäin.

— Mikäs *Välimaalle* tuli?

Hän on kuolonkalpea ja painaa päätänsä maata vastaan.

— *Välimaa*, mikä teitä vaivaa? kysyn.

En saa vastausta. Veri pulppuaa hänen suustaan, ja maa rinnan alla punoittaa. Hän on saanut kuulan sydämeensä.

Tilanne kärjistyy yhä. Viholliset alkavat ampua sivustasta. Meidän täytyy ryhtyä johonkin. Ketju on käännettävä keinolla millä hyvänsä. Yksitellen sitä käännetään. Kun »professori» *Wallertin* vuoro tulee siirtyä paikoilleen, nousee hän ylös, astuu pari askelta, mutta jääkin seisomaan puuskuttaen vihasta.

— *Wallert*, maahan! käsken.

— Prhss! pärskyttää hän. — S-nan polsut, kiroilee hän ja ampuu.

— *Wallert*, maahan! huudan.

Ei mitään apua. *Wallert* vain kiertää paikoillaan kuin parempaa makuupaikkaa hakeva koiranpentu.

— S-nan polsut! kuuluu yhä *Wallertin* julmistunut ääni. — Kyllä teidät vielä paha perii!

Wallertia ei millään saada maahan, hän seisoo vain ja ampuu.

— — —

En käsitä, minkä vuoksi vihollinen lopuksi peräytyy. Me seuraamme sitä aina Narvan etukaupunkiin asti, jossa estämme erään lentokoneen lähdön ja anastamme sen.

Olemme Narvan etukaupungissa. Pysähdymme siihen odottamaan 4:ttä komppaniaa, mutta kun sitä ei ala kuulua, lähetän sananviejän kiirehtimään sitä.

Bolshevikit ampuvat rakennusten välistä. Me makailemme luonnon ja ihmiskäsien muodostamissa kuopissa. Konekiväärimme ovat hyvissä asemissa valtakadun varrella. Vastailemme bolshevikien laukauksiin. Panssarijuna lähestyy kulkien kauempaa ohitsemme ja ampuu meitä konekivääreillä. Vitsailemme siitä ja nautimme elämästämme. Olemme kaikki hyvin tyytyväisiä siihen, että juna on luotu kulkemaan kiskoilla, joten ei ole pelkoa sen liiallisesta lähestymisestä. Juna saa puolestamme kulkea missä sitä haluttaa.

Hevonen vetäen vankkureita lähestyy tietä myöten. Neiti *v. Hippius* siellä seilaa »muinaisaikain taisteluista ryysyinen» punaisen ristin lippu toisessa kourassaan ja pistoli toisessa. Hänellä on lappalaispieksut jalassa. Kyytimies protesteeraa eikä tahdo tulla edemmäksi, ja Elfride-neiti toruu niin, että lakeus kaikuu. Huudan hänelle, ettei hän tulisi lähemmäksi, mutta siitä neitimme ei ole tietävinäänkään, toruu vain ja heiluttelee pistoliansa ukon nenän edessä.

— — —

Lähettimme saapuu 4:nnestä komppaniasta ja ilmoittaa sen vielä jonkin aikaa aikovan levätä Olginassa. Lähetän heidän luokseen toisen kuriirin, joka palatessaan tuo tiedon, että 4:s komppania kyllä pian tulee avuksemme. Mutta heti senjälkeen saamme sanoman, ettei ole toivoakaan avusta 4:nnen komppanian puolelta, sen miehet kun ovat liian väsyneitä. Kehoittavat meitä peräytymään. Sen kuullessani melkein itken kiukuissani. Lähetän raportin majuri *Ekströmille* pyytäen häntä lähettämään 3:nnen komppanian avukseni. Saan vastauksen, että se on mahdotonta, 3:s komppania on näet ollut koko päivän tappelussa, eikä vaara vieläkään ole ohitse.

Se lyö kunnianhimoiset toiveeni myttyyn. Olemme Narvassa, mutta emme voi tunkeutua kaupunkiin muutaman miehen voimalla, kun ketään ei olisi apuna hädän tullen. Ajattelen ensin lähteä kaikesta huolimatta, mutta luovun tuumasta, sillä enhän saa uhrata miehiäni kunnianhimoni tähden. — Jospa olisin saanut edes yhdenkään raportin 1:sestä tai 2:sesta komppaniasta, mutta sitäkään ei saavu, ja niin Narva jää minulta valloittamatta.»

Tiedusteluosasto peräytyi 2 km. päähän Narvasta. Siellä se yhtyi Lagenasta klo 1,10 yöllä lähteneeseen 3:nteen komppaniaan, johon 4:s komppania ja sen luona ollut virolainen komppania olivat liittyneet Olginassa. Majuri *Ekströmin* yhteisellä johdolla nämä

joukko-osastot marssivat sitten vastarintaa kohtaamatta Narvaan tammikuun 19 p:nä klo 6 ap. Päivällä kapteeni *Schulginin* komentoon uskotut loput Ensimmäisestä Suomalaisesta Vapaajoukosta saapuivat kaupunkiin.

Itä-Narva ja Narvan rautatienaseman tienoot puhdistettiin 19 p:nä.

Narvan kadut ja torit tarjosivat aamulla kammottavan näyn: punaisten ruumiita virui hevosenraatojen keskellä. Kaikki Venäjän bolshevikiarmeijan monet kansallisuudet suomalaisista ja virolaisista kiinalaisiin saakka olivat edustettuina ruumiskasoissa, joita ei ehditty heti korjata pois verisiltä kaduilta.

Bolshevikien valtakaudella oli Narvassakin tietysti toimeenpantu murhia. Kaiken kaikkiaan parisataa henkilöä oli saanut surmansa, niistä osa naisia. »Poliittisia vankeja» säilytettiin Kreenholmin vankilassa, jossa he saivat maata paljaalla kivilattialla. Bolshevikien loppuajalla oli näistä vangeista suurin osa ammuttu tai muuten surmattu.

Pidätettyjä oli vankeusajalla kohdeltu raa'asti, piesty ja lyöty pampulla. Punaisten hirmutekojen virallisessa tutkintopöytäkirjassa mainitaan vanginvartioiden kertoneen, että m. m. erästä suomalaista vapaaehtoista kohdeltiin julmasti.

Tästä tapauksesta »Vaba Maan» kirjeenvaihtaja kertoo muistelmissaan elämästä Narvassa bolshevikien aikana:

»Vielä enemmän kuin virolaisia bolshevikit vihasivat suomalaisia. Jos he saivat suomalaisia vangiksi, koettivat he keksiä oikein tepsiviä kidutuskeinoja.

Kerran tuotiin muudan suomalainen Kreenholmin vankilaan. Onnetonta oli jo tiellä sinne piesty ja piinattu, mutta se katsottiin vielä vähäiseksi, ja vankilan päällysmiehet *Jôgi* ja *Katajew* tekivät puolestaan minkä voivat. Ruoskittiin, lyötiin nyrkillä, poljettiin jaloin, katkottiin luita — suomalainen ei päästänyt ääntäkään. Lyötiin maahan, mies nousi rauhallisesti pystyyn ja katseli pieksäjiään miehekkäästi silmiin aivan kuin sanoakseen: pieskää, jos se teitä huvittaa. Suomalaisen miehekkyys ärsytti pieksäjiä vielä enemmän. Lyötiin edelleen, kidutettiin kaikin tavoin, suomalainen ei vain äännähtänytkään. Vimmastunut *Jôgi* karjaisi: — Eikö se piru väräytä jäsentäkään! ja pieksi edelleen. Mutta voitto jäi sittenkin suomalaiselle: hän vaikeni loppuun saakka, kunnes kiukustuneet pieksä-

jät väsyivät. Tyynesti suomalainen lähti teloituspaikalle katsellen halveksien murhaajiaan.»

Narvaan saavuttuaan majuri *Ekström* lähetti Viron sotilasjohdolle näin kuuluvan raportin Narvan valloituksesta:

»Joukkojeni 1:nen komppania hyökkäsi 18. 1. 19. klo 5,20 ip. Narvaan. Hyökkäys tapahtui uhkarohkeasti tunkeutumalla sisään kaupunkiin pohjoisesta. Vihollinen, joka oli odottanut meitä lännestä suuren maantien suunnalta, tuli täydelleen yllätetyksi. 2:nen komppania, joka oli tullut Narvan Joensuun kautta, saapui 1:sen komppanian tueksi klo 6,40 ip. Vihollisen divisioonan esikunta ja yksi rykmentin esikunta henkilökuntineen joutuivat vangiksemme. Saaliiksemme jäi yksi 4-tykkinen patteri, n. 100 hevosta, suuri määrä sotatarpeita ja yksi lentokone. 4:s komppania tunkeutui suurta tietä myöten Lagena—Narva. Minun 3:s komppaniani ja kapteeni *Pauluksen* 2 virolaista komppaniaa, joiden tehtävänä oli suojella joukkojeni selkäpuolta, taistelivat menestyksellisesti. Klo 12 yöllä saimme ensimmäisen kerran yhteyden hyökkäävien virolaisten joukkojen kanssa. Senjälkeen minun 3:s komppaniani ja molemmat virolaiset komppaniat viipymättä marssivat Narvaa kohden. Minun täkäläiset voimani ovat nyt n. 600 miestä ja yksi 2-tykkinen patteri. Olen nimittänyt kapteeni *Pauluksen* kaupungin komendantiksi. Kaupungin hallituksen olemme jo kutsuneet koolle ja postiyhteyskin on jo järjestetty.»

Majuri *Ekströmin* ja kapteeni *Pauluksen* johtamien maihinnousujoukkojen taistelujen aikana virolaiset 5:s, 1:nen ja 4:s rykmentti olivat jatkaneet etenemistään.

Ankarampaa vastarintaa oli niillä odotettavissa vasta Vaivaran luona, jossa oleviin lujiin juoksuhautoihin tammikuun 17 p:nä, asukkaiden tiedonannon mukaan, kokonainen rykmentti bolshevikeja oli saapunut. 1:sen rykmentin 14:s komppania ja Kalevan maleva saivat rykmentin komentajalta käskyn ryhtyä 18 p:nä hyökkäykseen vihollisen asemia vastaan tykistövalmistuksen jälkeen.

Mutta jo muutaman laukauksen pamahdettua kaksi lähettilästä saapui vihollisen puolelta ilmoittamaan rykmentin antautuvan. Sotimishalu oli siltä lopussa. Sitäpaitsi suomalais-virolainen desanttijoukko oli Lagenan luona katkaissut paluutien Narvaan. Klo 6 ip. koko 86:s tarkk'ampujarykmentti kaikkine sotatarpeineen antau-

tui. Vangiksi joutui: 31 upseeria, m. m. rykmentin komissaari, 630 sotilasta ja rykmentin esikunta. Sotasaaliiksi virolaiset saivat: 9 »Maxim» konekivääriä nauhoineen, 89 hevosta, 14 vankkurit, 1 reen, 12 kenttäkeittiötä, 4 laatikkoa konekiväärin varaosia, 9 patruunarattaat ja 500 kivääriä.

Virolaiset rykmentit pysähtyivät 18 p:n iltana linjalle Auvere—Repnikin kartano ja siitä pohjoiseen.

Tieto Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon urotyöstä levisi pian sekä Viroon että Suomeen aikaansaaden suunnattoman innostuksen molemmissa maissa. Kotimaan ja Viron lehdet kilpailivat keskenään yhä uusien lähempien tietojen antamisessa tästä suuresta voitosta.

Viron armeijan ylipäällikkö sai sanoman Narvan valloituksesta vasta 19 p:nä juuri lähtiessään »Estoniassa» vietettävään »Suomen iltaan».

Viron itäinen raja oli saavutettu!

Narvan valloitus teki suomalaisista Viron vapaussodan alkuaikojen suuria sankareita. Tästä hetkestä saakka koko Viro puhui heistä kiitollisuudella ja kunnioituksella — toistaiseksi.

Yhä useammin kertomuksia ja enemmän tai vähemmän tarunomaisia juttuja näkyi Viron sanomalehdissä suomalaisten vapaaehtoisten urotöistä. Otettakoon tähän niistä pari luonteenomaista näytteeksi virolaisten silloisesta suhtautumisesta vapaaehtoisiin.

»Erään kerran kaksi suomalaista joutui bolshevikien käsiin, toinen heistä osasi viroakin. Bolshevikien asiamies, jolla oli jo käsissään surmaamiskäsky, kysyi uhmaavasti:

— Miksi te tulitte meitä vastaan? Ettekö pelänneet, että teidät tapetaan?

Suomalainen vastasi:

— Mitäpä minä olisin pelännyt! Minä tahdoin tappaa sinut, nyt sinä tapat minut, mutta perästäpäin tulee minun veljeni ja tappaa kuitenkin sinut. Voitto jää aina meille.

Kiduttaminen ja lopuksi teloitus olivat tietysti vastauksena suomalaisen rohkeuteen.»

»Kymmenen suomalaista tiedustelijaa saapui pimeässä ensimmäisten joukossa Joensuuhun. He päättivät mennä edelleen Narvan suuntaan. Paikallinen väestö rukoili, etteivät he Jumalan tähden menisi, sillä Joensuun ja Narvan välinen tie oli bolshevikeja täynnä.

— Niitähän me juuri etsimmekin! huusivat suomalaiset ja lähtivät matkalle.»

Osoitukseksi siitä, minkä merkityksen bolshevikit antoivat suomalaisten komppaniain suorittamalle Narvan valloitukselle, lainattakoon tähän osia pietarilaisessa »Krasnaja Gasetassa» tammikuun 21 p:nä ilmestyneestä kirjoituksesta »Narvan häpeätahra».

»Turhanpäiväinen hyökkäys, ja 200 valkokaartilaista karkoitti monituhatlukuisen puna-armeijan Narvasta. Tämä on korvapuusti koko puna-armeijalle, mutta sitäpaitsi meille kaikille työläisille, talonpojille ja neuvostovallan toimihenkilöille. Laiskuus, velttous, kurinpuute — siinä Narvan häpeällisen tappion syyt. Tuhannet puna-armeijalaiset, jotka häpeällisesti pötkivät Narvasta pakoon, olisivat voineet repiä kourallisen valkokaartilais-hulttioita kappaleiksi, jos olisivat totelleet johtajiaan ja vielä enemmän: täyttäneet velvollisuutensa. Silläkin sotilaallisella valmistuksella, joka niillä oli, olisivat joukot voineet hävittää vihollisen, jos niillä olisi ollut vähemmän nylkemishalua ja enemmän uskollisuutta kansan asiaa kohtaan.

Tämä oman nahan suojelemisen henki on perinpohjin poistettava puna-armeijan riveistä. Yleinen pimeys ja sivistymättömyys ovat näytelleet Narvan tappiossa suurta osaa. Ylt'ympäri liikkui huhuja, että valkokaartilaisten joukossa taisteli mustaihoisia, ja se herätti kauhua. Valkeiden joukossa ei taistele mustaihoisia, ja vaikkapa taistelisikin, niin mitä se merkitsisi? Ovatko mustaihoiset joitakin aivan toisenlaisia ihmisiä, jättiläisiä tai ihmissyöjiä? Sata vuotta takaperin olisi moinen sivistymättömyys ollut ymmärrettävissä, mutta nykyisessä vapaassa maassa, jossa kaikki tiet sivistykseen ovat avoinna, on todella häpeällistä pelätä ihmisiä sen takia, että heidän ihonsa on toisen värinen. Parannuksen täytyy meissä tapahtua. Narvan tappio on liian suuri voidaksemme siihen mukautua. Siellä on paljon kangastehtaita, on tuhansia itsetietoisia työläisiä, jotka ovat työväen asialle omistautuneet. Vihollisen voitonriemu ei saa olla pitkäaikainen. Narvan häpeä on pestävä pois vihollisen verellä. Narvan täytyy kuulua meille!»

Narvan valloituksen johdosta majuri *Ekström* sai vastaanottaa m. m. seuraavat onnittelu- ja kiitossähkösanomat:

Viron armeijan päälliköltä 19. 1.:

»Onnittelen suuren voiton johdosta. Koko Viron armeijan nimessä kiitän kaikkia niitä, jotka ottivat osaa Narvan taisteluun, erityisesti Narvan sankareita, majuri *Ekströmin* suomalaista pataljoonaa. *Laidoner.*»

Viron laivaston päälliköltä 19. 1.:
»Sydämellinen kiitos Teille, teidän sankarillisille päälliköillenne ja sotilaillenne.

Kapteeni *Pitka.*»

Viron armeijan päälliköltä 21. 1.:
»Minä pidän velvollisuutenani vielä kerran kiittää majuri *Ekströmiä* ja hänen pataljoonaansa hyvästä työstä ja erityisesti kapteeni *Eskolaa* ja hänen urhoollista komppaniaansa.

Armeijan päällikkö *Laidoner.*»

Suomalaisten Vapaaehtoisten Joukkojen ylipäälliköltä:
»Majuri *Ekström*! Teidän johtonne alaisina ovat Teidän urhoolliset sotilaanne taas tuottaneet kunniaa Suomen nimelle. Sydämellisesti kiitän Teitä ja Teidän urhoollisia sotilaitanne.

Kenraali *Wetzer.*»

Viron armeijan päällikkö, kenraali *Laidoner* koroitti päiväkäskyllään N:o 39 (27. 1. 19.) majuri *Ekströmin*, joka Viron hallituksen ja Viron Avustamisen Päätoimikunnan välisen sopimuksen mukaan oli oikeutettu everstiluutnantin arvoon heti saavuttuaan joukkoineen Viron kamaralle, *everstiksi* Narvan taisteluissa osoitetun urhoollisuuden ja taitavan johdon vuoksi.

Niinikään Käskyllä Tasavallan Sotaväelle N:o 5 (4. 3. 19.) kenraali *Laidoner* koroitti kenraali *Wetzerin* ehdotuksesta Narvan hyökkäyksen ja valloituksen aikana osoitetun erikoisen urhoollisuuden johdosta:

luutnantti *Lars Ollonqvistin* kapteeniksi.
kornetti *Karl Kosken* luutnantiksi.
joukkueenjohtaja *H. Sippolan* vänrikiksi.
vääpeli *Einar Bäckströmin* „
„ *Y. Oittion* „
„ *B. Hellstenin* „

kaikki lukien tammikuun 19 p:stä.

Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon kunniakkain vaihe päättyi Narvan valloitukseen. Suomalaiset komppaniat olivat loistavalla tavalla suoriutuneet suuresta ja vaikeasta tehtävästään. Paljon lukuisampi vihollinen oli lyöty useissa kiivaissa taisteluissa ja karkoitettu kaikkialla Narovajoen taa, jonka itärannatkin olivat joutuneet Viron armeijan haltuun.

Bolshevikien oli onnistunut vallattuaan marraskuun 28 p:nä 1918 Narvan pakottaa harvalukuinen Viron armeija peräytymään edellään aina Tallinnan lähistölle saakka. Mutta suomalaisten komppanioiden saavuttua rintamalle Viron armeija oli alkanut voimakkaan etenemisen ja saavuttanut isänmaansa itäisen rajan jo 10 päivän kuluttua. Bolshevikien peräytyminen tapahtui siis 4 kertaa nopeammin kuin heidän aikaisempi etenemisensä kaikesta heidän vastarinnastaan huolimatta.

Suomalaisten vapaaehtoisten osuus tässä loistavassa saavutuksessa on varsin huomattava, kuten edelläolevasta esityksestä selviää. Se on suurempi kuin yleensä luullaan ja kuin voisi otaksua, jos pitää silmällä Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon pienuutta.

5. Vapaajoukon viimeinen vaihe.

Eversti *Ekström* ilmoitti päiväkäskyssään N:o 16 tammikuun 24 p:ltä:

»Upseerit, aliupseerit ja sotilaat!

Osa meidän suuresta tehtävästämme Vironmaassa on jo onnellisesti suoritettu, ja tahdon sanoa heti, että se on suoritettu kunnialla. Narvan valloitus on toistaiseksi loistokohtana teidän teoissanne, ja te olette urhoollisuudellanne ja uhrautuvaisuudellanne piirtäneet nimenne historian lehdille.

Tämä tehtävä ei rajoitu meidän suureen työhömme, mutta yksi asia on varma: teidän urhoollisuutenne ja taituruutenne täyttää teille annetut tehtävät ovat kaiken kiitoksen yläpuolella.

Upseerit, aliupseerit ja miehistö! Samalla kuin minä teitä mitä lämpimimmin kiitän urotöistänne, olen minä täysin tietoinen siitä, että te edelleenkin tulette täyttämään tehtävänne ja siten saattamaan suomalaiselle sotilasmaineelle kunniaa ja mainetta. Kiitos!»

Narvan valloitus ei kuitenkaan ollut ainoastaan *toistaiseksi* loistokohtana Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon toiminnassa, vaan se jäi siksi myöskin pysyväisesti. Se oli Vapaajoukon suuri voimannäyte, jonka jälkeen pataljoonan sotilaallinen toiminta supistui verrattain vähiin, olosuhteiden pakosta.

Heti kun Viron raja oli saavutettu ja siis varsinaiset hyökkäystaistelut lopussa, alkoi näyttäytyä, millaisia seurauksia oli Vapaajoukolle koituva siitä, että se muodostettiin Suomessa niin hätäisesti. Pataljoonan upseerit ja sotilaat ansaitsevat mitä suurinta kiitosta Tallinna—Narva pikamarssistaan ja loistavista urotöistään sen varrella, he taistelivat kuin leijonat luontaisella uljuudellaan ja neuvok-

kuudellaan pelastuen vaikeimmistakin tilanteista. Mutta kun taistelukausi oli ohi, eivät nämä ominaisuudet enää yksin riittäneet pitämään pystyssä Vapaajoukon arvoa. Siihen olisi tarvittu jotakin, jota pataljoonalle ei oltu ehditty hankkia: vain perusteellisten sotilasharjoitusten kautta saavutettavissa olevaa lujaa kuria ja järjestystä. Oli osoittautuva, että vapaaseen taisteluun tottuneen ja siinä mainetta ja samalla itsetuntoa saaneen joukon kouluttaminen kunnolliseen sotilaskuriin oli ylivoimainen tehtävä myöskin eversti *Ekströmille* ja niille hänen upseereistaan, joilla oli määräävä asema ja kykyä täyttää tehtävänsä.

Viimemainittua ei, ikävä kyllä, voi sanoa kaikista Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon upseereista. Ensinnäkin upseeristo oli kasvanut lukumäärältään taistelujen aikana ja tuli myöhemmin, aina Vapaajoukon hajoittamiseen saakka, yhä kasvamaan siinä määrin, että upseerien sijoittaminen tuotti mitä suurimpia vaikeuksia. Taisteluissa he olivat omiaan, mikäli heillä oli uljuutta ja päättäväisyyttä; niissä he saattoivat ansaita asemansa suorittamalla tärkeitä tehtäviä vaikkapa pienempiäkin joukkoja johtaen. Mutta sittenkuin järjestelyn aika tuli, kävi selvästi ilmi upseerien liiallisuus niin pientä joukko-osastoa varten. Heitä koetettiin sijoittaa, miten parhaiten voitiin, usein sellaisiin toimiin, jotka aliupseerit olisivat hoitaneet ainakin yhtä hyvin. Vielä pahempaa oli kuitenkin se, että muutamat upseerit eivät olleet saaneet tarpeellista upseerikasvatusta tai olivat sen tyystin unohtaneet. He osoittautuivat palveluksessa kykenemättömiksi ja sen ulkopuolella arvottomiksi kantamaan suomalaisen upseerin pukua.

Viron hallituksen ja Viron Avustamisen Päätoimikunnan välillä tehdyn sopimuksen 7:nnen kohdan mukaan suomalaisen apuretkikunnan upseerit oli koroitettava arvossa yhtä astetta ylemmäksi joukko-osaston saavuttua Viroon. Ensimmäiseen Suomalaiseen Vapaajoukkoon nähden luvattu koroitus ei kuitenkaan heti astunut voimaan. Vasta myöhemmin sen upseerit saivat virallisesti ylennyksen. Tallinna—Narva operatsionin aikana kutsuttiin Vapaajoukkoa *Ekströmin* pataljoonaksi; kooltaan se tällöin olikin lähinnä pataljoonaa. Sen komentajaa nimitettiin majuriksi, vaikka hän olisi heti ollut oikeutettu everstiluutnantin arvoon. (Tätä operatsionia kuvattaessa on edellä senvuoksi johdonmukaisesti mainittu kaikkia Vapaajoukon upseereja heidän sotilasarvollaan Suomen armeijassa.)

Sittenkuin Narva oli vallattu, saapui Suomesta siellä muodos-

Eversti *Ekström* muutamine upseereineen ruokailemassa.

tettu 5:s komppania pääjoukon yhteyteen tammikuun 23 p:nä. Lisäksi oli tammikuun 19 p:nä eversti *Ekströmin* käskystä muodostettu Vapaajoukon 2:nen puolipatteri luutnantti *Fritz Franzonin* johdolla. Puhelinkomppanian miehistö siirrettiin muihin osastoihin, suurimmaksi osaksi pattereihin. Vapaajoukon muuttaminen 2-pataljoonaiseksi rykmentiksi saattoi näin ollen tulla kysymykseen. Se toteutettiinkin pian Narvan valloituksen jälkeen. Siitä lähtien kutsuttiin eversti *Ekströmiä* virallisestikin hänen oikealla arvollaan. (Sen mukaisesti tullaan seuraavassa käyttämään upseereista niitä sotilasarvoja, joihin he olivat oikeutettuja jo alusta alkaen, vaikkei niitä vielä nytkään päiväkäskyssä julkaistu.)

Eversti *Ekström* ryhtyi heti taistelukauden päätyttyä järjestämään rykmenttiään.

Joukko-osastojen päälliköiksi nimitettiin tammikuun 24 p:nä:

1:sen komppanian — kapteeni *Eskola*, (sittemmin luutnantti *Martti Saxell*).
2:sen komppanian — majuri *Kanerva*, (sittemmin luutnantti *Karl Koski*).
3:nnen komppanian — luutnantti *Laaksonen*.
4:nnen komppanian — luutnantti *Dahlgren*.
5:nnen komppanian — luutnantti *Kustaa Makkonen*, (sittemmin jääkäriluutnantti *Paavo Hallamäki*).
1:sen puolipatterin — kapteeni *Hedberg*.
2:sen puolipatterin — kapteeni *Franzon*.
1:sen konekivääriкomennuskunnan — jääkärikapteeni *Vuorisalo*, (sittemmin luutnantti *Välikangas*).
2:sen konekivääriкomennuskunnan — luutnantti *Bruno Eriksson*.
3:nnen konekivääriкomennuskunnan — jääkäriluutnantti *Hallamäki*.
4:nnen konekivääriкomennuskunnan — luutnantti *Hayen*.
Tiedusteluosaston — ratsumestari *Varmavuori*.
Räjähdyskomennuskunnan — luutnantti *Onni Aulo*.

Konekiväärikomennuskuntien päälliköt alistettiin vastaavien komppanioiden päällikköjen käskynalaisuuteen.

Seuraavana päivänä annetulla päiväkäskyllä määrättiin, että 1:seen pataljoonaan — v. t. komentajana kapteeni *Eskola* — tulivat kuulumaan 1:nen, 3:s ja 4:s komppania ja 2:seen pataljoonaan — komentajana majuri *Kanerva* — 2:nen ja 5:s komppania.

Vapaajoukkojen esikuntapäällikkönä toimi suurimman osan aikaa majuri *Erik v. Haartman*, kansliapäällikkönä kapteeni *Reinhold Waden*, rahastonhoitajana kapteeni *John Almqvist*, intendenttinä kapteeni *August Oinonen*, vanhempana adjutanttina ja operatiiviosaston päällikkönä kapteeni *Ollonqvist*, nuorempana adjutanttina ja organisointiosaston päällikkönä kapteeni *Branders*, tulkkiadjutanttina ratsumestari *Kirotar*, lääkärinä lääkintämajuri *Melartin*, hammaslääkärinä hammaslääkäri *Ahrenberg*, eläinlääkärinä lääkintäkapteeni *Emil Minni* ja pappina pastori *Alanen*.

Eversti *Ekström* esikunnassaan. Edessä (vas.) kapteeni *Branders*, eversti *Ekström* ja kapteeni *Waden*.

Vapaajoukon omista upseereista muodostettiin rykmentin auditöörin, kapteeni *Hjalmar Färlingin* johdolla kenttä- ja sotaoikeus rykmenttiin kuuluvien upseerien ja sotilaiden rikkomusten rankaisemiseksi. Tätä sotaoikeutta varten laadittiin lyhyt ohjesääntö nimeltä »Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon Kenttä- ja Sotaoikeuden Laki». Kuolemanrangaistus oli sen mukaan kohtaava seuraavia henkilöitä:

»1:o Joka toiselta rykmenttiin kuuluvalta henkilöltä riistää hengen.

2:o Joka teoin vastustaa esimiestänsä taikka väkivaltaisesti häneen kajoaa.

3:o Joka asettuu yhteyteen vihollisen kanssa tai muuten teoillaan ja laiminlyömisillään vahingoittaa tai yrittää vahingoittaa meidän joukkojamme, rikkoo antamansa uskollisuuden lupauksen sekä

tekee itsensä sotakavallukseen vikapääksi tai harjoittaa vihollismielistä kiihoitusta rykmentin keskuudessa.

4:o Joka jättää rykmenttinsä tai pysyy poissa sen yhteydestä jatkuvasti välttääksensä palvelusvelvollisuutensa täyttämistä.

5:o Jos kaksi tai useammat yhdessä yllyttävät tai ryhtyvät tottelemattomuuteen, vastustamiseen ja väkivaltaiseen esiintymiseen esimiestä kohtaan, on se katsottava kapinaksi ja rangaistava kuolemalla.

6:o Joka tekee itsensä syypääksi ryöstöön taikka kiristämiseen hankkiaksensa itsellensä aineellista etua, ja tämä hänen tekonsa kohdistuu johonkin rykmentin henkilöön tai maan asukkaaseen, joka ei kanna asetta meitä vastaan.

7:o Joka myy jotakin rykmentin omaisuutta.»

Etenkin sotilaskurin kannalta monet näistä rikoksista ovat kylläkin raskaita, mutta kuolemanrangaistuksen ei sentään olisi pitänyt tulla kysymykseen useimmista niistä, kun otetaan huomioon ne olosuhteet, joissa rykmentti toimi, ja sen *vapaaehtoisuus*.

Mutta tätä »lakia», jota kukaan ei ollut vahvistanut, ei ainoastaan julkaistu, vaan sen mukaan tuomittiinkin kuolemaan eräs 1:sen komppanian sotilas, jota syytettiin murtovarkauksista, ryöstöistä ja karkausyrityksestä. Tuomio alistettiin kuitenkin kenraali *Wetzerin* vahvistettavaksi, ja hän kumosi sen määräten asian otettavaksi esille esikuntansa ohessa toimivassa sotaoikeudessa, joka tuomitsi Suomen sotaväen rikoslain mukaan.

*

Bolshevikit olivat pian toipuneet saamastaan iskusta ja rynnistivät kaikin voimin Narovajoen partailla olevia virolaisia joukkoja vastaan. Heidän hyökkäyksensä lyötiin kuitenkin aina takaisin. Näihin taisteluihin suomalaisetkin ottivat osaa Narvan kaupungin kohdalla. Bolshevikit pommittivat sen ohella väsymättä kaupunkia voimatta kuitenkaan tuottaa sinne sijoitetuille joukko-osastoille häiriötä. Virolais-suomalaiset patterit vastasivat tuleen. Tilanne Narovajoen partailla ei kuitenkaan vielä ollut varma.

Tammikuun 19 p:nä kenraali *Laidoner* lähetti klo 11 yöllä 1:selle divisioonalle seuraavan-sisältöisen määräyksen:

»Ensimmäisen divisioonan tehtävänä on lujasti suojella Narvan kaupunkia ja Narovajoen linjaa vihollisen uutta hyökkäystä vastaan;

sitä varten joen molemmat rannat, etenkin Narvan ympärillä, on saatava lujasti ja leveälti meidän käsiimme. Laivasto tulee tämän operatsionin päätyttyä Tallinnaan. Majuri *Ekströmin* pataljoona kootaan, sittenkuin rautatie on saatu kuntoon, Tapan asemalle, jossa se yhtyy muihin suomalaisiin.»

Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon vienti Tapaan, jossa tähän aikaan Pohjan Poikain 1:nen pataljoona majaili, ei kuitenkaan vielä voinut tulla kysymykseenkään. Tilanne Narvan rintamalla oli vielä niin epävarma, ettei puolustusvoimia voitu niin huomattavasti heikentää. Siirtokäsky peruutettiinkin pian. Suomalaisten joukkojen yhdistämissuunnitelmasta luovuttiin sittemmin kokonaan olosuhteiden pakosta.

Saadun käskyn täyttämiseksi kenraali *Tönisson*, eversti *Reek* ja eversti *Ekström* tekivät seuraavan sotasuunnitelman:

Virolais-suomalaiset joukot marssivat tietä pitkin Luugajokeen saakka. Koska kuitenkin tien varrella kylissä on bolshevikeja, lähtee yksi komppania suomalaisia edeltä, ajaa ne pakosalle ja palaa senjälkeen Narvaan kaupungin turvaksi. Sitten virolais-suomalaiset joukot yhdessä marssivat Luugajokeen saakka, josta alkaen ne jatkavat etenemistä kahdessa ryhmässä, toinen toisella puolen jokea. Vasen ryhmä lähettää edeltä osaston särkemään sillat ja rautatien. Senjälkeen molemmat ryhmät hyökkäävät yht'aikaa sisään Jamburgin kaupunkiin.

Sotatoimet idässä Viron kansallisten rajojen ulkopuolella olivat siis astuneet päiväjärjestykseen, ja niitä varten toivottiin apua suomalaisilta vapaaehtoisilta. Viron hallituksen ja Viron Avustamisen Päätoimikunnan sopimus ei kuitenkaan edellytä suomalaisten joukkojen käyttämistä *valtiotar*koituksiin Viron kansallisten rajojen ulkopuolella.

Majuri *Ekström* ei ollut kuitenkaan tahtonut kieltäytyä antamasta virolaisille apua. Mutta hän oli päättänyt omalta osaltaan luopua operatsionista, jos yksikin ainoa vapaaehtoinen kieltäytyisi seuraamasta häntä vapaaehtoisesti Narovajoen itäpuolelle. Saadakseen selville sotilaittensa mielipiteen hän käski komppanioiden kokoutua rykmentin esikunnan eteen. Muudan 2:sen komppanian sotilas mainitsee tästä päiväkirjassaan:

»Aamupäivällä marssimme kaikki rykmentin esikunnan eteen, jossa eversti *Ekström* kiittää käydystä taistelusta. Hän kysyy samalla, ketkä haluavat lähteä Venäjän puolelle Jamburgin kaupun-

kiin siellä tuottaakseen viholliselle häiriötä ja räjähdyttääkseen suuren rautatiesillan. Mutta pojilla ei ole suurtakaan halua lähteä Venäjän puolelle, olemmehan tulleet vain Viroa vapauttamaan. Niin palaamme laulaen kasarmille.»

Tosiasiallisesti kaikki muut komppaniat olisivat suostuneet lähtemään, mutta 2:sessa komppaniassa muutamat miehet kieltäytyivät

Vapaajoukon esikuntatalon edustalla. Keskellä Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen ylipäällikkö, kenraali *Wetzer* ja eversti *Ekström*, edessä neiti *von Hippius*.

vedoten sopimukseen. Päätöksensä mukaan eversti *Ekström* päätti silloin luopua hyökkäysaikeesta ja ilmoitti siitä virolaisille.

Vapaaehtoisten kieltäytyminen vaikutti tietysti masentavasti päällikköihin, mutta jälkeenpäin katsoen on sitä pidettävä ymmärrettävänä, onhan aivan toinen asia taistella vapauttajana kuin vieraan maan valloittajana.

Kun operatsionisuunnitelma tuli uudelleen käsiteltäväksi ja eversti *Ekströmin* osanottoa siihen pyydettiin jälleen, ilmoitti hän.

että Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen ylipäällikkö oli matkalla Narvaan, joten virolaiset saattaisivat kaikkine pyyntöineen kääntyä hänen puoleensa. Kenraali *Wetzer* vastusti kuitenkin jyrkästi aietta käyttää suomalaisia vapaaehtoisia Narovajoen itäpuolisiin operatsioneihin.

Kenraali *Wetzer* tarkasti Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon ja otti vastaan sen paraatin tammikuun 22 p:nä Pietarintorilla kiittäen kutakin komppaniaa erikseen voitokkaista taisteluista.

Saatuaan tiedon suomalaisten vapaaehtoisten kieltäytymisestä ja lainkaan ymmärtämättä sen syitä ja oikeutusta virolaisetkin sotilaat osoittautuivat, kerrotaan, haluttomiksi lähtemään Jamburgia vastaan, joten sen valloitus sillä kertaa jäi yrittämättäkin.

Säännöllistä päiväjärjestystä koetettiin panna komppanioiden sisä- ja ulkopalveluksessa käytäntöön. Mutta se jäi kuitenkin verrattain heikoksi. Komppanioilla oli jonkinlaisia sotilasharjoituksia, ampumaharjoituksia, ja ennen kaikkea vartiopalvelusta sekä itse kaupungissa ja sen lähistöllä että kenttävartiossa joen toisella puolen.

Yksityiset sotilaat tai ryhmät tekivät seikkailunhaluisina partioretkiä Narovajoen itäpuolelle. He etenivät usein varomattoman kauas omista joukoista ja joutuivat tekemisiin ylivoimaisen vihollisen kanssa. Eräällä tällaisella retkellä, jonka neljä 1:sen komppanian miestä teki 21 p:nä, kaatui kaksi, kolmas joutui kadoksiin ja vain neljäs palasi Narvaan kertomaan tovereille onnettomuudesta. Tällöin joukko suomalaisia vapaaehtoisia lähti hakemaan toveriensa ruumiita ja, mikäli mahdollista, pelastamaan kadoksiin joutuneen. Kiivaan laukaustenvaihdon jälkeen he karkoittivat ylivoimaisen vihollisen ja saivat haltuunsa kaatuneiden ruumiit, mutta kadonnutta ei löydetty, vaikka sotilaat ajoivat bolshevikeja takaa pitkän matkaa. 1:nen komppania menetti täten kersantti *Paavo Lähteenmäen* ja sotilaat *Arvo Aaltosen* ja *Vilho Latvasen*. Eversti *Ekström* kielsikin sitten mitä ankarimmin tällaiset uhkarohkeat, tarpeettomat partioretket ja velvoitti komppanianpäälliköt valvomaan sotilaitansa.

Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon oleskelu Narvassa ei tullut pitkäaikaiseksi. Niinpiankuin rintama oli saatu vahvistetuksi, sai Vapaajoukko vihdoin vapautuksen etuvartiopalveluksesta levätäkseen ja hankkiakseen tarpeellista koulutusta, jota varten sille jo usein oli luvattu aikaa, mutta olosuhteet olivat sen estäneet.

Esikunta, 1:nen, 2:nen ja 5:s komppania, 2:nen patteri, tiedusteluosasto, räjähdyskomennuskunta, sairashoitohenkilökunta ja kuormasto saivat käskyn olla tammikuun 30 p:nä lähtövalmiit kaupungin rautatienasemalla matkustaakseen Rakvereen, joka oli määrätty Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon majoituspaikaksi. 1:nen patteri sekä 3:s ja 4:s komppania jäivät toistaiseksi edelleen Narvaan, ja niiden päälliköt saivat määräyksen ilmoittautua 5:nnen rykmentin komentajan, eversti *Reekin* käytettäviksi.

Vapaajoukon Narvassa olon ensimmäisistä päivistä ratsumestari *Kirotar* kertoo:

»Nälkää näkevä Viro».

»Tammikuun 20 p:nä saimme aamulla klo 10,30 vakoojien kautta tiedon, että vihollisen panssarijuna lähenee kaupunkia rautatietä pitkin ja jalkaväki yrittää samaan aikaan tunkeutua kaupunkiin pohjoisesta. Silmänräpäyksessä suomalaiset olivat laulaen lähdössä taisteluun. Jo meidän ensimmäisten laukaustemme pamahdettua vihollinen käytti Venäjällä ennen ja nyt tavallista taktiikkaa: pötki pakoon, sanan täydessä merkityksessä.

Päivä kului rauhallisesti. Vain silloin tällöin jokunen granaatti vinkui meitä kohden vihollisen puolelta. Meidän tykistömme vastasi, mutta heti sellaisella tulella, että vastustaja paikalla vaikeni. —

Kaiken järjestäminen kävi kuitenkin välistä vaikeaksi, virolaista esikuntaa ei näet löydetty mistään, vaikka haimme joka puolelta. Eräs juttu esimerkiksi silloisesta sekasorrosta:

Olimme suurella kiireellä rynnänneet Narvaan. Koko kuormasto ja kaikki muonavarat olivat jääneet meistä kauas. Virolainen intendentti, joka oli määrätty joukkoomme, ei tehnyt mitään, vaan antoi meidän suorastaan nähdä nälkää.

Pienempiä taisteluja täytyi yhä edelleen suorittaa, mutta kaikkein välttämättömimpiäkään sidetarpeita ei ollut paikalla. Muudan sisar, jonka piti hakea hiukan lääkeaineita kaupunkiin, etsi koko päivän hevosta päästäkseen lähtemään, mutta turhaan. Seuraa-

vana päivänä minä lähdin apuun, ja nyt meidän ponnistuksemme olivat menestyksellisemmät: kuusituntisen odotuksen, etsimisen, mankumisen ja haukkumisen jälkeen meidän onnistui vihdoin löytää hevonen. Hyvä oli, että saimme sen heti aisojen väliin, muuten näet pystyssä olo tuotti elukalle suuria vaikeuksia. Istuimme vankkureille ja lähdimme ajamaan. Mutta jälleen uusi vastus ilmautui: vankkurien toinen takaratas ei pyörinyt, vaikka mitä olisi tehty. Onneksi oli maassa niin paljon lunta, ettei se tuottanut kovin suuria esteitä. Mutta annahan olla: Lagenassa kaikki pyörät olivat saaneet päähänsä bolshevistisia mielipiteitä ja tekivät yksimielisesti järkähtämättömän »streikin». —

Narvan valtauksen jälkeen innostus oli tietysti suuri. Sotilaita koristettiin kuusenoksin ja kestittiin kaikin tavoin. Erikoista riemua sotilaissa herättivät paperossit, joiden puute oli ollut niin tuntuva, että »vanhat tupakkamiehet» eivät kauhistuneet maksaa paperossilaatikosta 150 markkaa, maksoipa joku yhdestä kappaleesta kokonaista 30 markkaa. —

Tammikuun 20 p:nä klo 5 ip. ratsumestari *Varmavuori* oli kutsunut muutamia upseereja luokseen päivällisille juhlimaan »suuremmin juhla-aterioin» Narvan valloitusta. Osaa ottivat eversti *Ekström*, kapteeni *Ollonqvist*, jääkäriluutnantti *Nygård*, *Varmavuori* ja minä.

Juhlapäivällinen oli suurenmoinen ja Narvan oloihin nähden ylellinen. Ensin leipää voihitusen kera, 1 silli, sitten lihaa perunain ja kastikkeen kera, teetä sokerin ja pannukakun kera, pullo Reinin viiniä ja paperosseja. Koko päivällisen ajan soitti gramofoni, joka oli löydetty jostakin romuläjästä. Mieliala oli joka tapauksessa erinomainen. Juteltiin niitä näitä ja muisteltiin viime taisteluja. Erittäin kiittävästi eversti *Ekström* puhui Kalevan malevalaisista. — Se oli muutaman minuutin lepohetki. Heti senjälkeen täytyi jokaisen jälleen kiiruhtaa työhön. Narva oli kyllä jo vallattu, mutta joka silmänräpäys oli odotettavissa, että viholliset yrittäisivät jälleen hyökätä suurin joukoin.»

Konekiväärinjohtaja M. kirjoittaa elämästä Narvassa valloituksen jälkeen:

»Narvan valloituksen jälkeen meillä on yllin kyllin aikaa tarkastella ympäristöämme. Ja sitä onkin aivan työkseen tehtävä, nälkä näet ahdistaa tuimasti. Kruunun puolesta saamme kerran päivässä kauralientä — ei sillä mies elä.

Narva on valloitettu lauantaipäivänä; sunnuntai kävellään hotelleja ja kahviloita tarkastelemassa. Käydään kaikki kadut, ja missä vain »Söögimaja» kyltti riippuu, sinne juoksujalkaa kiiruhdetaan. Mutta sama vastaus uudistuu aina säännöllisesti: »kõik otsas», kaikki lopussa, ja sitten seuraa juttu bolshevikeista, jotka ovat kaiken vieneet.

Harhailen erään toverini kanssa katuja pitkin aivan toivottomana. Vastenmielistä muutenkin koko kuljeksiminen, kaatuneita bolshevikeja ja nälkäisten koirien repostelemia hevosenraatoja näet tapaa melkein joka kymmenennellä askeleella. Ihmiset hiiviskelevät valjuina ja arkoina pitkin katuvieriä tirkistellen ruumiita pelokkaan uteliaasti, ikäänkuin odottaen näkevänsä jonkun tutun. Ja samanlaisin ilmein he katselevat meitäkin — riemua saavutetusta vapaudesta ei ilmene heidän kasvoissaan, vaikka jo kaksi kuukautta he ovat saaneet bolshevikien hirmuhallitusta kestää, alituinen vankeuden ja nälkäkuoleman uhka silmien edessä. Ehkä on niin, että siviili-ihmisten on vaikeaa riemuita ruumiiden ääressä, vaikka ne olisivatkin vihollisten, tai kenties he ovat saaneet kohtalon kolhimain ihmisten elämänviisauden: älä iloitse liian aikaisin!

Suomalaisia vapaaehtoisia Narovan partaalla. Taustalla Ivangorod.

Ruo'an etsiminen näyttää toivottomalta. Aiomme jo lähteä kasarmille, kun toverini keksii:

— Menkäämme kaupunkilaisilta pyytämään. Eivähän bolshevikit ole voineet kaikkia yksityisiä varastoja tyhjentää.

Kumeaa jyskettä alkaa samassa kuulua joen toiselta puolen, ja pian tykinkuulat lentävät vonkuen yli kaupungin. Pakokauhu syntyy. Katoksen alle! Ja kun shrapnelli räjähtää ja purkaa sisuksis-

taan lyijykuulat, jotka rapisten sinkoilevat katoille ja kaduille, yltyy joukon juoksu aivan mielettömäksi. Pelastakoon itsensä, ken voi! Se kuvastuu kaikkien kasvoista. Kuolemankauhu on vallannut heidät. Ikäloput ukot ja akat — kaikkia elämisen vaisto ajaa hämmästyttävää vauhtia suojaa etsimään.

Seisomme katukäytävällä tuota näytelmää katsellen, kunnes oman tykkipatterimme jyske herättää meidät muistamaan harhailumme päämäärää. Keksimme vanhan naisen seisomassa ovensa edessä tarkastellen meitä ystävällisesti. Käymme hänen luokseen ja kysymme, saattaisiko hän mitenkään auttaa kahta nälkäistä sotapoikaa. Nainen on heti valmis ja vie meidät sisään. Siellä toinen vanha täti heti pistää liemen lämpiämään, ja taas kerran saamme syödä porsliinilautasilta. Tarjoamme maksua, mutta sitä ei huolita. Näillä vanhoilla sisaruksilla on nuori veljenpoika taistelemassa Viron armeijassa. Ja toverini on heidän mielestään paljon hänen näköisensä . . .

Narvalaiset ovat sangen hitaita lähestymään, mutta kun menee heidän luokseen, ovat he hyvin ystävällistä ja mahdollisuuksiensa mukaan vieraanvaraista väkeä.

Nälkä ajaa milloin minnekin. Päivällistä käyn syömässä erään virolaisen tohtorin luona, joka turistimatkoilla on käynyt Suomessa ihailemassa Punkaharjua ja Imatraa. Hän valittaa vain, että ummikkona on tullut ryssänä kohdelluksi. Muudan juutalainen kauppias tarjoaa iltaisin teetä; istun hänen kotonaan, käryytämme minun mahorkkaani, joka on parempaa kuin hänen, ja jutustamme. Hän on neljä viikkoa ollut bolshevikien vankina Hermannsfestissä, mutta päässyt pois päivää ennen kaupungin valtausta. Jonkinlainen pakokauhu oli vallannut vartijat, tärkeimmät panttivangit oli viety Jaamaan, osa vangeista tapettu, ja siinä rytäkässä hänen oli onnistunut livistää kotiinsa.

Elämä Narvassa alkaa vähitellen käydä siedettävämmäksi. Ruokaa ilmestyy »söögimajoihin»: hotelli »Moskvassa» saa kolmellatoista ruplalla annoksen sianlihaa perunoiden kera — se on jo pitkä askel eteenpäin. Kun on syönyt noin viisi annosta, saattaa panna mahorkkapalturin palamaan ja nauttia elämisestä. Jos vain rahaa riittää, ei ole hätää mitään. Rupla lasketaan markaksi, »ostrubel» — saksalaisten liikkeelle laskema raha — kahdeksi. Kerenskin ruplatkin kelpaavat aluksi, mutta pian niitä on koko Narva täynnä ja silloin saamme käyttää niitä samaan tarkoitukseen kuin bolshevikitkin: käärepaperiksi.

Narvan linnassa, Hermannsfestissä, käydään hakemassa saksalaisia kyparejä ja kaasunaamareita, joita siellä on suuret läjät, mutta virolainen vartija ja pääsykielto ilmestyvät pian portille. — Komea muinaisjäännös tuo linna sakaravalleineen ja torneineen. Mahtava linna vanhaan aikaan ja vielä nytkin hyvin kasarmiksi kelpaava. Siinä bolshevikit ovat säilyttäneet vankejaan ja varastojaan ja itsekin majailleet. Kerrotaan, että heitä vielä kauan kaupungin valtauksen jälkeen olisi sinne kätkeytyneenä — kukapa tuntee kaikki

1:nen K.K.K. raatihuoneen edustalla. Edessä jääkärikapteeni *Vuorisalo.*

sopet vanhassa linnassa, johon vartavasten koppeja on muurattu linnanherralle vastenmielisten ihmisten hävittämiseksi elävien ilmoilta.

Ylipäänsä elämä Narvassa alkaa viikon, puolentoista viertyä muuttua verrattain hauskaksi, kun järjestetään tanssiaisia ja muita pikkujuhlia, mutta sittenkin: Narva on jossakin määrin pimeä ja synkkä kaupunki, eikä kukaan sure, kun käsky tulee lähteä sieltä.»

»Sisäpalveluksesta» Narvassa konekivääriinjohtaja M. antaa seuraavan kuvauksen:

»Pieni hälinä vallitsee 1:sen K.K.K. kasarmin suurimmassa huoneessa — kuten aina paitsi ihan keskiyöllä. Miehet filosofoivat hieman suuriäänisesti sotilaan kohtalosta. Narvaan on jo hieman ennä-

tetty saada muonavaroja, eikä miesten siis tarvitse juosta ympäri kaupunkia ruo'an haussa. On aikaa järkeillä.

Eipä kylläkään, että asia ketään erikoisesti innostaisi. Mutta kun miesjoukko makailee lähitaloista haalituilla leposohvilla ja suurissa nojatuoleissa, ja kun sen vatsat ovat puolikylläiset ja valtavat mahorkkapalturit savuavat hampaissa, herää aina into järkeillä. Sehän on muutenkin suomalaisten helmasynti.

Kumeaa jyrinää kuuluu joskus joen toiselta puolen, sitten vonkuva ääni ja taas pamaus jossakin kaupungilla. — Polsut leikkivät, tuumii joku. Se on kuitenkin vain jonkinlainen vastaus tykinkuulalle, eikä huomautus muille. Liian vanha asia herättääkseen mielenkiintoa.

Aletaan jo olla yhtä mieltä siitä, että järkkymätön kohtalo määrää kuolonhetken, paras on aina vain olla rauhallinen, kun sisään astuu komppanian kokki L., joka on ollut kadoksissa Merikylän maihinnousupäivästä lähtien.

Hän esiytyy sangen vaatimattomasti ja luonnollisesti koettaen kaikessa hiljaisuudessa etsiä jotakin syrjäistä tuolia istuimekseen — ikäänkuin hänen ilmestymisensä ei olisikaan mikään erikoinen asia. Mutta sitä ei sallita.

— No kokki, oletko sinä puuron polttanut pohjaan, kun et ole moneen päivään kehdannut nokkaasi näyttää?

— Ja mihin hiidenloukkoon sinä olet kenttäkeittiön ajanut? Kun et olisi vain myönyt sitä polsuille!

— Ja se »sikahetelmäsoppa», jonka sinä lupasit Narvassa keittää — — —?

Kokki kuuntelee tyynen alistuvana pistopuheita, kunnes häly on sen verran vaimentunut, että hän saa äänensä kuuluville. Hän kertoo jääneensä Riigissä jäljelle muista ja aikoneensa jatkaa illalla matkaa Narvaan, kun bolshevikit joen toiselta puolen olivat aloittaneet helvetillisen tulen, jolloin hänen oli ollut livistettävä karkuun. Kenttäkeittiö oli sen jälkeen kadonnut.

Komppanian pisin mies ja kaikista sen koiranleuoista etevin, H., keskeyttää hänen juttunsa:

— Kokki on vielä hieman järkytetty ja tunnetulla vaatimattomuudellaan vaikenee sankaritöistään, mutta minäpä kerron, miten kävi. L. ajoi urheasti keittiötä Riigistä tänne, kun kaksikymmentä polsua piiritti hänet. Tiedättekö, mitä hän teki? — Joo, hän ryömi kattilan sisään ja alkoi sieltä kiivaan tulen. Sitten hän uskotteli

polsuille, että keittiö on uudenaikainen panssarivaunu ja sai heidät antautumaan. Kokki, nähkääs, on suuri sotapäällikkö. Lopuksi hän möi keittiön polsuille viidestäkymmenestä tuhannesta »kerenskistä». — Ja nyt ruvetaan peliin ja nyljetään ne häneltä!

Kokin asia on toivoton. Hän kaivaa kortit taskustaan, ja pian on puolitusinaa miehiä pelaamassa »hoitoa kahdenkympin setillä».

Kokki on »viidestäkymmenestä tuhannestaan» ennättänyt satasen hävitä, kun rymyä kuuluu eteisestä, ovi avautuu ja sisään syöksyy kolmannen kiväärin ampuja M:nen, suruton maailmanmatti, jonka ruskeat silmät aina kiiluvat hyvää tuulta. Tuuhea kasakanhattu päässään, lyhyt lammasnahkaturkki yllään ja käyrä tikari vyöllään hän on kuin mikäkin kirgiisi.

— Pojat, minä kävin Hermannin linnassa, ilmoittaa hän jo ovelta.

— Valehtelet!

Hermannsfestiin on jo asetettu virolainen vartiosotilas, ja pääsy sinne on kielletty kaikilta.

— Eikö mitä. Minä painoin S:n kanssa portista, ja kun vartija aikoi estää, sanoi S., että minä olen finskii ohvitseri. Vartija teki kunniaa, ja me menimme sisään. Tarkastettiin kaikki paikat, ja ette usko, pojat, miten siellä oli tupakkaa ja sokeria ja vaikka mitä! Ihmekös, että niiden kannattaa jakaa meille kaksi karamelliä päivässä. — Yksi varastovartijoista tuli kysymään, mitä miehiä me olemme. S. sanoi taas, että minä olen ohvitseri. Mutta silloin se vahtimikko tuumi, että hän menee hakemaan komendantin herra ohvitserin puheille, ja lähtikin, vietävä, painamaan tiehensä. Minulle ja S:lle tuli vähän kiire, mutta ennätin sentään ottaa puntin mahorkkaa muistoksi. Pistäkää palturiksi!

Paperipala on silmänräpäyksessä jokaisella sormissaan. Talo, jossa komppania majailee, on ennen ollut bolshevikien kanslia, ja siellä on runsaasti ohutta kirjoituskonepaperia, mikä mainiosti kelpaa paperossien kiertämiseen.

M:nen on monessa suhteessa tyypillinen tälle apuretkikunnalle. Luonto vetää vaaroihin, hän on niin koko sielullaan niissä mukana, ettei kerkiä pelätä. Iloisena ja huolettomana hän elää päivän kerrallaan tehden kepposia, kun on vähänkin tilaisuutta.

— No L., joko sinä taas pidät jahtia paidassasi? Ei se karja kumminkaan vähene, ellei sitä tupakalla karkoita.

M:nen heittää kourallisen mahorkkaa paitaan, jota muudan ikkunan ääressä istuva mies tarkastelee.

— Mee pois!

Ääni on murahtava, kuitenkin ilman suuttumuksen värinäkään. L. on aivan toista maata kuin M:nen, juro, itseensä sulkeutunut ja hidas. Vain viehtymys vaaroihin on heissä yhtäläistä. Mies, joka on tapellut Tampereet, Viipurit, Vienan Karjalat ja Viroon viimeksi joutunut. Ritari pelvoton ja nuhteeton, paitsi mitä puhtauteen tulee.

— Kuka lähtee »Moskovaan»? kysyy M:nen ja jatkaa samaan kyytiin: — Minä kävin siellä aamulla ja tilasin teetä. Tarjoilija-Iivana meinasi, että hän syö ensiksi. Mutta kun minä kerran kolautin käsipommilla pöytään, niin kylmänä viivana tuli teetä.

— Ja sitten sinä heräsit, murahtaa joku korttisakista.

— Ja sulla oli suu kärpäsiä täynnä.

— Ja poliisi ajeli niitä pois.

M:nen kääntää ylpeästi selkänsä tälle kylmälle seuralle ja lähtee marssimaan »Hotel Moskva'han».»

Sittenkuin *Ekströmin* rykmentin pääjoukko oli jättänyt Narvan siirtyen Rakvereen, joutui osa Narvaan jääneistä suomalaisista ottamaan osaa erääseen suurempaan hyökkäysyritykseen Narovajoen itäpuolelle, nim. joukko 4:nnen komppanian sotilaita ja 1:nen patteri. Tämä hyökkäys oli päättymiseltään ainutlaatuinen Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon historiassa. Katsomme senvuoksi olevan syytä antaa siitä hiukan tarkemman kuvauksen. 4:nnen komppanian sotapäiväkirja kertoo siitä seuraavaan tapaan:

Neuvotteluissa eversti *Reekin*, kapteeni *Hedbergin*, luutnantti *Dahlgrenin* sekä virolaisten 5:nnen ja 7:nnen komppanian, 1:sen kenttätykistöpatterin, järeän patterin ja räjähdyskomennuskunnan päällikköjen välillä tammikuun 31 p:nä klo 8,30 ip. päätettiin tehdä hyökkäys Novajan ja Sarietsjen kyliä sekä Karlovon kartanoa vastaan, karkoittaa vihollinen niistä ja räjähdyttää rautatie niin kaukana vihollisalueella kuin mahdollista. Luutnantti *Dahlgrenilta* oli aikaisemmin kysytty, ottaisiko hän osaa retkeen vapaaehtoisen joukon kera, ja hän ilmoitti olevansa everstin käytettävänä n. 40 miehen kera, jotka *vapaaehtoisesti* tarjoutuivat seuraamaan.

Eversti *Reek* esitti seuraavan suunnitelman:

Helmikuun 1 p:nä klo 8 ap. 4:s komppania, *Hedbergin* patteri ja 7:s virolainen komppania kohtaavat toisensa venäläisen kirkon luona Ivangorodissa. 7:s virolainen komppania etenee maantietä pitkin

itää kohden ja hyökkää Novajan kylään. 4:s komppania yhdessä räjähdyskomennuskunnan kera marssii rautatien oikealla puolella Karlovon kartanoa vastaan. Hyökkäys lasketaan alkavaksi klo 9,30 ap., jolloin itsekukin komppania on ehtinyt perille. Kapteeni *Hedberg* saa virolaiselta kenttätykistöpatterilta yhden pikatykin ja etenee 3:nnen vartiotuvan luo rautatien varrella sekä ampuu vihollisen panssarijunaa ja Karlovoa. 5:s virolainen komppania marssii Pulkovaa vastaan ja suojelee hyökkäyksiltä siltä puolen. Suojana vasemmalla siivellä on yksi komppania Sahonjen kylässä. Virolainen järeä patteri ja kenttätykistöpatteri pommittavat Novajaa, Sarietsjeä ja Karlovoa klo 6,30—9 ap. Klo 9 jälkeen järeä patteri ampuu Komarovkan ja Dubrovkan kyliä klo 12:een päivällä. Novajan ja Sarietsjen kylät olivat edellisenä yönä 7:nnen komppanian hallussa, mutta ne jätettiin jälleen. Karlovon kartanossa on, saapuneiden tietojen mukaan, yksi komppania vihollisia. Sittenkuin 7:s komppania on miehittänyt Novajan kylän, lähettää se ilmaan punaisen raketin ja asettaa sideratsumiehen. Kun 4:s komppania on saapunut Karlovoon, lähettää sekin ilmaan punaisen raketin. — Kun luutnantti *Dahlgren* tiedusteli, eikö 4:nnen komppanian voima ollut liian pieni sille annetun tehtävän suorittamiseen, katsottiin se kyllin suureksi.

Helmikuun 1 p:nä klo 8 ap. eri osastot tapasivat toisensa määrätyllä paikalla ja lähtivät marssimaan ohjeiden mukaan. 4:nnessä komppaniassa oli 30 miestä, 4 sanitääriä, 2 kuskia, 1 ammusvaunu ja 1 reki sekä 4:s K. K. K. vänrikki *Bror Hjeltin* johdolla 4 konekivääriin, 1 vaunun ja 1 reen kera.

Sittenkuin 4:s komppania ja räjähdyskomennuskunta olivat kulkeneet rautatien ylitse, suuntautui kärki kulkemaan vasemmalle. Vaunut jätettiin erään talon luo, mutta reet otettiin mukaan, ammukset ja konekiväärit kuormanaan, käytettäviksi haavoittuneiden kuljetukseen. Komppania marssi ryhmärivistössä taistelupatrullein, kunnes se oli saapunut ratavartiotuvalle N:o 246, jossa luutnantti *Dahlgren* odotti ilmoitusta *Hedbergin* patterilta. Sillä välin rikottiin puhelinjohdot molemmin puolin rataa. Klo 10 ap. saatiin sana, että patteri oli asettunut asemiin. Se alkoikin heti senjälkeen ammunnan. Komppania asetettiin taisteluryhmiin oikealle puolelle rautatietä kahteen osastoon. Taistelupatrulleilta tuli ilmoitus, että kosketus vihollisen kanssa oli saatu, ja että punaisten 50-miehinen ampumaketju oli asettunut asemiin kartanon luo. Luutnantti *Dahlgren* antoi käskyn lähteä eteenpäin. Lyhyen etenemisen aikana oikea osasto

teki kiertoliikkeen hyökätäkseen kartanoa vastaan sivustasta. Vasen taistelupatrulli ja aliupseeripatrulli, joka toimi oikeana taistelupatrullina, lähetettiin liikkeelle.

Hyökkäys alkoi klo 10,30, melkein samaan aikaan kuin 7:s virolainen komppania ryntäsi Novajan kylää vastaan. Edetessään metsänlaitaa kohden 4:s komppania joutui hyvin kiivaan konekivääri- ja kivääritulen alaiseksi, josta ilmeni, että vihollisella oli huomattavasti suuremmat joukot kuin oli ilmoitettu. Oikea osasto vänrikki *Hjeltin* johdolla yhden konekivääri kera hyökkäsi kartanoa vastaan sivusta. Vasen osasto taas asettui asemiin rautatien luo rintama Karlovoa kohden, mutta se joutui myöskin kiivaan sivustatulen alaiseksi. $^1/_2$ tunnin kuluttua vihollinen alkoi tyhjentää kartanoa, mutta samalla huomattiin suurien bolshevikijoukkojen tulevan paeten Novajasta kohti suomalaisten vasenta sivustaa. Niitä vastaan avattiin tuli vasemmanpuolisesta konekivääristä. Kun komppanialta kuitenkin puuttui tarpeellista suojaa tällä sivustalla ja eräs bolsheviki, joka oli otettu vangiksi 25 metriä suomalaisten takana, ilmoitti, että n. 100 punaista oli selkäpuolella radan lähellä, ja kun sitäpaitsi patterit olivat vaienneet, katsoi luutnantti *Dahlgren* peläten joukkonsa joutuvan saarroksiin olevansa pakotettu antamaan peräytymiskäskyn.

Oikealle osastolle, jonka kimppuun niinikään oli hyökätty sivusta, lähetettiin sananviejä ilmoittamaan käskystä. Taistelussa oli kaatunut 3 konekivääримiestä ja 1 sanitääri, sotilaat *Arvi Heikkinen*, *Lauri Kataja* ja *Einar Tallberg* sekä sanitääri *Karl Honkanen*. Vänrikki *Hjelt*, vääpeli *Juho Hulmi* ja 3 jalkaväen miestä olivat haavoittuneet. Komppania joutui peräytyessään asemistaan kiivaan tulen alaiseksi. Se kokoutui jälleen ratavartiotuvan N:o 246 luo. Vihollisen tuli lakkasi komppanian vetäydyttyä metsään. Vapaaehtoiset marssivat pitkin rataa takaisin ja saapuivat hyvässä järjestyksessä kasarmille klo 2 ip. Kaatuneiden ruumiita ei saatu kuljetetuiksi pois taistelukentältä, vaan ne jäivät vihollisen käsiin.

Eversti *Reek* lähetti helmikuun 2 p:nä eversti *Ekströmille* seuraavan-sisältöisen sähkösanoman:

»Teidän Narvassa olevasta komppaniastanne liittyi joukkooni, jota panssarijuna tuki, 40 vapaaehtoista sotilasta. Karlovon kylän luona Teidän miehenne taistelivat kuin leijonat. Lähes 2 rykmenttiä hyökkäsi meitä vastaan. Hyökkäys torjuttiin. Me särjimme rautatien ja vetäydyimme takaisin Narvaan.»

Samana päivänä kuin Karlovon onneton taistelu tapahtui kenraali *Wetzer* ilmoitti kenraali *Laidonerille* eversti *Ekströmin* pyytävän, että hän saisi Rakvereen rykmenttinsä Narvassa vielä olevat osat, joille yhtämittainen rintamapalvelus oli käynyt varsin raskaaksi. Kenraali *Laidoner* ei kuitenkaan katsonut tilanteen Narvan rintamalla vieläkään sallivan muuta kuin yhden Narvaan jääneen suomalaiskomppanian siirtyä pois. Saadun luvan perusteella 3:s komppania jätti Narvan helmikuun 3 p:nä.

Rakveren vanhan linnan rauniot.

Rykmentin koulutukseen ryhdyttiin Rakveressa, johon loputkin Ensimmäistä Suomalaista Vapaajoukkoa saapui, sittenkuin lisäjoukkoja oli saatu Narvan rintamalle. Sotilaallinen päiväjärjestys 4—6-tuntisine rivi-harjoituksineen, luentoineen ja sisäpalveluksineen määrättiin kullekin joukko-osastolle. Patterit kävivät ampumaharjoituksissa kaupungin ulkopuolella. Konekivääri-komennuskunnat ja jalkaväkikomppaniat harjoittelivat maaliin ampumista ja käsigranaattien heittoa. Upseerit velvoitettiin ottamaan mitä tarkimmin vaaria miehistön koulutuksesta ja käyttäytymisestä annetuista määräyksistä. Iltalomat rajoitettiin j. n. e. Mutta kaikesta tästä huolimatta rykmentin järjestystä ei saatu tyydyttäväksi. Harjoituksia ja kuria häiritsivät kaikenlaiset upseerien keskeiset henkilöriitaisuudet, jotka välistä saattoivat saada uhkaavankin leiman, ja yhä kasvava tyytymättömyys miehistön keskuudessa, johon pian palaamme.

Rykmentin esikunta oli sijoitettu hotelli »Hansoniin» Pitkänkadun 15:een ja eri joukko-osastot ja niiden upseerit kaupungin kasarmiin, kouluihin, yksityisten taloihin ja hotelleihin. Kaupungin päävartiosto, jossa vartiomiehistönä oli Ensimmäisestä Suomalaisesta Vapaajoukosta 1 upseeri, 1 aliupseeri, 27 sotilasta ja 1 lähetti vuorokauden kerrallaan, sijaitsi Pitkänkadun 30:ssä.

Rykmentin eri osastojen vahvuus oli Rakveressa helmikuun 18 p:nä:

Esikunta: 12 upseeria, 6 aliupseeria ja 10 sotilasta.
1:nen pataljoona: 24 upseeria, 79 aliupseeria, 366 sotilasta, 14 hevosta, 485 kivääriä, 16 konekivääriä, 251.528 kiväärinpanosta ja 420 käsigranaattia.
2:nen pataljoona: 15 upseeria, 52 aliupseeria, 217 sotilasta, 5 hevosta, 241 kivääriä, 7 konekivääriä ja 34.000 kiväärinpanosta.
Tiedusteluosasto: 3 upseeria, 34 aliupseeria, 12 sotilasta, 11 hevosta, 45 kivääriä, 1 konekivääri, 5.000 kiväärinpanosta ja 2 pomminheittäjää.
1:nen patteri: 5 upseeria, 18 aliupseeria, 38 sotilasta, 41 hevosta, 70 kivääriä, 2 tykkiä, 5.995 kiväärinpanosta, 238 tykinammusta ja 25 käsigranaattia.
2:nen patteri: 5 upseeria, 15 aliupseeria, 42 sotilasta, 30 hevosta, 62 kivääriä, 2 tykkiä, 8.000 kiväärinpanosta ja 200 tykinammusta.
Kuormasto: 5 upseeria, 2 aliupseeria, 11 sotilasta, 20 hevosta, 20 kivääriä, 2 konekivääriä ja 12.350 kiväärinpanosta.
Soittokunta: 2 aliupseeria ja 8 soittajaa.

Sitäpaitsi kuului eversti *Ekströmin* komentoon ratsastava konekiväärijoukkue balttilaisesta rykmentistä (vahvuus 1 upseeri, 2 aliupseeria ja 15 sotilasta). Koko rykmentin miesluku oli siis tällöin 70 upseeria, 210 aliupseeria ja 719 sotilasta.

Paitsi jokapäiväisiä riviharjoituksia, ampumaharjoituksia ja vartiopalvelusta pantiin Rakveressa toimeen myös suurempia ja pienempiä taisteluharjoituksia ja paraateja. Erään paraatin yhteydessä eversti *Ekström* jakoi rykmentin urhoollisimmille sotilaille neljä kelloa.

Suomalaisten joukkojen soittokunta saapui myös Rakvereen soittovänrikki *Kaartotien* johdolla ja 30 soittajan vahvuisena helmikuun 2 p:nä. Vänrikki *Kaartotie* kertoo sen ensimmäisestä Rakveressa olosta:

»Esittäydyin eversti *Ekströmille*, joka esikuntapäällikkönsä kanssa oli parhaillaan sotakarttojaan tutkimassa. Hän otti soittokunnan vastaan sydämellisesti ja sanoi, että meitä oli jo pitkän aikaa odotettu.

Kun nyt olimme jo täysin esiytymiskykyisiä, alkoi varsinainen tehtävämme sotilaiden innostajina. Niinpä jo seuraavana päivänä rykmentillä oli marssiretki ja paraati, jossa saimme kokea, mitä soittaminen talvella on kovassa tuulessa ja kymmenen asteen pakkasessa. Pitkän aikaa saatiin torvet kyllä pysymään soittokun-

nossa, mutta lopulta »venttiilit» jäätyivät, ja soittaminen oli keskeytettävä.

Helmikuun 5 p. muodostui soittajille oikein voimannäytteeksi. Kun ensin oli soitettu pari tuntia sairaalassa suomalaisille haavoittuneille, saimme mennä asemalle vastaanottamaan Narvasta palaavaa 4:ttä komppaniaa ja soittaen marssia sen kanssa kaupungin lävitse. Illalla taas olivat maakunnan ja kaupungin viranomaisten suomalaiselle upseerikunnalle toimeenpanemat juhlaillalli-

Eversti *Ekström* ottaa vastaan paraatin Rakveressa.

set Rakveren käsityöläisten talolla, ja siellä soittokuntammekin oli esiydyttävä.

Kaikki ympäristön virolaiset säätyhenkilöt olivat juhlassa läsnä, ja juhlavalmistukset olivat olleet ensiluokkaiset. Hieno illallinen samppanjan kera odotti suomalaisia upseereja. Useita puheita pidettiin Suomen, Viron ja upseeriston kunniaksi. Hallituksen komissaari piti tervehpyspuheen suomalaiselle retkikunnalle, kenraali *Tönisson* puhui eversti *Ekströmille*, joka matkansa takia ei ollut voinut saapua juhlaan.

Paikkakuntalaisten tilapäinen jousiorkesteri huolehti aluksi soitosta, mutta pääasiallinen juhlasoitto jäi meidän huoleksemme. Kun ylikapellimestari *Liljeström* oli Tallinnasta saapunut juhlaan, johdimme soittokuntaa vuoron perään ja esitimme isänmaallisia kappaleita, m. m. Sibeliuksen »Finlandian». Onnistunut juhla, jota jatkettiin tanssilla, loppui vasta myöhään aamulla.»

Soittokunta ei tällä kertaa viipynyt kauan Rakveressa. Se matkusti jo helmikuun 7 p:nä kenraali *Wetzerin* määräyksestä Valkiin. 13 p:nä se sitten jaettiin, niin, että Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko sai vääpeli *Tukiaisen* johtaman 15-miehisen soittokunnan, kun taas muut soittajat liitettiin Pohjan Poikain rykmenttiin.

Konekiväärinjohtaja M. kirjoittaa Rakveresta:

»Tammi-helmikuun vaihteessa siirrettiin suurin osa *Ekströmin* joukoista Narvasta Rakvereen.

Vaihtelu ilahduttaa sotilasta niinkuin muitakin. Hauskoja muistoja tosin liittyy Narvaan, mutta se on »ahdas mörskä» — käyttääkseni toverieni sanontatapaa — kapeine katuineen ja, sanoisinko, tomuttuneine linnoineen. Rakvere sensijaan on paljon valoisampi — se muistuttaa suuresti suomalaista pikkukaupunkia, vaikkakin nuo vanhojen kaupunkien linnanrauniot ja homeenväriset talot antavat sille aivan meikäläisistä poikkeavan leiman.

Rakvere miellyttää. Saattaa olla kyllä mahdollista, että suuri osa mieltymystä — sangen inhimillistä! — johtuu Rakveren paremmista muonavarusteista. Tullessamme sinne saa puodeista ostaa suklaata, karamellejä ja rusinoita — vieläkö parempaa suositusta kaupunki kaipaa! Totta kyllä, että nämä herkut pian loppuvat, mutta »söögimajat» jäävät jäljelle, ja niistä saattaa saada ihania piparkakkuja, jotka sulavat suussa, kun levittää siirappia päälle ja kastaa teehen.

Paitsi kaikkea tätä hyvää Rakveressa on saunoja, joita voi mainita arvosanalla »tyydyttävä». Sehän suomalaiselle merkitsee puolen viihtymystä.

Mutta ennen kaikkea: kadut ovat suhteellisesti leveitä ja talot matalia, aurinko ja tuulet pääsevät vapaasti joka kolkkaan — siellä saattaa vapaasti hengittää, vapaammin kuin Tallinnassa ja Narvassa, joissa jonkinlainen »menneisyyden aave» aina tuntuu kurkistelevan joka paikasta. Virolainen on tietysti siihen tottunut, hänestä ehkä suomalaiset kaupungit, joissa tuskin missään on erikoisleimaa, saattavat tuntua hirvittävän ikävystyttäviltä.

Mitä tulee kauniimpaan sukupuoleen, joka luonnollisesti merkitsee sotilaalle tavattoman paljon, täytyy sanoa, että ainakin »asiantuntijain» lausuntojen mukaan rakverettaret ovat paljon valloittamattomampia kuin tallinnattaret — narvattarista ei voi olla puhettakaan, siellä näet oli vain vanhaa naisväkeä, neitosia sangen vähän.»

Katu Rakveressa.

Komppaniat panivat silloin tällöin toimeen pieniä juhlia, joihin kaupunkilaiset vastasivat järjestäen tanssiaisia. M. m. kaupungin käsityöläisyhdistys kutsui suomalaisia sotilaita tanssiaisiinsa helmikuun 13 p:nä talolleen, jossa oli Rakveren ainoa tilavampi juhlahuoneisto ja sen yhteydessä kahvila ja biljardihuone.

Rykmentin pappi, pastori *Alanen* saapui myöskin Rakvereen ja järjesti ensimmäisen kerran jumalanpalveluksen Rakveren kirkkoon helmikuun 9 p:ksi klo 9 ap. suomeksi ja klo 5 ip. ruotsiksi.

Kun sotilaiden koulutuksessa oli ilmennyt vaikeuksia sen vuoksi, että useat aliupseerit eivät olleet toimeensa kykeneviä, päätti eversti *Ekström* rykmenttinsä oheen perustaa aliupseerikoulun. Siitä annettiin helmikuun 20 p:nä päiväkäskyllä N:o 41 seuraavat määräykset:

»12 §.

Ensi tiistaina alkaa rykmentissä *aliupseerikoulu*, jonka johtajaksi määrätään luutnantti *Hallamäki*. Opettajiksi määrätään:

1. luutnantti *Välikangas.*
2. ,, *Björklöv.*
3. ,, *Wirén.*
4. vänrikki *Wigström.*

Kunkin komppanian on kouluun komennettava vähintään viisi (5) aliupseeria. Niitä vänrikkejä, jotka eivät aikaisemmin ole saaneet sotilaskasvatusta, kehoitetaan myös ottamaan osaa kursseihin:

Aliupseerikoulun *ohjelma*:

1. Voimistelua.
2. Harjoituksia (komennusharjoituksia).
3. Komennusharjoituksien kirjallinen opetus.
4. Henkilökohtainen esiintyminen palveluksessa ja sen ulkopuolella.
5. Taktiikka.
6. Matematiikka.
7. Kartantuntemista.
8. Oikeinkirjoitusta kaunokirjoituksen yhteydessä.
9. Opetusta komppanioissa tarpeellisten kirjain ja kaavakkeiden tuntemisessa ja täyttämisessä.»

Aliupseerikoulua ei kuitenkaan ehditty panna kuntoon, ennenkuin rykmentti taas sai käskyn lähteä rintamalle.

Taistelut Narvan rintamalla olivat Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon Rakveressa ollessa kiihtymistään kiihtyneet. Viron nuori armeija oli siellä saanut ponnistaa kaikki voimansa, ja se suoriutui taisteluista ihmeteltävällä lujuudella lyöden ylivoimaiset viholliset kerta kerralta takaisin. Mutta rajakylät siirtyivät yhä uudelleen verisissä taisteluissa kädestä käteen. Virolaiset joukot alkoivat väsyä. (Tällöin virolaiset saivat jo esimakua koko vapaussodan ajan kestävistä hurjista taisteluista Narvan omistamisesta.) Virolaisia joukkoja oli tälläkin rintamalla liian vähän. Reservejä ei ollut. Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko oli jo muutaman päivän ehtinyt odottaa lähtömääräystä Narvan rintamalle, jonka taisteluista oli saatu sanomia, ennenkuin se sitten saapui.

Helmikuun 22 p:nä kenraali *Laidoner* sähkötti kenraali *Wetzerille*, kenraali *Tönissonille*, eversti *Ekströmille* ja panssarijunien komentajalle, kapteeni *Irwille*:

»Varmojen tietojen mukaan vihollinen aikoo helmikuun 22 p:nä hyökätä Narvaa ja Narvan Joensuuta vastaan suuremmin joukoin. On tarpeen, että *Ekströmin* pataljoona tulee lähetetyksi Narvaan. Pyydän kiireistä järjestämistä. Juna on lähetettävä Tallinnasta. Sitäpaitsi pyydän järjestämään yhden panssarijunan lähettämisen mahdollisimman pian Narvaan.»

Sittenkuin kenraali *Wetzeriltä* oli samana päivänä saapunut vahvistus kenraali *Laidonerin* määräykseen, antoi eversti *Ekström* helmikuun 22 p:nä päiväkäskyssään N:o 43 seuraavat käskyt:

»1 §.

Kenraalien *Laidonerin* ja *Wetzerin* määräyksestä lähtevät rykmentin kaikki komppaniat, tiedusteluosasto, ratsastava konekivääriosasto, sairashoito-osasto ja soittokunta tänään klo 3,30 ip. avustamaan Narvan kaupunkia, jota vastaan vihollinen suurin voimin on hyökännyt.

2 §.

1. ja 2. patteri lähtevät huomenna niin varhain kuin suinkin.»

Kenttäkeittiöstä jaetaan sotilaille soppaa rautatiematkalla.

Bolshevikit tekivätkin 22 p:nä suuren hyökkäyksen Narvaa vastaan, jota samaan aikaan pommitettiin. Kaupunkiin putosi n. 1.000 pommia ja shrapnellia. Vihollinen ryhtyi seitsemän kertaa rynnäkköön, mutta joka paikassa virolaiset jaksoivat vielä ajaa sen suurin tappioin takaisin.

Helmikuun 24 p:nä 4:s komppania, tykistö ja ratsastava konekivääriJoukkue marssivat Korfista kapteeni *Franzonin* päällikkyyden alaisina Auveren kautta Kriushin kylään Narovajoen rannalle, jossa kiivaita taisteluja riehui jatkuen yhä yltyvällä voimalla. Suomalaiset joukot ottivat niihin menestyksellä osaa. Vihollisen kaikki hyökkäykset lyötiin takaisin ja sen asemia pommitettiin.

2:nen ja 5:s komppania sekä tiedustelijat marssivat pataljoonan v. t. komentajan, ratsumestari *Varmavuoren* johdolla Narvan Joensuuhun, jonka luona ne ottivat menestyksellä osaa taisteluihin Narovajoen itäpuolisten kylien omistuksesta.

1:nen ja 3:s komppania sekä räjähdyskomennuskunta jäivät Repnikiin rykmentin esikunnan, soittokunnan ja sairashoito-osaston kera. 1:nen komppania ja räjähdyskomennuskunta siirtyivät pian Riigin kylään ja ottivat siellä osaa vihollisten hyökkäysten takaisin torjumiseen.

Bolshevikien ryntäys lyötiin siis kaikkialla nytkin takaisin. Taisteluja Narovajoen linjalla jatkui kuitenkin melkein yhtä mittaa,

joskin toistaiseksi pienemmällä raivolla, kiihtyäkseen taas jonkin ajan kuluttua. Tällä kertaa Suomalaisen Vapaajoukon moraalinen merktys tapausten kulkuun oli epäilemättä paljon suurempi kuin sen käymä taistelu: virolaisten väsyneihin joukkoihin tieto suomalaisten tulosta vaikutti elähdyttävästi, eikä oltu hitaita tiedoittamaan viholliselleкin suomalaisten saapumisesta.

Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko oli siis vielä kerran tehnyt palveluksen Viron armeijalle ja maalle, mutta se jäikin viimeisəksi. Rintamalle lähdön vaientama tyytymättömyys sotilaiden keskuudessa puhkesi jälleen ilmi huomattaessa, että kyseessä oli vain asemataistelu Narvan rintamalla.

Tätä Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon sotilaiden tyytymättömyyttä ja sitä seuranneita tekoja on julkisuudessa arvosteltu erittäin ankarasti, onpa siitä kuultu käytettävän myöskin sanaa »kapina». Joskin sotilaiden käyttäytymistä on mitä jyrkimmin paheksuttava, on sanottava, että kapinoitsija-nimityksen sovelluttaminen miehiin, jotka *vapaaehtoisesti* olivat saapuneet Viroa vapauttamaan, olivat uljaasti ja menestyksellisesti suorittaneet tehtävänsä loppuun vapauttamalla itäosan maata ja syystä tai syyttä katsoivat nyt joutuneensa huonosti kohdelluiksi ja tahtoivat palata kotiin, on aivan kohtuutonta.

Viro oli puhdistettu bolshevikeista melkein joka taholla. Edessä oli niin ollen joko kuolettavan ikävä garnisonielämä jossakin Viron kaupungissa puutteellisissa oloissa tai väsyttävä, suuressa määrin hermoja kysyvä asemataistelu Viron rajoilla. Kumpaakaan niitä varten vapaaehtoiset eivät olleet jättäneet kotiaan. Taistelujen tauottua koti-ikävä ja siihen liittyvä lomakuume olivat levinneet yhä laajemmalle vapaaehtoisten keskuuteen: melkein kaikki olisivat tahtoneet lomaa. Näiden tunnesyiden ohella oli tyytymättömyyteen kaksi pääasiallista syytä: monasti luvattujen palkkojen ja vaatetusrahojen ylijäämän maksun viipyminen ja aikaisemmin esitetty epäonnistunut välikirja, joka vasta helmikuun puolivälissä esitettiin Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon allekirjoitettavaksi, ja josta kiistaa kesti kotiin paluuseen saakka. Rykmentin esikunta vaati sen allekirjoittamista Päätoimikunnan kanslian ja Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunnan kiirehtimänä mitä jyrkimmin jokaiselta vapaaehtoiselta. Puheena olevan välikirja-tekeleen, joka milloinkaan ei ollut joutunut Viron Avustamisen Päätoimikunnan tarkastettavaksi, eikä siis saanut sen hyväksymistä, tarpeettomuutta

ja epäonnistunutta sanamuotoa on edellä selvitetty. Tilannetta ja rahojen viipymisen ja koti-ikävän vuoksi kiihtynyttä mielialaa Vapaajoukon keskuudessa tuntemattomat virastot tulivat allekirjoitusvaatimuksineen heittäneeksi tulta tappuroihin. Kytevä tyytymättömyys leimahti liekkiin. Miestensä mielialaa ymmärtämättömät upseeritkin osaltaan kiihdyttivät heitä uhkaamalla niskuroivia mitä ankarimmilla rangaistuksilla, mikä luonnollisesti oli omiaan yhä enemmän levittämään tyytymättömyyttä.

2:sen patterin korpraali, maisteri *V. Borg* kirjoittaa näistä riitaisuuksista:

»Eversti *Ekströmin* rykmentin majaillessa Rakveressa sattui 2:sessa patterissa ja muissakin osastoissa johdon ja miehistön välillä selkkaus, jota pyydän selostaa jälkimmäisen kannalta katsottuna.

Helmikuun keskivaiheilla esitettiin miehistölle allekirjoitettavaksi tunnettu välikirja, myös niille, jotka olivat sen aikaisemmin tehneet, koska näistä ei ollut luetteloa saatavissa. Tämän sanottiin olevan ainoastaan muodollista laatua, mutta niille, jotka sitä eivät tekisi, ei Viron hallitus myöskään maksaisi mitään korvausta haavoittumisesta tai muusta vahingosta.

Miehistö oli heti vastustavalla kannalla:

1:o koska välikirja oli vanhentunut ja siis merkityksetön. Siinä sanottiin: »— — — sitoudun — — — palvelemaan — — — taistelussa bolshevikeja vastaan siihen saakka, kunnes Viro on niistä puhdistettu *tai* Viron hallitus laskee minut tai retkikunnan pois.» Puhumattakaan Viron historiallisesta alueesta virolainen kielialuekin oli jo vapaa. Tämä selvisi rintamatiedoista ja kartoista. Kenraali *Laidonerin* sähkösanomassa meille Narvan valloituksen jälkeen, eräässä vanhassa päiväkäskyssä ja jossakin poliittisessa banketissa, sanomalehtitietojen mukaan, oli sanottu, että bolshevikit oli poisajettu ja maa vapautettu. Näitä asiakirjoja ei meillä tietenkään enää ollut, niitä ei oltu kansliassakaan säilytetty. Tehtävämme oli siis suoritettu. Väitteemme todettiin oikeaksi myöhemmin, kun kenraali *Laidoner* Viron itsenäisyyspäivänä, helmikuun 24:ntenä, lausui maapäivillä: »Tällä hetkellä on koko Viro vapaa», vaikkakin asema oli viime päivinä huonontunut.

2:o Tämä välikirja koski ainoastaan meidän velvollisuuttamme Viron hallitukseen nähden, jälkimmäinen oli korvausvelvollinen sen sopimuksen mukaan, minkä se oli tehnyt Viron avustustoimikunnan

kanssa, kunhan me vain olimme retkikunnan kirjoissa huolimatta välikirjasta, *etenkin*, koska sitä ei oltu ajoissa meille esitetty, jolloin sen tietysti olisimme allekirjoittaneet. Nythän olisimme voineet olla jo vaikka invalideina Suomeen lähetettyjä, eikä mikään sopimusten kirjoittaminen meidän puoleltamme enää olisi tullut kysymykseenkään.

3:o Ei oltu täytetty monta kertaa annettuja lupauksia uusien manttelien hankkimisesta, vaan olimme (erikoisesti juuri puhelinkomppania ja siitä muodostetut patterit) saaneet koko ajan kulkea peräti likaisissa ja risaisissa venäläisissä shinelleissä, joiden pitäminen oli meille alentavaa. Niistä oli meitä veloitettu 240 markalla, vaikka hinta sitten alennettiin 100 markkaan; itse arvioimme ne 5 markan arvoisiksi, mutta sitäkään niistä ei saanut, jos koetti myydä. Toisista vaatetusesineistä oli veloitettu enemmän kuin alussa luvattiin. Koska olimme kokeneet, kuinka huonosti virolaiset täyttävät sopimuksensa, emme me enää allekirjoittaisi mitään välikirjaa.

4:o Johdolla tai upseeristolla oli ilmeisesti aikomus väärin tulkita välikirjan sisällystä.

Tähän upseerit vastasivat:

1:o Me emme määrää Viron alueen rajoja, ja lisäksi on vielä sisäisiä bolshevikeja jäljellä.

2:o Vaikka Viro olisikin bolshevikeista puhdistettu, emme me ole vapaat tehtävämme täyttämisestä, ennenkuin Viron hallitus päästää meidät pois. Upseerit väittivät edelleen, että välipuhe on niin ymmärrettävä, että olimme vapaat vasta sitten, kun Viro oli bolshevikeista vapaa *ja* Viron hallitus vapauttaisi meidät, vaikka erityisesti näytimme, että välipuheessa oli *tai*.

3:o Vaikka tulkintamme olisikin oikea, emme suin päin saisi lähteä kotiin, kun katsoimme maan puhdistetuksi. Tämän myönsimme, mutta väitimme olevamme oikeutettuja vaatimaan kotiin lähtöä sitä haluaville ja muille *uusia välikirjoja*. Edellistä emme vielä olleet vaatineet, mutta meistä vanhentuneiden välikirjojen allekirjoittaminen oli merkitystä vailla, ja kun siihen siitä huolimatta tahdottiin pakottaa, olimme vakuutettuja, että se tapahtui epärehellisissä tarkoituksissa.

Kävin rykmentin esikunnassa tiedustamassa, mitä kaikki tämä merkitsi. Siellä selitettiin, että näitä sitoumuksia vaadittiin koko rykmentiltä, jotta Viron hallitus olisi velvollinen antamaan lupaamansa vahingonkorvauksen haavoittuneille ja kaatuneiden omai-

sille. Ikäänkuin meidän myöhäisempi toimintamme voisi jotakin vaikuttaa jo velvollisuutensa täyttäneiden vainajien ja Viron hallituksen välisiin suhteisiin! Tämmöistä palturia tyhmät upseerit koettavat syöttää sotilaille.»

Epäluulo, että vanhentuneen välikirjan esittäminen ja allekirjoitusvaatimus kätkivät taakseen joitakin hämäriä suunnitelmia vapaaehtoisten käyttämiseksi Inkerinmaan tai jonkin muun vieraan alueen valtaamiseen *ilman*, että heille annettiin tilaisuutta palata kotiinsa tai kirjoittaa *uudet välikirjat*, oli syöpynyt syvälle miehistön mieleen. Olemme täysin vakuutettuja, että tämä ei ollut upseeriston tarkoitus. Ylempää tuleva painostus määräsi epäilemättä sen esiytymisen tässä kysymyksessä miehistöä vastaan. Upseerien esittämistä vastaväitteistä ensimmäinen on jälkimmäiseltä osaltaan aivan väärä. Viron hallituksen ja Viron Avustamisen Päätoimikunnan välinen sopimus nimenomaan kieltää suomalaisia vapaaehtoisia millään tavoin sekautumasta Viron sisäpolitiikkaan.

Välikirja oli alunperin tarkoitettu vain Päätoimikunnan ja sotilaiden väliseksi, joskaan se ei käy ilmi sen sanamuodosta, joten vapaaehtoisten pelko, että *Viron hallitus* voisi käyttää sitä aseena heitä vastaan, oli turha. Ensimmäiseen Suomalaiseen Vapaajoukkoon nähden oli tämä välikirja kuitenkin jo tällöin epäilemättä *vanhentunut*. Pian se oli sitä myös Pohjan Poikain rykmenttiin nähden. Viron Avustamisen Päätoimikunta ryhtyikin heti, kun Viro oli puhdistettu bolshevikeista, neuvotteluihin Viron hallituksen kanssa uusien sopimusten teosta. Sekin katsoi siis, että aikaisempi sopimus ja sen kera välikirja olivat jo vanhentuneita. Asiain tällä kannalla ollessa oli mieletöntä vaatia sotilaita allekirjoittamaan vanhaa välikirjaa, kun he kerran eivät tahtoneet sitä. Olisi ollut tyynesti odotettava asiain kehittymistä ja ilmoitettava sotilaille, että Viron hallituksen kanssa keskustelut uuden sopimuksen teosta olivat käynnissä. Silloin tämä valitettava selkkaus onnettomine seurauksineen olisi arvattavasti välttynyt.

Yksi psykologinen syy on vielä olemassa Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon sotilaiden kyllästymiseen Virossa oloon. He saivat sanomalehdistä lukea niistä juhlallisuuksista ja sydämellisistä tervetuliaistoivotuksista, jotka tulivat Pohjan Poikain rykmentin osaksi, ennenkuin se vielä oli saapunut edes rintamalle. Verratessaan sitä kaikkea heidän osakseen Tallinnassa ja Itä-Virossa tulleeseen kohteluun he luonnollisesti katkeroittuivat. Olivathan

he täyttäneet tehtävänsä niin hyvin ja nopeasti kuin suinkin voitiin vaatia. Mutta juhlallisuuksista he olivat jääneet melkein osattomiksi, etenkin alipäällystö ja miehistö. Tämä ei luonnollisesti ollut omiaan solmimaan lähempää, luottamuksellista suhdetta Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon sotilaiden ja maan asujanten välille.

Tyytymättömyys oli ensin puhjennut 2:sessa komppaniassa ja sitten muissakin Vapaajoukon osastoissa. Pian eversti *Ekström* sai alipäälliköiltään toiselta toisensa jälkeen sanoman, että miehistö oli kieltäytynyt allekirjoittamasta välikirjaa ja uhkasi palata kotiin. Vain 4:nnen komppanian, 2:sen patterin ja räjähdyskomennuskunnan miehistö pysyi täysin rauhallisena. Niillä oli Kriushin luona ja Riigissä mieluista työtä, joten upseerien ja sotilaiden entinen hyvä suhde oli vähitellen taistelujen kuluessa palannut. Sotilaiden esiytyminen vaikutti päällystöön erittäin masentavasti, m. m. majuri *Kanerva* pyysi eroa 2:sen pataljoonan komentajan virasta.

Tiedusteluosaston vastaus allekirjoitusvaatimukseen on tälle urhoolliselle pikku joukolle luonteenomainen:

»Rakvere helmikuun 17 p:nä.

Rykmentin Komentajalle.

Määräyksenne mukaan olen ehdottanut miehilleni välikirjan allekirjoittamista. He ovat sitä mieltä, että kirjoittavat alle ainoastaan siinä tapauksessa, että pääsevät taisteluun, mutta silloinkin vain sillä ehdolla, että pyyhitään pois väärä, käsittämätön sanamuoto: »tai Viron hallitus laskee minut tai retkikunnan pois.» He ovat valmiit seuraamaan Rykmentin Komentajaa taisteluissa mihin vain mutta kun taistelut ovat loppuneet, haluavat he päästä kotiin.

Ratsumestari *Varmavuori*.»

Eversti *Ekström* koetti rauhoittaa kiihtyneitä mieliä rintamalla olevissa komppanioissa onnistuenkin siinä useimmissa tapauksissa. Mutta useat, katkeroittuneina heihin kohdistetuista syytöksistä ja uhkauksista sekä täyttämättömistä lupauksista, tahtoivat heti päästä kotimaahan.

Maaliskuun 1 p:nä 2:nen komppania, jolle eversti *Ekström* oli selittänyt, että sillä oli oikeus lähteä pois, ellei halunnut olla paikoillaan, jätti asemansa ja matkusti Rakveren kautta Tallinnaan, jossa osa siitä liittyi desanttijoukkoihin toisen osan palatessa suoraan kotimaahan. Komppanian malttamatonta ja omavaltaista menettelyä

on mitä ankarimmin moitittava. Mutta siihen kuuluneet sotilaat saivat myös ankaran rangaistuksen: Päätoimikunnan päätöksen mukaan heille ei maksettu vaatetusrahojen ylijäämää. Mutta enemmän kuin tämä aineellinen vahinko painaa vaa'assa se varjo, joka täten laskeutui urhoollisesti ja kunnialla taistelleen 2:sen komppanian nimen ylle.

Muut komppaniat jäivät Viroon, mutta pyysivät päästä kotimaahan. Repnikiin majoitetut osastot Ensimmäistä Suomalaista Vapaajoukkoa olivat esikunnan kera siirtyneet Narvan Joensuuhun helmikuun 28 p:nä. Kaupungin garnisonipäällikkönä toimi ratsumestari *Varmavuori*.

2:sen komppanian lähdettyä kotimatkalle 1:nen komppania vetäytyi Riigin kylästä Repnikiin. Räjähdyskomennuskunta luutnantti *Aulon* johdolla pysyi asemissaan Riigissä. Sen asestuksena oli 4 granaatin- ja 2 miinanheittäjää, joita se sai koetella Riigissä pari kertaa, viimeksi maaliskuun 4 p:nä, jolloin eversti *Ekström* sai seuraavan tiedonannon:

»Taisteluraportti.

Tänään klo 10 ap. joutui Riigin kylään sijoitettu virolainen joukko-osasto kosketuksiin vihollisen kanssa Narovajoen itäpuolella j a peräytyi asemiin joen länsipuolelle.

Virolaisten päällikön pyynnöstä koko osastoni ryhtyi ampumaan ja kehitti miina- ja granaattitulen aina 1.300 m. etäisyydelle Narovajoen itäpuolelle, jonka jälkeen etuvartiot voivat palata joen yli entisille paikoilleen.

Miehistöni osoitti täyttä taisteluvalmiutta.

Onni Aulo.
Luutnantti.«

Kriushissa taistelevat joukot suorittivat niinikään tehtävänsä loppuun kunnialla lukuunottamatta 1:stä patteria, jonka tykit ja ampumatarpeet luovutettiin 2:selle patterille miehistön tyytymättömyyden ja lomahalun takia.

Narvan Joensuussa annetussa päiväkäskyssä N:o 50 (8. 3.) eversti *Ekström* lausuu:

»2:sen patterin, 4:nnen komppanian, R. B. M. G. Zugin ja Räjähdyskomppanian päällystölle ja miehistölle, jotka uhrautuvaisuudella ja ymmärryksellä sekä hyvällä kurilla ovat saavuttaneet täyden hyväksymiseni suorittamalla palvelustehtävänsä huolellisesti etulinjalla, lausun minä lämpimät kiitokseni.»

Oli ilmeistä, että koko rykmentti kaipasi lepoa. Kenraali *Laidonerin*, Päätoimikunnan ja eversti *Ekströmin* välillä asian johdosta käydyissä neuvotteluissa päätettiin Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko viipymättä viedä Suomeen lomalle, jonka jälkeen sen piti uudelleen järjestettynä ja täydennettynä palata Viroon.

Vapaajoukko luovutti käskyn saatuaan aseensa ja ampumatarpeensa Viron sotilasviranomaisille ja vetäytyi etulinjoilta virolaisten joukkojen asetuttua tilalle. Lähtöpäiväksi määrättiin maaliskuun 12:s. Kapteeni *Franzonin* aie lienee ollut irtautua pattereineen Ensimmäisestä Suomalaisesta Vapaajoukosta ja jäädä Viroon. Miehistölle annettiin kuitenkin eversti *Ekströmin* vaatimuksesta oikeus itse ratkaista, seuraisiko se muiden kera kotimaahan vai jäisikö edelleen Viroon. Suurin osa äänesti poislähtöä, joten tämäkin patteri, jota vieraat upseerit olivat kiittäneet Viron parhaaksi, hajautui. Muiden mukana lähti kotimatkalle vasta Suomesta saapunut 3:s, n. s. *Hiukan* patteri ampumatta laukaustakaan.

Eversti *Ekström* sai rykmentin lähtiessä vastaanottaa seuraavan kirjelmän:

»Suomalaisen vapaaehtoisen pataljoonan komentajalle,
eversti *Ekströmille*.

Teidän Virumaan rintamalta lähtönne johdosta pidän velvollisuutenani Teille, kaikille pataljoonanne upseereille, lääkäreille, laupeudensisarille, virkamiehille ja urhoollisille sotilaille koko Virumaan rintaman nimessä ilmaista kaikkein suurinta kiitollisuutta siitä voimakkaasta avusta, jota Virumaan rintamalle ja koko Virolle olette antaneet Virumaata puhdistettaessa punaisista. Olkoon Teidän tukenne varmana panttina kahden veljeskansan hyvän välin lujenemisesta.

Virumaan rintaman komentaja
Kenraalimajuri *Tönisson*.
Esikuntapäällikkö.
Everstiluutnantti *Reek*.

Vaivara maaliskuussa 1919.
N:o 208.»

Päiväkäskyssä N:o 54 eversti *Ekström* lausui maaliskuun 12 p:nä:

»Päällystö, alipäällystö ja miehistö!

Kotimatkamme on alkanut. Taistelukentällä olette te tuottaneet kunniaa suomalaiselle sotilasmaineelle. Näyttäkää myöskin

nyt, että te kotimatkalla noudattaen kuria ja kaikin puolin mallikelpoisesti käyttäytyen lujitatte sitä mainetta, jonka te urhoollisina sotureina olette saaneet.

Todellisen soturin velvollisuus on osoittaa itsearvostelukykyä, harkitsevaisuutta ja itsensä hallitsemista silloinkin, kun ei olla palveluksessa.

Jättäkäämme siis kunnialla veljesmaamme ja arvokkuudella saapukaamme kotimaahamme.»

Vapaajoukon viimeinen paraati Tallinnassa. Ratsain eversti *Ekström*.

Rykmentti tuli Rakvereen 12 p:nä ja jatkoi seuraavana iltana matkaa Tallinnaan, josta toivottiin heti voitavan jatkaa matkaa yli lahden. Olo siellä tuli kuitenkin pitempiaikaiseksi kaikenlaisten järjestelytoimien vuoksi. Tallinnassa eversti *Ekström* tarkasti rykmenttinsä viimeisen kerran sen asunnon, Liivakasarmin edustalla maaliskuun 16 p:nä klo 10 ap.

Tallinnan baltilaiset naiset lahjoittivat eversti *Ekströmille* kauniin sini-valkoisen lipun, keskellä Suomen vaakuna ja vasemmassa yläkulmassa kirjoitus: »Reval — Wesenberg — Lagena — Narva — 1919» kiitollisuuden osoitukseksi rykmentin toiminnasta Pohjois-Viron vapauttamiseksi bolshevikeista.

Tallinnassa annettujen päiväkäskyjen sisällöstä mainittakoon:

Päiväkäsky N:o 57 (17. 3.):

»Upseerit, alipäällystö ja miehistö!

Retkemme on tällä kertaa päättynyt. Venäläinen bolshevismi, joka myöskin etelästä päin on koettanut tuoda propagandaansa, on täällä tavannut vahvan vastuksen, samalla kuin te olette auttaneet,

että onnellisemmat ja rauhallisemmat olot nyt vallitsevat veljesmaassamme Virossa.

Teidän työllänne on ollut suuri vaikutus ihmisyydelle ja länsimaiselle sivistykselle. Se on myöskin sanan parhaimmassa merkityksessä isänmaallinen.

Eversti *Ekström* ratsastaa Tallinnan satamalaiturilta »Väinämöisen» kannelle.

Tahdon vielä kerran kiittää teitä taistelukentillä näyttämistänne sankariteoista, palveluksessa osoittamastanne tottelevaisuudesta sekä siitä, että aina mielihyvällä olette seuranneet minua taisteluihin; minä olen aina muistava urhoollisia sotureitani rakkaudella ja kiitollisuudella. *Ekström.*»

Päiväkäsky N:o 61 (21. 3.):

»3 §.

Rykmenttini tulee lähitulevaisuudessa uudelleen muodostettavaksi, ja ilmoitetaan asiasta sanomalehdissä kaikille, jotka uudelleen

haluavat liittyä johdettavikseni. Alaikäisiä ja naisia ei oteta vastaan. Suojeluskunnan suositus, lääkärin todistus ja sopimusten allekirjoittaminen ovat välttämättömiä ehtoja.»

Vihdoin maaliskuun 22 p:nä Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko nousi jäänmurtaja »Väinämöisen» kannelle kotimaahan matkatakseen.

Hiljaa »Väinämöinen» erkani äänettömästä ja tyhjästä laiturista suunnaten kulkunsa sataman suuta kohden. Raskaan työnsä kunnialla suorittaneet sankarit jättivät Viron helpotuksesta huokaisten.

»Väinämöinen» saapuu kotimaan rantaan.

Kotimaahan paloi mieli. — Kotiin! Kotimaan rantaa tähyiltiin jo kaukaa, ja liikutus pyrki mieleen rakkaiden rantojen ilmestyessä näköpiiriin.

»Oi kallis kotimaa, Suomi sulo pohjola!»

Laivan saapuessa Helsingin satamaan eversti *Ekström* hyvästeli erikseen jokaista joukko-osastoaan kiittäen niitä uskollisesta asetoveruudesta. Todellista kaipausta tuntien upseerit ja sotilaat erosivat toisistaan. Kaikki keskinäiset riitaisuudet oli kuin pois pyyhkäisty. Monista vaivoista ja puutteellisuuksista huolimatta, joita retken kuluessa niin runsain määrin oli jokaisen vapaaehtoisen osaksi tullut, voitiin nyt, kun kaikki oli ohi, mielihyvin katsoa taapäin: suureen, pysyvään historialliseen työhön.

Nyt hajautuessaan Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko hajosi ainiaaksi. Vielä pitkän aikaa sen esikunta tosin työskenteli Helsingissä odottaen vain Viron hallituksen ja Viron Avustamisen Päätoimikunnan välillä käytyjen, uusia sopimuksia koskevien neuvottelujen suotuisaa ratkaisua kootakseen uudelleen rykmentin entistä ehompana. Mutta myönteistä päätöstä ei milloinkaan saavutettu. Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon lyhyt, mutta kunniakas historia oli päättynyt.

Eversti *Ekströmin* suhde miehistöön oli kaiken aikaa mitä parhain. Miehistö jumaloi häntä ja luotti häneen sokeasti. Eräs Vapaajoukon sotilas kirjoittaa everstistään:

»Eversti *Ekströmistä* pitäisi oikeastaan kirjoittaa sankari-heksametrissa, sillä proosassa tuntuvat ylistyslauseet ylen teennäisiltä — ja muuta kuin ylistystä ei voi kirjoittaa everstistä kukaan, jolla on ollut ilo taistella hänen johdollaan.

Kohta ensi näkemältä hän teki sympaattisen vaikutuksen. Joulukuun loppupuolella 1918, jolloin alettiin värvätä miehiä Viroon, näin hänet ensimmäisen kerran Vanhalla Ylioppilastalolla Helsingissä. Istuskelin seurusteluhuoneessa, kun ovi avautui ja sotilaspukuinen, lyhytvartaloinen, tanakka mies astui huoneeseen pienen seurueen ympäröimänä. Huomioni kiintyi heti harvinaisen jaloihin kasvonpiirteisiin: suora, korkea otsa, lievästi kyömy nenä, jämeä leuka. Ystävälliset, harmaat silmät ja hänen miellyttävä hymynsä ovat omiaan voittamaan sydämiä puolelleen.

Kun pääsimme Viroon ja sain nähdä eversti *Ekströmin* miehiään johtamassa, kävi ihailuni yhä suuremmaksi. Hänessä ovat ruumiistuneina kaikki maskuliiniset hyveet, joita sotilas pitää arvossa: rohkeus, harkitsevaisuus ja varmuus. Hän ei häikäillyt itse asettua vihollisen maalitauluksi, mutta hän ei kuitenkaan suotta pannut miehiään vaaraan. Hänen varmuudestaan näin monta todistusta. Kun Loksassa esim. piti katkaista puhelinjohto, valmistautui eräs mies kiipeämään tolppaan, mutta eversti viittasi hänet pysymään alallaan, otti kiväärin sotilaalta ja ampui porsliinisen »kupin» rikki. Jos hän näin »kokoontuneen miehistön edessä» olisi ampunut harhaan — mikä venäläisellä kiväärillä saattaa helposti sattua — olisi hänen auktoriteettinsa mennyt monta tuumaa alaspäin. Juuri tuo varmuus kaikessa, käyttäytymisestä ratsastamiseen asti — se antoi hänelle sädekehän, joka teki miehet johtajastaan ylpeiksi.

Muistan, miten retkikuntaan ilmoittautuessa jokainen halusi liittyä *Kalmin* joukkoihin — meillä suomalaisillahan on, herraparatkoon, vereen imeytynyt kammo kaikkea ruotsalaista kohtaan. Mutta pian miehet oppivat eversti *Ekströmiä* ihailemaan, ja kun he näkivät, miten hän koetti pitää huolta heidän hyvinvoinnistaan, muuttui ihailu sydämelliseksi kiintymykseksi. Hän kävi maistelemassa ruokia, kyseli, ovatko kaikki tyytyväisiä. Kun Narvasta palatessamme meidät oli hälyytetty — muuten aivan turhaan — Korfin asemalta Auveren kylään torjumaan bolshevikien hyökkäystä,

jätettiin meidät ulkosalle pakkaseen seisomaan. Silloin eversti saapui paikalle:

— Kuka on miehet tänne kylmään jättänyt? Sisään, mars mars!

Eversti *Ekström* on monasti vakuuttanut, että hän oli suomalaisiin poikiinsa tyytyväinen. Me voimme lisätä: ja pojat olivat sangen tyytyväisiä häneen.»

Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon merkitys on yleisessä tietoisuudessa jäänyt verrattain hämäräksi Pohjan Poikain myöhempien urotekojen rinnalla. Kaikkine puutteineen ja vikoineen on Ensimmäisellä Suomalaisella Vapaajoukolla kuitenkin Pohjan Poikain rykmentin rinnalla ollut erikoinen asemansa, oma suuri historiallinen tehtävänsä, jonka se suoritti todellisella suomalaisella alttiudella, päättäväisyydellä ja uljuudella.

Isänmaa, Suomi, voi täydellä syyllä *ylpeillä* urheista, voitokkaista pojistaan, jotka Ensimmäisenä Suomalaisena Vapaajoukkona hankkivat isänmaansa nimelle *kunniaa* ja *arvonantoa* ja ansaitsivat itselleen *sankarimaineen.*

POHJAN POJAT

(KARTTA N:o 3.)

1. Helsingissä, Tallinnassa, Tapassa ja Tartossa.

Rykmentin esivaiheista on jo tehty selkoa teoksen toisessa osassa.

Heti senjälkeen, kun kaikki tarpeelliset neuvottelut Viron Avustamisen Päätoimikunnan ja sen eri elimien kanssa oli suoritettu ja sopimukset tehty, ryhtyi everstiluutnantti *Kalm* suurella innolla ja tarmolla rykmenttinsä muodostamiseen. Hän julkaisi tammikuun 7 p:nä ensimmäisen päiväkäskynsä Pohjan Pojille. Sen sisällöstä mainittakoon:

»1. §.

Lähipäivinä lähtevät Pohjan Pojat, vapaaehtoinen suomalainen rykmentti, meren yli Viroon veljeskansaamme auttamaan. Taistelumme on yhteinen: ryssää ja bolshevistista rosvovaltaa vastaan.

On tapahtunut käänne. Pohjolassa ankarassa taistelussa terästyneinä ja vapautemme voittaneina nyt samoamme etelää kohden sinne, josta esi-isämme tuhat vuotta sitten tulivat Suomen niemelle. Meidän on osotettava lopultakin raja ryssäin anastushalulle. Jääkarhun voimalla iskekäämme, Pohjan Pojat!

Suurta työtä lähdemme suorittamaan. Tehtävämme on vaikea. Siksi kaikki voimamme jännittäkäämme! Oikea soturi löytää suurimman nautintonsa, ihanimman ilonsa taistelussa vääryyttä vastaan, voittaessaan verivihollisensa, ja vapauttaessaan veljensä orjan kahleista. Rohkeita, uhrautuvaisia, velvollisuudentuntoisia ja vaatimattomia olkoon Pohjan Poikain soturit. Semmoisena rykmenttimme kykenee suorittamaan suuren tehtävänsä ja tekemään nimestään kunnioitetun, rakastetun — pelätyn — ikimuistettavan.

Viekäämme suomalaisen nimi tällaisena Suomen lahden eteläpuolelle!»

Rykmentin muodostusajoilta kertoo Pohjan Poikain 1:sen pataljoonan komentaja, jääkärivänrikki *Erkki Hannula* seuraavaa:

»Ilmoittautuessani joulukuun 30 p:nä 1918 eversti *Kalmille* liittyäkseni hänen johdollaan Viron vapaussotaan osaaottaviin joukkoihin oli Pohjan Poikain rykmentti vielä aivan alullaan. Se johtui ensinnäkin siitä, että majuri *Ekströmin* johdossa oleva Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko, jonka muodostaminen oli aikaisemmin aloitettu, oli ensin saatava valmiiksi, varustetuksi ja lähetetyksi rintamalle. Toiseksi vapaaehtoisten värväys maassa ei vielä ollut ehtinyt tuottaa tarpeeksi tuloksia. Yksi melkein täysilukuinen komppania oli kuitenkin jo muodostettu ja järjestetty. Sen pääosana oli Tampereen ja lähiseutujen suojeluskuntalaisista kokoonpantu, ensimmäinen *Kalmin* johtoon liittynyt suurempi, yhtenäinen joukko. Tämä komppania täydennettiin sitten pääasiallisesti Porvoon ja Turun seuduilta saapuneilla vapaaehtoisilla, joten se jo tammikuun alkupäivinä oli saanut vakiutuneen muodon tullen näin Pohjan Poikain 1:seksi komppaniaksi. Suurin ansio tästä järjestämistyöstä tulee komppanian silloiselle vääpelille, *Väinö Havaalle*, joka pani heti alulle säännöllisen palveluksen ulkoharjoituksineen, oppitunteineen y. m. s.

Tammikuun 3 p:nä määrättiin minut tämän komppanian päälliköksi. Ilahduttavaa oli todeta, kuinka miehistö alusta alkaen tottui sotilaalliseen kuriin, täsmällisyyteen ja järjestykseen, jotka heti saatettiin voimaan melkein yhtä ankarina kuin konsanaan vakinaisessa väessä. Ne ulotettiin sitten koko pataljoonaan. Kun komppanioiden päällikköinä — K. K. K:ta lukuunottamatta — oli pelkästään jääkäriupseereja, saattoi tämä kuri syrjäisestä tuntua ehkä liian »preussilaiselta», jos otti huomioon joukon vapaaehtoisuuden. Mutta kun kieltämättä juuri sotilaskuri on vapaaehtoisten joukkojen pahimpia kompastuskiviä, tahdon heti alussa painostaa tätä seikkaa, koska se muodosti yhden tärkeimmistä edellytyksistä pataljoonan sittemmin niin menestykselliselle taistelutoiminnalle. Ilahduttavaa oli myös, että tämän kurin ylläpitämiseksi harvoin tarvitsi vedota kirjalliseen sitoumukseen; kuuliaisuusrikokset olivat koko pataljoonan olemassaolon aikana aivan harvinaisia.

Niille vapaaehtoisille, jotka jo joulukuussa olivat saapuneet Helsinkiin liittyäkseen eversti *Kalmin* joukkoon, aika alkoi luonnollisesti lähtöä odotellessa käydä pitkäksi. Kaikkien mieli paloi rinta-

malle. Jonkin verran kärsimättömyyttä olikin havaittavissa, etenkin nähtäessä majuri *Ekströmin* joukkojen valmistautuvan lähtemään. Lisäksi rahakysymys tuotti useimmille vaikeuksia.

Majoitus ja muonitus olivat luonnollisesti vapaat, mutta mitään palkkoja ei tietenkään vielä voitu maksaa, niinkauankuin joukko oli järjestämättä, koska se olisi aiheuttanut arveluttavaa sekaannusta tileissä. Niille, jotka olivat allekirjoittaneet sitoumuksen ja viety kantakirjoihin, maksettiin kullekin Smk. 300: — siitä 2.000 markan määrästä, joka oli varattu jokaiselle vaatetusta ja varustusta varten. Tämä summa maksettiin kokonaisuudessaan rahassa upseereille. Alipäällystölle ja miehistölle annettiin sitävastoin vain mainittu 300 markan erä rahassa etukäteen, ylijäämä vaatetuksen ja varustusten (jotka sotilaat — aseita lukuunottamatta — saivat omikseen) arvon tultua vähennetyksi koko summasta maksettiin sitten Suomeen palattua. Eversti *Kalmin* erikoisella luvalla voitiin vaatetusraha poikkeustapauksessa suorittaa kokonaan etukäteen myös muille kuin upseereille. Viron Avustamisen Päätoimikunta suunnitteli alussa myös, että alipäällystölle ja miehistölle maksettaisiin, niinkauankuin sotaretki kestäisi, vain 25 % palkasta käteisellä ja muu osa talletettaisiin kunkin nimelle pankkiin nostettavaksi Suomeen palattua. Tämä ehdotus, joka periaatteessa olisi monessakin suhteessa epäilemättä ollut hyödyllinen, herätti kuitenkin niin yleistä vastustusta, että siitä oli luovuttava. Sitäpaitsi olisi sen toteuttaminen varmaankin kohdannut suuria vaikeuksia ja aiheuttanut kaikenlaista sekaannusta loppuselvityksessä.

Se vähäinen kärsimättömyys ja tyytymättömyys, jota yllämainituista syistä oli olemassa, hälveni kuitenkin pian, kun Pohjan Poikain joukkoa ryhdyttiin lopullisesti järjestämään. *Ekströmin* joukkojen lähdettyä Viroon Päätoimikunta saattoi nyt kiinnittää enimmän huomionsa Pohjan Poikain saattamiseen lähtökuntoon, vaatettamiseen ja varustamiseen. Niiden tietojen nojalla, joita maaseudulta saatiin odotettavasta vapaaehtoismäärästä, eversti *Kalm* saattoi laatia lopullisen suunnitelman joukkonsa kokoonpanoa varten. Kokonaisuudessaan se tuli esiytymään rykmenttinä, jonka 2 jalkaväkipataljoonaa, patteristo ja sen yhteydessä oleva räjähdyskomennuskunta, hiihtokomppania, pieni ratsuosasto ja tiedonantoosasto sekä ambulanssi muodostivat. Kokoonpanoltaan joukko ei siis ollut rykmentti varsinaisessa merkityksessä, vaan oikeammin pieni, kevyt brigadi. Nimitys »Pohjan Pojat» lienee eversti *Kalmin*

keksimä. Pohjan Poikain yhteinen merkki, vasempaan hihaan neulottu valkea jääkarhun pää sinisellä pohjalla oli taas taiteilija *J. Alasen* suunnittelema.

Tammikuun 7 p:nä minä jätin 1:sen komppanian johdon. Sain silloin määräyksen muodostaa 1:sen pataljoonan, jonka komentajaksi sitten jäin pysyväisesti. Pataljoonan muodostamisessa pidin mallina tavallisen suomalaisen jalkaväkipataljoonan silloista kokoonpanoa ja määrävahvuutta. Pataljoonan muodostivat näin ollen esikunta, 3 jalkaväkikomppaniaa ja 1 konekiväärikomppania. Tämän kokoonpanon eversti *Kalm* hyväksyi, ja 2:nen pataljoona järjestettiin sitten samalla tavalla.

Vapaaehtoisia oli jo kertynyt melkoinen määrä, ja yhä uusia joukkoja saapui joka junalla. Aliupseeri muutaman miehen kanssa oli aina vastassa rautatienasemalla opastaakseen tulokkaat ilmoittautumiskansliaan Vanhalle Ylioppilastalolle, jossa myös rykmentin esikunta oli. Sieltä heidät ohjattiin sitten pataljoonan esikuntaan, jossa heidät määrättiin eri komppanioihin. Pataljoona oli majoitettuna Uudenmaan kasarmiin Liisankadun varrelle.

Pataljoonan muodostaminen tapahtui nopeasti. 1:nen komppania oli, kuten mainittu, jo valmis. 2:nen komppania tuli melkein ensi päivinä täysilukuiseksi. Upseeristoa, siihen luettuna jääkärivääpelit, alkoi myös olla ensi tarpeeseen. Konekiväärikoulutusta saaneet ja muuten halukkaat ja sopivat miehet valittiin erilleen ja koottiin konekiväärikomppaniaan, joka myös nopeasti täyttyi. Sopivan päällikön saanti tälle tärkeälle komppanialle tuotti kuitenkin vaikeuksia.

3:tta komppaniaa ei vielä täytetty, koska Viipurista odotettiin suunnilleen komppanian suuruista, suojeluskuntalaisista kokoonpantua joukkoa, jota järjestämään jääkärivänrikki *Einari Marttinen* oli lähtenyt. Komppanian sisäinen toiminta pantiin kuitenkin alkuun, sen toimisto järjestettiin, tarpeellinen toimitushenkilökunta asetettiin, jotta tämä puoli olisi valmis viipurilaisen joukon saapuessa, ja jonkinverran miehistöä ja alipäällystöä sijoitettiin komppaniaan. Aliupseereja pataljoona sai yli tarpeen, joten oli valikoimisen varaa.

Muutaman päivän kuluttua pataljoona oli täysilukuinen, eikä voinut enää ottaa vastaan alipäällystöä eikä miehistöä, joten nyt alettiin muodostaa 2:sta pataljoonaa, joka majoituspaikakseen oli saanut Meriväen kasarmin Katajanokalta.

Upseereista vain oli puute, vaikka pataljoonalla oli kyllä joukkuepäälliköiksi kykeneviä vääpeleitä. Upseerien valinnassa eversti *Kalm* oli muuten erittäin tarkka hyläten monta, joiden tarkoitusperien rehellisyyttä saattoi epäillä. Mitä muuten alipäällystön ja miehistön laatuun tulee, oli se melkein kauttaaltaan vapaussotaan osaaottanutta, enimmäkseen suojeluskuntalaisia tai suojeluskuntien välityksellä ilmoittautuneita. Kaikki epäilyttävät henkilöt karsittiin heti armotta pois, niinpiankuin niitä ilmestyi. Iältään miehistö oli yleensä verrattain nuorta, mikä ilmenee siitäkin, että enemmän kuin kolmasosa pataljoonan alipäällystöstä ja miehistöstä seuraavana keväänä oli kutsunnanalaisia. Asevelvollisuutensa suorittaneita, äsken vakinaisesta väestä vapautettuja — etenkin aliupseereja — oli myöskin huomattava osa. Olipa joukossa jo keski-iän yli päässeitä, perheellisiä miehiä, jotka yhteinen innostus oli temmannut mukaan. Alipäällystö oli yleensä suorastaan ensiluokkaista, enimmäkseen hyvin harjautunutta, vapaussodassa ja osaksi myöhemmin vakinaisessa väessä koulutettua ja kohonnutta.

Aikaa oli vähän käytettävänä, lähtöä kiirehdittiin. Miehistö oli osaltaan vielä verrattain harjautumatonta. Sen mukaan kuin vapaaehtoisia saapui, joutuivat he senvuoksi heti harjoituksiin ja muuhun palvelukseen. Kiväärejä ei kyllä ollut, ne saatiin vasta Virossa. Mutta harjoiteltiin ainakin ensi alkeita.

Vaatetusta ja varustamista joudutettiin tarmolla. Ottaen huomioon ne vaikeudet, jotka tällaisen vapaaehtoisen yrityksen kuntoonsaattamisessa on, tapahtui varustaminen Pääintendenttuurin puolelta mallikelpoisen nopeasti ja järjestyksessä. Sikäli kuin varuskappaleita saapui pataljoonalle, jaettiin ne heti, ja joukko alkoi vähitellen esiytyä soturiasussa. Vaatetus ja varustus — sama kuin vakinaisessa väessä — oli kauttaaltaan uusi ja moitteeton jalkineita lukuunottamatta. Pataljoonan varustamistyöstä suurin ansio tulee rykmentin v. t. intendentille, liikemies *Lauri Heinoselle*, jonka hartioilla tämä vaikea tehtävä melkein yksinomaan oli.

11 p:n rykmentin päiväkäskyssä määrättiin, että 1:nen pataljoona sekä n. k. yhteysosasto (tilapäinen muodostus, johon kuuluivat ratsuosasto ja tiedonanto-osasto. Niiden lopullinen muodostaminen toimitettiin vasta Virossa, jonka vuoksi ne oli toistaiseksi liitetty yhteen tällä nimityksellä.) lähtisivät Viroon seuraavana aamuna klo 10 »Väinämöisellä».

Saman päivän iltana odotettu viipurilainen joukko saapui jää-

kärivänrikki *Marttisen* johdolla mukanaan lippu, jonka Viipurin naiset lähtöhetkellä olivat s lle lahjoittaneet. Tämä lippu seurasi sitten pataljoonaa sen kaikilla retkillä. Viipurilaiset tulivat olemaan 3:nnen komppanian kantajoukkona, jonka vuoksi komppaniaa myös on kutsuttu »Viipurin komppaniaksi», kun taas 1:nen komppania olisi voinut olla nimeltään »Hämäläiskomppania». 2:nen komppania ja luonnollisesti 1:nen K. K. K. taas oli kokoonpantu eri seuduilta tulleista vapaaehtoisista. Vastatullut joukko oli nyt kiireimmiten yön kuluessa saatava varustetuksi ja miehet viedyiksi kirjoihin.»

Tammikuun 11 p:nä rykmentin eri osastojen vahvuus oli seuraava: 1:nen pataljoona: upseereja 7, aliupseereja 63 ja sotilaita 581; 2:nen pataljoona: upseereja 10, aliupseereja 24 ja sotilaita 86; tykistö: upseereja 6, aliupseereja 26 ja sotilaita 183; yhteysosasto: upseereja 2, aliupseereja 27 ja sotilaita 102.

Lauantaina, tammikuun 11 p:nä, vietettiin Pohjan Poikain lipun juhlalliset vihkiäiset Uudenmaan kasarmin pihalla alkaen klo 9 ap. Koko 1:nen pataljoona oli asettunut neliön muotoon pihamaalle. Everstiluutnantti *Kalmin* saapuessa Valkoisen Kaartin Rykmentin soittokunta soitti »Porilaisten marssin» ja sitten vanhana suomalaisena sotarukouksena käytetyn virren »Minä vaivainen mato ja matkamies».

Senjälkeen opettaja *M. Pihkala* jätti rykmentin komentajalle taiteilija *Alasen* ja hänen rouvansa johdolla valmistetun Pohjan Poikain lipun, joka esittää makaavaa siniristiä valkoisella pohjalla, ristin keskessä valkoinen jääkarhun pää kilpimuotoisella, mustan reunan ympäröimällä sinipohjalla, tangon puoleisessa yläkulmassa keltaiset kirjaimet P. P. Luovuttaessaan sen opettaja *Pihkala* toi perille sen naisryhmän terveiset, joka oli lipun ommellut lausuen m. m. Suomen naisten ja äitien toivovan, että lippu johtaisi Pohjan Poikia voitosta voittoon jalossa taistelussa naisten, lasten ja sorrettujen puolesta.

Everstiluutnantti *Kalmin* kiitettyä rykmenttinsä puolesta lahjan antajia tohtori *Louhivuori* piti puheen Pohjan Pojille Viron Avustamisen Päätoimikunnan puolesta, joka kokonaisuudessaan oli saapunut tilaisuuteen.

Samalla kertaa vihittiin myöskin maisteri *Heikki Klemetin* kirjoittama, säveltämä ja Pohjan Pojille omistama »Malevavirsi». Sitä soitettaessa rykmentti seisoi liikkumatta, miehistö asennossa, upsee-

rit kunniaa tehden. Samallakuin everstiluutnantti *Kalm* päiväkäskyssään N:o 8 ilmoitti »Malevavirren» Pohjan Poikain taistolauluksi, määräsi hän rykmentin juhlamarssiksi maisteri *Klemetin* säveltämän »Pohjan Poikain marssin».

Lähdön hetki koitti seuraavana päivänä 1:selle pataljoonalle ja yhteysosastolle. Jääkärivänrikki *Hannula* kertoo siitä:

»Kun pataljoona 12 p:n aamuna seisoi lähtöä varten järjestyneenä kasarmin pihalla yhdessä yhteysosaston kanssa, oli se käytettävänä olleen ajan vähyydestä huolimatta kokoonpanonsa ja miehistön vaatetuksen puolesta jotenkin valmis. Viltit puuttuivat tosin miehistöltä kokonaan ja joiltakin päällystakki, mutta yleensä vaatetus ja varustus olivat kaikin puolin moitteettomia. Puuttuvain varuskappaleiden luvattu täydentäminen Viroon saavuttua osoittautui kuitenkin syystä tai toisesta valitettavasti mahdottomaksi. Joitakin seikkoja oli myös vielä lopullisesti järjestämättä, esim. välikirjojen kirjoittaminen, mutta Virossa olisi tilaisuus siihen, ja siellä pataljoona muutenkin oli saatettava lopulliseen taistelukuntoon.

Pataljoonan ja komppanioiden päällystö oli lähdettäessä seuraava: pataljoonan komentaja jääkärivänrikki *Erkki Hannula*, adjutantti vänrikki *Yrjö Silventoinen*, talouspäällikkö liikemies *Yrjö Sinervo*, 1:sen komppanian v. t. päällikkö jääkäriväpeli *Jussi Korhonen*, 2:sen komppanian päällikkö jääkärivänrikki *Yrjö Koivisto*, 3:nnen komppanian päällikkö jääkärivänrikki *Einari Marttinen*. 1:selle K.K.K:lle ei, ikävä kyllä, oltu löydetty kelvollista päällikköä. Joukkueenjohtaja, vääpeli *Yrjö Riikonen* olisi epäilemättä, kuten myöhemmin kävi selville, ollut siihen täysin pystyvä, mutta hänen kykynsä oli silloin vielä tuntematon. Komppanian muista joukkueenjohtajista mainittakoon vielä kersantti *Lauri Sammalisto*. Muuten oli aines tässä komppaniassa, sekä alipäällystö että miehistö, erinomaista.

Pataljoonan lastaus laivaan tapahtui nopeasti ja hyvässä järjestyksessä. Tilaa oli aivan riittävästi. Suuri ihmisjoukko oli rannalla saattamassa. Puheita, »Porilaisten marssi» ja »Maamme», ja niin laiva erkani laiturista. Katsellessa laivan kannella seisovaa harmaata joukkoa, joka uljaana matkasi merentakaiseen maahan, ylpeä tunne paisutti rintaa.»

Samalla kertaa matkustivat »Väinämöisellä» Tallinnaan everstiluutnantti *Kalm*, Viron Avustamisen Päätoimikunnan edustaja

Virossa, tohtori *Lauri Kettunen* ja sotilasasiaintoimikunnan jäsenet, maisterit *Ruuth* ja *Kaukoranta*.

Puheiden, laulujen ja molemminpuolisten jäähyväisten jälkeen irtautui »Väinämöinen» klo 9 tienoissa laiturista ja lähti eläköönhuutojen ja onnentoivotusten saattamana halkomaan Suomenlahden jääkenttää, suuntana Tallinna.

Pohjan Poikia »Väinämöisellä» matkalla Viroon.

Matka lahden ylitse sujui hyvin. Klo 1,45 i.p laiva saapui Tallinnan satamaan, jonka laitureille oli keräytynyt suuria ihmisjoukkoja vastaanottamaan saapuvia Pohjan Poikia, m. m. parvi Tallinnan naisia kukkakimppuineen.

Suomen Tietotoimiston kirjeenvaihtaja kertoo laivan tulosta seuraavaan tapaan:

Laivan lähetessä rantaa kuului sen kannelta »Karjalaisten laulu» ja huutoja »eläköön Viro! eläköön Suomi!» Rannalla sotilassoittokunta soitti »Porilaisten marssia». Kun vapaaehtoiset olivat saaneet kiväärinsä ja asettuneet riveihin, piti pääministeri *Päts* puheen heille huomauttaen suomalaisten jo antaneen takeita siitä, että heihin voi luottaa. Viron väliaikaisen hallituksen puolesta pääministeri kiitti everstiluutnantti *Kalmia* ja hänen vapaaehtoisiaan

siitä, että he olivat valmiit uhraamaan elämänsä Viron kansan itsenäisyyden ja vapauden puolesta.

Senjälkeen esitettiin »Maamme». Everstiluutnantti *Kalm* vastasi sitten viroksi puheeseen selittäen, että hän synnyltään virolaisena oli aina toivonut voivansa tehdä jotakin Suomen ja Viron yhteyden puolesta. Hänen ja hänen joukkojensa toiminta Virossa oli tarkoittava sitä. Viime talvisten kokemusten perusteella hän voi taata,

Pataljoona maihinnousun jälkeen Tallinnan satamalaiturilla.

että saatettiin luottaa suomalaisiin sotilaihin. »Poikamme kantavat merkkinä käsivarressaan jääkarhun päätä. Se merkitsee, että me tahdomme taistella jääkarhun voimalla. Meidän sotahuutomme on vanha, historiallinen »hakkaa päälle!» Pohjolan poikien puolesta minä huudan: eläköön Viron itsenäinen valtakunta!»

Maapäivien puhemies *Birk* tervehti lämpimin sanoin apuun saapuvia suomalaisia Viron maapäivien nimessä toivottaen heille menestystä.

Senjälkeen suomalaisten joukkojen ylipäällikkö, kenraali *Wetzer* tarkasti saapuneet Pohjan Pojat ja muistutti lyhyessä puheessa siitä tärkeästä tehtävästä, joka niillä oli edessään Virossa.

Opettajatar, neiti *Anna Raudkatz* kukitti everstiluutnantti *Kalmin* kiittäen samalla »Ühistöön» nimessä Suomen urhoollisia sotilaita siitä avusta, jonka he vaikeina päivinä antoivat Virolle, ja toivotti saapuneet vapaaehtoiset tervetulleiksi.

Sittenkuin kaikki vapaaehtoiset oli kukitettu, marssivat he läpi kaupungin Pietarintorille. Kaduille oli keräytynyt sankkoja ihmisjoukkoja, jotka tervehtivät sotilaita liehuttaen nenäliinoja ja huutaen »tervetuloa!», »eläköön Suomi!» j. n. e.

Maihinnousun jälkeen. Edessä (vasemmalta) tohtori *Kallas*, pääministeri *Päts* ja everstiluutnantti *Kalm*.

Pietarintorilla oli vastassa virolaista ratsu- ja jalkaväkeä, kenraali *Pödder* y. m. Suomalaiset joukot saapuivat joustavin askelin »Porilaisten marssin» kaikuessa. Viron armeijan ylipäällikkö, eversti *Laidoner* tervehti vapaaehtoisia ja mainitsi, että Rakvere oli suomalais-virolaisten joukkojen käsissä, ja että suomalaiset tiedustelijat ensiksi olivat tunkeutuneet kaupunkiin. Ylipäällikkö toivotti sen johdosta onnea Ensimmäiselle Suomalaiselle Vapaajoukolle ja lausui vakaumuksensa olevan, että nyt saapuneiden vapaaehtoisten toiminta oli oleva yhtä kunniakas.

Paraatin jälkeen pataljoona marssi majoituspaikkoihinsa. Jalkaväkikomppaniat sijoitettiin Nikolainlukioon, jota näihin aikoihin kutsuttiin myös Suomalaiseksi kasarmiksi, konekivääärikomppania taas kaupungin ulkopuolella olevaan Liivakasarmiin. Majoitus oli

hyvä, etenkin jalkaväkikomppanioilla, joiden joka mies sai rautasängyn, patjan ja peitteen. Pataljoonan upseereille oli varattu asuinpaikaksi hotelli du Nord, jonne esikuntakin sijoitettiin.

Muudan Pohjan Poika kirjoittaa Tallinnaan tulosta rivimiehen silmällä katsottuna:

»Olemme saaneet värjötellä ikuisuuden noilla noen ja lumen peittämillä satamasilloilla. Meitä on katsottu kuin ulkomaan eläimiä; meille on pidetty puheita, meitä virkistetty korvia hivelevillä kiitoksilla; kukkia on pistetty joka napinläpeen, lakinreunaan.

Painumme pauhinalla satamasta kaduille. Joka mies tuntee olevansa elämänsä riemusaatossa. Pää nousee pystympään, outo hehku syttyy silmiin, ja lämmin, pohjaton ikävä ailehtii rinnassa ...

Nuo tuhannet silmäparit katsovat *meitä*! Niin, ainoastaan meitä, lumisen maan lumisia poikia. Hurrataan ... Joku siellä täällä. Heilutetaan nenäliinoja ... Tuolla kadunkulmassa joku koulutyttö hymyilee, katsoo kainona lähenevää joukkoamme, punastuu, heilauttaa arkana hansikoitua kättään ja pujahtaa sitten väkijoukkoon kuin häveten tekoaan.

Kadut ovat ihmeen kapeat. Ryhmärivistössä marssiessamme täytämme ne melkein koko leveydeltä. Rakennukset kuin joukko rappeutuneita muureja, joissa tummanvihreä sammal näkyy hyvin viihtyvän. Söögimaja, habeme-ajaja*), hotelli, taas söögimaja, habeme-ajaja, hotelli ja jälleen, aivan loppumattomiin. Kuitenkin on siellä täällä niiden rinnalla muutama rihkamatavarapuotikin ...

Pääsemme vihdoin kasarmiimme, joka on lähellä rautatienasemaa. Ikivanha, harmaa muurijättiläinen, korkea puuaita ja rautainen, leveä portti rajoittavat pihamaata. Toinenkin tie vie sieltä vapauteen, likainen kuja, jota myöten on hauskaa iltahämärissä pistäytyä kaupunkia katselemaan.»

Tulopäivän iltana oli upseereille ja mukana tulleille edustaville suomalaisille järjestetty juhlaillalliset »Estoniaan» klo 6 ip. alkaneen juhlakonsertin päätyttyä.

1:sen pataljoonan Tallinnassa oleskellessa vääpeli *Ilmari Rytkönen* kirjoitti »Pohjan Poikain 1:sen pataljoonan marssin», joka kuuluu:

*) ruokala, parturi.

»Missä on tuimin taistojen tuisku
ja hurjin tykkien jyske,
missä on suurin ryssien lauma
ja missä on raivoisin ryske,
siellä, hei, siellä me tahdomme koittaa
kuntomme, taistella — voittaa!

Missä on vaikein valkeitten voitto
ja korskin mustien mahti,
missä soi kaamein kuoleman soitto,
kas, sinne, sa vapausvahti,
sinne, hei, sinne, Pohjan mies,
sun käyköhön kaunis ties.

Säihkyvät säilät ja kalskuvat kalvat,
Pohjan Poijat kun voittaa,
sortuvat maahan kurjat ja halvat
ja vapaus Virolle koittaa!
Taistoon, hei, taistoon reippahin rinnoin
ja hehkuvin riennämme innoin.

Raukka on, ken ei taistohon käy
ja ken ei veljiä puolla!
Kaunis, ilta kun hämärtäy,
on vapaussankarin kuolla.
Rakkaat armahan synnyinmaan
ne siunaavat poikiaan.

Kaukana kyllä on Suomenmaa
ja kaukana maammon manner,
vaan on tuttua poljettavaa
myös eestien taistelutanner.
Kuolema meidät jos kentillä kohtaa,
meit' isien henget johtaa!

Eespäin, eespäin matkamme vie,
kun kuljemme väärää vastaan,
tuttu on meille taistojen tie
ja oikeus vaalivi lastaan!
Iskemme, kunnes raikua saa:
on vapaa jo eestien maa!»

Everstiluutnantti *Kalm* ei jäänyt vielä tällä kerralla pitemmäksi aikaa Tallinnaan, vaan palasi Helsinkiin järjestääkseen sinne jääneitä joukko-osastojaan. Tallinnaan jo saapuneiden Pohjan Poikien väliaikaiseksi komentajaksi määrättiin jääkärivänrikki *Hannula*. Hän kertoo näiltä ajoilta seuraavaa:

»Oli heti ryhdyttävä tarmokkaaseen toimintaan pataljoonan lopulliseksi asestamiseksi ja järjestämiseksi. Kiväärit saatuaan komppaniat voivat nyt ryhtyä varsinaisiin harjoituksiin. Äkseerattiin, pidettiin ampuma- ja taisteluharjoituksia, sekä järjestettiin ja jaettiin komppaniat lopulliseen muotoon. Asestaminen ja kuormaston hankkiminen olivat nyt tärkeimmät tehtävät. Kiväärit oli jo tosin saatu, mutta kaikki muu puuttui. Konekivääriкomppanialle, jonka päälliköksi Tallinnassa määrättiin vänrikki *Yrjö Simola*, oli hankittava konekiväärit ja kaikki niihin kuuluvat tarpeet, työkalut y. m. Sitäpaitsi tahdoin varustaa jokaisen jalkaväkikomppanian kahdella kevyellä konekiväärillä.

Heti ensi päivänä ilmeni, ettei tilaamalla päästy mihinkään. Virolaiset lupasivat antaa, mitä pyydettiin, ja vakuuttivat kaikkea olevan, mutta mitään ei tullut, ja se vähä, mikä saatiin, oli käyttökelvotonta romua. Viron armeijan intendenttuuri oli vasta luotu, se ei itsekään ollut selvillä varastojensa sisällöstä. Joltinenkin epäjärjestys vallitsi tässä suhteessa. Oli siis ryhdyttävä toisenlaiseen, tarmokkaampaan menettelyyn. Pataljoonan talousosaston henkilökunta hääri hiki hatussa aamusta iltaan kaupungilla, ajeli ajurilla ristiin rastiin nuuskien kaikki mahdolliset varastot. Puoliväkisin pakotettiin toisinaan joku virolainen intendenttuurivirkamies mahdollisista vastaväitteistä huolimatta mukaan rekeen, ajettiin varastolta toiselle, tutkittiin, mitä käyttökelpoista kussakin sattuisi olemaan, otettiin, mitä tarvittiin, annettiin asianomainen tilauskuitti ja korjattiin tavara. Ampuma-aseiden ja käsigranaattien hankinta ei tuottanut mitään vaikeuksia, niitä oli näet riittävästi saatavissa. Mutta esim. kivääринpuhdistusvälineiden, kuten vaseliinin, hampun ja puhdistusnuorien, saanti osoittautui aivan mahdottomaksi.

Konekiväärikomppanian asestaminen näyttäytyi myös vaivalloiseksi, ja komppanian oli kuitenkin päästävä mahdollisimman pian harjoittelemaan. Raskaat konekiväärit oli melkein kaikki lähetetty rintamalle, ja vaivoin saatiin aluksi neljä konekivääriä. Kevyitä konekivääreјä sitävastoin oli riittävästi saatavissa, niin että jalkaväkikomppaniat heti voitiin asestaa niillä. Niiden käyttöön

perehtyneitä oli pataljoonassa kuitenkin vain jokunen. Senvuoksi järjestettiin kiireimmiten kev. k. k. kurssit tarvittavan miehistön kouluttamiseksi komppanioita varten. Kurssit jatkuivat sitten keskeytymättä rintamalle lähtöön saakka.

Toisella taholla pataljoonan taistelukuormaston johtaja oli touhussa kuormaston hankkimiseksi. Hevosista, reistä y. m. välineistä oli sillä hetkellä Tallinnassa ilmeisesti puute. Se vähäinen määrä hevosia ja kelvollisia rekiä, jotka Tallinnassa saatiin, jaettiin tasan komppanioiden kesken. Kenttäkeittiön kukin komppania sai onneksi heti Tallinnaan tultuamme. Muonituspuoli oli tyydyttävä, eikä nälkää luullakseni kenenkään tarvinnut koko Viron retken aikana valittaa, paitsi luonnollisesti satunnaisissa tapauksissa, esim. kun taistelujen aikana joukkojen nopeasti edetessä muonan jälkikuljetus joskus viivästyi.

Kaukoputkia upseereja varten ostettiin rykmentin varoilla Helsingistä, joten niitä riitti komppanianpäälliköille ja myös K. K. K:n joukkueenjohtajille, samoin taskukompasseja. Karttoja, venäläisiä ja saksalaisia, erittäin tarkkoja ja luotettavia, saatiin riittämiin. Käsiaseita rykmentti ei voinut vielä jakaa, Virosta ei niitä näet saatu, mutta pistoli oli useimmilla itsellään jo ennestään.

Pataljoonan ja komppanioiden sotilaskantakirjat saatiin lopullisesti valmiiksi, sitoumukset kirjoitetuiksi ja kansliapuoli muuten mallikelpoiseen järjestykseen.

Tallinnassa oloajalta lienee syytä mainita eräs selkkaus venäläisen »valkokaartin» kanssa. Tallinnassa oli muodostettu tällainen venäläinen vapaaehtoisjoukko, josta enemmän kuin puolet oli upseereja. Nämä arvon herrat nyt Pohjan Poikain saavuttua Tallinnaan alkoivat heti ensi päivänä vaatia suomalaisilta vapaaehtoisiltamme kunniantekoa (!), kävipä joku käsiksikin miehiimme. Seuraukset tästä menettelystä eivät heille itselleen kuitenkaan koituneet varsin miellyttäviksi. Ärtyneet Pohjan Pojat vastasivat heidän vaatimukseensa selkäsaunalla ja venäläisten arvomerkkien, olkaimien, kokardien y. m., irti repimisellä innostuen lopulta siinä määrin, että aivan yleinen venäläisten upseerien pieksäminen ja arvomerkkien repiminen alkoi kaupungilla. Se johti myös muutamiin sangen valitettaviin erehdyksiin, jolloin jotkut virolaisetkin upseerit, joiden olkaimet vielä silloin olivat venäläismallisia, joutuivat samasta kohtelusta osallisiksi. Toiselta puolen sentään viimemainitut tapaukset jouduttivat erikoisten virolaisten arvomerkkien käy-

täntöön ottamista. Nämä »mellakat» saatiin kuitenkin nopeasti loppumaan kaupungille lähetettyjen patrullien ja tapahtuman johdosta annetun erikoisen pataljoonankäskyn avulla.

Estääkseni näiden tapausten uusiutumisen vastaisuudessa lähetin adjutanttini, joka oli venäjänkielentaitoinen, venäläisten esikuntaan esittämään »ultimatumin», jonka pääsisältö oli seuraava: Venäläiset upseerit ovat vaatineet suomalaisilta sotilailta kunniantekoa. Suomalainen sotilas ei koskaan alennu tekemään kunniaa venäläiselle. Vaadin senvuoksi teitä heti lopettamaan moisen vallattomuuden. Jos sellaista vielä tapahtuu, annan riisua täällä olevat venäläiset joukot aseista ja ammutan syylliset.

Ryssät ottivat esityksen varsin nöyrästi vastaan ja lupasivat viipymättä päiväkäskyssään julkaista asiaa koskevan kiellon upseereilleen.

Muuten Pohjan Poikain käyttäytyminen kaupungilla oli kaikkien syrjäisten yksimielisen tunnustuksen mukaan mallikelpoista. Järjestystä ylläpidettiin säännöllisten patrullien avulla, ja vallattomuudet olivat ani harvinaisia. Iltahuudosta ei kukaan ollut luvatta poissa, ja niillä, jotka sen jälkeen liikkuivat kaupungilla, tuli olla asianomainen lomalappu, joka patrullien tuli vaatia nähtäväkseen. Kuri ja järjestys vallitsivat kuin konsaan vakinaisessa väessä. Ilahduttavaa oli myös havaita, kuinka lyhyessä ajassa Pohjan Pojat pienimmästä lähettipojasta alkaen olivat omaksuneet sotilaallisen käytöksen, esim. esiytymisessä upseereja kohtaan, tervehtimisessä, vartiopalveluksessa ja yleensä kaikessa, erottuen tässä suhteessa silmäänpistävästi muista kaupungissa majailevista joukoista.

16 p:n iltana eversti *Laidonerin* adjutantti toi minulle käskyn saapua ylipäällikön puheille. Astuin hänen kanssaan ulkona odottavaan autoon, jolla ajoimme pääesikuntaan. Jonkin aikaa odotettuani sain kutsun mennä ylipäällikön huoneeseen. Ensi vaikutelma, jonka *Laidonerista* sain, oli miellyttävä. Vielä verrattain nuori, kalpea, silmät terävät ja kirkkaat, kasvonpiirteet tosin tarmokkaat ja intelligentit, mutta vailla sotilaallista kovuutta. Keskustelussa hän esiytyi ystävällisenä, vaatimattomana ja asiallisena. Koko hänen olemuksensa oli silmäänpistävän hillitty. Hänen kasvonsa olivat muuten omituisen liikkumattomat, koko aikana ei hymyn värekään niiden ilmettä muuttanut. Keskustelumme tapahtui saksankielellä, jota *Laidoner* puhui sujuvasti, selvästi ja kieliopillisen virheettömästi, mutta ääntäen vahvasti venäläiseen tapaan.

Hän oli kutsunut minut luokseen saadakseen tietää, miten valmis pataljoona oli rintamalle lähtöä varten. Samalla hän selosti seinään kiinnitetyn kartan avulla tilannetta eteläisellä rintamalla, jossa operatsionit nyt tähtäsivät ensi sijassa Valkia, viitaten samalla siihen, että pataljoona todennäköisesti tulisi toimimaan sillä suunnalla. Siihen asti olikin ollut tuntematonta, mille rintamalle Pohjan Pojat joutuisivat. Selitin hänelle, millä asteella pataljoona oli, mainitsin vaikeuksista, jotka olivat hidastuttaneet sen varustamista, ja puutteellisuuksista tässä suhteessa. Kun hän halusi tietää, mitä vielä puuttui, ilmoitin hänelle tärkeimmät seikat. Kuvaavaa niille olosuhteille, joissa näin vapaussodan alussa vielä elettiin, oli se, että armeijan ylipäällikkö itse tällöin tarttui puhelintorveen, soitteli eri paikkoihin tiedustellen kivääriinrasvaa, konekivääreiä, glyseriiniä niitä varten y. m. s. Hänen toimestaan pataljoona saikin seuraavana päivänä konekivääreikomppanialleen puuttuvat 2 konekivääriä.

Ennen paluutaan Helsinkiin eversti *Kalm* oli antanut minulle käskyn, että rintamalle lähdön suhteen oli minun otettava vastaan määräyksiä ainoastaan häneltä. Katsoin velvollisuudekseni huomauttaa tästä eversti *Laidonerille*, joka vastasi kyllä olevansa selvillä siitä, mutta hänelle olevan tärkeätä tietää, että ainakin yksi pataljoona oli tarvittaessa jo valmiina.

Seuraavana päivänä sain käskyn saapua kenraali *Wetzerin* luo. Hän ilmoitti, että terveydellisistä syistä oli suotavaa, että pataljoona siirrettäisiin mahdollisimman pian pois Tallinnasta. Tällöin oli otettava huomioon strategiset näkökohdat, olinpaikkaa valittaessa oli pidettävä silmällä pataljoonan tulevaa käyttöä rintamalla. Senvuoksi olisi parasta siirtää pataljoona suoraan Tapan asemalle.

Samana päivänä sain eversti *Kalmilta* Helsingistä sähköteitse määräyksen muuttaa pataljoonan kera Tallinnan ulkopuolelle sovittuani ensin asiasta eversti *Laidonerin* kanssa. Päätin silloin siirtyä Tapaan, ja lähtöpäiväksi määrättiin 19. 1.

Rautatien liikkuvasta kalustosta oli Virossa tuntuva puute. Saksalaiset olivat vieneet kaikki paremmat veturit mukanaan. Sitäpaitsi aito venäläinen epäjärjestys vallitsi rautateillä. Senvuoksi asetimme aina kuljetukseen omia sotilaitamme, joiden joukossa oli myös rautatieläisiä, avustamaan virolaisia, valvomaan ja ylläpitämään järjestystä sekä asemilla junaa pantaessa kuntoon ja vaunuja vaihdettaessa että myös matkalla, jolloin veturiin aina sijoitettiin

kaksi sotilasta. Kokemus näet osoitti, ettei juna muuten milloinkaan ollut määräaikana valmiina, eikä vaunuja riittävästi, ja kaikenlaisia tarpeettomia pysähdyksiä saattoi usein tapahtua matkalla.

19 p:n aamuna pataljoona oli lähtövalmiina. Yhtä ja toista puuttui vielä. Muutamista aivan jokapäiväisistä tarvekaluista näytti Tallinnassa olevan täydellinen puute. Esim. kirveitä, sahoja y. m. s. työkaluja ei kaupoissa ollut lainkaan eikä myöskään intendenttuurissa, joten niitä täytyi haalia sieltä täältä kokoon. Komppanioilla tuli kullakin olla omat suutarinsa ja räätälinsä, mutta välttämättömimpienkin työkalujen saanti näytti mahdottomalta. Yksityisiltä ostamalla saatiin lopulta jonkin verran suutarintarpeita.

Pataljoonan asestus oli seuraava: yleinen jalkaväkiase tavallinen venäläinen kolmenlinjan kivääri, jolla pistolien puutteessa myös K. K. K:n miehistö oli asestettu. Joka jalkaväkikomppanialla oli 2 kevyttä konekivääriä, hyvässä kunnossa olevia, englantilaisia »Lewis» kiväärejä, sitäpaitsi oli pataljoonalla muutamia »Madsen» pikakiväärejä, joita ei kuitenkaan riittänyt joka komppanialle. K. K. K:lla oli 6 hyvässä kunnossa olevaa venäläistä »Maxim» kivääriä ja 2 »Madsen» pikakivääriä. Käsigranaatteja oli Tallinnassa tarjolla useaa eri mallia. Valitsin saksalaisen varsi- ja munakäsigranaatin, joita pidin parhaimpina. Edellisiä saatiin kuitenkin vain muutamakymmen kappaletta, jälkimmäisiä sitävastoin runsaasti. Pistimenkannattimia ei ollut saatavissa, jonka vuoksi oli pakko sitoa pistimet vyöhön nuoran avulla.

Sairashoitotoimi oli myös valmiiksi järjestetty. Osa ambulanssia tohtori *Lauri Kallioisen* johdolla seurasi pataljoonaa Tapaan. Joka komppanialla oli sanitääri, 4 paarinkantajaa ja kahdet sairaspaarit. Sittenkuin kuormasto oli saatu täydelliseksi, kuului joka komppanialle myös 1 sairasreki.

Tapa, jossa pataljoona nyt viikon ajan tuli majailleeksi, on suurenlainen, mutta huonosti rakennettu kylä, joka tekee varsin venäläisen vaikutuksen. Se oli vasta toista viikkoa aikaisemmin valloitettu. Asukkaista osa ei vielä ollut palannut takaisin, joten tilaa oli riittävästi, vaikka majoitus muuten oli verrattain kehno.

Täällä ilmoittautui pataljoonaan jääkärivänrikki *Antti Kärnä*, joka määrättiin 1:sen komppanian päälliköksi.

Tapassa saatiin pataljoonan kuormasto vihdoin täydelliseksi. Paikallisen intendenttuuriviraston välityksellä hankittiin ympäristöstä riittävä määrä oivallisia hevosia, samoin rekiä ja valjaita.

Tallinnasta rykmentti sai samaan aikaan 11 puhdasrotuista englantilaista ratsuhevosta, kaikki nuoria, osa melkein vielä opettamattomia. Näistä pataljoona sai 1 ratsun. Eläinlääkäriä ei rykmentillä, ikävä kyllä, vielä ollut, seikka, joka hevoshoidossa tuotti suurta haittaa. Vasta Valkissa saatiin suomalainen eläinlääkäri. Hevoshoitoon pantiin kuitenkin kaikkea mahdollista huolta, ja hevostarkastuksia pidettiin säännöllisesti.

Taistelukoulutukseen tarjoutui täällä hyvä tilaisuus. Harjoiteltiin edelleen tarmokkaasti, ampumaharjoituksia pidettiin niinikään

Tallinna. (Näköala Tuomiovuorelta).

tiheään. 25 p:nä oli koko pataljoonan yhteinen taisteluharjoitus, jossa saavutettuja tuloksia voitiin pitää tyydyttävinä. Se olikin ainoa pataljoonanharjoitus ennen rintamalle lähtöä, tilaisuutta useampien järjestämiseen ei enää tarjoutunut.»

Sillä välin oli Helsinkiin jääneitä joukko-osastoja kiireellisesti pantu kuntoon, 2:sta pataljoonaa everstiluutnantti *P. Halosen* ja tykistöä jääkärikapteeni *Aarne Snellmanin* johdolla. Näiden joukko-osastojen järjestäminen ja asestaminen tapahtuivat suunnilleen samanlaisen suunnitelman mukaisesti ja samanlaisin vaikeuksin kuin 1:sen pataljoonan muodostus, josta edellä on kerrottu, joten niihin on tarpeetonta lähemmin puuttua.

Tammikuun 19 p:nä everstiluutnantti *Kalm* siirtyi Tallinnaan esikuntineen, jota hiihtokomppania ja osa tykistömiehiä seurasi. Rykmentin esikunta sijoitettiin Rataskaivukadun varrelle taloon N:o 3. Patteriston esikunta asettui »Kultaisen Leijonan» hotelliin.

Tammikuun 23 p:nä patteristo sai vastaanottaa sille tulevat tykit satamalehtaalta. Tällöin 1:nen patteri sai 4 kpl. 57 m/m tykkejä, 2:nen patteri 4 kpl. 87 m/m kenttätykkejä ja 3:s patteri 1 kpl. schneiderkanuunoita, sekä niihin kuuluvia ammuksia. Tykistön asestukseen kuului sitäpaitsi kivääreiä ja konekivääreiä. Patteriston päällystö oli seuraava: patteriston komentaja jääkärikapteeni *Aarne Snellman*, adjutantti jääkärivääpeli *Valter Lagerström*, myöhemmin vääpeli *Frans Härmälä*; intendentti jääkärivänrikki *Kaarlo Rinne*, patterien päälliköt jääkäriluutnantti *Paul Påhlsson*, jonka johdettavana oli myös 18. 1. annetun käskyn mukaan 1:sen patterin keskuudessa koulutettu, 30-miehinen räjähdyskomennuskunta, vänrikki *Alvar Lehtonen*, (hänen tilallaan myöhemmin jääkärivääpeli *Lagerström*), ja vänrikki *Soini Holopainen*.

23 p:nä siirtyi Tallinnaan 2:nen pataljoona, jonka päällikkyydestä samalla vapautettiin everstiluutnantti *Halonen* ja uudeksi komentajaksi määrättiin jääkäriluutnantti *Gustaf Svinhufvud*. Muuten tuli pataljoonan päällystö olemaan seuraava: adjutantti jääkärivänrikki *Eero Manninen*, myöhemmin varavääpeli *Veli Ruuth*; intendentti vääpeli *Lauri Korhonen*; 4:nnen komppanian päällikkö luutnantti *Emil Pekkanen*; 5:nnen komppanian päällikkö jääkärivänrikki *Akseli Isopuro;* 6:nnen komppanian päällikkö vänrikki *Sulo Kallio*, välillä jääkärivänrikki *J. E. Sainio* ja jääkärivänrikki *Manninen*, lopuksi vänrikki *Oskari Meriluoto*; K. K. K:n päällikkö vänrikki *Oiva Vohlonen*.

Muista rykmentin upseereista mainittakoon: rykmentin esikuntapäällikkö luutnantti *Elfa Rihtniemi*, k. k.-upseeri jääkärikapteeni *Ilmari Pohjanpalo*, adjutantti vänrikki *Meriluoto*, lähettiupseeri jääkäri *Johannes Tamminen*, intendentti agronoomi *Henrik Thornberg*, intendentin apulainen liikemies *Heinonen*, rahastonhoitaja ylioppilas *Lauri Rautanen*, ylilääkäri lääketieteen kandidaatti *Lauri Kallioinen*, nuorempi lääkäri lääketieteen kandidaatti *Ilmari Kalpa*, sotapappi pastori *af Björksten*, hiihtokomppanian päällikkö jääkärivänrikki *Niilo Kares*, tiedonanto-osaston päällikkö vänrikki *Lehtonen* ja ratsuosaston päällikkö aliupseeri *Eino Vartiainen*.

Heti saavuttuaan Tallinnaan ja saatuaan aseet eri joukko-osastot ryhtyivät tarmokkaasti harjoittelemaan ja hankkimaan puuttuvia varustuksia.

Kaikki apuretkikuntaan kuuluvat upseerit olivat Viron väliaikaisen hallituksen ja Viron Avustamisen Päätoimikunnan välillä tehdyn sopimuksen mukaan oikeutetut yhtä astetta korkeampaan upseeriarvoon kuin heillä oli Suomen armeijassa. Everstiluutnantti *Kalm* teki senjohdosta Suomen Vapaajoukkojen Ylipäällikölle esityksen upseeriensa koroittamisesta tammikuun 20 p:nä. Ratkaisun viipyessä odottamattoman kauan everstiluutnantti *Kalm* julkaisi päiväkäskyissään N:o 15 ja 18 rykmenttinsä upseereille kuuluvat koroitukset nojautuen yllämainittuun sopimukseen. Seuraavassa tullaan senvuoksi käyttämään upseerien uusia arvoja.

Suomalaisille sotilaille Tallinna oli jotakin aivan uutta, siksipä he viihtyivätkin siellä aluksi sangen hyvin. Oli paljon nähtävää, uutta ja mielenkiintoista. Ja — mikä oli heille ehkä vielä tärkeämpää — he itse olivat kaupungin asukkaiden suuren mielenkiinnon esineitä. Joskin harjoitukset aamupäivisin olivat raskaita ja vartiopalvelusta ja patrullissa-oloa oli runsaasti, niin useimmat illat olivat vapaita. Sitäpaitsi majoitus ja ruoka olivat hyviä, joten niistä ei tarvinnut huolehtia.

Muudan Pohjan Poika kirjoittaa:

»Viru-uulitsalla on tanssipaikka. Siellä pojat käyvät. Siellä soitetaan rämeä-äänisellä pianolla. Tanssitaan. Virolaiset tytöt ovat tummatukkaisia, kiihkeitä. Tanssisalin takana on tarjoiluhuone. Siellä pullonkorkit paukahtelevat. Siellä nauru helisee, ja huumaava, epäselvä puheensorina kumisee.

Joskus joku soitannollinen Pohjan Poika istuutuu pianotuolille. Repäisevä masurkka kajahtaa, tai pianon koskettimet loihtivat esiin »Kulkurivalssin» tutut säveleet. Silloin käy kuin sähköisku läpi laajan salin. Harmaatakit alkavat elää. Pohjolan talven vereen syövyttämä hitaus on poissa.

»Linnoissa kreivien häät vietetään,
on morsiammell' kruunattu pää.
Siell' viihdyt sä . . .»

ja niin edespäin. Turhaan hätäytynyt tanssimestari panee koko vaikutusvaltansa liikkeelle. Pohjan Poika on nyt itsepäinen. Pohjan Poika tahtoo laulaa. Ja kukapa häntä voisi estää, niin, kuka?»

Pian Tallinnakin alkoi Pohjan Pojista tuntua tympeältä, vastenmieliseltä. Mutta toista oli kuitenkin Tapa, pieni, likainen kyläpahanen. Siellä olosta muudan Pohjan Poika kertoo m. m. seuraavaa:

»Meidän hallussamme on kylän kansakoulu. Mutta siinäkään emme majaile kauan. Pääsemme nyt lähemmäksi asemaa, saamme lämpimämmät asunnot eräässä ruskeaksi maalatussa, kaksikerroksisessa huvilassa. Huoneemme on pieni; hät'hätää mahdumme siihen kaikki.

Pojat sairastelevat. Ollaan ankarassa nuhassa, ja kuume polttaa tulisena suonissamme. Vieruskumppanini yskii öisin niin, että

Katukuva Tapasta.

tuskin saan ollenkaan nukkua. Aamulla sitten juoksemme kilvan kylän toisessa päässä asuvan lääkärin luo rohtoja saamaan.

Ruokamme on kurjan laihaa. Aamulla saamme vettä, päivällä suolavettä, jota meidän oloissamme kutsutaan lihasopaksi, ja iltaseksi emme mitään. Mutta leipä meille riittää, ainakin nyt, kun neljä meistä yhdeksästä on sairaana.

Harjoitukset täällä ovat kovia. Aamulla päivän valjetessa nousemme, suoritamme jokapäiväiset tehtävämme ja illalla panemme pimeän tullen maata. Harvoin tulee valvottua pitemmästi.

Virolainen asujamisto on täällä tylyä ja itseensä sulkeutunutta. Kysyessä jotakin saa töykeän vastauksen, jos sitä ylipäänsä saakaan. Kaupoissa kiskotaan meiltä enemmän kuin muilta ostajilta. Ruokaloista ei ole puutetta. Mutta ne ovat likaisia, siistimättömiä. Hor-

juvajalkaiset pöydät, irvistelevät, paperittomat ja savun mustaamat seinät. Torakoita runsaasti. Lasit ja lautaset pesemättömiä. Joskus kuitenkin jäämme viettämään iltaamme niihin. Otamme lasin »tsajua». Hörpimme sen tulikuumana, ja huulet ja kieli puoleksi palaneina taivallamme kasarmillemme. Pimeää, tympeätä ...»

Siksipä ei ole ihme, että kaikki Pohjan Pojat iloitsivat, kun ilmoitettiin koko rykmentin siirtyvän Tarttoon. Tapaan majoitetut 1:nen pataljoona ja 2:nen K. K. K. saivat käskyn lähteä junalla Tarttoon tammikuun 26 p:nä klo 7 ap., 1:nen patteri Tallinnasta samana päivänä klo 6 ap. matkustajajunan mukana, 2:sen pataljoonan jalkaväkikomppaniat ja ambulanssi Tallinnasta 26 p:nä klo 6,30 ip., esikunta, hiihtokomppania ja tiedonanto-osasto Tallinnasta 27 p:nä klo 8 ap. ja 2:nen ja 3:s patteri sekä ratsuosasto Tallinnasta 27 p:nä klo 10 ip.

Kaikilla Pohjan Pojilla oli siis edessä väsyttävä junamatka ahtaissa, pimeissä ja siivottomissa vaunuissa. Mutta olihan matkan määränä Tartto — Viron sivistyskeskus! Ja päästäisiinhän nyt lähelle rintamaa, kaivattua rintamaa!

Tartossa odotettiin myös jännityksellä suomalaisten tuloa. Kaupunki oli tosin päässyt bolshevikien verisestä ikeestä jo parisen viikkoa aikaisemmin. Mutta asukkaat eivät vielä olleet vapautuneet pelosta, että bolshevikit täyttäisivät uhkauksensa saapua vielä kerran kaupunkiin täydentämään verilöylyä, jonka *Kuperjanovin* sissit ja panssarijunain miehistö edellisellä kerralla olivat keskeyttäneet. Ei jaksettu vielä luottaa omiin sotilaihin. Pelättiin, ja pelko loi tumman varjon koko kaupungin ylle ja sen elämään.

Mutta nyt suomalaiset olivat tulossa — kokonainen rykmentti niitä samoja suomalaisia, jotka harvalukuisinakin olivat Narvan rintamalla lyöneet pakosalle bolshevikien sotalaumat.

Jo puolenpäivän aikaan 26 p:nä kadut olivat tulvillaan kansaa, joka tahtoi olla näkemässä suomalaisten tuloa. Vastaanotto oli järjestetty mahdollisimman juhlalliseksi. Tartto ja tarttolaiset tahtoivat näyttää, minkä arvon he antoivat suomalaisille vapaaehtoisille ja heidän toiminnalleen.

Tapasta lähteneet joukko-osastot saapuivat perille vasta klo 6 tienoissa illalla myöhästyttyään lähdössä.

Yksi komppania virolaisia seisoi asemasillalla kunniavartiona. Lukuisista vastaanottajista mainittakoon 2:sen divisioonan komentaja, eversti *Puskar*, kaupungin pormestari, maakunnan hallituksen

esimies, hallituksen edustaja, »Ühistöön» edustajat, joukko sotilashenkilöitä ja eri yhdistysten edustajat.

Eversti *Puskar* piti lyhyen tervehdyspuheen saapuneille vapaaehtoisille. Senjälkeen suomalaiset joukot lähtivät liikkeelle täydessä sotilaallisessa järjestyksessä soittokunnan soittaessa.

Suunnaton ihmisjoukko oli odottamassa asematalon ulkopuolella. Suomalaiset komppaniat marssivat ensin Tarton naisyhdistyksen järjestämän kukittavan neitoparven keskitse. Jokainen vapaaehtoi-

Tartto. (Näköala Tuomiovuorelta.)

nen — pataljoonan komentajasta pienimpään lähettipoikaan saakka — sai osansa: kimpun ihania kukkia, todellisella riemulla annettuja ja mieluisalla hämmästyksellä vastaanotettuja.

Eläköön-huudoista ei tahtonut tulla loppua. Ihmiset, jotka olivat värjötelleet useita tunteja ulkona tammikuun pakkasessa odottaen veljeskansan lähettämiä apujoukkoja, riemastuivat nähdessään harmaat, voimaa ja intoa uhkuvat sotilaat. Päättäväisyyttä oli luettavana jokaisen vapaaehtoisen kasvonpiirteissä. Nämä joukot eivät missään tapauksessa väistyisi. Ne kostaisivat bolshevikeille kaikki julmuudet, kaikki nöyryytykset ... Eläköön, eläköön, eläköön ...!

Katuvierillä seisojat tunkeutuivat paikkapaikoin kaikista estelyistä huolimatta suomalaisten riveihin saadakseen syleillä sotureita, pelastajia, tai edes puristaa heidän kättään — kauan ja lämpimästi.

Kadut, joita myöten suomalaiset marssivat, olivat mustanaan riemuitsevaa kansaa. Yksinpä katuvierillä kasvavat puutkin olivat täynnä ihmisiä, jotka tahtoivat nähdä *suomalaisia*. Talojen ikkunat oli kaikki valaistu. Tartto juhli.

Nuoret neitoset katsoivat kirkkain silmin ohimarssivia suomalaisia, hymyillen — nuo tuossa olivat veljiä. Harmaatukkaiset vanhukset koettivat hurrata muiden mukana noille harmaapukuisille, ylpeäryhtisille pojille, huutaa heille: tervetuloa!, mutta ääni tahtoi tukahtua, suuria, kimmeltäviä kyyneleitä vierähti vuosien uurtamille poskille, liikutus valtasi mielen. Että kaiken kauhun ja pelon jälkeen koitti tällainenkin hetki!

Eläköön-huutoja. Tervetuliaistoivotuksia. Liehuvia nenäliinoja. Kukkia. Laulua. Kyyneleitä. Riemua, sydämen kyllyydestä pursuavaa riemua.

Suomalaiset joukot marssivat raatihuoneen torille, jonka äärillä monituhantinen ihmisjoukko tungeksi. Riemuhuutojen raikuessa komppaniat pysähtyivät raatihuoneen edustalle, jossa kaupungin pormestari *Kriisa* tervehti heitä seuraavalla puheella:

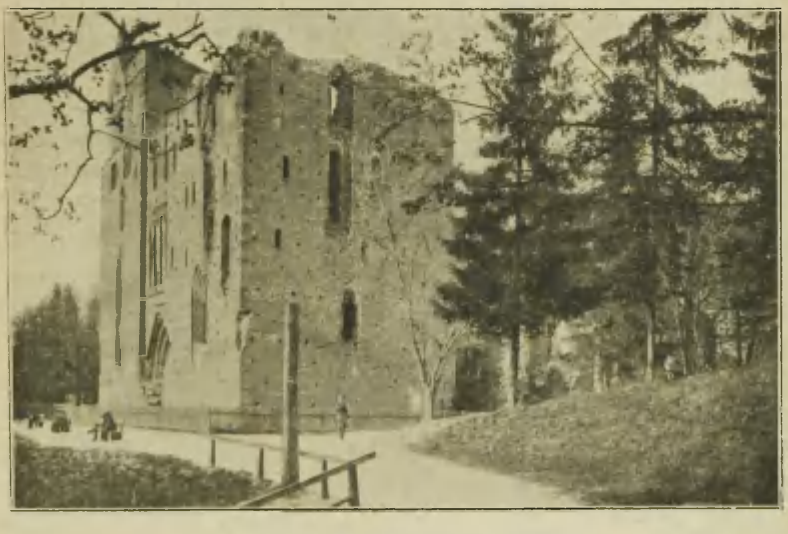
»Tarton kaupungin itsehallinnon nimessä tervehdin teitä, uljaat Pohjolan sotilaat. Viron valtion lyhyen olemassaolon vakavimpana hetkenä te riennätte meidän raskaassa taistelussa olevien joukkojemme avuksi kylki kyljessä taistellen vapauttaaksenne Viron alueen julkeasti maahan hyökänneistä ryövärijoukoista, jotka tulivat hävittämään nuorta vapauttamme ja polkivat jalkainsa alle kulttuurisaavutukset ja ihmisyyden periaatteet. Teidän voimakkaalla avullanne tahdomme lopullisesti puhdistaa Vironmaan vihollisesta, lujittaa Viron demokraattista valtiota ja korkealle kohottaa ihmisyyden ja kulttuurin lipun astuaksemme yhdenarvoisina vapaiden kansojen perheeseen kulkien käsi kädessä teidän kanssanne, veljeskansamme kanssa, suomalaisten kanssa. Tervetuloa, veljeskansan urhot, Tarton kaupunkiin!»

Senjälkeen herra *H. Priimägi* puhui vapaaehtoisille maakunnan hallituksen nimessä seuraavasti:

»Kunnioitetut, uljaat suomalaiset soturit! Tervehdin teitä Tarton maakunnan itsehallinnon nimessä. Jo Viron heräämisajasta alkaen Viron kansa on kantanut sydämessään mitä lämpimimpiä tunteita Suomen veljeskansaa kohtaan ja pyrkinyt sen kanssa lähempään tekemiseen. Ulkonaiset mahdit estivät meitä, kuten teitäkin, sitä tekemästä. Suuren maailmansodan murskaavasta vaiku-

tuksesta »orjan ikeet» katkesivat, ja meille avautui mahdollisuus ryhtyä luomaan vapaata Viroa kansan itsemääräämisoikeuden perusteella. Mutta samalla hetkellä tulivat julmat bolshevikijoukot, jotka uhkaavat tallata maahan meidän itsenäisyytemme ja kulttuurisaavutuksemme, ja joiden hirmuhallituksen alaisena nytkin vielä osa Viron kansaa ja Tartumaan asukkaita huokailee.

Teidän tulonne herättää asukkaiden sydämissä riemua. Uskon, että uljaille joukoillemme onnistuu teidän avullanne puhdistaa Viro vainolaisesta. Jääköön teidän toimintanne meille iäksi mieleen, ja

Tarton tuomiokirkon rauniot.

olkoon se samoin unelmoidun »Suomen sillan» ensimmäinen nurkkakivi! Toivon teille lähtiessänne rintamalle onnea ja menestystä.»

Senjälkeen joukot marssivat niille varattuihin majapaikkoihin, jotka olivat sangen siistit, vaikka kylmyys haittasi niitäkin. Myöhemmin illalla vapaaehtoiset pääsivät syömään. Komppania kerrallaan vietiin heidät ruokalaan, jossa heitä kestittiin erinomaisella tattariryynipuurolla, valkeilla liinoilla peitettyjen pöytien ääressä. Pojat muistelivat mustaa Tapaa ja pistelivät hyvillä mielin poskeensa annoksen toisensa jälkeen koskemattakaan hapankaalikeittoon.

Seuraavana päivänä eversti *Kalm* saapui jäljellä olevien joukkojensa kera Tarttoon.

Tartto miellytti ulkomuotonsakin puolesta suomalaisia vapaaehtoisia. Suorat, leveät kadut, uudenaikaisia kivitaloja, kaikkialla puhdasta — sanalla sanoen suomalaismallinen kaupunki. Kaupungin vieressä on vielä ihana Tuomiovuoren puisto vanhan tuomiokirkon raunioiden ympärillä.

Pohjan Pojat olivat 27 p:nä tilaisuudessa näyttämään tarttolaisille pelottomuuttaan ja neuvokkuuttaan ottamalla osaa erään tulipalon sammutukseen katsojien hurratessa.

»Suomen silta» oli päivän tunnussana. Kaupunki oli liputettu. Sanomalehdet tervehtivät innokkain sanoin suomalaisia joukkoja. Niinpä »Postimees» kirjoitti tammikuun 27 p:nä:

»Tervetuloa Tarttoon, urhokkaat Pohjan Pojat! Kaksinkerroin olkaa tervetulleita tänne: ennen kaikkea apulaisina ja liittolaisinamme taistelussa yhteistä vihollistamme, sitä Venäjällä syntynyttä bolshevikihirviötä vastaan, joka uhkaa hävittää nuoren Viron valtion, ja jonka verenhimoisen sortajapainajaisen alta hiljainen Tarttomme vast'ikään vapautui! Siitä vapautumisesta, joka monelle kymmenelle, ehkäpä sadoille kansalaisillemme merkitsi pelastusta mitä julmimmasta ja loukkaavimmasta kuolemasta, olemme suuressa määrin kiitollisuuden velassa Suomen kansalle, mutta etenkin teille, uljaat Pohjan Pojat, jotka jalomielisesti ja omanvoitonpyynnittä innolla olette jättäneet kotilietenne ja työnne kiiruhtaaksenne lahden ylitse panemaan henkenne alttiiksi veljeskansan vapauden puolesta. Suomalaisten uhrautuvainen apu, josta Viron kansa iankaikkisesti on oleva kiitollinen Suomelle, on meitä tehokkaasti tukenut kiivaassa taistelussa sekä aineellisesti että vielä enemmän siveellisesti: se on nostanut sotaväkemme voimaa ja vauhtia vahvistaen ja ylläpitäen sen itseluottamusta ja taisteluintoa.

Viron kansa on aina epäluottamuksella ja jonkinlaisella pelolla katsellut vieraita sotilaita, jotka ovat liikkuneet maassamme, sillä ne ovat aina olleet vieraan sortomahdin näkyviä ja eläviä työaseita. Mutta nyt, millainen ero, millainen vastakohta: teitä katsotaan ja teidät otetaan vastaan riemusta, kiitollisuudesta ja ihailusta pamppailevin sydämin. Eilen illalla torille kokoutuneen ihmisjoukon innostunut mieliala todisti sitä. Sitä kohotti näet vielä yleinen tietoisuus siitä, että vaikka olettekin vieraasta maasta tulleet, niin olette sittenkin omia, heimolaisiamme, veljeskansaamme, joka polveutuu samasta alkukansasta ja puhuu nykyäänkin samaa kieltä kuin me. Me virolaiset olemme Suomea aina kunnioittaneet ja ihailleet sen

kansallista sivistystä ja sen uljasta taistelua vapauden ja itsenäisyyden puolesta, jota olemme tarkanneet suurimmalla myötätunnolla ja jännityksellä, ammentaen siitä itsellemme rohkeutta ja uskoa kansallisen sorron pimeimpänä aikana. Ja tämä veljeskansa, jolla on onnellisempi kohtalo kuin meillä, on nyt osoittanut ansaitsevansa meidän kunnioituksemme ja ihailumme mitä suurimmassa määrin: Viron kansan kohtalon hetkellä se ei tyytynyt vain sanoihin, vaan ryhtyi teoin auttamaan.

Mutta siinä ei ole vielä kaikki: olette tuoneet kerallanne suuren historiallisen hetken, ainutlaatuisen Suomen ja Viron historiassa: molemmat veljeskansat, jotka maantieteellisten ja poliittisten olojen pakosta ovat eläneet vuosisatoja erossa toisistaan, ovat nyt Suomen puolelta tulleen uhrautuvaisen avun kautta ensi kertaa pitkän ajanjakson jälkeen valtiopoliittisesti tavanneet toisensa ja alkaneet yhdessä toimia. Uusi ajanjakso Itämeren suomensukuisten kansojen historiassa voi alkaa Teidän tulostanne Viroon. Toivokaamme, että siitä muodostuu kestävä ystävyys — liitto, se Suomi-Viro-unioni, josta viimeaikoina on puhuttu, ja jonka kautta Suur-Suomen ja Suur-Viron aate todenperästä näyttää olevan mahdollinen toteuttaa.

Tarton yliopisto.

»Ei viel' ois aikas ilta,
Jos heimoushenkeä ois,
Vaan syntyä voisi silta,
Mi kansani yhteen tois.»

Siksi olkaa heimoveljinämme ja taistelutovereinamme kaksinverroin, tuhatkerroin tervetulleet maahamme, kaupunkiimme! Teidän osoittamanne osanotto ja antamanne apu tässä taistelussa takaa Viron kansalle varman ja lopullisen voiton: asia, jonka hyväksi niin paljon uhrautuvaisuutta on osoitettu, ei voi, ei saata kaatua, vaan sen osaksi tulee varma onnistuminen.

Eläköön Suomenmaa!
Eläköön sankarilliset liittolaisemme!
Eläköön reippaat Pohjan Pojat!»

Suomalaisten vapaaehtoisten lyhyt Tartossa olo oli kuin yhtä ainoata yhtämittaista juhlaa. Juhla upseereille teatteri »Vanemuisen» avarassa salissa. Juhla kaikille Pohjan Pojille samassa paikassa. Innostavia puheita. Soittoa. Laulua. Tanssia. Yleistä riemua. Ylenpalttista ystävyyttä. Runsasta tarjoilua kaupungin ja kaupunkilaisten kustannuksella. Unohtumattomia iltoja.

Pohjan Pojat olivat tänä aikana päivän sankareita. Missä ikinä he liikkuivat, yksitellen, parittain tai joukossa, kaikkialla he kohtasivat ystävällisiä katseita. Kaupunkilaiset tulivat heidän luokseen, puristivat kättä, lausuivat ystävällisiä sanoja, kutsuivat heitä koteihinsa, joissa sitten kestittiin ylenpalttisesti ja kohdeltiin kuin rakkaimpia vieraita ainakin.

Tarttolaisten suurenmoinen ystävyys yllätti vallan Pohjan Pojat. He, jotka olivat nähneet Tallinnan ja Tapan ja tunteneet itsensä niissä vieraiksi, tapasivat Tartossa sen, mitä he olivat Suomesta lähtiessään odottaneet Virossa tapaavansa: *veljeskansan.*

Muudan Pohjan Poika päättää innostuneen kuvauksensa Tartossa olosta:

»Moni meistä on löytänyt täältä toisen kodin, uusia äitejä ja isiä, sisaria ja veljiä ja — pelkään pahoin — morsiamia.»

Eräs ambulanssihenkilökunnasta taas kirjoittaa:

»Suomalaiset Viron retkeilijät eivät koskaan unohda sitä lämmintä mielialaa, mikä Tartossa tulvi heitä vastaan, niitä ystävällisiä ihmisiä, jotka niin auliisti jakoivat lahjojaan, ja niitä suloisia koteja, jotka väsyneille aarteitaan antoivat. — — —

Mutta lyhyt, lyhyt kuin kirkas päivä loppumattomien öiden edessä oli viivähdyksemme Tartossa. Työmme meitä kutsui; paljon köyhempinä ja heikompina olisimme lähteneet öitämme kohti, jos meille ei olisi suotu noita ihania päiviä, jotka tarttolaiset meille antoivat.»

Lämmittävänä, voimaa ja kestävyyttä antavana muistuivat sittemmin Tartossa vietetyt päivät ja tarttolaisten ylenpalttinen ystävyys kaiken kurjuuden ja kärsimyksen keskellä rintamalla taistelevien Pohjan Poikain mieleen. *Sen* kansan puolesta he taistelivat! *Niiden* ihmisten luottamusta he eivät saattaneet pettää, maksoi mitä maksoi!

2. Ensimmäinen taistelukausi.

(Valkin valloitus.)

(Kartta N:o 4.)

Rykmentin esikunta, joka oli asettunut hotelli »Livoniaan» Peplerikadun varrelle, valmisti kaiken aikaa kiireellisesti rintamalle lähtöä. 2:sen pataljoonan, tykistön, tiedonanto-osaston ja ratsuosaston varustukset ja kuormasto olivat vielä keskeneräiset. Niitä oli pikaisesti täydennettävä, mikäli suinkin mahdollista.

Tarkastettuaan 1:sen pataljoonan eversti *Kalm* julkaisi päiväkäskyssään N:o 19 seuraavan kiitoksen:

»1:sen pataljoonan komentajalle lausun kiitokseni lyhyessä ajassa aikaansaadusta hyvästä järjestyksestä pataljoonassa ja hänen pataljoonaansa kuuluvan miehistön sotilaallisesta käytöksestä.»

Rykmentti alkoi vähitellen olla osapuilleen valmis taisteluun lähteäkseen. Rykmentin vahvuus oli tammikuun lopussa julkaistun ilmoituksen mukaan seuraava:

	ups.	aliups.	sotil.	yht.	hev.	ajoneuv.
Rykm. esikunta	16.	6.	8.	30.	17.	—
1:nen pataljoona	10.	94.	553.	657.	71.	53.
2:nen „	10.	78.	700.	788.	—.	—.
Tykistö	14.	52.	253.	319.	135.	33.
Hiihtokompp.	1.	24.	129.	154.	—.	—.
Tiedonanto-os.	1.	9.	89.	99.	—.	—.
Ratsuosasto	1.	7.	49.	57.	—.	—.
Sairashoito-os.	1.	2.	7.	10.	—.	—.
Koko rykmentti	54.	272.	1.788.	2.114.	223.	86.

Eteläisen rintama-alueen komentaja, kenraali *Wetzer* antoi 28 p:nä asianomaisille päälliköille seuraavan käskyn eteläisen rintaman

lähimmäksi tehtäväksi annetun Valkin ja Vörun kaupunkien valtaamisesta:

1:o *Moisakylän—Viljandin ryhmä:* everstiluutnantti *Kann* johdossaan 3:s ja 6:s virolainen rykmentti, Viljandin suojeluspataljoona, 1 eskadroona 2:sesta ratsurykmentistä, 6 tykkiä ja 2 panssarijunaa suojelee linjaa Pärnu—Moisakylä—Valkin kaupunki. Vasen siipi panssarijunien tukemana hyökkää Tartto—Valk ryhmän kera Valkin kimppuun viimeistään 30. 1., särkee rautatiesillan, joka 7 virstaa Valkista Riikaan päin johtaa Sädejoen ylitse, estääkseen bolshevikeja pakenemasta saaliineen Valkista Riikaan. Valkin valloituksen jälkeen 6:s rykmentti 1 panssarijunan tukemana suojelee rautatietä Pärnu—Valk, 3:s rykmentti panssarijunien avustamana varjelee Valkia ja sulkee rautatiet Valkista Marienburgiin ja Riikaan.

2:o *Tarton—Valkin ryhmä:* eversti *Kalm* johdossaan Pohjan Poikain rykmentti, yliluutnantti *Kuperjanovin* sissipataljoona, Tarton suojeluspataljoona, 2 tykkiä ja 4 panssarijunaa tunkeutuu rautatien molemmilta puolilta Valkiin. Valkin valtauksen jälkeen Pohjan Pojat jäävät väliaikaisesti Valkiin, *Kuperjanovin* sissit asettuvat Valkin garnisonivartioksi, ja Tarton suojeluspataljoona palaa reserviin Tarttoon.

3:o *Vörun—Petserin ryhmä*: eversti *Puskar* johdossaan 2:nen rykmentti, Tallinnan 1:nen suojeluspataljoona, 1 eskadroona 2:sesta ratsurykmentistä, *Balahovitshin* joukko ja 6 tykkiä tunkeutuu Vörua ja Petseriä kohden, katkaisee mahdollisimman pian rautatien Valkista Pihkovaan Petserin tienoilla, estää vihollisen pakenemisen Valkista Pihkovan suuntaan ja asettuu linjalle Pimsajoki—Petseri —Vastseliina j. n. e.

29 p:nä kenraali *Wetzer*, eversti *Puskar* ja eversti *Kalm* sekä Pohjan Poikain pataljoonien komentajat, jääkäriluutnantti *Hannula* ja jääkärikapteeni *Svinhufvud*, ja patteriston komentaja, jääkärimajuri *Snellman*, kävivät tarkastamassa tilannetta Sangasten asemalla, jonka luona rintama silloin kulki.

Virolainen panssarijuna hallitsi rataa ja sen ympäristöä Emajoen ylitse kulkevaan rautatiesiltaan saakka, jonka luona oli kenttävartio. Punaiset olivat peräytyessään räjähdyttäneet sillan, ja sitä korjattiin paraillaan. Yliluutnantti *Kuperjanovin* sissipataljoona oli asemissa Emajoen pohjoisrannalla rautatiestä länteen. Se valtasi seuraavana yönä Tellisten kartanon, lähettipä vielä pienen, n. 40-miehisen iskujoukon Valkia hallitsevalla töyräällä olevaan Pajun 1.

Luhde Grosshofin kartanoon. Bolshevikien panssariauto karkoitti kuitenkin pian tämän pienen joukon, ja n. 600-miehinen 1:nen lättiläinen tarkk'ampujapataljoona asettui senjälkeen kartanoon ryhtyen panemaan sitä puolustuskuntoon.

Eversti *Kalm* lähetti Sangastesta puhelimitse Tarttoon Pohjan Pojille lastauskäskyn. Klo 9,30 ip. julkaistiin sitten Valkin valloitusta koskeva operatsionikäsky Pohjan Pojille. 1:nen ja 2:nen pataljoona, tykistö, tiedonanto-osasto ja ratsuosasto saivat määräyksen olla vaunuihin lastattuina 30 päivää vasten yöllä klo 12 valmiina lähtemään rintamalle.

Siis vihdoinkin taisteluun!

Pohjan Poikain hartain toive oli toteutumassa. Kuumeinen hyörinä alkoi kaikkialla. Tulisella kiireellä aloitettiin kuormastojen lastaus juniin heti puhelinkäskyn saavuttua. Illalla komppania toisensa jälkeen marssi asemalle ja ahdettiin vaunuihin.

1:sen pataljoonan juna, jossa oli 53 vaunua, lähti ensimmäisenä klo 12,30 yöllä. Tykistön junan piti seurata sitä saatuaan aina seuraavalta asemalta tiedon, että ensimmäinen juna oli sen jo sivuuttanut. Tohtori *Kallioinen* sairashoito-osaston kera oli 1:sen pataljoonan mukana. Junaan järjestettiin yksi saniteettivaunu, jonne sijoitettiin 10 vuodetta. Silloin ei voitu aavistaa, miten kipeään tarpeeseen ne tulivat olemaan tuolla lyhyellä matkalla.

Kaikki vaunut olivat viimeistä sijaa myöten täynnä. Kurja veturirämä jaksoi töin tuskin saada liikkeelle täyteen lastattua junaa. Se ei päässytkään kauas Tarton asemalta, ennenkuin vauhti hiljenemistään hiljeni, ja vihdoin pysähdyttiin kokonaan.

Junaupseeriksi määrätty luutnantti *Kalervo Reponen* riensi veturiin ottamaan selvää pysähtymisen syystä.

— Heti lähtee, heti lähtee, lohduttivat kuljettajat rauhallisina.

— Puut ovat vain hiukan märkiä.

Juna lähtikin hiljaa liikkeelle, mutta hetken kuluttua se jälleen pysähtyi. Jääkäriluutnantti *Hannula*, jolle tilanteesta ilmoitettiin, määräsi asetettavaksi kaksi rautatiellä palvellutta Pohjan Poikaa veturiin kivääreillä asestettuina valvomaan kuljettajia.

Päästiin jälleen hiukan matkaa eteenpäin, mutta sitten taas seisahduttiin. Junaupseeri syöksyi veturiin pistoli kädessään:

— Puita uuniin! karjaisi hän.

— Räjähtää, koettivat kuljettajat estellä.

— Puita uuniin, määräsi junaupseeri veturissa oleville Pohjan Pojille, jotka vitkastelematta ryhtyivät täyttämään käskyä. Höyrypaineen osoitin alkoi elää.

Juna liikahti, mutta ei päässyt vauhtiin. Junaupseeri uhkasi kuljettajia pistolillaan.

— Me lähdemme kolmen minuutin kuluttua — tai te lähdette, sanoi hän tiukasti. — Käyn ilmoittamassa pataljoonankomentajalle.

— Oikein, sanoi jääkäriluutnantti *Hannula* kuultuaan asian.

Juna oli pysähtynyt radan tekemän mutkan taa. Tykistön junan tiedettiin lähteneen jo liikkeelle ajan voittamiseksi. Pimeässä se saattoi ajaa edellä kulkevan päälle, joka ei nyt päässyt paikaltaan. Upseerien vaunussa, joka oli junan alkupäässä, puheltiin juuri siitä, kun tuntui voimakas sysäys. Upseerit hyökkäsivät vaunun sillalle.

Yö oli säkkipimeä. Sekasortoista melua kuului ympäriltä. Miehiä hyppi pois junasta. Mitä oli tapahtunut?

— Sanitääri!

Se kajahti vihlovana läpi yön pimeyden junan loppupäästä.

Yhteentörmäys!

Patteriston juna oli lähtenyt Tartosta klo 2 yöllä ja saanut eversti *Kalmilta*, joka matkusti sen mukana, käskyn saavutettuaan 1:sen pataljoonan junan lähettää veturinsa auttamaan sitä edessä olevan mäen päälle. Käsky täytettiin niin, että patteriston juna ajoi n. 3 km. päässä Nôon asemalta 1:sen pataljoonan junan päälle yön pimeydessä.

1:sen pataljoonan sotilaat, jotka olivat paneutuneet makuulle vaunujen lavitsoille, putosivat lattialle kimsuineen ja kamsuineen. Syntyi tavaton hämminki ja sekasorto. Yö lisäsi onnettomuuden kauhuja. Olivatko bolshevikit yllättäneet junan? Hetkisen kuluttua selvisi kuitenkin, mitä oli tapahtunut.

Junan viimeiset neljä vaunua, joissa 3:nnen komppanian hevoset ja hevosmiehet olivat, olivat kokonaan murskana, viimeinen vaunu oli sitäpaitsi työntynyt edessä olevan sisälle.

Komentosanoja sinkoili ilmassa. Pelastustyö aloitettiin kiireesti ja kaikki kävi järjestyksessä. Miehistö pysyi vaunuissa, vain siihen komennetut ryhtyivät upseerien johdolla työhön. Kymmeniä miehiä riensi vaunujen pirstaleiden kimppuun suorittamaan vaikeaa tehtävää. Hankittiin lyhtyjä, kynttilöitä ja köysiä, valmistettiin kaikessa kiireessä vaunujen sir-

paleista, seinistä y..m. jonkinlaisia laskusiltoja, joiden avulla lievemmin loukkautuneet hevoset saatiin vieritetyiksi alas sillä kohdalla erittäin korkealta ja jyrkältä ratapenkereeltä.

Onnettomuudessa sai surmansa 3:nnen komppanian kuormastovääpeli *Johannes Martikainen*, hevosmiehistä haavoittui vaikeasti 2 ja lievemmin 16. 8 erittäin hyvää hevosta osaksi kuoli tapaturmassa, osaksi oli pahasti loukkautuneina lopetettava.

Haavoittuneet kannettiin saniteettivaunuun. Sairashoitohenkilökunnalla oli täysi työ sinä yönä.

Neiti *Kyllikki Pohjala* kertoo:

»Kun olimme saaneet haavoittuneet sidotuiksi ja kunkin makuulle, kuului ulkoa taasen komentava ääni:

— Kaikki pois vaunuista, kolmas veturi ajaa päälle.

En osaa sanoin kuvata sitä tuskan tunnetta ja niitä kauhun piirteitä, jotka sinä hetkenä kuvastuivat haavoittuneiden ilmeissä. Muutamat hyppäsivät vuoteiltaan, toiset, kuten jalkapotilaat, eivät päässeet minnekään. Autoimme alas niitä, jotka suinkin pääsivät.

Hurja veturi kiiltävine silmineen kiiti junaamme kohti, sotilaat alkoivat ampua sitä saadakseen sen pysähtymään.

Veturi pysähtyi — olimme pelastuneet uhkaavasta vaarasta. Joku kertoi, että sillä oli ollut aikomus tulla auttamaan meitä.»

Pelastetut hevoset kuljetettiin maanteitse lähimmälle rautatienasemalle, rikkoutuneet vaunut vieritettiin pois radalta ja uusia hankittiin tilalle. Rata saatiin käyttökuntoon klo 7 ap. Senjälkeen matkaa voitiin jatkaa.

Patteriston juna siirrettiin 1:sen pataljoonan junan edelle matkan jouduttamiseksi. Se saapui klo 1,30 ip. Sangasten asemalle, jonka luona, hiukan länteen päin, venäläiset v. 1702 saivat suuren voiton Hummulissa kenraalimajuri *Schlippenbachin* johtamista ruotsalais-suomalaisista joukoista. 1:nen pataljoona tuli perille vasta klo 5 ip. tienoissa, jolloin tykistön kuormastokin oli jo melkein loppuun saakka saatu vaunuista puretuksi. 2:nen pataljoona saattoi rautatieonnettomuuden vuoksi lähteä Tartosta vasta klo 12 päivällä ja saapui Sangasteen 31 p:nä klo 1,25 yöllä.

1:nen pataljoona majoittui aseman lähistölle, pataljoonan esikunta, 2:nen ja 3:s komppania sekä 1:nen K. K. K. rautatienaseman itäpuolella oleviin taloihin, 1:nen komppania Pijrin taloon aseman länsipuolelle. Virolainen panssarijuna oli Sangasten sillan luona, joka oli jo saatu korjatuksi. 3 km. päässä siitä olevaa pienempää

rautatiesiltaa pantiin parast'aikaa kuntoon, mutta punaiset häiritsivät työtä. Pohjan Poikain patteristo oli sijoitettu Sangasten asemalle ja Ruusan kartanoon. 2 tykkiä oli asetettu suojaamaan teitä Tellisten kartanosta Söörhofin kartanoon ja Vareen. 2:nen pataljoona mukanaan 2'kevyttä tykkiä marssi Fölkin kartanoon ja sai määräyksen ryhtyä heti tiedustelemaan. Rykmentinkomentaja esikuntineen jäi rautatievaunuun Sangasten asemalle. Yliluutnantti *Kuperjanovin* sissipataljoona oli asettunut Luhde Grosshofin kartanon linjalle. Tarton suojeluspataljoona ja 1 komppania sissejä toimi yhdessä 3:nnen virolaisen rykmentin kanssa Helmen suunnalla.

Eversti *Kalm* antoi 30 p:nä klo 7,30 ip. saatuaan ilmoituksen, että vihollinen olisi muka aikeissa tehdä saartoliikkeen Fölkin suunnalta operatsionikäskyn N:o 4 Tartto—Valk joukoille taisteluun ryhtymisestä seuraavana päivänä. Eri osastot saivat seuraavat tehtävät:

1:nen pataljoona jääkäriluutnantti *Hannulan* johdolla asettaisi varmistuksen Söörhofin kartanon tienhaaraan tiedustelemaan luoteiseenpäin ja pitämään yhteyttä suoraan rykmentin esikuntaan, seuraisi reservinä yliluutnantti *Kuperjanovin* sissipataljoonaa Telliste—Valk maantietä, lähettäisi yhden komppanian Puuleikaja—Varna tietä etenemään Valkia kohden ja kaupungin lävitse hyökättyään asettuisi asemiin kaupungin eteläpuolelle.

2:nen pataljoona sekä jääkärikapteeni *Påhlssonin* johtamat 2 tykkiä ja räjähdysosasto jääkärikapteeni *Svinhufvudin* komennossa lähtisi klo 6 ap. liikkeelle Fölkistä etelään Konselun ja Mürgin taloja kohden, rikkoisi Valk—Võru rautatien Mürgin tai Paranin siltojen kohdalta, ilmoitettuaan sen tapahtumisesta rykmentinkomentajalle etenisi rautatien vartta Valkiin, ottaisi haltuunsa Valkin rautatienaseman ja sen ympärillä olevan itäpuolisen ulkonevan osan kaupunkia ja lähtisi siltä alueelta etenemään varsinaiseen kaupunkiin puhdistaen sitä, senjälkeenkuin 1:nen pataljoona olisi marssinut sen lävitse.

Pohjan Poikain patteristosta 4 tykkiä ja *Kuperjanovin* tykistöstä 2 tykkiä jääkärimajuri *Snellmanin* johdolla seuraisi 1:stä pataljoonaa Telliste—Valk maantietä tukeakseen edellä marssivia jalkaväenosastoja ja pommittaisi, jos se osoittautuisi välttämättömäksi, Valkin kaupunkia ja mahdollisesti teitä sen eteläpuolella.

4 panssarijunaa ja yliluutnantti *Kuperjanovin* sissipataljoona

kapteeni *Irwin* johdolla etenisivät Sangaste—Valk rautatietä pitkin korjaten sen siltoja ja Telliste—Valk maantietä eteenpäin.

Luutnantti *Hannula* oli edellisenä päivänä pyytänyt, että 1:nen pataljoona saisi ensimmäisenä hyökätä Valkia kohden, ja eversti *Kalm* oli luvannutkin sen. Mutta eversti *Kalmin* tavattua sitten Sangasten asemalla yliluutnantti *Kuperjanovin* ja esitettyä hänelle sensuuntaisen taisteluohjelman, että sissipataljoona kulkisi 1:sen pataljoonan reservinä, selitti *Kuperjanov* sissiensä aina kulkeneen etulinjassa ja haluavan tehdä sen nytkin. Eversti *Kalm* katsoi olevansa pakotettu antamaan perään, joten 1:nen pataljoona määrättiin sissien reserviksi.

Kapteeni *Svinhufvudin* joukot lähtivät ensimmäisinä liikkeelle. Klo 5,30 ap. 31 p:nä kutsuttiin komppanioiden päälliköt pataljoonankomentajan puheille saamaan lähempiä määräyksiä päivän toiminnasta. 4:s ja 5:s komppania, 2:nen K. K. K., räjähdysosasto ja tykit lähtisivät liikkeelle klo 6 ap. edeten Fölkin kartanosta suoraan Igastin kartanoon, josta räjähdyskomennuskunta 4:nnen komppanian tukemana lähtisi katkaisemaan Valk—Võru rautatien. 6:s komppania seuraisi ensin pääjoukkoa, mutta erkanisi sitten kulkemaan oikealle poikkeavaa tietä Pysnikin kylään, jonne se asettuisi asemiin lähettäen ilmoituksen pataljoonan komentajalle ja jääden odottamaan lähempiä määräyksiä.

Vääpeli *Ilmari Luostarinen* kertoo päivän vaiheista:

»31 p:nä klo 6,15 tapahtuu lähtö Fölkistä. 4:s komppania saa kunnian päästä etumaiseksi, ja joukkueeni joutuu kärjeksi.

Aamu on kaunis. Kärki kunnossa. Sivustapatrullit lähetetty. Kuljemme Mushwan kylän ohitse. Talojen luona on hämmästyneitä ihmisiä töllistelemässä ohimarssivia joukkojamme.

Lähestymme Emajokea. Tiedämme, että vastassamme on yhden rykmentin vahvuinen vihollinen. Alamme laskeutua loivaa, aukeata rinnettä Igastin kartanoa kohden.

Äkkiä pamahtaa laukaus. Seuraa toinen, kolmas, pian se muuttuu yhtämittaiseksi rätinäksi.

Komennan kärjen ketjuun, ja hyökkäämme nopeasti eteenpäin. Huudan sivustapatrulleille, että ne puhdistaisivat talot tien vasemmalla puolen. Jäljellä olevien miesteni kera riennän maantiesiltaa ja kartanoa kohden. Kuulat vinkuvat korvissamme.

Vihollisen ratsujoukko, n. 20 miestä, pakenee täyttä laukkaa joen ylitse. Sen perässä parisataa miestä jalkaväkeä. Seuraamme niitä.

Sitten tulee pysähdys, käsky pataljoonan komentajalta. Pataljoona ei menekään tästä suoraan rautatielle, vaan tekee polvekkeen Pysnikin kautta Mürgin sillalle. Igastista etelään kuuluu olevan hyllyviä soita ja tuntemattomia metsiä.

Ensimmäisestä kahakastamme olemme selvinneet vaurioitta. 6 vihollisen kaatunutta näemme kylässä.

Joukkueeni saa määräyksen jäädä varmistukseksi ja suojaamaan pääjoukon marssia sivusta- ja selkähyökkäyksiltä. Kylässä ollessamme tiedustelemme Karulan aseman suuntaan, jolloin vakoilijamme käyvät aina mainitun aseman luona joutuen siellä vastakkain

Ketjussa yli lumisen lakeuden.

punaisten ratsujoukon kanssa. Pienempi vihollisjoukko tekee hyökkäyksen myös meidän etupatrullejamme vastaan, mutta lyödään takaisin. Klo 3 ip. tulee käsky liittyä pääjoukkoon, jonka saavutamme klo 5 ip. Lauksaressa.»

Jääkärikapteeni *Svinhufvudin* joukkojen muista vaiheista Valkin valloitusretkellä kertoo luutnantti *Kallio*, joka 6:nnen komppanian kera kulki toista tietä:

»Tulemme seuraavaan kylään, joka on Fölkin ja Igastin kyläin puolitiessä. Täällä erkanee oikealle talvitie Pysnikin kylän kautta Valkiin. Poikkean komppaniani kanssa kulkemaan sitä.

Taistelujärjestyksessä, kärjen, sivustasuojain ja yhdysmiesten kera komppania lähtee verkalleen marssimaan kohti tuntemattomia seutuja. Kuljen heti kärjen takana voidakseni paremmin valvoa, että edetään oikeata tietä.

Alkutaival on metsäistä seutua. Sitten avautuu iso aukea — kylä, jonka halki juoksee Emajoki. — Seis! Lähetän vääpeli *Lauri Pietilän* ryhmän kera metsän turvissa tarkastamaan kylän oikealla puolen olevia taloja. Sillä aikaa tähystelen kiikarilla edessämme olevaa kylää. Ei mitään epäilyttävää. Vääpeli *Pietilä* miehineen on jo joutunut oikealla olevien talojen kohdalle. Tutkittuaan ne hän antaa merkin: vihollista ei ole näkyvissä. — Eteenpäin!

Tullaan kylään. Matalat, turvekattoiset talot tarkastetaan. Asukkaiden ilmoituksen mukaan on vihollisten parituhat-miehinen joukko-osasto edellisenä päivänä kulkenut sivu. — Siis eteenpäin.

Edettyämme kylästä noin pari virstaa tulee vastaamme virolainen hevosmies, joka ilmoittaa vieneensä leipäkuorman bolshevikeille seuraavaan kylään ja punaisten lähimmän kenttävartion olevan virstan, parin päässä. Edelleen hän kertoo vihollisia olevan kovin paljon ja ihmettelee, että näin vähillä voimilla uskallamme lähteä niitä hätyyttämään.

Siis vihdoinkin tapaisimme vihollisen!

Jatketaan matkaa vuoroin aukeita, viljeltyjä seutuja, vuoroin metsämaita. Igastin kylän kautta kulkenut, pataljoonankomentajan välittömässä johdossa oleva pääjoukko on nyt saavuttanut komppaniani jälkijoukon. Se lisää turvallisuuden tunnetta. Vihollista vain ei näy.

Yht'äkkiä kuuluu laukaus. Vihollisen etuvartija ampuu ennen karkuun lähtöään merkkilaukauksen meidän metsässä etenevää kärkeämme kohden — tietysti sivu. Samassa pamahtavat kärkimiesten vastalaukaukset. Hurraata huutaen kärkijoukko syöksyy vääpeli *Pietilän* johdolla eteenpäin.

Annettuani merkin komppanialleni seurata juoksen eteenpäin. Eteeni avautuu iso aukea, jonka toisessa laidassa suuri vihollisjoukko liikehtii noin 600—700 metrin päässä. Se avaa kiivaan tulen meitä kohden. Edessä oleva tasanko ylenee loivasti noin satakunta metriä eteenpäin tarjoten maassa makaavalle jonkin verran suojaa. Sen korkeimmalla kohdalla on talo. Sieltä maasto alkaa loiveta, kunnes taas nousee vihollisen puolella.

Mutta mitä joukkoja nuo ovat, aukean vasemmalla puolen, jotka suuntaavat kulkunsa edessä olevaa vihollista kohden? Tarkastan kiikarilla. Aurinko paistaa suoraan päin, joten en voi erottaa muuta kuin ääriviivat. Miehiä venäläisessä sotilaspuvussa. Voisivatkohan ne olla virolaisia?

Taisteluintoinen kärkijoukko on ketjussa syöksynyt jo kauas aukealle ja avannut kiivaan vastatulen. Annan sille käskyn edetä korkeimmalle kohdalle, jotta se saisi näkyvän maalin. Komppanian pääjoukon määrään kehittämään sieltä edelleen ketjua oikealle pitkin metsänlaitaa ja avaamaan sitten tulen edessä olevaa vihollista vastaan.

Lähden kärkijoukon jäljessä aukealla olevaa taloa kohden, johon vasen siipi ulottuu. Päästyäni perille ryhdyn jälleen kiikarilla tarkastamaan vasemmalla noin 500—600 metrin päässä meistä liikehtiviä joukkoja, joista suurin osa on jo kadonnut metsäsarakkeen taa. Huomaan silloin, että miehet kävellessään ampuvat meitä — siis vihollisia! Komennan vastatulta. Oikealla oleva vihollinen asettuu myös asemiin pitkin metsänlaitaa ja alkaa ampua meitä kiivaasti.

Olemme ristitulessa!

Ketjussa makaavilla sotilailla on sentään verrattain suojattu asema tällä sivustalla. Käskettyäni ylläpitämään tasaista tulta poistun mennäkseni oikeaa siipeä tarkastamaan.

En ole astunut vielä montakaan askelta, kun tunnen yht'äkkiä kuin isolla moukarilla olisi lyöty jalat altani ja samassa suistun maahan. Vasen jalkani on aivan hervoton, ja virtanaan veri syöksyy reidestä valkealle hangelle. Kyynärpäiden varassa alan vaistomaisesti ryömiä eteenpäin metsänlaitaa kohden, mutta pitkälle en pääse, ennenkuin voimani herpautuvat. En jaksa edes sitoa haavaani.

Silloin juoksevat kärkijoukosta luokseni ryhmänjohtaja *Matti Keskipoikila* ja sotilas *Yrjö Nikkilä*, jotka nopeasti sitovat tiukan siteen reiteni ympärille haavan yläpuolelle ja saavat siten verenvuodon lakkaamaan.

Tuskin se on tehty, kun kuulen ryhmänjohtaja *Keskipoikilan* huudahtavan: »nyt kävi!» Hän paneutuu istumaan ja alkaa tutkia vasenta jalkaansa, johon luoti on osunut. Kehoitan häntä pysyttelemään makuulla, mutta ennenkuin hän ennättää paneutua pitkälleen, tapaa toinen luoti samaa jalkaa. — Tässä on tosi kysymyksessä. Näkyy, että vastassamme on lättiläisiä tarkk'ampujia, joiden taitoa ei suotta kehuta.

Samassa alkaa kuulua meidän konekivääriemme yhtäjaksoista papatusta ja tykkiemme jymähdyksiä. Nähtävästi se hermostuttaa vihollista. Kuulat kulkevat nyt enimmäkseen yli maalin ilkeästi vonkuen.

Kuulasateessa sotilas *Nikkilä* alkaa sitten polvillaan ollen laahata minua poikki tuon toistasataa metriä pitkän aukean metsän laidassa olevan rakennuksen suojaan. Itse koetan, mikäli mahdollista, auttaa terveellä jalallani, jonka senkin sittemmin havaitsen saaneen osansa.

Päästyämme metsänlaitaan huomaan, että sotilas makaa siellä rakennuksen suojassa liikkumatta. Lakki on valahtanut hangelle, kasvot ovat kalman kalpeat ja elottomat. Sehän on urhoollisen kärkijoukkomme johtaja, vääpeli *Pietilä* — hengettömänä.

Kuulen nyt, että vääpeli *Pietilä* huomatessaan minun haavoittuneen ja loikovan avuttomana kuulasateessa on luotituiskusta välittämättä syöksynyt pelastamaan minua. Ensin kuula on lävistänyt hänen käsivartensa, mutta siitä huolimatta hän on juossut eteenpäin, kunnes paremmin tähdätty luoti osui suoraan sydämeen.

Kiitettyäni sotilas *Nikkilää* hänen urhoollisuudestaan jätän hänelle kiikarini ja karttani vietäviksi komppanian 1:sen joukkueen johtajalle, vääpeli *Lauri Simeliukselle*, jonka määrään johtamaan komppaniaani taistelun loppuun saakka.»

5:s komppania oli taistelun alettua levittäytynyt ketjuun 6:nnen komppanian vasemmalle puolelle, 4:s taas oli toistaiseksi jäänyt varaväeksi. Taistelu kiihtyi kiihtymistään. Jääkärikapteeni *Påhlssonin* tykit ottivat osaa otteluun. Konekiväärit toimivat.

Vihollisen vastarinta oli sitkeää. Saadakseen taistelun ratkaistuksi jääkärikapteeni *Svinhufvud* lähetti 1 joukkueen 4:nnestä komppaniasta oikealle sivustalle saartamaan vihollisen vasenta siipeä. Se ratkaisi taistelun. Nyt vihdoin klo 11,30 ap. bolshevikit peräytyivät kolmatta tuntia kestäneen taistelun jälkeen luovuttaen Pysnikin kylän suomalaisille.

Hetken kuluttua lähdettiin jatkamaan matkaa, ensin 5:s ja 4:s komppania, 2:nen K. K. K., sitten tykistö ja viimeisenä 6:s komppania. Kuljettiin täydessä taistelujärjestyksessä. Vastustaja saattoi piillä missä hyvänsä.

Vihollinen tavattiin klo 2 ip. uudelleen Konselu—Lauksare linjalla, jossa se vielä kerran yritti ryhtyä vastarintaan. Se karkoitettiin kuitenkin jo 15 minuuttia kestäneen laukaustenvaihdon jälkeen.

Räjähdyskomennuskunta ja 3:s joukkue 6:nnesta komppaniasta jääkärikapteeni *Påhlssonin* johdolla lähtivät sitten konekiväärien ja tykkien suojaamina räjähdyttämään Mürgin rautatiesiltaa, jonka

ylitse punaisten panssarijuna juuri vähän aikaisemmin oli kulkenut. Silta räjähdytettiin klo 3,30 ip.

Pataljoona lähetti sitten rykmentin komentajalle raportin päivän taisteluista ja sillan räjähdyttämisestä ja jäi odottamaan uusia määräyksiä. Sinä päivänä ei enää edetty pitemmälle, vaan pataljoona yöpyi lähitaloihin, Sartesta rautatielle saakka.

Seuraavana aamuna, 1. 2., klo 6.30 pataljoona räjähdyskomennuskunnan ja tykkien kera lähti jälleen liikkeelle. 6:s komppania ja osa räjähdyskomennuskuntaa eteni pitkin rautatietä Võru—Valk viimemainittua kohden. Muu osa pataljoonaa marssi maantietä Pruksi—Tamber kaupunkiin. Kumpikaan joukko ei kohdannut vihollista matkallaan. Bolshevikit luopuivat Valkista enemmittä taisteluitta. 2:nen pataljoona marssi sinne klo 10,30 ap.

2:sen pataljoonan kokonaistappio Valkin valloituksen yhteydessä oli: 4:s komppania: 2 haavoittunutta sotilasta; 5:s komppania 6 haavoittunutta: (2 aliupseeria ja 4 sotilasta); 6:s komppania: 1 kaatunut, joukkueenjohtaja *Lauri Pietilä*, ja 6 haavoittunutta (1 upseeri, 2 aliupseeria ja 3 sotilasta).

Ratkaiseva taistelu Valkin omistamisesta suoritettiin kuitenkin toisaalla.

Eversti *Kalm* antoi, niinpiankuin hän oli saanut tiedon, että 2:nen pataljoona eteni voitokkaasti päämääräänsä kohden, Tartto—Valk rautatien luona toimiville joukoilleen käskyn lähteä liikkeelle. Lähimpänä päämääränä tällä suunnalla oli Luhde Grosshofin kartanon valtaus, jotta voitaisiin sijoittaa tykistö sen luo, Valkia hallitsevalle kukkulalle, pommittamaan Valk—Wohnar rautatietä ja siten häiritsemään vihollisen peräytymistä. Jääkärimajuri *Snellman* ja yliluutnantti *Kuperjanov* saivat klo 10,45 ap. käskyn asettua toistensa yhteyteen kartanon valtaamiseksi.

Pohjan Poikain 1:nen patteri sijoitettiin koillis-itäpuolelle kartanosta. Se alkoi heti ampua vihollisen asemia. 3:s patteri oli asetettu asemiin Kiisan talon luo. Se avasi tulen Luhde Grosshofia vastaan klo 12,35 p. Yliluutnantti *Kuperjanovin* sissien patteri, joka oli taistelun ajaksi määrätty jääkärimajuri *Snellmanin* johtoon, oli Pensin talon luona.

Kuperjanovin sissipataljoona järjestyi urhoollisen päällikkönsä johdolla taisteluun Luhde Grosshofin pohjoispuolella ja ryhtyi etenemään kartanoa kohden. Pataljoona pääsi n. 50 m. päähän karta-

nosta kohtaamatta vastarintaa. Mutta silloin vihollinen avasi sitä kohden murhaavan kiväärі- ja konekivääritulen, joka pysähdytti sissien etenemisen. Heti taistelun alussa yliluutnantti *Kuperjanov* haavoittui kuolettavasti. Sitäpaitsi hänen upseereistaan kaatui 3 ja haavoittui 1, sotilaista kaatui 10 ja haavoittui 41. Sissipataljoona tarvitsi ehdottomasti apua Luhde Grosshofin valtaamiseksi.

Pohjan Poikain 1:nen pataljoona oli klo 10 ap. kokoutunut Pijrin talon luo valmiina lähtemään sille määrättyjen tehtävien suorittamiseen.

Jääkäriluutnantti *Hannula* kirjoittaa Luhde Grosshofin valloituksesta:

P. P. 3:s patteri asemissa.

»Koko operatsionikäskyssä N:o 4 esitettyä Valkin valtaussuunnitelmaa täytyy katsoa taktillisesti virheelliseksi. Se oli kokonaan rakennettu sille olettamukselle, että vihollisen pääpuolustus keskittyisi itse kaupunkiin. Olettamus osoittautui kuitenkin vääräksi. Valkin kaupunki on puolustajalle varsin epäedullinen, etenkin talvisaikaan, ja senvuoksi vastustaja keskittikin puolustuksensa Luhde Grosshofin ympärille, jossa on erinomaiset asemat. Kokonaisen pataljoonan (P. P. 2:sen) lähettäminen kauaksi itään oli tarpeetonta. Kuten edelläolevasta sen toiminnan kuvauksesta ilmenee, kohtasi se vain verrattain vähäistä vastarintaa, ja sitäpaitsi se oli niin kaukana, ettei sitä voitu enää katsoa sivustasuojaksi, eikä se liioin vaikuttanut päätaistelun (Luhde Grosshofin) ratkaisuun. Eversti *Kalmin* välittömässä johdossa olevista joukoista oli vain $^1/_3$ käytettävänä päätaistelua varten. Mitään yhteisreserviä ei oltu jätetty. Sen sijaan, että oltaisiin pyritty mahdollisimman suurin voimin ratkaisuun ja vihollisen aseman murtamiseen yhdessä kohdassa, oli taisteluvoimat hajoitettu yli koko rintama-alueen, ja siitä syystä koko hyökkäyksen teho heikentyi, eikä viholliselle onnistuttu tuottamaan musertavaa tappiota.

6:nnelle virolaiselle rykmentille määrätystä Sädejoen ylitse vievän rautatiesillan rikkomisesta ei tullut määräaikana mitään. Sillan tuhosi vasta Pohjan Poikain räjähdyskomennuskunta Valkin valtauksen jälkeen helmikuun 1 p:nä. Vihollinen saattoi siis kaikessa rauhassa peräytyä Valkista Riikaan päin. Tartto—Valk joukkoihin kuuluvien panssarijunien toiminnasta ei liioin tullut mitään, kun rataa ei saatu ajoissa kuntoon. Samoin radan rikkominen Valkin eteläpuolella vihollisen peräytymisen vaikeuttamiseksi jäi vain tyhjäksi suunnitelmaksi, se kun oli mahdoton toteuttaa.

Juuri voimien vähyyden vuoksi Luhde Grosshofin taistelu muodostui meille erittäin raskaaksi. Sitäpaitsi liikkeelle lähtökäsky (annettu Sangasten asemalla 31. 1. klo 5,30 ap.) tuli minulle liian myöhään, sain sen vasta klo 8 ap. Olisi pitänyt ryhtyä etenemään jo yöllä, jotta hyökkäys Luhde Grosshofia vastaan olisi voitu tehdä ennen päivän valkenemista, aamuhämärissä, sen sijaan, että se nyt suoritettiin keskellä kirkasta päivää.

Lähetän käskyn komppanioille kokoutua Pijrin talon luo, joka on 1:sen komppanian majapaikka, mukanaan taistelukuormastot. Raskas kuormasto jätetään rautatievaunuihin kuljetettavaksi myöhemmin junalla Valkiin. Mukaan otetaan vain se, mitä 2 päivän aikana välttämättä tarvitaan.

Kokoonnuttuaan 1:nen pataljoona lähtee liikkeelle kulkien vihollisen huomion välttämiseksi metsän kautta Tellisteen vievää syrjätietä. 1:nen komppania huolehtii marssivarmistuksesta. Talvipäivä on kirkas ja auringonpaisteinen.

Emajoen maantiesillan (Ema- ja Peddeljoen yhtymäkohdassa) ylitse tultuamme eroavat Söörhofiin vievälle tielle operatsionikäskyn N:o 4 määräyksen mukaisesti 2:nen komppania + $^1/_3$ 1:sestä K. K. K:sta jääkäriluutnantti *Koiviston* johdolla ja 1 joukkue + 1 kevyt konekivääri 3:nnesta komppaniasta luutnantti *Kalervon* johdolla. On huomattavaa, että luoteessa Helmen suunnalla tilanne on vielä epäselvä. Meidän pohjoispuolellamme sillä suunnalla tiedetään olevan vielä punaisia joukkoja, joita vastaan 3:s virolainen rykmentti, Tarton suojeluspataljoona ja 1 *Kuperjanovin* komppania toimivat. Söörhofiin on senvuoksi asetettava 1 joukkue selkäpuolen turvaamiseksi. Jääkäriluutnantti *Koivistolle* annan määräyksen ottaa haltuunsa Varnan kartanon, tiedoittaa sen tapahtumisesta viipymättä minulle ja jäädä sinne odottamaan lisämääräyksiä minulta sekä varmistaa ja

tiedustella joka suuntaan ottaen yhteyden Piglusarin tien kautta, mikäli mahdollista, Luhde Grosshofia vastaan toimivien joukkojen kanssa. Luutnantti *Kalervon* tehtävänä on varmistaa Söörhof, tiedustella luoteiseenpäin ja olla suoranaisessa yhteydessä rykmentin esikunnan kanssa. Yhteyden pitoa varten jääkäriluutnantti *Koiviston* kanssa saatan luovuttaa hänelle vain yhden ratsulähetin. (Pohjan Poikain ratsuosasto ei vielä ollut saanut täyttä hevosmäärää, joten vain pieni osa siitä oli voinut seurata rykmenttiä Sangasteen muiden jäädessä Tarttoon täydentämään varustuksiaan. Senvuoksi voitiin minulle antaa vain 2 ratsulähettiä, joiden lisäksi minulla oli oma ratsulähettini, siis yhteensä kolme. Yhteydenpito eri tahoille hajoitetun pataljoonan osien välillä ja rykmentin johdon kanssa oli senvuoksi tietenkin varsin heikkoa.)

Koko ajan on edestämme, Luhde Grosshofista päin, kuulunut yhtämittaista tykki- ja kivääritulta. Pataljoonan esikunta ja kuormasto (2:sen komppanian kuormastoa lukuunottamatta, joka seurasi komppaniaa) jätetään Emajoen sillan korvassa, lähellä Söörhofin tienhaaraa olevan karjatalon luo. Mukaan otetaan vain k.k.-, panos- ja sairasreet. Eteen lähetetään heti pieni varmistus- ja tiedustelupatrulli ottamaan yhteyttä taistelevan sissipataljoonan kanssa. 1:nen komppania, $^2/_3$ 3:nnesta komppaniasta ja $^2/_3$ 1:sestä K. K. K:sta sekä ambulanssi (lääkäri *Kallioinen* ja sairaanhoitajatar *Kyllikki Pohjala*) etenevät johdollani aina Pensin talon luo.

Sissipataljoonan 2 tykkiä on asemissa talon luona maantien varressa. Pohjan Poikain 3:s patteri on hiukan ylempänä vasemmalla Kiisan talon luona. Majuri *Snellman* ohjaa puhelimitse tykistön tulta metsänreunassa Konisten talon kohdalla olevasta tähystyspaikasta. Punaisilla on nähtävästi vain yksi tykki käytettävänään. Aika ajoin sen ammukset putoilevat maantielle Pensin talon eteen.

Menen Pohjan Poikain patterin luo ja asetun puhelimitse yhteyteen majuri *Snellmanin* kanssa. Hän ilmoittaa ensin, että tilanne parast'aikaa on hyvä, ja että vihollinen maantien oikealla puolella pakenee. Mutta hetkistä myöhemmin hän tiedoittaa, että virolaiset nyt vuorostaan peräytyvät, ja että tarvitaan pikaisesti yksi komppania oikealle siivelle avuksi. Aikaisemmin lähettämäni tiedustelupatrulli palaa tuoden ilmoituksen, että yliluutnantti *Kuperjanov* itse on vaikeasti haavoittunut, suuri osa hänen upseereistaan joko kaatunut tai haavoittunut ja pataljoona vailla yhtenäistä johtoa.

Annan silloin jääkäriluutnantti *Kärnälle* käskyn rientää johdos-

saan 1:nen komppania ja 2 raskasta konekivääriä oikean siiven avuksi. Ambulanssi seuraa komppaniaa. Kun vielä suljetussa järjestyksessä marssiva komppania on saapunut Varen torpan kohdalle, saa se tulta edessä olevasta Luhde Grosshofista. Yksi kuula m. m. lävistää neiti *Pohjalan* vyössä riippuvan kenttäpullon. Juosten komppania rientää edessä olevan puron uomaan, jossa se on täysin suojassa.

Lääkäri *Kallioinen* järjestää sitomapaikan Varen torppaan. Paikka on tosin vaarallinen ollen alttiina vihollisen jalkaväkitulelle, ja aika ajoin luodit rapisevatkin sen seinissä ja katossa. (Tykkitultaan vihollinen ei, kumma kyllä, kohdistanut sinne koko aikana.) Myöskin maantie talon luota n. $^1/_2$ km. taaksepäin on alttiina punaisten tulelle, ja vihollisen konekivääri suihku pyyhkii silloin tällöin maantietä, joten haavoittuneiden y. m. jälkikuljetus sitä myöten on uhattu, ja senvuoksi alkumatka on kierrettävä metsän suojassa. Sissipataljoonan ambulanssi on järjestänyt ensimmäisen sitomapaikkansa siksi kauas kuin Emajoen maantiesillan pohjoispäässä olevaan karjakartanoon, siis 3 km. päähän taistelulinjasta. (Lääkäri *Kallioisen* ambulanssi hoiti sitten sekä Pohjan Poikien että virolaisten haavoittuneet pysyen urheasti paikoillaan loppuun saakka huolimatta siitä, että torppa oli koko ajan vihollistulen alaisena ja luodit tavan takaa puhkoivat kattoa ja seiniä. Onneksi kuitenkin kuulat kulkivat aina ylhäällä katon rajassa vahingoittamatta ketään sisällä olevista. Raskaassa työssään ambulanssi sai avukseen neidit *Inga Sahlbergin* ja *Ruth Hannulan*.)

Pataljoonan komentopaikaksi valitsen Varen torpan kohdan. Siitä voi yhdellä silmäyksellä nähdä taistelualueen ja seurata ottelun kulkua kokonaisuudessaan. Hetken kuluttua saapuu paikalle eversti *Kalm*, joka määrää minut rautatie—Varna (viimemainittu mukaanluettuna) rintamakaistan ja sillä toimivien joukkojen päälliköksi ja antaa minulle tehtäväksi viipymättä valloittaa Luhde Grosshofin.

On ilmeistä, että punaiset ovat keskittäneet voimansa Luhde Grosshofin puolustukseksi, miehittäneet ja varustaneet sen vahvasti (m. m. on konekivääreja asetettu puihin). He tekevät koko ajan mitä urhoollisinta ja sitkeintä vastarintaa. Luhde Grosshof on Valkin lukko, joka on murrettava auki, ennenkuin voidaan ajatella kaupungin valtaamista.

Asema on vihollisille mitä edullisin. Puolustuksen tukikohdan muodostaa kartano puistoineen ja kivirakennuksineen, joka maas-

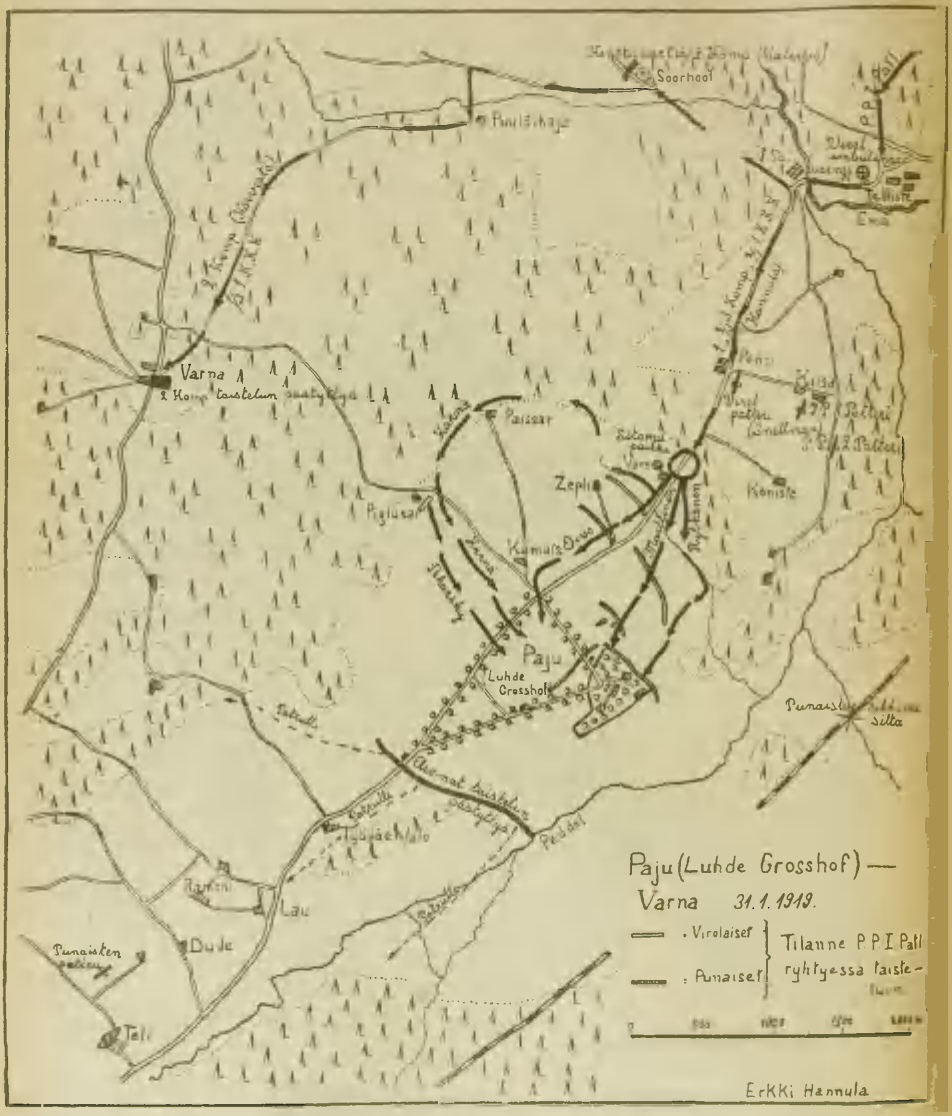
ton korkeimmalla kohdalla ollen hallitsee laajalti ympäristöä. Joka puolella leviävät suuret, aukeat, alaspäin viettävät pellot. Päivällä suoritettavaa hyökkäystä varten taas asema on mitä epäedullisin. Kun lisäksi maa on lumen peittämää, eikä hyökkääjillä ole lumipaitoja, on tuskin lainkaan tilaisuutta suojattuun etenemiseen. Voimien vähyyden vuoksi taas (sissipataljoona alkoi olla kokonaan hajalla, ja sitäpaitsi se oli kärsinyt suuria tappioita) ei voida saartaa kartanoa joka taholta, vaan täytyy rajoittua hyökkäämään pääasiallisesti vain kahdelta suunnalta. (Ehdottomasti edullisinta olisi ollut tehdä rynnäkkö vasta seuraavana yönä, eikä sillä olisi juuri

Luhde Grosshofin aukeita.

aikaakaan menetetty, ellei olisi ollut tarjolla vaara, että *Kuperjanovin* pataljoonan hyökkäyksen murtumisen jälkeen punaiset olisivat voineet käyttää hyväkseen voittoa. Tilanteen pakosta oli ryhdyttävä taisteluun huolimatta epäedullisista olosuhteista.)

Peddeljokeen pohjoisesta Varen torpan ohitse virtaavan puron syvä uoma tarjoaa hyökkääjälle täyden suojan. Sen rinteet ovat korkeat ja verrattain jyrkät kohoten kuperina kartanoa kohden, joten sillä kohdalla, etenkin maantien itäpuolella, niiden suojassa saattaa päästä n. 200—300 m. päähän kartanosta. Mutta tämä onkin ainoa etu, minkä maasto hyökkääjälle suo. Vastustajan ainoa heikko puoli taas on se, että puolustuksen tukikohta, itse kartano, on aivan alttiina hyökkääjän tykistötähystykselle ja -tulelle. (Tykistömme suorittikin hyökkäyksessä suuren palveluksen tukien koko ajan jalkaväen taistelua. Sen tuli oli erinomaisen tarkkaa ja hyvin ohjattua tuottaen granaateillaan ja etenkin shrapnelleillaan suurta tuhoa viholliselle.)

Varna
Paju
Luhde Grosshof
Paju (Luhde Grosshof) —
Varna 31.1.1919.
. Virolaiset
. Punaiset
Tilanne P.P.I. Pati ryhtyessa taiste-
Erkki Hannula

Kartta n:o 5.

1:sen komppanian päästyä vahingoittumatta edellämainitun puron uomaan jääkäriluutnantti *Kärnä* jakaa komppaniansa taistelua varten seuraavasti: 1 joukkueen jääkärivääpeli *Oivon* johdolla on edettävä maantien suunnassa sen oikeaa puolta kartanoa kohden, jääkäriluutnantti *Kärnä* itse kahden joukkueen kera ryhtyy kiertämään ensin puron uomaa myöten Paissariin, sieltä edelleen Piglusariin hyökätäkseen täältä oikealta kaarrostaen Piglusar—Luhde Grosshof tien suunnassa. Kello on silloin 1,30 ip.

1:sen komppanian levittäytyessä taistelua varten virolaisten ketju makaa puron uomassa. Ylempänä puron rinteellä on toinen ketju, jota ensin luulemme virolaiseksi, eikä jääkärivääpeli *Oivon* joukkue siitä syystä uskalla ampua taempana olevia vihollisparvia, vaikka tilaisuus siihen olisi erinomainen. Mutta yht'äkkiä edessä oleva ketju avaakin tulen joukkuetta vastaan. Se on vihollinen. Kauempana olevat, tiheät bolshevikiparvet ovat kuitenkin jo ehtineet asettua suojaan.

Paikaltani saatan koko ajan seurata *Kärnän* joukon liikettä oikealla. Näen, kuinka se kehittäytyy ketjuun Piglusarin ja Paissarin välillä ja ryhtyy etenemään kartanoa kohden. Urhoollinen jääkärivääpeli *Oivo* ei kuitenkaan malta odottaa komppanian pääosan saapumista, vaan ryhtyy konekiväärien avustamana hyökkäämään. Joukkue tunkeutuu kartanon puistoon asti ja joutuu siellä raivoisaan käsikähmään vastahyökkäykseen käyvien ylivoimaisten vihollisparvien kanssa. *Oivo* haavoittuu itse leukaan ja lopulta, ettei joutuisi vihollisen käsiin, ojentaa pistolinsa ohimoaan vastaan ja painaa liipasinta, mutta onneksi makasiini on ammuttu tyhjäksi. Joukkueen onnistuu käsigranaateilla torjuen irtautua ahdistavasta vihollisesta ja peräytyä kartanoon vievän tien ja maantien risteykseen, johon se asettuu asemiin avaten tulen.

Oikealla sivustalla jääkäriluutnantti *Kärnä* lähestyy joukkonsa kanssa, joka suojattomalla aukealla edetessään on alttiina vihollisten tulelle ja kärsii melkoisia tappioita saaden m. m. tulta etuoikealla olevasta metsästä. Lähtiessään liikkeelle *Kärnä* tapaa metsässä Piglusarin luona pienen joukon virolaisia, n. 30 miestä, jotka hän ottaa mukaansa.»

Luutnantti *Reponen* kertoo taistelun tästä vaiheesta:

»Olemme joutuneet ristituleen.

— Mars mars! huutaa *Kärnä*. — Konekivääri asemiin ja tulta metsään!

Juostaan. Lumi pöllähtelee. Konekivääri toimii tehoisasti. Vihollisen sivustatuli vaikenee vähitellen.

Syöksytään yli maantien ja heittäydytään asemiin pellolle parinsadan metrin päähän Luhde Grosshofin puistikosta. Alamme *Kärnän* kanssa vierekkäin seisten tähystellä. Tilanne näyttää kummalliselta. Puistokujassa liikkuu miehiä, toiset tullen meihin päin, toiset pyrkien kartanon suojaan. Vasemmalla olevan virolaisten ketjun suunnalta hyökkäilee myös väkeä kartanoon.

— Olisivatko virolaiset jo edenneet sinne? mutisee *Kärnä*.

Hän koettaa huutaa päästäkseen selville asiasta. Ammunta on tällä kertaa vaiennut. Joku kartanon luota huutaa vastaan ja heiluttaa kättään.

Silloin äkkiä ilmestyy suurehko osasto näkyviin. Kuuluu miestemme huutoja: nyt ne tulevat!

Kärnä katsahtaa taakseen ja antaa määräyksen vetäytyä takanamme olevaan maantienojaan. Koetan kiljua hänelle, että meillähän on käsigranaatteja. Myöhäistä. Miehemme juoksevat jo. Osasto on nyt kokonaan näkyvissämme. Suhahtelee — se ampuu siis meitä. Vihollinen! Entäpä, jos ovat virolaisia, jotka eivät tiedä mitään kiertoliikkeestämme ja luulevat suomalaisia vastahyökkäystä tekeviksi bolshevikeiksi. Olkoot! Kun kerran ampuvat, ammumme mekin.

Avataan tuli. Minulla on venäläinen kivääri, jolla innostun ampumaan. *Kärnä* seisoo lähelläni. Kerran kuulen hänen sanovan: mitä on tehtävä? En muista, mitä vastasin. Alan jälleen ampua ajatellen, että kyllähän *Kärnä* sitten antaa määräyksensä kun pääsee johonkin päätökseen.

Jonkin ajan kuluttua huudetaan minulle, että minun on otettava komppania johtooni. Tokaisen tylsästi: miksi? Sitten juolahtaa mieleeni, että *Kärnä* on ehkä lähtenyt tapaamaan pataljoonankomentajaa, ja että *Oivo* kärkensä kanssa on kenties jäänyt virolaisten riveihin. Otan siis johdon. Pian ymmärrän syyn, kun alan kulkea pitkin ketjua. Siinä pari miestä kantaa jääkäriluutnantti *Kärnää*, joka on saavuttanut urhon kuoleman. Luoti on osunut keskelle otsaa.

Kaatuneen päällikön viimeiset sanat: mitä on tehtävä? kaikuvat korvissani.

Minua häiritsee vielä kysymys, ovatko vastassamme olevat vihollisia vai ystäviä.

Siellä ne seisovat. Pelottomia miehiä joka tapauksessa. Päätän koettaa saada jonkun heistä lähenemään. Määrään muutaman miehen heiluttamaan nenäliinaa kivääripiipun päässä. Lähenevät. Miesten tekisi mieli ampua, mutta kiellän sanoen:

— Ei ole vahinkoa, jos tulevat likemmäksi. Siinä tapauksessa, että ne ovat vihollisia, kaadamme ne kaikki.

Mutta ne eivät tule lähemmäksi, vaan äkkiä vetäytyvät taaksepäin ja alkavat jälleen ampua. Silloin meidän puoleltamme avataan tuli, jota kestää taistelun loppuun saakka.»

Jääkäriluutnantti *Hannula* jatkaa Luhde Grosshofin valtauksen kuvausta:

»Oikealta kaartavat joukkomme pääsevät maantien reunaan asti yhtyen *Oivon* joukkueeseen, tunkeutuvat vielä jonkin matkaa kartanon puistoon, mutta vihollinen kohdistaa niihin niin kiivaan, keskitetyn k. k.- ja kivääritulen, että niiden on pakko vetäytyä maantien taakse asemiin.

Haavoittuneita tuodaan yhä enemmän taistelulinjasta. Lääkärillä ja sairashoitohenkilökunnalla ei ole hengähtämisaikaakaan. Varen torpan suojat täyttyvät haavoittuneista virolaisista ja suomalaisista. Niitä kuljetetaan myös tulilinjaa lähempänä olevaan Kamatsin taloon, jossa komppanioiden sanitäärit antavat ensi avun. Haavoittuneiden kuljettamiseksi edelleen on taakse jääneen kuormaston purettava rekiään. Tässä yhteydessä on syytä mainita se erinomainen urheus ja uhrautuvaisuus, jota tulilinjassa toimivat komppanioiden sanitäärit osoittavat, samoinkuin pataljoonan hevosmiehet, jotka ajavat pitkin taistelualuetta usein tulilinjaan asti korjaten haavoittuneita.

Saatuaan 1:sen komppanian hyökkäyksen pysähdyksiin vihollinen keskittää nyt tulensa osaksi vasenta siipeämme vastaan, jonka virolaiset muodostavat, osaksi sen konekivääreien luotisuihku pyyhkii vastapäätä olevan joen törmää, maantietä ja sitomapaikan ympäristöä.

Sissipataljoona on jo aivan hajallaan, suuria tappioita kärsinyt ja vailla yhtenäistä johtoa, mutta ottelee kuitenkin erinomaisen urhoollisesti. Tulilinjassa olevat virolaiset ovat maantien oikealla puolella yhtyneet Pohjan Poikien ketjuun taistellen heidän päällikköjensä alaisina. Vasemmalla puolella maantietä on, kuten sanottu, yksinomaan virolaisia. Olen aikaisemmin lähettänyt Pensin luo jääneille 3:nnen komppanian kahdelle joukkueelle käskyn saapua pikamars-

sissa Varen luo. Komppania tulee jääkäriluutnantti *Marttisen* johdolla juoksumarssissa paikalle ja heittäytyy maahan maantien vasemmalle puolelle metsän suojaan jääden odottamaan enempiä määräyksiä.

Nähdessäni, että maantien vasemmalla puolella olevat virolaiset vihollistulen pakotuksesta alkavat peräytyä juosten alas joen rinnettä annan jääkäriluutnantti *Marttiselle* käskyn viipymättä kehittää puolet joukostaan maantien vasemmalle puolelle ja temmata peräytyvät virolaiset mukaansa takaisin hyökkäykseen. Jääkäriluutnantti *Marttinen* lähtee itse joukkueen mukaan.

Tykistömme, joka aikaisemmin jalkaväen tultua lähelle vihollista on ollut pakotettu siirtämään tulensa edemmäksi, ryhtyy taas pommittamaan vihollisen etulinjaa.

Juostuaan alas puron uomaan kärsimättä tappioita, vaikka vastustaja nyt suuntaa tulensa puron äyräille, *Marttisen* joukko alkaa ponnistella kartanoa kohden. Vihollinen on, kuten myöhemmin saan kuulla, tuonut lisäväkeä Valkista Luhde Grosshofiin, ja sen vastarinta on nyt äärimmäisen sitkeää ja raivoisaa.

Klo 3 aikaan alkaa Varnan suunnalta kuulua kivääritulta, johon muutama tykinlaukaus sekautuu. Taistelun hälyä kuuluu vain n. 10 minuutin ajan, senjälkeen kaikki on hiljaista. Arvaan, että jääkäriluutnantti *Koivisto* on nyt kosketuksissa vihollisen kanssa, ja päättäen taistelun lyhytaikaisuudesta hän on tehtävässään onnistunut. Varnan saattaa siis edellyttää olevan hallussamme ja oikean sivustamme turvatuksi. Olettamukseni osoittautuukin sitten oikeaksi. Vasen sivustamme sitävastoin on uhan alainen, sillä panssarijunat eivät pääse tukemaan toimintaamme, kuten yllä on mainittu.

Vihollistulen pakotuksesta jääkäriluutnantti *Marttisen* joukon täytyy (m. m. keskitti 6 raskasta konekivääriä sitä vastaan tulensa) vetäytyä hiukan taaksepäin rinteen suojaan. Tällöin vääpeli *Riikosen* joukkue 1:sestä K. K. K:sta saa käskyn rientää avuksi. Raskaita konekivääreiä on lumessa vaikea liikutella, kantaessaan niitä miehet uupuvat. Omien joukkojen yli ampuminen on mahdotonta, kun aukean laidassa ei ole mitään korkeampaa paikkaa. Siis ei auta muu kuin koettaa pyrkiä jalkaväen tasalle ja ajoissa vääpeli *Riikonen* ehtiikin kivääreineen paikalle. Hän asettaa heti kivääreinsä asemaan ja avaa tulen. Tällä taisteluhetkellä sattuu seuraava unhottumaton episodi:

Toisen konekiväärin miehistöön kuuluvat m. m. sotilaat *Hannes Lappalainen* sekä veljekset *Oskar* ja *Sven Häggman*. Kun k. k.-joukkue avaa tulen, niin silloin juuri punaisten k. k.-suihku osuu mainittuun kivääriin ja ampujana oleva sotilas *Lappalainen* haavoittuu käsivarteen ja silmänräpäyksen kuluttua päähän vaipuen kuolleena kiväärinsä päälle. Samassa *Oskar Häggman* tarttuu kaatunutta hartioista, nostaa syrjään ja asettuu jatkamaan ampumista, mutta ei ehdi aloittaakaan, kun jo saa kuulan päähänsä jääden hänkin kuolleena virumaan kiväärin päälle. Tämän jälkeen vuorostaan *Sven Häggman* nostaa kaatuneen veljensä syrjään astuen hänen tilalleen ja ryhtyy ampumaan. (*Sven Häggman* pysyi haavoittumattomana sodan loppuun saakka.) Koko ajan on joukkueen tuli täydellinen, vaikka monta miestä kaatuu ja haavoittuu. Lopputaistelussa vääpeli *Riikonen* itse ampuu toisella kiväärillä, kun ei siihen enää riitä kykenevää miestä ja loput — 3 miestä — ovat raskaan »rukin» kantamisesta puolikuolleina. (Kyseessä olevan kiväärin miehistö menetti taistelussa 2 kaatunutta ja 2 haavoittunutta.)

Koska jo alkaa hämärtää ja tahdon saada voimia kuluttavan taistelun mahdollisimman pian ratkaisuun, lähetän viimeisen reservini, jäljellä olevan joukkueen 3:nnesta komppaniasta tuleen. Sen johtajalle, vääpeli *Rytköselle* annan tehtäväksi kulkea ensin puron uomaa myöten alaspäin Peddeljokeen asti ja sieltä sitten hyökätä vasemmalta puolen kartanon kimppuun. Mutta joukkue ei maltakaan kulkea tarpeeksi pitkälle, vaan nousee liian aikaisin ylös puron uomasta joutuen näin edellisen joukkueen vasemman siiven sisään ja osaksi sen jatkoksi. Konekiväärijoukkueen tulen suojassa luutnantti *Marttinen* ryhtyy nyt lisätyin voimin uudelleen etenemään. Taistelu on ratkaisukohdassaan. Pitkin koko hyökkäysrintamaa käydään nyt rynnäkköön.»

Pohjan Poikain 1:sen komppanian sotilas S. kertoo Luhde Grosshofin taistelun loppuvaiheista:

»Konekiväärimme ensimmäisen panoslaukun olemme ampuneet tyhjiin, ja toinen on jo alulla. Kiväärinpiippu punoittaa. Ajan lunta sen niskaan, ja saan vastaukseksi kiukkuisen sihinän. Tyhjiksi ammutut kasetit ovat sikin sokin hangella, ja patruunanhylsyt kohoavat pienenä kumpuna patruunapesän alla. Käskystä lyön tyhjän laukun piipun tueksi. Pakkasesta huolimatta olen aivan sulaa kuumuuteen.

Ehdin vähän vilkaista sivullenikin. Vasemmalla meistä, karta-

noon johtavalla puistokujalla makaa joitakin tummia möhkäleitä. Ne ovat meidän poikiamme. Tuolla aivan lähellä kartanoa joku haavoittunut Pohjan Poika lepää nojaten vaahteran rosoista runkoa vastaan. Tuossa taas toinen koettaa ryömiä ketjuamme kohden vetäen perässään auennutta sidekääröä, jolla hän on koettanut sitoa haavaansa. Kauempana sanitäärit paareineen kulkevat sitomassa ja korjaamassa pois taistelukentältä vaikeasti haavoittuneita, joita makaa siellä täällä ketjumme edessä pitkin koko rintamaa.

Olemme taistelleet herra ties kuinka kauan. Yht'äkkiä lakkaa ampuminen. Ainoastaan jokin laukaus enää pamahtaa.

— Edessä on meidän miehiä, älkää ampuko!

Emme käsitä mitään. Tottelemme kuitenkin ja annamme konekivääriimme levätä. Ainoastaan oikealta kuuluu vielä ammuntaa. Siellä on virolaisia, jotka räiskyttävät edelleen.

— Älkää ampuko! Ettekö kuule?

Lähin virolainen sotilas väittää ampuvansa vain tähtiä osoittaen tuonne ylös, jossa taivas alkaa jo hiljalleen hämärtyä. Virolaiset koettavat kyllä vakuuttaa, että vastassamme on punaisia, ja ettei mikään väärinkäsitys ole mahdollinen. Mutta me emme tahdo uskoa. Vihdoin lähtee pari vapaaehtoista ottamaan selvää asiasta. Kivääri tukki ylös nostettuna he lähenevät kartanoa.

— Keitä te olette?

Ryhmäpäällikkö K:n kysymys saa vastaukseksi kuularyöpyn, ja huimalla vauhdilla pojat kipaisevat pellon poikki luotien saattamina ja samaa kyytiä ketjuun.

Punaisia!

Alamme taas ampua uudella innolla.

— Ketju oikealla!

Bolshevikit aikovat siis toden teolla tuhota meidät. Yksi raskaista konekivääreistä saa määräyksen lähteä avuksi. Kohta tasainen ta-ta-ta rauhoittaa miehiämme. Oikealta tulee pitkin ketjuamme nopeasti edeten sanoma: punaiset pakenevat!

Äsken näyttäytynyt ketju ei siis ollutkaan muuta kuin jono pakenevia, jotka painautuvat kiireen kaupalla kohti Valkia.

— Syöksyyn — ylös — mars mars!

Hurraten ketjumme painuu jälleen yli lumisen pellon. Kevyemme ampuja juoksee aukean ylitse kivääri kainalossaan ampuen sillä juostessaan minkä ennättää.

Näen jonkun uhkarohkean punaisen lättiläisen ruumiin melkein puolivälissä aukeata. Poisheitettyjä kivääreiä, selkäreppuja ja verta on kaikkialla. En ehdi muuta kuin vähän vilkaisemaan sivulle, vauhtimme on näet ankara.

Sivuutamme tiilirakennuksen ja sen yhteydessä olevan pienen puutalon. Mies seisoo viimemainitun ovella. Erotan hänen kädessään kevyemme ampujaan kohdistetun kiväärin. Aivan kintereilläni juoksee johtajamme L.

— Ammu!

Silmänräpäyksessä hän käsittää tilanteen, salamana lentää kivääri poskelle. Laukaus. Tumma ruumis vierähtää porraspäihin jääden siihen liikkumattomaksi.

Maantielle tullessamme saamme näkyviimme vihollisen jättämän konekiväärin, vähän matkan päässä toisen ja aivan sen vieressä kolmannen — kevyen. Ohimennessämme vain kosketamme niitä vahvistaaksemme ne komppaniallemme kuuluvaksi sotasaaliiksi.

Maantien toisella laidalla on rykelmä heinähaasioita. Kuumeisella kiireellä käymme työhön käsiksi, ja pian on meillä niin suuri aukko heinämuurissa, että voimme pistää konekiväärimme piipun siitä ulos suunnataksemme tulen pakeneviin. Loivalla mäenrinteellä kapuaa joukottain punaisia lättiläisiä pyrkien metsän suojaan. Mutta heidän ollessaan jo pitemmällä kuin puolivälissä saamme kiväärimme kuntoon, ja sitten se alkaa. Lumi vain pöllähtelee yhtenä ryöppynä. Ruumis ruumiin jälkeen vierähtää alas rinnettä. Punaiset koettavat raahata turvaan haavoittuneita tovereitaan, mutta auttajat jäävät myös makaamaan hangelle kevyemme kuulien satuttamina.

On jo aivan hämärää, kun ammumme viimeisen laukauksemme. Makaamme ketjussa Luhde Grosshofin eteläpuolella. Vähitellen hikinen ruumis jäähtyy, ja pakkanen alkaa tuntua purevalta. Tapaa taas vanhat tutut, jotka on hetkeksi unohtanut taistelun melskeessä.

— Vielähän elät!

— Vielähän sinäkin.

— Terve, terve. Meillä taisikin olla kuumat paikat?

Huudahduksia, kysymyksiä ja vastauksia satelee ilmassa. Se on kaatunut ja se ja se. Mieli synkistyy.

Puolisen tuntia makaamme ketjussa pakkasen kynsissä. Patruljeja muodostetaan ja lähetetään joka suuntaan. Komppanian jäännös kokoutuu jonkin pitkän rakennuksen edustalle.

— Kiväärit yhteen — pane! Poistukaa!

Ryhmät ovat käyneet pieniksi. Vähän ajan kuluttua tuodaan höyryävä kenttäkeittiö paikalle. Saamme jotakin taas suuhumme. Olemmekin tapelleet koko päivän syömättä. Ulkona pihamaalla tuntuu kylmältä. Lähden sisälle lämmittelemään. Pilkkopimeät huoneet ovat täynnä sotilaitamme. Viimeisessä huoneessa on virolaisia, *Kuperjanovin* sissejä.

Takaisin pihalle pyrkiessäni törmään vastakkain 3:nnen komppanian lähetin kanssa. Hän, tuo metrinkorkuinen, raahaa perässään komppanian lippua.

Luhde Grosshofin valloittaja, jääkäriluutnantti *Hannula* ratsulähettinsä kera kartanon pihalla.

— Minä pelastin meidän komppaniamme lipun. Sinne olivat jättäneet taistelukentälle.

— Minne viet sitä nyt?

— Komppanianpäällikölle.

— Anna kun autan sinua. Tule mukaan.

— Lippua en anna. Minähän sen pelastin.

Autan häntä pääsemään perille. Miten lujasti nuo pienet kädet ovatkaan kietoutuneet lipputangon ympärille! Mennessään hän vielä mutisee itsekseen:

— En anna, en, vaikka miten kävisi.

Suljen oven hänen jälkeensä ja painun ulos pakkasiltaan.»

Luhde Grosshofin kartano joutui täten siis erittäin sitkeän ja raivokkaan taistelun jälkeen Pohjan Poikain 1:sen pataljoonan haltuun tammikuun 31 p:nä klo 4,30 ip. Taistelun harvinaista kiivautta osoittaa sekin, että sen kuluessa Pohjan Pojat ja lättiläiset tarkk'ampujat saattoivat joutua käsikähmäänkin, jolloin oteltiin mies miestä vastaan elämästä ja kuolemasta.

Pohjan Poikain 1:nen pataljoona oli saanut tulikasteensa ja osoittanut loistavasti, että sen kuntoon saattoi luottaa vaarallisimmissakin tilanteissa. Koko pataljoona oli täyttänyt tehtävänsä loista-

vasti, urhoollisesta pataljoonankomentajasta pienimpään lähettipoikaan saakka.

Pataljoonan tappiot olivat erittäin raskaat. 1:nen komppania menetti kaatuneina päällikkönsä, jääkäriluutnantti *Antti Kärnän* ja sotilaat *Eino Aulangon*, *Akseli Hieperin*, *Sulo Koskisen*, *Vilho Koskisen* ja *Aarne Virtasen* sekä kaatuneena tai vangiksi joutuneena sotilas *Pekka Väätäsen* ja haavoittuneina 3 upseeria, joukkueenjohtajat *Eero Gammelinin*, *Yrjö Brusinin* ja *Oivon*, 3 aliupseeria ja 11 sotilasta, joista kuoli myöhemmin haavoihinsa 1 aliupseeri: kersantti *Arvo Järvinen*, ja 4 sotilasta: *Topias Hämäläinen*, *Niilo Jussila*, *Kalle Laaka* ja *Kalle Tenho*. 1:sestä K. K. K:sta kaatui aliupseeri *Otto Snellman* ja sotilaat *Edvin Aho*, *Oskari Häggman* ja *Hannes Lappalainen* sekä haavoittui 4 sotilasta. 3:nnen komppanian tappiot olivat varsin suuret: kaatuneet: vääpeli *Toivo Auvinen*, kersantti *Antti Valtonen*, ryhmänjohtajat *Lauri Brander* ja *Viljo Teeri* ja sotilaat: *Antti Ahvonen*, *Ville Haajanen* ja *Pauli Veikkola* sekä haavoittuneet: 2 upseeria, joukkueenjohtajat *Kaarlo Mantere* ja *Rytkönen*, ja 25 sotilasta, joista kuoli myöhemmin haavoihinsa 4 sotilasta: *Oskari Ahokas*, *Yrjö Häyhä*, *Yrjö Taberman ja Väinö Vallin*. Pataljoonan kokonaistappio oli: kaatuneita, haavoihinsa kuolleita ja kadoksiin joutuneita: 1 upseeri, 6 aliupseeria ja 20 sotilasta, sekä haavoittuneita: 5 upseeria, 2 aliupseeria ja 32 sotilasta.

Jääkäriluutnantti *Hannula* kertoo edelleen:

»Heti kartanon valtauksen jälkeen punaisten tykki, joka on asemassa Telin luona, alkaa pommittaa ihmeteltävän tarkasti kartanoon vievää tietä ja itse kartanoa. Pommitusta kestää vain n. 10 minuuttia, eikä se vahingoita ketään.

Ihmettelen, miksi taistelun loppupuolella tykistömme ei ole enää avustanut hyökkääviä joukkojamme. Selityksen saan taistelun päätyttyä majuri *Snellmanilta*. Punaiset olivat lähettäneet nähtävästi radan vartta pitkin joukon kiertämään vasenta sivustaamme. Tästä liikkeestä emme Varen luona tienneet mitään, eikä sitäpaitsi olisi ollutkaan voimia jäljellä sitä vastaan. Silloinkuin taistelu Luhde Grosshofista oli ratkaisukohdassaan, ilmestyi tykistön eteen Konisten talon kohdalle metsänreunasta yht'äkkiä punaisten ketju. Se oli nähtävästi ensin kulkenut radan vartta ja sitten painunut Peddeljoen uomaan, josta se nousi Konisten kohdalla ylös. Patterien oli kiireimmiten valjastettava hevoset tykkien eteen ja ajettava täyttä laukkaa tiehensä. Sillan korvassa, lähellä Tel-

listeä, ollut virolainen ambulanssi ajoi suin päin matkoihinsa. Luhde Grosshofin juuri silloin tapahtunut valloitus pakotti kuitenkin tämän vihollisjoukon peräytymään takaisin.

Kartanosta karkoitettu vihollinen pakenee meidän konekivääritulemme ahdistamana suurimmaksi osaksi suoraan alas Peddeljoen uomaan ja sieltä edelleen rautatielle päin. Panssarijuna olisi tällöin erinomaiseksi avuksi. Kartanon kellarista löydetään vielä joitakuita kätkeytyneitä vihollisia, niiden joukossa pari kiinalaista. Vastustajamme ovat olleet lättiläisiä, joukossa kiinalaisiakin, joiden ruumiita löydetään kaatuneiden joukosta.

Luhde Grosshofin kartano taistelun jälkeen.

Taistelusta uupuneet miehet eivät jaksa ajaa takaa vihollista, joten pataljoona pysähtyy yhdessä kerallamme lopputaisteluun osaaottaneiden virolaisten lanssa — n. 30—40 miestä — asemiin Luhde Grosshofista n. 1 km. lounaiseen olevaan tienristeykseen. Samaan aikaan saapuu jääkäriluutnantti *Koivistolta* kirjallinen ilmoitus, että Varna on hallussamme. Heti taistelun päätyttyä lähetetään patrullit etuoikealla olevaan metsään, vasemmalle rautatietä kohden ja pitkin maantietä, ottamaan selvää, ovatko kylät edessämme vihollisista vapaat. Haavoittuneita ja kaatuneita kerätään vielä takanamme taistelualueella. Patrullit palaavat kylistä ilmoittaen, etteivät ole nähneet niissä mitään epäilyttävää. Pataljoona kerätään tienristeykseen. Kenttäkeittiölle on lähetetty käsky saapua paikalle, ja miehille jaetaan lämmin keitto, josta edellisestä päivästä saakka nälkää nähneet virolaisetkin saavat osansa. Syönnin jälkeen lähdetään liikkeelle mukanamme luutnantti *Pekarskyn* johtama pieni joukko sissipataljoonasta. Muu osa siitä on aivan hajallaan, ja sitä kootaan ja järjestetään rintaman takana.»

Luhde Grosshofin taistelusta tulkoon tässä yhteydessä vielä mainituksi, että jääkärimajuri *Snellmanin* tykistön tulen vaikutus huomat-

tiin taistelun päätyttyä erittäin tehokkaaksi. Kartanossa ja sen ympärillä olevissa punaisten asemissa huomattiin useita täyssattumia. Pihalla olleisiin vihollisen konekivääripesäkkeihin oli putoillut Pohjan Poikain tykkien ammuksia, ja eräänkin iskukuopan ympärillä makasi 19 vihollisen ruumista. 1:nen patteri kulutti taistelun aikana 148 granaattia ja 3:s patteri 80 shrapnellia ja 5 granaattia. Pohjan Poikain tykistöstä haavoittui taistelussa vain 1 mies lievästi.

1:sen pataljoonan vaiheista taistelun jälkeen ja tulosta Valkiin jääkäriluutnantti *Hannula* kertoo:

»On jo tullut pimeä. Maasto maantien oikealla puolella Luhde Grosshofin kartanosta Valkiin saakka on aukeata, kumpuista, vasemmalla taas on Peddeljoen uoma, ja heti sen toiselta puolelta alkaa havumetsä. Ennen Valkia on useita puolustukseen sopivia kohtia bolshevikeille. Kun tahdon päästä eteenpäin niin nopeasti kuin suinkin tarvitsematta vihollisia kohdatessamme levittää koko pataljoonaa taisteluun, lähetän jääkäriluutnantti *Marttisen* johdolla edellämme kulkemaan pienen, käsigranaateilla runsaasti varustetun iskujoukon, jonka tehtävänä on pimeyttä hyväkseen käyttäen yllättävästi ottaa haltuunsa edessä olevat kylät, jos punaiset yrittäisivät niissä vastarintaa. Muu osa pataljoonaa seuraa jäljessä. Vihollinen on kuitenkin vetäytynyt Valkiin saakka. Pataljoona ja luutnantti *Pekarskyn* joukko majoittuvat Laun, Ramonin ja Duden taloihin. Viimemainittu huolehtii oikean sivustamme varmistuksesta, muu etuvartiopalvelus annetaan 1:sen komppanian tehtäväksi, joka asettaa kenttävartion Teliin ja ryhtyy tiedustelemaan Valkia kohden. Puolustusasemat määrätään ja raskaat konekiväärit asetetaan asemiin, sittenkuin ne on puhdistettu. Uupuneet sotilaat saavat levätä.

Päivän taistelu on ollut raskas ja verinen vaatien monta korvaamatonta uhria. Suuremmat ovat kuitenkin punaisten tappiot. Valkin asukkaat kertovat sittemmin, että koko päivän punaiset ovat kuljettaneet kuolleitaan ja haavoittuneitaan kuormittain taistelupaikalta Valkiin.

Välittömässä johdossani oleva taisteluvoima on illalla 31 p:nä melko vähiin supistunut. $^1/_3$ pataljoonaa, nyt siis puolet taisteluvahvuudestamme, on muualla sidottuna. Mitään reserviä ei ole. Tykistö on vetäytynyt takaisin. Niin ollen olen pakotettu luopumaan aikeestani hyökätä vielä sinä yönä kaupunkiin. Sitäpaitsi saan illalla eversti *Kalmilta* käskyn pysyä ottamissani asemissa ja

odottaa aamua, jolloin tykistön toiminnan tuloksista riippuen annettaisiin etenemiskäsky.

Yöllä saan vielä *Kuperjanovin* sijaiselta ilmoituksen, että hän on sissipataljoonan kanssa Kiisan talossa, ja että siitä on jäljellä n. 150—170 miestä.

Ei voida siis toistaiseksi ottaa lukuun sissipataljoonan käyttöä kokonaisuudessaan, sillä sitä ei vielä ole saatu jälleen kootuksi ja järjestetyksi, ja sitäpaitsi se on lopen uupunut. Illalla ilmoittautuu minulle tosin vielä n. 40 miestä sissipataljoonasta, joten käytettävissäni on sillä hetkellä n. 70 virolaista. Koska pidän voimiani riittämättöminä ja luutnanttien *Koiviston* ja *Kalervon* toimintataholta ei kuulu mitään levottomuuteen aihetta antavia tietoja, päätän kutsua 2:sen komppanian ja luutnantti *Kalervon* joukkueen takaisin pataljoonan luo voidakseni yhdistetyin voimin aamun valjetessa rynnätä sisään kaupunkiin. Ilmoitan toimenpiteestäni eversti *Kalmille*, joka vastaa, että on tosin uskallettua ottaa pois mainittuja osastoja, mutta ettei hän tahdo silti peruuttaa määräystäni. Samalla hän kuitenkin kieltää hyökkäämästä Valkiin ennen hänen käskyään. Luutnantit *Koivisto* ja *Kalervo* saapuvat aamuhämärissä ja majoittuvat työväentaloon maantien varrelle. 2:nen komppania on menettänyt Varnan taistelussa vain 1 miehen lievästi haavoittuneena.

Pohjan Poikain tykistö asettuu asemiin majapaikkamme luo ja ryhtyy päivän valjettua pommittamaan kaupungin eteläpuolta pyrkien rautatienaseman ja radan vahingoittamiseen. Tehtävä on kuitenkin vaikea, sillä suoranaista tähystysmahdollisuutta ei ole, tuli on ohjattava kartan ja kaupungin muita rakennuksia korkeammalle kohoavien tornien y. m. s. mukaan.

Aamulla saan etenemiskäskyn eversti *Kalmilta* ja ilmoituksen, että hiihtokomppania, joka aamuyöstä on saapunut Tartosta Sangasteen jääkäriluutnantti *Kareksen* johdolla, on annettu käytettäväkseni. (Jääkäriluutnantti *Kares* ilmoittautui minulle kuitenkin vasta iltapäivällä Valkissa.)

Aamuyön kuluessa 1:sen komppanian tiedustelupatrullit ovat retkeilleet kaupunkiin asti.

Tykistömme juuri aloittaessa pommitustaan tuodaan luokseni 3 punasotilasta, jotka 1:sen komppanian kenttävartiosto on vanginnut maantiellä, kun he ajoivat reessä kaikessa rauhassa Valkista Luhde Grosshofia kohden. Vangit, jotka ovat lättiläisiä ja muuten hyvissä

sotilaspukimissa, kertovat olevansa sanitäärejä, nukkuneensa yön rautatienasemalla ja herättyään huomanneensa kaikkien lähteneen pois. He luulivat silloin, että joukot ovat lähteneet rintamalle Luhde Grosshofiin, ja lähtivät ajamaan perässä joutuen siten suoraan käsiimme. Heidän kertomuksestaan saattaa siis olettaa, että punaiset ovat vetäytyneet pois kaupungista. Samalla saapuu 1:sestä komppaniasta ilmoitus, että patrulli on todennut kaupungin olevan vihollisista vapaan. Asukkaiden kertoman mukaan ovat viimeiset punaiset lähteneet sieltä klo 4 aamulla ja mennessään räjähdyttäneet rautatienaseman vesitornin.

Pohjan Poikain sotasaalista Valkissa.

Tykistö, joka on ehtinyt ampua n. 10 panosta, lopettaa tulensa. Annan 1:selle pataljoonalle ja *Kuperjanovin* sissipataljoonalle, joka aamun kuluessa on saapunut majapaikallemme mukanaan 1 eskadroona virolaista ratsuväkeä, käskyn järjestyä marssivalmiiksi maantielle. Pataljoonan kuormasto, joka niinikään on aamulla saapunut paikalle, liittyy perään. Tykistö valjastaa kiireesti hevosensa ja ajaa täyttä vauhtia kaupunkiin saapuen sinne ennen meitä.

Kaupunkiin saapuessamme ovat asukkaat keräytyneet vastaamme. Äänettöminä, ilmaisematta iloa tai mielipahaa he katselevat tuloamme.

Hetken perästä saan ilmoituksen, että 2:sen pataljoonan kärki on saapunut Valk 1:n rautatienasemalle.

Sissipataljoonalle olen antanut käskyn sijoittua kaupungin pohjoislaitaan Peddeljoen pohjoisrannalla olevaan esikaupunkiin ja varmistaa suuntaan Valk—Varna, koska tilanne Varnasta pohjoiseen

on vielä epäselvä, eikä sieltäpäin odotettavia virolaisia joukkoja vielä kuulu. 2:nen komppania + 1/3 1:sestä K. K. K:sta saa tehtäväkseen sijoittua Valk II:n rautatienaseman luo ja varmistaa sekä tiedustella länteen ja etelään. 1:nen ja 3:s komppania sekä 2/3 1:sestä K. K. K:sta jäävät reserviin lepäämään ja majoittuvat Kirkkotorin läheisyydessä oleviin taloihin. Pataljoonan esikunta sijoittuu Moskovankadun varrella olevaan hotelli Petersburgiin, jossa sitten myös pataljoonan upseeristo saa asunnon. Päivällä saapuu myös eversti *Kalm* esikuntineen. Rykmentin esikunta sijoitetaan hotelli Centraliin Pihkovankadun varrelle, 2:sen pataljoonan esikunta hotelli Eurooppaan Asemakadulle ja patteriston esikunta hotelli Baltischer Hofiin Riiankadun varrelle. Junat eivät vielä pääse Valkiin saakka, sillä välillä on pari siltaa korjaamatta. Ensimmäinen juna saapuu Valkiin vasta seuraavana yönä.»

Eversti *Kalm* päättää »Pohjan Poikain rykmentin Taistelukertomuksen 30. I. — 1. II. 1919» seuraavasti:

»Johtamani Pohjan Poikain rykmentin upseeristo ja miehistö varsinkin sen I pataljoona osoitti loistavaa urhoollisuutta ja sitkeyttä taistelussa ylivoimaista lättiläistä vihollista vastaan, jolla oli erinomainen ampumakuri, ja joka — — — — oli taitavien upseerien johdossa. Erinomaista uhraavaisuutta osotti myös *Kuperjanovin* sissipataljoona.

Panssarijunat eivät voineet toimia sen johdosta, että rata oli monessa kohden rikottu, eikä sitä taistelun kuluessa voitu saada korjatuksi.

Kaupungin vallattuaan ryhtyivät komennossani olevat joukko-osastot taistellen etenemään kaupungin itä-, kaakkois-, etelä-, lounais- ja länsipuolelle.

Kuten edellä olevasta jo selviää, eivät eversti *Kannin* johdossa olevat 3:s ja 6:s Viron jalkaväkirykmentit katkaisseet Valk—Riika rautatietä räjähdyttämällä Sedde-joen yli johtavaa siltaa, jonka piti tapahtua viimeistään 30:na p:nä tammikuuta. Näin ollen ei minun komentoni alaisena olleen räjähdysosaston toimenpide, kun se 31. I. klo 15,30 sai tuhotuksi Valk—Pihkovan rautatiellä olevan sillan Murgin luona, siten voinut yksin estää vihollista viemästä Valkin kaupungista pois suurta määrää täyteen lastattuja vaunuja kallisarvoisine vetureineen. Luotettavien kaupunkilaisten kertomuksien mukaan lähtivät viimeiset junat kaupungista 31. I. klo 19 t:enoilla, kello 20 räjähdytti vihollinen asemalla vesitornin ja veturitallin edustalla olevat kääntösiltalaitteet. Liikkuvasta kalustosta jäi ase-

malle vain yksi kapearaiteisen rautatien veturi ja konepajassa olevat 2 korjauksen alla olevaa leveäraiteisen radan veturia, muutamia matkustajavaunuja, muutamia kymmeniä tavaravaunuja, niistä osa täydessä kunnossa, sekä 7 kpl. vaunujen päälle asetettavia panssarijunaan kuuluvia suojuksia.

Kaupunki itse ei joutunut taistelussa kärsimään mitään vaurioita, mutta sensijaan oli sen asukkaat ryöstetty mahdollisimman perinpohjaisesti, sen asukkaista ampumalla murhattu pari sataa henkeä melkein kaikki yhteen paikkaan, ja oli vihollinen tämän lisäksi vienyt kaupungin asukkaita näiden ilmoitusten mukaan mennessään vankeina noin 300 henkeä.

Vihollisen tappiot olivat melkoiset, eivätkä he edes kerinneet kaikkia kaatuneitaan korjaamaan pois. Summittaisen arvion mukaan menettivät he kuolleina kaikkiaan toistasataa*) ja haavoittuneina todennäköisesti ainakin kaksi sen vertaa. Tämä arvio perustuu osittain siihen, mitä itse olemme nähneet, osittain kaupunkilaisten kertomuksiin.»

*) 1:sen pataljoonan komentajan, jääkäriluutnantti *Hannulan* mielestä luku on arvioitu liian pieneksi.

Punaisten hävittämää Valkia.

3. Toinen taistelukausi.

(*Taistelut Valkin eteläpuolella ja lepohetki Valkissa.*)

(Kartta N:o 4.)

Valk, johon Pohjan Pojat valloittajina nyt marssivat, on venäläistyylinen kaupunki Peddeljoen etelärannalla. Huolimatta erinomaisesta asemastaan viideltä suunnalta tulevien rautateiden risteyksessä se ei ole vielä toistaiseksi mikään huomattava tehdas tai kauppakeskus, vaan pikemminkin syrjäinen maaseutukaupunki. Sen asukasluku on n. 8.000, suurimmaksi osaksi virolaisia ja lättiläisiä, varsin runsaasti myös saksalaisia, venäläisiä ja juutalaisia.

Pihkovankatu Valkissa.

Kaupunki tekee ensi näkemältä ikävän vaikutuksen mataline, iyrkkäkattoisine puuhökkeleineen ja ahtaine, mutkikkaine katuineen. Keskikaupungilla on sentään nykyaikaisempi ja siistimpi leima. Siellä kohoaa paikoitellen puutalojen keskeltä uudenaikaisia, useampikerroksisia kivimuureja, kouluja, hotelleja ja hallintovirastoja, joi-

hin Pohjan Pojat nyt toistaiseksi sijoittuivat, ja muita leveämpi puistokatu johtaa asemalle. Mitään varsinaisia nähtävyyksiä ei Valkissa ole.

Kaupungille antoi lähinnä seuraavina aikoina erikoisen leimansa sen silmäänpistävän lukuisten ajurien ja varisparvien ohella Pohjan Poikain harmaiden sotilaiden vilinä tehden siitä todellisen sotilaskaupungin.

Edellä on jo mainittu siitä viileästä vastaanotosta, joka tuli Pohjan Poikain osaksi heidän marssiessaan eri puolilta Valkiin. Kaupunkilaisten kärsimykset viime päivinä ja edelleen jatkuva epävarmuus vaikuttivat siihen epäilemättä sangen suuresti. Asukkaista juutalaiset suhtautuivat alunperin karsaasti suomalaisiin voimatta sietää heidän tuomaansa kuria ja järjestystä. Heidät saatiin m. m. vasta sakkouhkauksin avaamaan kaupungin myymälät, jotka suurimmaksi osaksi olivat heidän käsissään. Lättiläisissä taas oli paljon bolshevikeja, joiden käytös suomalaisia vapaaehtoisia kohtaan luonnollisesti oli mitä vihamielisin. Mutta muiden asukkaiden suhteen suomalaiset eivät juuri saaneet aihetta valittaa.

Näky, joka punaisten viimeisenä tervehdyksenä kohtasi Pohjan Poikia Valkissa ja sen ulkopuolella, oli unohtumaton. Bolshevikien kiduttamalla surmaamien ja ampumien ihmisten ruumiita oli kaupungin ympäristöllä, hangelle heitettyinä ja metsiin haudattuina, kaikkiaan noin parisataa henkeä.

Bolshevikien kammottavat murhat Valkissa ennen kaupungin joutumista suomalais-virolaisten joukkojen valtaan saavat todella turhaan etsiä vertaistaan. Kiduttamalla surmattujen joukossa oli sekä vanhoja että nuoria, sekä naisia että miehiä, joille itsekullekin oli koetettu keksiä mahdollisimman suuria tuskia tuottava kuolintapa. Piinaten, jäseniä silpoen, luita katkoen ja polttoraudoilla kiduttaen oli onnettomilta henki riistetty, niin että omaisten oli vaikeaa tuntea vainajia. Mainitseepa eräs kertojamme, että aina kin osa surmatuista olisi heitetty hautaan vielä puoleksi elävinä ja sitten luotu haudat umpeen tukahduttaen onnettomat uhrit mullan alle. Henkensä heitettyäänkään surmatut eivät saaneet olla rauhassa bolshevikien petomaisuudelta: alastomiksi ryöstettyjä ja silvottuja ruumiita häväistiin vielä kaiken kukkuraksi mahdollisimman raa'alla tavalla.

Melkein kaikkialla, mihin Pohjan Pojat seuraavina päivinä tulivat vieraisiin, oli surua. Joko oli joku omaisista saanut surmansa

tai sitten viety vankina peräytyvien punaisten mukana teille tietymättömille.

Helmikuun 1 p:n iltana saapuivat Valkiin pohjoisesta ja luoteesta odotetut virolaiset joukko-osastot. 3:s rykmentti ryhtyi etenemään Valkista, mutta ei päässyt kauaksi. 6:s rykmentti suojeli rautatielinjaa Moisakylä—Valk.

Moskovankatu Valkissa.

Vihollinen oli tosin karkoitettu Valkista, mutta se liikehti edelleen aivan lähellä kaupunkia, jonka asema niin ollen ei ollut ensinkään taattu. Koko Valkin valtauspäivän ja seuraavan yön kuului kaupungin etelä- ja länsilaidasta kiväärinrätinää. Pohjan Poikain 2:sen komppanian patrullit siellä kahakoivat vihollisen kanssa; m. m. Ermeksen, Borishofin ja Luhden tienoilla ne joutuivat bolshevikien kanssa tekemisiin. Myöskin 3:s virolainen rykmentti ja Tarton sissipataljoona (= *Kuperjanovin* sissit) olivat kaupungin länsipuolella kosketuksissa lähikartanoihin sijoittuneiden punaisten kanssa.

Valkin asemaa vahvistaakseen eversti *Kalm* antoi alaisilleen joukoille »Operationikäskyn Tartto—Valk joukoille 2. 2. 1919», jossa joukot määrättiin ottamaan seuraavat asemat:

Tarton sissipataljoona: Ermes—Borishof—Kalnastoldit.

Pohjan Poikain 1:nen pataljoona, jonka alaiseksi oli määrätty myös hiihtokomppania, tykistön avustamana: Purgail—Tulbe—Binke—Ramelek ja edelleen lähelle Bekkeä.

Pohjan Poikain 2:nen pataljoona tukenaan yksi tykistöjaos: Bekke—Zeple—Pyssa—Ratnek—Mürgi.

Operatsionikäsky päättyy seuraavasti:

»5. Yllämainitut tehtävät ovat nopeasti suoritettavat, kiinnittämättä mitään huomiota tilannetta tuntemattomiin harhaileviin virolaisiin joukkoihin. Jos he rupeavat sekaantumaan antamiini tehtäviin tai harhailevat rintama-alueellamme, on ilmoitettava minulle kohta, sekä mainittava mistä joukko-osastosta ja kenen johdolla he ovat.

6. Kapteeni *Irwin* on panssarijunillaan tuettava 1 pataljoonaamme Valk—Wolmar radalla.»

Jääkäriluutnantti *Hannula*, jolle operatsionikäsky annettiin suullisesti jo illalla helmikuun 1 p:nä, määräsi saadakseen tiedon vihollisen voimista ja sijoituksesta hänen pataljoonalleen annetun alueen kahdella pääsuunnalla yhden hiihtojoukkueen etenemään ilman suksia vääpeli *Väinö Westerlingin* johdolla Sileen ja hiihtokomppanian päävoiman jääkäriluutnantti *Kareksen* johtamana Tulbea kohden. Käskyn saaneet joukot lähtivät liikkeelle klo 6 ip., jolloin jääkäriluutnantti *Karesta* seurasi Pohjan Poikain patteriston räjähdyskomennuskunta tuhotakseen, jos mahdollista, rautatiesillat Tulben eteläpuolella.

Vääpeli *Westerlingin* joukkue ei päässyt pitkälle, ennenkuin se joutui taisteluun vihollisen kanssa ja oli n. tunnin kestäneen laukaustenvaihdon jälkeen pakotettu peräytymään ylivoiman tieltä kaupungin laitaan jääden asemiin rautatien varteen.

Siitä tiedon saatuaan jääkäriluutnantti *Hannula* antoi 1:sen komppanian v. t. päällikölle, jääkärivääpeli *Korhoselle* käskyn komppaniansa ja 1:sen K.K.K:n 3:nnen joukkueen kera lähteä liikkeelle ja tunkeutua ottaen mukaansa vääpeli *Westerlingin* joukkueen vielä samana yönä Sileen.

Komppania, jonka miehistö oli viime päivien matkoista, taisteluista ja marsseista lopen uupuneena juuri päässyt levolle kylmille kivilattioille ainoana peitteenään manttelinsa, hälyytettiin ja lähti hetken kuluttua nurkumatta yölliselle taisteluretkelle klo 9,30 ip.

Kaupungin laidasta komppania otti mukaansa hiihtojoukkueen, joka asetettiin kärjeksi, ja jatkoi matkaa maantietä myöten etelää

kohden. Vastarintaa kohtaamatta edettiin Sadeskalin talon luo. Mutta sen sivuutettuaan marssijärjestyksessä kulkeva komppania joutui vihollisen tulen alaiseksi. Bolshevikien pieni, n. 30—40-miehinen etujoukko oli asettunut yhden konekiväärin kera tien vasemmalla puolen olevalle kummulle väijyksiin ja päästänyt suomalaisten kärjen rauhassa sivuitse yllättääkseen jäljessä marssivan pääjoukon.

Komppania levittäytyi nopeasti ketjuun ja avasi konekivääri- ja kivääritulen vihollisen asemia vastaan. Laukaustenvaihtoa kesti klo 10,30—11,15 ip. Sitten komppania hurraten syöksyi vihollisen asemien kimppuun ja karkoitti niissä piilleet bolshevikit. Pohjan Pojat eivät kärsineet taistelussa minkäänlaisia tappioita.

Senjälkeen lähdettiin jatkamaan matkaa tällä kertaa kärkenä 8 vapaaehtoista vääpeli *Havaan* johdolla. Oli selvää, että karkoitettu bolshevikijoukko oli vain suuremman vihollisvoiman etuvartio, joten joltisellakin varmuudella voitiin olettaa taistelun olevan lähellä.

Kärki saapui kuitenkin vastarintaa kohtaamatta Snikeriin tarkastaen sen ja lähtien edelleen. Se ennätti jo tutkia suuren osan melkoisen laajaa Meshulin kylää, mutta sitten kylän eteläpuolisiin taloihin asettuneet punaiset — 250—300 miestä ja 2 konekivääriä — avasivat yht'äkkiä n. 30 metrin päästä tulen kärkeä vastaan. Se painautui asemiin ja vastasi tuleen, sillä aikaa kuin komppania levisi ketjuun tien oikealle puolelle ja hiihtojoukkue tien viereen kylän taa.

Luutnantti *Reponen* kertoo taistelusta:

»Jättäydytään metsän reunaan. Patrulli on tarkastamassa talorykelmää, joka luurankomaisten puiden ympäröimänä törröttää keskellä pimeää lakeutta.

Silloin se alkaa. Ensin pari kolme laukausta, sitten tuiskuna. Komppania hajautuu ketjuksi. Heti havahtuu vihollisen konekivääri. Lukemattomien rakeiden tavoin suihku viuhahtaa ylitsemme. Ensimmäinen ja toinen joukkueemme vetäytyvät oikealle, kolmas painuu kohti kylää.

Äkkiä tuli lakkaa. Äänettöminä edetään pitkin kenttää, hermot jännittyneinä. Ei vielä mitään, ei vielä ... ei vieläkään ... nyt!

Hirvittävä rätinä raikuu yli aukeaman. Käskyttä heittäytyy joka mies maahan — taitavammin kuin milloinkaan harjoituksissa.

Öinen taistelu on alkanut. Sydänyön hetket ovat käsissä.

Näemme edessämme vain kylmän hangen, joitakin latoja, eräitä taloja ja niiden takana mustan metsän, mutta tiedämme, että siellä on muutakin — rohkea vihollinen, satoja kivääreiä, kaksi konekivääriä, kymmeniätuhansia panoksia ... kuolema.

Vihollinen ei säästä ammuksiaan. Yhtämittaisena, omituisen kumeana kaikuu tuhansien laukausten sarja, ja konekiväärien suihku nousee ja laskee, etenee ja lähenee.

On jotakin tavallisuudesta poikkeavaa tässä taistelussa. Tähdetön yö, synkkä pimeys, tuntematon tienoo ja lähellä edessä tarkasti ampuva vihollinen. Vilkaisen kelloon. Fosforiviisari lähenee kahtatoista. Sekunnit taistelun telmeessä tuntuvat pitkiltä. Joukko kurjia kysymyksiä syöksähtää aivoihin:

— Kauanko tätä jatkuu? ... Kauanko hermot kestävät tätä toimettomuutta? ... Kuinka tässä ollenkaan voi ajatella? ... hengittää? ... elää?

Sitten ammunta lakkaa. Oikealta sivustalta alkaa kuulua melua, huutoja.

Vihollisen ketjusta joku kiljuu suomeksi:

— Keitä olette?

— *Kalmin* piruja! huutavat pojat.

Kohta senjälkeen tehdään rynnäkkö. Jokainen mies kimpoaa ylös maasta ja syöksyy eteenpäin kivääri tanassa ja hurjasti hurraten, upseerit pistoli kourassa. Vihollinen pakenee. Kylä on meidän.

Juoksuhaudat, piikkilankaesteet! Hämmästelemme ja iloitsemme. Sepä oli! Jos olisimme tienneet moisten ensiluokkaisten varustusten olemassaolosta, niin tuskinpa ... Mutta hyväpä näin. Pidämme kuitenkin varomattomana edetä nelinkertaisen vihollisen kintereillä pimeässä yössä väsyneinä ja kylmissämme. Yövymme kylään.»

Taistelu, jossa Pohjan Pojista haavoittui vain 1 konekiväärimies, päättyi klo 1,30 yöllä. Komppania asetti kenttävartiot ympäristöön ja lähetti ilmoituksen taisteluistaan pataljoonankomentajalle majoittuen kylään lepäämään ja odottamaan uusia määräyksiä.

Sillä välin jääkäriluutnantti *Kares* joukkoineen oli lähtenyt etenemään Tulbeen vievää tietä. Se kohtasi vihollisen, jonka komppanianpäällikkö arvioi omia miehiään monta vertaa lukuisammaksi, Jaunsemin kylässä joutuen sen kanssa taisteluun. Hiihtojoukkueita seurannut räjähdyskomennuskunta kääntyi silloin heti takaisin ar-

vellen, ettei komppania voisi ajaa vihollista Tulben eteläpuolelle, joten siltojen räjähdyttämisestä ei kuitenkaan tulisi mitään, ja palasi kaupunkiin.

Jääkäriluutnantti *Kareksen* joukko pakotti vihollisen peräytymään kilometrin verran menettäen tällöin 1 kaatuneen, sotilas *Juho Remeksen*, ja 2 lievästi haavoittunutta. Hiihtojoukkueiden eteneminen pysähtyi kuitenkin, ja vihollisen sitkeän vastarinnan vuoksi jääkäriluutnantti *Kares* katsoi etenemisen mahdottomaksi ja palasi joukkonsa kera Valkiin katkaisten kaiken kosketuksen vihollisen kanssa.

Jääkäriluutnantti *Hannula* antoi seuraavana aamuna pataljoonansa kaikille komppanioille käskyn ryhtyä etenemään pataljoonalle määrätyn rintamalinjan saavuttamiseksi. Komppaniat lähtivät liikkeelle klo 9 ap.

3:s komppania 2 konekiväärin kera suuntasi kulkunsa luutnantti *Kalervon* johdolla Meshuliin, josta se lähti yhdessä 1:sen komppanian ja vääpeli *Westerlingin* joukkueen kera klo 1,30 ip. etenemään Sileä kohden. Komppaniat saapuivat klo 3,15 ip. vastarintaa kohtaamatta päämääräänsä, josta viholliset olivat peräytyneet jo aamulla varhain. Pohjan Pojat majoittuivat sinne, etuvartiot asetettiin, patrulleja lähetettiin kaikkialle ympäristöön. Vasemmalla pyrittiin yhteyteen 2:sen pataljoonan kanssa ja oikealla Tulben luona toimivien joukkojen kanssa. Päivät kuluivat rauhassa vihollisen pysytellessä kauempana.

Tarton sissipataljoona oli aamulla helposti miehittänyt sille määrätyt asemat, joten Pohjan Poikain oikea sivusta oli turvattu. 3:nnen virolaisen rykmentin 2:nen pataljoona kapteeni *Kruusin* johdolla oli asemissa Sädejoen pohjoisrannalla Tulbeen vievän maantien ja rautatien välillä — ilman kosketusta vihollisen kanssa, patrulleitta ja etuvartioitta, kuten jääkäriluutnantti *Hannula* sittemmin totesi. Sädejoen ylitse vievän rautatiesillan oli Pohjan Poikain patteriston räjähdyskomennuskunta jääkärimajuri *Snellmanin* ja jääkärikapteeni *Påhlssonin* johdolla aamulla tuhonnut. Sillan räjähdyttäminen ei kuitenkaan vahingoittanut puolustautuvia bolshevikeja, vaan päinvastoin esti vapaasti liikehtimästä ne virolaiset panssarijunat, joiden oli määrä tukea Pohjan Poikain 1:stä pataljoonaa.

1:sen pataljoonan 2:nen komppania ja $^2/_3$ hiihtokomppaniasta alkoivat 5 raskaan konekiväärin kera, sittenkuin ensin oli lähe-

tetty 9-miehinen patrulli hiihtokomppaniasta pääjoukon edelle, edetä Tulbea kohden jääkäriluutnantti *Hannulan* johdolla.

Pataljoonan saavuttua kapteeni *Kruusin* joukon kohdalle palasi hiihtokomppanian patrulli ilmoittaen, että vihollinen oli asemissa Tulben talon luona olevalla kummulla ja 4 tykkiä rautatien ja maantien risteyksessä, ja että Tulben kohdalla kulki edestakaisin junia, joihin punaiset kuormasivat kaikessa kiireessä saalistaan.

Komppaniat pysähtyivät. Ennen etenemisen jatkamista oli hankittava tarkempia tietoja vihollisen asemista ja aikeista. 2:nen komppania asetti 2:sen joukkueen kenttävartioksi Gulbenin taloon ja patrullin Purgailiin vievälle tielle. Sen 1:nen joukkue majoittui Sädejoen pohjoisrannalla, sillan korvassa olevaan taloon, 3:s joukkue oikealla olevaan Stolditin taloon, jossa majaili myös 1 virolaiskomppania (n. 40 miestä). Virolaiset lähettivät aliupseerivartion oikealle sivustalle. Hiihtokomppania asettui Kalnadedisin taloon lähettäen patrullin rautatien vasemmalle puolelle ja edessiirretyn kenttävartion radan luo Tulben lähistölle.

Illalla 2. 2. jääkäriluutnantti *Hannulan* käytettäväksi saapunut patteriston räjähdyskomennuskunta lähetettiin 10 hiihtokomppanian sotilaan kanssa Purgailin kautta kiertäen tuhoamaan 2 km. eteläpuolella Saulekin asemaa olevaa rautatiesiltaa, jotta vihollisen panssarijuna ja vaunuihin valmiiksi kuormattu ryöstösaalis jäisivät Pohjan Poikain käsiin. Komennuskunta eksyi kuitenkin tiestä ja palasi muiden joukkojen luo vasta Tulben taistelun jälkeen suorittamatta tehtäväänsä.

2 p:n iltana tuli Sädejoelle virolainen haupitsipatteri, joka pommitti Tulbea ja Saulekin asemaa klo 2—4 yöllä. Ammunnan tulokset eivät kuitenkaan voineet olla suuret, sillä mitään tähystysmahdollisuutta ei ollut, kun tiheä metsä ulottuu Tulbeen saakka. Pohjan Poikain 3:s patteri saapui myöhemmin jääkärimajuri *Snellmanin* johdolla, asettui asemiin Hofin talon luo ja avasi jalkaväen hyökkäyksen alkaessa tulen Saulekia vastaan. Virolainen panssarijuna tuli Sädejoen pohjoisrannalle klo 7,30 ap. ja otti myöskin osaa taisteluun.

Helmikuun 3 p:n aamuna klo 6 Pohjan Poikain 2:nen komppania ja hiihtojoukkueet kokoutuivat Gulbenin talon luo ja lähtivät Tulbea kohden. Kilometrin verran marssittuaan joukot levittäytyivät ketjuun, hiihtojoukkueet molemmin puolin ratavallia, 2:sen komppa-

nian 1 joukkue vasemmalle puolen maantietä ja 2 joukkuetta sen oikealle puolen.

Jääkäriluutnantti *Hannula* kertoo:

»Kun hyökkäävä ketju on saapunut Tulben aukeaman luo, metsän reunaan, avaa talon luona kummulla asemissa oleva vihollinen tulen. Punaiset ovat kuitenkin verrattain harvalukuisia. Heidän panssarijunansa on maantien ja rautatien risteyksessä avaten konekivääri- ja tykkitulen.

Tulitaistelua kestää n. 15 minuuttia, jonka jälkeen vihollinen peräytyy nopeasti. Jatkamme etenemistämme hiihtojoukon kaartaessa vasemmalta pitkin radan ja sitten maantien vartta ja 2:sen komppanian oikealta Saulekin asemaa kohden. 2:sesta komppaniasta jätetään varmistusosasto luutnantti *Eino Jokioisen* johdolla maantiesillalle.

Hiihtojoukko etenee pitkin puron uomaa rautatiesillalle. Punaisten panssarijuna on vetäytynyt sen eteläpuolelle, jonka jälkeen punaiset räjähdyttävät sillan. Panssarijuna kohdistaa tykkitulensa meidän rautatiesiltaa ja asemaa kohden etenevää joukkoamme vastaan. 2:nen komppania valtaa Saulekin rautatienaseman ja asettaa varmistuksen rautatiesillalle, jonka jälkeen 2:nen komppania ja hiihtojoukko kokoutuvat asemalle. Ottelussa olemme menettäneet 3 miestä haavoittuneina 2:sesta komppaniasta.

Tulbe—Purgail tielle taistelun aikana lähetetyltä patrullilta tulee ilmoitus, että punaiset ovat vielä ketjussa molemmin puolin mainittua tietä. Koska oma väkeni on vielä sidottu edessä, lähetän kapteeni *Kruusille* pyynnön määrätä miehiä puhdistamaan mainittua aluetta. Hän lähettääkin 1 $^1/_2$ komppaniaa. Patrullin antama tieto on kuitenkin perätön. Vihollinen on kadonnut jäljettömiin.

Etenemisen aikana Pohjan Poikain 3:s patteri, virolainen patteri ja panssarijuna avustavat, mutta tähystysmahdollisuuden puutteessa ei yhteistoimintaa jalkaväen ja tykistön välillä ollut nimeksikään, niin että, kuten tällaisissa tapauksissa usein sattuu, oman tykistön ammukset ensin uhattuaan jalkaväkiketjuamme lopulta putoilevat kauaksi taaksemme. Tykistöavustus ei enää olekaan tarpeen, sillä vihollinen on yön kuluessa ehtinyt viedä tavaransa, tykkinsä y. m. pois ja jättänyt nähtävästi vain pienen jälkijoukon ja panssarijunan hyökkääjää hidastuttamaan. Maantiellä lumessa näkyy myös tuoreita panssariauton jälkiä, mutta ottelussa ei sitä kuitenkaan ollut.

Taistelun jälkeen kokoan joukot Tulbeen ja jaan varmistustehtävät. Vähän senjälkeen saavutetaan yhteys Silen kanssa. 1:sen komppanian patrulli tulee ulos metsästä vähän matkaa Gulbenin eteläpuolella. Vallattuaan operatsionikäskyssä määrätyt asemat 1:nen pataljoona ei enää jatka etenemistään. Viron kansallinen raja tällä suunnalla on saavutettu.

Tiedustelun kautta ja vangiksi otetuilta punaisilta saadaan seuraavan vuorokauden kuluessa useita mielenkiintoisia tietoja. Niistä käy ilmi, että meitä vastaan on taistellut 1:nen lättiläinen rykmentti, sama, joka sittemmin taas on vastassamme Koikylän luona. 4. 2. mennessä on vastustajamme kaikkialla edessämme peräytynyt Aajoen taakse n. 10—15 km. päähän meidän asemistamme. Sen pääpaikkoja ovat nyt m. m. Wiezemhofin kartano ja Stackelnin asema ja kirkonkylä. Tykistöä on vastustajallamme, mutta kivääripatruunoista on puute. Pelästen valkoisten etenemistä punaiset särkevät rataa Wolmariin päin ja siirtävät varastojaan Riikaan.

Yleensä täytyy kuitenkin lättiläisen väestön antamiin tietoihin suhtautua varovasti, sillä se on virolaisten ja punaisten väliseen taisteluun nähden epämääräisellä kannalla, usein salassa suosii ja avustaa punaisia tai ainakin on olevinaan »puolueeton». Se onkin hyvin ymmärrettävää, onhan täällä toimivat punaiset joukot heidän omista kansalaisistaan kokoonpantu. Virolaiset talonpojat ovat sitävastoin kauttaaltaan valkoisia avustaen sotatoimintaamme kaikin voimin. Tämän erotuksen huomaa myös punaisten jättämistä jäljistä: virolaisten taloja on ryöstetty, usein isäntä murhattu, kun taas lättiläiset talot ovat koskemattomia.»

Pohjan Poikain 2:nen pataljoona oli ollut toiminnassa toisaalla. 5:s komppania oli edennyt Koikylään vievää tietä jo helmikuun 1 p:nä Wichmannshofin kartanoon saakka, etuvartio Dundur-talon luo. Sieltä se eteni seuraavana päivänä Kawershofin tehtaalle, jonne 1:nen joukkue asettui. 2:nen joukkue sai käskyn marssia Schuldingiin 3:nnen jäädessä reserviin. Kenttävartiot ja patrullit lähetettiin edemmäksi, oltiin vihollisen välittömässä läheisyydessä. Tällä suunnalla oli myös virolaisia joukkoja m. m. kapearaiteisen rautatien varressa.

Schuldingiin majoitettu joukkue joutui aamulla 3. 2. klo 9 kaksi tuntia kestävään laukaustenvaihtoon vihollisjoukon kanssa, joka paikkakuntalaisten tiedonantojen mukaan oli 100 miehen suuruinen, varustettuna 1 konekiväärillä. Pohjan Pojat löivät vihollisen

takaisin menettäen yhden miehen lievästi haavoittuneena. Punaiset jättivät paetessaan jälkeensä 2 kaatunutta ja 5 haavoittunutta. Samaten karkoitettiin Kawershofiin asettuneen joukkueen kimppuun hyökänneet vihollisosastot. Senjälkeen 2:nen pataljoona saattoi vastarintaa kohtaamatta ottaa haltuunsa sille määrätyt asemat.

Helmikuun 4 p:nä Pohjan Poikain kaikki osastot vapautettiin vartiopalveluksesta rintamalla ja palasivat Valkiin. 1:sen pataljoonan tilalle asettui 3:nnen virolaisen rykmentin 2:nen pataljoona ja 2:sen pataljoonan asemiin 3:nnen rykmentin 1:nen pataljoona; Pohjan Poikain patteriston vaihtoi 3:nnen rykmentin tykistö.

Valkin valtauksen johdosta Pohjan Poikain rykmentti sai vastaanottaa seuraavat onnittelusähkösanomat:

»Valk, Eversti *Kalm*, Pohjan Poikain Komentaja.

Äsken sain Kenraali *Wetzeriltä* iloisen tiedon, että Pohjan Pojat ovat valloittaneet Valkin. Sydämellisesti tervehdin Teitä ja urhoollisia Pohjan Poikia suuren voiton johdosta. Toivon, että urheiden Suomen veljiemme avulla me pian ajamme vihollisen joka puolelta yli Viron rajan.

Kenraalimajuri *Laidoner.*
Viron Armeijan Ylipäällikkö.»

»Eversti *Kalm*, Valk.

Vastaanottakaa sydämellinen onnitteluni suuriarvoisesta urotyöstänne ja saattakaa upseerienne ja urhoollisten Pohjan Poikienne tietoon syvin kiitollisuuteni, jonka etelärintaman joukkojen Ylipäällikkönä ja etenkin Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Ylipäällikkönä lausun.

Kenraali *Wetzer.*»

»Eversti *Kalm.* Valk. Viro.

Poikienne kunniakkaan voiton johdosta Valkin luona onnittelee Teitä kunnioittavimmin Viron avustuksen pääkomitea.

Louhivuori.

Viralliseen sähkösanomaani liitän mieskohtaisen kiitokseni ja onnitteluni Teille ja pojillenne historiallisen sankariteon johdosta. Eläköön *Kalm!*

Louhivuori.»

»Eversti *Kalm.* Valk.
Ensimmäisen Vapaajoukon pojat tervehtivät Teitä ja Teidän poikianne urotöiden johdosta Valkin luona.

Ekström.
Eversti ja Vapaajoukon päällikkö.»

Julkaistessaan sähkösanomat päiväkäskyissään eversti *Kalm* kirjoitti:

»Ylläolevat sähkösanomat omistan kokonaan urhoollisille Pohjan Pojilleni, ja lausun omasta puolestani sydämelliset kiitokseni kaikille urhoollisille Pohjan Pojille ja heitä horjumattomasti johtaneille upseereille. Erikoisen tunnustukseni annan 1:selle pataljoonalle.»

Pohjan Poikain 1:selle pataljoonalle jätettiin sitäpaitsi Valkin valtauksen yhteydessä bolshevikien ikeestä vapautuneen Tudolinnan kylän asukkaiden puolesta seuraavan-sisältöinen adressi:

»Te urhoolliset Suomen veljet!

Meillä on kunnia sydämestämme tervehtiä Teidän kunniakasta pyrkimystänne rakkaan Vironmaamme nostattamiseksi ja Teidän työllenne, joka kerran on rehevänä kukoistava, toivottaa mitä parhainta menestystä.

Teille olemme me sanomattomasti kiitollisuuden velassa, Teille tulisi meidän voitonseppeleitä antaa, eikä yksin meidän, vaan myöskin koko tulevan Viron kansan, Teille, jotka jätitte oman isänmaanne ja nopeasti kiiruhditte lahden poikki avuksi omille veljillenne ylevämielisinä parempaa tulevaisuuttamme suojelemaan. — Teille siellä kaukana Suomenlahden takana olivat sukulaissiteet kaikki kaikessa, Teissä kyti palava rakkaus Viron veljeä kohtaan.

Viron ja Pohjan Poikain saattamana saapuu siis meidän muinaissankarimme Kalevi kotiin »kansallensa rauhaa tuomaan, Viron uueks' luomaan», sankari, josta runoilijat niin kauan ovat laulaneet, joka esivanhemmille on vaikeina aikoina elähdyttäjänä ollut — hänessä he näkivät vapauttajan, hänestä saivat sammumattomasti liekehtivää vapauden tulta, ja he olivatkin valmiit tekemään kaikkensa vapauden asiaa edistääksensä. Te yhdessä meidän armeijamme kanssa rakennatte virolaisen kodin lujalle kalliolle, josta rajutuulet eivät voi sitä kaataa. Sinä kalliona on meillä Kalevin pojan itsensäuhraava, kotimaataan rakastava veri, joka Viron ja Pohjan Poikain suonissa virtaa.

Elämä on taistelua — ken tahtoo elää, sen tulee taistella; jos hän kaatuu, tietäköön, että muuta tietä ei ollut. Kalevin poika sanoi: »Ken verensä eestä vapauden antoi, se voittaja on kuolemassakin.»

Meidän kotona olijain tehtäväksi, varsinkaan meidän naisten, ei jää muuta kuin toivottaa Teidän työllenne onnea. Pysyen täällä metsäntakaisessa kylässämme, urhoolliset soturimme mielessä, rukoilemme sodanjumalaa, että hän pilvipatsaassa kävisi Teidän edellänne ja auttaisi Teidät voittoon. Me kotona olevat koristamme kukkaseppelin kaatuneiden veljien haudan partaat; ikuisesti kukkikoot siellä kukkaset! Hengessä näemme Viron ja Suomen käsikädessä käyvän, taivaan selkeänä päällämme heijastuvan ja auringon hymyten alas katsovan.

Eläköön Suomi! Eläköön urhoolliset veljemme!

Tudolinnassa helmikuun 5 p:nä 1919.

Koidu Kask. Valke Järv. Helju Laane.»

Urhoollisuudesta Valkin valloituksessa koroitettiin Pohjan Poikain rykmentistä »Viron Armeijan Ylipäällikön Käskyssä Viron Tasavallan Joukoille N:o 5» maaliskuun 4 p:ltä seuraavat lukien helmikuun 4 p:stä:

Jääkäriluutnantti *Erkki Hannula* jääkärikapteeniksi; jääkärivääpelit *Einar Häll, Jussi Korhonen, Valter Lagerström, Ragnar Oivo* ja *Karl Dahlman* jääkärivänrikeiksi; vääpelit *Eero Gammelin, Väinö Havas, Frans Härmälä, Henrik Kuusisto, Ilmari Luostarinen, Kaarlo Mantere* ja *Ilmari Rytkönen* vänrikeiksi; kersantti *Ermes Berg* vänrikiksi; jääkäri *Johannes Tamminen* jääkärivänrikiksi sekä joukkueenjohtajat *Alvar Kangasmaa* ja *Yrjö Laurikainen* vänrikeiksi.

Eversti *Kalm* koroitti helmikuun 10 p:nä julkaistussa päiväkäskyssään taisteluissa osoitetusta rohkeudesta ja kunnokkuudesta seuraavat Pohjan Pojat:

1:sestä pataljoonasta:

Varavääpeleiksi: kersantit *Aarne Hietakangas, Tauno Kaikkonen, Jaakko Kamsula, Samuel Korhonen, Samuli Laurikkala, Eero Rahola, Lauri Sammalisto, Emil Virkki* ja *Emil Zetterman.*

Kersanteiksi: ryhmänjohtajat *Ivar Eno, Uno Hyrkäs* ja *Harri Potila,* kevyen k. k:n johtaja *Eero Havas* sekä korpraalit: *Kalle Hakala, Ville Kujala, Alfred Lauren, Johan Lindblom, Kalle Puhakka* ja *Kosti Seppälä.*

Korpraaleiksi: sotilaat *Johan Bergman, Jaakko Huhtanen, Armas Hyvönen, Vilho Isolukkari, Urho Kemppainen, Pauli Laaksonen,*

Yrjö Laaksonen, Otto Luokita, Georg Nordgren, Heikki Siltanen, Leevi Somppi, Edvard Äijälä ja *Mikko Äikäs.*

2:sesta pataljoonasta:

Varavääpeleiksi: joukkueenjohtaja *Einar Anttila* ja sotilas *Aslak Räinä.*

Taisteluissa osoitetun pelkuruuden vuoksi taas erotettiin rykmentistä 3 aliupseeria ja 8 sotilasta ja passitettiin Suomeen »häpäisemästä rykmentin mainetta». Aliupseerit alennettiin samalla sotilaiksi.

K.k.-harjoituksissa Valkin ulkopuolella.

Eversti *Kalm* Valkin kaupungin garnisonin päällikkönä määräsi kaupungin komendantiksi helmikuun 2 p:nä yliluutnantti *Jaan Untin,* jonka sijalle asetettiin 9 p:nä 2:sen ratsurykmentin 2:sen eskadroonan päällikkö, kornetti *Kornell.*

Valkin kaupunki ympäristöineen julistettiin sotatilaan, ja järjestyksen luomiseen kaupungissa ryhdyttiin heti. Kaduilla liikkuminen jälkeen klo 7 ip. ja ennen klo 6 ap. kiellettiin, samaten poistuminen kaupungista ilman komendantin lupaa. Vironkieli määrättiin ainoaksi viralliseksi kieleksi kaikissa kunnan ja valtion virastoissa. Venäjänkieliset katu- ja muut kilvet revittiin alas, samoin punaisten seiniin ja tolppiin kiinnittämät päiväkäskyt ja kuulutukset. Venäjänkielen käyttäminen kiellettiin ankarasti.

Viimemainittu kielto aiheutti aluksi kaikenlaisia hankauksia kaupunkilaisten ja virolaisten upseerien toiselta puolen ja suomalaisten välillä toiselta puolen viimemainittujen vaatiessa kiellon ehdotonta noudattamista. Mutta sekin ajettiin lopuksi läpi kaikella sotatilan edellyttämällä ankaruudella.

Pohjan Poikain rykmentin järjestelyyn ryhdyttiin tarmolla. Kaatuneen jääkäriluutnantti *Kärnän* tilalle määrättiin 1:sen komppanian päälliköksi jääkärivänrikki *Korhonen* ja haavoittuneen

luutnantti *Kallion* sijaan 6:nnen komppanian päälliköksi jääkäriluutnantti *Manninen*. Harjoituksiin käytiin innolla käsiksi. Valkin taistelukauden jälkeinen järjestelytyö suunnattiin etupäässä 1:sen pataljoonan taistelukuntoon saattamiseen, sehän oli kärsinyt enimmin kuluneena aikana. Jääkärikapteeni *Hannula* kertoo siitä:

»Se yhdeksän päivän aika, jonka pataljoona Valkin taistelukauden päätyttyä sai rintaman varaväkenä viettää levossa, oli monessa suhteessa tervetullut. Taistelutoimissa rasittunut miehistö tarvitsi lepoa ja virkistystä, mutta myös edelleen ahkeraa harjoitusta. Komppaniat oli jälleen järjestettävä taisteluvahvuisiksi, tappioiden synnyttämät aukot täytettävä, asestus y. m. varustus täydennettävä. Pataljoonan esikunnalle, samoinkuin komppanioiden päälliköille ja vääpeleille nämä päivät tuottivat työtä yllin kyllin. Oli laadittava tappiolistat, luettelot kunnostautuneista, koroitusehdotukset y. m.

Taistelukautena tuntuvimman mieshukan kärsineet 1:nen ja 3:s komppania oli saatava taas sotavahvuisiksi. Pyysin senvuoksi hiihtokomppaniaa, joka taistelujen lopulla oli ollut tilapäisesti alistettuna johtooni, vakinaisesti liitettäväksi pataljoonaan. Hiihtokomppania ei eronnut tavallisesta jalkaväkikomppaniasta muussa kuin, että se oli varustettu suksilla ja lumipaidoilla sekä 2 raskaalla konekiväärillä kuitenkin ilman suksirekiä. Mitään erikoista hiihtojoukkokoulutusta sillä ei ollut, eikä se ollut vielä kertaakaan voinut käyttää suksiaan lumen vähyyden vuoksi. Valkin seuduilla oli lunta vielä verrattain niukasti, ja Pohjois-Virossa maa oli melkein paljas. Erikoisen hiihtokomppanian pitäminen pataljoonassa oli senvuoksi mielestäni tarpeetonta, ja halusin sensijaan jakaa päällystön ja miehistön täydennykseksi muille komppanioille, sukset ja lumipaidat taas käytettäviksi tiedustelijoita, patrulleja y. m. s. varten. Sotilasaineksena hiihtokomppania oli muuten erinomaista, kuten seuraavina taistelukausina osoittautui.

Aivan odottamatta minulle tuli rykmentin päiväkäskyssä helmikuun 6 p:nä määräys, että 1:nen ja 3:s komppania oli yhdistettävä ja hiihtokomppania liitettävä 1:seen pataljoonaan sen 3:ntena komppaniana. Käytännössä oli rykmentin määräämä järjestely epäilemättä omiaan tuottamaan paljon enemmän vaivaa ja työtä kuin, jos hiihtokomppania olisi yksinkertaisesti jaettu pataljoonalle täydennykseksi. Olisi pitänyt laatia uudet kantakirjat, komppanioiden talous ja kirjanpito sekä kaikki muu järjestettävä uudelleen. Sen li-

säksi oli otettava huomioon, että sekä 1:sellä että 3:nnella komppanialla oli omat traditsioninsa. Ne muodostivat kumpikin oman erikoisen, kiinteän kokonaisuuden, jonka kelpoisuus jo oli taisteluissa koeteltu, ne olivat suorittaneet rintamakauden raskaimman tehtävän ja aloittaneet kunnialla sotahistoriansa. Juuri vapaaehtoiseen joukkoon nähden on tällaisilla psykologisilla tekijöillä mitä suurin merkitys. Hiihtokomppania sitävastoin oli rykmentin nuorimpia muodostelmia, sen miehistö oli eri paikkakunnilta, ja komppania oli vielä verrattain vähän ottanut osaa sotatoimiin.

Pohjan Poikain tykkejä Valkissa.

Koska olin vakuutettu siitä, että pataljoonalle oli mitä suurimmaksi hyödyksi sen alkuperäisten taisteluyhtymäin pysyttäminen ennallaan, esitin eversti *Kalmille* yllämainitut näkökohdat ja pyysin rykmentin käskyn peruuttamista. Hän suostuikin ehdotukseeni, joten alkuperäinen suunnitelmani hiihtokomppanian hajoittamisesta toteutettiin.

Enin osa alipäällystöä ja miehistöä annettiin 1:selle ja 3:nnelle sekä jokin määrä 2:selle komppanialle. Samalla pataljoona sai myös joukon kykeneviä joukkueenjohtajia, joka seikka oli erittäin suuriarvoinen, sillä ensimmäinen taistelukausi oli jo osoittanut johtajareservin tärkeyden. Konekivääriкomppaniaan oli tappioiden täyttämiseksi siirrettävä muista komppanioista lisää miehistöä, joka kiireellisesti oli perehdytettävä konekiväärin käyttöön. Opetusta kevyen konekiväärin käsittelyssä annettiin myös mahdollisimman monille jalkaväkisotilaille. Kun ent. hiihtokomppanian kuormastolla oli täydennetty ensi sijassa 3:nnen komppanian kuormastoa, joka junaonnettomuudessa oli kärsinyt tuntuvan hevoshukan, luovutettiin loput siitä, samoinkuin sukset käskystä rykmentin intendenttuurille. Sukset olisivat kuitenkin olleet hyvään tarpeeseen sittemmin Marienburgin retkellä, kuten tultiin kokemaan.

Heti Valkiin palattuamme alkoivat jokapäiväiset, säännölliset harjoitukset y. m. palvelus. Rintamalle lähtö saattoi tapahtua millä hetkellä hyvänsä, ja etenkin ent. hiihtokomppanian miehistö oli vielä varsin vähän koulutettua. Garnisonivartiopalvelusta hoiti kaupungissa yksi komppania kerrallaan. Kaikkia Valkista vieviä teitä vartioitiin tarkasti. Kaupunkiin tulijoilta ja sieltä menijöiltä vaadittiin kulkulupatodistus, kuormatkin tarkastettiin. Kerran virolainen vartio onnistui sieppaamaan Riiasta tulevan bolshevikikuriirin kiinni, jolla oli toistasataa kirjettä eri henkilöille Valkissa. Tapahtuman johdosta suljettiin kaikki kaupunkiin vievät tiet ja lukuisia kotietsintöjä ja vangitsemisia pantiin toimeen.

Tämä taistelujen välinen levähdysaika koetettiin tehdä sotilaille niin mukavaksi ja viihtyisäksi kuin se niissä olosuhteissa suinkin oli mahdollista. Järjestettiin tilaisuus kylpemiseen, ja säännölliset saunavuorot määrättiin rykmentin eri osastoille. Postiyhteys Suomeen oli järjestetty tyydyttävälle kannalle. Suomalaisia sanomalehtiä saatiin myös säännöllisesti, vaikkakin liian vähäinen määrä. Rykmentin papin, pastori *af Björkstenin* toimesta pantiin pystyyn sotilaskoti alipäällystöä ja miehistöä varten.

Yhteisen upseerikodin aikaansaamiseen myös ryhdyttiin, huoneisto sitä varten saatiin Kirkkotorin varrella olevasta, jollekin kaupunkilaisklubille kuuluvasta talosta. Se käsitti yhden salin, kaksi pientä huonetta ja keittiön. Yhteisen upseerikodin syntymisestä ei kuitenkaan tullut mitään, kun 2:sen pataljoonan upseeristo asui lähellä rautatienasemaa ja halusi mieluummin pitää siellä oman upseerikasinonsa. Näin ollen jäi hankittu huoneisto 1:sen pataljoonan haltuun. Siihen liittyy muisto monesta hupaisasta yhdessäolosta taistelukausien väliaikoina.

Valistustoimesta rykmentissä pitivät huolta pastori *af Björksten* ja aina väsymätön ja nuortean innokas opettaja *Pihkala*, upseeri erikoisia tehtäviä varten, järjestämällä moniaita esitelmätilaisuuksia.

Miehistön majoitus oli tosin jonkinverran ahdas, mutta asumukset olivat kuitenkin lämpimät, joka olikin tärkeintä. Sänkyjä ei tietenkään voitu hankkia näin rintamaoloissa, miehet makasivat lattialla, johon oli levitetty olkia. Muonitus oli moitteeton. Yleinen terveydentila oli myös tyydyttävä, vaikkakin nähtävästi vilustumisesta aiheutunutta kuumetautia jonkinverran esiytyi, ei kuitenkaan huolestuttavassa määrässä. Syynä oli todennäköisesti jalkineiden huonous.

Viroon lähdettäessä oli melkein joka mies Pääintendenttuurin puolesta varustettu uusilla, pitkävartisilla »åströmiläis»-pieksuilla. Mutta *pohjaamattomina* menivät ne yleensä parin pitemmän marssin jälkeen rikki. Tulin jo Suomen vapaussodassa huomaamaan niiden sopimattomuuden sotilasjalkineiksi. Jalat niissä marsseilla rasittuvat ja väsyvät suhteettoman pian, etenkin jalkapohjat tulevat aroiksi, varsinkin, jos tie on epätasaista ja rosoista.

I:sen pataljoonan upseereja ruokailemassa kasinossaan.

Komppanioilla oli tosin suutarinsa, jotka tekivät työtä ahkerasti, mutta saappaita kului enemmän kuin ehdittiin korjata, ja työkaluista oli myöskin puute. Yleensä voi liioittelematta sanoa, että Valkin taistelukauden päätyttyä jokainen saapaspari pataljoonan miehistöllä oli korjauksen tarpeessa. Huomautin jo Helsingissä apuretkikunnan Pääintendenttuurille pohjaamattomien pieksujen kelpaamattomuudesta sotilasjalkineiksi, mutta kun niitä kerran oli hankittu ja ne olivat sitäpaitsi halpoja, niin asia ei enää ollut autettavissa. Muuten ei vaatetusta ja varustusta vastaan ollut mitään muistuttamista, mutta se, että Pääintendenttuuri niin vähän kiinnitti huomiota jalkineiden, jalkaväkisotilaan tärkeimmän vaatetus-

kappaleen, kelpoisuuteen, osoittaa, että siltä puuttui tarpeellista alansa tuntemusta. Eversti *Kalmin* ja Pääintendentin, tohtori *Göösin* välillä näkyi sitäpaitsi syntyneen rettelöitä, joista etupäässä rykmenttimme miehistö sai kärsiä. Kaikki ne tuskat, jotka ankarassa pakkasessa ja syvässä lumessa eteenpäin ponnistelevalle miehistölle risaisten jalkineiden takia seuraavilla taistelukausilla koituivat, kaikki sairaat ja marssikyvyttömät, joita saimme Marienburgin retkellä kuljettaa mukanamme kuormastossa, ovat enimmältä osalta luettavat puheena olleen laiminlyönnin kontolle.

Mitään tyytymättömyyttä pataljoonan keskuudessa ei Valkin valloitusta seuranneena väliaikana kuitenkaan ollut huomattavissa, päinvastoin mieliala sekä päällystön että miehistön keskuudessa oli mitä parhain, innostus oli edelleen suuri, ja ensimmäisten taistelutoimien loistava menestys kannusti kaikkia uusiin urotöihin. Mitään merkkejä ennenaikaisesta väsymyksestä ja kyllästymisestä, joka muuten, kuten yleisesti on tunnettua, nuoressa vapaaehtoisjoukossa usein aivan vähäpätöisistä syistä voi päästä valtaan, ei esiytynyt. Tällaiset ilmiöt yhtä Marienburgin retkellä sattunutta tapausta lukuunottamatta alkoivat vasta Marienburgin retken jälkeen. Pataljoonan päällystön ja miehistön suhde oli aina mitä parhain, keskinäinen luottamus oli luja pysyen sellaisena pataljoonan koko olemassaolon ajan ja liittäen pataljoonan lujaksi, kiinteäksi, yksimieliseksi kokonaisuudeksi, joka ominaisuus yhtyneenä horjumattomaan voitonvarmuuteen ja lannistumattomaan hyökkäyshenkeen loi pääedellytyksen pataljoonan menestykselliselle sotatoiminnalle.

Lomapyyntöjä, tavallinen ilmiö muuten taistelujen päätyttyä, esiytyi tänä aikana vain harvoja, enimmäkseen tekivät niitä sellaiset, joiden taloudellisista syistä, kotiolojen takia j. n. e. täytyi päästä käymään Suomessa. Vapaaehtoisille sotilaillemme kunniaksi on luettava myös se, että kaikki lomalle päässeet määräaikana tunnollisesti saapuivat takaisin. Lomakarkuritapausta en muista ainoatakaan.

Hevoshoito rykmentissä alkoi vähitellen parantua ja järjestyä. Rykmentin palvelukseen tuli tänä aikana eläinlääkäri *Juho Sauramo*. Marienburgin taistelukauden jälkeen järjestettiin rykmentille erikoinen sairastalli.»

Myöskin rykmentin sairashoitohenkilökunta sai lisäystä. Lääketieteen kandidaatti *Elias Cederberg* määrättiin hoitamaan rykmentin toisen apulaislääkärin virkaa lääkintäkapteenin arvolla.

Helmikuun 5 p:nä Pohjan Poikain rykmentti kokoutui Valkin kirkkoon viettääkseen Suomen vapaussodan muistojuhlaa ja Runebergin päivää yhteisellä jumalanpalveluksella. Aluksi laulettiin virsi »Jumala ompi linnamme», jonka jälkeen pastori *af Björksten* puhui lyhyesti, ytimekkäästi vieraalla maalla kaatuneista vainajista, vapaudestamme ja Runebergin päivän merkityksestä. Saarnan jälkeen laulettiin vielä lopuksi virsi »Kiitos nyt Herran».

Seuraavana päivänä Viron sotavoimien ylipäällikkö, kenraali *Laidoner* tarkasti rykmentin tervehtien Viron koko armeijan nimessä

P. P. soittokunta Valkissa.

Pohjan Poikia, jotka taisteluissa aina olivat olleet ensimmäisiä ja hurjilla hyökkäyksillään innostaneet muitakin joukko-osastoja.

Valk alkoi vähitellen tuntua Pohjan Pojista siedettävältä. Torille ja kauppoihin ilmestyi tavaraa. Elämä kaupungissa sai vaihtelevampia muotoja. Kaupunkilaiset panivat toimeen juhlia, joihin vastineeksi eri komppaniat järjestivät tanssiaisia. »Elävissä kuvissa» käytiin myöskin ahkerasti. Sotilailla oli iltahuuto klo 9 ja alipäällystöllä klo 10, joten ankarista harjoituksista huolimatta aikaa jäi runsaasti kaupungin tarkasteluun ja tuttavuuksien tekoon. Tavatessaan heitä miellyttävän virottaren tai lättiläistytön Pohjan Pojat lyöttäytyivät tuttaviksi. Muutamat hankkivat itselleen va-

paan ajan kuluttamiseksi vakinaisia käyntipaikkoja eri perheissä. Useat rykmentin upseerit asuivatkin kaupungilla yksityisten luona.

Viron apuretkikunnan soittokunta saapui Valkiin helmikuun 9 p:nä ja ilmoittautui heti eversti *Kalmille* soittaen hänen esikuntatalonsa edustalla »Porilaisten marssin». Soittokunta sai Valkissa runsaasti työtä. Sitä tarvittiin upseeriklubeissa ja komppanioiden tanssiaisissa, sitäpaitsi esitti se joka päivä klo 12 rykmentin komentajan asunnon edustalla katusoittoa runsaalle kuulijakunnalle.

Kuri rykmentissä oli vielä erinomainen, etenkin 1:sessä pataljoonassa. Sotilaat tervehtivät aina vastaantullessaan upseerejaan, jotka muutenkin nauttivat miehistön ja alipäällystön kunnioitusta. Mieliala oli niinikään sangen korkealla.

Mikäli rikkomuksia tapahtui, seurasi niistä aina rangaistus. Tavallisin rangaistusmuoto pikku rikoksista oli toverien antama »remmiapelli», joka useimmiten tepsi erittäin hyvin. Joskus käytettiin myös rangaistusharjoitusta ja arestia kaupungin päävartiossa Moskovankadun N:o 9:ssä, jossa vartiota hoiti 1 aliupseeri ja 6 sotilasta kerrallaan.

Kenraali *Laidoner* tarkastaa Pohjan Poikia. Edessä jääkärikapteeni *Hannula*, kenraali *Laidoner* ja eversti *Kalm*.

4. Kolmas taistelukausi.

(*Koikylän taistelu ja eteneminen Riika—Pihkova viertotiehen.*)

Samanaikaisesti Valkin valtauksen kanssa eversti *Puskarin* joukot miehittivät Võrun kaupungin, jossa vihollinen valtakautensa lopussa oli yrittänyt hävittää m. m. kaikki myymälät. Virolaisten joukkojen saaliiksi jäivät asemalla olevat 2 veturia ja joitakuita luokkavaunuja.

Petserin suunnalla käytiin tällöin kiivaita taisteluja. Virolaisten 2:nen rykmentti tunki vähitellen bolshevikijoukot yhä kauemmaksi. Helmikuun 2 p:nä sen 2:nen pataljoona valtasi Vastseliinan (Neuhausenin) aseman saaden sotasaaliiksi m. m. monta vaunua heiniä, 1 vaunun venäläisiä patruuneja y. m. sotatarpeita, ja 4 p:nä 1:nen pataljoona sai haltuunsa Petserin aseman ja kauppalan, johon viholliselta jäi kivääreiä, patruuneja, petroleumia y. m. Tällä suunnalla vihollinen kuitenkin alkoi helmikuun 5 p:nä vastahyökkäyksen tunkien yhä yltyvin taisteluin virolaisia taaksepäin.

Koko etelärintamalla bolshevikit ryhtyivät helmikuun alkupuolella puuhaamaan tehoisan vastaiskun antamista virolaisille joukoille. Punaiset valmistelivat hyökkäystä Ruhjan ja Wolmarin suunnilta Valkia vastaan saadakseen kaupungin jälleen haltuunsa. Eversti *Kalm* kääntyi saatuaan vihollisen aikeista tiedon Tarton esikunnan puoleen sähkösanomalla helmikuun 9 p:nä tehden selkoa vankien kautta selville saadusta vihollisen sijoittumisesta ja pyytäen kiirehtimään uuden direktiivin antamista ja Valkin puolustusjoukkojen lähimmän päällikön määräämistä.

Tällöin olikin jo annettu eri rintamanosille uudet tehtävät. Helmikuun 8 p:nä armeijan ylipäällikkö, kenraali *Laidoner* sähkötti alaisilleen:

»Vihollinen on Narvan, Pihkovan, Valkin ja Ruhjan suunnalla ajettu Viron kansallisten rajain ylitse. Sen hallussa on enää vain osa Etelä-Võrumaata. Tasavallan sotaväen seuraava tehtävä on Etelä-Võrumaan puhdistaminen vihollisesta ja senjälkeen Viron alueen varjeleminen punaisten uusilta hyökkäyksiltä. Rajojen puolustamiseksi tulee ottaa haltuun sellaiset asemat, joista on helpompi teknillisin apukeinoin ja pienemmin miesmäärin torjua vihollinen takaisin, jotta sotamiehet saisivat enemmän levätä. Siksi käsken seuraavaa:

1:sen divisioonan tehtävä on aktiivisesti puolustaa Narvan kaupunkia, Narovajoen linjaa ja Peipuksen rantaa Vasknarvasta Lohusuuhun. Narvan linjan puolustamiseksi pitää, mikäli mahdollista, joen molemmat rannat, etenkin Narvan kohdalla, saada meidän haltuumme. Narvan puolustamiseksi on tarpeen etuväin tunkeutua Jamburgin suuntaan ja hävittää Jamburgin silta.

Eteläisen rintaman tulee:

1:o Suojella Peipuksen rantaa Lohusuusta meidän kaakkoisrajoihimme saakka Isborskin linjalle;

2:o Pihkovan suunnalla ottaa haltuunsa etuväin Isborskin asema ja kauppala, Paurovitshin ja Shemeritskin kylät ja rikkoa Velikajajoen silta Pihkovan luona;

3:o Võru—Marienburg suunnalla tunkeutua edelleen Pihkova—Riika viertotiehen saakka ja ottaa haltuunsa Alt-Laitzen ja Oppekaln;

4:o Valk—Marienburg rautatietä pitkin tunkeutua eteenpäin Hoppenhofin asemalle ja, jos se on Võrun maakunnan suojelemiseksi tarpeellista, ottaa etuväin haltuunsa Marienburgin kauppala;

5:o Valk—Wolmar suuntaan edetä Stackelnin asemaan saakka;

6:o Ruhja—Wolmar ja Ruhja—Salatsi suunnilla edetä Säde- ja Salatsijokeen ja ottaa haltuun niiden ylitse vievät sillat, sekä

7:o Merenrannalla ottaa Heinaste etuväin haltuun.

Kaikkien näiden tehtävien täytäntöönpanon aika jää kenraali *Tönissonin* ja kenraali *Wetzerin* määrättäväksi. Asemia on, mikäli mahdollista, vahvistettava juoksuhaudoilla ja piikkilankaesteillä. On tarpeellista, että Tasavallan puolustus näin saadaan järjestetyksi, niin että mahdollisimman paljon joukkoja on reservissä joka hetki valmiina lyömään takaisin vihollisen hyökkäysyritykset.«

Kenraali *Wetzer* kävi helmikuun 10 p:nä Valkissa, johon hän kutsui sillä rintamanosalla toimivien rykmenttien ja panssarijunien pääl-

liköt neuvottelemaan uudesta operatsionista. Hän ilmoitti tällöin m. m., että Pohjan Poikain rykmentti tulisi alkavana taistelukautena pysymään reservissä Valkissa. Eversti *Kalm* tuntien upseeriensa ja sotilaittensa yhä kasvavan kyllästymisen garnisonieläämään ja taisteluhalun pyysi kenraali *Wetzeriä* määräämään Pohjan Pojille jotakin tärkeämpää toimitettavaa ja saikin lupauksen siitä.

Kenraali *Wetzer* antoi helmikuun 11 p:nä eteläisen rintaman joukoille direktiivin uutta etenemistä varten. Sen ensimmäisessä kohdassa perustellaan rynnistystä seuraavasti:

»Vain pienessä osassa Etelä-Võrumaata viipyvät vielä Viron maaperällä venäläis-lättiläiset ryövärijoukot, jotka meidän on sieltä karkoitettava. Ei vieraan maan valloittamiseksi tai voittojen saamiseksi, vaan Viron Tasavallan rajojen suojaamista varten Viron etelärintaman sotajoukkojen tulee edetä tarpeellisiksi katsotuilla suunnilla jonkin matkaa Viron kansallisten rajojen ylitse.»

Eri joukko-osastojen tehtäviksi määrättiin:

1:o Eversti *Kann*, johdossaan 3:s ja 6:s virolaisrykmentti, Pärnun suojeluspataljoona ja 2:sen ratsurykmentin 1 eskadroona 8 tykin kera, ottaa haltuunsa linjan Heinaste—Salatsijoen uoma — Stackelnin rautatienasema ja siitä edelleen kaakkoonpäin, hävittää Aajoen rautatiesillan Stackelnin luona ja valvoo kaikkia vihollisen puolelta tulevia teitä;

2:o Yksi pataljoona Pohjan Poikia rykmentin tykkien ja yhden kapearaiteisen panssarijunan kera, pataljoonan komentajan yhteisellä johdolla, etenee Valk—Marienburg rautatien ja maantien suuntaan, miehittää Hoppenhofin aseman ja valvoo teitä Adselista Neu Laitzeniin;

3:o Eversti *Puskar*, johdossaan 2:nen ja 7:s virolaisrykmentti, Tallinnan suojeluspataljoona, *Balahovitshin* joukko-osasto ja 2:sen ratsurykmentin 1 eskadroona 8 tykin kera, suorittaa ylipäällikön etelärintamalle antaman käskyn 1:sen ja 2:sen kohdan, edelleen miehittää linjan Panikovitsh—Shemeritski—Alt-Laitzen—Oppekaln valvoen vihollisen puolelta tulevia teitä, panee toimeen käytettävänään olevalla eskadroonalla odottamattoman hyökkäyksen Marienburgia vastaan herättäen vihollisen keskuudessa paniikkia ja helpottaa Pohjan Poikain toimintaa rautatien suunnalla rikkomalla rautatien vihollisen selän takana;

4:o Kapteeni *Irw* johdossaan kaikki panssarijunat — yhtä kapearaiteista lukuunottamatta — toimii Stackelnin, Marienburgin ja Pihkovan suunnilla tarpeen mukaan;

5:o Reservissä: Tarton sissipataljoona Moisakylässä, Pohjan Poikain 1 pataljoona Valkissa, Tarton suojeluspataljoona Vörussa ja Viljandin suojeluspataljoona Tartossa.

Samalla käskettiin sotilaiden tietoon saattaa, että sittenkuin nämä asemat olisi saatu virolaisten joukkojen haltuun, ei enää edettäisi, vaan puolustauduttaisiin niissä.

Saatuaan kenraali *Wetzerin* yllä lyhyesti esitetyn taistelusuunnitelman eversti *Kalm* pitäen sitä virheellisenä lähetti Tarttoon sähkösanoman, joka Pohjan Poikain taistelukertomuksen mukaan ajalta 13. 2.—26. 2. 19. oli sisällöltään suunnilleen seuraava:

»Huomautin, että täten on alkavassa operatsionissa taas uudistumassa Grosshofissa Pohjan Pojille turhaan tullut verilöyly, sillä kuten silloin Valk—Wolmar rata jäi katkaisematta, niin varmaankin taas jäisi nyt Marienburg valloittamatta ja rata katkaisematta ja rykmenttini tehtäväksi tulisi suoralla rintamahyökkäyksellä vallata rata Adsel—Koikylästä Neu-Laitzeniin asti. Koska samalla otin huomioon sen, että paljailla rintamahyökkäyksillä vihollisen elävää voimaa ei voida tuhota sekä sen suuria ryöstösaaliita haltuun saada, tein sähkösanomassani kaksi ehdotusta: 1:o joko minun rykmenttini alkaa suoran rintamahyökkäyksen pitkin rataa vasta senjälkeen, kun rata Marienburgiin on varmasti katkaistu ja Marienburg vallattu, 2:o taikka minulle annetaan toimintavapaus suorittaa sama tehtävä montakertaa pienemmällä mieshukalla ja ehdottomasti varmemmin tekemällä saartoliikkeen Verrosta Marienburgiin. Pyysin minulle annettua tehtävää harkitsemaan uudelleen ja toistamaan käskyn taikka sitten jättämään tehtäväni suorittamisessa suoritustavan määräämättä.»

Eversti *Kalm* sai 12 p:nä vastauksen, jossa ilmoitettiin, että hän saisi lähettää yhden komppaniansa Marienburgin rataa katkaisemaan määrättyjen joukkojen mukaan. Koska hän ei saanut koko tehtävää suorittaakseen ja hän piti tällaista järjestelyä tarkoitustaan vastaamattomana ja epäonnistuneena, ilmoitti hän kenraali *Wetzerille* lähettävänsä 1:sen pataljoonansa tykkien ja panssarijunan kera Koikylän seuduille, mutta antavansa etenemiskäskyn vasta sitten, kun hän saisi varman tiedon, että rata todella oli katkaistu.

Saatuaan sanoman, että eversti *Puskarin* joukot lähtisivät liikkeelle 13 p:nä klo 6 ap., eversti *Kalm* antoi saman päivän aamuna jääkärikapteeni *Hannulalle* määräyksen lähettää viipymättä liikkeelle yhden komppanian, jonka tuli olla voimakkaan tiedustelun

kautta keskeytymättömässä kosketuksessa Koikylässä majailevan vihollisen kanssa. 3:s komppania, joka sai tämän tehtävän suorittaakseen, jätti Valkin jääkäriluutnantti *Marttisen* johdolla klo 10 ap.

Eversti *Kalm* antoi edelleen 13 p:nä klo 8,30 ap. operatsionikäskynsä N:o 7 määräten jääkärikapteeni *Hannulan*, johdossaan 1:nen pataljoona, Pohjan Poikain 1:nen ja 3:s patteri (jääkärimajuri *Snellman*) ja 1 kapearaiteinen panssarijuna (kapteeni *Peters*) sekä yhteyden pitoa varten 2 ryhmää ratsumiehiä (vääpeli *Eino Vartiainen*), etenemään Valk—Marienburg radan ja maantien suuntaan, valloittamaan — saatuaan siihen nimenomaisen käskyn eversti *Kalmilta* — Hoppenhofin rautatienaseman ja valvomaan teitä Adsel—Koikylästä Neu-Laitzeniin.

2:nen pataljoona oli jäävä reserviin Valkiin, johon myös rykmentin esikunta ja 1:sen pataljoonan raskas kuormasto jäivät.

Tiedonanto-osaston päällikkö määrättiin ryhtymään toimenpiteihin voidakseen huolehtia yhteydestä jääkärikapteeni *Hannulan* joukkojen kanssa niiden liikkumisen mukaan. Mutta tiedonanto-osastolla ei ollut käytettävänään enempää kuin jokunen sata metriä puhelinjohtoa, joten sen toiminnasta ei pataljoonalla ollut suurtakaan hyötyä, se kun oli rajoitettu käyttämään yksinomaan yleisiä puhelinlinjoja. Sitäpaitsi Pohjan Poikain ryhdyttyä suorittamaan kiertoliikettään Marienburgia kohden puhelinyhteys ei enää voinut tulla kysymykseenkään.

Rykmentin lääkäri, lääkintämajuri *Kallioinen* seurasi 1:stä pataljoonaa. Lääkintäkapteeni *Kalpa* ryhtyi toimenpiteihin saadakseen asemakomendantin avustuksella kokoon ambulanssijunan, joka etenisi virolaisen panssarijunan jäljessä korjaten suomalaisia haavoittuneita. 13 p:n iltana ambulanssijuna olikin kunnossa. Sairashoitohenkilökunta vietti sitten siinä seuraavat päivät kulkien edestakaisin rintaman ja Valkin väliä panssarijunan perässä, jonka täytyi joka 6 tunnin perästä palata takaisin hakemaan vettä.

Pohjan Poikain rykmentillä — aluksi tosin vain sen 1:sellä pataljoonalla — oli siis tiedossa uusi taistelukausi, jonka vastuksia ja uhreja ei voitu edeltäpäin arvioida. Mutta riemukkain hurraa-huudoin otettiin sanoma rintamalle lähdöstä vastaan sekä upseeriston että miehistön keskuudessa.

Rykmentin vahvuus tähän aikaan (11. 2.) oli seuraava:

	ups.	aliups.	miehistöä.	yht.	hev.	ajoneuv.
Rykm. esikunta	18.	13.	26.	57.	17.	—.
1:nen pataljoona	9.	96.	654.	759.	64.	52.
2:nen „	10.	85.	691.	786.	51.	34.
Tykistö	13.	51.	254.	318.	168.	54.
Tiedonanto-os.	1.	11.	87.	99.	1.	—
Sairashoito-os.	2.	3.	11.	16.	—.	—
Ratsuos.	1.	10.	46.	57.	56.	8.
Soittokunta.	2.	9.	25.	36.	—.	—.
Koko rykmentti	56.	278.	1.794.	2.128.	357.	148.

(Vahvuusilmoituksessa ei ole kuitenkaan otettu huomioon ennenmainittuja upseerikoroituksia urhoollisuudesta Valkin valloituksessa, jotka tähän aikaan eivät vielä olleet julkaistuja.)

Eräs Pohjan Poika kirjoittaa muistiinpanoissaan Koikylään lähtöpäivästä:

»Tänään mielet ovat korkealla. Kaikki työ käy kuin salamanleimaus. — Ovat ne, nuo suomalaiset, nopeita poikia, ajattelevat mustasilmäiset juutalaiset. Niin, ovat ne, vaikka niitä sanotaan hitaiksi.

Kun tulee lähtö taisteluun, niin silloin Suomen poikain jalat ovat irti maasta. Vielä tämä suomalaisjoukko näyttää täällä ihmeitä maailmalle! — —

Kadulla viedään muudatta virolaista tykistöupseeria viimeiseen lepopaikkaansa. Valkea arkku on kanuunan piipun päällä. Suomalainen sotilassoittokunta soittaa surumarssia jäljessä.

Tuo kuva — keskellä taisteluun lähtökiirettä — jättää jälkeensä mieliimme vakavan vaikutelman.

Montakohan meistä tämän matkan jälkeen viedään noin ? — —

Lähdetään liikkeelle kaakkoa kohden.

Pitkä karavaani kulkee aukean tasangon keskitse. On ihana talvipäivä. Luonnossa on kuitenkin jo jotakin keväistä tuntua, vaikka ei olla vielä helmikuun puolivälissäkään. Maantie on paikoin lumetonta. Hevoset vetävät ihan suoranaan raskaita panoskuormia. Tykkien pyörät kumisevat oudosti.

Yhä eteenpäin.

Poikkean muutamaan taloon. Pyydän juotavaa. Talosta etsitään parasta. Tarjoan maksua, mutta isäntä ei tahdo ottaa. Jätän rahan kuitenkin pöydälle, sillä »jos tänään kuolen ja huomenna kuo-

pataan», niin mitä hyötyä on minulle noista papereista, joita ukko joka tapauksessa tarvitsee kipeämmin kuin minä.

Eräässä toisessa talossa saan ihailla kaunista »preiliä»*), jolla on hieno hipiä ja loistavat silmät. Panen parhaani vironkielellä saadakseni hänet ymmärtämään niitä tunteita, jotka sillä hetkellä mielessäni vallitsevat ... Koti kaukana ... edessä rintama ... ehkä kuolema ... Mutta pian kuluu puoli tuntia. Karkoitan mielestäni kaiken tuon ja lähden. Kaihomielisyys on vahingollista sotilaalle. Mutta liina liehuu kauan talon portailta ...»

P. P. patteriston ratsuosasto Karulan kartanon edustalla. Edessä jääkärimajuri *Snellman*.

Jääkärikapteeni *Hannulan* joukot lähtivät Valkista liikkeelle klo 11,15 ap. Hän sai silloin jääkärimajuri *Snellmanilta* tiedon, että Karulan kartano (Gut Karolen) Koikylän pohjoispuolella oli vapaa vihollisesta. Joukkojen päävoima päätettiin silloin sijoittaa tykistön kera Karulaan ja ryhtyä sieltä käsin tiedustelemaan. Edelleen jääkärikapteeni *Hannula* sai tiellä Karulaan 3:nnelta komppanialta ilmoituksen, että bolshevikien päävoima oli Koikylän kartanossa ja pienemmät osastot Voitkassa (3 km. Koikylästä länteen) ja Kakun koululla (2 km. Koikylästä pohjoiseen) sekä 2 tykkiä Koikylän rautatienasemalla ja 2 tykkiä Aajoen rannalla, lähellä Pirin taloa, ja että virolaisten etuvartio oli Marienheinissa.

3:s komppania asettui Lepenhofiin, joka oli jo ollut muutamia päiviä aikaisemmin virolaisten hallussa, mutta jälleen jätetty, ja ryhtyi rohkeasti tiedustelemaan saavuttaen kosketuksen vihollisen kanssa klo 2,10 ip. 1:sen pataljoonan esikunta, toistaiseksi varaväeksi jäävä 1:nen komppania, joka asetti vain välittömän hälyytysvartion Karulasta Kärikmäelle vievälle tielle, ja tykistö asettuivat klo 5,10 ip. Karulan kartanoon. 2:nen komppania jatkoi matkaa ja

*) preili = neiti.

majoittui Niglen taloihin alkaen tiedustella etelää ja kaakkoa kohden.

Jääkäriluutnantti *Marttinen* sai tehtäväkseen mahdollisimman paljon hermostuttaa ja häiritä vihollista saattaakseen sen siihen käsitykseen, että hyökkäys oli odotettavissa siltä suunnalta. Jääkäriluutnantti *Koiviston* taas tuli tiedustella mahdollisimman varovaisesti, jottei punaisten epäluuloa tällä taholla herätettäisi.

Eräs 1:sen komppanian upseeri kirjoittaa Karulasta:

»Karulan kartano on suurenmoinen uljaine päärakennuksineen, suunnattomine kivinavettoineen ja talleineen. Aamulla bolshevikit ovat siitä lähteneet kuultuaan meidän olevan tulossa ja vieneet muassaan 17 vaunulastia arvokkaimpia huonekaluja. Siitä huolimatta se ei ole vielä suinkaan putipuhdas; siellä saa nähdä koko joukon sangen vanhoja metsästystauluja ja joitakin antiikkisia kaappeja y. m.

Majoituttuamme kartanoon saan järjestettäväkseni 1:sen komppanian aliupseerivartion muutamaan tienhaaraan, jonne sijoitetaan myös yksi kevyt konekivääri.

Puolikuoliaana väsymyksestä raahaudun takaisin ja heittäydyn esikuntahuoneen nurkkaan levolle kahmaistuani hieman olkia alleni. Kuumehoureisesta unestani havahdun usein ja katseeni kiintyy silloin joka kerta mieheen, jota jok'ainoa kunnioitamme, johon rajattomasti luotamme, ja jota myöhemmin opimme yhä enemmän rakastamaan. Hän istuu pöydän ääressä paitahihasillaan, kartta edessään. Takan loimuava hehku valaisee hänen älykkäät ja lujat piirteensä, ja suuret, mustakehyksiset rintamalasit heittävät silmien seutuville miettivän varjostuksen. Joskus hän tarttuu kynään, kirjoittaa nopeasti ilmoituksen tai käskyn, jonka ratsu kiidättää joko Valkissa olevaan rykmentin esikuntaan tai Lepenhofissa majailevan komppanian päällikölle.

Yhä hän valvoo, laatii suunnitelmia, muuttelee niitä, kunnes tilanne on selvä, ja hän saattaa itselleen hyvällä omallatunnolla sanoa: niin teemme. Ja uskonpa — sitä mieltä ovat kaikki, jotka hänen mukanaan ovat kulkeneet — että valittu ratkaisu on aina *paras* mahdollinen. — Tuo mies on jääkärikapteeni *Hannula.*»

Operatsionin alkaessa vihollisen rintama kulki etelässä, saatujen tietojen mukaan, suunnilleen linjaa Stale—Stackelnin asema—Wiezemhof—Koikylä, Valk—Marienburg radan vartta—

Mõniste (Menzen)—Hoppenhof ja edelleen Riika—Pihkova maantien seutuvia koilliseen. Tarkkoja ja luotettavia tietoja punaisten asemista Koikylän seuduilta alkaen itäänpäin ei saatu, kun virolaisten joukkojen ja bolshevikien välillä ei tällä suunnalla ollut kosketusta. Punaisten pääetappipaikkoja olivat Ruhja, Wolmar ja Marienburg.

Jääkärikapteeni *Hannula* kirjoittaa täten alkaneesta operatsionista:

»Operatsionisuunnitelma on katsottava virheelliseksi, etenkin mikäli se koski toimintaa rintaman keskustassa s. o. Pohjan Poikain suunniteltua etenemistä radan suuntaan. Sillä on otettava huomioon, että vihollisen rintama kulki Koikylästä Hoppenhofiin pitkin radan vartta. Pohjan Poikain 1:sen pataljoonan tehtävä muodostui näin ollen vihollisen rintaman auki vyöryttämiseksi sivusuuntaan ilman toimintaa syvyyssuuntaan s. o. radan eteläpuolelle viertotietä kohden. Tästä oli oleva seurauksena, että mitä pitemmälle edettiin, sitä suojaamattomammaksi oikea sivusta jäi, ja sitä vaaranalaisemmaksi muuttuivat suorin yhteys ja jälkikuljetus rataa myöten, radan suojeleminen olisi vaatinut näet koko Pohjan Poikain rykmentin hajoittamista tälle laajalle rintamalle, joten sen taisteluvoima olisi supistunut olemattomaksi ja sen hyökkäystoiminta tyrehtynyt. 1:sen pataljoonan esim. ehdittyä Hoppenhofiin olisi viholliselle ollut helppo asia Serbigalin ja Adselin kautta katkaista rata ja maantie ja siten eristää pataljoona Valkin yhteydestä. Virolaiset panssarijunat eivät yksin kyenneet suojaamaan rataa, niiden toiminta-alue kun on varsin rajoitettu. Oikealla siivellä olevaa 3:tta virolaista rykmenttiä ei myöskään voitu ottaa lukuun sivusuojastona, sen toiminta-alue ei näet ulottunut näin etäälle itään.

Rintamaan oli näin ollen muodostuva suuri ja vaarallinen aukko, jota vastustaja saattoi käyttää hyväkseen. Sen se heti Marienburgin taistelukauden jälkeen tekikin. Pohjan Poikain hyökkäysten tulosten, ennenkaikkea rautatien ja valtamaantien omistuksen, säilyttämiseksi olisi ollut välttämätöntä pysyvästi miehittää ja varustaa Arskall, Serbigal ja Adselin linna, jotka tarjosivat erinomaiset puolustus- ja tukikohdat. Se, ettei tähän operatsionisuunnitelmassa kiinnitetty mitään huomiota, ja ettei näin Marienburgin valloituksenkaan jälkeen tehty, on katsottava suureksi taktilliseksi virheeksi, jonka seuraukset muodostuivat kohtalokkaiksi tuhoten kaikki tämän mainehikkaan taistelukauden suuret saavutukset ja tulokset.

Virolaisia joukkoja oli myös syytä epäillä, sillä kokemus oli osoittanut, että heidän operatsionikäskyssä edellytetty merkityksensä usein olikin olemassa vain paperilla, yhtenäinen toiminta oli heikkoa, eteneminen silloinkin, kun Pohjan Pojat olivat raivanneet tien auki eikä vihollisen vastustusta ollut olemassa, oli hidasta. Offensiivihengen puute ja taipumus olla passiivisella puolustuskannalla olivat yleisiä ilmiöitä. Etenkin laiminlyötiin tiedustelu ja pysyvä kosketus vihollisen kanssa. Tarmokkaammalla toiminnalla olisivat tulokset olleet suuremmat, sillä vihollista näytti vaivaavan yleensä samat ominaisuudet. Tavallista olikin, että esim. yön ajaksi sekä virolaisten että punaisten etuvartiot vetäytyivät toisistaan n. 2—3 km. päähän.

Loistavana poikkeuksena olivat kuitenkin muutamat erikoiset joukot, kuten yliluutnantti *Kuperjanovin* sissipataljoona ja n. k. merijalkaväki (Petserin rintamalla) sekä ennenkaikkea panssarijunat. Näiden viimeksimainittujen miehistö oli valioväkeä, enimmäkseen vapaaehtoisia koululaisia ja ylioppilaita, upseeristo samoin toimintakykyistä ja urhoollista.»

Jääkärikapteeni *Hannulan* joukot — noudattaen eversti *Kalmin* nimenomaista käskyä — eivät ryhtyneet etenemään, vaan virolaisten joukkojen rynnistystä odotellessaan majoittuivat perusteellisesti ja tiedustelivat joka taholle.

14 p:n aamuna saapui Koikylän lähistölle kaksi virolaista panssarijunaa, jotka suojasivat Pohjan Poikain oikeaa sivustaa miehittäen radan oikealla puolen Lippin talon luoteispuolella metsän reunassa olevan kummun ja halliten sieltä aavaa peltoa Koikylän asemalle asti ja siitä etelään aina Kalisteen saakka. Panssarijunien perässä tuli Lepenhofin kohdalle 3-vaunuinen, suomalainen ambulanssijuna. Lääkintämajuri *Kallioisen* ambulanssi taas oli Karulan kartanossa.

14 p:nä saatiin 2:sen komppanian tiedustelijain kautta selville, että punaisten esikunta 1 rykmentin kera oli majoittunut Koikylän kartanoon. Komppanian tiedustelu ulotettiin päivän kuluessa yhä etelämmäksi. Aamuyöstä patrulli oli huomannut Kakun vapaaksi bolshevikeista, mutta jäämättä sinne se palasi kokonaisuudessaan ilmoittamaan asiasta. Jääkäriluutnantti *Koivisto* lähetti silloin uuden patrullin miehittämään Kakun. Vihollinen oli kuitenkin tällä välin uudelleen asettunut sinne ja avasi yht'äkkiä tulen varomattomasti etenevää patrullia vastaan, joka luuli tienoon yhä edelleen olevan punaisista vapaan, ja ajoi sen hajalle. Pohjan Pojista haavoittui

1 sotilas ja 1 joutui vihollisen käsiin, joka rääkkäsi hänet pistimillä kuoliaaksi. Kaatuneen, sotilas *Viljo Kortesmaan*, ruumis löydettiin vähän senjälkeen.

2:nen komppania lähetti tällöin uuden patrullin vääpeli *Kaarlo Nikin* johdolla karkoittamaan viholliset Kakusta. Punaiset olivat kuitenkin jo poistuneet sieltä. Kakuun asetettiin kenttävartio ja toinen Ringisteen varmistamaan aluetta maantiestä Kivitöjärveen asti ja estämään vihollisen tiedustelua.

Myöhemmin samana päivänä n. 20-miehinen bolshevikijoukko hyökkäsi Kakun kenttävartion kimppuun, mutta karkoitettiin ja menetti 3 miestä kaatuneina Pohjan Poikain kärsimättä minkäänlaisia tappioita. Punaiset hyökkäsivät päivän kuluessa myöskin 3:nnen komppanian etuvartiota vastaan kaksi kertaa, mutta lyötiin verissä päin takaisin. Pohjan Pojista haavoittui näissä kahakoissa yksi 1:sen K. K. K:n sotilas.

Kärikmäen kautta Appiaa kohden vääpeli *Vartiaisen* johdolla lähetetty ratsupatrulli ilmoitti puolenpäivän tienoissa, että seutu oli puhdas vihollisesta Appiaa myöten. Kun kuitenkin tilanne Pohjan Poikain toiminta-alueesta itäänpäin oli epäselvä, lähetti 1:nen komppania vänrikki *Havaan* johdolla 35-miehisen kenttävartion Kärikmäelle.

Jääkärikapteeni *Hannula* kertoo Koikylän valtaussuunnitelmista:

»Olin edellisenä iltana, 13. 2., lähettänyt eversti *Kalmille* ehdotuksen tehdä kiertoliike Kärikmäki—Metsoja—Appia—Lännemets ja sen kautta puhdistaa seutu Lännemetsistä Koikylään vihollisesta. Eversti *Kalm* oli kuitenkin virolaisten joukkojen toimintaa odotellessaan kieltänyt minua toistaiseksi ryhtymästä hyökkäykseen. Ennen pitkää osoittautui, että eversti *Kalm* epäillessään virolaisten joukkojen toimintatarmoa oli oikeassa. Hänen lähettämistään käskyistä saatoin päättää, että hän oli koko lailla suutuksissaan ja syystäkin. Jotta senvuoksi toiminta pääsisi edes alkuunsa, suostui hän hyökkäykseen Koikylää vastaan lähettäen minulle päivällä 14. 2. hyökkäysmääräyksen aikaisemman ehdotukseni mukaan.

Tarkemmin harkitessani suunnitelmaani kiertoliikkeen tekemiseksi Appian kautta näytti se minusta kuitenkin tarpeettoman laajalta ja kuljettava matka liian pitkältä. Vihollinen olisi saattanut ennen aikojaan saada vihiä liikkeestä. Kun edelleen ottaa huomioon, että punaisten päävoima oli keskitetty Koikylään (2 tykkiä se oli

kuitenkin rautatienaseman luota kuljettanut päivällä Mänisteen), olisi matka Lännemetsistä Koikylään vihollisen päävoiman kimppuun ollut liian pitkä, ja yllätys näin ollen olisi voinut epäonnistua, varsinkin, kun sitä ennen olisi ehkä syntynyt taistelu jo Mänistessä, jonka luona olevat korkeat kukkulat tarjoavat erittäin edulliset puolustusasemat joka suunnalle. Pienikin vihollisosasto olisi siellä voinut pidättää hyökkääjää, kunnes päävoimat olisivat joko ehtineet apuun tai peräytyneet Koikylästä etelään. Maasto Lännemetsin ja Koikylän välillä on sitäpaitsi aivan aukeata, ja hyökkäys Mänistestä Koikylää kohden olisi yllätyksen epäonnistuttua ollut ylen vaikea.

Kun senvuoksi kartan nojalla saattoi olettaa, että maanteiden Karula—Koikylä ja Kärikmäki—Appia välisellä seudulla kulkevia kyläteitä hyväkseen käyttämällä paljon lyhyemmän taipaleen tehden saattoi todennäköisesti vihollisen aavistamatta päästä Koikylän kimppuun selkäpuolelta, muutin suunnitelmaani ja päätin kulkea Aherojärven länsipuolitse, sitä suuremmalla syyllä, kun jääkärimajuri *Snellman* ilmoitti minulle Sarapuun talon isännän kertoneen, että vähän matkaa Karulan itäpuolella maantiestä erkanee etelään Kivitöjärven ylitse kulkeva hyvä talvitie, jota sitäpaitsi enimmältä osalta metsä suojaa tähystykseltä, ja hänkin ehdotti kiertoliikettä varten kyseessä olevaa talvitietä. Sama virolainen talonpoika tarjoutui myös oppaaksi. Seudun väestö, joka kansallisuudeltaan oli virolaista, oli kauttaaltaan muutenkin valkoista auttaen toimintaamme kaikin tavoin.

Kun sitäpaitsi 2:sen komppanian kenttävartioiden toimesta vihollisella ei ollut mahdollisuutta tiedusteluun Aherojärven pohjoispuolella, oli tilaisuus yllättävään hyökkäykseen tällä taholla varsin hyvä.

Voidakseni kootuin voimin suorittaa hyökkäyksen kutsuin 3:nnen komppanian Karulaan, jonne se saapui illalla myöhään. Vihollinen ei nähtävästikään tietänyt 3:nnen komppanian siirtämisestä mitään päättäen siitä, että se koko illan ja yön piti yllä kivääritulta tyhjää Lepenhofia kohden ja oli asemissa kartanon länsi- ja pohjoispuolella Lepenhofin ja Kakun suuntaan odottaen ilmeisesti hermostuneena hyökkäystä näiltä tahoilta.

Lepenhofin luo jäi vain virolainen panssarijuna, jota pyydettiin asettamaan vartio 3:nnen komppanian sijaan. Mutta sen päällikkö ilmoitti minulle, ettei panssarijuna saanut lähettää pysyvää

vartiota, vaan se oli jalkaväen tehtävä. Kun kuitenkin pidin meille erittäin edullisen tilanteen vuoksi jotenkin yhdentekevänä, vaikka vihollinen olisi ottanut Lepenhofin haltuunsa — sitä huonommin olisi sille seuraavana aamuna käynyt — en välittänyt lähettää sinne enää vartiota, vaan panssarijunien päällikön toivomuksesta asetin vain panssarijunaan kaksi sotilasta yhdysmiehiksi.

1:sen komppanian kenttävartio kutsuttiin takaisin Kärikmäestä. 2:nen komppania sai käskyn siirtyä lähemmäksi Koikylää majoittuen Bikin taloihin ollakseen valmiina tarpeen tullen tältä suunnalta tunkeutumaan Koikylään. Siihen mennessä oli 2:sen komppanian pidettävä Kakun ja Aherojärven välisellä alueella tarkkaa vartiointia noudattamalla kuitenkin mahdollisimman suurta varovaisuutta ja välttämällä vihollisen häiritsemistä tällä suunnalla. Pohjan Poikain tykistön 3:nnen patterin oli myös määrä aamulla siirtyä Bikiin. Kevyen jaoksen tuli sensijaan seurata päävoimaa.

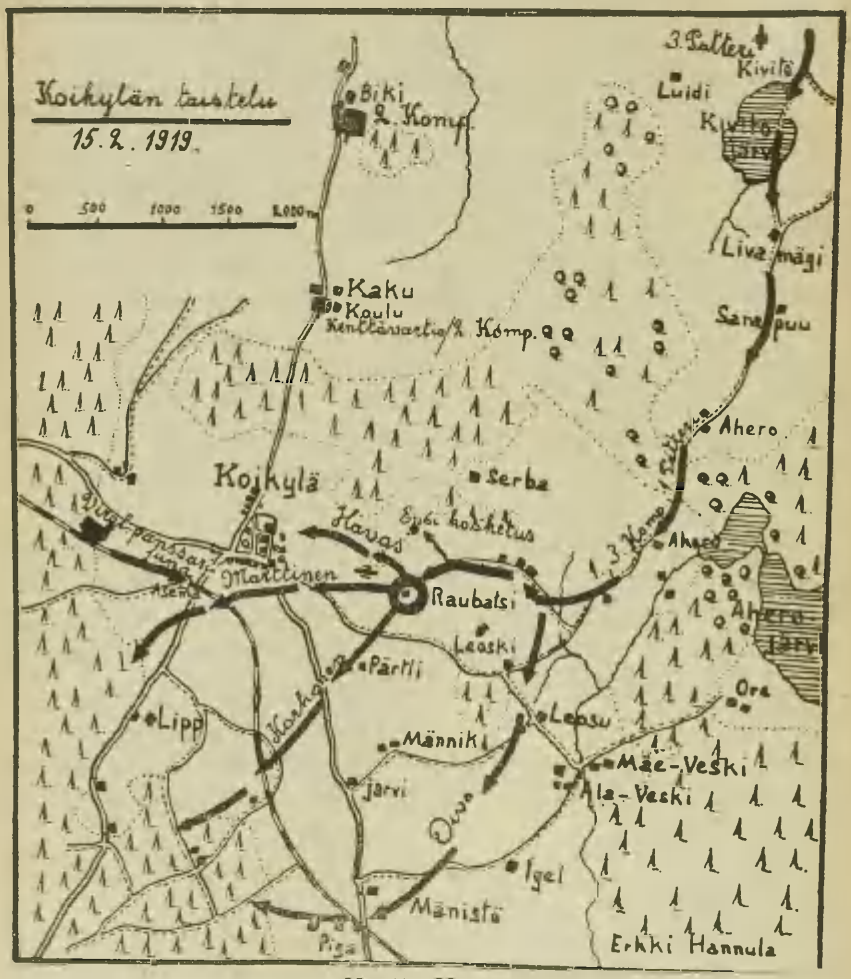
Kun ryhmitys ja valmistelut oli suoritettu, annoin kirjallisen taistelukäskyn seuraavaa aamua varten ja komppanioiden päälliköille yhteisesti täydentävät suulliset ohjeet.»

Virolaiset joukko-osastot, joille operatsionissa oli annettu määräävä tehtävä, eivät olleet Pohjan Poikain ryhtyessä etenemään päässeet vielä kauaksi lähtökohdastaan. Ne olivat Võrusta etelään suunnilleen linjalla Mikita—Kosse—Plani, siis vielä kaukana Riika—Pihkova viertotien pohjoispuolella. Vastoin aikaisempaa päätöstään eversti *Kalm* päätti silloin saatuaan vielä sanoman, että vihollisen taisteluhalu Koikylän suunnalla alkoi horjua, ja että punasotilaat kieltäytyivät taistelemasta kuultuaan Pohjan Poikain olevan vastassaan, antaa jääkärikapteeni *Hannulalle* hyökkäysluvan, josta yllä on mainittu.

Jääkärikapteeni *Hannulan* taistelukäskyn mukaan lähtivät 1:nen ja 3:s komppania + $^2/_3$ 1:sestä K.K.K:sta 1:sen patterin kera mukanaan ammus- ja sairasreet liikkeelle Karulan kartanosta helmikuun 15 p:nä klo 4 ap. 3:nnen patterin, joka oli ensin aiottu siirtää Bikiin, antoi jääkärimajuri *Snellman* seurata päävoimaa. (Patteri asettui sitten asemiin Kivitöjärven pohjoispuolella olevalle kukkulalle, mutta tähystysmahdollisuuksien puutteessa se ei voinut ottaa osaa taisteluun.) Ensimmäisenä ajoi virolainen opas, jota ilman pataljoonan olisi ollut vaikeata osata oikeaan, talviteitä kulki näet tienoolla ristiin rastiin.

Oli pimeää. Sää oli sumuinen suosien siten kiertoliikettä.

Pataljoona kulki Kiberin ja Savelin talojen itäpuolitse, edelleen Kivitöjärven ylitse, Livamäen, Sarapuun ja Aheron kautta Aherojärven länsikärjen ohitse ja siitä sitten länttä kohden Leoskin kautta. Aheron sivuutettuaan pataljoona siirtyi kulkemaan marssi-

Kartta N:o 6.

varmistuksessa. Etumaisena kulkeva 3:s komppania asetti edellensä konekiväärillä varustetun kärjen.

Pataljoonan käännyttyä länttä kohden jääkärikapteeni *Hannula* lähetti 1 joukkueen 1:sestä komppaniasta jääkärivänrikki *Oivon* johdolla vasemmalle valtaamaan maantien ja radan risteystä Mänisten kohdalla.

N. 1 km. päässä Koikylän itäpuolella olevan talon luona tien oikealle puolen lähtenyt osa pataljoonan kärjestä iski yhteen vihollisen kenttävartion kanssa, joka nähtävästi luuli olevansa tekemisissä vain vastustajan erillisen patrullin kanssa näkemättä sumussa Pohjan Poikain päävoimaa jäljempänä ja hyökkäsi väijytyksistä kärjen kimppuun sen ehdittyä aivan lähelle. Syntyi käsirysy, jossa punaiset ensin saivat Pohjan Pojilta riistetyksi konekiväärin, mutta menettivät sen hetken kuluttua jälleen ja pakenivat senjälkeen päätä pahkaa.

3:s komppania oli sillä välin noussut talon vasemmalla puolen olevalle mäenrinteelle, joka loivasti vietti kartanoon päin. Koikylän kartano näkyi alhaalla puistoineen ja rakennuksineen n. kilometrin päässä, toisella puolen Mäniste. Maasto oli mäen molemmilla puolin aivan aukeata, aaltomaista. 3:s komppania havaitsi heti vihollisen ja kehittäytyi taisteluun 1:sen komppanian jäädessä toistaiseksi Raubatsin talon luo notkelmaan.

3:nnen komppanian levittäydyttyä ketjuun vasemmalle sen oikea siipi jäi paljaaksi. Lisäksi muutaman kymmenen metrin päässä olevaan metsikköön oli sijoittunut vihollisia, jotka avasivat tulen ketjua kohden. 1:nen komppania sai käskyn kehittää yhden joukkueen 3:nnen komppanian oikean siiven jatkoksi. Vänrikki *Havaan* johdolla se lähti liikkeelle ja eteni ketjussa metsikön halki kartanoa kohden.

Tähän joukkueeseen kuuluva sotilas S. kertoo taistelusta:

»Syöksymme metsän läpi Koikylän kartanoa ympäröiville aukeille. Lumi narskahtelee jalkaimme alla juostessamme. Räiskähtäen taittuu oksa siellä täällä päämme päällä ja sivuillamme.

Punaiset ampuvat räjähtävillä kuulilla!

Luoti repäisee lakin erään toverini päästä lähimmän puun juurella. Osaavat ne ampua! Taitavat ollakin lättiläisiä.

Makaamme asemissa pienessä lepikössä punaisten ollessa tuskin parinsadan metrin päässä ketjustamme. Hyvät näkyvät olevan polsujen asemat: muurit, ampumahaudat ja piikkilankaesteet. Mutta ovat toki meidän suureksi helpotukseksemme rakennetut päinvastaiselta suunnalta tulevaa hyökkäystä vastaan. Ryntäyksemme on siis heille täydellinen yllätys.

Ampujamme asettaa kevyen jaloilleen, minä avaan laukun, ja sitten taas alkaa tuo tuttu laulu: ta-ta-ta . . . Muutamakymmen metriä sivullamme näen lähettimme, 11—12 vuotiaan tamperelaisen.

Poika on aivan kuin jänis. Isot korvat vain heilahtelevat, silmät tui jottavat päässä pyöreinä, ja aina kuulan vonkuessa ohitse hän jää sitä hetkeksi kuuntelemaan. Väliin hän taas itse präiskähdyttää kartanoa kohden sulkien varovaisuuden vuoksi silmänsä ampuessaan. Mutta korkealta hänen luotinsa taitavat lentää, koskapa joku pojista huutaa hänelle keskellä pauketta:

— Älä vain tapa enkeleitä sukupuuttoon!

Vähän aikaa annamme kevyen konekivääримme laulaa kartanoa kohden, varsinkin tuonne muurinnurkkaukseen, jossa silloin tällöin jonkun punaisen sotilaan käsi tai jalka vilahtaa. Ketju saa jälleen käskyn hyökätä.

— Enemmän oikealle! kaikuu miehestä mieheen.

— Elekee ampuko, täällä on immeisii! Se on joku pikku pojista, joka koettaa laskea vielä sukkeluuksia keskellä taistelun melskettä eteenpäin syöksyessämme.

Punikit pakenevat jättäen jälkeensä vinosilmäisiä kiinalaisraatoja. Vyörymme kuin tankit piikkilankaesteiden ylitse ja opettelemme aitajuoksun alkeita. Asetumme asemiin kartanosta johtavan puistokujan luo. Takanamme pojat heittelevät käsipommeja rakennuksen ikkunoista sisään. Aukealla edessämme punaisia pakenee yhdessä rykelmässä, mutta meitä kielletään ampumasta niitä. Päälliköt luulevat niitä omiksi miehiksi, jotka ajavat takaa vihollista. Joku polsujen eksynyt konekivääрihevonen selässään kevyt »Colt» painelee ketjun ohitse punaisten jälkeen.

— Ottakaa kiinni, pojat!

Turha vaiva, sillä eläin on viisas ja kiertää vastukset. Pojat pyytävät saada ampua sitä, mutta heitä kielletään, ja vasta sitten, kun hevonen on jo metsän suojassa, annetaan lupa, joka ei kuitenkaan enää hyödytä mitään.

Kokoonnutaan jälleen kartanon luo. Taistelu on meidän kohdaltamme ohitse.»

3:s komppania oli sillä välin ollut myös taistelussa. Sen hyökkäys tuli viholliselle, josta osa vielä lepäili kaikessa rauhassa kartanossa osan ollessa asemissa selkä hyökkääviin Pohjan Poikiin päin, täydellisenä yllätyksenä. Jonkin ajan kuluttua se kuitenkin toipui hetkeksi säikähdyksestään ja avasi 3:tta komppaniaa vastaan tulen, joka alussa oli erittäin kiivas. Taistelevat ketjut joutuivat paikoitellen niin lähelle toisiaan, että syntyi käsirysy, jolloin aseina käytettiin m. m. konekivääрin päällisiä. Vihollinen ve-

täytyi kuitenkin pian taaksepäin, ja sen tuli laimeni lakaten lopuksi kokonaan.

Bolshevikit alkoivat paeta kartanosta!

Pohjan Poikain 1:nen patteri oli asettunut asemiin ennenmainitulle mäelle ja avasi klo 8,15 ap. tykkitulen rautatietä, pakenevaa vihollista ja punaisten patteria vastaan, joka oli Tyllikessä pommittaen Pohjan Pojille tuntemattomaan suuntaan sen ammuksien räjähdellessä jossakin kaukana Koikylän taistelupaikalta.

Osa täydelliseen hämminkiin joutunutta vihollista syöksyi suin päin pakoon Koikylästä Piriin vievää maantietä pitkin etelään. Sen pakotien katkaisi kuitenkin paikalle nopeasti rientänyt virolainen panssarijuna. Hyökkäävän 3:nnen komppanian vasemman siiven ehdittyä kartanon eteläpuolelle osa punaisista joutui niinikään saarroksiin ja tuhottiin.

Vihollisen pääjoukko pakeni sekasortoisena laumana rataa myöten Mänisteä kohden. Huomatessaan sen jääkärikapteeni *Hannula* antoi 1:sen komppanian jäljellä olevalle osalle — kaksi ryhmää jäi kuitenkin viimeiseksi varaväeksi — käskyn katkaista tämän pakotien.

Luutnantti *Reponen*, joka seurasi tätä jääkärivänrikki *Korhosen* johtamaa joukkuetta, kertoo:

»Edettyämme perättäisessä ketjussa melko kauas vasemmalle teemme käännöksen kohti rataa. Alue on aavaa peltoa, ja vihollinen ampuu meitä sekä suoraan edestä että oikealta sivulta, joskin harvakseltaan. Saavutettuamme maantien, joka kulkee radan suunnassa, heittäydymme sen pengermään asemiin, mutta sangen pian saatamme jo syöksyä yhtä painoa niille kunnaille, jotka kohoavat rautatien takana, päästen yhteyteen jääkärivänrikki *Oivon* joukkueen kanssa.

Havaitsemme etuoikealla sekavana laumana pakenevan bolshevikijoukon. Määrään miehet ampumaan niitä koettaen itsekin harventaa vihollisen rivejä japanilaisella karabiinillani. Bolshevikit näyttävät olevan väsyksissä, ei yksikään heistä kykene juoksemaan, ja monet kompastelevat kulkiessaan, useat viimeisen kerran.

Joukkio katoaa pian edessämme olevan metsän suojaan. Koetan huutaa, että takaa-ajo on aloitettava, mutta paljosta komentamisesta ääni on mennyt niin käheäksi, että näen viisaammaksi tehdä ajatukseni tiettäväksi liikkeillä ja esimerkilläni. Mielettömästi juosten

saavutamme vihdoin metsäsarakkeen takana olevat kukkulat. Edessä on laaja aukeama, jonka taustalla oleviin metsiin viholliset ovat juuri puikkimassa. Jälleen tulta, johon punaiset kykenevät vain sangen heikosti vastaamaan.

Puolen tunnin kuluttua ovat vihollisesta näkyvissä vain ne ryhmät, jotka liikkumattomina möhkäleinä lepäävät hangella.»

Jääkärikapteeni *Hannula* kertoo taistelun loppuvaiheesta:

»Pataljoonan komentopaikalta mäen päällä, jossa sillä hetkellä myös 3:nnen komppanian varajoukkue vänrikki *Kangasmaan* johdolla seisoo, nähdään juuri taistelun päätyttyä Koikylän luona 10 ratsumiehen rauhallisesti lähenevän maantietä pitkin Mänistestä päin. Kun jääkärivänrikki *Oivon* kaikkien laskelmien mukaan pitäisi olla siellä, ihmetellään, mitä väkeä ratsumiehet ovat. Ei tahdota uskoa heitä vihollisiksi, mutta he eivät juuri saata olla virolaisiakaan, ja Pohjan Poikia he eivät varmasti ole. Ilma on sumuinen, ja sitäpaitsi on alkanut sataa lunta, joten kaukoputkellakaan ei voi saada selville, keitä tulijat ovat. Vähän matkaa kuljettuaan ratsumiehet poikkeavat maantien itäpuolelle suunnaten kulkunsa talojen kautta suoraan meitä kohden. N. 500 m. päähän he pysähtyvät kahden lähtiessä tulemaan meihin päin. Kun nämä kaksi ovat ehtineet vajaa 100 m. päähän meistä, pysähtyvät he erään 1:sen komppanian sotamiehen luo, joka jalkaan haavoittuneena ryömii taistelupaikalta meihin päin. Näemme silloin, että ratsumiehet ovat vihollisia, ja kuulemme selvästi heidän kysyvän haavoittuneelta sotilaaltamme: »kakoi polk?» johon tämä vastaa kirouksella. Tällöin ratsumiehet kääntävät silmänräpäyksessä hevosensa, toinen laukaisee pistolinsa haavoittunutta kohden onneksi kuitenkaan osumatta, ja lähtevät kiitämään pakoon, samoinkuin muutkin ratsumiehet kauempana. *Kangasmaan* joukkue ryhtyy heti ampumaan, mutta kiihtyneinä ja innostuksissaan miehet eivät malta tähdätä kyllin tarkkaan, sitäpaitsi haavoittunut makaa juuri tulilinjassa, joten luodit lentävät liian ylös, ja ratsumiehet pääsevät meidän harmiksemme talojen taakse ja pakoon. Patterimme lähettelee myös granaattejaan ja shrapnellejaan heidän kintereilleen, kunnes he katoavat Mänisten taakse.

Ratsumiehet ovat ilmeisesti mitään aavistamatta kulkeneet Mänisten ohitse juuri silloin, kun 1:nen komppania on vihollista takaa-ajaessaan edennyt rautatien itäpuolelle metsän reunaan, joten rautatieristeys oli auki. 1:nen komppania, kuten sitten käy sel-

ville, ei puolestaan tiennyt ratsumiehistä mitään, eikä ole nähnyt heitä. Ilma on sitäpaitsi, kuten sanottu, sumuinen ja lumisateen vuoksi sakea. Ratsumiesjoukko oli ilmeisesti tiedustelupatrulli, joka luultavasti taistelun alkaessa Koikylän luona oli lähetetty Lännemetsistä tai Taivolasta ottamaan selvää tilanteesta. Heidän retkensä myös osoittaa, että hyökkäysliikkeemme on viholliselle täydellinen yllätys, että yhteys sen eri osastojen väliltä on katkennut, ja ettei yhtään pakenevaa vihollista ole päässyt Lännemetsiin päin.

Takaa-ajon päätettyään 1:nen komppania keräytyy vähitellen Mänisteen varmistaen toistaiseksi sen ja alueen Aherojärveen asti.

3:nnelle komppanialle lähetän taistelun päätyttyä käskyn marssia takaisin komentopaikalle lähettääkseni sen Mänisteen.

Heti ottelun alkaessa olen antanut 2:selle komppanialle käskyn rientää Koikylään. Mutta ratsulähetti, sensijaan, että olisi ratsastanut suorinta tietä Kakuun, kuten hänelle neuvottiin, kiersi Karulan kautta saapuen siitä syystä vasta myöhään perille.

Marssijärjestyksessä Koikylästä palaavan 3:nnen komppanian juuri päästyä mäen päälle, josta taistelu ensin alkoi, ja jossa patteri, hevoset ja lähetit ovat kokoutuneina kaikessa rauhassa, avataan maantieltä Koikylän pohjoislaidasta äkkiä kiivas konekiväärituli meitä kohden. On onni, että maanpinta mäellä on aaltoilevaa, joten siellä olevat silmänräpäyksessä ehtivät heittäytyä näkymättömiin. Hevoset saadaan myös kiireesti suojaan, vain yksi hevonen tykistöstä haavoittuu.

Oivallan heti, että Koikylään saapuva 2:nen komppania luullen 3:tta komppaniaa kartanosta peräytyväksi viholliseksi on avannut tulen. Huudan tämän miehille ja kiellän ampumasta. Ei ole varaa kohottaa päätään, sillä sumusta huolimatta konekivääri suihkii ihailtavan tarkasti aivan mäen harjaa, joten täytyy tekeytyä mahdollisimman litteäksi. Ensimmäisen luotituiskun lakattua koetamme yhteen ääneen kiljua, että olemme Pohjan Poikia, mutta kohta tulee uusi ryöppy, joten ei auta muu kuin painua lumeen. Lähetän ratsumiehen oikealla olevan metsäkielekkeen kautta kiidättämään 2:selle komppanialle ilmoitusta todellisesta asian tilasta.

Ennen taisteluun lähtöä on komppanioille jaettu valoraketteja, joista punainen merkitsee, että oma tuli haittaa omaa väkeä. Koetamme niillä antaa merkkejä, mutta ne toimivat huonosti, eivätkä näy. Vihdoin ampuminen lakkaa, ja 2:nen komppania alkaa marssijärjestyksessä lähetä kartanosta meitä kohden. Kuten sen

upseerit myöhemmin kertovat, ovat he lopulta huomanneet erehdyksensä päättäen siitä, ettei meidän puoleltamme vastata tuleen. Onneksi ei tuli ehdi tuottaa vahinkoa.»

Taistelun päätyttyä 2:nen komppania sai käskyn majoittua Koikylän kartanoon ja asettaa kenttävartion Piriin. 3:nnen komppanian tehtävänä oli miehittää linja Mäniste—Mäe-Veski (poisluettuna) ja 1:nen komppania Mäe-Veski (mukaanluettuna)—Aherojärvi (mukaanluettuna). Pataljoonan esikunta ja tykistö majoittuivat Koikylän kartanoon, samoinkuin Karulasta saapuneet ambulanssi ja kuormasto. Pohjan Poikain 3:s patteri tuli myöskin jälkeenpäin Koikylään.

P. P. 1:nen ja 3:s patteri taistelun jälkeen Koikylässä.

Taistelu oli ollut Pohjan Pojille kunniakas ja sen tuottamat tappiot vähäiset. Vain 1 Pohjan Poika oli kaatunut, nim. vääpeli *Kalle Karisto* 3:nnesta komppaniasta, ja haavoittunut muutamia, joista kuolivat myöhemmin haavoihinsa kersantti *Niilo Salo* 1:sestä K. K. K:sta ja pieni, reipas ratsulähetti *Hans Oksman*, joka sai heti taistelun alussa kuulan läpi otsansa ja heitti henkensä parisen viikkoa myöhemmin Tarton sairaalassa. Bolshevikien erittäin lukuisat kaatuneet joka puolella taistelualuetta osoittivat, että vihollinen sen sijaan oli kärsinyt sangen huomattavan mieshukan.

Koikylän loistava voitto osoittautui seurauksiltaan laajakantoisemmaksi kuin oli voitu toivoakaan. Se saattoi vastustajan kauhun valtaan. Kaikkialla bolshevikit, jotka olivat ryhtyneet suuriin valmistuksiin alkaakseen rynnistyksen etelärintamalla, vetäytyivät takaisin. He pakenivat niin nopeasti, että kosketus heidän kanssaan

Koikylän taistelun jälkeen menetettiin Pohjan Poikain rintamaosalla kokonaan.

Saatuaan Koikylän taistelun jälkeen eräältä virolaiselta talonpojalta tietää 500-miehisen vihollisjoukon kulkeneen edellisenä päivänä Pirin ohitse pohjoista kohden ja peläten sen katkaisevan Koikylän ja Valkin yhteyden jääkärikapteeni *Hannula* ilmoitti asiasta eversti *Kalmille*, joka määräsi yhden panssarijunan lähetettäväksi Lijlen luona olevan tienristeyksen kohdalle.

Edelleen saatiin tietää, että bolshevikit olivat keskittäneet aloitettavaa offensiiviaan varten sotilaita Aajoen mutkaan, ja että voimakkaita punaisia joukkoja oli lähtenyt liikkeelle Sileä ja Bekkeä kohden.

Koikylän taistelu teki kuitenkin kaikki vihollisen hyökkäysaikeet tyhjiksi. Peläten joutuvansa saarroksiin punaiset ryhtyivät nopeasti peräytymään. 3:s virolainen rykmentti saattoi senvuoksi taisteluitta asettua linjalle Wolmarin rata—Oling—Sallisemnek—Wiezemhof—Meschmüsch—Munze. Stackelnin asema joutui myös virolaisten haltuun, mutta he menettivät sen pian jälleen.

Myöskin Valk—Marienburg radan suunnassa vihollinen oli peräytynyt. Pohjan Poikain patrullit totesivat Lännemetsin tyhjäksi punaisista. Taivolastakin bolshevikit poistuivat virolaisen panssarijunan ryhdyttyä etenemään ja vetäytyivät aina Hoppenhofiin asti. Mustjoen (Schwarzbachin) rautatiesillalle he jättivät — sen miinoitettuaan — räjähdyskomennuskunnan tuhoamaan siltaa, jos suomalais-virolaiset joukot yrittäisivät edetä etelämmäksi.

Vaikka siis punaisten hyökkäysaie etelärintaman keskustassa Pohjan Poikain 1:sen pataljoonan uljaan taistelun vuoksi oli jäänyt toteuttamatta, eivät bolshevikit muualla luopuneet siitä. Ruhjan ja Pihkovan suunnilla he pakottivat virolaisten joukot peräytymään.

Eversti *Kalm* sai 15 p:nä käsiinsä lättiläisen brigadin erään tiedonannon, josta kävi selville, että Koikylässä oli Pohjan Poikain vastustajana ollut sama rykmentti kuin Luhde Grosshofissa, nim. 1:nen lättiläinen rykmentti, ja että brigadin esikunta 2:sen rykmentin kera oli Hoppenhofissa.

Pohjan Poikain 1:nen pataljoona ei ryhtynyt etenemään pakenevan vihollisen perässä, koska eversti *Kalmilta* saapui määräys pysyä otetuissa asemissa. Vain 1:sen komppanian kenttävartio siirrettiin Aherojärven luota Appiaan. Yö kului täysin rauhallisesti.

Koikylän kartanoon sijoittuivat m. m. 1:sen pataljoonan ja patteriston esikunnat. Yösijan hankkiminen tuotti kuitenkin tavattomia vaikeuksia suuressa, mutta paljaaksi ryöstetyssä linnassa. Patteriston esikunta sai sentään kaksi jonkin verran kalustettua huonetta käytettävikseen, niissä oli näet sijainnut punaisten esikunta, mutta muuten ei koko rakennuksesta voitu löytää muita huonekaluja kuin yksi sänky likaisine patjoineen. Esimerkkinä siitä, millaisiin oloihin upseeritkin saivat rintamalla tyytyä, mainittakoon, että useita öitä valvoneet 1:sen pataljoonan upseerit saivat — pataljoonan komentajaa lukuunottamatta, joka nukkui äskenmainitussa sängyssä — maata yönsä olkipahnoilla uunin ympärillä kylmässä huoneessa syötyään yksinkertaisen illallisensa suoraan suuresta, nokisesta padasta, jossa se oli valmistettu. Mutta monien päivien rasitusten jälkeen kaikki se tuntui luonnollisesti erittäin hyvältä.

Kun vihollinen oli koko Pohjan Poikain 1:sen pataljoonan taistelualueella vetäytynyt taaksepäin, antoi jääkärikapteeni *Hannula* pitäen hyödyttömänä jäädä entisiin asemiin etenemiskäskyn. Pataljoona lähti liikkeelle 16 p:nä klo 2 ip. Taivolan rautatienasemaa kohden. (Vääpeli *Nikin* johtama kenttävartio jätettiin kuitenkin edelleen Piriin.) Sen vastarintaa kohtaamatta sivuutettuaan pataljoona pysähtyi kuitenkin jo linjalle Taivolan kartano—Harglan-(Harjelin-)joki. Taivolan aseman vallanneen virolaisen panssarijunan puolesta ilmoitettiin näet, että punaiset olivat miinoittaneet Mustjoen n. 50 m. pitkän rautatiesillan. Oli koetettava saada silta vahingoittumatta vallatuksi, ja siitä syystä oli tällä suunnalla edettävä mahdollisimman varovaisesti. Sillan korjaaminen, jos punaiset olisivat ehtineet sen räjähdyttää, olisi vienyt parin kuukauden ajan, jolloin virolaiset panssarijunat eivät olisi voineet tukea jalkaväen hyökkäystä.

1:nen komppania majoittui radan varrella olevaan Kysteradin kansakouluun asettaen kenttävartion Taivolan kartanoon ja aliupseerivartion Iremäelle Harglanjoen länsirannalle. 2:nen komppania sijoittui Didrikylään Taivolan aseman lähistölle lähettäen edessiirretyn kenttävartion Essemäelle, radan toiselle puolen, tehtävänä varovaisesti tiedustella radan pohjoispuolitse Mustjoelle. 3:s komppania asettui Taivolan rautatienasemalle. 1:nen ja 3:s patteri saapuivat myöhemmin illalla Taivolan kartanoon. 1:sen pataljoonan esi-

kunta taas otti majapaikakseen Vanakupjan tienhaarassa olevan karjatalon.

Pohjan Pojat eivät yön kuluessa joutuneet kosketuksiin vastustajan kanssa. Aajoen laaksossa Taivolan lounais- ja eteläpuolella havaittiin jonkinlaista vihollisen liikehtimistä, mutta siellä oli vain pohjoisesta peräytyväin bolshevikien lähettämiä tiedustelijoita. Paikallisilta asukkailta saatiin tietää, että punaisia oli m. m. Adsel-Neuhofissa ja Augustenthalissa, ja että Adselin linnassa majaili jokin punaisten korkeampi esikunta tai komitea.

Eversti *Kalm* oli turhaan odottanut virolaisilta luvattua ilmoitusta radan katkaisemisesta Marienburgin seuduilla. Virolaiset olivat 16 p:ään mennessä päässeet vasta Lutsnekin linjalle. Heidän etenemisensä kävi yhä hitaammin punaisten tehdessä paikoitellen lujaa vastarintaa. Asioiden ollessa tällä kannalla eversti *Kalm* uskoen voivansa rykmentillään suorittaa tehtävän paljon helpommin kuin virolaiset joukot, etenkin, koska bolshevikit peräytyivät kauhuissaan yhä kauemmaksi Pohjan Poikain rintaman kohdalla, päätti 16 p:nä antaa rykmentilleen käskyn voimakkaaseen etenemiseen. Sen tarkoituksena oli Pihkova—Riika viertotien katkaiseminen ja Marienburgin valloittaminen, jotta punaisten paine etelärintaman muillakin osilla heikkenisi ja Valk—Marienburg radan itäpuolella toimivilta vihollisjoukoilta katkaistaisiin peräytymistie etelään. Mutta tämän suuren tehtävän suorittamiseen tarvittiin koko Pohjan Poikain rykmentti, jonka 2:sen pataljoonan tilalle Valkin vartioväeksi kyllä olisi joutanut jokin vähäpätöisempi joukko-osasto.

Eversti *Kalm* sähkötti senvuoksi kenraali *Wetzerille* 16 p:nä:

»Virolaiset joukot ilmoittavat esikuntaanne hyvinkin värikettyjä tietoja verisistä taisteluista. Johtamaini Pohjan Poikain täytyy käskystänne olla tehottomassa toiminnassa. En voi kauemmin sietää tämmöistä asemaani. Pyydän määräämään heti Valkiin garnisonipalvelusta varten jonkin virolaisen komppanian komendantin käytettäväksi voidakseni huomiseksi saada myös 2:sen pataljoonani käytettäväkseni garnisonipalveluksen siitä suurempia kärsimättä. Vielä tähän iltaan mennessä otan haltuuni asemat linjalta Piri—Aajoen uoma—Schwarzbachjoen uoma linjalla Taivola—rautatiesilta Schwarzbachilla Gut Menzeniin asti. Pikainen sähkövastaus välttämätön. 16. 2. klo 15,15.

Eversti *Kalm.*»

Kenraali *Wetzer* ei kuitenkaan suostunut eversti *Kalmin* ehdotukseen. Hän mainitsee siitä kirjeessään tohtori *Louhivuorelle* marraskuun 10 p:ltä 1921 seuraavaa:

»Olin kieltänyt *Kalmia* tunkeutumasta Marienburgiin. Tämä esillekäy rykmentille antamastani operatsionikäskystä, jossa määräsin etenemisen tapahtuvaksi ainoastaan määrättyyn paikkaan saakka (ei Marienburgiin asti) ja ainoastaan rykmentin vähemmällä, tarkoin määrätyllä osalla. Hän rikkoi käskyni niinhyvin yhdessä kuin toisessakin suhteessa.

Syyni tähän olivat:

1) että etenemisemme Marienburgiin saakka asettaisi meidät liian eteentyönnettyyn asemaan, joka ei vastannut tilanteen vaatimuksia, eikä virolaisten silloista sotavoimaa,

2) että Marienburg sijaitsi sen etnografisen rajan ulkopuolella, jota ei saanut ylittää,

3) että tahdoin välttää *Kalmin* rykmentin hyökkäämästä kaupunkiin, koska pelkäsin väkivaltaa ja ryöstämistä — — —.»

Senvuoksi sähkötettiin Pohjan Poikain rykmentille:

»Eversti *Kalm.* Valk.

Vastaukseksi sähkösanomaanne N:o 192 ilmoitetaan, että ei ole käytettävissä mitään joukkoja, joita voisi lähettää Valkiin. Yhden pataljoonan Pohjan Pojista tulee pysyä Valkissa reservissä. Aikaisemmin annettu käsky pysyy ennallaan.

Ylipäällikön käskystä
Veijo. Majuri.»

Eversti *Kalm* päätti kuitenkin toteuttaa suurenmoisen hyökkäysaikeensa. Kun I:nen pataljoona ei siihen yksin mitenkään riittänyt, määräsi hän vastoin etelärintaman ylipäällikön nimenomaista käskyä osan 2:sta pataljoonaa Valkiin jääneen patterin kera ottamaan osaa Marienburgin valloitusretkeen.

Operatsionikäskyssään N:o 8 (16. 2. 19.) eversti *Kalm* antoi käskyn etenemiseen ryhtymisestä. Taistelukauden täten alkavan toisen jakson tarkoituksesta mainittiin siinä:

»Koska 2:sen divisionan toimesta ei rata Marienburg seuduilla tule katkaistuksi ja koska eteneminen yleensä näyttää olevan seisauksissa, on rykmenttimme tehtävänä katkaista Pihkova—Riga valtatie Hoppenhofin lounaispuolella, jotta toinen virolainen divisiona voisi ottaa haltuunsa valtatien Hoppenhofista Isborskiin.

Länsipuolisena naapurina on 3:s virolainen rykmentti linjalla Egle—Olin—Sallisemnek—Gut Wiezemhof—Meschmüsch. Itäpuolisena naapurina on 2:nen virolainen divisioona linjalla Gut Menzenistä*) Verroon päin—Gut Lutsnek—Panikowitz—Isborsk kauppalan eteläpuoli—Isborskin asema.»

Pohjan Poikain eri osastoista määrättiin:

1:sen pataljoonan sekä 1:sen ja 3:nnen patterin jääkärikapteeni *Hannulan* johdolla tuli ottaa 16 ja 17 p:n välisenä yönä haltuunsa linja Piri—Aajoki—Mustjoki—Mustjoen rautatiesilta—Mönisten kartano.

2:sen pataljoonan 4:nnen ja 6:nnen komppanian, $^2/_3$ 2:sesta K. K. K:sta ja 2:sen patterin oli lähdettävä 4 ratsuosastoon kuuluvan lähetin kera jääkärikapteeni *Svinhufvudin* johdolla Valkista 17 p:nä klo 1 yöllä maanteitse Koikylän kartanoon, jossa levähdettyään niiden tuli jatkaa matkaansa Vanakupjan ja Kilijarin taloihin reserviin.

Asemakomendantti *Leo Eronen* sai käskyn huolehtia siitä, että ambulanssijuna olisi 17 p:nä klo 7 ap. Valkin asemalla ja siihen liitettyinä eversti *Kalmin* esikuntaa varten 1 luokkavaunu, muulle henkilökunnalle 1 vaunu ja Pohjan Poikain soittokunnalle, jonka myöskin tuli lähteä mukaan tulilinjoille, 1 vaunu.

Lääkintämajuri *Kallioinen* määrättiin ambulanssijunan päälliköksi, lääkintäkapteeni *Cederberg* seuraamaan 1:stä ja lääkintäkapteeni *Kalpa* 2:sta pataljoonaa.

Valkiin oli jäävä eversti *Kalmin* sijaiseksi kapteeni *Rihtniemi* ja kaupungin komendantin käytettäväksi 5:s komppania 2 raskaan konekiväärin kera.

Valkissa olleiden joukko-osastojen keskuudessa esiytyi kuitenkin jo tällöin haluttomuutta ryhtyä hyökkäämään Viron kansallisten rajojen ylitse, ja siitä oli nyt — sotilaiden mielestä — kysymys.

Sen johdosta eversti *Kalm* kaikille Pohjan Pojille luetussa kirjelmässään helmikuun 16 p:ltä ilmoitti, että tottelemattomuuteen yllyttävät sotilaat erotettaisiin heti rykmentistä. Samalla selitettiin, että kysymyksessä ei ollut vieraiden maiden valloittaminen, vaan ainoastaan Viron kansallisten rajojen ja Viron alueen tehokkaaseen puolustamiseen sopivien asemien hankkiminen, ja ilmoitettiin, että Viron kansallinen eteläraja oli luettava kulkevaksi linjaa Heinaste—

*) Mõniste (Menzen) oli kuitenkin vielä tällöin punaisten hallussa.

Salatsijoki—Burtnekjärvi—Saulek—(Aajokea myöten) Ramnek—Valk-Marienburg radan ja Pihkova-Riika valtatien risteys—(Hoppenhof—Isborsk maantien eteläpuolitse) Isborskin kauppala ja lopuksi viimemainitun kaakkoispuolitse Isborskin aseman kautta Peipusjärveen.

Mieliala sotilaiden keskuudessa rauhoittuikin tällä kertaa ilman enempiä toimenpiteitä. Tämä tapahtuma oli vain pieni välikohtaus, mutta se ilmaisi samalla, että rykmentin ennen aivan erinomainen mieliala oli laskemassa, ja että tuhan alla hehkui.

1:selle pataljoonalle määrätty linja olikin jo muuten saavutettu, vain Mustjoen rautatiesilta ja Mönisten kartano olivat vielä punaisten hallussa. Etenkin edellisen valtaaminen oli vaikea ja vaati nopeaa toimintaa. Punaiset saattoivat räjähdyttää sillan minä hetkenä tahansa, ja he tekisivät sen varmasti heti, kun suomalais-virolaisten joukkojen puolelta ilmenisi vähänkin epäilyttävää.

Kapearaiteisten panssarijunien päällikkö antoi rautatiesillan valtaamiseksi käytettäviksi n. 20 luotettavaa miestä oppaan sekä hevosten ja rekien kera. Suunnitelma oli, että virolainen komennuskunta lähtisi klo 3 yöllä Essemäen kenttävartion kautta otettuaan mukaansa yhden Pohjan Pojan yhdysmieheksi ja hyökkäisi radan pohjoispuolitse yllättävästi rautatiesillalla olevan punaisten räjähdyskomennuskunnan selkään konekivääriosaston kiirehtiessä suoraan metsän halki. Sittenkuin sillan vartijat olisi saatettu vaarattomiksi, oli konekivääritulella ja käsigranaateilla pidettävä vihollinen loitolla, kunnes Pohjan Poikain 2:nen komppania, jonka siihen mennessä oli edettävä Kallikylän luo, ehtisi paikalle ja turvaisi sillan omistuksen.

Kaikki tapahtui suunnitelman mukaisesti. Räjähdyskomennuskunta tuli täydellisesti yllätetyksi, ja silta joutui vahingoittumattomana virolaisen komennuskunnan haltuun klo 7 ap. Sen käsiin jäi haavoittuneena räjähdyskomennuskunnan päällikkö, muudan puolalainen insinööri, muut punaiset pakenivat.

2:nen komppania turvattuaan sillan eteni Tervasiin ja Pelsiin ryhtyen tiedustelemaan Mönisteä ja Hoppenhofia kohden. Virolainen panssarijuna kulki pian senjälkeen Mustjoen sillan ylitse, jatkoi matkaansa ja valtasi Hoppenhofin 17 p:nä klo 1,30 ip.

Aamulla 17 p:nä 1:sen pataljoonan esikunta siirtyi Taivolan kartanoon, jonne myöskin 1:nen komppania saapui kokonaisuudessaan. 3:s komppania lähetettiin 1:sen komppanian aikaisempaan majoituspaikkaan.

Saatuaan tiedon, että Adselin linnaan majoittunut bolshevikikomitea oli parhaillaan takavarikoimispuuhissa sijoituspaikkansa lähistöllä, jääkärikapteeni *Hannula* antoi 1:selle komppanialle käskyn koettaa vangita sen jäsenet ja riistää heiltä saaliskuormat. Valmistukseksi Pohjan Poikain 3:s patteri ampui Taivolasta kartan mukaan 10 laukausta linnaa kohden klo 10,40—11,15 ap. Shrapnellit räjähtivät, kuten asukkaat sittemmin kertoivat, Adselin kirkon luona, n. $^1/_2$ km. päässä kartanosta pohjoiseen. Punaiset säikähtivät siitä niin, että jättivät saaliinsa ja pötkivät pakoon. Mutta hetken kuluttua he huomattuaan, ettei välitöntä vaaraa ollut, palasivat hakemaan kuormiaan ja ajoivat sitten tiehensä vähän ennen 1:sen komppanian patrullin tuloa.

Eräs mukana ollut kirjoittaa retkestä:

»Patrulli lähtee liikkeelle. Matka on pitkä, n. 10 virstaa. Miehet kyllästyvät puolitiessä kävelyyn, ottavat eräästä talosta 3 hevosta, ja niin aivan tuntemattomia, valkoisen astumattomia teitä eteenpäin. Näin päästään virstan päähän talosta. Vielä ei ole selvyyttä, missä punikit piilevät. Vastaan tulee kolme akkaa. Rippeet neljän kielen sanavarastosta tongitaan esille, ja niin päästään selville, ettei kartanossa enää ole bolshevikeja. Varmuuden vuoksi istutetaan lihavin eukoista rekeen. Sitten täyttä lentoa lehtokujaa pitkin ohi kirkon, läpi kylän linnaan. Vastaanotto on mitä sydämellisin. 10 miestä edeten 10 virstaa joukoistaan on »valloittanut» mitä parhaimmissa asemissa olevan kartanon.»

Jääkärikapteeni *Hannulan* aikomus oli ollut 17 p:n aamuna tehdä valehyökkäys Aajoen eteläpuolella olevia joukkoja vastaan peloittaakseen ne edemmäksi ja sitten marssia Everestä ja Hakjamoisasta lähtevää tietä myöten Mustjoen sillan ohi eteenpäin. Mutta saatuaan tietää eversti *Kalmin* saapuvan samana päivänä Taivolan asemalle hän lykkäsi etenemisen.

Pohjan Poikain esikunta- ja ambulanssijuna lähti Valkista klo 8 ap. saapuen Taivolan asemalle klo 10 ap. Junan suojelusväeksi määrättiin äkkiyllätysten varalta soittokunnan miehet, jotka asestettiin kivääreillä, ja joilla koko retken ajan oli siten kaksinainen tehtävä.

2:nen pataljoona oli lähtenyt Valkista 2:sen patterin kera klo 1 yöllä maanteitse Lijlen ja Lepenhofin kautta ja saapui Koikylässä levättyään Taivolaan klo 2 ip.

Tiedustelun kautta saatiin selville, että punaiset olivat, sittenkuin virolainen panssarijuna oli ottanut haltuunsa Hoppenhofin, vetäytyneet Pohjan Poikain rintamanosalla aina Pihkova—Riika viertotien taakse. Eversti *Kalm* päätti ryhtyä viipymättä etenemään.

Jääkärikapteeni *Hannula* sai käskyn koota komppaniansa Taivolan kartanoon ja edetä senjälkeen tykistön kera Adselin linnaan. Sieltä käsin oli varmistettava tie Adselista etelään viertotielle saakka. 4:s komppania sai käskyn asettua 2:sen komppanian tilalle Kallikylää lähellä olevaan Alakylään. Komppania saapui jääkärikapteeni *Svinhufvudin* johdolla määräpaikkaansa klo 5 ip., jonka jälkeen 2:nen komppania saattoi jättää asemansa ja marssia Adseliin pataljoonan yhteyteen. 6:s komppania jäi toistaiseksi suorittamaan vahtipalvelusta Taivolan asemalle.

Jääkärikapteeni *Hannula* kertoo päivän vaiheista:

»3:nnen komppanian saavuttua Taivolan kartanoon ja siellä jonkin aikaa kuunneltuamme rykmentin torvisoittokunnan esityksiä lähdetään Adselia kohden: 1:nen ja 3:s komppania, $^2/_3$ 1:sestä K. K. K:sta sekä tykistö. Ramnekin tienhaaraan jätetään selkäpuolta turvaamaan varmistusosasto 3:nnesta komppaniasta 2 kevyen konekiväärin kera.

Ratsastaessamme edellä tulee meitä vastaan reillä ajaen Adselista palaava vänrikki *Havaan* joukko. Sille annetaan käsky kääntyä ja ajaa edellä Adseliin, jonne myös osa tykistöä ennen muuta joukkoa on lähtenyt.

Vähää ennen tuloamme Adselin linnaan nähdään sieltä tietä myöten, joka Aajoen länsipuolella kulkee yhdensuuntaisena meidän kulkemamme kanssa joen itäpuolella, liikkuvan pohjoiseenpäin bolshevikijoukon, jossa on osasto ratsuväkeä ja pitkä kuormastokolonna. Adselin kirkon kohdalla se on kääntynyt linnaan päin aikoen nähtävästi siellä olevan sillan kautta siirtyä itäpuoliselle tielle. Mutta sitten se on yht'äkkiä kääntynyt takaisin ja kiireesti lähtenyt ajamaan etelään. Ilmeisesti se on nähnyt meikäläisten lähestyvän, ehkä Adseliin palaavan vänrikki *Havaan* joukon, ja tällöin lähtenyt pakoon. Saavuttuamme Adseliin näemme sen etäällä Aajoen toisella puolen pakenevan lounaista kohden. Takaa-ajo ei enää hyödytä.

Hetken kuluttua aletaan eteläpuolelta Aajoen toiselta rannalta ampua linnaa kohden. Huomataan, että siellä on 6-miehinen vi-

hollisen ratsupatrulli, joka ammuskelee linnan alapuolelle asetettua tilapäistä vartiota.

Kaikki osoittaa, että vihollinen meidän toimintasuunnallamme on joutunut kokonaan hajalle, yhteys on katkennut sen eri osastojen väliltä, jotka nyt ilman päämäärää harhailevat ympärillämme. Kun senvuoksi tilanne meidän luoteis- ja länsipuolellamme ja jossakin määrin myös koillisessa on epäselvä ja yksityisiä vihollisosastoja harhailee eri tahoilla, joten yhteentörmäys on mahdollinen miltä suunnalta hyvänsä, katson parhaaksi pitää pataljoonan koossa Adselissa ja varmistaa sen joka puolelle.

P. P. tykistön ratsuosasto Valk-Adsel tienhaarassa.

Pataljoona ja tykistö majoittuvat kartanoon. 1:nen komppania saa tehtäväkseen varmistaa koilliseen ja luoteiseen asettaen aliupseerivartion Aajoen sillalle kirkon kohdalle ja Berlin—Kubja tielle. 3:s komppania varmistaa etelään lähettäen kenttävartion n. 1 $^1/_2$ km. kartanosta etelään olevaan tienhaaraan puron varrelle. 2:nen komppania saapuu illalla Adseliin ja pääsee kokonaisuudessaan lepäämään. Vääpeli *Nikin* kenttävartio kutsutaan pois Piristä.

Adselin linna on Liivinmaan komeimpia aateliskartanoita lukuisine, suurine kivirakennuksineen, omine sähkölaitoksineen, laajoine puistoineen y. m. ja sijaitsee ihanalla paikalla korkealla penkereellä Aajoen varrella. Halliten laajalti Aajoen aavaa laaksoa pohjoiseen ja etelään sekä samoin metsättömiä ja aukeita seutuja länteenpäin se on puolustuskohtana etelää ja länttä kohden erinomainen ja näiltä suunnilta melkein mahdoton valloittaa, ellei vihollisella ole käy-

tettävänään voimakasta tykistöä. Aajoki virtaa tällä kohdalla syvässä laaksossa korkeiden harjujen välillä, joita myöten kummallakin puolen jokea kulkevat yhdensuuntaiset maantiet. Kartanon päärakennus on tasoitetulla penkereellä, jonka seinämä on keinotekoisesti kiveämällä tehty aivan pystysuoraksi.

Punaiset ovat ryöstäneet täältä jo useita hevoskuormia kallisarvoista irtaimistoa ja ennen meidän tuloamme vieneet m. m. n. 30 puhdasrotuista englantilaista hevosta kartanon hevossiittolasta. Talon haltijat ovat tietymättömissä. Jäljelle on jäänyt vain vanha saksalainen taloudenhoitajatar sekä palvelusväkeä, josta ainakin osan kerrotaan olevan punaista.

Vähän matkan päässä kartanon puistossa on kuusenoksista ja havuista rakennettu, runsaasti punaisilla lipuilla ja nauhoilla koristettu, korkea, tornintapainen laitos. Talonväki kertoo, että joku aika sitten punaisten isännöidessä eräs mies oli murhannut Adselin papin. Kun senjälkeen valkoiset taas vähäksi aikaa olivat päässeet valtaan, olivat he hirttäneet murhaajan. Mutta punaiset olivat kohta taas tulleet takaisin ja kunnioittaakseen »aatteen marttyyriä» pitäneet juhlalliset hautajaiset ja pystyttäneet mainitun muistomerkin papinmurhaajalle.

Friedrichshofin kartanon pehtori, joka pitemmän aikaa on ollut punaisia paossa, saapuu luokseni ja pyytää muutamia sotilaita mukaansa lähteäkseen Friedrichshofiin, jonne hän ei yksin uskalla mennä, sekä lupaa siitä hyvästä lahjoittaa pataljoonalle muonavaroja. Hän saa mukaansa muutaman ratsulähetin sekä hevosmiehiä rekineen 3:nnesta komppaniasta.

Retkikunta saapuu kuitenkin liian myöhään perille: punaiset ovat jo ehtineet tyhjentää kartanon puhtaaksi ja viimeinen kuorma on lähtenyt vähän ennen meikäläisten tuloa. Metsän laidassa kartanon eteläpuolella näkyy muutamia vihollisen ratsumiehiä.»

17 p:n iltaan mennessä Pohjan Pojat olivat asettuneet linjalle Breussin ja Darsenzeemin tienhaara $1^1/_2$ km. Adselista etelään—Hoppenhof—Mönisten kartano. Pohjan Poikain soittokunta marssi Adselin linnaan seuraavana päivänä soittaen siellä oleville joukoille m. m. »Porilaisten marssia» samoilla paikoilla, joilla ennen venäläisten ja saksalaisten sotilasmarssit olivat kaikuneet. Soittokunta sai taivaltaa sieltä seuraavana päivänä jälleen pitkän matkan, nim. Hoppenhofiin.

17 p:n iltana eversti *Kalm* julkaisi Taivolassa operatsionikäs-

kynsä N:o 9 Pohjan Pojille. Hän mainitsee siitä taistelukertomuksessaan Koikylä—Marienburg taistelukaudelta:

»Joukkojeni tavattomista, huonossa vaatetuksessa, rikkinäisissä jalkineissa ja ankarassa pakkasessa suoritetuista marsseista johtuneen suuren väsymyksen vuoksi en seuraavaksi päiväksi voinut suurempia tehtäviä määrätä.»

1:nen pataljoona sai tehtäväkseen pitäen yhteyttä Hoppenhofissa olevan virolaisen panssarijunan kanssa varmistaa sijoituspaikkansa. Jääkärikapteeni *Hannulan* komentoon määrättiin samalla toistaiseksi 2:sen pataljoonan 6:s komppania, joka Adseliin saavuttuaan sai vaihtaa 1:sen komppanian.

2:sen pataljoonan 4:s komppania ja 2 raskasta konekivääriä jääkärikapteeni *Svinhufvudin* johdolla saivat määräyksen marssia 18 p:n kuluessa Saara—Mõniste—Vastse-Roosa (Neu-Rosen) tietä Luxenhofin kartanoon viertotien ja Valk—Marienburg rautatien risteyksen lähelle.

Kaikki patterit määrättiin jääkärimajuri *Snellmanin* välittömän johdon alaisina keräytymään Adseliin.

Ratsuosaston päällikön, vääpeli *Vartiaisen* tuli kerätä ympäristöstä ratsuiksi kelpaavia hevosia reserviin, jotta aina olisi levänneitä ratsuja tulevissa taisteluissa käytettäviksi yhteydenpitoon eri osastojen välillä. Samalla hänen oli koetettava hankkia lisää satuloita. 18 p:n aamuna 3:s komppania siirtyi viertotielle Breussin tienhaaran luo varmistaen länteenpäin. Punaisten etujoukot (n. 150 ratsu- ja 100 jalkamiestä) olivat Lasdingissa n. 10 km päässä. 1:nen komppania siirrettiin Darsenzeemiin, ja se asetti kenttävartion tienhaaraan Breeschen luo.

Jääkärikapteeni *Svinhufvudin* joukko lähti liikkeelle Alakylästä 18 p:nä klo 9 ap. sille määrättyä uutta sijoituspaikkaa kohden. Lääkintäkapteeni *Kalpa* kertoo matkasta:

»Lähimpänä määränä 2:sella pataljoonalla on nyt suuri, Riian ja Pihkovan välinen viertotie, joka pitää saavutettaman 18 p:nä. Lähdetään siis jälleen liikkeelle, sivuutetaan Mõnisten ja Vastse-Roosan kartanot, samotaan läpi Hoppenhofin kauppalan, jonka asukkaat suurin joukoin ovat keräytyneet katsomaan ohi kulkevia suomalaisjoukkoja. Erikoisesti pistää silmään suuri mustalaisten ja juutalaisten lukumäärä asukkaiden keskuudessa. Repaleinen puku, likaiset kasvot, tylsistynyt ilme — kaikki puhuu hädästä ja kurjuudesta, ilottomasta elämästä ja toivottomasta tulevaisuudesta.

Ovat meidänkin poikiemme varustukset puutteelliset, onpa puhtaudessakin paljon toivomisen varaa, mutta katse on heillä terävä, silmä kirkas, ja iloisena heidän laulunsa kaikuu kauppalan lävitse kuljettaessa: »Oi kallis kotimaa ... ei ole maata sen armaampaa.» Vieraalla maalla, vieraan kansan keskuudessa tuntuu kotimaa kaksin verroin kalliilta, siellä vallitsevat puutteellisuudet ja epäkohdat häviävät mielestä. Sen ympärille muodostuu jonkinlainen sädekehä.

Iltapäivällä saavumme suuren viertotien ja Valk—Marienburg rautatien risteykseen. Tähän on meidän majoituttava yöksi, täällä odotettava uusia määräyksiä ja toimintaohjeita.

Vihollinen on lähettyvillä, siitä ei ole epäilystäkään, vieläpä sillä on varsin suuria voimia käytettävinään päättäen paikallisten asukkaiden tiedonannoista. Kysymyksessä on ainakin kaksi bolshevikirykmenttiä, kun taas 2:sen pataljoonan miesluku supistuu kahteensataan mieheen. Ja vihollinen vielä lisäksi tietää vähälukuisuutemme. On siis kylläkin syytä olla varuillaan.»

Jääkärikapteeni *Svinhufvud* varmisti viertotien Oppekalniin päin kenttävartiolla ja Warkalin suuntaan aliupseerivartiolla, tien Neu-Laizeniin kenttävartiolla ja metsän Mickeleniä kohden kaksoisvartiolla.

Heti, kun pataljoona oli saapunut Luxenhofiin, joutuivat sen tiedustelijat kosketuksiin n. 20-miehisen ja 2 konekiväärillä varustetun vihollisen kanssa, joka ajettiin kiivaan kahakan jälkeen pakosalle. Varajoukkueenjohtajan, vänrikki *Laurikaisen* johtama ryhmä 4:nnestä komppaniasta ryhtyi ajamaan takaa vihollista, mutta joutuikin kosketuksiin suuremman, n. 150-miehisen bolshevikijoukon kanssa 3 virstan päässä Luxenhofista Pihkovaan päin.

Eräs 4:nnen komppanian sotilas kertoo siitä:

»Vänrikki *Laurikainen* lähti liikkeelle ryhmän kera majapaikastamme. Kaikki, etenkin komppaniamme päällikkö, tiesivät, että hän täyttäisi tunnollisesti tehtävänsä. Niin kävikin. Pian lähetti alkoi tuoda raportteja, joissa luki:

»Ryhmäni siellä ja siellä, vihollinen yhä peräytyy. Vastassa 2 tai 3 komppaniaa.»

Raportteja tuotiin useampia, aina vain kauempana nuo 10 miestä olivat. Mutta viimein saapui raportti, jossa patrullin johtaja pyysi apua: ilta oli jo myöhä ja hänen miehensä väsyneitä, vihollisen saartamia.

Apua ei ehditty lähettää vielä, kun jo hänen miehiään märkinä ja verissään alkoi tulla majapaikkaamme. He kertoivat taistelun kulusta.

Aina vain oli menty eteenpäin, vihollinen peräytyi aina syvemmälle synkkään metsään. Vähän oli miehiä kyllä peloittanut, mutta kun vänrikki *Laurikainen* marssi edellä, niin kukaan ei ajatellutkaan takaisin kääntymistä.

Vihdoin oli tullut pimeä, ja vihollinen oli saartanut heidät melkein kokonaan. Pohjan Pojat odottivat erään pienen mäen kupeella ketjussa tien molemmilla puolin.

Laaksosta alkoi kuulua ryssien puheensorinaa. Siellä vihollinen komensi joukkojaan ketjuun, mutta ryssät eivät millään olisi tahtoneet lähteä eteenpäin. Vihdoin he kuitenkin alkoivat hitaasti kulkea kohti suomalaisia, joiden asemista he eivät tienneet mitään.

Pohjan Pojat näkivät, miten kolme tiheää vihollisketjua pimeässä vyöryi heitä kohden, mutta he eivät väistyneet paikoiltaan, äänettöminä vain odottivat. Vihdoin bolshevikit olivat jo aivan heidän edessään. Silloin vänrikki *Laurikainen* laukaisi seisaaltaan mauserinsa vihollisen johtajan korvaan surmaten hänet heti. Mutta kintereillä seurannut bolsheviki ehti myös ampua vänrikki *Laurikaista* rintaan. Sama ryssä sai kuitenkin vielä maistaa vänrikin mauserin kuulaa. Kova kiväärinpauke seurasi heti näitä laukauksia, ja ennen pitkää bolshevikit vetäytyivät takaisin.

Pohjan Pojat koettivat tuoda muassaan johtajansa ja aivan hänen viereensä kaatuneen ryhmänjohtajan, aliupseeri *Arvo Heinon* ruumiita, mutta se osoittautui mahdottomaksi. Osa patrullista palasi Luxenhofiin tuomaan sanaa tapahtumasta, toinen osa jäi taistelupaikan läheisyyteen.»

Saatuaan sanoman vänrikki *Laurikaisen* ja aliupseeri *Heinon* kuolemasta komppanianpäällikkö, kapteeni *Pekkanen* riensi vänrikki *Luostarisen* ja muutamien sotilaittensa kera noutamaan kaatuneiden ruumiita. Kun he lähestyivät taistelupaikkaa, tuli heitä vastaan muutamia partioon osaaottaneita sotilaita, jotka henkensä uhalla pelastettuaan johtajiensa ruumiit kuljettivat niitä nyt reellä kohti Luxenhofia. Bolshevikit eivät olleet ehtineet edes ryöstää kaatuneita.

Jääkärikapteeni *Svinhufvud* mainitsee pataljoonansa sotapäiväkirjassa tilanteesta:

»Asukkaiden ja saatujen vankien kertomusten mukaan, jotka kaikki muuten olivat yhdenmukaisia, olivat vihollisen voimat kaksi rykmenttiä (noin 2.000 miestä) keskittäytyneinä Oppekalnin ja Alt-Laizenin seutuville. Vihollisen keskuudessa vallitsee suuri paniikki ja joukot ovat aivan hajoamistilassa ollen solumassa Marienburgia kohti. Sitäpaitsi sotilaitten ja neuvostojen välillä vallitsee erimielisyyttä tuon kauppalan puolustamisesta. Osa vihollisista on omavaltaisesti marssinut kauppalan läpi Pihkovaan päin.»

Eversti *Kalm*, jolle tilanteesta Luxenhofissa oli ilmoitettu, lähetti 4:nnelle komppanialle ilmoituksen, että se saisi vetäytyä takaisin Hoppenhofiin. Jääkärikapteeni *Svinhufvud* katsoi kuitenkin, että peräytyminen, vaikka sitä voitiinkin silloisissa oloissa pitää parhaana, olisi lamauttanut yhä enemmän miehistön mielialaa, ja päätti jäädä paikoilleen. Yö kuluikin vastoin odotuksia rauhallisesti.

Pohjan Pojat olivat siis täyttäneet heille etelärintaman ylipäällikön määräämän tehtävän, vieläpä yksin, ilman edellytettyä eversti *Puskarin* joukkojen tukea. He olivat myös saavuttaneet omalta kohdaltaan sen linjan, jota myöten eversti *Kalm* oli aikaisemmin mainitussa julistuksessaan Pohjan Pojille ilmoittanut Viron kansallisen etelärajan kulkevan. Mutta eversti *Kalmin* tarkoitus ei ollut pysähtyä vielä siihenkään. Hän tähtäsi, kuten aikaisemmin on jo viitattu, Marienburgin valloittamiseen.

5. Neljäs taistelukausi.

(*Marienburgin valloitusretki.*)

Eversti *Kalmin* suunnitelma oli jatkaa hyökkäystä Marienburgiin saakka. Sen valloittamiseksi hän laati seuraavan historiallisen käskynsä:

»Pohjan Poikain Komentaja.

Operatsionikäsky N:o 10
Pohjan Pojille.
Taivolan asemalla 18/11 —19. klo 16.

1. Vihollinen hyökkää, kaikki voimansa ponnistaen, virolaisia joukkoja vastaan sekä Pihkovan että Volmarin suunnalla. *Pohjan Poikain* toiminta-alueella ei ole järjestettyä vastarintaa huomattavissa.

2. Koska Virossa toimivien suomalaisten joukkojen pääintendentti on suuresti laiminlyönyt rykmenttimme varustamisen, erikoisesti vaatettamisen, ja koska vihollinen rykmentistämme riippumattomista syistä on aina päässyt kaikkine ryöstösaaliineen pakoon ja todennäköisesti viime päivinä monelta suunnalta koonnut Marienburgiin ryöstötavaraa ja rautatien liikkuvaa kalustoa, olen rykmenttiini nähden puhtaasti taloudellisista syistä — kuitenkin samalla avustaen Etelärintaman Ylipäällikköä hänen vaikeassa tehtävässään ottaa haltuun Riga—Pihkova viertotie — pakoitettu tekemään saaliinpyydystysretken Marienburgiin. Pääasiallisesti tarvitsemme sotilasvaatekappaleita, jalkineita, aseita, satuloita, rautatien liikkuvaa kalustoa, kenttäpuhelinjohtoa, kenttäpuhelimia, sähkölennätinkoneita ja mahdollisesti ruoka- ja saniteettitarpeita. Tehtävämme suoritettuamme on meidän pikimmiten palattava Marienburgista rautateitse Walkiin.

3. P. P. I:nen pataljoona ja II:sesta pataljoonasta 6 komppania (2:n raskaan konekiväärin kera) Jääkäriluutnantti *Hannulan* johdolla varmistaa 1 komppanialla (1 patterin kera) Breuss—Tilder tienhaaran ja pääjoukoilla tekee saartoliikkeen Marienburgin eteläpuolelle, kulkien maantietä Post Station Adsel—Seltinghof—Mackisch pohjoispuolella olevaan tienhaaraan asti, josta 1 komppanialla tykistön ja tykistön räjähdyskomennuskunnan keralla rikkoo perusteellisesti rautatiesillan Ludse ja Stomersee nimisten järvien välisellä joella, lähtien rautatien rikkomisen jälkeen etenemään Skole—Uppes tietä yhtyäkseen Ermikon tienhaarassa Mackisch tienhaarasta tuleviin pääjoukkoihin, samalla patrulleeraten rataa Marienburgiin päin ja rikkoen rautatiesillan Luppat kohdalla; varmistaen Sillawerschiin kulkevan maantien ottavat Luutnantti *Hannulan* joukot asemat Murnek—Ummernek seuduilla, tiedustellen seutuja Marienburgiin päin ja pitäen yhteyttä Ohkan—Melne—Seltinghof—Reppekaln tietä Hoppenhofiin minun kanssani. Sillan rikkomisesta Ludse—Stomerse on saatava pikainen ilmoitus minulle panssarijunien etenemisen aloittamista varten. Muuten lähetettävä tietoja minulle joka kolmas tunti klo 6:sta ap. laskien. Breuss—Tilder tienhaarassa oleva komppania 1 patterin kera pitää yhteyttä suoraan minun kanssani Hoppenhofiin. Luutnantti *Hannulan* joukot lähtevät liikkeelle klo 6 ap. 19/11 —19.

4. P. P. II pataljoonasta 4:s komppania (2 raskaan konekiväärin kera) lähtee liikkeelle Luxenhofista klo 6 ap. 19/11 —19 metsätietä, joka kulkee Luxenhof—Chavara tienhaarasta Reppekalnin kautta Schwarzbeckshofin ohi Seltinghofiin. Metsätiellä Chavaran tienhaarasta Schwarzbeckshofiin asti on tehtävä kirveellä puihin kaakkoispuolelle tietä T kirjaimen muotoisia hakkuumerkkejä, joka helpoittaisi jälkeenpäin yhteyden pitämistä tätä samaa tietä. Luxenhofista on otettava matkaan luotettava tieopas. Seltinghof tienhaaraan tultua on patrulleerattava Karlsbergin tienhaarasta Aahofiin kulkeva tie sekä lähdettävä etenemään Seltinghofista Kemmeriin päin, otettava asemat Sillakt—Lükin tienoilla, tiedustellen Marienburgiin päin ja pitäen sivustayhteyttä Luutnantti *Hannulan* joukkojen kanssa.

5. P. P. patteristo asettaa Breuss—Tilder tienhaaran varmistamiseksi 1 patterin. Loput patteristoa ynnä räjähdyskomennuskunta Jääkärimajuri *Snellmanin* johdolla seuraavat Jääkäriluutnantti *Hannulan* joukkoja.

6. Ratsuosaston päällikkö *Vartiainen* pitäköön kaikilla mahdollisilla keinoilla huolta yhteydestä Jääkäriluutnantti *Hannulan* ja minun välillä. Luutnantti *Lehtonen* järjestää sähköyhteyttä.

7. Niin pian kuin olen saanut tiedon radan katkaisemisesta Marienburgin eteläpuolella, lähtevät panssarijunat Kapteeni *Petersin* johdolla etenemään Marienburgia kohti.

8. Itse tulen olemaan junassa Hoppenhofin asemalla. Esikuntajunan yhteydessä on Tohtori *Kallioisen* johdossa oleva ambulanssi, johonka kuljetettakoon kaikki kaatuneet, haavoittuneet ja sairaat.

Merkinnyt: *Kalm*
Eversti ja Pohjan Poikain Komentaja.
Vakuudeksi: *Tamminen*
Vänrikki ja lähettiupseeri.»

Etelärintaman muilta osilta tiedettiin tilanteesta seuraavaa: Vihollinen ryntäsi suurin voimin Ruhjan, Alt Karkelnin ja Turneshofin seuduilla. 3:s virolainen jalkaväkirykmentti oli linjalla Sallenek—Ramnek—Oling—Silleratnek—Wiezemhof, jossa hyökkäysaloite oli niinikään punaisten käsissä. Pohjan Poikain itäpuolella Tallinnan suojeluspataljoona oli ollut pakotettu suurien vihollisvoimien ahdistamana vetäytymään taapäin linjalle Schreibershof—Killomani—Rogosi. Eversti *Puskarin* muiden joukkojen oli ollut peräydyttävä linjalle Panikovitsh—Podgorje—Lesgi—Vederniki.

Jääkärikapteeni *Hannula* kirjoittaa operatsionikäskystä ja sen alkuvaiheista:

»18 p:n iltana eversti *Kalm* saapui itse Adseliin ja esitti minulle lopullisen suunnitelmansa Marienburgin valloittamiseksi. Samalla hän ilmoitti, ettei hän katsonut olevansa oikeutettu käskemään pataljoonaa ryhtymään tätä suunnitelmaa toteuttamaan, koska se oli uhkarohkea, eikä suomalaisten vapaaehtoisten tekemä sitoumus velvoittanut heitä sotaretkeen niin syvälle Liivinmaahan, kauas Viron kansallisten rajojen ulkopuolelle. Senvuoksi hän tahtoi kokonaan jättää minun ratkaistavakseni, suostuiko pataljoona tähän suunnitelmaan vai ei. Ellen katsoisi voivani taipua siihen, niin Pohjan Pojat olivat kaikessa tapauksessa jo suorittaneet sen tehtävän, joka eteläisen rintaman ylipäällikön käskyssä heille oli annettu, ja voivat palata takaisin Valkiin.

Kun asia näin ollen asetettiin riippuvaksi tällaisesta näkökannasta, en minä puolestani — ollakseni johdonmukainen — kat-

sonut olevani oikeutettu yksin ratkaisemaan asiaa ja antamaan pataljoonalle suoranaista käskyä, vaan esitin saman kysymyksen alaisilleni komppanioiden päälliköille.

Valkista lähdettäessä jääkärivänrikki *Korhonen* oli ilmoittanut minulle, että 1:sen komppanian parhaassa aineksessa oli vallalla se mielipide, että suomalaisten vapaaehtoisten tehtävänä oli ajaa vihollinen Viron rajojen ulkopuolelle, mutta ei lähteä »maita valloittelemaan». Tällaisen mielipiteen ilmautuminen — aitosuomalainen ilmiö muuten kaikessa itsepäisyydessään (samanlaista esiytyi m. m. Suomen vapaussodassa niiden joukkojen keskuudessa, jotka olivat ehtineet Venäjän rajalle) — oli tietysti lähtöisin jonkun viisastelijan aivoista. Se oli asiallisesti oikeutettu, mutta se, mikä sitten oli katsottava »Viron rajaksi», oli tämän mielipiteen esittäjille varmaan yhtä epätietoista kuin meille muillekin. Ja sitäpaitsi jokainen vähänkin sodankäynnin luonnetta ymmärtävä käsittää, etteivät strategiset ja taktilliset tilanteet ja niistä riippuva sotatoimien kulku useinkaan noudata määrättyä rajaviivaa, vaikkakaan niiden päämäärä ei pyrkisi sitä ulommaksi. Puhtaasti sotilaalliselta kannalta katsoen mainittu ilmiö edustaa ehkä heikointa ominaisuutta tällaisessa vapaaehtoisessa joukossa, joka ei ole alistettu ehdottomaan sotakuuliaisuuteen, vaan jossa päällikön valtaa ja toimintamahdollisuuksia määrätyt sopimukset ja ehdot rajoittavat.

En ollut kuitenkaan Valkista lähdettäessä ottanut jääkärivänrikki *Korhosen* ilmoitusta, jota hän itse muuten ei hyväksynyt, varsin vakavalta kannalta. Eikä vähintäkään tyytymättömyyttä ollut siihen mennessä pataljoonassa ilmautunut. Kaikki olivat nurkumatta ja urhoollisesti täyttäneet velvollisuutensa suurista rasituksista, pitkistä marsseista, huonoista jalkineista sekä epäsäännöllisestä ja niukasta levosta huolimatta.

Kun komppanioiden päälliköt olivat ilmoittaneet minulle, etteivät sotilaat vastusta retkeä, vaan lähtevät kaikki mukaan, saatoin antaa pataljoonan puolesta saman ilmoituksen eversti *Kalmille*, joka senjälkeen palasi Hoppenhofiin ja lähetti minulle myöhemmin operatsionikäskyn N:o 10.

Kuitenkaan ei muotoa ja tapaa, millä operatsionikäsky 2:sessa kohdassaan perustelee aiottua sotaliikettä, voi pitää onnistuneena. Mutta siitä huolimatta, kun yleensä m. m. erinäisten kamaristrategien taholta on tahdottu koko n. k. Marienburgin retki sekä tarkoitukseltaan että laadultaan leimata sotatoimien kannalta ja taktilli-

sesti aivan arvottomaksi ja alhaiseksi ryöstöretkeksi, on syytä huomauttaa, ettei mainittu operatsionikäskyn kohta mitenkään voi antaa aihetta sellaiseen tulkintaan. Ilmeneehän siitä selvästi, että tarkoitus oli riistää viholliselta sen Marienburgiin kokoama sotasaalis ja samalla avustaa vasemmalla siivellä toimivia virolaisia joukkoja, joka viimemainittu tehtävä onnistuikin loistavasti muodostuen seurauksiltaan merkityksellisemmäksi kuin alkuperäisestä suunnitelmasta oli voitu odottaakaan.

Ryhdyttiin tarpeellisiin toimenpiteihin lähtöä varten seuraavana aamuna. 1:nen, 2:nen ja 6:s komppania, $^2/_3$ 1:sestä K.K.K:sta sekä pataljoonan esikuntakuormasto saivat käskyn olla lähtövalmiina aikaisin seuraavana aamuna. 3:nnen komppanian tuli jäädä paikoilleen varmistamaan pataljoonan yhteyttä Hoppenhofiin ja Taivolaan.

Suunniteltu retki oli epäilemättä erittäin uskalias. Paitsi Marienburgiin oli punaisia joukkoja keskitetty myöskin Korwenhofiin ja Alswigiin, radan varrelle, ja koko seutu Marienburgista pohjoiseen aina viertotiehen asti oli vihollisen hallussa, jonka vahvuutta ei tunnettu. Virolaisista joukoista taas ei oltu saatu mitään tietoja. Retki oli siis tapahtuva vihollisen rintaman selkäpuolitse punaisten etappiteiden poikki. Sivusuojastojen ja -varmisteiden käyttäminen ei hyödyttänyt mitään, sillä teitä risteili tiheään meidän kulkusuuntamme poikki, ja joka hetki voi odottaa yhteentörmäystä. Vihollisen saattoi täydellä syyllä olettaa ensi pakokauhustaan toinnuttuaan ryhtyvän jälleen tunnustelemaan takaisinpäin. Joukkomme oli siis vain pysyteltävä koossa ja puskettava nopeasti eteenpäin valmiina törmäämään viholliseen miltä suunnalta hyvänsä.

Sen lisäksi oli otettava huomioon, että luotettavat tiedot väestön puolelta loppuivat heti, kun oli astuttu virolais-lättiläisen kielirajan ylitse. Lättiläisestä väestöstä oli näillä tienoin suuri osa meille vihamielistä, kun taas punaisilla joukoilla, jotka meidän toimintasuunnallamme olivat pääasiallisesti kansallisuudeltaan lättiläisiä, oli se suuri etu puolellaan, että ne liikkuivat kotiseudullaan tai ainakin oman kansansa alueella.

Kiertoliikkeen onnistuminen riippui etusijassa siitä, että se tapahtui mahdollisimman yllättävästi ja nopeasti, ennenkuin vihollinen ehtisi päästä selville meidän voimamme pienuudesta ja ryhtyä eri tahoilta toimenpiteihin meidän tuhoamiseksemme. Kulun jouduttamiseksi kutsuttiin ympäristön talonpojat seuraavaksi aamuksi kyytiin, ja n. 50 hevosta ja rekeä saatiin kokoon.

Jo edellisenä päivänä ja varsinkin 18 p:nä illan kuluessa kuulimme Adseliin ankaraa, taukoamatonta tykkien jyskettä lännestä, Wolmarin radan suunnalta. Siellä olivat kaikesta päättäen ankarat taistelut käynnissä.

Aamulla, 19 p:nä, liikkeelle lähdettäessä 1:sen komppanian päällikkö ilmoitti, että komppanian miehistö kieltäytyi lähtemästä syistä, joista aikaisemmin mainittiin. Kun edellisenä iltana minulle oli ilmoitettu päinvastaista, tuli tämä tieto minulle yllätyksenä. Mutta kun neuvotteluihin ryhtyminen uppiniskaisen miehistön kanssa tällaisessa tilanteessa vihollisen läheisyydessä oli vastoin sotilaallisia periaatteitani, mutta toiselta puolen taas pakkokeinotkaan tuskin olisivat auttaneet, ja kun sitäpaitsi tällainen mieliala hyvin helposti saattoi levitä muihinkin osastoihin, määräsin 1:sen komppanian vaihtamaan tehtävää 3:nnen komppanian kanssa. Vastaansanomatta 1:nen komppania lähtikin marssimaan Breuss—Tilder tienhaaraan, joten tapaus ei herättänyt huomiota, ja harva sivullinen siitä lainkaan tiesikään.

Muuten oli 1:sen komppanian miehistössä vallitsevan mielialan puhkeaminen yht'äkkiä teoksi ilmeisesti lähinnä aiheutunut tilapäisistä, ulkonaisista vaikutuksista, etupäässä rasitusten aikaansaamasta väsymyksestä, joita seikkoja joku kiihoittaja käytti hyväkseen. 1:nen komppania kunnostautui muuten aina koko Viron retken ajan. Jääkärivänrikki *Korhonen* ilmoitti minulle sitäpaitsi 20 p:nä m. m.:

»Komppanian eilisaamuinen teko oli sittenkin nähtävästi enemmän satunnaista kuin vakaassa päätöksessä syntynyttä. Katumus alkaa päästä valtaan.»»

3:s komppania saatuaan tiedon 1:sen komppanian kieltäytymisestä ja uudesta tehtävästään kohotti eläköön-huudon ja lähti mielihyvin matkalle.

1:nen ja 3:s patteri seurasivat jääkärikapteeni *Hannulan* joukkoja, 2:nen patteri taas sai käskyn jäädä 1:sen komppanian tueksi.

Täten oli siis alkamassa Marienburgin kuuluisa, perin eri tavoin arvosteltu valloitusretki, josta eräs siihen osaaottanut upseeri on mielestämme sattuvasti lausunut sen suunnittelijaan kohdistettuna: »retki, joka sotilaalliselta näkökannalta katsottuna tulee aina säilymään yhtenä uhkarohkeimmista ja loistavimmista, missä suomalaiset milloinkaan ovat olleet mukana; inhimilliseltä kannalta — tuomittava.»

Suoritukseltaan se aina pysynee loistavana esimerkkinä suomalaisesta voittamattomasta sitkeydestä ja sisukkuudesta. Mutta inhimilliseltä kannalta se on tuomittava, jos se oli todella tarkoitettu »saaliinpyydystysretkeksi», jollaisen vuoksi ei olisi kannattanut uhrata niin paljon verta ja nuorta voimaa. Luultavasti eversti *Kalm* ei kuitenkaan tarkoittanut sitä. Kunnianhimo arvattavasti kiihoitti häntä ryhtymään tämän suurenmoisen sotaliikkeen suorittamiseen, ja hän koetti perustella retkeä tällaisella syyllä luullen sen tehoavan alaisiinsa. Epäilemättä eversti *Kalm* siinä kuitenkin erehtyi. Harva upseeri ja sotilas Pohjan Pojista olisi sellaiselle retkelle lähtenyt, ellei sen arvon olisi käsitetty olevan aivan toisaalla: sotaliikkeen tärkeydessä. Kielsipä jääkärikapteeni *Hannula* operatsionikäskyn lukemisen komppanioille peläten, että upseeristo ja miehistö kieltäytyisi lähtemästä retkelle, jonka päämääräksi esitettiin saalistaminen.

2:nen, 3:s ja 6:s komppania + $^2/_3$ 1:sestä K.K.K:sta lähtivät 1:sen ja 3:nnen patterin seuraamina liikkeelle 19 p:nä klo 4 ap. Seltinghofia kohden, jonne Adselista on matkaa nelisenkymmentä kilometriä, ja joka on erittäin tärkeä paikka neljältä taholta tulevien valtamaanteiden yhtymäkohtana ja edullisena puolustuspaikkana. 4:s komppania taas oli saanut käskyn konekivääreineen Luxenhofista lähtien yhtyä Adselista tuleviin joukkoihin Schwarzbeckshofissa. 4:nnen komppanian 1:nen ja 2:nen joukkue + $^1/_3$ 2:sesta K.K.K:sta lähtivät liikkeelle klo 6 ap. ja marssivat suoraan Reppekalnin ohitse Schwarzbeckshofiin, jonne ne saapuivat klo 10 ap. Siellä 3:s joukkue ja $^1/_3$ 2:sesta K.K.K:sta yhtyivät niihin kierrettyään valtamaanteitse Adselin postitalon ja Treppenhofin kautta.

Kun jääkärikapteeni *Hannulan* joukko kulkien järjestyksessä: 2:nen, 3:s ja 6:s komppania kukin konekivääreineen, lähestyi Schwarzbeckshofin kartanoa, saapui edellä ratsastavilta läheteiltä sana, että punaiset olivat edessä ketjussa, ja että ratsulähetit olivat joutuneet heidän kanssaan laukaustenvaihtoon. Selvisi kuitenkin pian, että kyseessä olikin 4:s komppania, jota ratsulähetit olivat luulleet viholliseksi ryhtyen sitä ampumaan. Erehdys huomattiin pian tälläkin kertaa, joten tappioita ei ollut kummallakaan puolella.

Jääkärikapteeni *Hannula* oli jo Treppenhofin luota lähettänyt edeltäpäin 2:sesta komppaniasta parikymmenmiehisen joukon luutnantti *Jokioisen* johdolla kiiruhtamaan reillä ajaen, pari ratsumiestä kärkenä, Seltinghofiin ottamaan sen haltuunsa, järjestämään siellä

pataljoonalle asunnot ja varmistamaan tienoon tilapäisesti eri taholle, jotta pääjoukko voisi viivytyksettä saapua sinne. Oli näet tarjolla vaara, että ellei joudutettaisi Seltinghofin miehitystä, voisi Marienburgissa oleva vihollinen saada tiedon Pohjan Poikain liikkeestä ja lähettää kauppalasta vain 22 km. päässä olevaan kartanoon puolustusjoukon, jonka kanssa kamppailu saattaisi muodostua hyvinkin veriseksi.

P. P. 2:nen pataljoona matkalla Marienburgia kohden.

Järjestyneitä punaisia joukkoja ei ollut eteenpäin rientäviä Pohjan Poikia vastassa. Hajanaisia bolshevikipatrulleja pakeni vain joka taholla toimitettuaan takavarikoimisia ja pakkoluovutuksia. Erään sellaisen komennuskunnan kanssa luutnantti *Jokioisen* joukko joutui kahakkaan Seltinghofissa.

Edellä ratsastavat lähetit törmäsivät metsässä vähän ennen Seltinghofin kartanoa yhteen maantien varressa olevien 2 punaisen vartiosotilaan kanssa ampuen heidät, jolloin kuitenkin toinen ratsuläheteistä haavoittui. Senjälkeen luutnantti *Jokioinen* valtasi lyhyellä taistelulla kartanon.

Schwarzbeckshofista tulevat joukot saattoivat niin ollen edetä vastarintaa kohtaamatta määräpaikkaansa. 3:s patteri jäi patteriston esikunnan kera Ilsenin kartanoon. 1:sen pataljoonan esikunta, 2:nen komppania ja 1:nen patteri asettuivat Seltinghofin kartanoon, 3:s komppania postitaloon ja apteekkitaloon Marienburgin tienhaaraan ja 6:s komppania kouluun kilometrin päähän tienhaarasta länteen, johon myös vähän myöhemmin saapuneet 2:sen pataljoonan esikunta ja 4:s komppania majoittuivat. Yön kuluessa Pohjan Pojat Seltinghofissa eivät joutuneet kosketuksiin vihollisen kanssa paria kiinnisiepattua bolshevikien vakoojaa lukuunottamatta.

19 p:n iltana lähetettiin patteriston räjähdyskomennuskunta jääkärikapteeni *Påhlssonin* ja 50 miestä 2:sesta komppaniasta luutnantti *Reposen* johdolla, joka 1:sen komppanian kieltäydyttyä lähtemästä retkelle oli pyytänyt ja saanut siirron 2:seen komppaniaan, täyttämään operatsionikäskyssä annettua määräystä Ludse- ja Stomerjärvien välissä olevien rautatiesiltojen räjähdyttämisestä. Tehtävän suorittaminen vaati mahdollisimman suurta nopeutta, verrattain lähellä näitä siltoja oli näet Alt-Schwaneburg, yksi punaisten pääetappipaikkoja sillä suunnalla. Senvuoksi katsottiin tarkoitusta vastaamattomaksi kokonaisen komppanian lähettäminen räjähdyskomennuskunnan tueksi, kuten operatsionikäsky N:o 10 määräsi.

Luutnantti *Reponen* kertoo retkestä:

»Noin klo 8 ip. komppaniamme päällikkö, jääkäriluutnantti *Koivisto* ilmestyy pataljoonankomentajan puheilta tiedustelemaan, ken haluaa joukkueineen lähteä yölliselle retkelle.

— Mihin? Missä tarkoituksessa?

Satelee kysymyksiä.

Pian tiedämme pääpiirteissään asian: Stomerjärven asema, räjähdyskomennuskunta pistää siellä sillan ilmaan, matka 50 virstaa edestakaisin.

Nuoremmat upseerit katsahtelevat toisiinsa. He ovat ratki väsyneitä, vilu puistattaa jäseniä, ulkona on purevan kylmä ilma. He odottavat, että joku äkkipikaa tarjoutuisi enempää ajattelematta.

— Miehistökin on surkeassa kunnossa, kylmettynyttä, väsynyttä. Sääli on . . ., huomauttaa joku.

— Mutta jonkun *on* lähdettävä, virkkaa harvakseen jääkäriluutnantti *Koivisto*. — Sitäpaitsi ei tarvitse marssia, on hankittu hevoset, reet . . . Eikä tarvitse ottaa omaa joukkuettaan sellaisenaan, koko komppaniasta saa valita miehet, parhaimmat ja rohkeimmat — ja nehän sinne tarjoutuvatkin.

Yht'äkkiä innostun. Tässähän on ilmeisesti tarjolla seikkailuja. Ponnahdan ylös ja ilmoittaudun.

Menemme pataljoonankomentajan luo, joka tarkasti selittää tehtävän, näyttää kartasta tien, päämäärän. Räjähdyskomennuskunnan päällikkö, jääkärikapteeni *Påhlsson* on myös saapuvilla.

Lähden valitsemaan miehiä, joita heti ilmoittautuu yli tarvittavan määrän. Tunnin kuluttua täytyy kaikkien olla kunnossa, siksi kukin ennättää saada annoksensa kuumaa keittoa, jota on hartaasti odotettu.

Klo 9,45 illalla seisoo pihamaalla nelisenkymmentä 2:sen komppanian miestä ruoturintamassa. Kartanon ikkunoista heijastuu lamppujen ja kynttilöiden kelmeä valo soturien kasvoille, jotka ovat vakavat, mutta uhkuvat järkähtämätöntä tahtoa, samalla eräänlaista huoletonta uhmaa — ominaista ihmisille, jotka ovat monet vaarat kokeneet. Viimeisessä ryhmässä on useita nuorukaisia, miltei poikasia. Heillä on mukanaan yksi ensiluokkaisista kevyistä konekivääreistämme. Vasemman sivustan jatkon muodostaa 15 räjähdyskomennuskunnan sotilasta sekä omine että niine hevosineen, jotka kylästä on takavarikoitu meitä kyyditsemään.

Jääkäriluutnantti *Koivisto* ja kaikki komppanian upseerit ovat pihamaalla. He toivottavat onnellista matkaa ja huolekkaina seuraavat valmistuksia.

Kaikki kunnossa.

Hevoset jonossa, 3, 4, tai 5 miestä kussakin, pyroksyliinikuorma viimeisenä.

Pataljoonankomentaja ilmestyy portaille. Hän huutaa minua nimeltä, vie huoneeseensa, alkaa puhua. Kunnioittaen kuuntelen ihailemamme miehen täsmällisiä sanoja.

— Ymmärrän, sanon hänen viimeiset ohjeensa ja määräyksensä kuultuani. — Kun tehtävään on ryhdytty, on se suoritettava. Me tulemme menemään läpi. Pahimmassa tapauksessa jäänee joku, joitakuita jäljelle, jotka suorittavat työn.

— Niin ... jos siellä kohtaatte vastarintaa. Tässä tapauksessa toivottavasti ette. Nehän pelkäävät meitä useimmiten *liiaksi*. Näkemiin!

Hiljalleen, melutta rekijono soluu talvisessa yössä kohti tuntemattomia seutuja. Ei kukaan saa puhua, ei tupakoida.

On raa'an kylmä ilma, sangen sumuinen. Äskettäin lienee satanut lunta, tie on puhdas, pellot esiytyvät hohtavan valkeina.

Äänettöminä, liikkumattomina, miltei aavemaisina sotilaat istuvat, kukin miettii — mitä miettineekin.

Retki voi muodostua hyvinkin kohtalokkaaksi; kaikki tietävät, että vihollinen parveilee joka puolella ja matkan päämäärä on sellaisten seutujen takana, joita yksikään tiedustelijamme ei ole tutkinut.

— On luotettava niinsanottuun onneen, tuumin. — Tähän saakka on meitä vieraalla maalla onnistanut. Miksei nytkin? Soti-

laan on opittava ajattelemaan optimistisesti. Kuolemako vaanii jossakin? Kilometrin, kahden päässä? Sehän on itsestään selvää, sota ja kuolema — nehän ovat käsitteitä, jotka erottamattomasti kuuluvat yhteen ...

Monia virstoja on jo ajettu. Välistä vähän matkaa maantiellä, mutta enimmäkseen pitkin syrjäteitä, jotka sekä oikaisevat että samalla suovat meidän jatkaa kulkuamme mahdollisimman vähän huomiota herättäen. Verrattomana oppaana on meillä mukana vänrikki, kreivi *Berg*, joka ennen maailmansotaa on autollaan halkonut Viron ristiin rastiin ja näilläkin tienoilla tuntee jokaisen tien.

Pysähdytään, noustaan tielle, oiotaan ja verrytellään jäykistyneitä raajoja. Johtajat ja ryhmä miehistöä alkavat jalan edetä, katoavat sumuun.

Pian häämöttää meidän edessämme matalalla kummulla iso puisto, puutarha ja niiden keskellä kaksi suurta rakennusta: Mackischin kartano. Se on ensimmäinen paikka, jossa mahdollisesti huomattava vihollisjoukko voi olla majoitettuna, ja jos ... — niin se on puhdistettava, sillä paluutien täytyy olla selvä.

Jännittyneinä ja varuillaan miehet lähestyvät päärakennusta, joka sopivalla tavalla piiritetään. Johtajat syöksyvät pääoven eteen, kolkuttavat. Vain kumea kaiku vastaa. He kysyvät, huikkaavat — ei vastausta. Olisikohan kysymyksessä väijytys?

He rynnistävät ovea vastaan. Se kestää. Pari miestä otetaan avuksi, kolmaskin. Ovi työntyy sisään. Kolkko pimeys humahtaa vasten silmiä.

Pistolit ja pommit kourassa tutkitaan huoneet, joita sähkötaskulampulla valaistaan. Mallikelpoisessa järjestyksessä olevat upeat salit, hienot makuukammiot, viihtyisät työhuoneet todistavat mitä syvintä rauhaa.

Siirrytään toiseen rakennukseen. Sama uudistuu. Saavutaan viimeiseen huoneeseen.

Kas, mikä tämä on? Erään kaapin takaa näkyy takki, jalat. Olento, pelosta puolipyörtynyt, vanhahko miesraukka vedetään hellävaroen esiin. Vänrikki *Berg* alkaa kuulustella.

Tilapäinen vankimme on kartanon isännöitsijä, joka kertoo vihollisen mitä suurimmassa kiireessä paenneen jo noin 4—5 tuntia sitten. Kartanossa on majaillut tämän rintamanosan esikunta, ja, isännöitsijän sanojen mukaan, *Anveltkin* on ollut siellä.

Mikä saalis! Liian myöhään!

Katseeni osuu eteisen vaatenaulakkoon, jossa lämmin turkki ja karvalakki riippuvat. Mieleeni muistuu oma turkkini, joka likautui pahasti junaonnettomuudessa, ja joka sittemmin minulta varastettiin Valkissa. Silmäilen kurjaa mantteliani, ja vilu puistattaa jäseniäni.

Pyydän ostaa turkkia, mutta ukko ei suostu myymään. Huonolla saksankielellään hän selittää:

— Minä vanha ... kylmä, kylmä ...

Lakkikin minulla on tavallinen vironkävijän ohut »turbaani». Omani hävisi Meshulin yöllisessä tappelussa. Lakkeja on vanhuksella useita. Annan setelin, saan yhden niistä, jäniksennahkaisen, erittäin lämpimän.

Lähdemme. Luon vielä kerran silmäyksen turkkiin. Se tuntuu aarteelta, josta sillä hetkellä lupaisin melkein mitä tahansa. Kauan se väikkyy silmissäni, ja purevassa pakkasessa ryömin syvälle rekeni loimien alle alkaen iskeä polviani vastakkain karkoittaakseni sietämättömiä vilunväreitä.

Ilman vastoinkäymisiä jatkamme edelleen matkaamme. Seuraavana pysähdyspaikkanamme on Kortenhofin kartano, jonka toteamme niinikään vihollisesta vapaaksi. Ennen Stomerjärvelle tuloamme tutkimme vielä erään kartanon. Sielläkään ei ole ainoatakaan vihollista.

Menestys ei kuitenkaan tee meitä huolimattomiksi. Itse tehtävä on vielä suorittamatta. Matkamme määrä on suuri kylä, sinne on enää vain pari virstaa, ja siellä on varmasti vihollisia. Mitä huolekkain varovaisuus on tarpeen. Kartanosta, jossa viimeksi olemme käyneet, otamme oppaan ja teemme hänelle tiettäväksi, että meidät on johdettava mitä syrjäisimpiä teitä Stomerjärven aseman eteläpuolella olevalle sillalle.

Opas tekee merkin, että hän on käsittänyt. Näemme sen jo hänen kalvenneista kasvoistaankin, jotka nytkähtelevät. Hän on vanha mies, ilmeisesti rakastaa elämää ja tahtoo elää vielä monta vuotta kurjassa mökissään, hän kyllä lupaa opastaa. Säälittää nähdä hänen pelkäävän, emmehän me mitään pahaa tee, haluamme vain käydä siltaa vähän katsomassa. Mutta jos hän aikoo pettää meidät, silloin hän on oleva ensimmäinen, joka tulevassa kahakassa menettää henkensä.

Saamme vihdoin kylän länsireunan näkyviimme, pysähdymme. Erääseen pieneen notkelmaan, metsikön suojaan, jätämme hevo-

set ja kolmanneksen miehistöstä. Räjähdyskomennuskuntaan kuuluvat sotilaat ottavat asianomaiset pyroksyliinikääröt, asettuvat jonon jälkipäähän, ja sitten alamme jälleen edetä.

Maisema on aukeaa, pelkkiä lumipeitteisiä peltoja ja niittyjä. Luottaen suojelevaan usvaan kuljemme nopeasti eteenpäin.

Jopa häämöttää sumun lävitse ratapenger. Oikealla on pieni koivikko, jota oppaamme osoittaa. Sen takana kuuluu olevan päämäärämme.

Jännittyneinä tuijotamme sinne: onko siellä vahteja vai ei?

Vihdoinkin! Selvä on.

Vihollinen kai nukkuu. Se on jo todennäköisesti suorittanut 8-tuntisen työpäivänsä, täyttänyt velvollisuutensa.

Silta on pieni, kolmisen metriä pitkä. Vihollinen voi korjata sen nopeammin kuin olemme suunnitelleet. Pyroksyliini asetetaan kuitenkin paikoilleen. Kapteeni *Påhlsson* määrää joitakin miehistään jäämään sinne ilmoittaen sytyttämisajaksi 1,30 ap. Kello on noin 12.

Alamme edetä ketjussa kohti asemaa, jonne on noin puoli virstaa. Jotakin muuta on vielä saatava aikaan.

— Haa! Tässähän se onkin, kuiskaamme.

Ihastumme. Olemme tulleet toiselle sillalle, paljon suuremmalle. Mutta ilomme osoittautuu ennenaikaiseksi. Silta on erittäin vankkatekoinen ja tiivis. Tavattoman lujia parruja, suunnattomasti hiekkaa, jykeviä kivipaasia. Ei missään pienintäkään koloa, jonne voisi räjähdysaineen asettaa, eikä meillä ole aikaa suuriin porauspuuhiin. Silta ulottuu 6—8 metrin pituisena kohisevan puron äyräältä toiselle, eikä siinä ole ainoatakaan kannatinpilaria, jonka räjähdyttämällä sen saisi luhistumaan.

Ei. Silta on jätettävä rauhaan, mutta keksimme jotakin muuta. Päätämme lennättää joukon vaihteita ilmaan. Niiden korjaaminen vaatii aikaa, ja silloinhan tarkoituksemme on saavutettu: olemme saaneet katkaistuksi Schwaneburgin ja Marienburgin välisen rautatien ja viimemainitun valloittaessamme saamme sotasaaliiksi vetureita ja rautatievaunuja, joita vihollinen ei voi kuljettaa pois.

Taas asetetaan tuhoa tuottavia kääryjä paikoilleen. Miehille annetaan lupa hiljalleen vetäytyä hevosten luo.

— — — Nyt! Kaukana sillalla välähtää tulitikku samaan aikaan kuin mekin sytytämme panoksemme. Juoksemme etäämmälle. On lähes minuutti vielä aikaa.

Sitten yht'äkkiä luminen kenttä leimahtaa tulenkarvaiseksi, ja

heti senjälkeen pitkä, kaamean kumea, avaruuksia halkova jylinä vyöryy yli öisen seudun. Puunkappaleita ja soraa sataa ilmasta. Silta muurattuine partaineen on lentänyt olemattomiin.

Taas — sama välähdys, sama ukkosta kymmenkertaa kumeampi jyrähdys.

Riennämme katsomaan räjähdysten tuloksia, kapteeni *Påhlsson* siltaa, minä vaihteita. Tehtävä on onnistunut: lukemattomat ratapölkyt ovat kappaleina, kiskojen päät kiemurtelevat käärmeinä ilmassa. Poistumme.

Tulia syttyy ikkunoihin. Asemalla alkaa liikehtiä epämääräisiä haamuja — bolshevikeja. Tarkoituksiimme ei kuulu ryhtyä taisteluun vihollisen kanssa kaukana joukoistamme enää senjälkeen, kun olemme työmme saaneet tehdyksi. Sijoitumme rekiin, kiidämme kohti Seltinghofia niin kiireesti kuin mahdollista ehtiäksemme nukahtaa edes tunnin, pari, ennenkuin päivän marssi taas alkaa.

Kello kuuden maissa aamulla nousemme kontistunein ja puutunein jäsenin reestä kartanon pihamaalle. Riennän tekemään ilmoituksen retken tuloksista pataljoonankomentajalle, joka jo on valveilla.

— Hyvä, sanoo hän mielissään ja tarjoaa kupillisen tulikuumaa teetä. — Ota siitä lämpimiksesi ja sitten nukkumaan. Lähdemme taas viimeistään klo 10.»

Samana päivänä, 20:ntenä, 4:s komppania lähti konekivääreineen ensimmäisenä liikkeelle klo 6 ap. ja saapui linjalle Sillakt—Kuschka klo 9 ap. Sittenkuin komppania oli varmistanut sille operatsionikäskyssä määrätyn linjan, lähetti se tiedustelijoita Marienburgia kohden ottamaan selvää tilanteesta. Ne joutuivat kuitenkin jo Intzelkalnin luona kosketuksiin punaisten kanssa, jotka lyötiin pakoon. Tiedustelijat etenivät senjälkeen Kemmeriin, jonne komppanian päävoima seurasi heti perässä. Sieltä jääkärikapteeni *Svinhufvud* lähetti 3:nnen joukkueen klo 2,25 ip. kiertämään Gritanin ja Bertingin kylien kautta yhtyäkseen jälleen tienristeyksessä Kragenshofin länsipuolella pääjoukkoon, joka oli lähtevä liikkeelle klo 3,30 ip.

Eräs mukana ollut kertoo päivän marssista:

»Tie muuttuu yhä mäkisemmäksi, harjanteet ja laaksopaikat vuorottelevat, joskus saattaa jo tavata pienen järvipahasenkin, jonka talvinen jääpeite sitä kattavine lumivaippoineen kimmeltää

kirkkaana talviauringon niitä valaistessa. Maanpinta kohoaa silminnähtävästi itää kohden kuljettaessa. Olemme saapuneet n. k. Marienburgin metsäseudulle, missä maisemat ja pinnanmuodostus suuresti muistuttavat Suomea.

Poikkeamme Kemmerin kartanoon. Talon vanha, ystävällinen rouva on kotosalla. — Jumalan kiitos, että viimein toki tulitte, lausuu hän tervetuliaisiksi. Mutta hän on samalla peloissaan kohtalostamme, sillä vihollisen lukumäärä on suuri, niin hän vakuuttaa. Eikä hän oikein tahdo luottaa vakuutukseemme suomalaisen soturin sitkeydestä ja kyvystä pitää puoliaan. Arvaamme hänen liioittelevan, mutta eipä tilanne silti ole aivan vaaraton. Joka tapauksessa edetään entistä varovaisemmin. Mieliala on hiukan jännittynyt. Pian on kaikesta päättäen taistelu alkava. Siihen ollaan joka hetki valmiina.»

4:s komppania saapui n. 6 km. päähän Marienburgista, Kragenshofin kartanon lähistölle, klo 5 ip., jolloin aluksi syntyi kahakka komppanian tiedustelijain ja punaisten etuvartijoiden välillä. Jääkärikapteeni *Svinhufvud* lähetti silloin tuleen 1 joukkueen 2 konekiväärin kera. Taistelu laajeni, kiihtyi. Oteltiin kartanon omistamisesta. Vastassa oli n. 150—200 vihollista.

Eräs taisteluun osaaottanut kertoo:

»Lähestymme vähitellen kartanoa, jonka tiedämme vaikeaksi valloittaa: toisella puolen on järvi, toisella laajat, syvälumiset pellot. Kuitenkin on yksi hyvä mahdollisuus lähetä kartanoa, nim. kapea harju järven rannalla. Sen suojassa on helppoa päästä lähelle.

Alamme hiljaa illan hämyssä hiipiä harjun sivua kiväärit valmiina. Silloin kajahtaa edestämme muutama laukaus. Me syöksymme hurjaa vauhtia harjun laelle ja ryhdymme ampumaan pellon poikki kartanoa kohden juoksevia bolshevikien vartiomiehiä, joista useat jäävät liikkumattomina makaamaan.

Yhtämittainen kiväärien ja konekiväärien rätinä alkaa. Me saamme avuksemme yhden konekiväärin, jonka tuli lakaisee kartanon pihamaata. Se tyhjenee pian, vain muutamia tummia möhkäleitä jää hangelle. Mutta kartanon kivirakennuksen ikkunoissa näkyy päitä, ja sieltä paukkuu ja rätisee. Konekivääreiä on vihollisella useita, ne laulavat alinomaa. Me kestämme sittenkin asemissamme tyyninä. Ketään meidän puoleltamme ei ole edes haavoittunut. Bolshevikien kaiken huomion ollessa kiintyneenä

meihin, tekee toinen osa komppaniaamme kiertoliikkeen, joka sitten ratkaisee asian.

Bolshevikit alkavat peräytyä saadessaan tulta kahdelta puolelta. Hevosilla ja jalkaisin heitä pakenee Pohjan Poikain kiväärien ja konekiväärien harventaessa heidän joukkoaan.

Sitten mahtava hurraa-huuto kajahtaa harjulta, ja lumen korkealle ilmaan tuprutessa hyökkäämme kartanoon, josta viimeiseksi poispyrkivät bolshevikit otetaan vangiksi. Pihaan rynnätessämme kuuluu sieltä vielä jokunen kivääriniaukaus ja vihellys, mutta pian kaikki on hiljaista. Kartano on meidän.»

4:s komppania sai 14 vankia ja saaliikseen 12 kuormaa ampumatarpeita, pikakiväärejä, käsigranaatteja, hevosia, valjaita, kenttäkeittiön, viljaa y. m. Punaisilta jäi kartanoon selkäreputkin, mikä osoittaa, että heillä oli ollut kiire paetessaan.

Pohjan Pojat olivat selvinneet taistelusta tappioitta, mutta yöllä onnistui erään vangin riistäytyä irti, siepata käteensä kivääri ja ampua eräs etuvartija, sotilas *Tuomas Flander.*

Jääkärikapteeni *Svinhufvud* sai Kragenshofissa jääkärimajuri *Snellmanilta* ilmoituksen, että Pohjan Poikain 3:s patteri oli määrätty hänen käytettäväkseen. Se ei kuitenkaan päässyt Seltinghofia kauemmaksi, jonne täytyi lähettää 3 ryhmää suojaamaan sitä kaikkialla harhailevilta bolshevikijoukoilta. Patteri saapui vasta 22 p:nä suoraan Marienburgiin.

4:s komppania yöpyi Kragenshofiin varmistettuaan sen joka taholle. Seuraavana päivänä oli edessä ryntäys kauppalaan.

Marienburgin valtauksessa tulivat jääkärikapteeni *Hannulan* joukot suorittamaan suurimman työn.

Ne lähtivät 20 p:n aamuna liikkeelle Mackischia kohden, marssijärjestyksessä: 3:s, 2:nen ja 6:s komppania konekivääreineen sekä viimeiseksi tykistö. Mackischista poikettiin valtamaantieltä itään vievälle kapealle kujalle, sittenkuin 6:s komppania oli asettanut tienhaaraan selkäpuolen varmistukseksi 1 ryhmän 1 kevyen konekivääri kera. Raskas patteri, 3:s, ei kuitenkaan enää voinut lumen paljouden ja kuljettavan tien kapeuden vuoksi seurata mukana. Se sai määräyksen palata Seltinghofiin ja pyrkiä jääkärikapteeni *Svinhufvudin* joukkojen yhteyteen.

Talvi oli Marienburgin seuduilla paljon ankarampi kuin pohjoisessa, lunta oli niin paljon, että se huomattavasti hidasti kulkua.

Jääkärikapteeni *Hannulan* joukot saattoivat edetä vastarintaa kohtaamatta Marienburgin eteläpuolelle aina Ummernekiin asti, jonka luona kärjessä kulkeva 3:s komppania joutui klo 1 ip. kahakkaan pienen bolshevikijoukon kanssa, ajoi sen hajalle ja sulki senjälkeen rautatien ja Marienburg—Kirkas—Neu-Annenhof maantien risteyksen, katkaisi lennätinjohdot sekä rikkoi rataa.

6:s komppania sijoittui pataljoonan esikunnan kera Kauleen, asetti kenttävartion jääkärivääpeli *Janne Mursun* johdolla Annenhofin pysäkille (Amanin kohdalle) varmistamaan etelään ja toisen, ryhmän vahvuisen kenttävartion eräälle kukkulalle parin kilometrin päähän Kaulesta luoteiseen.

2:nen komppania majoittui varaväkenä Grevelin taloon, Kaulen länsipuolelle, asettaen aliupseerivartion Ottenhofista lounaiseen olevaan tienristeykseen. Patteriston esikunta ja 1:nen patteri taas jäivät Ottenhofiin. Patteriston räjähdyskomennuskunta tuhosi klo 6 ip. Luppatin ja Sillawerschin välissä olevat rautatiesillat.

Alue, johon pataljoona oli majoittunut, oli korkea ylänkö, josta oli vapaa näköala kauas pohjoiseen. M. m. Marienburgin kirkontorni näkyi Kauleen. Otetut asemat olivat kyllä erinomaiset jalkaväkihyökkäyksen takaisin lyömiseen, mutta kun Kaule on aivan aukealla paikalla ylängöllä, olisi siitä täytynyt siirtyä pois, jos vihollinen olisi suunnannut tykkitulensa sitä kohden.

Jääkärikapteeni *Hannula* mainitsee tilanteesta:

»Vaikkakin tieto meidän saapumisestamme Seltinghofiin varmaankin oli ennättänyt Marienburgiin, tuli meidän ilmestymisemme tänne, suoraan Marienburgin eteläpuolelle, punaisille aivan yllätyksenä. He varmaankin odottivat meitä nyt Seltinghofin suunnalta, varsinkin, koska 4:s komppania toimi sillä tiellä. Kaikesta kävi ilmi, että bolshevikit Marienburgissa rautatien suuntaan olivat aivan huolettomia, vähintäkään vartiota ei näet ollut Ottenhofissa meidän sinne tullessamme. Punaiset liikuskelivat näillä seuduilla aivan rauhallisina. Bolshevikien »komissaareja» y. m. s. maantiepatrulli pidätti pataljoonan esikunnan edessä illan kuluessa useita, kun he punakokardi lakissaan kaikessa rauhassa liikuskelivat asioillaan. Saman päivän illaksi kommunistit olivat kuuluttaneet kokouksen pidettäväksi n. 2 km. päässä meistä, mutta siitä ei tullut mitään.

Edellisen päivän nopea marssi Seltinghofiin, yöllinen räjähdyttämisretki Stomerjärvelle ja odottamaton ilmestymisemme Marienburgin eteläpuolelle — kaikki tämä oli omiaan hermostuttamaan

vihollista ja saattamaan sen pyörälle päästään. Edellisen yön räjähdyttämisretki oli pannut Alt-Schwaneburgissa majailevat punaiset liikehtimään. Heti Kauleen saavuttuamme Mackischiin jäänyt pieni vartiosto joutui kosketuksiin etelästä, Alt-Schwaneburgista päin tulevan vihollisen ratsupatrullin kanssa, joka karkoitettiin. Vartiosto ei senjälkeen enää joutunut kosketuksiin punaisten kanssa.»

Illan kuluessa 3:s komppania joutui radan varressa taisteluun Marienburgista päin tiedustelutarkoituksessa lähenevän junan kanssa, jossa oli veturi ja 1 sisäpuolelta panssaroitu avovaunu. Lyhyen laukaustenvaihdon jälkeen juna vetäytyi takaisin. Yöllä läheni Annenhofin pysäkillä olevaa kenttävartiota punaisten panssarijuna, joka kuitenkin vain 5 laukausta ammuttuaan vetäytyi takaisin. Punaiset olivat siis jo siihen mennessä saaneet korjatuksi rautatielinjan Stomerjärven luona, mutta Luppatin kohdalla särjetty silta esti heidän panssarijunainsa etenemisen siitä edelleen.

Jääkärikapteeni *Hannula* kertoo:

»Eversti *Kalm* itse saapui iltapäivällä Ottenhofiin seurassaan jääkärimajuri *Einari Weijo* ja jääkärikapteeni *Ensio Groundstroem* kenraali *Wetzerin* esikunnasta.

Alkuperäisenä suunnitelmana oli, että Pohjan Pojat saartaisivat Marienburgin etelästä ja panssarijunat ja virolaiset joukot tunkeutuisivat kauppalaan pohjoisesta ja luoteesta. Mutta panssarijunien eteneminen oli pysähtynyt, sillä punaiset olivat räjähdyttäneet rautatiesillat väliltä, eivätkä virolaiset joukot Marienburgin pohjoispuolella vieläkään olleet kulkeneet viertotien poikki. Korwenhof oli vihollisista vapaa, mutta Alswigiin oli keräytynyt pohjoisesta peräytyviä punaisia joukkoja.

Oli mahdotonta jäädä paikoilleen virolaisia ja siltojen korjaamista odottelemaan. Sillä välin vihollinen ehtisi paeta Marienburgista tai myös — toinnuttuaan ensi säikähdyksestä ja saatuaan tietää joukkomme todellisen vahvuuden — järjestäytyä uudelleen ja ruveta keskittämään voimiaan sekä Marienburgista että Alt-Schwaneburgista päin ja saartaa meidät kokonaan.

Asema, jossa 1:nen pataljoona 20 p:nä oli, oli epäilemättä uskalias. Pohjoisessa meidän edessämme olivat punaisten rintama ja heidän päätukikohtansa tällä suunnalla, Marienburg; sen ja viertotien välisellä alueella olevat vihollisvoimat vielä lisäksi; punaisten vahvuudesta ei ollut tietoakaan. Lounaassa, etelässä ja idässä ympä-

röi meitä bolshevikien valtakunta, ja ainoana yhdystiemme suojana länteen olivat Mackischiin jääneet yhdeksän miestä 1 kevyen konekiväärin kanssa. Muonan y. m. jälkikuljetus Valkista ei ollut enää mahdollinen, sitä varten olisi kuormille ollut annettava mukaan riittävän suuret suojamiehistöt. Pataljoonan täytyi senvuoksi turvautua hankintaan ympäristön taloista, mutta siinä koetettiin noudattaa mahdollisimman suurta kohtuullisuutta ottamalla huomioon kunkin talon varallisuussuhteet, ja kaikki omavaltaiset pakkootot oli ankarasti kielletty.

Paikkakuntalaisilta saimme tietää, että punaisten keskuudessa Marienburgissa oli puhjennut riitaisuuksia. Virolaiset ja venäläiset osastot kieltäytyivät taistelemasta ja vaativat peräytymistä, mutta lättiläiset vastustivat sitä, tahtoivat taistella ja uhkasivat, he kun olivat enemmistönä, riisua tyytymättömät aseista. Varmaa ainakin oli, että kuormastoa oli ruvettu kuljettamaan kauppalasta.

Tilanne vaati siis pikaista toimintaa, ennenkuin vihollinen ehtisi livahtaa pois tai kokoutua järjestyneeseen vastarintaan. Yhdenkin vuorokauden perästä olisi saattanut olla jo liian myöhäistä. Ainoa mahdollisuus oli hyökätä ja vallcittaa Marienburg. Se päätettiinkin tehdä seuraavana aamuna.

Illalla myöhään jääkärivänrikki *Oivo* saapui tuoden ilmoitusta 1:sestä komppaniasta. Ymmärsin, että se oli hänen puoleltaan vain tekosyy, ja että sen takana oli halu päästä mukaan Marienburgin valloitukseen. Hän pyysikin saada jäädä ja seurata aamulla meitä tarvitsematta palata komppaniaansa. Suostuin siihen määräten hänet 2:seen komppaniaan.»

Eversti *Kalm* antoi Ottenhofissa 20 p:nä klo 8,15 ip. operatsionikäskyssään N:o 11 joukko-osastoilleen seuraavat määräykset:

1:sen pataljoonan tuli lähteä liikkeelle seuraavana aamuna klo 4, lähettää Saulik—Paider tietä pitkin joukko katkaisemaan Marienburgista kaakkoon vievää maantietä ja vallata senjälkeen kauppala.

4:nnen komppanian oli lähdettävä omaan suuntaansa liikkeelle samanaikaisesti 1:sen pataljoonan kanssa ja rynnättävä lännestä kauppalaan.

Eversti *Kalm* lähetti virolaisille panssarijunille pyynnön, että ne ryhtyisivät tarmokkaasti etenemään tukeakseen Pohjan Poikain rykmenttiä Marienburgin valtauksessa.

Tiedot vihollisesta olivat operatsionikäskyä annettaessa: Punaisilla, jotka aikoivat seuraavana päivänä vallata takaisin Hoppen-

hofin aseman, oli Oppekalnissa, Neu-Laizenissa ja viimemainittua lähellä olevissa kylissä n. 4 virstan päähän Hoppenhofin asemalta 3 rykmenttiä ja useita tykkejä. Kuitenkin osa vihollisista oli jo alkanut vetäytyä lounaista kohden yli Valk—Marienburg radan. Marienburgissa laskettiin vihollisia olevan n. 3.000 miestä.

1:sen pataljoonan komppaniat ja niiden kenttävartiot lähtivät aamuyöstä liikkeelle majoituspaikoistaan ja kokoutuivat Kirkasin talon luo. Marssijärjestys määrättiin seuraavaksi: 2:nen komppania kärkikomppaniana, siitä 500 m. päässä 3:s komppania, 6:s komppania, kuormasto suojanaan 2 ryhmää 6:nnesta komppaniasta. 2:nen komppania sai käskyn nopeasti tunkeuduttuaan kauppalan lävitse varmistaa sen pohjoiseen. 3:nnen komppanian tuli erota Saulikin luota Paideriin vievälle tielle katkaisemaan Marienburgista kaakkoon vievää maantietä ja siltä suunnalta panna toimeen 2:sen komppanian jäljessä kauppalan tarkempi tarkastus ja puhdistus vihollisesta. 6:nnen komppanian oli määrä jäädä varaväeksi ja Marienburgin valtauksen jälkeen varmistaa etelään.

3:s komppania, joka oli ensimmäisenä saapunut Kirkasiin, joutui vastoin suunnitelmia kulkemaan kärki- ja varmistuskomppaniana erään lättiläisen talonpojan opastamana. Osoittautui näet hyvin vaikeaksi ja aikaa vieväksi siirtää 2:sta komppaniaa sen edelle perin kapealla ja huonolla tiellä. Samasta syystä 1:sen patterin täytyi jäädä pataljoonan kuormaston jälkeen, marssikolonnan loppuun. 2:nen komppania oli ryhtyvä huolehtimaan marssivarmistuksesta vasta sitten, kun 3:s komppania olisi kääntynyt Paideriin vievälle tielle.

Taival oli sangen raskas. Ei ainoastaan kuormaston ja tykistön ollut vaikeaa päästä eteenpäin, vaan myöskin jalkamiesten, joiden täytyi ponnistella edelleen syvässä lumessa. Tie oli niin kapea, ettei voitu edetä ryhmärivistössä, vaan täytyi kulkea ruotujonossa, vieläpä paikoitellen jonossakin, mies miehen perässä, joten hyökkäyskolonna muodostui tavattoman pitkäksi. Jos taipaleella olisi isketty yhteen vihollisen kanssa, olisi ollut sangen vaikeaa kehittää pataljoonaa taistelujärjestykseen.

Oli alkanut lisäksi pyryttää. Viiltävä viima puhalsi takaapäin luoden umpeen jo kuljetun tien. Tuon tuostakin tykit juuttuivat kiinni tahmeaan lumeen hidastaen kulkua. Sotilaat taivalsivat syvässä lumessa saappaissa, joista veriset varpaat työntyivät esille. Mutta valituksen tai moitteen sanaa ei päässyt heidän huuliltaan. He kestivät *suomalaisina* kärsimyksensä ja taipaleen vaivat painautuen yhä vain eteenpäin.

Lumipyry vaihtui matkan kestäessä sumuksi. Marienburgin lähestyminen etelästä, josta tuleva tie kulkee yleensä korkealla harjanteella, olisikin ollut selkeällä säällä melkein mahdotonta, mutta nyt, kuten Koikylänkin taistelussa, ilma suosi Pohjan Poikia ja teki heidän uhkarohkean aikeensa mahdolliseksi toteuttaa.

Jääkärikapteeni *Hannula* seuratessaan kärkikomppaniaa huomasi äkkiä, että se oli jo sivuuttanut Saulikin tienristeyksen, josta sen olisi ollut poikettava kulkemaan koillista kohden. Hän ratsasti nopeasti komppanianpäällikön luo saadakseen selitystä. Jääkäriluutnantti *Marttisen* käytettäväksi annettu lättiläinen opas oli ilmoittanut tietävänsä lähempänä Marienburgia olevan, kaakkoon vievälle valtamaantielle johtavan sivupolun, jota myöten 3:s komppania saattaisi suorittaa katkaisuliikkeensä. Tässä tehtiin kuitenkin erehdys, osoittautui näet, että opas tarkoitti tietä, joka erkanee vasta Pullangin lammen takaa, siis aivan liian läheltä Marienburgia, jotta katkaisuliike olisi voitu suorittaa vihollisen huomaamatta. 2:nenkin komppania oli jo tällöin sivuuttanut Saulikin tienristeyksen, joten katkaisuaikeesta täytyi kokonaan luopua. 3:nnen komppanian kärki törmäsi sitäpaitsi heti senjälkeen yhteen vihollisen patrullin tai etuvartion kanssa. Kello oli 7,30 ap.

Jääkäriluutnantti *Sainio* kirjoittaa Marienburgin lähestymisestä: »Olemme viikkokautisesta sotajalalla olemisesta, yhtämittaisista kahakoista, marsseista, puutteellisesta unesta ja ravinnosta siksi turtuneita, etteivät mietteet kohtalostamme kykene erikoisesti aivojamme rasittamaan. Mutta sitä mukaa kuin kulku edistyy ja tie lyhenee, tulvahtaa kuitenkin enemmän ja enemmän mietelmiä väsyneen ajatuksen piiriin. Onhan edessämme matkamme määränpää ja joudummehan pian taisteluun: ei kumma, jos ihmisjärjen heiluri kaikesta väsymyksestään huolimatta pyrkii nyt liikahtelemaan.

Monet mahdolliset ja mahdottomat olettamukset tulevien tuntien tapahtumista työntyvät nyt sotilaan kylmään tajuntamaailmaan. Moni varmaan ajattelee itseään, rakastettuaan, kotiaan ja kaukaista isänmaataan, joku ystävätään, vierustoveriaan tai päällikköään. Ehkä jossakussa ilmenee hermostuneisuutta, aavistetun kuoleman kolkko tunne. Hän keskustelee vierustoverinsa kanssa hellämielisesti, arasti, tekee huomautuksiaan tulevan taistelun raskaudesta, puhelee toivomuksistaan ja omaisistaan.

Mutta suurin osa ei ajattele niin. Hehän ovat olleet ennenkin kymmenet kerrat kuoleman edessä, ovat luulotelleet kaatuvansa.

ovat jo haavoittuneetkin, mutta aina vain pysyneet hengissä. Mitä kannattaa ihmisen ajatella kuolemaa? Elämämmehän on lahja luonnolta ja toisilta ihmisiltä. Ne sen periköot takaisinkin. Ellei luonto, niin ihmiset sitten, ei rakkaudessa, kuten sen antoivat, vaan vihassa. Viha vieköön kuolemaan, niinkuin rakkaus herättää elämään.

Monet eivät ajattele mitään vakavaa. He eivät ole nähneet vihollisessa kunnon vastustajaa. Edelliset päivät ovat kuluneet vain pikku kahakoissa ja takaa-ajossa. Kuinka ryöväri, aatteeton anastaja, joka katsoo vain omaa etuaan, voisi olla urhoollinen? Hän saattaa kyllä olla ruumiiltaan väkevä, mutta kuoleman edessä hänen henkensä horjuu, ja silloin hän pyrkii pois kohtalonsa alta. Hänen vahvat lihaksensa eivät saa tukea hänen heikolta hengeltään, ja elämän vaisto voittaa — hän pakenee . . .

Sumuinen aamu on valjennut hämyiseen valkeuteensa, harjanne on jäänyt taakse, tie mutkittelee ja painuu metsäisten kunnaitten kainaloon.

Taas tullaan aukealle, vasemmalle viettävän viljelysalan rintaan. Oikealla ylenee sankka kuusimetsäinen maisema, ja sen edessä juoksee rautatien suora linja korkeain vallien välissä.

Mies tulee vastaan. Hänet tutkitaan, häneltä kysellään, tiedustellaan, ja sitten hänet lasketaan edelleen kulkemaan pääjoukkoihin käsin.

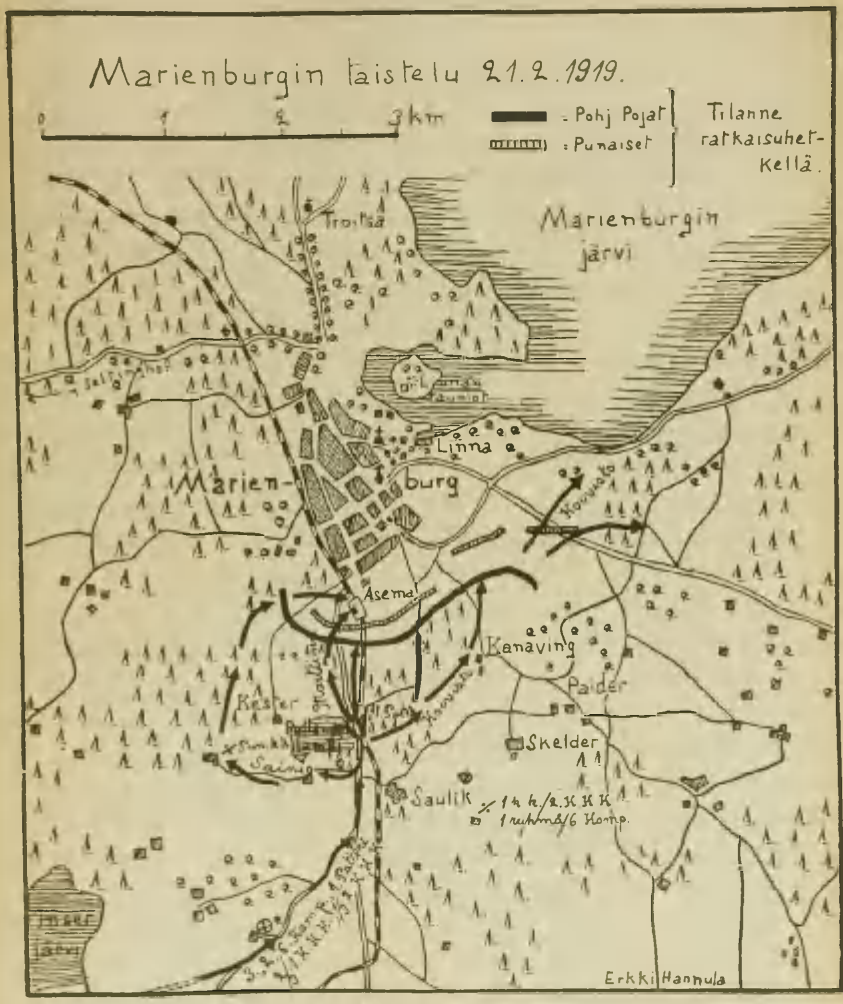
Samassa napsahtaa laukaus. Ensin yksi, toinen, kolmas, ja kohta kuuluu yhtämittainen rätinä. Kärki on saanut tulta. Joukot seisautetaan.»

Taistelu Marienburgin omistuksesta oli alkanut.

Vihollinen oli, mikäli sakeassa sumussa voitiin erottaa, asettunut asemiin kauppalan etelälaitaan, rautatienaseman edustalle ja siitä aina kaakkoon vievään tiehen saakka. Sillä oli useita konekivääreiä, m. m. aseman vesitornissa.

Rautatien ja maantien kosketuskohdassa oli matalahko, metsäinen harjanne, joka yhdessä lammen koillisen rantapenkereen kanssa tarjosi hyökkääjälle jonkin verran suojaa pohjoisesta ja idästä suuntautuvaa vihollistulta vastaan. Punaisten oikean siiven suunnalta maantie sen sijaan oli verrattain suojaton. Oikealla puolen oli heti Pullangin lampi, sen länsirannalla muutamia taloja ja laajat aukeat, joiden reunasta havumetsä alkoi.

Vihollisen avattua tulen kärkeä kohden, joka ryhtyi siihen vastailemaan, 3:s komppania levittäytyi ketjuun maantien molemmille

Marienburgin taistelu 21.2.1919.
0 1 2 3 km
= Pohj Pojat
= Punaiset
Tilanne ratkaisuhetkellä.
Marienburgin järvi
Troitsa
Linna
Marien-burg
Asema
Kenaving
Paider
Kester
Skelder
Saulik
Erkki Hannula

Kartta n:o 7.

puolille, kaksi joukkuetta jääkäriluutnantti *Marttisen* johdolla vasemmalle, yksi luutnantti *Kalervon* johtamana oikealle, ja ryhtyi etenemään.

Punaisten tuli kiihtyi. Konekiväärit tatattivat, kiväärit rätisivät. Onneksi kuitenkin sumu haittasi vihollisen tähtäystä, joten kuulat ylipäänsä lensivät liian korkealta. Vastustaja ei myöskään noudattanut ampumisessa minkäänlaista järjestystä: tuli oli sinne tänne siroteltua. Kaikkein vaarallisimmaksi osoittautui vesitorniin sijoitettu konekivääri, joka ampui milloin mitäkin osaa Pohjan Poikain rintamasta. Väliin sen luodit lensivät yli harjun Pullangin lammen luo maantielle, jossa pataljoonan komentopaikka oli, ja johon myöskin eversti *Kalm* ja jääkärimajuri *Snellman* seurueineen olivat asettuneet.

Jääkärikapteeni *Hannula* antoi pian 2:selle komppanialle käskyn kehittäytyä rautatien itäpuolelle ja hyökätä vihollisen kimppuun oikealta kaartaen. Ammunta kiihtyi yhä ja levisi kauas oikealle. 2:sen komppanian oli varsin vaikeata hajautua ketjuun sotilaiden vajotessa syvälle upottavaan lumeen. Suurin ponnistuksin päästiin kuitenkin vihdoin 3:nnen komppanian tasalle. 6:s komppania jäi toistaiseksi varaväeksi ja siirtyi harjanteen juurelle maantien sivuun.

3:nnen komppanian Saulikin luona tekemä erehdys osoittautui pian seurauksiltaan vaaralliseksi: vihollinen sai sen kautta tilaisuuden uhata hyökkäävien Pohjan Poikain oikeata sivustaa. Kuormasto sai myöskin tulta rautatien itäpuolelta. 6:nnesta komppaniasta määrättiin silloin kuormaston suojajoukon lisäksi 1 ryhmä raskaan konekiväärin kera radan itäpuolelle varjelemaan hyökkääjien selkäpuolta. Kuormastolle, joka seisoi pitkässä kolonnassa suojattomalla tiellä joka puolella harhailevien vihollisparvien yhtämittaa uhatessa sitä, annettiin käsky ajaa nopeasti lammen jäälle rantaäyrään suojaan. Vasta silloin jäljessä kulkenut 1:nen patteri pääsi kuormaston ohitse, asettui asemiin komentopaikan luo ja alkoi pommittaa Marienburgin rautatienasemaa ja punaisten ketjua kauppalan etelälaidassa. Vihollisen puolella oli myös yksi tykki toiminnassa ottelun alussa, mutta sen tuli oli suunnattu kauas vasemmalle.

Heti taistelun alkaessa havaittiin oikealla hajanaisia vihollisryhmiä kuormastoineen pakenevan Marienburgista. Kaakkoon johtavan valtamaantien jäätyä katkaisematta punaiset olivat ryhtyneet viemään turvaan kuormastojaan.

Tilanne, joka muutenkin oli vakava vihollisen tehdessä joka suunnalla tavattoman sitkeää vastarintaa, kävi arveluttavaksi, kun äkkiä alkoi sataa kuulia myöskin vasemmalta, Pullangin lammen länsirannalta, jossa oleviin taloihin vihollisen konekivääri nähtävästi oli sijoittunut. Turvatakseen kuormaston, patterin ja komentopaikan vaaralliselta sivustatulelta ja saadakseen aikaan ratkaisun yhä verisemmäksi käyvässä taistelussa jääkärikapteeni *Hannula* lähetti 1 joukkueen 6:nnesta komppaniasta jääkäriluutnantti *Sainion* johdolla kaartamaan laajalti vasemmalta lammen ympäri, puhdistamaan välillä olevat talot punaisista ja hyökkäämään vihollisen oikeata siipeä vastaan saattaakseen sen pakokauhun valtaan. Joukkue riensi nopeasti täyttämään tehtäväänsä. 1 joukkue 6:nnesta komppaniasta jäi viimeiseksi varaväeksi.

Kuulia satoi yhä kuormastoon ja komentopaikalle. Muutamia miehiä haavoittui. Pataljoonan urhea komentaja, jääkärikapteeni *Hannulakin* haavoittui lievästi jalkaan ja oli pakotettu hetkeksi heittämään johdon käsistään.

Tulitaistelua jatkui yhä joka puolella. Luotituisku harveni väliin hiukan sitten taas yltyäkseen entistä tuimemmaksi. Rätinä ja pauke oli huumaavaa. Väliin kajahti sen keskeltä viiltävä huuto: — Sanitääri! Yhä useampia Pohjan Poikia kaatui, m. m. 3:nnen komppanian uljas ja neuvokas päällikkö, jääkäriluutnantti *Marttinen.* Mutta jäljelle jääneiden joukko ei horjunut, ei vetäytynyt takaisin. Luutnantti *Kalervo* otti käsiinsä 3:nnen komppanian johdon. Kuolemaa halveksien, kostonhalun kiihoittamina Pohjan Pojat ampuivat tiuhaan ja tarkasti. Ratkaisun täytyi nyt tulla. Mutta punaisten lättiläisten ketju kesti yhä vankkumatta suurista tappioistaan huolimatta. Taisteltiin äärimmäisellä kiivaudella ja molemminpuolisella uljuudella elämästä ja kuolemasta.

Eversti *Kalm* ja jälleen tulilinjoille saapunut jääkärikapteeni *Hannula* kulkivat keskellä kuulasadetta rohkaisten sotilaiden mieltä ja kehoittaen heitä kestämään. Minne he ilmestyivät, siellä miesten kasvot kirkastuivat. Heidän rauhallisuutensa ja varmuutensa valoivat väsyneihin mieliin uutta uskoa ja tarmoa.

Tilanne oli kuitenkin edelleen kriitillinen. 2:sen komppanian kaartoliike oikealle ei ollut tarpeeksi laaja. Komppania sai tulta sekä edestä että oikealta sivustaltaan. Se menetti tällöin m. m. jääkärivänrikki *Oivon* ja vääpeli *Nikin,* jotka kaatuivat paikoilleen ohtaessaan kuolemaa halveksien miehiään taisteluun.

Näin ollen saattoi suotuisan ratkaisun tuoda vain jääkäriluutnantti *Sainion* kiertoliike, jonka tulosta odotettiin jännittynein mielin. Joukkueen onnistuikin sumussa päästä vihollisen huomaamatta sen oikealle sivustalle ja selkäpuolelle, josta se sitten avasi aivan läheltä kiivaan tulen. Punaiset syöksyivät täydellisesti yllätettyinä hillittömään pakoon. 3:skin komppania pääsi silloin etenemään, ja hurraten Pohjan Pojat hyökkäsivät vasemmalla siivellä rautatienasemaa vastaan. Hurja kamppailu syntyi. Vihollinen menetti m. m. 4 konekivääriä, joista Pohjan Pojat valtasivat yhden suoranaisessa käsikähmässä käyttäen vain puukkoa ja pistintä. Rautatienasema vallattiin ja suurin osa pakoon pyrkiviä vihollisia tuhottiin.

Tilanne, joka oikealla siivellä oli hetkeä aikaisemmin ollut varsin uhkaava, selvisi sielläkin pakokauhun levitessä punaisten keskuuteen. 2:nen komppania syöksyi rynnäkköön ja ryhtyi ajamaan takaa pakenevaa vihollista, joka suuntasi kulkunsa osaksi Marienburginjärven jään ylitse, osaksi pitkin teitä kärsien varsin suurta mieshukkaa. Taistelu päättyi klo10 tienoissa ap.

Eversti *Kalm* mainitsee mieshukasta taistelukertomuksessaan:

»Taistelun äärimmäistä kiivautta todisti parhaiten itse taistelukenttä, jossa ruumiita erälläkin pienellä alalla saatiin laskea 296. Eräässä paikassakin oli koko ketju sellaisenaan kaatunut. Vihollisen tappiot yksistään kuolleissa voidaan laskea noin viiteensataan.»

Jääkäriluutnantti *Sainio* kuvaa taistelua seuraavasti:

»Hitain askelin, kiväärit kainalossa etenee ketju, tasaisin välimatkoin, varovasti.

Paukkina kiihtyy, kuulia lentelee, ilmassa viheltää, vinkuu. Kärkiketju makaa maassa ja vastailee ammuntaan; vuorotellen, harvakseen miehet laukovat kivääreitään.

Jossakin edessä papattaa konekivääri. Kuulain lento tihenee, surina lisäytyy. Heittäydytään maahan, etsitään maalia ja määrätään tähtäin. Sumuinen ilma haittaa näköä. Edessä olevan aukeaman takana vasemmalla on metsä. Sieltä ammutaan. Oikealla ylenevän aukean kukkulan päällä rätisee, papattaa, pamahtelee. Siellä piilee myös vihollinen.

Tehdään syöksy, juostaan kärkiketjun tasalle, otetaan asemat ja avataan tuli.

Vihollinen vastaa.

Uusia konekivääreiä ilmestyy. Nyt rätisee julmemmin, kovem-

min: omat miehet ampuvat. Korvat menevät lukkoon, maa pölisee, patruunavyöt tyhjenevät. Jalkaväkitaistelu on alkanut.

Huudetaan sairasreki esille, paareja ja kantajia tarvitaan.

Takana on vielä kaksi komppaniaa, tykistö ja kuormasto. 2:nen komppania on saanut taistelumääräyksen. 6:nnen komppanian taistelulähettejä kysytään, päälliköt liikehtivät, kysytyt juoksevat, mutta harmaat ryhmät seisovat vakavina. Erästä haavoittunutta kuljetetaan ohi, harhakuulat viheltävät päitten yllä, ja taistelun jymy kuuluu kaameana sotilaiden korviin. Ajattelevatko he tulevaa kohtaloansa? Kyllä he ajattelevat. Ja samalla he kiroavat sotaa, sen kauhuja, sen tulista helvettiä, johon heidän kohta täytyy syöksyä. Vaikka he eivät äsken välittäneet elämästään, ja vaikka he vieläkin voivat hymyillä ja sanoa jotakin halveksivaa kuolemasta, niin kuitenkin liikkuu heidän sisässään toista. Kuolema, joka tuntui niin tutulta äsken, on nyt kolkko vieras, kun se on lähellä. Mieleilään moni heistä lausuisi jotakin lapsellista, miehelle sopimatonta ja naurettavaa, mutta häpeän ja miesmäisyyden tunne pakottaa heidät vaikenemaan. Joku tuntee ilmeistä pahoinvointia ja ajattelee ilmoittautua sairaaksi saadakseen jäädä pois taistelusta, mutta hänkään ei tee sitä — päällikön ja toverien tähden. Eivät he ole pelkureita, eivätkä huonoja sotilaita, mutta kuitenkin jäytää kauhu sydäntä.

6:s komppania lähtee liikkeelle johdollani. Mennään eteenpäin jonossa maantiellä. Harhakuulat ulvovat ylitse, joku haavoittunut tuodaan vastaan, uusia sanitäärejä rientää esille.

Saadaan pysähdyskäsky ja asetutaan ojaan penkereen suojaan oikealle.

Tappelu jatkuu yhä. Kuulat vinkuvat ilmassa ja tuprahduttavat lunta maassa. Edessä nähdään oma ampumaketju: harvassa makaavia miehiä, jotka tähtäävät ja ampuvat. Tiellä kävelee rauhallinen everstimme pataljoonankomentajan kanssa. »Olette reservissä valmiina tuleen», sanoo pataljoonankomentaja.

Siis vieläkin tuota kirottua odotusaikaa, pirullisinta, millä sotilaan hermoja rasitetaan.

Kuulia lentelee yhä, mutta päälliköt liikehtivät tiellä, joku lähetti ja sotilas myös. Joku saa kuulan, kannetaan pois. Mutta päälliköt seisovat rauhallisina. He ovat sotilaita ja sotilaitten esimiehiä, Pohjan Poikien komentajia. He eivät tunne pelkoa, eivätkä saa sitä tuntea.

Tykistö on saanut käskyn tulla lähemmäksi ja aloittaa tulen. Takaa tulee viesti: kuormastoa ammutaan. Samassa kaatuu mies ja hevonen haavoittuu aivan everstin läheltä.

Tilanne on tukala. Onko meidät saarrettu? Tuhotaanko meidät nyt?

»Joukkue 6:nnesta komppaniasta yhden kevyen konekiväärin kanssa vasemmalle», kuuluu käsky pataljoonankomentajan suusta ja jatkuu: »Saartakaa vihollisen saartava sivusta!»

Joukkue lähtee johdollani. Kuluu aikaa. Joukkue kaartaa kilometrittäin metsäistä maisemaa; miehet astuvat lumessa ja hikoilevat.

Taistelu jatkuu. Oikealta ja vasemmalta kulkevat uudet osastot tuleen. Jääkärit vievät poikansa keskustan avuksi.

Tykistökin rämähtää voimakkain äänin. Jääkärikapteeni *Påhlssonin* kevyt jaos lähettää terveisensä vihollislinjaan. Jokaista räjähdystä seuraa aina kuin käskystä omien konekiväärien kilpalaulu.

Oikea sivusta on jo tulessa. Sen leveä komppaniaketju on ollut riittämätön vihollisen pitkään rintamaan. Mutta voitonvarmana ja rohkeana se on heittäytynyt taistelun hurjaan leikkiin.

Lakkaamatta kiväärit räiskyvät, lakkaamatta konekiväärit tatattavat, silloin tällöin tykki jyrähtää.

Joku mies on haavoittunut kuormaston lähellä. Kaikki voimat ovat käytännössä. Viimeinen arpa on lyöty, arpa elämästä tai kuolemasta, voitosta tai tappiosta, kunniasta tai häpeästä.

Miehiä kaatuu, toisia haavoittuu. Pataljoonankomentajakin saa kuulan. Missä pelastus, mistä tulee apu, jos rintamaketjut murtuvat? Kuka tuo nyt sodan jumalan Pohjan Poikain avuksi? Sivistynyt maailmako? Nyt sitä tarvittaisiin! On kuultu puhuttavan monista divisioonista, kymmenistä tuhansista vihollisista, joita joka suunnalla on meitä vastassa. Nytkö ne kaikki ovat ympärillä?

Mitähän miettii rykmentinkomentaja, mitä haavoittunut pataljoonan pää? Onkohan tämä se ennustettu »punainen päivä», jonka koittamista niin monet ovat toivotelleet? Valkenikohan se näin usvaisena, sumun ja hämärän peittämänä? Niin petollinenko olikin se ensimmäisen päivän punainen aurinko kolme viikkoa takaperin? Se antoi voiton — nyt saamme tappion.

Taistelu jatkuu.

On kulunut tunti, toinenkin. Vasen siipikin on jo taistelussa.

Kiväärinpauke kiihtyy, konekiväärit rätisevät, uusi tulilinja on ilmestynyt vihollisen taakse. Se saapuu aavistamatta, salaa kuin varas yöllä ja sylkee murhan tulta punaisten sivustaan ja selkään.

Kuluu vielä muutamia minuutteja. Taistelun mainingit läikkyvät vielä hetken kautta koukeroisen rintaman. Mutta vastarinta horjuu, pelko syöpyy punaisimmankin pyövelin sydämeen.

Ryhmittäin nousee miehiä pois puolustuspaikoistaan, kyyryisinä juostaan ja vedetään konekiväärit asemistaan. Läähättävinä hahmoina kilvan syöksyy vastustajan sekava lauma kauppalaa kohden. Vielä paukkuvat hyökkääjäin kiväärit, vielä ulvovat luodit. Ne kostavat, tekevät tuhoisata jälkeä peräytyvän vihollisen riveissä.

Vasen sivustamme nousee viimeiseen syöksyyn, hurraata huudetaan, juostaan. Joku rohkeampi vihollinen tovereineen yrittää vielä pelastaa kallista konekivääriään. Mutta he kaatuvat, sortuvat kylmään pistimeen.

Keskustan rivit ampuvat vielä, oikealla myös kuularuiskut soivat ja kiväärit räiskyvät. Mutta vain hetken. Kohta taistelun jymy lakkaa sielläkin, ja voittajan jalka polkee veristä kenttää yli kuulain kaatamain ruumiitten.

Ihmetellen jokainen Pohjan Poika katsoo kaatuneitten paljoutta. Kukaan ei aavistanut luotien sellaista tuhoa tehneen sumuisessa säässä.»

Suuri voitto oli saavutettu, mutta se oli vaatinut kalliin hinnan. Pohjan Poikain rykmentin tappiot Marienburgin valloituksen yhteydessä olivat seuraavat:

1:sen pataljoonan esikunnasta haavoittui 1 upseeri, jääkärikapteeni *Hannula;*

1:sestä komppaniasta kaatui 1 upseeri, jääkärivänrikki *Ragnar Oivo;*

2:sesta komppaniasta kaatui 1 upseeri, joukkueenjohtaja *Kaarlo Nikki*, ja 6 sotilasta, *Anton Filppula, Siinto Honkaniemi, Kalle Kettunen, Antti Malander, Tuomas Mulari* ja *Eino Palmu*, sekä haavoittui 3 aliupseeria ja 6 sotilasta, joista myöhemmin kuolivat haavoihinsa sotilaat *Toivo Lindström, Emil Lyytikäinen* ja *Martti Saarikangas;*

3:nnesta komppaniasta kaatui 1 upseeri, jääkäriluutnantti *Einari Marttinen*, ja 4 sotilasta, *Jooseppi Hämäläinen, Martti Mäkelä, Nestor Pakkanen* ja *Kustaa Tammelin*, sekä haavoittui 1 upseeri,

joukkueenjohtaja *Toivo Lehtonen*, 3 aliupseeria ja 9 sotilasta, joista myöhemmin sotilas *Tuomas Pelli* kuoli haavoihinsa;

1:sestä K.K.K:sta haavoittui 1 upseeri, joukkueenjohtaja *Riikonen;*

4:nnestä komppaniasta kaatui 1 sotilas Kragenshofissa, *Tuomas Flander;*

1:sestä patterista haavoittui 1 aliupseeri ja 1 sotilas; sekä

Ratsuosastosta haavoittui 1 sotilas.

Koko rykmentin tappiot Marienburgin valloituksen yhteydessä olivat: kaatuneita ja haavoihinsa kuolleita: 3 upseeria ja 15 sotilasta sekä haavoittuneita: 3 upseeria, 7 aliupseeria ja 13 sotilasta.

Taistelun tauottua 3:s komppania kulki kauppalan lävitse sen pohjoislaitaan ja asetti kenttävartion Kemmeriin poikkeavan tien suuhun. 6:s komppania majoittui rautatienaseman luo varmistaen etelään.

Jääkärikapteeni *Svinhufvudin* joukko saapui myös tällöin edettyään Kragenshofista taisteluitta Marienburgiin tullen pitkin rataa luoteesta rautatienasemalle. 6:s komppania liitettiin jälleen 2:seen pataljoonaan, joka sai tehtäväkseen varmistaa kauppalan itään ja etelään 1:sen pataljoonan varmistaessa länteen ja pohjoiseen.

Sittenkuin 2:nen komppania oli palannut takaa-ajosta, majoittui se hälyytysvalmiina pataljoonan esikunnan kera kauppalan luoteispäähän asettaen kenttävartion tienhaaraan Troitsan kirkon luo. Kuljetulle taipaleelle jätetyt vartiot kutsuttiin Marienburgiin, jonne ne pienempien kahakoiden jälkeen saapuivat.

Bolshevikit olivat kuitenkin jo taistelun aikana ja sen jälkeen ehtineet kuljettaa suurimman osan Marienburgiin keräämästään sotasaaliista turvaan. Siitä huolimatta joutui Pohjan Poikain käsiin jommoinenkin saalis, joskaan ei hetikään niin suuri kuin oli oletettu. Sen määrästä ei kuitenkaan ole käytettävissämme yksityiskohtaisia tietoja. 6:nnen komppanian taistelukertomus mainitsee:

»Hyökkääjien käsiin joutui tällöin 4 konekivääriä (joista yksi vallattiin käsikähmätappelussa aivan kaupungin laiteilla), 2 hevosta, 2 kenttäkeittiötä, 1 k.k.-kärryt, 2 vankkurit, 1 muut kärryt, konekivääri kasteja, kivääreiä y. m. lukuunottamatta sitä saalista, mikä jäi vihollista takaa-ajavan joukkueen selkäpuolelle Marienburgin asemalle.»

Taistelussa saatu saalis oli kuitenkin vain pieni osa kokonaisuudesta. Olihan eversti *Kalm* ilmoittanut tekevänsä koko retken etu-

päässä saadakseen rykmentilleen varustarpeita. Kauppalan valtauksen jälkeen hän antoi sotavälineiden y. m. kokoamisesta yksityiskohtaisen käskyn määräten kummankin pataljoonansa asettamaan tarmokkaan upseerin johtaman komennuskunnan keräämään saalista eri puolilta kauppalaa ja samalla puhdistamaan sitä piileksivistä punakaartilaisista. Patteriston tuli huolehtia hevosrehun hankkimisesta kauppalan pohjois- ja ratsuosaston sen eteläpuolisilta seuduilta. Koko saalis oli koottava rautatienasemalle.

Täten alkaneen kokoamisen tuloksista jääkärikapteeni *Hannula* mainitsee:

Katu Marienburgissa.

»Varsinaisia taisteluvälineitä ei ollut sotasaaliin joukossa juuri muita kuin mitä taistelussa vallattiin. Saatiin jonkinverran hevosia, rautatien liikkuvaa kalustoa, muutamia puhelin- ja sähkölennätinkoneita, hevosrehua, kuten heiniä ja paljon kauroja, ja muita punaisten jättämiä tavaraeriä, joista ennen kaikkea mainittakoon suuri ja arvokas villavarasto.»

Kotimaahankin kulkeutui aikoinaan hälyyttäviä huhuja Pohjan Poikain toimeenpanemasta Marienburgin häpeällisestä ryöstöstä. Tämä tapahtuma on vielä hämärän peitossa. Sitä koskevat tiedot ja selitykset ovat keskenään jyrkästi ristiriitaisia. Jääkärikapteeni *Hannula* kirjoittaa siitä osuen nähdäksemme oikeimpaan:

»1 joukkue 3:nnesta komppaniasta määrättiin heti taistelun jälkeen luutnanttien *Silventoisen* ja *Simolan* johdolla operatsionikäs-

kyn N:o 10 määräyksen mukaan kokoamaan sotasaalista rautatienasemalle ja pyydystämään kauppalassa vielä piileviä punaisia. Tällöin myös jotkut yksityiset, komennuskuntaan kuulumattomat sotilaat ryhtyivät omavaltaisesti toimeenpanemaan kotietsintöjä, tunkeutuivat luvatta punaisten jättämiin varastoihin anastaen itselleen sotasaalista ja valitettavasti myöskin yksityistä omaisuutta, etupäässä kuitenkin vain juutalaisilta, joita kauppalassa oli paljon, ja jotka kauppalan asukkaiden ilmoituksien mukaan olivat kauttaaltaan bolshevikeja. Tämä vallattomuus saatiin kuitenkin kohta lopetetuksi patrullien kautta, eikä sellaista tapahtunutkaan muuta kuin ensimmäisinä tunteina kauppalan valloituksen jälkeen, joten etapin kautta kulkeutuneet tiedoitukset »Marienburgin ryöstöstä» ovat suuresti liioiteltuja ja tosiasioita vääristeleviä sekä ilkeämielisten ja kateellisten henkilöiden sepittämiä ja levittämiä tarkoituksella saada Pohjan Poikain maine tahratuksi ja riistää Marienburgin valloitukselta sen kunnia.»

Pohjan Pojat olivat Marienburgiin tulonsa jälkeen yhden vuorokauden kokonaan eristettyjä muusta maailmasta. Virolaiset panssarijunat, jotka eivät olleet voineet avustaa hyökkääviä joukkoja, eivät vieläkään päässeet kauppalaan saakka, rikottujen siltojen korjaus vei näet paljon aikaa.

Pohjan Poikain pikamarssi ja Marienburgin uljas valtaus selvensivät kuitenkin pian tilanteen kauppalan pohjoispuolella. Punaiset alkoivat tällä suunnalla kaikkialla peräytyä painautuen Marienburgin sekä itä- että länsipuolitse etelää kohden. Samaan aikaan he vetäytyivät Valk—Marienburg radan ja viertotien yhtymäkohdasta itäänpäin. Tallinnan suojeluspataljoona kapteeni *Sternbergin* johdolla saattoi silloin ryhtyä marssimaan Marienburgia kohden, johon se saapui 22 p:n iltana ja vaihtoi seuraavana päivänä Pohjan Poikain taisteluista uupuneen rykmentin linjalla Kragenshof—Kalling—Skelder—Karitan olevat joukot. Samana päivänä saapui virolaisia panssarijunia Marienburgiin, niistä jäi yksi vartioimaan kauppalaa ja kaksi valvomaan rautatietä Valkiin. Tallinnan suojeluspataljoonan oli määrä siirtyä mahdollisimman pian Võruun, ja Tarton pataljoonan piti astua sen tilalle.

Eräs Tallinnan suojeluspataljoonan 2:sen komppanian ryhmänjohtaja kertoo näistä päivistä:

»Olin ryhmäni kera etuvartiojoukkona Võrumaalla Pullinjärven rannalla sakeassa kuusimetsässä. Edessämme olevassa kylässä ma-

jaili 2 komppaniaa Viljandin kommunistirykmentistä. Kun joukkomme oli pieni, eikä apua voitu mistään enää toivoa, ja kun olimme jo pari päivää seisoneet vahdissa, niin usko hyvään lopputulokseen pyrki horjumaan. Vaihdoimme melkein lakkaamatta laukauksia punakaartilaisten kanssa. Lähikylien asukkaat toivat meille muonatavaroita, joten ruokaa oli kyllälti.

Pilkkosen pimeässä yössä, joka oli elämäni kaikkein raskaimpia, punaiset monta kertaa tulivat suurin joukoin metsään, jossa meitä oli 400—500 metriä kohden vain muutamia. Vihdoin viimein aamu koitti — kaunis, valoisa pakkaspäivä.

Luoksemme saapui sitten muutamia maamiehiämme tuoden minulle kirjallisen ilmoituksen. Luen. Se on käsky viipymättä matkata reillä Rogosin kartanon kautta Marienburgiin; Pohjan Pojat ovat jo siellä ja odottavat meidän pikaista apuamme.

Kaikki vaivat oli siinä silmänräpäyksessä unohdettu — kylmä ja väsymys. Asetuimme heti rekiin ja riensimme matkalle Marienburgia kohden vihollisia kohtaamatta. Yöksi saavuimme ensimmäisinä virolaisina Marienburgiin. Joukko Pohjan Poikia istui tienvieressä nuotion ääressä. Menimme heidän luokseen ja huomasimme pian, että pojat olivat kaikki perin nälkäisiä. He olivat tulleet Valkin suunnalta, marssineet päivän ja toisen olleet taistelussa. Siinä jaoimme toverillisesti selkäreppujemme leipävarat Pohjan Poikain kanssa — vahinko vain, ettemme voineet puhella keskenämme, toinen ei näet saanut toisen puheesta selvää. Mutta riemu oli molemmin puolin suuri.

Punaiset olivat Marienburgissa saaneet kauheasti selkäänsä. Tienvieret olivat täynnä ruumiita ja hevosenraatoja, verta ... Jäimme yöksi ystävällisten naapuriemme luo ja vaihdoimme heille leipää ja tuoretta sianlihaa tupakkaan. Seuraavana päivänä tuli lisää virolaisia ja suomalaisia. Molemminpuolisia tervehdyksiä, naurua ja yleistä riemua.

Pieni suomalainen, noin 12-vuotias poika oli meidän kaikkien lempilapsi ja rakas ystävä. Muistan vielä, miten eräs meidän miehistämme tahtoi kantaa pikku miestä eteenpäin kuin omaa lastaan sylissään, mutta poika, niinkuin todellinen sotilas ainakin, protesteerasi sitä vastaan mitä tarmokkaimmin. Jos tietäisin, kuka oli tuo pieni Pohjan Poika ja hänet vielä kerran tapaisin, tahtoisin mielelläni, perheenisä kun olen, kerran puristaa lämpimästi hänen kättään. — Niin, sillä kertaa Pohjan Pojat päästivät

totisesti minut ryhmineni siitä satimesta, johon olimme joutuneet Pullinjärven rannalla.»

Kirjoittaja lopettaa kuvauksensa seuraavin sanoin:

»Tervehdin teitä, rakkaat Pohjan Pojat, teidän omaisianne ja teidän mahtavia Suomen kallioitanne. Teillä on samanlainen sydän kuin maanne luja ja vankkumaton luonto ja esi-isäinne perintö — vapaus, josta me olemme päässeet osallisiksi teidän ystävällisellä avullanne.»

Esikunta- ja ambulanssijunalle, joka oli jäänyt Hoppenhofin asemalle, lähetettiin käsky saapua viipymättä Marienburgiin, jossa suomalaiset kaatuneet ja haavoittuneet oli toistaiseksi täytynyt sijoittaa kauppalan sairaalan alastomiin saleihin. Eräs mukana ollut soittaja antaa junamatkasta seuraavan kuvauksen:

»Illalla 21 p:nä oleskeltuamme Hoppenhofissa kaksi vuorokautta tulee klo 10 ip. käsky jatkaa matkaa Marienburgiin. Junan päällikkyys annetaan varakapellimestarillemme, vänrikki *Kaartotielle*, joka on saanut eversti *Kalmilta* määräyksen ajaa keskeyttämättä Marienburgiin.

Kuljettuamme jonkin matkaa tapaamme virolaisen panssarijunan, jonka komentaja varoittaa meitä omin päin jatkamasta matkaamme, kun rata on joka puolelta vihollisen ympäröimä. Huolimatta siitä junan päällikkö antaa käskyn kulkea edelleen. Käsigranaateilla varustettuja soittajia komennetaan veturiin. Juna vyöryy huimaavaa vauhtia mäkeä alas. Istumme paikoillamme jännittyneinä. Silloin — mikä kauhea tärähdys! Rumpalit, jotka ovat asettuneet vaunujen hyllyille, lentävät lattialle vetäen alas torvet ja nuotit.

Mitä on tapahtunut? Ensimmäinen ajatus, joka valtaa meidät, on, että nyt seisomme silmästä silmään julman vihollisen kanssa. Tuhannet eri ajatukset välähtävät aivoissa. Mitä on tehtävä? Kello osoittaa 3.15 ap. Sekä vaunussa että ulkona on pilkkopimeää. Kivääri lujasti kourassa hyppäämme vaunuista alas lumikinokseen. Mitään vihollista ei kuitenkaan näy. Vain huutoja kuuluu.

Ensimmäisestä säikähdyksestämme toinnuttuamme rupeamme tarkastelemaan ympäristöämme ja näemme veturin kumollaan raiteiden vieressä syöksevän tulta ja savua. Lähemmin tarkastettuamme huomaamme, että olemme ajaneet virolaisen panssarijunan päälle, joka yön pimeydessä on ollut korjaamassa punaisten räjähdyttämää siltaa.

Ei veturimiehistöstä eikä soittajista kuollut eikä vahingoittunut ketään. Se on todella kohtalonoikku, kun 4 tavaravaunua ja veturimme ovat murskana.

Mitkä ajatukset risteilevätkään aivoissa seisoessamme siinä Korwenhofin ja Alswigin asemien välillä. Kauhea näky pimeässä yössä. Kaiken lisäksi ympärillämme on suuri, syväluminen metsä, ei asemaa eikä ainoatakaan ihmisasuntoa lähistöllä. Joka minuutti odotamme vihollisen hyökkäystä.

Klo 9 ap. jätämme vihdoin onnettomuuspaikan erään virolaisen panssarijunan seuraamina ja saavumme klo 11 ap. Marienburgiin.»

Saniteettijunan tultua perille sijoitettiin siihen heti kaatuneet ja haavoittuneet Pohjan Pojat lähetettäviksi Tarttoon ja kotimaahan. Sairaanhoitajatar *Pohjala* kertoo junan lähdöstä:

»Ihmisiä on kokoontunut asemalle. Pohjan Poikain torvisoittokunta soittaa »Jääkärin marssia». Repaleissa olevat, kuoleman kanssa kamppailevat sotilaat makaavat vaunuissa.

— Aukaiskaa vähän ovea, jotta kuulisin paremmin tuon soiton, sanoo yksi vaikeasti haavoittunut.

Ovi aukaistaan, säveleet kaikuvat mahtavina, ja niiden soidessa päättyy kahden vaikeasti haavoittuneen Pohjan Pojan ajallinen retki.

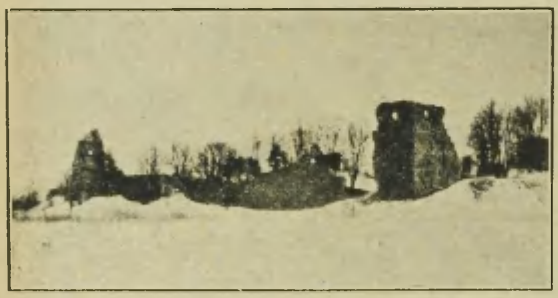
Juna lähtee hiljaa liikkeelle. Ei sillä ole mukanaan »ryöstötavaraa», vain elämänsä uhranneita ihmisiä. Tuoni on riistänyt runsaan sadon, hinta Marienburgin kauppalasta on maksettu.»

Marienburg, jossa Pohjan Pojat nyt majailivat muutaman päivän, on pieni, matalataloinen puistikkokauppala samannimisen järven rannalla. Asukkaita on siellä n. 2.000, joista huomattava osa on juutalaisia. Kauppalan historiallisena muistomerkkinä ovat läheisellä saarella kohoavat linnanrauniot. 17:nnellä vuosisadalla ruotsalais-suomalaiset joukot ovat otelleet Marienburgin linnan omistuksesta useita kertoja, kunnes sen ruotsalaisten asettama varusväki v. 1702 räjähdytti osan siitä ilmaan päästäkseen antautumasta venäläisille. Senjälkeen linnaa ei ole uudelleen rakennettu.

Kauppalan itälaidassa kohoaa komea rakennus, uusi linna, jossa bolshevikit olivat majailleet valtakaudellaan jättäen jälkeensä tavanmukaisen hävityksen. Huoneet oli liattu ja kaikki kalleimmat tavarat ryöstetty.

Palatsin pääkäytävän edustalla oli suuri, lipuin ja köynnöksin koristettu sankarihauta tunnuslausein: »Toverit, te kaaduitte vapauden ja vallankumouksen puolesta.» Siihen oli vast'ikään haudattu joukko viime päivien taisteluissa kaatuneita punaisia sotilaita. Hauta oli kuitenkin vielä jäänyt suurimmaksi osaksi tyhjäksi. Siihen kerättiin sitten siviiliväestön avulla Marienburgin valloituksessa kaatuneiden bolshevikien ruumiit.

Oleskelusta Marienburgissa luutnantti *Reponen* kirjoittaa:

Marienburgin vanhan linnan rauniot.

»Molemmat seuraavat päivät kuluvat pelkässä velttoudessa. Mutta eipä ihme. Viikon verran on marssittu, silloin tällöin tapella kahistu, vähän nukuttu.

Ainoana hauskana muistona tältä ajalta säilyy mielessämme kauppalan kimnaasi, jossa asumme.

Kimnaasin rehtori ja sen nuoret naisopettajattaret kohtelevat meitä suurenmoisella ystävällisyydellä ja vieraanvaraisuudella. Herkkuja kannetaan tuon tuostakin keittiöstä meidän maisteltaviksemme, teetä ja kahvia on aina saatavissa.

Salissa on piano. Sitä soittaa talon kaunis, Pietarin musiikkiopistossa käynyt ja balettikurssinsa lopettanut, nuori tytär. Hän vie meidät myös usein yläkertaan opettajattarien luo, jossa syntyy vilkas keskustelu. Koko talonväki osaa saksaa, ja me puhumme sitä, mikäli kykenemme. Joskus komppaniamme päällikkö panee vireille poliittisen keskustelun, jonka kuluessa sekä elein että sanoin tuomme esille sen vihan, mitä tunnemme ryssiä kohtaan. Välistä taas muudan opettajatar, syntyään lättiläinen, myös musiikkiopiston käynyt neitonen, virittää lättiläisen, surunvoittoisena väreilevän laulun.

— Kaikki lättiläiset kansanlaulut ovat säveleeltään alakuloisia, sanoo hän.

He tahtovat myös kuulla suomalaisia lauluja. Komppaniamme päällikkö esittää muutamia hyvällä äänellään. Naiset ihas-

tuvat etenkin kansanlauluun »Voi äiti parka ja raukka . . .» He eivät löydä kylliksi lämpimiä sanoja sitä ylistääkseen.

Marienburgissa tapahtui Pohjan Pojille pari ikävää onnettomuutta. 22 p:nä eräs 2:sen komppanian sotilas käsitteli eräässä huoneessa komppanian kasarmilla varomattomasti löytämäänsä venäläistä käsigranaattia, joka silloin räjähti haavoittaen 13 sotilasta. Kukaan ei kuitenkaan saanut pahempia vammoja. Samana päivänä aloitettu tykkienhakuretki päättyi myös onnettomasti.

Pari lättiläistä talonpoikaa oli mainittuna päivänä saapunut Pohjan Poikain rykmentin esikuntaan ilmoittaen, että Malupin suunnalla Marienburgista kaakkoon oli ollut liikkeellä punaisten pakeneva kuormasto, ja että Babezkin luo oli jäänyt lumeen juuttuneina 4 kolmentuuman tykkiä melkein vartijoitta.

Kysymys tykkien noutamisesta jätettiin ensin 2:sen pataljoonan komentajan, jääkärikapteeni *Svinhufvudin* harkinnan varaan. Hän lähetti komppanioihinsa kyselyn, ketkä tarjoutuisivat vapaaehtoisesti retkelle. Miehiä ilmoittautui enemmän kuin tarpeeksi. Mutta sitten saapui rykmentin esikunnasta määräys, että oli lähetettävä 40 2:sen pataljoonan sotilasta ja jokin määrä konekiväärimiehiä, joiden tuli nopealla liikkeellä vallata yön turvissa tykit ja ottaa, jos mahdollista, muutakin saalista sekä tiedustella vihollisen voimia tällä suunnalla. Komennuskunnan johtajaksi määrättiin 2:sen K.K.K:n päällikkö, luutnantti *Vohlonen*. Sen tuli lähteä liikkeelle klo 11 ap. Siihen tuli kuulumaan: 4:nnestä komppaniasta 20 miestä aliupseeri *Hartikaisen* johdolla, 6:nnesta komppaniasta 20 miestä upseerikokelas *Eero Rekolan* johdolla, 2:sesta K.K.K:sta 14 miestä 1 »Maxim» ja 1 »Lewis» konekiväärin kanssa ja tykistöstä 6 ratsumiestä tiedustelijoina sekä lättiläiset sanantuojat oppaina.

Luutnantti *Vohlonen* kuvaa retkeä seuraavasti:

»Lähtökäskyn jälkeen matkaamme ainoastaan n. 3 kilometriä, kun jo tie yön pimeydessä ja sumussa alkaa mielestäni johtaa väärään suuntaan. Olemme joutuneet toiselle tielle, ja vasta ratsumiesten avulla löydämme oikean suunnan. Näen oppaat epävarmoiksi ja katson tarpeelliseksi ryhtyä varovaisuustoimenpiteihin. Saavumme näin Karitanin tienristeykseen. Siitä annan kahdelle ratsumiehelle tehtäväksi ottaa selvää Babezkiin vievästä tiestä ja tiedustella mainitun kylän seutuja.

Klo 1,30 ap. saavumme Lunke-nimisen talon kohdalle. Kuulusteltaessa talonväkeä se koettaa antaa vääriä tietoja, ja ainoastaan

uhkauksilla saadaan heidät ilmaisemaan, että vihollinen majailee aivan läheisissä taloissa, ja että se muka on ainakin kuudentoista komppanian vahvuinen. Talonväki asetetaan vartioinnin alaiseksi. 5 tiedustelijaa lähtee maantietä pitkin edelleen Brenzen koulutaloa kohden, ja pienen ajan perästä joukkue yksirivisessä jonossa painuu samaan suuntaan. Esteettömästi etujoukko pääsee talon piha-aidan viereen. Sitten ensimmäiset laukaukset pamahtavat. Meikäläiset leviävät ketjuun kahdenpuolen tietä, ja kolmessa minuutissa on kivääri- ja konekiväärituli täydessä käynnissä.

Tällä välin ratsumies saapuu Babezkista ilmoittaen sielläkin olevan suurehkon vihollisvoiman. Molemmat oppaat ovat yrittäneet pakoon ja ratsumiehet ryhtyneet ajamaan heitä takaa. Kaikki tämä sekä erinäiset valomerkit takanamme hermostuttavat jonkin verran miehiä, jotka eivät ole tottuneet yöllisiin hyökkäyksiin. Kolme tykistön ratsumiestä johtajineen ratsastaa täyttä karkua kauppalaan päin jalkaväen yhtenä miehenä syöksyessä päin vastustajan ketjuja. Toista tuntia kestää kovaa tulta, ja lopulta ei talojen valtaus enää näytä mahdottomalta, joskin ainakin nelinkertainen vihollinen yhden raskaan ja kahden kevyen konekiväärin tukemana niitä puolustaa. Ratsumiesten paettua ja ottaen huomioon, että Babezkista vihollisella on jokseenkin sama matka Karitanin tienristeykseen kuin meillä, katson varmimmaksi antaa peräytymismääräyksen. Palaamme mainittuun tienristeykseen ilman pienintäkään mieshukkaa. Jätettyäni siihen selkäpuolen varmistukseksi kolme miestä yhden hevosen kera lähdemme kärki edellä etenemään Babezkia kohden. Mielestäni ei näet minulle annetun tehtävän suorituksessa vielä ole tarpeeksi keinoja käytetty.

Saavumme Babezkin kylään, jossa hevoset asetetaan jonkinlaisen kyläkapakan kivirakennuksen viereen joukkomme alkaessa harvassa yksirivisessä jonossa marssia n. 500 m. kaakkoon päin olevaa taloryhmää kohden. Jonon kulkiessa pitkin tietä ensimmäiset vihollisen laukaukset pamahtavat n. 80 m. välimatkalta. $^1/_2$6 tienoilla taistelu on täydessä käynnissä. Klo 6 sumu ja pimeys ovat niin paljon väistyneet, että saatan huomata taistelupaikan olevan meille mitä epäedullisimman. Kun sitäpaitsi 3—4 miestä on jo pahasti haavoittunut, annan käskyn peräytyä kuormastolle varatun mäen turviin. Vihollinen on sillä välin saanut kaksi konekivääriä oikealle siivelle, ja kun sen tuli muutenkin on erittäin voimakas ja tarkkaan tähdätty, näyttää varsinkin haa-

voittuneiden pelastaminen kentältä yhteen aikaan epäilyttävältä. Kolmella hevosella ajetaan kuitenkin takaisin ketjuun, oikealta sivustalta avataan etempää kiivas tuli, ja tilanne on pelastettu. Nopeimmilla hevosilla lähetetään haavoittuneet Marienburgia kohden muun joukon seuratessa. Lähtiessä kuitenkin nähdään erään rekemme ajavan Goldbeckiin menevälle tielle. Kun ratsumiehiä ei enää ole käytettävissä, ei sen etenemistä voida pysähdyttää.

Kun ensimmäiset reet ehtivät Karitanin tienristeykseen, tavataan siellä patrullimme täydessä tappelussa vihollisen ratsuväen kanssa, joka kuitenkin nähtyään lisäjoukon saapuvan katsoo parhaaksi paeta. Näin on paluutie kauppalaan selvä, johon saavumme klo 8 tienoissa aamulla.

Retki on epäonnistunut. Taistelussa on lukuisia haavoittunut ja yksi kaatunut. Kadoksiin joutuu 8, heidän mukanaan taistelussa vallattu »Lewis» konekivääri *Eino Schönemann-Soriolan* johdolla. He ovat nähtävästi ajaneet harhaan tai joukoissa niin yleisen tavan mukaan ilman muuta taistelun päätyttyä menneet lähitaloihin syömään ja niin joutuneet ehkä viekkaiden lättiläisten kanssa uudelleen taisteluun.

Miestemme tottumattomuus yöllisiin retkiin ja sellainen hermostuneisuus, jota tykistön ratsumiehet osoittivat, aiheuttivat epäonnistumisen. Suuri syy oli myöskin siinä, että vihollinen jollakin tavoin näytti tienneen joukkomme liikkeet. Pimeässä emme huomanneet peltoja pitkin kulkevaa puhelinjohtoa, varsinkaan, kun huomiomme oli kiintynyt siihen, että pylväissä ei ollut mitään johtoa. Oppaiden ilmoituksia vastaan puhuu se seikka, ettei Goldbeck—Babezkin tie näyttänyt mitenkään sellaiselta, että tykit sille olisivat juuttuneet. Missään kohti en huomannut pyöränjälkiä, jotka olisivat olleet edes viiden tuuman syvyiset. Niinikään olivat tiedot vihollisen asemista ja voimista vääristeltyjä. Arvioni mukaan oli Brenzen luona noin kolme komppaniaa ja Babezkissa nähtävästi kaksi, kaikki hyvin asestettuja lättiläisiä joukkoja.»

Varavääpeli *Rekola* kertoo retkestä:

»Kello 11 ip. lähtö tapahtuu. Ilma on leuto. On ihan pimeää, jokunen tähti vain tuikkaa. Istutaan reessä ja jutellaan hiljakseen. Reen jalas liukuu äänettömästi, ja metsä tien varsilla näyttää omituisen salaperäiseltä.

— Nytpä me tuomme komean saaliin, puhellaan.

Muutamien kilometrien päässä maantie haarautuu kahteen suuntaan. Siinä pysähdytään. Luutnantti *Vohlonen* antaa meille osastojen johtajille määräykset. On tarkoitus, jos huomataan vihollisen olevan ylivoimaisen, vain vähän ärsyttää sitä ja palata sitten takaisin. Jos taas on mahdollista valloittaa tykit, hyökkää yksi osa miehistöä sivutietä punaisten taakse ja ajaa ne pakoon.

Lähdetään etenemään. Ajetaan hiljalleen. Tullaan muutamiin taloihin. Vihollisten pitäisi olla likimailla. Matkaa jatketaan. Kello on 2 paikkeilla yöllä. On alkanut laskeutua hienoa sumua.

Laukaus räiskähtää äkisti. Hevoset käännetään ympäri, ketju muodostetaan ja edetään hiukan. Ampuminen alkaa. Ei nähdä mitään — lauotaan vain suoraan eteenpäin. Innostus on ylimmillään. Mies mieheltä odotetaan hyökkäyskäskyä. Silloin tulee äkkiä sana oikealta: meidät saarretaan. Ammutaan vielä hetkinen, sitten peräydytään hevosten luo ja ajetaan takaisin.

Sillä aikaa oppaamme ovat kadonneet. Siis tässä on vain viritetty loukku. Säästymme siitä kuitenkin vielä kunnialla. Palaamme tienristeykseen ja lähdemme pyrkimään toista tietä, vasemman puoleista. Ajettuamme muutamia kilometrejä saavumme eräälle mäelle. Vasemmalla puolen tietä on talo. Kärjestä tulee sana, että vihollinen on edessä. Luutnantti *Vohlonen* lähettää minut kahden miehen kanssa tutkimaan talon ympäristöä, onko siellä vihollisia ja minkälaiset asemat siinä olisivat, jos aloitettaisiin taistelu. Tarkastamme. Punaisia ei ole. Paikka on hyvä puolustukselle, kivisiä rakennuksia, ojia y. m. s. Talon edessä on aava pelto, joka laskeutuu loivasti alas.

Lähdemme kuitenkin eteenpäin, yhdessä rivissä. Hevoset jätämme mäen päälle talojen luo. Sumu on yhä tiivistynyt. Ei näe paljon kättä pitemmälle. Laskeudumme mäen rinnettä alas n. 300 metriä, sitten alkaa tie jälleen kohota. Silloin huomaamme jonkin metrin päässä vihollisen kaksimiehisen vartion. Se on myös nähnyt meidät.

Levitämme nopeasti ketjun molemmin puolin tietä ja alamme ampua. Raskas konekivääri tuodaan ketjuun. Kevyt nakuttaa oikealla.

Kaikki on aluksi hyvin. Sumu on suojanamme. Yksikään ei vielä ole saanut pienintäkään naarmua. Mutta vähitellen sumu alkaa hälvetä. Näemme vihollisen asemat aivan hyvin. Ne ovat vastakkaisella mäellä talojen suojissa.

Tuli yltyy yltymistään. Punaiset osaavat laskettaa suoraan meihin, kun olemme avoimella kentällä. Konekiväärien suihkut lakaisevat yli aukean. Äkkiä huomaamme, että oma raskas konekivääri rimme on joutunut epäkuntoon ja peräytyy ketjusta. Nyt haavoittuu yksi ja heti senjälkeen toinen. Oikealta kuuluu valitusta. Sisukkaasti pojat kuitenkin yrittävät edelleen.

Huomaan, että taistelun jatkaminen on mahdotonta. Lähetän miehen kysymään luutnantilta määräyksiä. Hän jää sille tielleen. Ketju on harvenemistaan harvennut. Tilanne näyttää uhkaavalta. Emme voi kestää tuntia kauempaa, tuskin puoltakaan. Siihen mennessä meidät on kaikki tuhottu.

Katson oikeudekseni komentaa miehet peräytymään, yksitellen. Lähetän sanan. Se ei kulje läpi, kun ketju on perin harventunut. Juoksen vasemmalle ja annan joka miehelle erikseen käskyn. Se on heille ilosanoma, ja heti he aloittavat peräytymisen. Mutta oikea siipi pysyy edelleen paikoillaan. Sinne täytyy saada tieto. Lähden itse sitä viemään, *Aatu Kattainen* tulee mukaani, mutta saa äkkiä kuulan rintaansa. Kannan häntä pienen matkaa taaksepäin ja käsken erään miehen viedä hänet pois. Juoksen oikealle siivelle, annan peräytymiskäskyn ja lähden juoksemaan keskustaan.

Tuli on yltynyt kerrassaan helvetilliseksi. Ympärilläni pöllähtelee luoteja tavan takaa. Olen juuri hyppäämäisilläni ojan ylitse maantielle, kun kova pläiskäys tärähtää kaulaani. Lennän ojaan. Hengitys korahtelee. Olen varma, että elämäni on mennyt. Mutta niin ei sentään käy. Vieressäni makaava mies nostaa minut ylös. Huudan käheällä äänellä luokseni ryhmänjohtaja *Kaarlo Hillilän* ja annan hänelle määräykset johtaa peräytymistä. Suusta, korvista valuu verta, mutta kipu ei vaivaa minua rahtuakaan. Poistun hiljakseen ketjusta. Mäellä tapaan luutnantin ja osan miehistöä. Saan siellä luutnantin määräämään miehiä hakemaan haavoittuneet pois ketjusta.

Silloin tulla vingahtaa kuula oikeaan reiteeni. Ryömin vieressä olevan hevosen rekeen. Samalla kuuluu bolshevikien valtaava hurraus — he hyökkäävät. Siihen sekoittuu meidän haavoittuneittemme avunhuudot. Kauheata kuunnella . . .»

2:sen pataljoonan tappiot onnettomalla retkellä olivat seuraavat:

4:nnestä komppaniasta kaatui 1 sotilas, *Eino Kenraali*; joutui kadoksiin — jäivät luultavasti kaatuneina vihollisen käsiin — 4

sotilasta, *Juho Kejonen*, *Toivo Kuttinen*, *Leo Murto* ja *Vihtori Nieminen*, sekä haavoittui 2 aliupseeria ja 4 sotilasta;

6:nnesta komppaniasta kaatui 1 sotilas, *Paul Kaakinen*, joutui kadoksiin 3 sotilasta, *Lauri Ahola*, *Erkki Hillilä* ja *Aatu Kattainen*, sekä haavoittui 1 upseeri ja 2 sotilasta; sekä

2:sesta K.K.K:sta joutui kadoksiin hevospäällikkö *Schönemann-Soriola* ja haavoittui 1 sotilas.

Yhteensä menetettiin kaatuneina ja kadoksiin joutuneina 1 aliupseeri ja 9 sotilasta ja haavoittuneina 1 upseeri, 2 aliupseeria ja 7 sotilasta.

Marienburgin valloituksen johdosta eversti *Kalm* sai vastaanottaa Viron sotaväen ylipäälliköltä seuraavan sähkösanoman:

»Tervehdin Teitä ja Teidän urhoollisia Pohjan Poikianne saavuttamanne uuden, suuren voiton johdosta. Näen, että Pohjan Pojat voittavat joka paikassa vastustajansa, minne he vain kulkunsa ohjaavat. *Laidoner.*»

ja kenraali *Wetzeriltä:*

»Toivon onnea menestyksenne johdosta. Pyydän lausua kiitokseni kaikille upseereille ja Pohjan Pojille.

Kenraali *Wetzer.*»

»Onnittelen Teitä ja reippaita poikianne menestyksestä, isänmaan nimessä kiitän Teitä, ensimmäisen pataljoonan ja patterien upseereja ja urhoollista miehistöä.

Kenraali *Wetzer.*»

Pohjan Poikain oleskelu Marienburgissa ei tullut pitkäaikaiseksi. Rykmentti oli uupunut ja tarvitsi välttämättä lepoa. Virolaisten joukkojen tehtäväksi jäi säilyttää Pohjan Poikain työn runsaat hedelmät. Eversti *Kalm* sai 24 p:nä etelärintaman ylipäälliköltä määräyksen viedä rykmenttinsä Valkiin reserviin.

Ennen lähtöä Marienburgista oli Pohjan Pojilla kuitenkin vielä paraati kauppalan torilla, kirkon luona. Viron itsenäisyyden vuosipäivänä, helmikuun 24:ntenä, klo 10 ap. seisoi rykmentti torilla avonaisessa nelikulmiossa, 1:nen pataljoona oikealla, 2:nen pataljoona keskellä ja patteristo vasemmalla. Myöskin tiedonanto-osasto, ratsue ja soittokunta olivat mukana.

Jääkäriluutnantti *Sainio* kirjoittaa:

»Pohjan Pojilla on myös juhlapäivä. On paraati Marienburgin torilla. Kello 10 aikana päivällä soluu komppania toisensa jälkeen majoituspaikastansa kauppalan keskustassa olevalle toriaukeamalle, järjestyy siellä, seisoo tarkastuksessa ja kuuntelee eversti *Kalmin* ja rykmentin nuoren pastorin puheita.

Eversti kiittää rykmenttiä vedoten sen tehtäviin. — Jo sillä, että saavuttiin Tarttoon, vaikutettiin eteläisen rintaman tapahtumiin, selittää eversti, Valk valloitettiin, Marienburg myös. Ilman virolaisten apua on pienin voimin työnnytty kauaksi vihollislinjan sisälle. Uhkarohkea yritys on loistavasti suoritettu. Pohjan Poikain rykmentti tekee mitä haluaa koko rintama-alueella. Esteitä ei ole tai jos onkin, niin ne murtuvat lujan iskun alla. Tähän tyyliin eversti *Kalm* kehuu Pohjan Poikia, ja hänen lopetettuaan puhuu pastori *af Björksten.*

Hän kertoo Viron ja Suomen yhteenkuuluvaisuudesta, heimoustunteesta, yhteisestä voitosta, joka on saatu yhteisestä vihollisesta, sekä jatkuvasta veljeydestä saavutetun vapauden nimessä.

Soittokunta soittaa, järjestäytyy uuteen kohtaan ja soittaa uudelleen, jolloin joukot marssivat everstin ohitse ja hajaantuvat eri suunnille, kukin komppania omaan majoituspaikkaansa. Päivä on kaikesta palveluksesta vapaa.»

Eversti *Kalm* mainitsee taistelukertomuksessaan Marienburgin taistelukaudelta:

»Marienburgin valloituksella oli tarkoituksenani ollut antaa eversti *Puskarin* joukoille lähinnä Marienburgin radasta itään tilaisuus järjestää asemansa täysin vapaasti ilman vihollisen painostusta, samalla kuitenkin voidakseni jättää Marienburgin virolaisten joukkojen haltuun tärkeänä keskuspaikkana puolustuspaikaksi, josta käsin Viron eteläinen kansallinen raja voitaisiin helposti suojella. Koska kuitenkaan ei ainoastaan Marienburgin miehittäminen tähän olisi riittänyt, vaan myöskin olisi täytynyt suojella koko rataa Walk —Marienburg lännestä päin, pyysin sähkösanomissani: Etelärintaman Esikunta, Tartto 23/2 klo 22; Viron Armeijan Ylipäällikkö, Kenraali *Laidoner*, Tallinna 25/2 klo 21,30 sekä Kenraali *Wetzer*, Tartto 26/2 klo 14, että Breus-Tilder ja Rannek tienhaarat miehitettäisiin, jotta rata sekä Marienburgissa olevien joukkojen yhteys Walkin kanssa tulisi suojatuksi vihollisen joukoilta, joita jo 24/2 ja 25/2 alkoi pitkin aluetta radasta länteen päin ilmestyä. Kuitenkin supistuivat toimenpiteet näiden alueiden suojaamiseksi ainoastaan siihen, että

panssariautomobili sai tehtäväkseen liikkua tiellä Hoppenhof—Tilder sekä että Tilgeriin asetettiin $^1/_2$ komppaniaa Tarton pataljoonasta.»

Tallinnan suojeluspataljoonan etuvartijat joutuivat jo 23 p:nä illalla Marienburgin eteläpuolella kahakkoihin vihollisen kanssa, joka uudelleen alkoi keräytyä. 24 p:nä todettiin punaisten jo miehittäneen m. m. Ottenhofin ja Neu-Annenhofin. Vaarallisempaa kuitenkin oli se, että vastustaja liikehti suurin joukoin pohjoisempana, jossa ei ollut huomattavampia valkoisia joukkoja, aikoen nähtävästi katkaista Valk—Marienburg radan. Se valtasi jo 25 p:ää vasten yöllä Treppenhofin ja Schwarzbeckshofin. Tilanne alkoi käydä arveluttavaksi. Vihollinen oli epäilemättä toipunut saamastaan iskusta ja aikoi, etenkin huomattuaan, etteivät Pohjan Pojat ottaneet osaa Marienburgin puolustukseen, toden teolla vallata takaisin viime taisteluissa menettämänsä alueet.

Samaan aikaan Pohjan Poikain rykmentti valmistautui jättämään Marienburgin. Raskas kuormasto ja 1:nen pataljoona saivat käskyn siirtyä rautateitse Valkiin. 2:sen pataljoonan ja patteriston oli määrä suorittaa paluumatka maanteitse. Rykmentin tuli kokonaisuudessaan olla Valkissa 26 p:nä.

Breuss-Tilder tienhaaraan jääneet 1:nen komppania ja 2:nen patteri olivat pääjoukkojen edetessä Marienburgia kohden olleet melkein yhtämittaa kahakoissa ylivoimaisten vihollisten kanssa, jotka vähitellen ympäröivät suomalaiset melkein joka taholta.

1:sen komppanian lähettämä kenttävartio oli Kalnabindassa, muut joukot Breussissa. Melkein joka päivä etuvartijat ja patrullit kahakoivat punaisten kanssa. Huomattavimmat ottelut olivat 21 p:nä Friedrichshofissa ja Wedderissä. Suomalaisten tiedustelijat etenivät aina Spilween, Friedrichshofiin ja Palzmariin asti.

Vihollisen saatua lisävoimia, m. m. 1 panssariauton, kerrottiin sen valmistavan suurempaa hyökkäystä Aajoen ylitse Breussiin. Sen johdosta 2:sen patterin päällikkö, jääkärivänrikki *Lagerström* poltatti 21 p:nä 2 joen ylitse johtavaa puusiltaa. Punaisten ratsujoukko lähestyikin seuraavana päivänä Breussia, mutta pakotettiin tykki-, konekivääri- ja kivääritulella peräytymään. 2:nen patteri oli näinä päivinä vilkkaassa toiminnassa ampuen m. m. bolshevikien majoituspaikkoja Wedderin kylässä 19 ja 20 p:nä kuluttaen tällöin 87 granaattia ja 18 shrapnellia.

Näistä selkäsuojana olevien suomalaisten joukkojen rasittavista kahakoista, jotka eivät tuottaneet Pohjan Pojille kuitenkaan minkäänlaisia tappioita, kertoo 1:sen komppanian sotilas S. seuraavaa:

»Breussinkylä. Aajoki kiemurtelee valkeana nauhana jyrkkien rantatörmiensä välissä. Talot ovat hajallaan, matalia, olkikattoisia. Metsää vähän, laajoja peltoja, joita Aajoen tulvavesi kuuluu keväisin kastelevan.

Asunnoksemme saamme kirjastohuoneen. Olkia on siellä jo ennestään. Huonekalustona vain suuret lasioviset kaapit ja yksi horjuva pöytä.

— Ylös, punaiset hyökkäävät!

Lukemattomia kertoja yössä saamme jättää olkivuoteemme, tarttua kivääriin ja juosta kuin henkemme edestä joelle, jonka toiselta rannalta punaiset yrittävät tunkeutua niskaamme. Meidän puolellamme jokea on juoksuhautoja, joissa saamme pitkin päivää väristä odottaen. Tykistö kääntelee mörssäreitään aivan yhtenään, sitä mukaa kuin punaiset tekevät hyökkäyksiään.

Vartionpito on kovaa; tunnittain aivan sillan korvassa konekiväärin takana tai jossakin muualla joen varrella. Tykistön tiedustelijat karahduttavat tuon tuostakin sillan ylitse.

— Punaiset tulevat!

Silloin ei auta muu kuin laskeutua tyynesti kiväärinsä taa, painaa makasiini päälle, vetää varmistin alas ja odottaa sormi liipaisimella. Molemmat muut konekivääriarvartiot lepäävät vieressä kummallakin puolen konettani.

Taaskin ilmestyy ensimmäinen vihollinen näkösälle, toinen, yhä enemmän. Ne ryhtyvät piirittämään punaiseksi maalattua myllyä joen toisella puolen, jonne tykistömme puhelinmies on sijoittunut.

Ta-ta-ta-ta ... aivan loppumattomiin. Molemmat toverini ampuvat myös innoissaan. Konekivääriarinpiiput hehkuvat. Heitän kasetin toisensa jälkeen hangelle.

— Siellä taitaa olla kuumat paikat pojalla.

— Kyllä kai.

Nyt puhelinmies on päässyt pois myllystä. Kuulasateessa hän juoksee joelle, kierii kuin kerä alas rinnettä. Vielä muutama sekunti, ja mies on pelastettu.

Komppania saapuu. Annamme tulta oikein isän kädestä, ja punaiset vetäytyvät takaisin.

Kerran olemme vähällä ampua omia miehiä. Meillä on konekivääriosasto vähän oikealla paikasta, jossa Aajoki tekee jyrkän mutkan. Olemme vierittäneet suuren tukin suojaksemme. Sen takana makoilemme kerran, parikin vuorokaudessa lähitalon riihestä noutamiemme olkien päällä odotellen punaisten kyläilemistä.

On iltapäivä. Sataa lumiräntää, joka kastelee manttelin likomäräksi ja kohmettaa ruumiin märissä vaatteissa. Tarkastelemme maatessamme pilvistä taivasta ja edessämme olevien lättiläistalojen olkikattoja.

— Punaiset ovat lähellä. U:n kanssa söivät samassa pöydässä jokitörmän talossa.

— Älä nyt. Miksi U. ei antanut heille lähtöpassia?

— Eihän sitä. Miehiä oli neljä viisi ja U. yksin. Täysi työ oli hänellä pysytellä rauhallisena, ja kiitti, kun pääsi.

Mieli on jännittynyt. Joka silmänräpäys luulee näkevänsä ryssän karvalakin ja pistinpäisen kiväärin. Nyt . . . kuuluu askeleita. Mies, toinen, useita näkyy joen uomassa painuen kohta näkymättömiin rantatörmän alle. Nyt ne tulevat! Odotamme henkeä pidätellen punaisten ilmestymistä näkyville. Olen nostanut konekiväärin tukinniskalle. Sormi hyväilee liipaisinta. Nyt!

Silmänräpäys vielä, niin kaikki olisi myöhäistä. Samassa näemme tutun lakin, tutut kasvot. Pelästymme ja helpotuksesta huokaisten laskemme konekiväärin alas.

— Olimmepa vähällä ampua omia miehiä.

Toisetkin tulevat, pistäytyvät jokitörmän alta.

— Sitä pelkäsimmekin. Siksi lähetimme yhden edeltäpäin varoittamaan.

Päivällä lähtenyt partio on palannut. Miehet ovat väsyneitä. Jo heidän käynnistään näkyy, miten kiire heille on tullut.

— Juoksimme, selittää yksi heistä, minkä kintuista pääsimme. Kun olimme tulleet aukean ylitse aivan kylän laitaan, avasivat punaiset tulen edestämme taloista. Kujalla soi konekivääri, papatti kuin pakana. Pyörsimme nopeasti ympäri ja aloimme livistää.

Pitkin päivää kuuluu kiivasta ampumista. Tuon tuostakin patrullit joutuvat kosketuksiin vihollisen kanssa. Tuntuu siltä kuin punaiset etenisivät joka suunnalta.

Pakolaisia, naisia, miehiä ja lapsia, saapuu hevoskuormittain kyläämme. Kuinka pelästyneen näköisiä he ovatkaan! Eräs nainen itkee hillittömästi. Kysyn häneltä syytä.

— Kaksi nuorintani, kolmivuotiasta, jäi sinne punaisten kynsiin. En ehtinyt ottaa mukaan, niin kiire lähtö tuli.

Mökistä sillan korvassa saapuu pakolaiskaravaani. Vesikelkassa, ryysyläjässä pienimmät lepäävät. Ukko vetää köydestä kelkkaa, ja akka kiiruhtaa perässä työntäen raskasta kuormaa toisin paikoin melkein paljaaksi sulaneella maalla. Isommat lapset riippuvat äitinsä hameen liepeissä.

Muutamalla kymmenellä miehellä on suojattavana Marienburgiin painautuneitten joukkojen peräytymistie, ja meidätkin hajoitetaan ryhmänvahvuisiin etuvartioihin pitkin joenvartta. Tykistön tiedustelijat hälyyttävät yhtenään. Tuskin voi silmiään ummistaa. Punaisilla on panssariauto. Monena pimeänä yönä kuulemme sen kolkon surinan seisoessamme etuvartiossa sillalla. Kuinkahan usein se jo onkaan yrittänyt sillan ylitse. Sen salaperäinen surina leikkaa korvia, hermostuttaa miehiä. Viimein ei auta muu kuin sytyttää Aajoen ylitse vievä komea puusilta tuleen. Sen palo kestää kaksi vuorokautta. Vielä sillan luhistumisen jälkeenkin liekit nuoleskelevat sen hiiltyneitä käsipuita, ja joki on monta metriä sen ympärillä sulana.

Kerran käymme saunassakin. En ole kylpenyt, senjälkeenkuin Suomesta lähdin. Nyt päätämme oikein miehissä ottaa löylyn toivoen siksi ajaksi pääsevämme bolshevikeista rauhaan. Saamme kokoon vain neljä viisi kylvynhaluista ja tilaamme saunan.

Se onkin todellinen lättiläissauna. Kiukaana röykkiö pieniä mukulakiviä. Lavo niin matala, että istuessakin pää pitelee orsia. Seinät mustuneet, rakoilleet. Lattiana paljas maa, multaa, niin että luulisi kuralätäkössä rämpineensä, kun saunassa käy. Kannamme vettä Aajoesta, pilkomme puut ja ryhdymme lämmittämään sisäänlämpiäväämme. Koko päivän kuljemme saunaunelmissa. Kylpeä kuin Sasu Punainen, lyödä löylyä niin, että kiuaskivet kiljuvat, roimia, ropsia syntistä, likaista ruumistaan leveälehtisellä koivuvihdalla, niinkuin ennen Suomessa, kuin Suomessa, karhunpoikien koreassa kotimaassa!

Sauna on iltapäivällä valmis, kitku ja katku kadonneet nokisen kurkihirren alta, savu — sakea kuin kevätsumu merellä — paennut olemattomiin. Kiiltävät selät vilkkuvat. Vastojen läiske, ähkinä, puhkina ja puuskutus täyttävät hikisen saunan. Kiuas kiljuu, yhä vain sitä valellaan vedellä.

Astun alas lauteilta hartaana, hyvillä mielin. Silloin. Pam! Fiu! Piru on merrassa! Punaiset kuvittelevat, että sauna on hyväkin linnoitus, ja luulevat kai kiulunpohjia vaarallisiksi mörssäreiksi. Vetäisen paidan päälleni ja kiskon saappaat jalkaani. Pam, pam! Fiu-fiuuu! Ohitseni kiitää luoti ja sen jäljessä miesjoukko puolipukeissaan, joku alastomanakin, vaatteet kainalossa poikki pihan.

Huohottaen, puuskuttaen, kiroillen ja syljeskellen pääsemme luotituiskun lävitse majapaikkaamme. Ei muuta kuin kiväärit kouraan, ja taas paukutetaan päin ryssiä, jotka heti jälleen vetäytyvät pois joen äyräältä ...

Tämä jo kyllästyttää ...»

Pohjan Poikain asema Breuss-Tilder tienhaarassa alkoi käydä uhatuksi. Marienburg oli sitäpaitsi vallattu ja sieltä oli saatu aikaan rautatieyhteys Valkiin, joten Breussin vartio ei enää ollut välttämätön. Eversti *Kalm* antoi siellä olleille joukoilleen käskyn vetäytyä Hoppenhofiin ja yhtyä sen luona Marienburgista tuleviin pääjoukkoihin palatakseen Valkiin.

1:nen komppania ja 2:nen patteri jättivät Breussinkylän 23 p:nä klo 11,30 ap. ja saapuivat klo 4 ip. Hoppenhofiin, jonka ne varmistivat joka suuntaan. 1:nen komppania lähetti 24 p:nä vänrikki *Havaan* johdolla 1 joukkueen kenttävartioon Ramnekiin neljältä taholta tulevien valtamaanteiden risteykseen turvaamaan rataa siltä suunnalta bolshevikeilta.

Hoppenhofissa sattui jälleen eräs onnettomuus.

Kaksi sotilasta 2:sesta patterista, *Huugo Manninen* ja *Evald Simanainen*, sekä sotilas *Torsten Silva* 1:sestä komppaniasta lähtivät 25 p:nä hevosella hakemaan lähitaloista heiniä ja maitoa. He loittonivat vain noin kilometrin päähän asemalta.

Saavuttuaan erääseen taloon he pyysivät saada heiniä, mutta heille ilmoitettiin, ettei talossa niitä ollut. Epäillen saamansa ilmoituksen totuutta Pohjan Pojat ryhtyivät tarkastamaan talon varastoja ja löysivät täysinäisen heinäladon, josta he ryhtyivät viipymättä tekemään kuormaa.

He huomasivat kyllä erään talon naisista pujahtavan ulos tuvasta ja painautuvan läheistä metsää kohden, mutta eivät kiinnittäneet siihen sen enempää huomiota. Tämä leväperäisyys muodostui heille kohtalokkaaksi.

Juuri kun he olivat saamaisillaan kuorman valmiiksi, ajaa karahdutti talon pihalle 20-miehinen bolshevikien ratsujoukko hurra-

ten. Talon akka oli käynyt hälyyttämässä sen Pohjan Poikain niskaan. Hyvät neuvot olivat nyt tarpeen.

Vapaaehtoiset vetäytyivät kiireesti kivinavetan taa. *Simanainen* ja *Silva*, joilla oli mukanaan kiväärit, asettuivat asemiin päättäen myydä henkensä mahdollisimman kalliista. *Manninen*, jolla ei ollut minkäänlaista asetta, painautui läheisen lautapinon alle.

Samassa alkoi laukaustenvaihto. Pohjan Poikain tilanne oli tukala, mutta he eivät kuitenkaan pitäneet sitä toivottomana. Talo oli siksi lähellä Hoppenhofia, että Pohjan Poikain etuvartijoiden täytyi kuulla laukaukset. Apua ei kuitenkaan tullut. Ammunta kyllä kuului Hoppenhofiin, mutta siellä ei kiinnitetty siihen mitään erikoista huomiota, joka puoleltahan kuului pauketta. Luultiin kysymyksessä olevan vain tavallisen etuvartiokahakan.

Manninen seurasi sykkivin sydämin piilopaikastaan taistelun kulkua. Väliin laukaustenvaihto heikkeni, väliin kiihtyi, kunnes vihdoin kokonaan lakkasi. Piilossa oleva kohotti silloin päätään luullen, että apujoukot olivat saapuneet ja karkoittaneet vihollisen. Mutta samassa eräs ryssä tarrasi häntä niskaan vetäen hänet esille.

Sotilaat *Evald Simanainen* ja *Torsten Silva* makasivat taistelukentällä verissään pistimillä raastettuina. Bolshevikit olivat saaneet voiton. *Mannisen* yrittäessä karata iskettiin häntä miekalla ja heitettiin sitten heinäkuorman päälle. Seurue ajaa karahdutti senjälkeen matkoihinsa suuntautuen kulkemaan Riikaa kohden.

Sotilas *Manniselle* alkoi nyt kova aika. Hänen henkensä kyllä säästettiin, mutta hänet ryöstettiin puti puhtaaksi, häntä tutkittiin, piestiin ja raahattiin vankilasta toiseen. Riiassa hän joutui samaan koppiin 31 virolaisen sotavangin kanssa, joiden kera hänet kahden viikon perästä siirrettiin Pihkovaan. Siellä hän sai m. m. nähdä punaisten suuren paraatin. Senjälkeen kuljetettiin heitä jälleen vankilasta toiseen, piestiin ja kiusattiin nälällä ja kylmyydellä. Sotilas *Manninen* lähetettiin sitten jälleen monien virolaisten vankien mukana Pihkovaan tällä kertaa ammuttavaksi.

Asemasillan suuressa ihmistungoksessa hänen onnistui kuitenkin pujahtaa viime hetkessä kuolemaan tuomittujen jonosta kansanjoukkoon. Kun hän aivan yhtä ryysyisenä, likaisena ja nälkiytyneenä kuin muutkin kaupungin asukkaat ei kiinnittänyt punakaartilaisten huomiota, onnistui hänen välttää uudelleen vangiksi joutuminen. Monien seikkailujen jälkeen hän pääsi vihdoin

erään suomalaisen konduktöörin ja hänen vaimonsa avulla huhtikuun puolivälissä Suomen rajalle ja onnistui läpäisemään bolshevikien rajavartijoiden kuulasateen juostessaan Rajajoen ylitse. Hän joutui sitten suomalaisten rajavartijoiden käsiin ja saatuaan todistetuksi, ettei hän ollut bolsheviki, sekä päästyään karanteenista hän vihdoin saapui kotiseudulleen, jossa häntä oli jo kauan pidetty kuolleena.

25 p:nä oli 1:sen komppanian tiedustelijoilla tulinen kahakka viertotien varrella Mustjoen sillan luona, Malupin kohdalla, vihollisen etuvartijoiden kanssa, jotka tuhottiin.

Samana päivänä osa Ramnekissa olevaa joukkuetta joutui ankaraan otteluun punaisten kanssa. Aamulla oli näet saapunut Adselista eräs poika, joka ilmoitti bolshevikien jälleen mellastavan kartanossa, mutta ei tiennyt heidän lukumääräänsä. Vänrikki *Havas* lähetti silloin 5-miehisen vapaaehtoisen patrullin ottamaan selvää vihollisen lukumäärästä. Siihen ilmoittautuivat seuraavat: korpraalit *Armas Hyvönen* ja *Yrjö Laaksonen* ja sotilaat *Frans Järvihaavisto*, *Matti Kuivamäki* ja *Viktor Virtanen*. Patrulli lähti liikkeelle klo 10 ap.

Eräs sen osanottajista kertoo:

»Tienristeyksen ja Adselin välistä tietä edettyämme pari virstaa hevosella lähetämme sen takaisin ja jatkamme matkaa jalan pitkin maantietä. Noin puolivälissä on suuri kylä, jonka asukkailta kyselemme, tietävätkö he mitään bolshevikeista. He ovat hyvin hätäytyneen näköisiä ja vastaavat kieltäen. Jatkamme matkaamme aina Adseliin asti tapaamatta ainoatakaan vihollista. Lähestymme varovaisesti puiston peitossa olevaa kartanoa ja menemme ensimmäiseen rakennukseen, joka on aivan tien vieressä. Se on suuri, tyhjä talli. Tuskin olemme päässeet sisälle, kun oven ohitse kulkee 4-miehinen punaisten patrulli. Tirkistelemme ovenraosta ja näemme bolshevikien liikuskelevan puistossa ja pihalla. Aivan tallin vieressä on pienempi palvelusväen rakennus. Me menemme sinne sisälle. Talonväki, joka on valkoista, pelästyy kovin meidät nähdessään luullen meidän olevan mennyttä miestä. Saamme kuulla, että punaisia on kartanossa ainakin 150 jalkamiestä ja 50 ratsua. Kiitämme tiedosta ja palaamme talliin.

Hurjanrohkea *Laaksonen* ehdottaa, että avaisimme tulen kartanoa kohden ja pelästyttäisimme siten polsuja hiukan. Mutta

samassa eräs punainen ajaa hevosella ja reellä tallin oven ohitse suuntautuen Taivolaan päin. Vakoilija, ajattelemme ja lähdemme perään, mutta hevonen juoksee niin nopeasti, ettemme saa sitä kiinni.

Pääsemme kaikessa rauhassa takaisin ennenmainittuun kylään puolimatkassa taivaltamme. Menemme erääseen torppaan pyytämään ruokaa. Saamme sitä, mutta syödessämme ihmettelemme torpanväen hätäytynyttä ja hermostunutta käytöstä. Lähdemme sitten hakemaan toisesta torpasta hevosta kyytiin. Kun paraillaan valjastamme, huomaa *Järvihaavisto* kiikarillaan, että maantien toisella puolen, n. 300 m. päässä olevan talon nurkalla on punaisia, n. 30—40 miestä.

Jätämme hevoset siihen ja painumme maantielle. Yht'äkkiä pamahtaa yhteislaukaus talon nurkalta, ja kuulat vinkuvat korvissamme. Alamme juosta, mutta samalla kuulia rupeaa tulemaan myöskin takanamme olevista taloista, joista juuri äsken lähdimme. Kuulat vingahtelevat niin, että maantiellä olo käy epävarmaksi. Sentähden alamme juosta peltoa pitkin maantien vasemmalla puolen olevaa torppaa kohden aina väliin pysähtyen ja antaen tulta milloin taakse, milloin sivulle. Pääsemme juuri torpan luo, kun yht'äkkiä n. 10 m. päässä edessämme olevasta maailmansodanaikaisesta juoksuhaudasta saamme kuularyöpyn vastaamme. Olemme siis piirityksissä kolmelta taholta, ja neljännellä sivulla on aava jäätikköpelto, jossa olisimme varmasti kuoleman omat.

Epätasaista tulitaistelua kestää neljännestunnin, jolloin juoksuhaudassa olevista punaisista kaatuu ainakin 6 miestä, mutta meihin ei, ihme kyllä, osu kehenkään, vaikka ammumme seisaaltamme ilman mitään suojaa. Sitten joku meistä heittää käsipommin juoksuhautaan, ja toiset seuraavat heti esimerkkiä. Niillä on bolshevikeihin kamala vaikutus. He pakenevat asemistaan. Siinä heitä kaatuu vielä 3 tai 4.

Viipymättä loikkaamme juoksuhaudan poikki. Siinä *Laaksonen* ampuu vielä yhden juoksuhaudassa olevan miehen, jolla on yllään tavattoman hienot turkit, ja joka muutenkin on komea ja upseerin näköinen. Hän sieppaa kaatuneen vyöltä siinä riippuvan nagaanin ja povitaskusta lompakon. Menemme jälleen maantielle, joka sillä kohdalla on metsän peitossa. Luulemme kahakan jo loppuneen. Mutta punaiset koettavat vielä oikealta sivustalta kiertoliikettä siinä kuitenkaan onnistumatta.

Samassa tulee vastaamme bolsheviki, joka pääsi käsistämme Adselissa. Huudamme hänelle, että hän antautuisi, mutta hän kääntää hevosensa ja koettaa paeta. Ammumme muutamia laukauksia, mutta hevonen ei pysähdy. Arvelemme jo, ettemme pitkän matkan ja häikäisevän auringonpaisteen takia osuneet, mutta vähän matkan päässä näemme maantien vieressä olevassa metsäaukeamassa hevosen seisovan paikoillaan; polsu makaa reessä suullaan monen kuulan lävistämänä. Vieritämme ruumiin pois reestä ja lähdemme ajamaan eteenpäin. Saavuttuamme joukkueemme luo jätämme vänrikki *Havaalle* raportin retkestämme.

Tutkiessamme *Laaksosen* anastamaa lompakkoa löydämme sieltä passin ja valokuvan, jotka osoittavat, että bolsheviki on ollut saksalainen upseeri L. Valkin asukkailta saamme myöhemmin kuulla, että L. on ollut punaisten etelärintaman ylimpiä päälliköitä, ja että m. m. Valkissa ennen sen valloitusta murhatut ja kidutetut valkoiset oli juuri hänen käskystään teilattu.»

2:nen ja 3:s komppania sekä 1:nen K.K.K. saapuivat junalla enemmittä seikkailuitta Valkiin 24 ja 25 p:nä, samoin 2:nen pataljoona, tykistö, tiedonanto-osasto ja ratsue maanteitse Hoppenhofin kautta. Pääjoukkojen jatkaessa niihin Hoppenhofissa liittyneiden 1:sen komppanian ja 2:sen patterin kera matkaansa Alakylää kohden jätettiin Hoppenhofiin 2 ryhmää 6:nnesta komppaniasta jääkärivänrikki *Dahlmanin* johdolla aseman komendantin, alikapteeni *Soalsin* käytettäviksi. Niiden tuli virolaisen panssariauton tukemana estää bolshevikeja räjähdyttämästä Mustjoen rautatiesiltaa, jota he jo uhkasivat. Ryhmät suorittivatkin tehtävänsä erittäin hyvin ajaen vihollisen pakoon ja ottaen pari vankia. 2 ryhmää 4:nnestä komppaniasta oli niinikään jäänyt vartioimaan Mustjoen maantiesiltaa, kunnes virolaiset asettuivat heidän tilalleen, jolloin ryhmät saattoivat kiiruhtaa muiden perässä Valkiin, jonne pääjoukot olivat saapuneet 26 p:nä klo 11 ap.

Pohjan Poikain vetäytyessä Marienburgista Valkia kohden sattui kuitenkin vielä yksi onnettomuus. 3:nnen patterin kuormasto lähdettyään Marienburgista 25 p:nä kulki harhaan lähtien Seltinghofiin päin. 3 km. sen pohjoispuolella kuormasto joutui saarroksiin. Sen onnistui vasta kiivaalla taistelulla raivata itselleen tie vapaaksi. Se menetti tällöin kaatuneina 2 sotilasta, *Knut Haaranojan* ja *Matti Salosen*, joiden ruumiit jäivät vihollisen haltuun. Punaisten käsiin jou-

tui lisäksi saaliina 26 hevosta, 3 parivaljakon ja 8 yksivaljakon ajorekeä valjaineen, 14 satulaa ja osa kansliapapereita.

Koko Pohjan Poikain rykmentti oli jälleen koolla Valkissa 26 p:nä tavattoman raskaan ja pitkän, joskin myös erikoisen kunniakkaan taistelukauden jälkeen.

Urhoollisuudesta Marienburgin taisteluissa koroitettiin »Viron Armeijan Ylipäällikön käskyssä Tasavallan sotajoukoille N:o 15» maaliskuun 13 p:ltä seuraavat Pohjan Pojat:

Jääkärivänrikki *Johannes Tamminen* jääkäriluutnantiksi, vääpelit *Erkki Estola, Toivo Lehtonen, Väinö Aug. Miettinen* ja *Theodor Paavilainen*, varavääpelit *Eero Rekola, Yrjö Riikonen* ja *Veli Ruuth* sekä aliupseeri *Leo Teikari* vänrikeiksi.

6. Pohjan Poikain rykmentin viimeinen vaihe.

(*Lepoaika Valkissa, viides taistelukausi* (*Petserin rintamalla*) *ja rykmentin hajautuminen.*)

Palattuaan Valkiin Pohjan Poikain rykmentti asettui entisiin majapaikkoihinsa. Jälleen aloitettiin taistelukautta aina seuraava uusi järjestely ja joukko-osastojen täydentäminen ja ryhdyttiin jokapäiväisiin harjoituksiin ja vartiopalvelukseen. Elämä rykmentin keskuudessa koetettiin palauttaa ennalleen.

Mutta siinä ei onnistuttu. Sotilaat kävivät kyllä harjoituksissa, suorittivat vartiopalvelusta säännöllisesti, viettivät vapaita iltojaan valkilaisten tuttaviensa luona, sotilaskodissa, juhlissa tai »elävissäkuvissa». Ulkonaisesti kaikki oli siis ennallaan. Mutta sittenkin — jotakin aivan oleellista puuttui. Se oli innostus.

Koikylän ja Marienburgin rintamakaudet oli kyllä kaikkine yliluonnollisine rasituksineen oikealla suomalaisella sisulla kestetty, mutta kun ne nyt olivat ohi, herpautui ote. Kun taistelut olivat tauonneet, huomattiin, miten hiljaiseksi oli käynyt ympärillä. Komppanioiden rivit olivat harventuneet, perin monet ystävät ja toverit olivat poissa, toiset olivat kaatuneet, toiset makasivat haavoittuneina Tarton, Tallinnan tai Helsingin sairaaloissa kamppaillen kuoleman kanssa. Sotilaille oli ennen Marienburgin taistelukautta vihjailtu, että se olisi viimeinen voimainponnistus, jonka jälkeen heidät päästettäisiin kotimaahan. Kun nyt vapautusta ei tullutkaan, tuntui se pettymykseltä.

Kaiken lisäksi saapui maaliskuun 1 p:nä sanoma Marienburgin menetyksestä. Se sai kaikkien Pohjan Poikain mielet kuohumaan.

Eversti *Kalm* tiedusteli kaksi kertaa kenraali *Wetzeriltä* syytä kauppalan jättämiseen. 4 p:nä hän sai seuraavan ilmoituksen:

»Marienburgin luovuttamisen aiheutti Tarton pataljoona, joka ilman syytä jätti asemansa Marienburgin edellä.»

Vastaus ei ollut suinkaan omiaan rauhoittamaan katkeroittuneita mieliä. Marienburg menetetty! Marienburg, jonka vuoksi niin moni Pohjan Poika oli uhrannut kukoistavan elämänsä ja vielä useammat terveytensä! Se oli liikaa.

Mutta ei siinä kyllin. Ensimmäistä tappion sanomaa seurasi uusia. Asema toisensa jälkeen joutui jälleen vihollliselle, kunnes tykkien jyske taas kantautui läheltä Valkin kaupunkiin. Maaliskuun puolivälissä virolaiset jättivät bolshevikeille Koikylänkin. Jääkärikapteeni *Hannula* mainitsee rintaman maaliskuun alkupuolella olleen Valkista enää vain 6 km. päässä ja tavanneensa tällöin eräällä ratsastusmatkallaan virolaisen patterin Vinagin talon luona, n. 3 km. päässä Valkista lounaiseen, pommittamassa Tulbea ja Saulekin asemaa, jotka taas olivat vihollisen hallussa.

Nämä sanomat katkeroittivat yhä enemmän Pohjan Poikain väsyneitä mieliä. He alkoivat halveksia virolaisia joukkoja arvellen, etteivät ne pystyneet mihinkään. Tällöin syntyi myös tuo sittemmin Pohjan Poikain keskuudessa verrattain yleinen, seurauksiltaan erittäin vahingollinen mielipide, että heitä oli aikomus käyttää aina korvaamaan virolaisten joukkojen tappioita, kunnes koko Pohjan Poikain rykmentti olisi huvennut olemattomiin. Siihen he eivät tahtoneet alistua. Sotilaat arvelivat, ettei kannattanut taistella virolaisten puolesta, kun he itse eivät kuitenkaan muka kykenisi vapauttaan säilyttämään. Vapaaehtoiset eivät tulleet ajatelleeksi, miten vaikeassa tilanteessa virolaiset siihen aikaan olivat bolshevikien rynnistäessä suurin voimin pitkille rintamanosille riittämättömiä virolaisia joukkoja vastaan. Marienburgin säilyttäminen olisi vaatinut suuria voimia itse kauppalan ja koko rataosan Valk—Marienburg suojaamiseksi. Niitä ei ollut mistään saatavissa, eivätkä ne heikot pataljoonat, jotka voitiin lähettää kauppalan suojaksi, lähimainkaan olleet tehtävänsä tasalla. Vasta myöhemmin, sittenkuin Viron armeija oli kasvanut ja lujittunut, saatettiin Marienburgin miehitys toteuttaa.

Marienburgin menetyksen johdosta halu päästä kotimaahan kasvoi kasvamistaan. Työ oli sitäpaitsi tehty. Pohjan Pojat olivat täyttäneet velvollisuutensa, vapauttaneet Etelä-Viron, vieläpä vallanneet suuren kaistaleen lättiläistäkin aluetta. Elleivät virolaiset pystyneet käyttämään hyväkseen suomalaisten voittoja ja säilyttä-

mään heidän valtaamiaan alueita, niin se ei kuulunut heihin, arvelivat Pohjan Pojat. He tahtoivat kotiin. Kun upseerit selittivät, ettei rykmentti vielä voisi kokonaisuudessaan palata kotimaahan, pyysivät yhä useammat yksityiset sotilaat vapautusta rykmentistä tai ainakin lomaa ilmoittaen syyksi, että he olivat suorittaneet loppuun tehtävänsä. Eversti *Kalm* myöntyikin useimmiten anomuksiin.

Pohjan Poikain rykmentin eri osastojen vahvuus helmikuun 28 p:nä oli seuraava:

1:nen pataljoona:

	Yhteensä	Lomalla	Sairaana	Komennettuna	Paikalla
Upseereja	18.	—.	2.	2.	14.
Alipääll.	89.	2.	13.	2.	72.
Miehistöä	632.	—.	109.	13.	510.
Yhteensä	739.	2.	124.	17.	596.

2:nen pataljoona:

	Yhteensä	Lomalla	Sairaana	Komennettuna	Paikalla
Upseereja	10.	—.	1.	1.	8.
Alipääll.	85.	—.	4.	16.	65.
Miehistöä	704.	2.	45.	46.	611.
Yhteensä	799.	2.	50.	63.	684.

Patteristo:

	Yhteensä	Lomalla	Sairaana	Komennettuna	Paikalla
Upseereja	15.	—.	—.	3.	12.
Alipääll.	52.	—.	1.	1.	50.
Miehistöä	248.	1.	19.	2.	226.
Yhteensä	315.	1.	20.	6.	288.

Ratsue:

	Yhteensä	Lomalla	Sairaana	Komennettuna	Paikalla
Upseereja	1.	—.	—.	—.	1.
Alipääll.	10.	1.	—.	1.	8.
Miehistöä	50.	1.	6.	9.	34.
Yhteensä	61.	2.	6.	10.	43.

Tiedonanto-osasto:

	Yhteensä	Lomalla	Sairaana	Komennettuna	Paikalla
Upseereja	1.	—.	—.	—.	1.
Alipääll.	11.	—.	—.	1.	10.
Miehistöä	82.	—.	2.	11.	69.
Yhteensä	94.	—.	2.	12.	80.

P.P. esikunnan upseereja. Istumassa (vas.): kapteeni *Rihtniemi*, eversti *Kalm* ja patteriston talouspäällikkö jääkäriluutnantti *Rinne*; seisomassa: vänrikki *Teikari*, vääpeli *August Volrat*, luutnantti *Kalervo*, eläinlääkäri *Sauramo*, jääkäriluutnantti *Tamminen*, tiedonanto-osaston päällikkö, luutnantti *Lehtonen* ja rahastonhoitaja *Rautanen*.

Mielialan ollessa rykmentissä varsin painunut eversti *Kalm* sai vastaanottaa ja julkaisi sotilaittensa tiedoksi seuraavat kaksi kirjelmää:

Valkin kaupungin valtuustolta:

»Itsensä uhraavien ja rohkeiden Pohjan Poikain urhoollisella työllä on vihollinen karkoitettu kauaksi Viron rajojen ulkopuolelle. Yhä enemmän ja enemmän vapautuu yhteiskunta bolshevikien painavasta väkivallasta alkaen uudelleen isänmaan rakentamisen pyhää työtä.

Käsittäen tämän lausuu Valkin kaupungin Hallinto kaikkien Valkin asukkaiden puolesta Teille ja Teidän johdollanne taisteleville sotureille syvimmän kiitoksensa ja sydämellisen toivonsa, että edelleenkin taistelisitte Valkin kaupungin ja koko vapaan Viron toivorikkaan tulevaisuuden edestä siksi, kunnes isänmaamme rajat tulevat täydellisesti vahvistetuiksi verenhimoisten vihollisten hyökkäyksiltä.

Kaupungin esimies *J. Kerg.*
Kaupungin valtuusmiehet: *J. Kusin, H. Groos, J. Soo, W. Rikane, W. Kattoin.* Sihteeri *O. Edenberg.*»

ja Viron Avustamisen Päätoimikunnalta:

»Syvällä myötätunnolla on isänmaa seurannut Teidän taisteluanne Viron veljeskansan vapauden ja itsenäisyyden puolesta vaaran torjumiseksi eteläiseltä rajaltamme ja koko sivistysmaailmaa uhkaavaa tuhoa vastaan. Ihastuksella ja sydämellisellä kiitollisuudella on vastaanotettu tiedot Teidän loistavista voitoistanne ja syvällä surulla saatettu kalmiston rauhaan suuren asian puolesta kaatuneet toverinne. Teidän taistelunne kautta on Viro saanut tilaisuuden muodostaa oman armeijan, ja kiitollisena tulee Viron kansa aina muistelemaan Teidän osuuttanne vihollisen karkoittamisessa maan rajojen ulkopuolelle. Suomen arvo on maailman silmissä noussut sen kautta, että Suomi on Teidän kauttanne osoittanut olevansa ainoa maa, joka tällä hetkellä pystyy tehokkain asevoimin muitakin auttamaan vihollisen bolshevismin kukistamisessa. Kun nyt ensimmäinen jakso Teidän työssänne on päättynyt ja alkaa asemien raskas ja kestävyyttä vaativa puolustus, pyydämme me lausua Teille, niin päällystölle kuin alipäällystölle ja miehistölle kiitokset vaikeissa oloissa ja kunniakkaasti suoritetusta työstä, joka tulee muodostamaan loistavimpia lehtiä Suomen tähänastisessa historiassa. Koittakoon pian se aika, jolloin isänmaa saa lausua velvollisuutensa täyttäneet poikansa vieraalta maalta tervetulleiksi kotiin.

Viron Avustamisen Päätoimikunnan puolesta:
Puheenjohtaja *Louhivuori.* Kansliapäällikkö *Peltonen.*»

Mutta nämä päiväkäskyissä julkaistut kirjelmät eivät luonnollisestikaan pysyväisesti voineet vaikuttaa miehistön mielialaan parempaan päin. Alakuloisuus ja haluttomuus jatkuivat yhä. Päästäkseen irti niistä ja kuluttaakseen aikaa Pohjan Pojat heittäytyivät huvittelemaan, pääasiallisesti käymään kaupunkilaisten järjestämissä tanssiaisissa. Niiden ohessa sattui vapaaehtoisille useita seikkailuja, joista tässä yhteydessä tulkoon kerrotuksi vain yksi.

Marienburgista palattuaan Pohjan Pojat taas kerran pistäytyivät muutamaan iltamaan ja lyöttäytyivät virolaisten ja lättiläisten neitojen pariin tanssien heidän kanssaan. Muiden mukana oli vääpeli E., joka juhlan päätyttyä lähti saattamaan neitoaan kotiin.

Matkaa oli kaupungista tytön kotiin 5—6 virstaa. Perille vihdoin saavuttuaan vääpeli E. aikoi jättää heti jäähyväiset, mutta tyttö pyysi häntä käymään sisään teelle selittäen, että hänen äitinsä mielellään salli sen. Pohjan Poika oli nälissään ja otti vastaan tarjouksen.

Neitonen alkoi valmistaa teetä, jota odottaessaan vääpeli E. popsi hyvällä ruokahalulla erinomaisia juusto- ja mätivoileipiä. Mutta hetken kuluttua hän kuuli ulkoa epäilyttävää melua. Samassa riuhtaistiin ulko-ovi väkivalloin auki, ja komentava ääni käski avaamaan tuvan oven.

Pohjan Poika arvasi, että piru oli merrassa — bolshevikit olivat oven takana. Hetkeäkään arvelematta hän syöksyi suu leipää täynnä läpi kaksinkertaisten ikkunalasien. Tuskin hän oli päässyt ulos, kun kuulia jo alkoi vinkua molemmin puolin päätä. Vääpeli E. suuntasi kulkunsa suoraan kohti kaupunkia; hetken juostuaan hän pysähtyi ja ampui pistolinsa makasiinin tyhjäksi päästäkseen irti vainoojistaan. Turhaan. Luoteja tuiskusi yhä taajemmin. Hänen täytyi lähteä jatkamaan pakoaan. Mutta suuret saappaat haittasivat juoksua. Hän kuuli lätinkielisiä huutoja ja huomasi takaa-ajajien tulevan yhä lähemmäksi. Silloin hän sieppasi nopeasti saappaat käteensä ja jatkoi matkaansa yli lumisten peltojen sukkasillaan. Vainoojat jäivät nyt kauas jälkeen, mutta huudoista päättäen he seurasivat pakenevaa aivan kaupungin lähistölle saakka. Hukka olisi varmaan vääpeli E:n perinyt, ellei pimeys olisi ollut hänen suojanaan estäen bolshevikeja tähtäämästä tarkkaan.

Heti päivän valjetessa muutamia Pohjan Poikia lähti vääpeli E:n opastamina tapahtumapaikalle. Tytön ilo oli suuri, kun hän vielä kerran näki öisen kavaljeerinsa hengissä. Pojat ryhtyivät

heti tutkimaan, olisiko kepponen ollut talonväen järjestämä, mutta huomasivat pian, ettei asianlaita ollut niin.

Bolshevikeja oli ollut 6 miestä, jotka olivat väijyneet tienvieressä tapansa mukaan valvoen Pohjan Poikain joka askelta ja lähteneet seuraamaan vääpeli E:tä ottaakseen hänet elävänä vangikseen. Kiroten he olivat palanneet takaa-ajosta ja uhkailleet panna maahan koko talon kostoksi. He eivät kuitenkaan olleet ehtineet tehdä mitään mainittavampaa pahaa, he kun pelkäsivät, että Pohjan Pojat saapuisivat pian suuremmin voimin.

Isäntäväki tarjosi sitten kaikille saapuvilla oleville Pohjan Pojille teetä voileipien kera samassa huoneessa, josta talon tyttären kavaljeeri oli niin oudosti edellisenä yönä poistunut.

Tämä tapaus ei suinkaan ollut ainoa laatuaan. Lättiläisiä punakaartilaisia ja heidän kätyreitään liikuskeli itse kaupungissakin ja ammuskeli, kerrotaan, Pohjan Poikia syrjäkaduilla piilopaikoistaan onnistumatta kuitenkaan ketään heistä surmaamaan.

Kaiken tämän keskellä tehtiin myöskin vakavaa työtä Pohjan Poikain henkiseksi virkistykseksi. Siitä kertoo Pohjan Poikain kenttäpappi, pastori *af Björksten* seuraavaa:

»Jos yleensä sotilaiden parissa suoritettu työ on epäsäännöllistä, on asianlaita niin varsinkin taistelevan joukon keskuudessa. Rauhallinen kasarmielämä voi yht'äkkiä muuttua vaaralliseksi rintamapalvelukseksi. Näin ollen on mahdotonta tehdä tarkkaa ohjelmaa kenttäpapin työtä varten tällaisessa joukko-osastossa. Hänen täytyy toimia, silloinkuin siihen on tilaisuutta. Työ voi sentähden saada hyvinkin hajanaisen leiman. Kun vielä otamme huomioon niinkin lyhyen ajan kuin parisen kuukautta, ymmärrämme, että sen työn hedelmiä on vaikeaa löytää. Voin niin ollen kertoa vain muutamia omakohtaisia muistoja, kokemuksia ja hajanaisia piirteitä siitä työstä, jonka Pohjan Poikain kenttäpappina olin tilaisuudessa suorittamaan.

Vaarat ovat vieraalle maalle taistelemaan lähteneille joukoille hyvin suuret. En tarkoita vain niitä, joille sotilaat ovat alttiita rintamalla ollessaan vihollisen tulen alaisina, vaan myös niitä viettelyksiä, siveettömyyden ja alkoholin, jotka ovat mitä vaarallisinta myrkkyä nuorelle miehelle hänen ollessaan ensimmäistä kertaa vieraalla maalla, kaukana kodin suojelevasta piiristä.

Ensimmäiseksi tehtäväkseni niin ollen tuli järjestää tilaisuus, jossa voisin lausua sotilaillemme toverillisen, varoittavan sanan. Järjestimme sen rykmenttimme lääkärin kanssa jo heti Tallinnaan saavuttuamme. Lääkäri esitti lankeemuksen vaaroja terveydelliseltä kannalta, minä puhuin puhtaan miehuuselämän siunauksesta.

Mutta vain esitelmät ja puheet eivät yksin auta. Vapaa-aikansa sotilaan on vietettävä jollakin tavalla. Veltto kasarmilla vetelehtiminen ei häntä voi miellyttää. Ellei hänellä ole tilaisuutta hyvään toveriseuraan, antautuu hän huonoon katuelämään. Onpa vielä

1:sen pataljoonan upseeristoa. Istumassa (vas.): luutnantti *Simola*, lääkintämajuri *Kallioinen*, jääkärikapteeni *Hannula*, luutnantti *Silventoinen*, luutnantti *Reponen* ja luutnantti *Kalervo*; seisomassa: jääkäriluutnantti *Marttinen* (†), luutnantti *Frans Saarinen*, jääkärivänrikki *Korhonen*, jääkäriluutnantti *Koivisto*, luutnantti *Lauri Kaulio*, luutnantti *Jokioinen*, jääkärivänrikki *Oivo* (†) ja vänrikki *Kangasmaa*.

sekin tietoisuus, että hän vieraana ja tuntemattomana on kaukana kotoisilta mailta, omiaan häntä viettelemään tuota kuiskausta kuulemaan: nauti, sillä huomenna kuolet!

Sotilaskodin järjestäminen tuli niin ollen ensimmäiseksi velvollisuudekseni, kodin, joka tarjoten vapaaehtoisillemme tilaisuutta yhteiseen, toverilliseen seurusteluun voisi edes jossakin määrin korvata heille sen, mitä he vieraaseen maahan lähtiessään ovat menettäneet. Enkä ollut tässä suhteessa velvollinen ajattelemaan vain tovereitani,

vaan myöskin heidän omaisiaan kotona, jotka tuska sydämessä heitä usein muistelivat. Niinpä eräs äiti kirjoitti minulle Suomesta:

»Minulla on siellä poika, esikoiseni, äsken täyttänyt 17 v., ja sydämeni värisee joka hetki hänen puolestaan, hänen sekä ruumiinsa että sielunsa puolesta. Pelkään, jos poikani siellä kaatuu, mutta melkein enemmänkin pelkään sotaelämän siveellisiä vaaroja. Hän — monien rukousteni lapsi, olisi hirveätä, jos hänen puhdas lapsensielunsa siellä saastuisi.»

Eikä hän suinkaan ollut ainoa. Monet muut äidit vapisivat samojen vaarojen vuoksi, tunsivat samaa tuskaa ajatellessaan nuorta poikaansa.

Valkin kaupungissa sain suuren lättiläisen teatteritalon järjestettäväksi sotilaskodiksi suomalaisille. Kaupungin ystävälliset ja uhrautuvaiset naiset auttoivat, joten saimme kotimme ennen pitkää jonkinlaiseen kuntoon. Paljon siinä kuitenkin vielä oli toivomisen varaa, jos sitä varsinaisena kotina arvostelemme. Paremminkin voisimme kutsua sitä lukutuvaksi, jossa sotilaille tarjoutui tilaisuus käyttää mukanamme olevaa aivan pientä ja vaatimatonta kirjastoa, lukea kotimaasta saapuneita sanomalehtiä ja huolehtia usein hyvinkin laajasta kirjeenvaihdostaan. Jotta kotimme olisi tarjonnut jotakin vaihtelua yksitoikkoiseen sotilaselämään, järjestimme päivittäin yleisen ilmaisen kahvitarjoilun määrätunteina sotilaille. Pitkät jonot siinä seisoi harmaapukuista joukkoa odottaen vuoroaan nuorten naisten auliisti palvellessa.

Kotimme oli ennen pitkää ahkerassa käytännössä aamusta varhain aina iltamyöhään. Useat kerrat siellä kahvit juotiin, sotakokemukset kertoiltiin puhumattakaan niistä lukemattomista sen suojissa syntyneistä kirjeistä, joissa muistot ja ajatukset kaukaisille Suomen saloille riensivät rakkaimpien luo.

Meillä oli myöskin avara juhlasali käytettävänämme. Siellä pantiin silloin tällöin toimeen pieniä sotilasiltoja. Ohjelma ei niissä ollut juuri monipuolinen. Soitosta huolehti rykmentin oivallinen soittokunta innokkaan kapellimestari *Liljeströmin* johdolla, siihen lisäksi jokin puhe tai esitelmä, mahdollisesti myöskin runo, joka juolahti muistiin, suuria runokokoelmia kun ei ollut mukana, ja niin ohjelma oli valmis. Kiitollisuudella voin puheiden ja esitelmien pitämisessä apuaan antaneista mainita varsinkin opettaja *Pihkalan* ja insinööri *F. G. Emeleuksen.*

Tarjottiinpa meille kerran oloihimme nähden erinomaisen arvokas tilaisuus, kun laulaja *Väinö Sola* keskuudessamme vieraili. Kiitollisia olemme hänen sotilaille maaliskuun 10 p:nä järjestämästään lauluillasta, jossa hän reippaiden laulujen lomassa toi meille innostavan, miehekkään tervehdyksen Suomesta. Vähän myöhemmin saimme lausua keskuuteemme tervetulleeksi toimittaja *Zidbäckin*, joka sanomalehtimiehenä oli tullut tutustumaan elämäämme. Sotilaskodissa järjestimme silloin tavanmukaisen iltamme, jossa hän teroitti mieliin retkemme merkitystä heimoustunteen kohottamiseksi.

Mutta toimintani ei suinkaan saanut vain tähän rajoittua. Minun oli muistettava antaa Pohjan Pojille myöskin jotakin iäistä retkellä, jossa kuolema aina vaani lähellä. En voi olla mainitsematta muudatta sotilaan lausuntoa jo ensimmäisellä matkallamme Tallinnaa kohden. Laivalla aloin heti tehdä tuttavuutta näiden nuorten miesten kanssa, joiden parissa minun oli pappina toimittava seuraavien kuukausien kuluessa. Silloin eräs rehti soturi lausui minulle: »Tuonen tuville kun matka käy, on hyvä, että pappi on matkassa.» Toinen kuvasi niitä tunteita, joita karkeankin soturin povessa liikkuu syvimmällä: »Kun on yksin vaaran hetkenä, tulee väkisinkin tekemään tiliä omantuntonsa kanssa.»

Nämä ja monet muut lausunnot olivat minulle jo ensimmäisestä hetkestä terveellisenä muistutuksena sen tehtävän vakavuudesta, joka minun pappina varsinaisesti oli suoritettava. Jumalanpalvelusten järjestäminen, mikäli niihin tilaisuutta liikkeellä olevassa sotajoukossa on, ja haavoittuneiden parissa liikkuminen tulivat toiseksi ja ehkä tärkeimmäksi tehtäväkseni.

Ensimmäinen jumalanpalvelus oli meillä Tallinnan ruotsalaisessa kirkossa tammikuun 23 p:nä. Siellä huomasin ensi kerran puutteen, joka meillä sitten jatkui pitkin matkaa. Meillä ei ollut yhtään virsikirjaa, joita ilman koko jumalanpalvelus on puolinaista. Tämän puutteen voimme jossakin määrin poistaa painattamalla jokaista jumalanpalvelusta varten pienen lehtisen, jossa oli pari virttä. Ilomme oli suuri, kun eräänä päivänä joltakin tuntemattomalta siskolta sain vastaanottaa laulukirjalähetyksen seuraavin tervehdyksin:

»Jumalan kunniaksi ja ylistykseksi ja sankariveljien kuolemattomien sielujen virvoitukseksi tulkoon se laulu, joka näiden laulukirjojen kautta ylös kohoaa siellä kaukana Suomi-kodista!»

Seuraavat jumalanpalvelukset olimme tilaisuudessa pitämään vasta muutamien viikkojen kuluttua Valkin kaupungin kirkossa, koska joukot olivat olleet yhtämittaa liikekannalla. Täällä tulikin olomme pitempiaikaiseksi, joten voimme jumalanpalveluksia pitää useimpina sunnuntaina. Ilahduttavaa oli todeta, miten sotilaat lukuisin joukoin saapuivat kirkkoon silloinkin, kun siihen ei oltu annettu mitään varsinaista komennusta. Toivatko jumalanpalvelukset, joissa tunnetut lapsuusajan virret kaikuivat, kotoisen tuulahduksen, vai oliko tarvis lähestyä Häntä, joka apunsa antaa vaaran hetkellä, on kysymys, johon itsekukin vain voi antaa vastauksen. Tulipa yksi ja toinen saarnan päätyttyä yksityisesti kanssani keskustelemaan. Nuo hetket avasivat nuoren miehen sydämen, jossa löytyi paljon hyvää ja kaunista monasti niin karunkin pinnan alta. Kotiin silloin usein ajatukset lensivät, mutta myöskin Taivaallisen Isän luo.

Vielä saakoon sijansa muutama kuvaus käynneistä haavoittuneiden parissa, jolloin syvä vakavuus täyttää äsken niin rajun, taistelunhaluisen soturirinnan. Sodan äänet ovat vaimentuneet. Illan tyyni rauha levittää pehmeän vaippansa yli myrskyävän taistelukentän. Tulin pieneen, matalaan majaan, jossa suomalaisia haavoittuneita virui oljilla kovalla lattialla. Ensimmäisenä löysin nuoren, kirkassilmäisen soturin, entisen koulutoverini. Hänen tuskansa oli suuri, vatsa oli ammuttu läpi. Kun häneltä tätä kysyin, lausui hän hillitysti, hammasta purren: — Kyllä Pohjan Poika kärsii! Kuulin hänen hiljaa kuiskaavan sanat, jotka paljastivat sielun syvyydet: — Sieluni tyyneys, rauha ja onni lieventävät ruumiillisia kärsimyksiäni. Yhteisen, suuren Jumalamme avulla paranen jälleen.

Toisenkin tapauksen muistan. Kenttäsairaalassa minut herätettiin keskiyöllä. Nuori mies, kuoleva sankari tahtoi Herran Pyhä-Ehtoollista nauttia. Sukeutui keskustelu tuhlaajapojasta, jolle vieraalla maalla avautui tie Isän kotiin. Samanlaiseksi hänkin itsensä nyt tunsi. Ehtoollista nauttiessaan yön yksinäisinä, hiljaisina hetkinä hän löysi lapsuutensa Jumalan jälleen.

Voisin mainita lukuisia samanlaisia tapauksia, jotka todistavat, miten iäisyyskaipuu elää nuorenkin povessa. Varsinaisten jumalanpalvelusten järjestäminen haavoittuneille kävi mahdottomaksi, koska suuressa salissa heitä oli vain muutamia kymmenten virolaisten joukossa. Mutta sitä enemmän koetin yksityisesti heidän kanssaan puhella

Tuolla eräs saneli kirjettä, jonka hän pyysi minun kirjoittamaan kotiväelleen: Jumala on antanut retkillemme menestystä. Jääkää, rakas kotiväki, Luojan haltuun. Tuolla toinen tyynenä lausui syvän vakaumuksensa: Me sotilaat olemme siinä onnellisessa asemassa, että olemme lähempänä Jumalaa kuin muut. Meillä on kuolema aina silmiemme edessä, ja me ajattelemme: tapahtukoon Jumalan tahto — silloin rientää tyynin mielin taisteluun. Tuolla taas kuoleva sotilas kuiskaten tahtoi nauttia Ehtoollista. Muistot olivat kaukana kotisaloilla, sen äidin luona, joka opetti ensimmäiset rukoukset. Lapsuuden Jumala, jonka nuorukainen oli unohtanut, löytyi täällä jälleen.

Nämä käynnit antoivat myöskin raskaita velvollisuuksia suoritettaviksi, kuolevan sankarin viimeisten terveisten kotiin viemisen, isän, äidin ehkä morsiamen kuultaviksi. Suru ja tuska sydämessä sellaista kirjettä kirjoitti. Kunpa voisi jotakin iäisyystoivoa lohdutukseksi antaa! Mutta suru oli vastaanottajalle kaksin verroin suurempi. Eräs morsian kirjoitti minulle:

»Kuolemaan en olisi häntä antanut, mutta kuolema riisti rakkaimpani. Olin varmaan niin kovia kokemuksia vailla. Niin lämpöinen, herttainen, tyyni, rauhallinen hän oli. Jään nyt yksin odottamaan, kunnes Jumalan käsky kerran minullekin tulee. — — — Muistiko viimeisinä hetkinä kotijoukkoa — morsianta? Muistiko ennen kaikkea Jumalaa? Hänen elämänsä osoitti aina, että Jumalaa muisti!»»

Marienburgin retkeltä palattaessa myös useat upseerit pyysivät ja saivat joko eron tai pitempiaikaisen loman rykmentistä. Komppanioiden päälliköt vaihtuivat.

Luutnantti *Kalervo* siirrettiin 3:nnen komppanian päällikkyydestä rykmentin esikuntaan liikenneupseeriksi ja hänen entiselle paikalleen jääkäriluutnantti *Sainio*, joka kuitenkin jo muutaman päivän kuluttua sai pyytämänsä pitemmän loman ja palasi Suomeen. 3:nnen komppanian päälliköksi nimitettiin silloin urhea luutnantti *Jokioinen*. 1:sen K.K.K:n päällikkö, luutnantti *Simola* pyysi ja sai eron, hänen tilalleen määrättiin kyvykäs vänrikki *Riikonen*.

2:sen pataljoonan komentaja, jääkärikapteeni *Svinhufvud* lähti maaliskuun 12 p:nä sairaslomalle Suomeen. Pataljoonan väliaikaiseksi komentajaksi nimitettiin vast'ikään Suomesta saapunut jääkärikapteeni *A. A. Salminen*. 6:s komppania sai jääkäriluutnantti

Sainion jälkeen päällikökseen jääkäriluutnantti *Mannisen*, joka kuitenkin palasi Suomeen jo maaliskuun 10 p:nä. Senjälkeen komppanian päällikkyys järjestettiin väliaikaisesti, kunnes muutaman päivän kuluttua luutnantti *Meriluoto* nimitettiin tälle paikalle.

Myöskin joukko muita upseereja erosi tai lähti lomalle Suomeen enää palaamatta. Rykmentti sai toisaalta jonkinverran uusia upseereja poistuneiden tilalle.

2:sen pataljoonan upseereja. Istumassa (vas.): luutnantti *Vohlonen*, jääkärikapteeni *Svinhufvud* ja luutnantti *Kallio;* seisomassa: lääkintäkapteeni *Cederberg*, jääkäriluutnantti *Isopuro*, jääkärivänrikki *Häll*, vänrikki *Rekola* ja jääkärivänrikki *Dahlman*.

Jääkärikapteeni *Hannula* kertoo näistä ajoista m. m. seuraavaa:

»Mieliala ei enää ollut entisellään. Väsymystä ja haluttomuutta alkoi yhä enemmän ilmautua kaikkialla rykmentissä. Halu päästä Suomeen — ainakin lomalle — tuli yhä yleisemmäksi alipäällystön ja miehistön keskuudessa. Yleisenä mielipiteenä oli, että oli jo täytetty sitoumus, jossa luvattiin palvella, kunnes vihollinen oli karkoitettu Viron rajojen taakse. Näin olikin jo tapahtunut, ja bolshevikit oli ajettu vielä paljon kauemmaksikin. Asemasotaan ja rajojen pitkäaikaiseen puolustamiseen sopimus ei sotilaiden mielestä velvoittanut, enkä omasta puolestanikaan katso sitä voitavan niin tulkita.

Yleisesti kuuli kysyttävän, miksi enää harjoiteltiin, kun kuitenkin kohta lähdettäisiin Suomeen. Palvelusta ei kuitenkaan laiminlyöty, harjoituksissa käytiin tunnollisesti, vaikkakin haluttomasti. Ainoastaan yksi kuuliaisuusrikos tässä suhteessa tapahtui 3:nnen komppanian erään kerran kieltäytyessä lähtemästä harjoituksiin. Sotilaat esittivät syyksi rikkinäiset jalkineet. Totta olikin, että ne olivat mitä kurjimmassa kunnossa, jonka vuoksi täytyi ainakin puolet miehistöstä vapauttaa harjoituksista. Tapahtuman johdosta 3:nnen komppanian päällikkö ja joukkueenjohtajat jättivät erohakemuksensa, joihin ei kuitenkaan suostuttu.

Kysymys rykmentin koko olemassaolosta oli tähän aikaan tärkein. Marienburgin retken aikana kypsyi eversti *Kalmissa* päätös lopullisesti katkaista suhteet kenraali *Wetzerin* esikuntaan. Sitä varten hän kutsui upseeriston koolle maaliskuun 1 p:nä ja esitti sille suunnitelman, että Pohjan Poikain rykmentti erotettaisiin kenraali *Wetzerin* alaisuudesta ja alistettaisiin operatiivisessa suhteessa välittömästi Viron armeijan ylipäällikön alaiseksi jääden taloudellisessa suhteessa edelleen Viron Avustamisen Päätoimikunnan alaiseksi. Kokouksessa oli läsnä myös maisteri *Herman Stenberg*, joka vähän aikaisemmin oli astunut rykmentin palvelukseen. Samalla sekä eversti *Kalm* että maisteri *Stenberg* viittasivat siihen, että rykmentin toiminta tulevaisuudessa suuntautuisi Inkeriin sen vapauttamiseksi. Suunnitelman toteuttamiseksi eversti *Kalm* matkusti seuraavana päivänä Tallinnaan.

Tuloksena neuvotteluista oli, kuten Viron Avustamisen Päätoimikunta sähkösanomallaan ilmoitti, että suomalaiset joukot operatiivisessa suhteessa siitä lähtien tulivat olemaan suorastaan virolaisen ylipäällystön alaisina pitäen kuitenkin edelleen oman intendenttuurin, oman sairashoidon, etapin y. m. s.

Kaikki näytti siis hyvältä. Mutta asiat eivät olleet vielä likimainkaan selvät. Päinvastoin ne alkoivat yhä enemmän sotkeutua. Kävi ilmi, että eversti *Kalmin* ja Päätoimikunnan välillä ilmiriita oli puhkeamassa. Ilma tuntui olevan intrigeillä ladattu. Oli tosiaan kummallista, ettei Päätoimikunnan jäsenistä tai edustajista kukaan koko sotaretken aikana vaivautunut käymään tervehtimässä Pohjan Poikia, ottamassa selvää heidän oloistaan ja tarpeistaan voidakseen niistä huolehtia. Se ainakin oli vähin vaatimus, joka heille voitiin asettaa tässä suhteessa, kun ottaa huomioon, että kaikki se juhliminen, joka heidän osakseen Tallinnassa y. m. tuli, todelli-

suudessa oli vain heijastusta siitä loistosta, jonka rintamalla annetut veriuhrit ja saavutetut voitot koko suomalaiselle avustukselle loivat. Ei risaisissa jalkineissa, joista useimmista paljas jalka paistoi, lumisohjussa kahlaava rintamasotilas koreiden juhlapuheiden lukemisesta paljonkaan hyötynyt.*)

Eversti *Kalmin* menettelyyn taas näyttävät vaikuttaneen liiaksi hänen loukattu ylpeytensä ja kunnianhimonsa, joita hän ei aina kyennyt tarpeeksi hillitsemään. Alkoi myös ilmetä, että eversti *Kalm* aikoi katkaista välinsä Päätoimikuntaankin ja ryhtyä aivan itsenäisesti toimimaan. 1:sen pataljoonan upseeristossa nämä ilmiöt synnyttivät vakavia arveluja siitä, että rykmenttimme saattoi joutua kaikenlaisten intrigien ja pyyteiden leikkikaluksi, jotka syrjäyttäisivät retken alkuperäisen tarkoituksen ja saattaisivat joukkomme aivan epävarmaan asemaan, varsinkin, jos siteet Päätoimikuntaan ja kotimaasta tulevaan avustukseen kokonaan katkeaisivat.

Toistaiseksi ei kuitenkaan ollut muuta tehtävää kuin jäädä odottavalle kannalle, ylläpitää kuria joukoissa ja saada mielet pysymään rauhallisina. Kuuliaisuusrikoksia ei edellämainittua yhtä tapausta lukuunottamatta sattunutkaan. Kuri oli yhä mallikelpoinen, ja pataljoonan miehistö käyttäytyi moitteettomasti.

Mieliala oli kuitenkin levoton, ja kaikenlaisia juoruja ja huhuja, kuten tavallista tällaisissa olosuhteissa, oli liikkeellä. Ilmeistä oli myöskin, että jotakin kiihoitusta sivultapäin harjoitettiin. Se tapahtui kuitenkin niin salassa ja huomaamatta, että sen lähdettä ei voitu keksiä. Kaiken lisäksi tuli se, että suuren osan pataljoonan alipäällystöä ja miehistöä — noin puolet silloisesta taisteluvahvuudesta — 1897 ja 1898 syntyneinä oli aivan kohta matkustettava kutsuntaan Suomeen.

---

*) Tohtori *Louhivuori* huomauttaa tähän: Päätoimikunnan edustaja Tallinnassa oli määrätty pitämään huolta yhteydestä Pohjan Poikain ja Päätoimikunnan väiillä. Se tapa, jolla eversti *Kalm* alusta pitäen suhtautui Päätoimikuntaan, teki viimemainitun jäsenille mahdottomaksi mieskohtaisen käynnin rintamalla, joka tietysti oli kokonaan hänen määräysvaltansa alainen. Tiedot, jotka Päätoimikunta sai oloista Pohjan Poikain rykmentissä, olivat vaillinaisia. Ei edes vahvuusluetteloja toimitettu Päätoimikunnalle koko aikana. Tallinna ja ylipäällikön esikunta olivat niin ollen ainoat, joiden kautta Päätoimikunnan oli mahdollista vaikuttaa asioiden kulkuun. Rykmentinkomentajan luottamuksellinen suhtautuminen Päätoimikuntaan olisi epäilemättä helpottanut asioiden hoitamista ja säästänyt sotilaat monilta kärsimyksiltä. — Koko sodan aikana Päätoimikunnan jäseniä ei kertaakaan matkustanut Tallinnaan ottaakseen osaa juhlallisuuksiin, vaan joka kerta välttämättömissä asioissa. Se, että virolaiset järjestivät silloin heitäkin varten juhlallisuuksia, ei riippunut Päätoimikunnasta,

Rykmentin käskyssä maaliskuun 9 p:ltä kohdassa 4 ilmoitettiin: »Uudet sopimukset laaditaan kohdakkoin, ja kun ne on saatu, tulee rykmentti uudestaan muodostettavaksi ja ne sotilaat vapautetuiksi Suomeen, jotka uuden sopimuksen mukaan eivät enää halua edelleen palvella.» Mielialan rauhoittamiseksi kutsuin kokouksen, jossa olivat läsnä pataljoonan upseerit ja kunkin komppanian alipäällystön ja miehistön valitsemat edustajat. Siitä kävi ilmi, että alipäällystön ja miehistön keskuudessa yleisesti haluttiin takaisin Suomeen. Selostin tilannetta ja ilmoitin, että eversti *Kalm* matkustaa heti Suomeen ja tuo ratkaisun tullessaan, jolloin jokaisella oli oleva vapaus valita. Siihen mennessä oli pysyttävä rauhallisina ja täytettävä edelleenkin velvollisuudet, minkä kaikki lupasivatkin.»

Pohjan Pojat eivät kuitenkaan vielä päässeet kotimaahan.

Punaiset olivat alkaneet helmi- ja maaliskuun vaihteessa voimakkaan rynnistyksen myöskin Petserin rintamalla, jossa virolaisten täytyi peräytyä. Maaliskuun 11 p:nä bolshevikit valtasivat Petserin kauppalan, jatkoivatpa senkin jälkeen etenemistään.

Tilanteen käydessä tällä suunnalla arveluttavaksi tarvittiin jälleen suomalaisten apua. Pohjan Poikain rykmentin täytyi jälleen lähteä taisteluun.

Eversti *Kalm*, joka rykmenttinsä koossa pysyttämistä koskevien neuvottelujensa vuoksi oli estetty itse ottamasta johtoa käsiinsä alkavalla taistelukaudella, julkaisi rykmentilleen seuraavat määräykset:

»*Operationikäsky N:o 12.*

Valkissa 11. 3. 19.

1. Tilanteen pelastamiseksi Pihkovan rintamalla määrään Jääkärimajuri *Snellmanin* suorittamaan sivusta-liikkeen Isborskin suunnassa ja tulee hän tässä tehtävässä saamaan direktivit suoraan Eversti *Puskarilta* tai hänen esikuntapäälliköltään Kapteeni *Muttilta.*

2. P.P. 11 Patalj. Jääkärikapteeni *Salmisen* johdolla tulee tässä tehtävässä olemaan jääkärimajuri *Snellmanin* käskyn alaisena.

3. P.P. I Patalj. ottaa vastaan II Patalj. vahtipaikat klo 10:ksi 12. 3.

4. Jääkärimajuri *Snellmanin* käytettäväksi yhteyden pitoa varten tulee myös P.P. Ratsuosasto sekä kaksi moottoripyörää 2. Divisionalta.

5. Rykmentin lääkäri *Kalpa* huolehtii siitä, että jääkärimajuri *Snellmanin* joukkojen mukana on tarpeellinen saniteettihenkilökunta ja -tarpeet.

6. Tarpeelliset junat majuri *Snellmanille* hankkii 2. Divisiona.

Hans Kalm.
Eversti ja Pohjan Poikain Komentaja.»

Mutta rykmentti ei ollut enää sama kuin ennen. Upseeriston keskuudessa vallitsi riitaisuuksia, joihin tässä ei ole aihetta puuttua, mutta jotka tultuaan miehistön korviin kiihdyttivät yhä sotilaiden halua palata kotimaahan. Kevät teki myöskin tuloaan yllyttäen koti-ikävää. Varustukset olivat kuluneet kehnoiksi. Palkkarahat suoritettiin uusissa Viron valtion obligatsioneissa, joita siviiliväestö ei mielellään ottanut vastaan, ja joita oli vaikeaa käsitellä vaihtorahan puutteen vuoksi. Sotilailla oli siis yllin kyllin valittamisen syytä. Se yhdessä retken tuottamien monien pettymysten ja yleisen väsymyksen kanssa teki miehistön haluttomaksi uusille sotaretkille lähtemään.

On vielä otettava huomioon rykmentin Marienburgin retken jälkeen höllentynyt kuri. Upseerien auktoriteetti oli alkanut horjua. Kaikki tämä yhdessä aikaansai sen, että osa 4:nnen komppanian miehistöstä kieltäytyi enää lähtemästä rintamalle. 6:s komppania osoittautui myös aluksi haluttomaksi enää jatkamaan taistelua perustellen päätöstään sillä, ettei komppanialla ollut kokenutta päällystöä, senjälkeenkuin sen upseereista I oli kaatunut ja useampia haavoittunut. Upseerien, etenkin komppanioiden päällikköjen, vetoomus sotilaiden velvollisuuden- ja kunniantuntoon vaikutti kuitenkin sen, että suurin osa sotilaista suostui lähtemään muutamien harvojen pitäessä itsepäisesti kiinni päätöksestään olla lähtemättä »valloittelemaan vieraita maita Virolle», kuten he selittivät. 1:sessäkin pataljoonassa kuohui samaan aikaan. Se käy ilmi jääkärikapteeni *Hannulan* maaliskuun 14 p:nä pataljoonalleen julkaisemasta, seuraavan-sisältöisestä kirjelmästä:

»I Pataljoonalle.

Viime päivinä on sattunut tapauksia, jotka pakottavat minut kääntymään kaikkien niiden puoleen, joille I Pataljoonan kunnia ja maine on rakas. Joistakin tuntemattomista pimeistä lähteistä on nimittäin levitetty ilkeämielisessä tarkoituksessa huhu, että I Pa-

taljoona muka aikoisi väkivoimin estää II Pataljoonan lähdön rintamalle pelastamaan uhatun aseman Pihkovan suunnalla. Onpa myös kerrottu, että minä olisin tällaisten suunnitelmien takana. Kun mainittu huhu minulle ilmoitettiin, torjuin mitä jyrkimmin moisen valheellisen puheen, joka vain on omiaan tahraamaan I Pataljoonan kunniakasta nimeä. Huomautin, kuinka mahdoton ja naurettava moinen huhu on, sillä mainehikkaampaa tietä kuin se, minkä I Pataljoona on Viron vapaussodassa itselleen raivannut, tuskin mikään muu joukko on kulkenut. Kaikessa tapauksessa —

Patteriston upseeristoa. Istumassa (vas.): vänrikki *Härmälä*, jääkärikapteeni *Påhlsson*, jääkärimajuri *Snellman*, luutnantti *Holopainen*, jääkärivänrikki *Lagerström* ja vänrikki *Kuusisto;* seisomassa: vääpeli *Paavo Koskinen*, talouspäällikkö *Kullervo Särkkä*, vänrikki *Berg*, vääpeli *Leo Lindell*, jääkäriluutnantti *Jukka Mäki*, jääkärivääpeli *Eero Miettinen*, jääkärivääpeli *Teodor Maunu* ja vääpeli *Arthur Gabrielsson.*

pimeät voimat ovat liikkeessä tarkoituksella saada aikaan hajaannuksen Pohjan Poikien keskuudessa. Nämä voimat käyttävät juuri hyväkseen kaikenlaisia ulkonaisia hankaluuksia, puutteita y. m. tarkoitusperiensä saavuttamiseksi. Meidän on muistettava, että Suomessakin on meillä paljon vihamiehiä, jotka kateudesta y. m. alhaisista syistä toivovat Pohjan Poikain kunniakkaalle historialle häpeällistä loppua ja jotka paraillaan koettavat mustata meitä,

himmentää meidän urotekojemme mainetta. Mutta tämä vihollinen ei kuitenkaan ole vaarallisin. Meidän on muistettava, että sillä vihollisella, jota vastaan olemme taistelleet, on mitä laajakantoisin ja taitavasti järjestetty vakoilu- ja kiihoitustoiminta käynnissä kaikkialla. Sen vihollisen sormet ulottuvat meidänkin joukkoomme. Olemme kohdanneet tämän vihollisen useita kertoja taistelukentällä ja aina voittaneet. Mutta vaarallisempi ja vaikeampi voittaa on tämä vihollinen taistelukentän ulkopuolella, sen takana. On saatu epäämättömiä todisteita, että vihollisemme paraikaa punoo juoniaan keskuudessamme. On mahdollista, että sen kylvö joissakin heikoissa sieluissa lankee suotuisaan maaperään. Minä vetoan senvuoksi taistelukentillä, tulessa ja vaaroissa vahvistetun asetoveruutemme nimessä teidän kaikkien kunniantuntoonne, ettette antaudu mihinkään harkitsemattomiin tekoihin. Itse ette sillä mitään voita, vihollisillemme se merkitsee arvaamatonta menestystä. Siinä neuvottelussa, joka muutama päivä sitten pidettiin upseeriston, alipäällystön ja miehistön kesken, sovittiin yhteisestä menettelytavasta ja mitenkä nykyiseen tilanteeseen on suhtauduttava. Päätettiin, että on vältettävä ja vastustettava kaikkia ajattelemattomia tekoja ja odotettava rauhallisina asioiden piakkoin tapahtuvaa ratkaisua sekä edelleen horjumatta täytettävä velvollisuutemme. Tästä päätöksestä on pidettävä kiinni. Ratkaisu ei kauvaa viivy. Rykmenttimme komentaja on sitä varten matkustanut Suomeen ja tuo hän ratkaisun tullessaan. Silloin on jokaisella oikeus vapaasti valita. Teidän, jotka nurkumatta olette kestäneet kaikki sotaretken vaivat ja voittaneet vihollisen lukuisissa taisteluissa, on nyt voitettava oma itsenne, eikä antauduttava kärsimättömyyden ja kavalien huhujen valtaan. Meidän on muistettava, mikä kauvaksi kantava historiallinen merkitys meidän osanotollamme Viron vapaustaisteluun on ollut ja minkä suurtyön siinä olemme suorittaneet. Meidän on muistettava, kuinka arvaamattomassa määrässä työmme on kohottanut Suomen nimen kunniaa ja arvoa koko maailman silmissä. Katsokaamme myös, ettemme tätä kirkasta kilpeämme viime hetkessä tahraa. Kokonaisen kansakunnan kohtalo lepää tällä hetkellä pääasiallisesti meidän hartioillamme, kansakunnan, jonka puolesta lukuisat veljemme jo ovat henkensä ja verensä uhranneet. Älkäämme antako heidän uhrauksiensa hedelmien itsekkäistä syistä hukkaan joutua. Heidän muistonsakin jo yksistään velvoittaa meitä.

Tietoisuus siitä, mikä merkitys tällä pienellä suomalaisjoukolla on ollut ja edelleenkin on Viron kansalle, minkä suurtyön se on suorittanut, se on omiaan täyttämään meidän jokaisen mielen ylpeydellä ja ilolla. Älkäämme antako tämän ylpeyden vaihtua häpeän tunteeseen. Meidän on jokaisen tiedettävä, että lukumäärämme ja aseemme eivät ole ainoa tekijä työmme tuloksissa, vaan vielä enemmän nimemme varjo, joka uhkaavana leviää rintaman eri osien yli, pelkkä olemassaolomme, joka antaa virolaisille veljillemme uskallusta, tuottaa vihollisillemme kauhua. Jos tämä nimi osottautuu tehottomaksi, niin silloin kaikki luhistuu.

Asetoveruutemme nimessä, yhteisten kunniakkaitten muistojemme nimessä vetoan teihin kaikkiin — näyttäkää, että I Pataljoona loppuun saakka pysyy ensimmäisenä pataljoonana.

Hannula
Kapt. ja Patl. komentaja.»

2:sen pataljoonan komppaniat, jotka 1:sen patterin ja 1 jaoksen kera 2:sesta patterista uusien englantilaisten tykkien kanssa maaliskuun 12 p:nä klo 10 ip. lähtivät Valkista rautateitse Võrua kohden, eivät olleet vahvuudeltaan entisten veroisia. Ainoankaan miesluku ei noussut 100:aan. 4:nnessä komppaniassa esim. oli vain 12 aliupseeria ja 64 sotilasta jaettuina 2 joukkueeseen.

Jääkärimajuri *Snellman* saapui joukkoineen Võrun asemalle 13 p:nä klo 5 ap. ja sai siellä brigadin komentajalta, eversti *Kubbolta* tietää asemasta tällä suunnalla.

Virolaiset joukot olivat Petserin menetettyään parast'aikaa peräytymässä Pimsajoen linjalle. Rautatien molemmin puolin toimi 2:nen virolainen jalkaväkirykmentti, jonka oikea siipi ulottui aina Vastseliinaan saakka. Siitä lounaiseen oli peninkulman levyinen kaistale melkein miehittämätöntä aluetta. Senjälkeen oli Koikylän rintamaa puolustamassa 3 heikonlaista suojeluspataljoonaa. Vastseliinan suunnalla oli vielä 1 eskadroona 2:sesta ratsurykmentistä. Eversti *Kubbon* tietojen mukaan oli vastassa sangen huomattavia vihollisjoukkoja: 3 virolaista kommunistirykmenttiä, useampia venäläisiä rykmenttejä, joissa oli myös virolaisia ja lättiläisiä punakaartilaisia, 5 patteria ja vapaaehtoisia joukkoja.

Jääkärimajuri *Snellmanin* ehdotuksesta eversti *Kubbo* määräsi Pohjan Pojat matkaamaan Vastseliinaan, joka vielä tällöin oli tiettävästi virolaisten joukkojen hallussa, ja ottamaan sen alkavan toi-

mintansa lähtökohdaksi. Sittenkuin kyytihevoset olivat saapuneet, lähtivät Pohjan Pojat marssimaan ja ajamaan Vastseliinaa kohden — kohti raskaita, verisiä taisteluja.

Pohjan Poikain uusi toiminta-alue on korkeakumpuista, viljeltyä ylätasankoa, siellä täällä syvässä laaksossa kulkevan joen halkomaa. Suurehkojen kumpujen ja mäenharjanteiden välissä on suuria, aukeita peltomaita. Se kuuluu tienooseen, jota kutsutaan Liivinmaan Sveitsiksi.

Pohjan Pojat olivat tietoisia vastustajan ylivoimaisuudesta ja hyvästä asestuksesta. Mutta he luulivat voivansa lyödä sen pakosalle yhdellä tai kahdella taistelulla ja senjälkeen edetä vastarintaa kohtaamatta Riika—Pihkova viertotiehen. He saivat kuitenkin pian huomata erehtyneensä. Vihollinen piti joka puolella sitkeästi puoliaan, sillä oli aina varaa lähettää tappiolle joutuneiden joukkojen tilalle uusia, vereksiä voimia, jotka joka taholla ahdistelivat yhä harvalukuisemmiksi käyviä suomalaisia.

Ryhdyttyään etenemään Pohjan Pojat saivat huomata, miten suuresti ne olivat erehtyneet, jotka väittivät tämän rintamakauden taistelujen tarkoittavan venäläisen alueen valtaamista virolaisille. Useimmat heidän valloittamansa kylät olivat puhtaasti virolaisia. Bolshevikit olivat tällä suunnalla viime hyökkäyksellään tunkeutuneet syvälle Kaakkois-Viroon. Asukkaat kohtelivat suomalaisia vapaaehtoisia paljon paremmin kuin Marienburgin retken aikana.

Virolaiset rykmentit olivat koettaneet puolustautua bolshevikeja vastaan, mutta suuren ylivoiman painamina niiden oli täytynyt vetäytyä askel askeleelta taaksepäin. Ne kärsivät tällöin varsin raskaita tappioita. Niinpä 2:sen rykmentin riveistä poistui maaliskuun 4 ja 11 p:n välisellä ajalla 300 miestä kaatuneina, haavoittuneina, kadonneina ja karkureina. Siis $^1/_6$ koko miesluvusta yhden viikon ajalla! Komppanioiden miesluku väheni mitättömiin. Niinpä jo 7 p:nä oli 2:sen rykmentin 1:sessä komppaniassa vain 37 miestä. Jäljelle jääneet sotilaat vetäytyivät taistellen taaksepäin yrittäen väliin tehdä lujaa vastarintaa. Mutta epätoivo pyrki yhä enemmän saamaan valtaa joukoissa.

Silloin, juuri parhaaseen aikaan, saapui tieto, että Pohjan Pojat olivat tulossa avuksi. Sen vaikutuksesta surkuteltavassa määrin harventuneihin virolaisiin joukkoihin viralliset asiapaperit puhuvat

selvää kieltä. Entisen yhtämittaisen ja toivottoman peräytymisen sijasta jatkuva eteneminen alkoi nyt rinnan Pohjan Poikain kanssa.

Kun jääkärimajuri *Snellman* saapui edeltä käsin autolla Vastseliinan kirkolle, tapasi hän siellä virolaisen eskadroonan, joka juuri oli peräytynyt Vastseliinan kartanosta. Bolshevikit olivat vallanneet sen klo 10 ap. ja pakottaneet virolaiset tällä suunnalla peräytymään linjalle Tallikese—Lukjanova—Borova—Ostrova —Kosakova —Gorushki—Kieva.

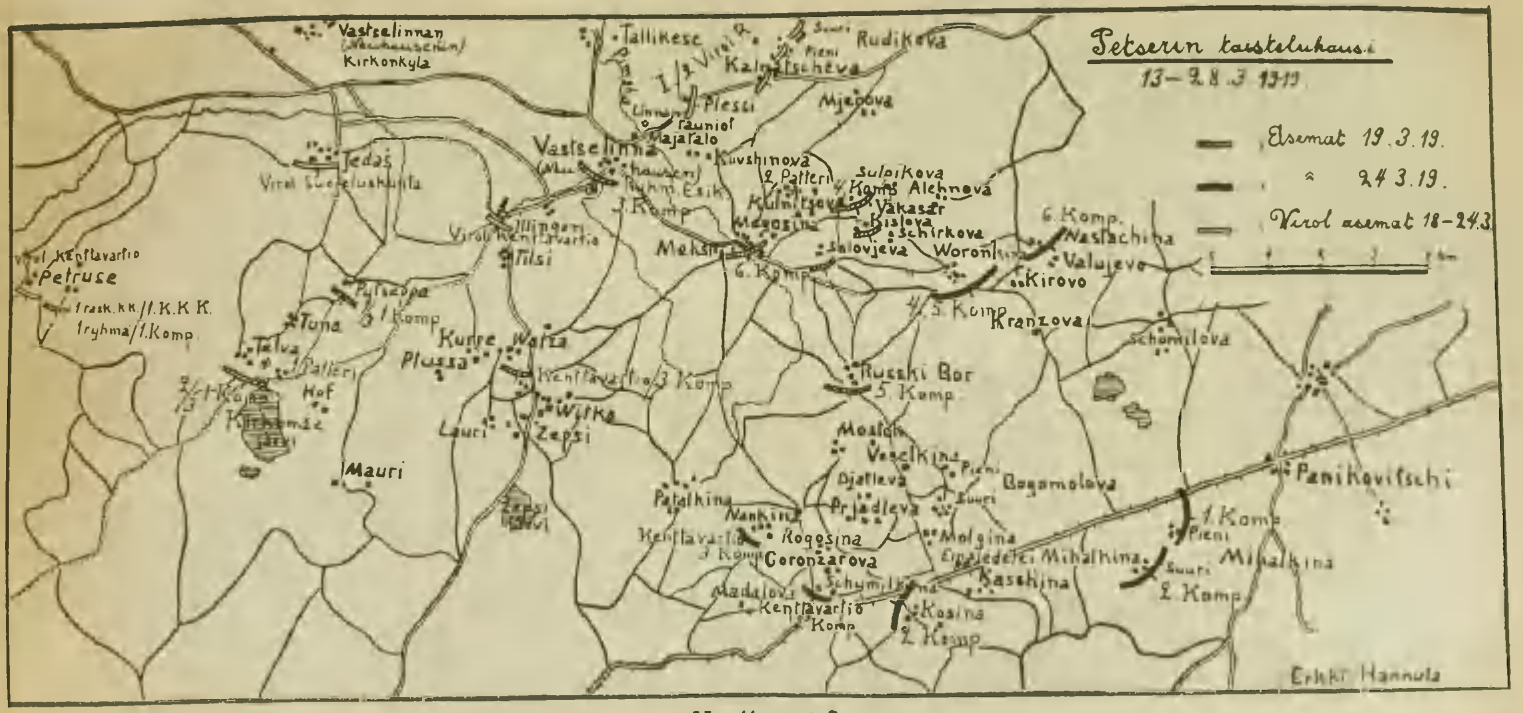
Suomalaiset joukot saapuivat kirkonkylään klo 3 ip. ja saivat käskyn majoittua siihen varmistaen ympäristön. Seuraavana päivänä päätettiin vallata Vastseliinan kartano. Pohjan Pojat varustettiin tämän rintaman valkoisten joukkojen yhteisellä taistelumerkillä, päähineessä kannettavalla havunoksalla.

14 p:nä klo 7 ap. ryhdyttiin sotatoimiin. $^1/_2$ 1:sestä patterista ja 2:sen patterin mukana oleva jaos lähtivät 2 konekiväärillä varustetun 5:nnen komppanian kera Vastseliinan kirkonkylä—Vastseliinan kartano maantietä pitkin suoraan viimemainittua kohden tehtävänään kääntää vihollisen huomio tälle suunnalle. Päävoima (4:s ja 6:s komppania, loput 2:sesta K.K.K:sta ja $^1/_2$ 1:sestä patterista) teki samaan aikaan Jedas—Illingen tietä myöten kiertoliikkeen hyökätäkseen vihollisen vasemman siiven kimppuun etelästä käsin.

Suoraan joen takana olevaa kartanoa kohden etenevä tykistö pysähtyi siitä n. kilometrin päähän, asettui asemiin ja avasi viipymättä tulen edessä olevaa punaisten ketjua, kartanoa ja sen takana toimivaa patteria vastaan. Sen tulen suojassa 5:s komppania levittäytyi ketjuun ja ryhtyi etenemään jokea kohden.

Samaan aikaan pääjoukon kärkijoukkue 4:nnestä komppaniasta vänrikki *Luostarisen* johdolla saavuttuaan aukean niityn keskessä olevan Illingenin lähistölle joutui vihollisen tulen alaiseksi ja kehittäytyi nopeasti ketjuun. Jääkärikapteeni *Salminen* antoi silloin heti 4:nnen komppanian pääosalle ja 2 konekiväärille käskyn tykistön tulen tukemana ryhtyä taisteluun talojen suojassa piileviä punaisia vastaan. Tykit tekivät erinomaisesti tehtävänsä, ammukset putoilivat keskelle vihollisen joukkoja.

Hetken kuluttua 4:nnen komppanian kohdalla bolshevikien tuli heikkeni ja lakkasi pian kokonaan. Pohjan Pojat ryhtyivät etenemään, ensin varovaisesti, mutta sitten rohkeammin. Vihollisen puolelta ei kuulunut laukaustakaan. Sitten äkkiä — ketjun päästyä ver-

Petserin taisteluhaus.
13–24.3.19
Asemat 19.3.19.
" 24.3.19.
Viirol asemat 18–24.3.
Petruse
Tuna
Talva
Mauri
Lauri
Wirka
Zepsi
Kurre
Plussa
Meksi
Vastselinna
Tallikese
Jedaš
Kirkonkylä
Rudikova
Kalatscheva
Mjedova
Kuvshinova
Kuznetsova
Vakasar
Bisleva
Schirkova
Woronina
Kirovo
Valujeva
Vastschina
Kranzova
Schamilova
Russki Bor
Panikovitschi
Mihalkina
Erkki Hannula

Kartta n:o 8.

rattain lähelle — luotituisku ryöpsähti heitä vastaan. Vastustaja ei ollut vielä vetäytynyt takaisin. Taistelu jatkui.

6:s komppania, joka oli 2 konekivääriin kera lähetetty oikealle tekemään kiertoliikettä, suoritti tehtävänsä hyvin ja kävi yllättäen vihollisen kimppuun. Punaiset jättivät silloin, klo 11,30 ap., asemansa ja vetäytyivät Pohjan Poikain seuratessa kintereillä Vastseliinan kartanoon. Siellä he puolustautuivat vielä kahdelta puolen ryntääviä Pohjan Poikia vastaan varsin sitkeästi, kunnes klo 2 ip. kääntyivät pakoon kärsien suuria tappioita.

4:s komppania lähetettiin puhdistamaan lähi metsiä. 6:s komppania taas ryhtyi ajamaan takaa vihollista saapuen aina Meksin lähistölle. Mutta vastustaja ei ollut vielä luopunut taistelusta. Se veti tappiolle joutuneen Tarton kommunistirykmentin takaisin, mutta lähetti tuleen Viljandin kommunistirykmentin 1 panssariauton tukemana.

6:nnen komppanian oli kiireesti peräydyttävä menettäen tällöin vihollisen käsiin joutuneina 2 sotilasta, joiden ruumiit seuraavana päivänä löydettiin kentältä.

Bolshevikit kävivät rohkeasti Pohjan Poikia vastaan, jotka olivat luulleet taistelun jo tauonneen. Ensimmäisenä hyökkäsi suuri panssariauto ja sen takana punaisten 400—500-miehinen ketju. Syntyi sekasorto, jossa 6 Pohjan Poikaa loukkautui. Komppaniat peräytyivät epäjärjestyksessä asemiltaan. Vain 1 tykki ja 1 konekivääri jäivät paikoilleen avaten kiivaan tulen lähenevää panssariautoa vastaan, joka tunkeutui jo aivan likelle. Tilanne oli kriitillinen. Vihollisketjukin ehti yhä lähemmäksi. Mutta paikoillaan pysyneet tykki ja konekivääri pelastivat tilanteen. Panssariauto joutui niiden ristituleen. Kuljettaja haavoittui. Hän yritti kääntyä takaisin, mutta ajoikin ojaan, johon auto jäi pääsemättä

Panssariauto »Pohjan Poika».

enää paikoiltaan. Sittenkuin kauhua herättänyt panssariauto täten oli tehty vaarattomaksi, saatiin Pohjan Poikain rivit jälleen järjestetyiksi, jolloin punaisten ketjun täytyi vetäytyä takaisin. Pitkin päivää ja yötä vihollinen pommitti panssariautoa koettaen tuhota sitä, mutta onnistumatta. Se jäi Pohjan Poikain saaliiksi.

Yön turvissa suomalaiset lähenivät autoa ja koettivat saada sitä ojasta, mutta turhaan. Sen luo asetettiin pikakiväärillä varustettu vartiosto ja kaadettiin puita esteeksi vihollisen puolelle, jotta punaiset eivät missään tapauksessa saisi sitä viedyksi pois. Seuraavana päivänä auto saatiin hevosten avulla nostetuksi. Se oli sangen hyvässä kunnossa, varustettu yhdellä pikatykillä ja kahdella konekiväärillä. Se lähetettiin Tallinnaan korjattavaksi ja uudistettavaksi. Pohjan Poikain hihamerkillä varustettuna ja nimenään »Pohjan Poika» se sitten herätti huomiota Tallinnassa ja Valkissa. Myöhemmin se luovutettiin virolaisille muiden aseiden kera ja joutui sittemmin uudelleen bolshevikien käsiin.

Vihollisen tappiot olivat taistelun kuluessa suuret, mutta Pohjan Pojatkaan eivät päässeet siitä vaurioitta. 4:s komppania menetti 1 kaatuneen, sotilas *Anders Sihvon*, 4 haavoittunutta ja 1 loukkautuneen sotilaan, 5:s komppania 1 kaatuneen, sotilas *Otto Kauppisen*, 2 haavoittunutta upseeria, jääkärivänrikki *Einar Hällin* ja joukkueenjohtajan, vääpeli *Yrjö Railion*, joista viimemainittu myöhemmin kuoli haavoihinsa, 5 haavoittunutta ja 5 loukkautunutta sotilasta, 6:s komppania 2 kaatunutta, sotilaat *Arvi Pesosen* ja *Juho Vesan*, ja 3 haavoittunutta sotilasta, sekä 2:nen K.K.K. 1 kaatuneen, sotilas *Ernst Nybergin*, ja 3 haavoittunutta sotilasta.

Pohjan Pojat majoittuivat valloittamaansa kartanoon. 5:s komppania varmisti alueen Illingen—Meksi ja 4:s Meksi—Plessi, jonka 2:sen virolaisen rykmentin 1:nen pataljoona oli vallannut samana päivänä. Tykistö majoittui Plessiin, josta käsin 2:nen patteri ampui Megosinan kylän palamaan.

Jääkärimajuri *Snellman* sai Vastseliinassa eversti *Kubbolta* brigadin operatsionikäskyn, jossa Pohjan Poikain tehtäväksi määrättiin vallata Isborsk virolaisten joukkojen ottaessa haltuunsa Petserin. Siten saataisiin lyhyt ja helposti puolustettavissa oleva rintama Peipusjärven ja eteläisten suurten rämeiden välille.

Pohjan Pojat ryhtyivät seuraavana aamuna, 15. 3., jälleen etenemään klo 8,30. 6:s komppania 3 konekiväärin kera lähti liikkeelle Vastseliinan eteläpuolisten metsämaiden kautta Meksin kylää koh-

den, kun taas 4:s komppania 2 konekiväärin kera eteni Vastseliinan itäpuolella olevia korkeita harjanteita Kuvshinovan kylään päin. 5:s komppania jäi reserviin kartanoon.

Komppaniat suorittivat tehtävänsä hyvin. Huolimatta vihollisen luotituiskusta kumpikin eteni omalla suunnallaan varmasti. Sekä Pohjan Poikain että vihollisen tykit ottivat osaa päivän otteluihin. 4:s komppania valtasi lyhyillä taisteluilla Kuvshinovan, Mjerovan, Sulpikovan, Vakasarin ja Kislovan kylät. Komppania yöpyi Vakasariin asettaen kenttävartion Kislovaan. 6:s komppania valtasi samanaikaisesti Meksin, Megosinan, Kulnitsovan ja Solovjevan kylät ja yöpyi sitten Meksiin pitäen kenttävartion Solovjevassa.

2:nen patteri siirrettiin taistelujen jälkeen Plessistä Kulnitsovaan, josta se avasi tarkan tykkitulen Voronkinan kylää kohden.

Päivän taisteluissa menetti 4:s komppania 1 kaatuneen, sotilas *Antti Jauhiaisen*, ja 1 haavoittuneen upseerin, komppanianpäällikön, kapteeni *Pekkasen*, joka tällöin luovutti päällikkyyden vänrikki *Luostariselle*. 6:nnesta komppaniasta haavoittui 3 sotilasta ja 2:sesta K.K.K:sta 1 upseeri, joukkueenjohtaja *Lauri Selänne*.

Patteriston taistelukertomus tältä ajalta mainitsee:

›Yliloikkarien kertomusten mukaan oli vihollisia ollut kaksi rykmenttiä, jotka epäjärjestyksessä olivat poistuneet rintamalta, ja tilalle oli tullut yksi venäläinen Jaroslavin rykmentti. Vihollinen oli kärsinyt suurta mieshukkaa, eikä ollut halukas enempää taistelemaan.‹

Viimemainittu toivo osoittautui kuitenkin vääräksi. Pohjan Poikain vastassa olevat joukot kyllä menettivät usein taisteluhalunsa, mikä ilmeni m. m. »yliloikkarien» tulvassa. Punaiset karkurit, jotka säännöllisesti tulivat hyvin kohdelluiksi ja jätettiin virolaisten haltuun, kertoivat, että pakko-ottojen kautta puna-armeijaan joutuneita sotilaita karkaisi valkoisten puolelle paljon lukuisammin kaikista kommunistien uhkauksista huolimatta, ellei niin suuresti pelättäisi Pohjan Poikia. Mutta vihollisella oli varaa siirtää väsyneet ja epäluotettaviksi osoittautuneet joukot lepäämään ja tuoda vereksiä rykmenttejä tilalle, joten bolshevikien taisteluvoima pysyi aina suunnilleen samana.

2:sen virolaisen rykmentin rintamakaistalla Vastseliinasta koilliseen oli näinä päivinä lähellä viimemainittua kartanoa taisteluja, kauempana vain tiedustelutoimintaa. 15 p:n iltaan mennessä sen 1:sen pataljoonan oli onnistunut vallata linja Plessi—Kalnatsheva

—Pieni Rudikova—Suuri Rudikova—Vlaskova—Burmiakina—Kasikova—Dubrovka.

Mutta Pohjan Poikain oikealla puolen tilanne ei ollut suinkaan rauhoittava. Vihollinen liikehti Telvan ja Petrusen suunnalla uhaten siten riistää kaikki idempänä saavutettujen voittojen hedelmät. Jääkärimajuri *Snellman* ryhtyi senvuoksi toimenpiteihin, jotta Pohjan Poikain 1:nen pataljoona saataisiin rintamalle puhdistamaan seutuja Telvan ja Petrusen suunnalla. Vasta senjälkeen voitaisiin 2:sella pataljoonalla jatkaa etenemistä Isborskia kohden.

Seuraavana päivänä, 16. 3., oli Pohjan Pojilla vain patrullikahakoita ja tulenvaihtoa vihollisen tykistön kanssa. Vänrikki *Luostarinen* kertoo tästä päivästä:

»Aamulla klo 6 vapaaehtoisia tiedustelijoita on lähtenyt Voronkinaan. He palaavat pian ilmoittaen, että kylä on tyhjä vihollisesta. Yksi ryhmä lähtee klo 9 tienoissa oikealta kaartaen mainittuun kylään tykki- ja konekivääritulen suojaamana. Tällä välin vihollinen on kuitenkin palannut asemiinsa huomattuaan, ettei sitä ajeta takaa, ja pitkin aukeaa peltoa etenevä patrulli saa vastaansa kiivaan luotituiskun, jolloin sotilas *Artur Säteri* kaatuu ja haavoittuu 2 sotilasta.

Asemiemme taakse sijoitettu jaos tykistöä ampuu 10 laukausta Voonkinaan, jossa heti taloja syttyy palamaan. Vihollinen alkaa viipymättä tykistöllään vastata tuleen, ja pommitusta kestää sitten aina klo 5 ip. Punaiset ampuvat kahdella patterilla, joista toinen raskas. Granaatteja tulee. Shrapnelleja räiskyy. Jokin granaatti räjähtää erään navetan kohdalla, pirstoo katon ja haavoittaa surkeasti talon tytärtä. Toinen putoaa toiseen rakennukseen. Ilmassa ulvoo. Tykkitulen ohella konekiväärit tatattavat kenttävartijoitamme vastaan.

Aion hyökätä, huomaan näet, että pojat käyvät hermostuneiksi asemillaan ollessaan. Mutta ilmoitettuani tuumastani pataljoonankomentajalle tulee kielto. Ei auta muu kuin odottaa vain. Tuli kiihtyy yhä. Taloissa ei voi oleskella. Miehistö käy yhä levottomammaksi odottaen ryntäystä vihollisen puolelta. Lohdutan heitä ilmoittaen, että huomenna hyökätään. Tuli taukoaa vihdoin illalla. Pojat pääsevät silloin tupiinsa levolle.

Asetan tarkat etuvartiot, odotan näet hyökkäystä. Käyn niitä yöllä tarkastamassa. Kaikki on hiljaista. Pakkasyössä kuuluu vain susien ulvontaa kauempaa. Syvä hiljaisuus on muuten rikkomattoman juhlallinen.

Puhuttelen vartiosotilasta kysyen, onko hänen kylmä. Hän valittaa hiukan jalkojaan paleltavan, kun kenkä on niin pieni, ettei sukkaa sopinut jalkaan. Ajatelkaahan: *hiukan* paleltaa — pakkasyössä — ei sukkia. Kunniaa sinulle, reilu Perä-Pohjolan poika!»

Seuraavana aamuna, 17. 3., vihollinen ryhtyi hyökkäämään Voronkinan ja Shirkovan suunnalta 4:ttä komppaniaa vastaan. Jo klo 6 ap. kenttävartio ilmoitti punaisten liikkeelle lähdöstä. 4:s komppania hälyytettiin ja riensi kenttävartion luo, jossa olivat erittäin hyvät puolustusasemat suuren aukean laidassa suojassa vihollisen tulelta.

Klo 8 ap. bolshevikien jalkaväki alkoi lähetä. 3-kertaisessa ketjussa vereksen 7:nnen Jaroslavin rykmentin 1:nen ja 2:nen pataljoona ryhtyivät hyökkäämään yli suuren aukeaman, kokonaan Pohjan Poikain tulen alaisina. Vihollisen tykistö oli myös toiminnassa, mutta kun punaiset luulivat Pohjan Poikain olevan taempana kohoavalla harjulla metsän reunassa, putoilivat ammukset pitkän aikaa verrattain kauaksi Pohjan Poikain taakse vahingoittamatta ketään.

Suomalaisten tarkka kiväärituli harvensi tasaisesti punaisten taajoja rivejä, ja läheisen ladon vinniltä konekiväärit tatattivat tehden hirveätä jälkeä aukeamalla. Mutta yhä vihollinen kuolemaa halveksien eteni pitkin peltoja. Se sai oikealle siivelle hinatuksi pari konekivääriä vain n. 400 m. päähän suomalaisista. Mutta niihin suunnattu tuli pakotti ne pian vaikenemaan.

Alkoi sataa lunta suojaten vihollista. Lisäksi punaisten tykkien ammukset räjähtelivät nyt lähempänä Pohjan Poikia, sytyttivätpä erään rakennuksen tuleen aivan ketjun takana. Mutta vapaaehtoiset pysyivät rauhallisina asemissaan pitäen yllä kiivasta tulta vihollista vastaan.

Jääkärikapteeni *Salminen*, jolle tilanteesta oli ilmoitettu, lähetti 4:nnen komppanian avuksi 1 joukkueen 5:nnestä komppaniasta jääkärivänrikki *Dahlmanin* johdolla. Pohjan Poikain tykistökin yhtyi leikkiin. Kun lisäksi jonkin ajan kuluttua tähtäämistä haittaava lumisade lakkasi, täytyi vihollisen väistyä. Se alkoi sekasorrossa paeta Pohjan Poikain tulen tehdessä puhdasta jälkeä. Punaisia kaatui suuriin läjiin. 5 tuntia kestänyt kiivas taistelu oli lopussa. Vihollisen vastahyökkäys oli lyöty suurin tappioin takaisin. Sotasaaliina jäi Pohjan Poikain käsiin »Colt» konekivääri, joukko kivääreiä y. m.

Myöhemmin samana päivänä osa 6:tta komppaniaa miehitti pohjoislaidan Ruskij Borin kylästä.

Pohjan Poikain tappiot olivat päivän taisteluihin nähden pienet. 4:s komppania menetti 3 sotilasta haavoittuneina, 5:s komppania niinikään 3 sotilasta haavoittuneina, joista yksi, *Alexander Lindström*, kuoli myöhemmin haavoihinsa, ja 6:s komppania 1 kaatuneen, sotilas *Yrjö Nikkilän*.

Pohjan Poikain 1:nen pataljoona oli tällä välin saanut käskyn lähteä rintamalle.

Rykmentin väliaikainen komentaja, kapteeni *Rihtniemi* sai 17 p:nä seuraavan sähkösanoman:

»Pohjan Poikain Rykmentin Komentajalle.

Antakaa viipymättä määräys, että Valkissa oleva pataljoona lähetetään tänään Võruun. Juna, joka vie pataljoonan, lähtee Valkista tänään klo 6 ip. Võruun tultua brigadin päällikkö, Eversti *Kubbo* antaa heti määräyksiä.

Eteläisen rintaman päällikkö
Puskar.»

Jääkärikapteeni *Hannula* antoi senjälkeen pataljoonalleen käskyn ryhtyä viipymättä lastaamaan. Jääkärimajuri *Snellmanilta* saapui puhelimitse määräys, että pataljoonan oli tultava suoraan Vastseliinan kartanoon.

Jääkärikapteeni *Hannula* kirjoittaa 1:sen pataljoonan matkasta rintamalle:

»Kun komppanioiden piti lähteä rautatienasemalle, kieltäytyi osa 2:sen komppanian miehistöä selittäen, että he eivät lähde enää hyökkäämään Viron ulkopuolelle, mutta ovat kyllä valmiit puolustamaan Valkia. Päätöksestään ei heitä saatu millään luopumaan, vaikka heille selitettiin, ettei ollut kysymys »hyökkäämisestä Viron rajojen ulkopuolelle», vaan päinvastoin vihollisen karkoittamisesta Viron alueelta, jonne se taas oli tunkeutunut. Heidät täytyi jättää Valkiin. Suurempi osa komppaniaa sekä muut komppaniat kokonaisuudessaan lähtivät vastaan sanomatta.

Lomien y. m. poistojen kautta oli pataljoonan taisteluvahvuus supistunut perin vähäiseksi. Kaikkien komppanioiden miesluku oli alle sadan. 1:nen komppania oli suurin, mutta senkään taisteluvahvuus ei noussut sataan.

Juna ei ollut määräaikana valmis, jonka vuoksi päästiin lähtemään vasta myöhään illalla. Vöruun saavuttuamme pääsin rautatienasemalta puhelimitse yhteyteen jääkärimajuri *Snellmanin* kanssa. Hän ilmoitti, että pataljoonan oli purettava Vastseliinan asemalla, jossa hevoset ja reet olivat vastassa pataljoonan kuljettamista varten Vastseliinan kartanoon.

Pataljoona ei kuitenkaan päässyt heti jatkamaan matkaansa, sillä ensin oli irroitettava junan keskeen kytketty eversti *Kubbon* esikuntavaunu, eikä everstin adjutantti suostunut siihen, että se ajan voittamiseksi seuraisi mukana Vastseliinan asemalle ja palautettaisiin sieltä takaisin. Vaunun irroittamiseen meni toista tuntia. Senjälkeen eversti *Kubbon* adjutantti ilmoitti, että everstin määräyksestä yksi komppanioistamme oli lähetettävä Vana-Nursin kartanoon. Punaiset olivat näet valloittaneet Raugen ja liikehtivät sieltä käsin uhaten rautatietä. Kun vähän senjälkeen sain asiaa koskevan kirjallisen määräyksen eversti *Kubbolta*, olin pakotettu antamaan 2:selle komppanialle käskyn purkaa ja marssia Vana-Nursin kartanoon. Tein sen sangen vastenmielisesti, koska taisteluvahvuudeltaan muutenkin kutistuneen pataljoonan hajoittaminen tuntui arveluttavalta, kun otti huomioon, että Vastseliinan suunnalla tarvittiin kiireesti ja kipeästi vahvistusta. Sitäpaitsi oli mielestäni varsin joutavaa, että toistatuhatta miestä käsittävän virolaisen joukon, joka — kuten eversti *Kubbon* adjutantti minulle ilmoitti — piti Vana-Nursin kartanoa miehitettynä, sanottiin välttämättä tarvitsevan muutamaa kymmentä suomalaista tuekseen. — Kun 2:nen komppania oli purkanut, pääsi pataljoona vihdoin aamun valjetessa jatkamaan matkaansa.

Kun kaikkien näiden viivytysten jälkeen vihdoin päästiin matkaa jatkamaan, oli aamu jo valjennut. Vastseliinan asemalla oli vastassa kyytiin kutsuttuja ympäristön talonpoikia hevosineen ja rekineen, joilla pataljoona ajoi kartanoon.»

Jääkärimajuri *Snellman* julkaisi 18 p:n aamuna operatsionikäskynsä N:o 1. Eri osastot saivat siinä seuraavat tehtävät siksi päiväksi:

1:sen pataljoonan tuli majoittua Vastseliinaan ja varmistaa linja Telva—Zepsi—Vitka ja tiedustella sen ylitse etelään ja kaakkoon.

2:sen pataljoonan oli valloitettava Ruskij Bor ja Voronkina ja tungettava virolaisten kera yhdessä vihollinen yli linjan Valujeva—Kranzova.

1:sen patterin oli siirryttävä Vastseliinan karjataloon 1:sen pataljoonan käytettäväksi, ja 2:sen patterin tuli kouluttaa miehistöään uusien tykkien käyttöön.

Operatsionikäskyn määräyksiä ei kuitenkaan saatu sinä päivänä täytetyiksi.

5:s komppania miehitti kyllä osan Ruskij Borin kylää ja teki sieltä hyökkäyksen Voronkinaa vastaan, mutta kohdattuaan lujaa vastarintaa vetäytyi takaisin. Muiden 2:sen pataljoonan komppanioiden alueella oli vain tiedustelutoimintaa ja tykistötaisteluja. Pataljoonan tappiot päivän kuluessa olivat: 4:s komppania: 1 haavoittunut sotilas.

Myöskään 1:sellä pataljoonalla ei tänä päivänä ollut menestystä. Jääkärimajuri *Snellmanin* käskystä täytyi 3:nnen komppanian majoittua Vastseliinan kartanon lähistölle ja jäädä varmistamaan sitä.

Vastseliinan vanhan linnan rauniot.

Se lähetti 1:sen joukkueensa Illingeniin kenttävartioon. Ryhmän vahvuinen patrulli eteni sieltä vääpeli *Emanuel Laineen* johdolla, valtasi lyhyellä taistelulla Vatzan ja puhdisti Vatzan ja Vitkan kylien väliset talot vihollisesta, mutta vetäytyi senjälkeen takaisin. Kun 2:nen komppania oli edelleen Vana-Nursissa, ei jääkärikapteeni *Hannulan* käytettäväksi jäänyt 1:sen patterin lisäksi muuta kuin 1:nen komppania ja 2:nen joukkue 1:sestä K. K. K:sta pataljoonalle annetun tehtävän täyttämistä varten.

1:nen komppania majoittui toistaiseksi n. kilometrin päähän Vast-

seliinan kartanosta etelään ja lähetti kenttävartion Illingeniin. Pataljoonan esikunta ja kuormasto asettuivat tien varrella n. kilometrin päässä kartanosta olevaan majataloon, lähelle vanhan, kalparitarien aikoinaan rakentaman Vastseliinan linnan juhlallisia raunioita. Tämä linna oli aikoinaan Kaakkois-Viron lukko. Sen 80-miehinen varusväki *Jürgen von Üxküllin* johdolla oli ainoa, joka alussa rohkeni tehdä vastarintaa *Iivana IV Julman* joukoille, kun ne v. 1558 hyökkäsivät rappeutuneen ritarivaltakunnan kimppuun. Kun se vihdoin 6 viikon piirityksen jälkeen oli pakotettu antautumaan viholliselle, joutui se hävitetyksi

Klo 2 ip. 1 joukkue 3:nnesta komppaniasta vapautti 1:sen komppanian kenttävartion Illingenissä ja asettui sinne yhdessä 30 virolaisen suojeluskuntalaisen kera. Senjälkeen 1:nen komppania kokoutui Illingeniin ja lähti vänrikki *Riikosen* ja varavääpeli *Eero Raholan* johtaman konekivääri joukkueen ja vääpeli *Paavo Koskisen* päällikkyyden alaisen patterin kera jääkärikapteeni *Hannulan* yhteisellä johdolla etenemään päämääränä Telvan kylä, jonka tiedettiin olevan vihollisen miehittämän. Konekivääri kärryjen oli vaikeaa päästä eteenpäin. Sotilaat saivat usein Vastseliinan ja Pytseppan välillä kantaa raskaita konekivääre jä pitkät matkat olkapäillään. Vihdoin saatiin kärryjen tilalle rekiä, jolloin eteneminen saattoi tapahtua vaivattomammin.

Osasto marssi suorinta tietä Pytseppaa kohden ja joutui sen luona lyhyeen laukaustenvaihtoon vihollisen patrullin kanssa, joka pakeni. Jääkärikapteeni *Hannula* taas ratsasti Jedaksen kautta, josta hän sai mukaansa 3 virolaista oppaiksi.

Ilta alkoi jo hämärtää, kun osasto vänrikki *Havaan* johtaman 10-miehisen kärjen kera, jota virolaiset oppaat seurasivat, ryhtyi etenemään Pytseppasta edelleen Telvaa kohden. Tunan talon asukkaat kertoivat Pohjan Poikain marssiessa siitä ohitse, että puolisen tuntia aikaisemmin siellä majaillut 50-miehinen vihollisen etuvartio oli vetäytynyt takaisin Telvaan. Tie, jota pitkin Pohjan Pojat kulkivat, oli erittäin huonoa, ja paikoitellen liika lumi vaikeutti vielä etenemistä. Kuormasto ampumatarpeineen jäi jälkeen.

Pohjan Pojat lähenivät Telvaa. Kärki kulki edellä, mutta eteni virheellisesti vain maantietä pitkin lähettämättä sivustapatrulleja.

Telvan kylän pohjoispuolella virtaa pieni puro. Tien länsipuolella kylän kohdalla kohoaa tien kanssa yhdensuuntainen harjanne.

Kärki virolaisten oppaiden kera kulki rauhassa puron ylitse ja saapui jo aivan kylän laitaan, n. 30 m. päähän ensimmäisistä rakennuksista. Oppaat pysähtyivät. Kärkimiehistö laskeutui kuin hiljaisesta sopimuksesta polvilleen. Kevyt konekivääri asetettiin maahan. Päävoima oli juuri noussut läheiselle törmälle ja valmistautui suljetussa järjestyksessä laskeutumaan alas tasangolle.

Silloin kuului yht'äkkiä hurja kiljahdus, kylän laidassa olevan rakennuksen luukku lennähti auki ja räiskyvä konekivääri suihku suuntautui läheneviä Pohjan Poikain joukkoja vastaan. Samalla erittäin kiivas tuli alkoi harjanteeltakin, n. 200 m. päästä suojattomia ryhmiä vastaan. Vihollinen oli tarkoituksellisesti laskenut kärjen asemiensa ohitse saadakseen koko Pohjan Poikain joukon tuhotuksi.

Päävoima vetäytyi nopeasti törmän taa. 1:nen komppania levittäytyi kiireesti ketjuun kummun ja pimeän suojaamana. Konekivääri kiidätettiin paikoilleen. Patterin urhea päällikkö, vääpeli *Koskinen* ajoi tykkinsä asemiin oikealle siivelle aivan tulilinjan tasalle. Pian ottelu oli täydessä käynnissä.

Taistelevien väliin jääneen kärkimiehistön tila oli mitä vaikein. Heti punaisten ryhdyttyä ampumaan miehet kierivät läheisen puron uomaan ja vastasivat tuleen. Virolaiset oppaat osoittautuivat sekä tällöin että koko ottelun kestäessä varsin pelottomiksi miehiksi ottaen urhoollisesti osaa taisteluun. Kärjen asema oli epätoivoinen. Se oli sekä Pohjan Poikain että bolshevikien tulen alainen. Turhaan kärkimiehet koettivat huutaa ja antaa merkkejä takana oleville tovereilleen. He saivat silloin määräyksen pyrkiä yksitellen takaisin pääjoukon yhteyteen.

Vänrikki *Mantereen* johtama 3:nnen komppanian kenttävartio Illingenissä valtasi samaan aikaan lyhyellä taistelulla jälleen Vatzan ja Vitkan ja siirtyi senjälkeen kokonaisuudessaan Vatzaan. Saatuaan tiedon tilanteesta Telvan suunnalla vänrikki *Mantere* lähetti 1:sen komppanian avuksi 1 kevyen konekivääri ja 1 sanitäärin, *Benjam Klemetin*, joka Telvan taistelussa kunnostautui erinomaisella tavalla.

Pohjan Pojat eivät pimeässä voineet määritellä vihollisen asemia. Tuli oli suunnattava arvion mukaan tarkaten punaisten kivääreistä ja konekivääreistä näkyviä tulenvälähdyksiä. Vihollinen sensijaan oli jo etukäteen voinut määrätä, mitä tietä Pohjan Pojat saapuisivat ja oli täysin selvillä välimatkoista. Bolshevikit olivat tuskin parinsadan metrin päässä suomalaisista; vä-

lillä oli aivan aukeaa. Oli tosin jo pimeää, mutta valkeaa lunta vastaan kuvastuvia hyökkääjiä olisi vihollisen ollut verrattain helppoa ampua, jos he olisivat uskaltautuneet aukealle. Suoraan rintamahyökkäykseen punaisten asemia vastaan ei niin ollen voitu ajatella ryhdyttävän. Jos sitä kuitenkin kaikesta huolimatta olisi yritetty, olisi se voinut päättyä onnettomasti, seuraavana päivänä kävi näet selville, että punaiset olivat varustaneet asemansa juoksuhaudoilla ja piikkilankaesteillä.

Pataljoonankomentaja päätti koettaa kiertoliikettä oikealta metsän kautta vihollisen sivustaan. Hän ei kuitenkaan ehtinyt ryhtyä mihinkään toimenpiteihin sen järjestämiseksi. Hän seisoi juuri jääkärivänrikki *Korhosen* kera erään kevyen konekiväärin luona, kun vihollinen suuntasi konekivääri suihkunsa sitä kohden. Kevyen konekiväärin miehistö haavoittui kokonaisuudessaan, myöskin jääkärivänrikki *Korhonen* haavoittui lievästi, ja heti senjälkeen luoti lävisti jääkärikapteeni *Hannulan* polven heittäen hänet kumoon. Hänen oli jätettävä taistelupaikka ja kiiruhdettava Vastseliinaan sidottavaksi.

Taistelua jatkui yhä. Punaiset hurrasivat vähän väliä, mutta se ei suinkaan peloittanut Pohjan Poikia. Paljon pahempaa oli se, että patruunat tekivät loppuaan, eikä uusia ollut saatavissa, kun ammuskuormat eivät olleet voineet seurata mukana. Konekivääritkin joutuivat juuri pahimpaan aikaan epäkuntoon. Jääkärivänrikki *Korhonen*, joka oli pysynyt paikoillaan, antoi silloin peräytymiskäskyn. Karvain mielin Pohjan Pojat vetäytyivät pois 3 tuntia kestäneestä, ratkaisematta jääneestä taistelusta ja lähtivät taivaltamaan takaisin Pytseppaa kohden.

Joukkueenjohtaja *Rahola* on pannut muistiin seuraavat pari taistelun kuluessa sattunutta episodia:

»Heti alussa yksi konekivääri hevosista karkaa ketjujen väliin ja jää sinne seisomaan korvat höröllään. Silloin muudan sotilaistani, *Edvard Husu*, juoksee alttiina omien miesten ja vihollisen kuulille ja tuo hevosen suojaan. Ihme, että mies ja hevonen säästyvät kuulilta. — —

Yhteen aikaan kuulen, että vasemmalla siivellä oleva *Kaarlo Ylipohjan* ja *Toivo Lensun* konekivääri lakkaa toimimasta. Juoksen katsomaan. Kivääriä ei näy missään. Jalkamiehet vastaavat kysymykseeni, että tuonne eteenpäin se meni. Kiellän heitä ampumasta ja juoksen sinnepäin. Jotakin häämöttää siellä pimeässä.

— *Ylipohja!*

— Täällä!

— Minne helvetissä sinä menet? Tule takaisin. Omat miehethän sinut sinne ampuvat.

— Ajattelin vain viedä kiväärini tuonne riihen nurkalle, näytti olevan hyvä paikka.

Mies ei tunnu välittävän siitä, että toisella nurkalla punikkien »kukko» tatattaa.»

Pohjan Poikain tappiot tässä ratkaisemattomassa taistelussa olivat melkoiset. Pataljoonankomentaja, jääkärikapteeni *Hannula* haavoittui pahasti. 1:nen komppania menetti kaatuneina 3 sotilasta, *Anselm Jokisen*, *Eino Jääskeläisen* ja *Erkki Niskasen*, ja haavoittuneina 1 upseerin, komppanianpäällikön, jääkärivänrikki *Korhosen*, 1 aliupseerin ja 3 sotilasta, 1:nen K.K.K. haavoittuneina 1 aliupseerin ja 4 sotilasta ja 3:s komppania haavoittuneena 1 sotilaan.

Sotilas S. kuvaa peräytymisretkeä seuraavasti:

»Saamme käskyn vetäytyä takaisin. Raskas konekivääri ja pari ryhmää jalkamiehiä jäävät jäljelle.

Alhaalla sovitellaan kaatuneita ja haavoittuneita pariin konekiväärirekeen, ja vereen tahrautuneen lumikentän halki ruumissaatto työntyy pimeään metsään. Ilma on muuttunut pyryiseksi. Raskaat lumihiutaleet paiskelevat toisiaan raivoisina — on myrsky ja yö.

Talossa metsän takana asukkaat valvovat. Vilusta väristen he seisovat odottamassa. Painamme päämme alas, eivätkä hekään tee yhtään kysymystä, mutta silmissä loistaa mykkä arkuus, kun ruumisreet sivuuttavat harmajat kylät hankien keskellä.»

Osasto yöpyi Pytseppaan. Aamulla, 19. 3., klo 8,30 Telvaa kohden liikkeelle lähetetty taisteluvahvuinen patrulli totesi kylän olevan vihollisesta vapaan. Punaiset olivat vetäytyneet sieltä enempää vastarintaa tekemättä kaksi tuntia aikaisemmin. Komppania ja patteri marssivat senjälkeen Telvaan jätettyään 1 joukkueen Pytseppaan. Telvaan oli sillä välin saapunut 70 vihollisen ratsumiestä, jotka Pohjan Poikain lähestyessä lähtivät kiireesti pakoon. Suomalaiset majoittuivat senjälkeen kylään saaden erinomaiset asemat, varmistivat eri suuntiin ja ryhtyivät vilkkaasti tiedustelemaan.

Melkein kaikkien Pohjan Poikain jalkineet, joiden huonosta laadusta jo ennen on ollut puhe, olivat riekaleina. Sotilaat saivat marssia peninkulmamääriä syvässä lumessa ja seisoa tuntikausia vartiossa

purevan pakkasen kynsissä melkein ilman minkäänlaista suojaa jaloissa. On helppoa ymmärtää, mitä tämä merkitsee joukkojen sotakelpoisuuteen nähden, etenkin, kun on kysymys melkein yhtämittaisesta marssimisesta, taistelemisesta ja vartiossa seisomisesta ilman lepoa. Yhä useampien Pohjan Poikain täytyi poistua riveistä jalat paleltuneina.

Ennenkuin 1:nen pataljoona lähti Valkista Vastseliinaan, antoi jääkärikapteeni *Hannula* pataljoonan talouspäällikölle määräyksen ostaa rykmentin laskuun vaikkapa siviilijalkineita mistä vain niitä oli saatavissa. Toimenpide peruutettiin kuitenkin, kun rykmentin intendentti ilmoitti, että uusia saappaita oli jo matkalla rykmenttiin, ja että niitä lähetettäisiin seuraavana päivänä rintamalle.

Saapaslähetys saapuikin 19 p:nä Vastseliinaan. Mutta ilo osoittautui pian ennenaikaiseksi. Lähemmin tarkastettaessa huomattiin lähetyksen sisältävän vain hirvittävän suuria ja raskaita n. s. »bolhevikisaappaita» (oikeastaan englantilaisia kaivostyömiessaappaita), jotka ovat kaikille Suomen armeijassa palvelleille sekä laadultaan että nimeltään hyvin tuttuja. Pohjan Pojat eivät niistä hyötyneet suuria. Vain aniharva pari oli käyttökelpoisia, muut oli nähtävästi lähetettykin vapaaehtoisille Viroon sitä varten, etteivät ne olleet kellekään Suomen armeijassa kelvanneet suunnattoman kokonsa vuoksi.

19 p. kului huomattavammitta taisteluitta. Kumpikaan puoli ei ryhtynyt suurempiin yrityksiin. Jääkärimajuri *Snellman* piti hyökkäyksen jatkamista Megosinasta suoraan Panikovitshiin mahdottomana ilman suurta mieshukkaa, jonka vuoksi siitä päätettiin luopua. Hän katsoi toistaiseksi olevan tärkeintä saada viertotie katkaistuksi ja vihollisen eri joukkojen yhteys sitä myöten estetyksi. Sen mukaisesti hän antoi käskynsä Pohjan Poikain eri osastoille vastaisesta taistelutoiminnasta.

Päivän kuluessa 75-miehinen vihollisjoukko hyökkäsi sivusta 3:nnen komppanian Vitkaan siirtynyttä kenttävartiota vastaan puolipäivän jälkeen, mutta lyötiin helposti takaisin. Vähän senjälkeen kenttävartio siirtyi käskystä takaisin Vatzaan ja kahakoi sitten iltaan asti punaisten patrullien kanssa.

Seudun reippaista ja pelottomista talonpojista kokoonpantu suojelusvartio joutui Petrusessa kosketuksiin vihollisen kanssa ja

pyysi tukea Pohjan Pojilta. 1:nen komppania lähetti sinne 1 ryhmän ja 1 raskaan konekiväärin.

Vana-Nursiin marssineelle 2:selle komppanialle lähetettiin jo aamulla 19 p:nä puhelimitse määräys saapua Vastseliinaan. Se lähti viipymättä liikkeelle maantietä pitkin. Matkalla tavattiin suuria pakolaislaumoja. Bolshevikit lähenivät tällä suunnalla rautatietä, jonka melkein ainoana turvana virolaiset panssarijunat olivat. Rautatie ja siten myös Pohjan Poikain yhteys Valkin kanssa oli uhattu. Kylien asukkaat pakenivat kauhuissaan pohjoiseenpäin karjoineen ja irtaimistoineen. Tiellä Vana-Nursista Vastseliinaan 2:nen komppania ei tavannut ainoatakaan virolaista joukkoosastoa. Komppania saapui Vastseliinaan klo 9 ip. ja majoittui kartanoon.

1:nenkin komppania sai käskyn palata viipymättä Vastseliinaan seuraavan päivän tehtäviä varten.

2:sen pataljoonan kohdalla oli vain patrullikahakoita ja tykkitulta. 4:s komppania menetti tällöin 4 sotilasta haavoittuneina.

1:sen pataljoonan päällystössä tapahtui huomattavia muutoksia. Jääkärikapteeni *Hannulan* täytyi lääkärin määräyksestä lähteä rintamalta, ja hän luovutti pataljoonan komennon 2:sen komppanian päällikölle, jääkäriluutnantti *Koivistolle*. Jääkärivänrikki *Korhosen* oli myös jätettävä rintama vaikean sisäisen vatsahaavan takia. 1:sen komppanian päällikkyyden vastaanotti vänrikki *Havas* ja 2:sen komppanian jääkärivänrikki *Alex Frohne*, joka oli tullut rykmentin palvelukseen vähän ennen Petserin rintamalle lähtöä.

Jääkärikapteeni *Hannula* matkusti junalla Valkiin ja sieltä edelleen hoidettavaksi Tarton sairaalassa. Matkalla hän sai kuulla, että vihollinen oli edellisenä päivänä jo onnistunut tunkeutumaan aina rautatielle saakka Võrun ja Valkin välillä, mutta panssarijuna oli saanut sen jälleen karkoitetuksi.

Täydellinen pakokauhu vallitsi samaan aikaan Valkissa. Bolshevikit olivat aivan kaupungin lähistöllä, olipa punaisten patrulli käynyt jo Valk II rautatienasemallakin ja surmannut virolaisen vartioston. Pohjan Poikain rykmentin rahasto oli siirretty Tarttoon. Rykmentin esikunnan ja talousosaston henkilökunta oli kerännyt tavaransa rautatienasemalle. 1:sen pataljoonan esikuntakalusto oli lastattu rekiin, koska pelättiin, ettei junilla enää päästäisi kaupungista. Siviiliväestö oli epätoivon vallassa. Pohjan Poikain koko taistelutoiminnan tulokset olivat hiuskarvan varassa.

Vihollinen oli aloittanut voimakkaan hyökkäyksen kaupunkia vastaan sekä Wolmarin että Marienburgin radan suunnalta. Väsyneet virolaiset joukot eivät jaksaneet pitää puoliaan. Reservejä ei ollut. Vast'ikään rintamalle tuodut apujoukot osoittautuivat taisteluun kykenemättömiksi. Wolmarin suunnalla bolshevikien eteneminen oli toki saatu jotenkuten pysähdytetyksi, mutta sitä suurempi oli vaara Koikylän suunnalla. Koikylän kartano oli jo punaisten vallassa.

Kapteeni *Rihtniemi* ja jääkärikapteeni *Påhlsson* keräsivät vaaran ollessa uhkaavin pienen joukon Pohjan Poikia, enimmäkseen Valkiin jääneen 3:nnen patterin sotilaita, ja lähettivät sen 50 miehen vahvuisena ja 5 konekiväärillä varustettuna maaliskuun 20 p:n iltana panssarijunalla Koikylää kohden. Joukko ryhtyi taisteluun punaisia vastaan, joiden eteneminen pysähdytettiin. Panssarijuna joutui kuitenkin suureen vaaraan, kun punaisten onnistui särkeä rata sen takaa, koettivatpa vielä estää sen korjaamisenkin. Pohjan Pojat syöksyivät silloin ulos junasta ja karkoittivat vihollisen lyhyen, mutta tuiman ottelun jälkeen. Rata saatiin uudelleen kuntoon. Pohjan Pojat olivat senjälkeen vielä parina päivänä etuvartiopalveluksessa. Punaisten rynnäkkö Valkia vastaan tälläkin suunnalla torjuttiin, ja heidän täytyi vetäytyä kauemmaksi. Näissä kahakoissa vapaaehtoiset menettivät 1 kaatuneen sotilaan, *Väinö Jaakkolan*, ja 2 haavoittunutta sotilasta, kaikki 3:nnesta patterista.

Lähipäivinä virolaisten onnistui saada rintama jälleen kokonaisuudessaan suljetuksi ja Valkin asema lujitetuksi. — Suurin ansio kaupungin pelastamisesta kuuluu urhoollisille virolaisille panssarijunien miehistöille. Pohjan Poikain pienen joukon osanoton merkitys lopputulokseen sinänsä ei voinut olla suuri. Sen huomattavin ansio oli nähdäksemme se, että harvalukuiset virolaiset saivat uutta taisteluintoa kuultuaan, että

Punaisten särkemää rataa korjataan Koikylän luona.

suomalaisia oli mukana. Tällä kertaa, jos milloinkaan, voidaan puhua Pohjan Poikain nimen varjon merkityksestä taistelujen kulkuun.

Tällä välin taistelut Petserin rintamalla olivat jatkuneet yhä kiivaampina.

20 p:nä 1:sen pataljoonan 1:nen ja 2:nen komppania + $^2/_3$ 1:sestä K.K.K:sta ja 1:nen patteri kokoutuivat Vastseliinaan ja lähtivät marssimaan 2:nen komppania etumaisena kohti Ruskij Boria, joka oli määrätty nyt kokonaan valloitettavaksi. 3:s komppania + $^1/_3$ 1:sestä K.K.K:sta oli saanut käskyn jäädä edelleen Vastseliinaan suojaamaan siellä olevaa rykmentin komentopaikkaa.

Saavuttuaan 5:nnen komppanian etuvartion luo, lähelle Ruskij Borin kylää, 1:nen pataljoona levähti hiukan. 2:nen komppania sai käskyn kulkea konekivääreineen suoraan kylää kohden ja vallata sen. 1:sen komppanian tuli konekivääreineen tehdä kiertoliike vasemmalta metsien kautta ja hyökätä vihollisen kimppuun sivulta ja takaa. Patterin piti tukea komppanioiden etenemistä.

2:nen komppania lähti liikkeelle klo 9 ap. Vänrikki *Miettisen* johtama, ryhmänvahvuinen kärki levittäytyi ketjuun. 2 raskasta konekivääriä sijoitettiin keskelle, »Madsen» pikakivääri oikealle ja »Lewis» konekivääri vasemmalle sivustalle. Komppania seurasi n. 200 m. päässä. 1:nen komppania alkoi vähän myöhemmin edetä omaan suuntaansa.

2:sen komppanian kärki pääsi n. puolentoistasadan metrin päähän Ruskij Borin kylän laidasta, ennenkuin se joutui laukaustenvaihtoon punaisten kanssa. Tunnin kuluttua vihollinen vetäytyi syvemmälle kylään. 2:nen komppania eteni silloin ketjussa kylän laitaan vastarintaa kohtaamatta, mutta sitten alkoi hurja kamppailu kylän omistamisesta. Taistelua kesti 2 tuntia. Vasta sitten vihollinen, jonka vahvuuden sittemmin kuultiin olleen 150 miestä ja 2 konekivääriä, luopui Ruskij Borista. Se alkoi paeta. Mutta samalla 1:nen komppania syöksyi sen kimppuun sivusta, ajoi sen hajalle ja jatkoi innokkaasti takaa-ajoa, kukkulalta kukkulalle. Komppanian haltuun jäivät Mostokin, Veselkinan, Djatlevan ja Prjadlevan kylät.

2:nen komppania majoittui taistelun tauottua Mostokin kylään jättäen suuren kuormaston Ruskij Boriin ja varmisti tienoon lounaiseen ja länteen. 1:nen komppania asettui Veselkinaan, varmisti kaakkoon ja etelään ja lähetti kenttävartion Prjadlevaan.

Vartijoiden leväperäisyyden vuoksi suurehko vihollisjoukko pääsi seuraavana yönä Djatlevaan, josta se 21 p:nä klo 4 aamulla teki äkillisen hyökkäyksen 1:sen komppanian asemia vastaan.

Veselkinan kylä sijaitsee mäkien keskellä kuin padan pohjassa. N. 400 m. päässä kylästä olevalle, tienoota laajalti hallitsevalle kukkulalle sijoitettu parivartio huomasi vihollisen vasta sitten, kun se oli jo päässyt aivan lähelle. Toinen vartijoista riensi kiireen kaupalla hälyyttämään komppaniaa, joka pian oli jalkeilla ja järjestäytynyt taisteluun. Mutta ennenkuin se vielä ehti lähteä edes liikkeelle, saapui toinenkin vartijoista hätäytyneenä kylään. Vihollinen oli jo ennättänyt kukkulalle, ja vartion konekivääri oli jäänyt sen käsiin.

Varavääpeli *Hietakangas* sai määräyksen joukkoineen vallata tärkeän kukkulan takaisin hinnalla millä hyvänsä. Hurraten miehet syöksyivät ylös rinnettä välittämättä vihollisen luotituiskusta. Punaisten täytyi peräytyä. Mutta varavääpeli *Hietakangas* ei tyytynyt vain karkoittamaan vastustajaa kukkulalta, vaan ryhtyi ajamaan sitä kiivaasti takaa. Tällöin hän puhdisti vihollisista Bogomolovan ja Molginan kylät.

1:nen komppania asettui senjälkeen Djatlevaan ja lähetti kenttävartion Bogomolovaan sekä aliupseerivartion Molginaan. 2:nen komppania siirtyi Prjadlevaan ja miehitti kenttävartioilla Nankinan ja Rogosinan.

Koko sen päivän, 21. 3., kesti pataljoonan kohdalla yhtämittaisia kahakoita vihollisen kanssa. Pataljoona sijoittautui päivän kuluessa uudelleen. 3:s komppania saapui Vastseliinasta ja vaihtoi klo 6 ip. 2:sen komppanian, joka marssi rykmentin komentopaikkaa suojaamaan. Kenttävartiot asetettiin. Niiden lisäksi 2:nen komppania lähetti virolaisten pyynnöstä 1 kevyen konekiväärin miehistöineen Petruseen, jossa se otti osaa kahakkoihin punaisia vastaan. Pataljoonan käytettäväksi muodostettiin 2:sen patterin vanhoista tykeistä n. s. 3:s patteri, joka asettui pataljoonan yhteyteen.

Pataljoonan tappiot olivat näiden taistelujen aikana seuraavat: Pataljoonan v. t. komentaja, jääkäriluutnantti *Koivisto* haavoittui, mutta saattoi kuitenkin pysyä paikallaan. 1:nen komppania menetti 1 kaatuneen, sotilas *Väinö Niinisaaren*, 1 haavoittuneen aliupseerin ja 5 haavoittunutta sotilasta, 2:nen komppania 2 kaatunutta, sotilaat *Yrjö Räsäsen* ja *Kalle Saarisen*, ja 3 haavoittunutta

sotilasta sekä 1:nen K.K.K. 2 kaatunutta, sotilaat *Toivo Lensun* ja *Uuno Raatikaisen*, ja 1 haavoittuneen aliupseerin.

2:nen pataljoona oli saanut käskyn puhdistaa Voronkinan, sittenkuin 1:nen pataljoona olisi vallannut Ruskij Borin. Viimemainitun valtauksesta tiedon saatuaan jääkärikapteeni *Salminen* antoi 20 p:nä 5:nnelle ja 6:nnelle komppanialle käskyn marssia Ruskij Boriin ja hyökätä sitä kautta Voronkinan kimppuun, jota Pohjan Poikain tykistö oli ampunut jo useampina päivinä. 4:nnen komppanian tuli samanaikaisesti lähettää omalta suunnaltaan taistelupatrulleja Voronkinan luoteisreunaan.

5:s ja 6:s komppania lähtivät liikkeelle, mutta niiden hyökkäys Voronkinaa vastaan jäi kesken alkaneen lumituiskun vuoksi. Kylän valtasi 4:s komppania lyhyellä, mutta kiivaalla taistelulla. Vänrikki *Luostarinen* kertoo siitä:

»Käskyn mukaan lähetän taistelupatrulleja. Saan vielä lisäksi 30 virolaista vasemmalle siivelle käytettävikseni. Valloitan ja miehitän niiden ja 5 suomalaisen kera Alehnovan kylän Vakasarin pohjoispuolella ja niinikään muutamia kukkuloita Shirkovan kylän pohjoisliepeiltä. Saamme täten mainiot asemat, joista on hyvä jatkaa taistelupatrullien lähettämistä.

Noin klo 4 aikaan kuuluu kiivasta ammuntaa Voronkinan takaa. Ajattelen, että nyt 5:s ja 6:s komppania hyökkäävät kylään. Tuli taukoaa kuitenkin kohta. (Kuulin myöhemmin, että komppaniat olivatkin jättäneet hyökkäyksen kesken.) Lähetän vänrikki *Niilo Reinikan* ja aliupseeri *Albin Pöyryn* johdolla taas yhden 10-miehisen patrullin Voronkinaan. Luulen kylän olevan tyhjän vihollisesta, kun sieltä ei enää ammuta meitä kohden, ja arvelen, että vaikkei niin olisikaan, niin meidän suunnaltamme yht'äkkiä hyökkäämällä yllättäisimme vihollisen. 3 ryhmän kanssa olen asemissa valmiina ryntäämään perästä. Arveluni osoittautuu oikeaksi. Hämmästynyt vihollinen menettää toimintatarmonsa, kun meidän puoleltamme hyökätään.

Seuraan patrullin kulkua. Se on jo kylän laidassa. Jokunen laukaus pamahtaa. Patrulli jatkaa matkaansa. Ammunta kiihtyy. Silloin hyökkään 3 ryhmäni kanssa patrullin avuksi. Tavattuamme sen aloitamme kylän puhdistuksen. Lyhyen, kiivaan laukaustenvaihdon jälkeen n. 150-miehinen vihollinen lähtee pakenemaan Kranzovaa kohden.

Yhden ryhmän kanssa lähden puhdistamaan kylää itäänpäin lähetettyäni 2 ryhmää Shirkovan puoleiselle alueelle. Olen ratsain. Etenemme Kirovoa kohden. Vihollista ei näy. Saavumme jo kartanon puistokujaan. On hämärää.

Yht'äkkiä ketju, n. 150 miestä, ilmestyy kartanon takaa. Luulen sitä virolaisiksi, jotka mahdollisesti ovat aloittaneet etenemisen vasemmalta käsin. Molemmin puolin lähetään. Tultuamme n. 100 m. päähän annan pojille merkin seisahtua. Silloin erotan venäläisiä sanoja.

Bolshevikeja!

Nyt nekin huomaavat meidät ja alkavat epäillä, mutta eivät vielä näy olevan varmoja, ehkä luulevat meitä Kranzovasta tuleviksi »tavaritsheiksi».

Ajattelen, että hukka meidät perii. Takanamme on aukeaa yli kilometrin. Edessä olevasta ketjusta 3 miestä lähenee tarkastamaan, keitä me olemme. Aliupseeri *Aatu Hiivan* kanssa lähden niinikään muutaman metrin lähemmäksi. Vieläkin näet ajattelen, että jospa ne sittenkin ovat virolaisia. Kujan puut vielä hämärän lisäksi varjostavat, niin ettei voi erottaa käsivarsinauhoja.

Tulemme näin 50 m. päähän bolshevikisotilaista. Yht'äkkiä he huutavat: finljandskija tai jotakin siihen tapaan. Kiroten laukaisen browninkini ja *Hiiva* kiväärinsä. Yksi miehistä kaatuu. Käännän hevoseni ja huudan pojille, että he peräytyisivät. Alamme rientää Voronkinaa kohden.

Vihollinen näkyvissä.

Vihollisketju ampuu. Kuulaa tulee. Korvissa vinkuu. Kannustan hevostani. Browninki on lujasti kourassa. Aivoissa on vain yksi ajatus: jos hevonen kaatuu tai minä haavoitun ja putoan hevosen selästä, niin en elävänä antaudu. Browningissani on vielä 5 kuulaa: 4 ryssille, 1 minulle itselleni.

Ammunta kiihtyy. Kannustan entistä tiukemmin. Ystäväni Liisu-ratsu näyttää ymmärtävän tilanteen. Matalana korskuen se

laukkaa, lentää yli särjetyn sillan. Hiljennän vauhtia, sillä huomaan, että kuulat lentävät ylitse.

Vänrikki *Reinikka* on joukkoineen saapunut kylän reunaan. Kohta pojat tulevat perässäni. *Hiivalla* on mantteli siekaleina, mutta miehessä ei ole naarmuakaan. Bolshevikit hämmästyivät kai niin, etteivät muistaneet tähdätäkään, laukoivat vain. Jos he olisivat malttaneet oikein ampua, olisimme kaatuneet joka mies aukealle. Komennan tulta hovia kohden. Kohta vihollinen vetäytyy jälleen takaisin.

Minut kutsutaan pataljoonankomentajan luo. Siellä tiedetään jo tapahtuma. Pataljoonankomentaja ehdottaa, että tekisin poikineni hyökkäyksen Kirovon kartanoon. Mielihyvällä suostun siihen, saanhan siten maksaa äskeisen löylyn.

Menen komppaniaan ja ilmoitan aikeen miehistölle. Mutta pojat ovat siksi väsyneitä monen päivän ponnistuksista — useilta ovat sitäpaitsi jalat paleltuneet — etteivät he mielellään vapaaehtoisesti lähde. Ainoastaan 8 miestä tarjoutuu. Se on liian vähän. Ilmoitan pataljoonankomentajalle, ja hän ymmärtää kyllä poikien aseman. 4:s komppania on ollut koko ajan etulinjoilla, ja on ollut jo puhetta, että se siirrettäisiin muutamaksi päiväksi lepäämään.»

4:s komppania majoittui Vakasariin, 5:s ja 6:s komppania Voronkinaan ja 2:sen pataljoonan esikunta ambulanssin kera Solovjevaan.

Päivän taisteluissa menetti 4:s komppania 1 haavoittuneen sotilaan ja 5:s komppania 5 haavoittunutta sotilasta sekä patteri 1 haavoittuneen sotilaan.

Neiti *Pohjala* kertoo Voronkinasta:

»Taistelun tauottua kylä on aivan hävityksen vallassa — pääasiassa meikäläisten tykkitulen tuhoa. Mökki toisensa vieressä on tuhkarauniоina. Aavemaisia, matalia kiviseiniä vain on pystyssä. Vaatearkkuja ja huonekaluja on siirretty pihamaalle, jotta säästyisivät tulipalolta. Savu nousee kytevistä raunioista, paikoin on vielä ilmitulta.

Kun tulen kylään, tapaan siellä vanhan, kumaraselkäisen vaimon, joka vipulaitteessa kantaa kahta vesiämpäriä. Virolaiseen »tere» tervehdykseeni saan venäläisen vastauksen.

— Onkohan tuokin bolsheviki? kysäisee toverini.

— Eihän tuollainen enää voi olla bolsheviki eikä mensheviki, ei punainen eikä valkoinen.

— Niin, siinä on vain kohta hautaan vierivä ihminen.

Eukko pysähtyy eteemme, laskeutuu polvilleen. Ristinmerkkejä tehden ja venäjänkieltä oudosti murtaen selittää hän viimeisten päivien tapahtumia. He ovat maanalaisissa kellareissaan maanneet suojaa etsien, »paha mies» on ryöstänyt heidän tavaransa, monta miestä tullessaan murhasi, vielä useamman lähtiessään.

Ihmisiä ilmaantuu vähitellen kylään. Muutamia olkikattoisia hökkeleitä on aivankuin huomaamatta säästynyt. Niiden varjossa harmaahapsiset vanhukset ja paljasjalkaiset lapset värjöttävät. Yön viima käy läpi ohuen vaatekerran, kyyneleet vierivät poskelle.

Siellä täällä makaa bolshevikien rääkkäämiä ihmisiä, joiltakin on niska väännetty nurin, toisilta sormet katkaistu j. n. e.

Eläimiäkin on joutunut tulen uhriksi. Palaneita eläinruumiita makaa navettojen raunioissa.

Kylän pienessä katolilaisessa temppelissäkin on hävityksen jälkiä. Jumalankuvat ovat rikki ja heitettyinä pitkin lattiaa.»

Seuraavana päivänä, 21. 3., 2:nen pataljoona oli vilkkaassa toiminnassa. 4:s komppania sai käskyn lähteä liikkeelle klo 9 ap., vallata Shirkovan kylän ja edetä sieltä aina Nastahinaan. 6:nnen komppanian ja 1 joukkueen 5:nnestä komppaniasta tuli samanaikaisesti hyökätä Voronkinasta Kirovon kartanoon.

Päivän taistelut olivat erittäin kiivaat. Molemmin puolin tykistöt olivat vilkkaassa toiminnassa. 4:s komppania valtasi nopeasti Shirkovan, mutta Nastahinasta vihollinen ei luopunut yhtä pian. Se piti myös kauan puoliaan Kirovossa, mutta klo 5 ip. se oli pakotettu luopumaan kiivaan taistelun jälkeen Nastahinasta, Kirovosta ja Valujevosta.

Vänrikki *Luostarinen* kertoo päivän taisteluista, jotka olivat kaikkein raskaimmat 4:nnelle komppanialle, seuraavaa:

»Shirkovan kylä on korkeilla vuorilla Voronkinan ja Kirovon pohjoispuolella. Otamme asemat kylän lounaisreunalla ja aloitamme hyökkäyksen heti aukeita kukkuloita myöten kauheassa ristitulessa. Taistelemme tuimasti talo talolta, kukkula kukkulalta — aina vain eteenpäin

Parin tunnin ottelun jälkeen saammekin kylän haltuumme. Otamme asemat ja avaamme tulen Nastahinaan ja Kirovoon päin. Kuulaa tulee joka suunnalta. Urhoollinen ja rohkea vänrikki *Reinikka* haavoittuu, miehiä niinikään, toinen toisensa jälkeen. Mutta asemissa on pysyttävä, jos mieli 6:nnen komppanian saada Kirovo. Yhä useampia haavoittuu. Koetan lohduttaa ja rohkaista poikiani.

Taistelu kestää koko päivän. Emme saa ruokaakaan. Vihollinen tekee sisukasta vastarintaa.

Jotkut ovat jo niin rasittuneita, että napisevat — eivät pelosta, vaan väsymyksestä. Miehet ovat tapelleet, nähneet nälkää, eivätkä ole saaneet nukkua. Monen hermosto on niin pilautunut, että he eivät pääse uneen edes vähäisinä lepohetkinään. Mutta ei auta — Nastahina on määrätty valloitettavaksi, ja me valloitamme sen.

Vihollinen pitää yllä kiivasta tykkitulta. Mutta vihdoin sen täytyy antaa perään. 6:s komppania hyökkää Kirovoon, me Nastahinaan ja illalla klo 5 ne on vallattu. Punaisilta on kaatunut kymmenittäin miehiä.

Koko yön on raskasta vartiopalvelusta. Kuljen vartiopaikasta toiseen. Poissa on miehistä entinen reippaus. Koetan rohkaista:

— Kohta olemme Pihkovassa.

— Emme pääse sinne. Pieneksi käy joukkomme, jos tällaisia päiviä tulee useampia. Moni ystävä on poissa. Emmekä me ole tulleet valloittamaan Virolle alueita, vaan vapauttamaan veljesmaata. Sopimus oli vain rajalle asti, ja nyt olemme Venäjän maassa.*)

Koetan selittää, että sitä parempi, jos jaksaisimme mennä vaikka Moskovaan saakka. Mutta se ei auta. Pojat ovat väsyksissä: kotiikävä kaivaa heitä. Epätoivo pyrkii mieliin yhtämittaisissa taisteluissa.»

2:sen pataljoonan tappiot olivat: 4:s komppania: 1 kaatunut, sotilas *Edvard Niikkula*, 1 haavoittunut upseeri, vänrikki *Reinikka*, 1 haavoittunut aliupseeri, kersantti *Viljo Valtanen*, joka sittemmin kuoli haavoihinsa, ja 9 haavoittunutta sotilasta, joista *Teodor Tuomela* kuoli myöhemmin haavoihinsa; 5:s komppania: 1 haavoittunut upseeri, jääkärivänrikki *Dahlman*, 1 haavoittunut aliupseeri ja 4 haavoittunutta sotilasta, joista 1, sotilas *Juho Ahonen*, kuoli myöhemmin haavoihinsa; 6:s komppania: 3 haavoittunutta sotilasta sekä 2:nen K.K.K.: 1 kaatunut, sotilas *Eino Lahti*, ja 1 haavoittunut sotilas.

Tämän päivän taistelut jäivät 2:sen pataljoonan viimeisiksi. Yhtämittaisen marssimisen, taistelemisen ja vartioimisen uuvuttamat ja lakkaamattomien hälyytysten ja tykkitulen hermostuttamat komppaniat eivät jaksaneet enää. Ensimmäisenä 4:s komppania ilmoitti 22 p:nä, että sotilaat eivät tahdo enää edetä kauemmaksi.

---

*) Erehdys!

Se siirrettiin Voronkinaan lepäämään ja tilalle Nastahinaan lähetettiin 6:s komppania. Koko pataljoonan miehistö tahtoi yleisesti kotiin.

Vänrikki *Luostarinen* kertoo näistä pataljoonan viimeisistä vaiheista Petserin rintamalla:

»Huomaan miehistössä kiihtymystä. Aliupseerit selittävät, että toiset komppaniat eivät aio enää edetä. Iltapäivällä eräs sotilas tuo minulle kirjelmän, jossa miehistö ilmoittaa, ettei se enää lähde näin vähin joukoin hyökkäämään. Teen raportin pataljoonankomentajalle. Menen puhuttelemaan miehiä.

Selitän, ettei meidän enää tarvitsisikaan tehdä monta hyökkäystä, ennenkuin olisimme Isborskissa. Mutta he vastaavat, että virolaiset eivät kuitenkaan kykenisi sitä pitämään. Isborskin kävisi samoinkuin Marienburgin. Emme me ole palkkasotureita, vaan veljeskansan auttajia. Meitä on jo mennyt $^1/_3$ komppaniaa, jäljellä on vain viitisenkymmentä miestä, asekuntoisia vain 30—40, ja koska toisetkin komppaniat kieltäytyvät etenemästä, emme me yksin lähde. Olemme olleet jo 3 kk. rintamalla saamatta lomaa. Varustukset ovat huonot, ei ole jalkineita. Kotimaassa suunnitellaan sitäpaitsi Pietarin retkeä. Sinne meidän on päästävä. Vaaterahoja emme ole saaneet. Olemme olleet 2 viikkoa yhtämittaisissa taisteluissa. Kärsineet vilua. Vaatteet kuhisevat täitä. Yöllä ei saa lepoa. — Näin he selittävät. Ja minä ymmärrän heidät, vaikka sydäntä kirvelee ajatellessa, että nytkö käännymme, nyt, kun vihollisen vastustus on murrettu ja 3 rykmenttiä tuhottu. Vaikka olemmehan jo nytkin tehneet paljon.

Edessä olevat maisemat ovat aukeita. Yhtä aavaa kilometrittäin. Pihkovan suot häämöttävät takana. Ehkä poikia vaivaa aavistus, että jos jatkamme, käy meidän kuin karoliinien, jotka kuolivat Liettuan soille.

Tykkitulen hävittämää Nastahinaa.

Lisäksi vaikuttaa poikiin lamauttavasti tieto, että vihollinen uhkaa Valkia. He ajattelevat, että Viro ei kykene puolustamaan sitä, minkä me valloitamme. Kansa on sitäpaitsi käynyt kiittämät-

tömäksi. Miksi uhraisimme enempää kallista verta? — Nämä ovat noiden rakkaiden, urhoollisten poikieni ajatukset. Sama henki on koko pataljoonassa.»

Neiti *Pohjala* kirjoittaa:

»6:nnen komppanian olo Nastahinassa on ehkä tukalinta. Kerrankin sotilaat vasta viime hetkessä pelastuvat palavasta asunnosta.

Tapaan siellä erään pohjalaispojan, joka kylän ulommaisessa laidassa seisoo vahdissa. Hän on väsynyt, yskii pahasti, tuntee nälkää ja vilua sekä näyttää hiukan levottomalta, vaara kun on liian lähellä.

— On ollut verinen päivä tänään, sanon.

— Niin on. Kyllä sitä väkistenkin tulee ajatelleeksi, kannattaako tämän kansan tähden uhrata näin paljon. Nytkin on valloitettu ryssäläisiäkin kyliä virolaisille. Mutta kyllä meidän pojat omaa maataan eniten ajattelevat, kun täällä taistelevat. Oman maan kunniahan tässä myöskin on kysymyksessä.

Ajattelen kertoa, että olemme saaneet Suomesta sähkösanoman, jossa ilmoitetaan, ettei Virossa kaatuneilla ole isänmaassa tilaa, mutta sanat kuolevat huulilleni. Hän taistelee isänmaansa puolesta, hän uskoo, että hänen työnsä, kaikki se kärsimys, vaiva ja elämän alttiiksi paneminen ymmärretään täysin kotimaassa, ja tuo tietoisuus kannustaa häntä kuolemankin edessä. Kukapa voisi riistää hänen ainoaa uskoaan, joka auttaa häntä kurjuudenkin keskellä?

Käännyn takaisin, tykkien jyske yhä kiihtyy. Kun olen jonkin matkaa kulkenut, kuulen takanani hevosen kavioiden kopseen. Katson ja näen sanitäärien kuljettavan matalassa reessä harmaatakkista, veristä sotilasta.

— Mistä tämä? kysyn.

— Tuossa ladon vieressä oli vahdissa, bolshevikien granaatti tuli ja pirstoi koko miehen.

— Minne viemme ruumiin? kysyvät sanitäärit.

— En oikein tiedä, kun Suomessakaan ei kuulu olevan tilaa Virossa kaatuneille.

Sotilaita kokoontuu ympärille. Muutamat ovat jo aikaisemmin saaneet tietää sähkösanoman sisällyksen, jossa ilmoitetaan, ettei Suomi huoli maansa puolesta kaatuneen sotilaan ruumista. Nyt he tahtovat saada siitä varmuuden, ja kun kuulevat, että asia todellakin niin on, tulee väsymyksen uurtamiin piirteihin outo katkeruuden jäykistys. Eräs sotilas virkkaa:

— Me olemme kadottaneet isänmaamme, minä en palaa koskaan takaisin, liityn Viron armeijaan.

Sanitäärit lähtevät kuljettamaan ruumista edelleen. Jo neljäs Oulun pojista on Pihkovan rintamalla henkensä menettänyt.

Jokainen lähtee työhönsä sanaakaan sanomatta. Väsymys tunnetaan kymmenkertaisena.»

Näinä rintamalla olon viimeisinä päivinä 6:s komppania menetti 2 kaatunutta sotilasta, *Nikolai Pällin* sekä *Väinö Paason*, jonka kaatumisesta yllä on kerrottu, ja 1 haavoittuneen sotilaan.

Yleinen väsymys oli vallannut 2:sen pataljoonan. Halu päästä pois rintamalta kasvoi ja laajeni yhä. Pataljoonan sotapäiväkirja mainitsee 24—26 p:ltä ainoastaan: »Mieliala lamaannuksissa», mutta jo 27 p:ltä se kirjoittaa: »Mieliala äärimmäisen kiihoittunut.»

Pataljoonan kieltäytyminen etenemästä ei kuitenkaan vaikeuttanut tilannetta rintamalla. Jo 21 p:nä oli näet jääkärimajuri *Snellmanille* saapunut eversti *Kubbolta* käsky keskeyttää operatsioni, kunnes ilmat lämpiäisivät, ja pakkasta jatkui yhä. Etenemistä Panikovitshia kohden tältä suunnalta ei siis missään tapauksessa olisi jatkettu välittömästi.

22 p:nä tapahtui sitäpaitsi Viron armeijan ylipäällikön, kenraali *Laidonerin* ja eteläisen rintaman ylipäällikön, eversti *Puskarin* välillä eteläisen rintaman tilannetta koskeva keskustelu, josta niinikään käy selville, että ylimmät päälliköt olivat päättäneet toistaiseksi keskeyttää Petserin ja Isborskin operatsionin. Se oli, Viron operatiiviesikunnan päiväkirjan mukaan, sisällöltään seuraava:

Eversti *Puskar:*

»Viime päivien kovan kylmyyden vuoksi Isborskin operatsioni jäi tästä päivästä lukien väliaikaisesti pysähdyksiin siksi, että tappiot ovat, etupäässä kovan pakkasen takia, suuret. On paljon paleltuneita. Vasemmalla sivustalla 7:s rykmentti on valloitetulla Orravan linjalla, sille tueksi olemme lähettäneet 2 panssariautoa. Edelleen etelää kohden rautatien tienoilla vihollinen koettaa häiritä 2:sta rykmenttiä vain vakoilulla. Juuri eversti *Kubbolta* saatujen tietojen mukaan Pohjan Pojat ovat lähestyneet Panikovitshia, ja siellä taistelu on käynnissä. Yleensä vastustaja idässä yrittää kaiken aikaa keskittää joukkojaan heikon 7:nnen rykmentin vasenta sivustaa vastaan. Se on sille sitäkin helpompaa, kun meidän rajavartiopataljoonamme osat ovat vasta Räpinässä ja suuri aukko jää niiden ja 7:nnen rykmentin vasemman sivustan väliin. Sinne tyhjään koh-

taan yritimme ja yritämme edelleen sijoittaa venäläisiä, mutta huolimatta kaikista käskyistä he ovat tähän mennessä päässeet vasta vähän Räpinän eteläpuolelle. Sittenkin luulemme, että idässä olemme nyt enemmän tai vähemmän vahvoja. — Suomalaisten länsipuolella Viljandin, Tallinnan ja Tarton pataljoonat ovat entisillä paikoillaan. 1:nen ratsurykmentti, jonka eilen piti Viljandin ja Tallinnan pataljoonien väliltä tunkeutua vihollisen selän taa työntääkseen sen Võrun suunnalta takaisin viertotietä kohden, ei saanut tehtäväänsä suoritetuksi, kun rykmentti lähti kaikista annetuista ohjeista huolimatta liikkeelle liian myöhään, eikä voinut murtautua kauaksi. Samoin se ei tänäänkään onnistunut täyttämään tehtäväänsä, yön kuluessa vihollinen oli näet täksi päiväksi sulkenut siltä lujemmin tien. Nyt rykmentti on Viljandin ja Tallinnan pataljoonien välillä yrittääkseen, jos asianhaarat sen suinkin sallivat, uudelleen Vastseliina—Meksin kautta bolshevikien taakse. — Edelleen länttä kohden Tallinnan pataljoonan osat ovat liikkuneet Sennenin kautta eteläänpäin. Totta puhuen on vihollinen vastustanut viime aikoina hyvin sitkeästi, yrittänyt hyökätä oikein tuimasti ja — mikä on pahinta, ja mitä vastaan meidän pienin voimin on vaikeaa taistella — koettanut käyttää kaikenlaisia pieniä metsäteitä ilmestyen meidän selkämme taakse. Kaikkein vaikein asema on tänään kapearaiteisen rautatien suunnalla, jossa vihollisen on onnistunut valloittaa Koikylän kartano. Tästä piiristä se tekee vakavia yrityksiä Karulan kartanoon. Sitä vastassa olevat kapearaiteisten panssarijunien voimat ovat hyvin pienet. Scoutit ovat lähteneet pois, uusi täydennys on harjautumatonta taisteluissa, ja sitäkin on liian vähän. Yksi panssarijuna ja paikallisen suojeluskunnan osat ovat Ahejärven ympäristössä. Sitäpaitsi siirrämme tälle tienoolle yhden kevyen patterin. Mutta se kaikki on liian vähän, kun 3 vihollisen lättiläistä rykmenttiä toimii tällä suunnalla. Koska on vaikeaa saada jalkaväkeä avuksi, aiomme käyttää hyväksemme merimiehiä. Mutta hekin ovat niin perin vilustuneita ja väsyneitä, että, kapteeni *Irwin* sanojen mukaan, heihin ei nyt ole luottamista. Olisi varmaankin siis kaikkein parasta, jos koettelisimme eversti *Jansenin* rykmenttiä*) lähettämällä sen kapearaiteisen rautatien suuntaan, Hoppenhofia kohden. Jos se suoritettaisiin nopeasti, olisi se paras apu. Kaiken sen järjestämisestä en ole vielä puhunut eversti *Jan-*

*) Valkoisten lättiläisten ensimmäinen, Virossa järjestetty joukko.

senin kanssa. Luultavasti hän ei kuitenkaan vielä huomenna voisi siellä ryhtyä toimimaan. Sitäpaitsi en vielä tiedä, kuinka mielellään hän tahtoo edetä Marienburgin suuntaan. Missä on Kalevan maleva? Olen odottanut sitä, mutta en ole kuullut siitä mitään.»

Kenraali *Laidoner:*

»Teidän suunnitelmanne lättiläisten suhteen on oikea, ja he ovat täydellisesti käytettävissänne. Aikomuksemme olikin aikanaan hyökätä Marienburgin kautta Kreitsburgiin. — — Kalevan maleva lähti tänään Korfista klo 4 ip. Valkiin. Scoutit kokoutuvat Viljandiin. Aion muodostaa niistä yhden kunnon pataljoonan ja uskon, että sitä voidaan koetella jo lähipäivinä. Kun Petserin suunnassa operatsionin pysähdytitte, niin *pidättäkää suomalaisiakin; heidän on turhaa yksin hyökätä.* Teidän lähin tehtävänne on nyt järjestää kapearaiteisen rautatien suuntaa, ja sitten tulee muodostaa uusi suunnitelma, missä ja miten toimia.»

Eversti *Puskar:*

»Suomalaisten hyökkäys Panikovitshin suunnalla jää itsestäänkin pysähdyksiin. Panikovitshi on nykyhetkellä myöskin tärkeä senvuoksi, että suljemme viertotien. Suomalaisten lisäksi myöskin 2:sen ja 7:nnen rykmentin osat etenevät; muuten vihollinen voisi sieltä liikkua hitaasti eteenpäin länttä kohden, niinkuin tämän päiväisistä tapauksista voi huomata. Samaa vakuuttavat kaikki vangit. Siksi emme voi Isborskin suunnalla jäädä paikoillemme toimettomiksi. — Tänä yönä koetamme toimittaa *Kuperjanovin* pataljoonan Valkiin. Se on ainoa reservi, mitä meillä nyt on käytettävissä.»

Kenraali *Laidoner:*

»En tarkoittanut, että Teidän tulisi muuttaa suunnitelmianne, vaan että jos Te jossakin olette pysähdyttäneet hyökkäyksen, niin on tarpeen, etteivät naapurirykmentitkään toimi yksinään.»

Eversti *Puskar* erehtyi kuitenkin väittäessään, että suomalaisten hyökkäys oli jäävä itsestään pysähdyksiin. 2:nen pataljoona ei tosin enää edennyt, mutta 1:nen oli sitä vilkkaammassa toiminnassa.

22 p:n aamuna 1:sen komppanian 3-miehinen patrulli joutui Kashinan kylän laidassa viertotiellä taisteluun vihollisen kanssa. Yksi Pohjan Pojista jäi haavoittuneena kentälle. Jäljelle jääneet pääsivät lievästi haavoittuneina takaisin.

Jääkäriluutnantti *Koivisto* päätti silloin ryhtyä hyökkäykseen ja antoi käytettävänään olevalle patterille käskyn avata tulen Kashinaa

vastaan. 3:nnen komppanian tuli edetä Rogosinasta Goronzarovan, Shumilkinan ja Madalovan kautta viertotielle ja hyökätä sitä pitkin Kashinaan. 1:sen komppanian tehtävänä oli asettua asemiin Molginan kylän etelälaitaan pitäen vihollisen huomiota sinne kiinnitettynä, lähettää 1 ryhmä 1 konekivääriin kera kaikessa hiljaisuudessa bolshevikien selän taa ja rynnätä sitten yhdessä 3:nnen komppanian kanssa Kashinaan.

3:s komppania lähti Rogosinasta liikkeelle klo 12 päivällä ja tapasi jo 15 minuutin kuluttua 100 miehen ja 1 konekivääriin vahvuisen vihollisen Shumilkinassa. 45 minuuttia kestäneen laukaustenvaihdon jälkeen punaiset lähtivät sekasorrossa pakenemaan jättäen taistelukentälle 20 ruumista. Senjälkeen komppania pääsi vastarinnatta viertotielle ja lähti etenemään Kashinaa kohden.

Siellä majailevan, 150-miehisen vihollisen huomio oli kokonaan kiintynyt maantien pohjoispuolella olevan Molginan kylän luona asemissa olevaan 1:seen komppaniaan. 3:nnen komppanian hyökkäys tuli sille täydellisenä yllätyksenä. Kun lisäksi 1:nen komppania ryhtyi samaan aikaan ryntäämään Kashinaa vastaan, hajautuivat bolshevikit täydessä pakokauhussa. 31 vihollista antautui vangiksi, kymmenkunta jäi kaatuneina kentälle. Kashinan itäpuolelle lähetetty ryhmä 1:sestä komppaniasta kävi idästä vielä pakenevien kimppuun avaten tuhoisan tulen. Pohjan Poikain saaliiksi jäi 1 »Colt» konekivääri, muutamia kymmeniä kivääreiä ja 30.000 kivääriinpanosta.

Senjälkeen luutnantti *Jokioinen* eteni 20 miehen kera Einsiedelei Mihalkinaan, joka valloitettiin puoli tuntia kestäneellä taistelulla.

1:nen komppania majoittui Kashinaan, kenttävartiot Einsiedelei Mihalkinassa, Patsevassa ja Shumilkinassa. 3:s komppania asettui Molginaan, varmistus Nankinassa.

Pataljoonan tappiot olivat: 1:nen komppania: 3 haavoittunutta sotilasta ja 3:s komppania: 1 haavoittunut sotilas.

Sotilas S. kertoo päivän vaiheista m. m.:

»Tykistöllemme on annettu määräys pommittaa Kashinan kylää. Äärimmäiset talot leimuavat siellä jo tulessa.

Yön aikana bolshevikit ovat kuljettaneet satoja kuormia asemiemme ohitse, ryöstötavaraa ja ammuksia. Vielä nytkin kuuluu tieltä vähän väliä reen jalasten kitinää. Asetamme kevyen kone-

kiväärimme mainiolle paikalle, josta voimme pitää silmällä palasta leveästä viertotiestä.

Jo pistäytyvätkin näkyviimme hevonen ja korkea tavarakuorma. Konekiväärimme pääsee ääneen.

— Sivu, kuiskaa ampujamme lyhyesti ja jää odottamaan toista.

Pian se saapuukin. Ampujamme parantaa asentoansa. Varmistin on vedetty alas. Minä olen työntänyt kasetin paikoilleen. Ta-ta-ta-ta ... Hevonen kaatuu, koettaa nousta, mutta turhaan ja jää sitten retkottamaan aisojen väliin kuin uupunut kuormakoni ainakin.

3:s komppania on alkanut hyökätä, ja me seuraamme esimerkkiä. Yksi ryhmä on lähetetty metsän kautta sulkemaan poispääsyä. Sen suunnalta kuuluu jo laukauksia.

Syöksymme eteenpäin. Tapaamme haavoittuneen patrullimiehemme vielä hengissä, joskin voimattomana. Toinen koura puristaa munapommia, jonka ympärille sormet ovat takertuneet raudanlujina. Sanitäärit vievät hänet sidottavaksi.

Ryntäämme ohi palavien rakennusten. Mikä helvetillinen kuumuus, rätinä! Kattoja luhistuu alas kumeasti paukahtaen, ja polttavia kipinöitä sinkoaa ylös korkeuteen.

Saamme joukon vankeja. Likaiset bolshevikisotilaat ajamme kuin karjan yhteen kohti. On määräys lähettää ne virolaisille. Yht'äkkiä laukaus pamahtaa, ja kuula viheltää ohitsemme. Kuin sähköiskun saaneina vilkaisemme ympärillemme. Epäluulomme kohdistuu vankeihin.

— Kädet ylös!

Vangit nostavat kätensä. Silloin pamahtaa uudelleen. Nyt meille selviää, että jostakin talosta ammutaan. Sisukas kommunisti on piilottautunut erääseen tupaan. Piiritämme talon, ja mies saa pian surmansa. — —

Kenttävartiota on aivan rasitukseen asti. Koko komppania on huvennut 50 mieheen, eikä niistä puoletkaan ole aivan terveitä. Täitten kanssa olemme helisemässä, vaatteita kun ei ole voinut muuttaa viikkokausiin.

Saamme lehtiä. Niitä on tullut koko joukko, kirjeitä samoin. Ne luetaan koko lailla tarkoin ja kuluvat aivan resuiksi.

— Mitä sinne kotiseudulle kuuluu?

— Terveinä ovat ja hartaasti toivovat takaisin.

— Vai niin.

Kuiva: vain niin.

Palelemme. Minä en ole viikkokausiin vetänyt saapasta jalastani. Rikkinäinen sukka on kuin liimautunut kiinni ihoon.

Saamme sitten eräänä päivänä sukkia. Miten tervetulleita ne ovatkaan! »Lottiemme» kutomia siellä kotimaassa. Kun vedän sukkaparini jalkaan, kahisee sisällä jokin paperi. Tervehdys Suomesta! Sirolla naisen käsialalla piirrettynä: »Sinun puolestasi rukoileva tyttösi N. N.» Jostakin Pohjanmaalta. En ole joutanut kirjoittamaan, ei tullut sitä tehdyksi. Tapeltiin ja unohdettiin . . .»

Kashinan valtauspäivästä kertoo joukkueenjohtaja *Sammalisto* vielä seuraavan pikku tapahtuman:

»Samana iltana kuin kylään hyökättiin, sattuu eräs hauska tapaus. Kiireesti peräytyessään bolshevikit ovat jättäneet jälkeensä m. m. puhelinjohtonsa, joka vie heidän nykyiseen olinpaikkaansa.

Viertotiellä etuvartiossa olevat Pohjan Pojat huomaavat, miten puhelinjohto, joka on maantien ojassa, hiljalleen liikkuu viholliseen päin. Mitäs muuta kuin he käyvät lankaan kiinni ja yrittävät vetää sitä takaisin. Se onnistuukin aluksi. Mutta kun vastustaja saa »apujoukkoja», rupeaa kissanhännänveto käymään tasaväkiseksi, kunnes lanka tuntemattomasta syystä katkeaa lopettaen tämän harvinaisen voimainmittelyn. Bolshevikit siitä suuttuneina alkavat kiivaasti ampua kaikilla aselajeilla etuvartiostomme majapaikkaa saadenkin sisällä tuvassa olevat kiireimmän kaupalla ajetuiksi vähäksi aikaa ikkunasta ulos.»

Seuraavana päivänä, 23. 3., Pohjan Pojilla ei ollut huomattavia taisteluja. Etuvartijat kahakoivat keskenään. Vihollisen tykistö pommitti myös koko päivän Einsiedelei Mihalkinaa. Jääkäriluutnantti *Koivisto* antoi käytettävänään olevien tykkien niinikään iltapäivällä ampua hakutulta Pienen ja Suuren Mihalkinan kyliin. Päivän kuluessa haavoittui tykistöstä 2 sotilasta.

2:nen komppania sai saman päivän aamuna käskyn klo 5 lähteä auttamaan pataljoonan muita komppanioita ja jättää Vastseliinan 2:sen pataljoonan suojattavaksi. Se marssi vihollista tapaamatta Vitkan, Patalkinan ja Shumilkinan kautta Kashinaan, jonne se saapui klo 11 ap. Se vaihtoi heti 1:sen komppanian kenttävartiot Einsiedelei Mihalkinassa olevaa lukuunottamatta, jonka 3:s komppania otti vastaan. 1:nen komppania pääsi lepäämään Molginaan kootakseen voimia seuraavan päivän taisteluja varten.

24 p:n sotatoiminnan päämääränä oli Pienen ja Suuren Mihalkinan valtaus. 1:sen komppanian tuli siinä suorittaa päätehtävä. Sen oli kierrettävä vasemmalta metsien kautta vihollisen asemien selkäpuolelle tykistön ampuessa Pientä ja Suurta Mihalkinaa ja 3:nnen komppanian Einsiedelei Mihalkinassa olevan kenttävartion pitäessä punaisten huomiota länteenpäin suunnattuna.

Vänrikki *Havas* mainitsee 1:sestä komppaniasta:

»Iltapäivällä 1:nen komppania on saanut raskaan vartion vaihdetuksi harteiltaan ja saa hetken — ensimmäisen koko rintamakaudella — levätä. Pojat ovat äärettömän uupuneita. Uni ei silti tahdo tulla silmään. Ilma pienissä, täyteen sullotuissa tuvissa on tukahduttavaa. Iho kutisee. Uuden vaikean taistelun odotus jäytää mieliä. Osa miehistä ei ole nukkunut vielä lainkaan, kun klo 3 aamulla hälyytetään ulos, viimeiseen taisteluun, kuten on luvattu.

Komppania ei ole enää sama reipas taistelujoukko kuin aina ennen. Se ei pelkää nytkään, mutta miesten katseissa on miltei tuskaista uhmaa. Yön pimeässä jonomme lähtee painumaan metsään pitkin kehnoja jalkapolkuja.«

Samaan aikaan Pohjan Poikain tykit aloittivat tulen vihollisen miehittämiä kyliä vastaan ja ampuivat ne kolmesta kohden palamaan. Kylissä roihuavat tulipalot olivat hyökkääjille suureksi avuksi tienosoittajina.

3:nnen komppanian 12-miehinen kenttävartio avasi tulen klo 4 ap. Suurta ja Pientä Mihalkinaa vastaan ja ryhtyi käyttäen taitavasti hyväkseen luonnon tarjoamia etuja etenemään bolshevikien kiivaasti ampuessa.

Sillä välin 1:nen komppania oli päässyt vihollisen huomaamatta vasemmalle sivustalle. Vänrikki *Havas* lähetti vänrikki *Gammelinin* 3 ryhmän kera kiertämään vielä kauempaa punaisten selkään. Tämä joukko eksyi kuitenkin, eikä ehtinyt ottaa osaa kylien valtaukseen. Samaan aikaan 3:nnen komppanian urhea kenttävartio ryhtyi hurraten hyökkäämään. 1:sen komppanian jäljellä olevat 3 ryhmää tekivät silloin viivyttelemättä ryntäyksen bolshevikien sivustaan ja selkään. Tälläkin kertaa vihollinen lähti yllätettynä suin päin pakoon erinomaisista asemistaan. Pohjan Poikain saaliiksi jäi 2 »Colt» konekivääriä ja 10.000 patruunaa y. m. Senjälkeen 1:nen komppania majoittui Pieneen ja 3:s komppania Suureen Mihalkinaan.

Vänrikki *Havas* lähetti taistelun tauottua 1 ryhmän ajamaan takaa punaisia ja toisen varmistamaan selkäpuolta Kranzovan suuntaan. Kylään jäi niinollen vain 1 ryhmä. Hetkinen kului rauhassa; väsyneet miehet saivat levätä, mutta sitten saapui etuvartijoilta hälyyttävä ilmoitus: bolshevikit olivat tulossa viertotietä pitkin.

Vihollinen, jonka voimat vänrikki *Havas* arvioi 200 mieheksi, levisi parast'aikaa ketjuun ja läheni lähenemistään kylää, jota oli puolustamassa vain kourallinen Pohjan Poikia.

Ratkaisevalla hetkellä kuitenkin vänrikki *Gammelin* saapui joukkoineen avuksi, joten kylän puolustamiseen voitiin ryhtyä. Etuvartijat avasivat tulen punaisia vastaan, mutta vetäytyivät pian käskystä muiden rinnalle ketjuun kylän laitaan. Yksi mies, sotilas *Yrjö Knuutila*, jäi tällöin haavoittuneena konekivääreineen molempien ketjujen väliin ja sai surmansa.

Pohjan Poikain tarkka konekivääri- ja kivärituli pakotti vihollisen hetkisen kuluttua väistymään. Myöskin pari muuta, punaisten myöhemmin päivällä tekemää yritystä Mihalkinan valloittamiseksi lyötiin takaisin.

Mutta komppanian täytyi olla melkein koko päivä ketjussa. Vihollinen pommitti lakkaamatta kylää, jossa talo toisensa jälkeen syttyi tuleen ja paloi poroksi. Pohjan Poikain vartiosta vapaat miehet saivat hälyytysten väliaikoina majailla riihissä ja saunoissa, mutta niissäkään he eivät olleet turvassa.

Päivän taisteluissa 1:nen komppania menetti 2 kaatunutta, aliupseeri *Armas Hyvösen* ja sotilas *Yrjö Knuutilan*, 1 haavoittuneen aliupseerin, *Antero Aarnion*, joka kuoli myöhemmin haavoihinsa, ja 1 haavoittuneen sotilaan sekä 1:nen K.K.K. 1 haavoittuneen sotilaan. Taisteluissa haavoittui myös yksi 2:seen komppaniaan kuuluva aliupseeri.

Sotilas S. kertoo päivän vaiheista:

»Yö on levoton. Ennen päivän nousua on aloitettava hyökkäys. Pojat paneutuvat makuulle apein mielin. Rynnäkkö on tehtävä meidän koko 50-miehisellä »armeijallamme», ja ryssiä kuuluu olevan vastassa 900, ehkä enemmänkin.

— Olisi niin ikävää jäädä tänne vieraan maan multaan, puhelee aliupseeri *Hyvönen* tietämättä, että tämä päivä on hänen viimeisensä.

Uni ei tahdo tulla silmiin. Käännellään ja väännellään. Terävänä kiilana olemme tunkeutuneet punaisten väliin pienin voimin.

Turhaa miestenhaaskausta! . . . Mutta me yritämme vain nukkua, ja viimein se useimmille onnistuukin.

Aamupuolella yötä heräämme tuttuun huutoon: ylös, ylös ja matkavalmiiksi! Lähdemme liikkeelle ja kuljemme nopeaa vauhtia, niin että raskaat konekiväärit tuskin voivat seurata. Jonkin aikaa taivallettuamme komppania jakautuu kahteen osaan, joista toinen hyökkää vihollisen kimppuun sivusta, toinen takaa. Joudun ensinmainittuun.

Metsässä saamme kuulla ensimmäisten harhakuulien vihellyksen. 3:nnen komppanian valehyökkäys edestä on alkanut. Meille annetaan etenemiskäsky. Raju juoksu pehmeässä lumessa alkaa. Läähättäen saavumme aukean laitaan ja painumme siitä hämmästyneen vastustajan kylkeen. Ryntäämme kukkulalle kylää kohden. Tuossa edessämme koko vihollisjoukko pakenee silmittömän kauhun vallassa, ja me lauomme niin, että kiväärinpiippu punoittaa. Olemme jo ampuneet laukun, kaksi tyhjäksi ja hurraten syöksymme pakenevien jälkeen samaan aikaan kuin 3:nnen komppanian kenttävartio ryntää omalta taholtaan. Kylä on meidän.

Vartiot asetetaan. Muutamme asumaan ylemmäksi kylään, ja samassa vihollisen tykistö alkaa pommittaa juuri niitä taloja, joissa ensin majailimme. Lakkaamaton granaatti- ja shrapnellituli suuntautuu kylään. Mies aina silloin tällöin haavoittuu, ja tykin ammukset repivät molemmat konekivääri hevosemme niin pahoin, että ne täytyy lopettaa. Saamme olla yhtämittaa ketjussa ja nukummekin sinne. Melkein tylsistyneinä katselemme, kuinka punaryssä juoksuttaa miehiään tuolla vastapäisellä harjanteella, jonne kiväärimme eivät kanna. Sanitäärit kiskovat reessä miehille panoksia ketjuun. Kokkikin yrittää tulla soppakattilan kera takana olevasta kylästä luoksemme. Mutta kun pari granaattia räjähtää keittiön lähellä, niin sekä miehet että hevoset ovat jo vauhkoina ja palaavat rytinällä sinne, mistä ovat tulleet. Me saamme vain kiristää nälkävöitämme ja odottaa.

Patteriston ratsuosasto liikkeellä.

Leveä tie kulkee kylän halki, ja sen keskelle puoliväliin viholliskylää kevyt konekivääri ja pari-kolme jalkamiestä ovat asettuneet. Punaiset tekevät äkillisen ryntäyksen. Pojat huomaavat heidät vasta silloin, kun matkaa on enää parisataa metriä hyökkääviin. Kenttävartio aloittaa tulen. Kevyen konekiväärin johtaja lähtee peräytymään toisten jäljessä vasta viime tingassa, saa kuulan reiteensä ja jää sinne makaamaan.

— Varmasti hän olisi pelastunut, selittää yksi kenttävartion miehistä, mutta hän ei tahtonut jättää kevyttämme punaisille ja koetti raahata mukaansa vielä panoslaukutkin. Jälkeen jäi.

Saamme tiukasti yrittää, ennenkuin saamme ruumiin noudetuksi tieltä. Ja yhä vain kestää hirvittävä pommitus . . .»

Illalla jääkäriluutnantti *Koivisto* antoi komppanioille käskyn vetäytyä pimeän suojassa raunioiksi ammutuista Mihalkinan kylistä. 1:nen komppania majoittui Molginaan, 2:nen Kashinaan ja 3:s Bogomolovaan. 2:nen komppania varmisti kenttävartiolla Einsiedelei Mihalkinan ja 3:s komppania Kosinan ja Shumilkinan. Vain muutamia miehiä jäi Mihalkinan kyliin.

Seuraava päivä kului taisteluitta etuvartiokahakoissa. Vihollisen hävittävä tykkituli jatkui yhä Mihalkinan kyliin ja Pohjan Poikain uusiin majapaikkoihin. 1:nen komppania otti muilta komppanioilta vastaan kenttävartiot.

Mihalkinat jäivät 1:sen pataljoonan valtaamien lukuisten kylien sarjassa viimeisiksi. Mutta silti Pohjan Poikain taistelut Petserin rintamalla eivät vielä olleet lopussa, joskaan he eivät enää kauemmaksi itään edenneet.

26 p:nä klo 11 ap. vihollinen ajoi 1:sen komppanian etuvartijat lyhyellä laukaustenvaihdolla pois Mihalkinan kylistä ja alkoi tykistövalmistuksen jälkeen hyökkäyksen Einsiedelei Mihalkinaa vastaan, mutta lyötiin verissä päin takaisin.

Heti puolenpäivän jälkeen kersantti *Eero Havaan* johtama 1:sen komppanian 3:s joukkue vapautui kenttävartiosta, mutta varsinaista tietä pitkin lähtemättä se suuntautui marssimaan poikki hankien kulkevaa polkua pitkin Bogomolovaa kohden. Samassa edestäpäin alkoi kuuluakiivasta laukaustenvaihtoa. Heti oli miehille selvänä, että bolshevikit olivat saartaen käyneet Bogomolovassa majailevien Pohjan Poikain 1:sen pataljoonan esikunnan, ambulanssin, kuormaston ja tykkien kimppuun. Hetket olivat kalliit. Kersantti *Havas* riensi joukkoineen juoksujalkaa kylää kohden kiiruhtaen kaikin voimin.

Vihollinen oli päässyt huomaamatta Kranzovaan ja tehnyt sieltä yllättävän hyökkäyksen Bogomolovaa vastaan. Kylään asettuneet Pohjan Poikain osastot olivat aivan valmistumattomia taisteluun, kun muudan hevosmies ryntäsi pataljoonan esikuntaan huutaen:

— Punaiset tulevat!

Hädin tuskin pataljoonan v. t. komentaja, jääkäriluutnantti *Koivisto*, adjutantti, luutnantti *Silventoinen*, lääkintämajuri *Kallioinen*, kirjurit, hevosmiehet ja lähettipojat ehtivät ulos taloista, kun bolshevikit jo hyökkäsivät esiin. Tykkimiehet ja 3:nnen komppanian kylässä lepäilevät osat joutuivat niinikään yllätetyiksi. Syntyi sekasorto. Useimmat eivät tienneet, mitä tehdä. Muutamat harvat juoksivat jääkäriluutnantti *Koiviston* johtamina kylän laidassa olevalle harjanteelle ja ryhtyivät ampumaan punaisia, jotka saivat haltuunsa koko kylän, pataljoonan esikunnan, kuormaston ja tykit.

Silloin kriitillisimmällä hetkellä kersantti *Havaan* 2 kevyellä konekiväärillä varustettu joukko ennätti paikalle. 1:sen komppanian muut joukkueet ehättivät myös lähikylästä apuun, juoksivat oikealle sivustalle ja avasivat siltä sunnalta tulen kutsumattomia vieraita vastaan. Kashinasta saapui myös 2:nen komppania juosten paikalle ja levittäytyi ketjuun 1:sen komppanian vasemmalle puolen. Joka taholta käytiin nyt raivoisasti vihollisen kimppuun, ja sen täytyi hetken kuluttua luopua hyvästä saaliistaan ja hajautua pakoon saamatta mukaansa muuta kuin 1 Pohjan Poikain hevosen. Punaiset jättivät taistelukentälle 30 kaatunutta.

Pohjan Poikain tappiot olivat: 1:nen komppania: 2 haavoittunutta sotilasta ja 3:s komppania: 2 haavoittunutta sotilasta.

Taistelun jälkeen komppaniat majoittuivat seuraavasti: 1:nen Djatlevaan, 2:nen Molginaan ja 3:s Bogomolovaan. 2:sen komppanian kenttävartio oli Kashinan kylässä.

Jo taistelun aikana punaisten 3 patteria oli ampunut mainittuja kyliä. Pommitusta kesti sitten lakkaamatta koko päivän.

Tähän saakka 1:nen pataljoona oli jaksanut täyttää tehtävänsä, valittanut ja toivonut virolaisten tulevan tilalle, mutta silti kestänyt kaikki rasitukset, kaikki uhraukset, kaiken kurjuuden. Väsymyksestä tylsinä sotilaat suorittivat palvelusvelvollisuutensa, vaikka tuntui siltä, että hermot eivät enää hetkeäkään kestäisi, ja vaikka monet menettivät iäksi terveytensä näinä päivinä ja öinä. Jos

he olisivat päässeet lepäämään, olisivat he senjälkeen taas olleet valmiit taisteluihin ja rasituksiin. Mutta se oli mahdotonta, ei ollut reservejä, ja niin koeteltiin Pohjan Poikain kärsivällisyyttä, kunnes se katkesi. Epätoivo oli syöpynyt sotilaiden mieliin. Heillä oli vain yksi selvä ajatus: pois!

Jääkärimajuri *Snellman*, jolle väsymyksen leviämisestä oli ajoissa tehty ilmoitus, kiirehti virolaisia joukkoja saapumaan Pohjan Poikain molempien uupuneiden pataljoonien tilalle. Vaihtojoukkoja luvattiinkin lähettää, mutta niitä ei tullut. Virolaisilla ei ollut reservejä, eikä naapurirykmenttien rintama-alaa mielellään tahdottu venyttää pitemmäksi kuin se jo oli. Mutta Pohjan Pojatkaan eivät jaksaneet enää.

Jääkärimajuri *Snellman* matkusti 27 p:nä Võruun henkilökohtaisesti kiirehtiäkseen virolaisia, koska muuten oli pelättävissä, että Pohjan Pojat lopuksi lähtisivät omin luvin asemiltaan. Joukkoja luvattiin lähettää varmasti saman päivän iltaan mennessä.

Pohjan Poikain 1:sen pataljoonan miehet lupasivat pysyä paikoillaan klo 6 asti ip. Mutta silloin saapui luvatun vaihdon asemesta ilmoitus, että 2 komppaniaa saisi palata Vastseliinaan reserviin, mutta 1 tuli jäädä etuvartiopalvelukseen. Jääkäriluutnantti *Koivisto* määräsi 2:sen komppanian suorittamaan viimemainitun tehtävän, mutta useimmat sen sotilaat lähtivät kaikista pyynnöistä huolimatta muiden mukana Vastseliinaan. Vain osa totteli määräystä ja jäi komppanian aliupseerien ja vapaaehtoisten konekivääримiesten kera asemiin.

Illalla myöhään saapui Vastseliinaan odotettuja virolaisia luutnantti *Ainsonin* johdolla. He vaihtoivat etuvartioon jääneet Pohjan Pojat, jotka pääsivät palaamaan joukkojensa yhteyteen.

2:nen komppania lähti 28 p:nä luvatta klo 8,30 ap. Vastseliinan asemalle, jonne pataljoonan muut osat marssivat puolta tuntia myöhemmin rykmentin määräyksestä. 1:sen pataljoonan jäännös saapui junalla Valkiin saman päivän iltana klo 7.

28 p:nä klo 1 ip. virolaiset tulivat vaihtamaan 2:sen pataljoonan. Mutta sitä ennen suurin osa 4:ttä komppaniaa, 27 miestä 5:nnestä komppaniasta ja 4 miestä 2:sesta K.K.K:sta ehti jättää omin luvin asemansa.

Pohjan Poikain rykmentti oli kokonaisuudessaan jälleen Valkissa 29 p:nä klo 9 ap.

Tällä rintamakaudella Pohjan Pojat olivat saaneet vankeja: 1:nen pataljoona 56 ja 2:nen pataljoona 41. Sotasaaliina oli niiden käsiin jäänyt 1 panssariauto, 4 konekivääriä, 47 kivääriä, 40.000 kivääripanosta, 4 hevosta, 2 satulaa ja 1 reki. Pohjan Poikain tykistön ammusmenekki koko taistelukaudella oli 2.361 shrapnellia ja 2.413 granaattia.

Osa Pohjan Pojista vetäytyi siis omavaltaisesti asemistaan etulinjoilla. Tätä valitettavaa tekoa arvosteltaessa on kuitenkin otettava huomioon ne suuret tappiot, lukemattomat rasitukset ja komppanioiden toivoton asema, jotka vaikuttivat sotilaiden mielialaan. He kestivät kaiken tämän todellisella suomalaisella sitkeydellä. Vasta kiihoittuneina siitä, että virolaiset joukot eivät tulleet määräaikana vapauttamaan heitä, Pohjan Pojat osittain jättivät paikkansa. Siitä ei kuitenkaan koitunut mitään pahempia seurauksia.

Huolimatta heidän viimeisestä, vähemmän kunniakkaasta teostaan kuuluu Pohjan Pojille Petserin rintamalla suoritetuista taisteluista nimitys: *sankarit*. He kestivät sinä aikana niin paljon kuin ihminen suinkin voi, vieläpä enemmänkin.

Eversti *Kalm* kirjoitti päiväkäskyssään N:o 56 maaliskuun 31 p:ltä:

»Lausun rykmenttini upseeristolle, alipäällystölle ja miehistölle kiitokseni viime taistelukauden voitosta Petschoryn rintamalla 14—29. 3. 19. välisenä aikana, sekä Valkin puolustuksesta kolmannen patterin miehistölle.»

Joukkojen palattua Valkiin eversti *Kalm* tarjosi heti upseereille, aliupseereille ja sotilaille allekirjoitettaviksi uusia välikirjoja, joiden mukaan Pohjan Poikain rykmentti jatkaisi taistelua bolshevikeja vastaan, tällä kertaa Inkerin vapauttamiseksi. Mutta vain suuri osa upseeristoa, joukko aliupseereja ja pieni määrä sotilaita suostui jäämään. Lopen uupuneina viime viikkojen tavattomista rasituksista tahdottiin yleisesti kotiin.

Jääkärikapteeni *Hannula* kertoo rykmentin hajautumisesta:

»30 p:nä luutnantti *Kalervo* sähkötti minulle sairaalaan: »Upseeriston uudet välikirjat kirjoitettava tänään. Pataljoonasi upseeristo jättänyt eroilmoituksen. Miehistö lähtee kokonaisuudessaan. *Silventoinen* tulee iltajunalla, häneltä tarkemmin.»

Päätin silloin jättää sairaalan ja lähteä Valkiin. Adjutanttini, luutnantti *Silventoinen* saapui samana iltana ja kertoi lähemmin tapahtumista. Viimeinen sotaretki oli ollut äärimmäisen raskas ja käynyt Pohjan Pojille miltei ylivoimaiseksi. Palattuaan Valkiin oli eversti *Kalm* 29 p:nä kutsunut kokoon rykmentin upseeriston ja esittänyt sille suunnitelmansa ja uuden välikirjan.

Tulin Valkiin huhtikuun 1 p:nä. 1:sen pataljoonan upseeristo, alipäällystö ja miehistö oli kokonaisuudessaan jättänyt eroilmoituksen. Upseereista jäivät edelleen eversti *Kalmin* palvelukseen vänrikit *Miettinen* ja *Riikonen*, talouspäällikkö *Viljo Riikonen* ja jääkärivänrikki *Frohne*, aliupseereista 2 ja sotilaista kymmenkunta.

Seuraavat päivät käytettiin loppuselvityksiin, luetteloiden y. m. laatimiseen. 1 p:nä pataljoona jätti aseensa. 3 p:nä luovutin arkistot, kuormaston y. m. omaisuuden ja 1:sen pataljoonan leimat jääkärikapteeni *Påhlssonille*.

Pataljoona lähti Valkista huhtikuun 3 p:n iltana. Asemalla oli saattamassa eversti *Kalm* y. m. upseereja. Eversti *Kalm* piti puheen kiittäen 1:stä pataljoonaa sen suorittamasta työstä. Pataljoona kohotti eläköön-huudon Pohjan Poikain urhealle komentajalle.

Tallinnaan saavuttiin aamulla. Laiva lähti kuitenkin vasta seuraavana päivänä, jonka vuoksi pataljoona majoitettiin Liivakasarmeihin.

Aamulla huhtikuun 5 p:nä lähdimme »Väinämöisellä» Tallinnan satamasta. Samalla kerralla tuotiin laivaan tanskalaisten vapaaehtoisten saattamana kolme Petserin rintamalla kaatunutta sotilastamme.

Helsingissä pataljoona majoitettiin rautatienasemalle. Loppusaatavien maksu seurasi.

7 p:nä jätin pataljoonalle hyvästi. Ero tuntui raskaalta, mutta sen synnyttämään haikeaan mielialaan liittyi ihailu ja kunnioitus joukkoa kohtaan, joka vähälukuisuudestaan huolimatta oli kyennyt suorittamaan sellaisia urotöitä. Yhdessä kestetyt sotaretket vaaroineen, rasituksineen, kärsimyksineen ja voittoineen sekä kaatuneiden toverien muisto — kaikki se yhdisti pataljoonan jäsenet toisiinsa katkeamattomilla aseveljeyden siteillä. Hyvä suhde päällystön ja miehistön välillä pysyi sellaisenaan loppuun saakka. Se on aina oleva kauneimpia muistojani Viron retkeltä, ja myöhemminkin olen saanut siitä monta osoitusta. Vuosien puhdistamina

kaikesta kuonasta Viron retken muistot ovat aina kirkkaina ja lämpiminä säilyvät 1:sen pataljoonan päällystön ja miehistön mielissä.

Siitä toveripiiristä, joka talvi-iltoina rintamalle lähtöä odotellessa kokoutui Tapan kylän pienoiseen majataloon suunnittelemaan tulevaa Suur-Suomea ja suomalaisten heimojen valtioliittoa, on moni iäksi poistunut, ja unelmat ovat yhä toteuttamatta. Niistä 1:sen pataljoonan jalkaväkikomppanioiden päälliköistä, jotka tammikuun 31 p:nä Luhde Grosshofin luona ensimmäisen kerran astuivat taisteluun Viron vapauden puolesta, ovat kaikki kaatuneet — viimeksi jääkäriluutnantti *Koivisto*, joka jääkäriaatteelle uskollisena uhrasi henkensä tulevan, suuremman Suomen puolesta kaukana Pohjan perillä, Petsamossa. Monen aliupseerin ja sotilaan kohtaloksi tuli vapausaatteelle uskollisena, mutta taitamattoman johdon käsissä kaatua seuraavana keväänä ja kesänä Aunuksen sodassa. Jotkut taistelivat syksyllä 1919 Kaprion luona Inkerin vapauden puolesta ja seuraavan talven kuluessa Pohjois-Inkerin vapaajoukoissa Kirsalon rintamalla, jotkut ajoi levoton verensä Puolan ja Latvian sotiin, ja viimeksi muutamien nimi liittyy Karjalan heikkoihin ponnistuksiin vapautensa puolesta Uhtualla.»

Huhtikuun 8 p:nä 2:sen pataljoonan, patteriston ja ratsuosaston eroava alipäällystö ja miehistö lähtivät luutnantti *Kallion* johdolla Tallinnan kautta Suomeen, jonne saavuttiin 10 p:nä.

Neiti *Pohjala* kirjoittaa Pohjan Poikain lähdöstä Tallinnasta:

»Aamu on sumuinen, sataa taukoamatta. Miksi näyttääkin tänään kaikki niin alakuloiselta, miksi taivas itkee? Tallinnan kaduilla on hiljaista, kukin toimittaa vain välttämättömimpiä tehtäviään. Siellä täällä vilahtaa harmaapukuisia sotilaita.

Suuri osa Pohjan Poikia palaa tänään kotimaahan, joku ehkä tulee takaisin, useimmat jättävät ainaiseksi Viron mantereen. He ovat tehneet työnsä, tyytyväisinä he palaavat.

»Väinämöinen» seisoo jälleen lähtövalmiina, kuten niin monasti ennen. Se on tuonut suomalaiset joukot veljeskansan avuksi. Osan se on jo saanut kuljettaa kilven päällä kotimaahan takaisin, osa palaa nyt kolmikuukautisen raskaan päivätyön päätettyään, ja viimeinen joukko jää toistaiseksi Viroon.

Virolaiset patrullit ovat tarkastaneet passit ja tavarat. Pohjan Pojat seisovat laivan kannella. Haavoittuneita kuljetetaan paareilla laivaan. Kaikilla on kiihkeä halu palata takaisin isänmaahan.

Mutta miksi on niin hiljaista satamassa? Ei yhtään virolaista ole saattamassa suomalaisia joukkoja. Kun tulimme tänne, paistoi kirkas aurinko, torvisoittokunta soitti »Porilaisten marssia» ja virolainen vartiosto teki kunniaa. Nyt on Vironmaa vapaa, nyt ei enää tarvita suomalaisia joukkoja, nyt sataa ja on hiljaista.

Hiljaa poistuu »Väinämöinen» rannasta, ei kuulu ääntäkään. Vihdoin kun laiva on etäällä satamasta, kajahtaa kaukainen laulu: »Hurraa nyt komppania kotiamme kohti . . .». Siellä on painostus jo lakannut, laulu kaikuu pontevana ja kirkkaana, mutta meistä rannalla olijoista tuntuu niin kumman oudolta. Käsittääkö oma isänmaa sen raskaan päivätyön merkityksen, minkä tuo suomalainen joukko on tehnyt?

Ei se suomalainen joukko, joka tammikuussa Viroon lähti, laskenut kustannuksia. Ei kuoleman edessä yleensä kustannuksia lasketa. Tie oli selvänä edessä, elämää oli uhrattava vapauden puolesta. Oikeutta, totuutta oli poljettu, vääryyden täytyi saada palkkansa.»

Pohjan Poikain komentajasta kirjoittaa eräs rykmentin upseereista:

»Eversti *Hans Kalm!*

Metallilta nuo sanat kalskahtavat. Niissä on jotakin vielä enempääkin: murtumatonta terästä, joka uhmaa sekä ihmisiä että kohtaloa.

Eversti *Kalmin* virolainen syntyperä, hänen toimintansa Suomen Vapaussodassa, hänen luonteensa, hänen kimmoisa sotilaallisuutensa — ne ovat kaikille hyvin tunnettuja.

Ennenkuin Pohjan Pojat lähtivät Viron retkelle, oli »Suomen Kuvalehdessä» eversti *Kalmia* koskeva haastattelu, josta jäivät mieleeni everstin viimeiset, jotenkin seuraavaan tapaan kuuluneet sanat:

— En ole kynämies, vielä vähemmin puhuja. Olen sotilas.

Nuo kaksi viimeistä sanaa ovat eversti *Kalmille* niin luonteenomaisia, että huolellisimminkaan valettu linssi ei kykenisi niiden veroista kuvaa levylle kiinnittämään.

Pohjan Pojat, joilla eversti *Kalm* oli rykmentinkomentajana, tuntevat Herra Everstin kasvojen piirteet, otsaan uurtuneet kärsimyksen ja syvän ajattelun paljon puhuvat vaot, mutta ennen kaikkea he muistavat silmissä välähtelevän siniharmaan liekin, joka ei tietänyt hyvää ryssille, niissä kajastavan lempeän välkkeen, joka on

isällisenä valvonut Pohjan Poikain etuja vieraalla maalla. Niitä me emme milloinkaan unohda!

Eversti *Kalm* oli ei ainoastaan urhoollinen, vaan myöskin uhkarohkea. Sellaisena hän tuli tunnetuksi jo Suomen Vapaussodassa, sellaisena hän Virossa suunnitteli yltiöpäisimmän sotaretken, mistä pohjoismaiden historia vuosisatoihin tietää kertoa: Marienburgin voittomarssin.

Mutta eversti *Kalm* ei ollut uhkarohkea ainoastaan suurin piirtein katsottuna, vaan myöskin henkilökohtaisesti. Useammin kuin kerran hän Viron retken aikana syöksyi samaan kuolonleikkiin, mihin huimapäisin sotilaskin.

Ne ovat harvat ja valitut, jotka siten voivat, ja joilla on oikeus niin menetellä. Mutta niitä, joille se on suotu, jumalat varjelevat. — Eversti *Kalmia* on monasti tämän vuoksi ankarasti arvosteltu, mutta emme olisi *Pohjan Poikia*, ellemme häntä siitä kiittäisi. Hän luotti tuohon rehtiin, *Kaarle XII:n* aikana ja jo ennen esiytyneeseen suomalaiseen soturityyppiin ja, Jumalan kiitos, sellaisia hän saikin moniaita lähimmiksi miehikseen.

Jos kukaan, niin ainakin eversti *Kalm* luotti rajattomasti *jääkäreihin*. Jääkäri — kas siinä se taikasana, joka oli lyövä ja löikin auki kierteisimmänkin solmun. Jääkäriupseerit olivat pataljoonien komentajina ja suureksi osaksi myös komppanioiden päällikköinä, ja kun sellainen oli täyttänyt loppuun saakka velvollisuutensa, saattoi arvossa alempi jääkäri sivuuttaa jonkun muun upseerin ja astua komppanian johtoon eversti *Kalmin* määräyksestä ja yhä uudelleen johtaa harvenevat rivit kunniakkaaseen voittoon. — —

Jälleen kaikuvat korvissani sanat: olen sotilas. Vuosien takaa ne iskevät tajuntaan kuin kehoitus, kuin esimiehen jyrkkä käsky: sotilas puhuu vähän, töistään hänet tunnettakoon.

Kunniaa ainaeversti *Hans Kalmille* Pohjan Poikain rykmentin luojana ja komentajana!»

P.P. upseereja »tähystyspaikallaan» hotelli »Londonin» parvekkeella Tartossa.

Viroon vielä jäänyt Pohjan Poikain rykmentin jäännös siirtyi Tarttoon, jossa sen esikunta toimi kesäkuun alkuun saakka yrittäen koota uutta rykmenttiä, mutta turhaan. Kuitenkin osa Pohjan Poikia joutui vielä kerran tuleen. 2:nen patteri sai näet huhtikuun 20 p:nä käskyn lähteä Tartosta Valkin kautta Mustjoen rintamalle auttamaan virolaisia. Patteri taisteli huhtikuun 22 ja toukokuun 4 p:n välisen ajan Mustjoen ympäristössä joutuen usein sangen vaikeaan tilanteeseen ja vihollisen välittömään läheisyyteen. Miehistö ei saanut päivin eikä öin lepoa. Liiallinen valvominen, ruo'an puute sekä vaatteiden ja jalkineiden huonous lisäsivät rintamakauden rasituksia. Patteri täytti kuitenkin kunnialla tehtävänsä loppuun. Toukokuun 4 p:nä se luovutti kaiken varustuksensa, saapuneen käskyn mukaan, virolaisille ja palasi Tarttoon menetettyään taisteluissa 3 miestä haavoittuneina.

Pohjan Poikain rykmentin toiminta päättyi toukokuun lopussa lukuunottamatta intendenttuuria ja esikuntaa, joiden täytyi suorittaa monimutkainen loppuselvitys.

Toukokuun 29 p:nä julkaisemassaan päiväkäskyssä N:o 79 eversti *Kalm* kirjoittaa m. m.:

»5. Pataljoonat, patteristo ja ratsuosasto luovuttavat kaikki varustuksen, asestuksen, ajokalut, valjaat, satulat ja kaikki varastot (kaksinkertaisten luetteloiden mukaan) rykm. intendentille tai hänen määräämälleen laitokselle 10 p:ksi kesäk.

7. Alipäällystö ja miehistö vapautetaan sitä mukaa kuin katson sen mahdolliseksi.»

Pohjan Poikain kunniakas historia oli päättynyt. Rykmentti palasi Suomeen jättäen virolaiset jatkamaan taistelua bolshevikeja vastaan.

Se aika, jona suomalaiset vapaaehtoiset ottivat osaa Viron vapaussotaan, oli vain lyhyt ajanjakso pitkästä taistelusta, mutta samalla se oli kaikkein tärkein ja virolaisille vaikein. Taistelut kiihtyivät sittemmin paljon suuremmiksi ja raivoisammiksi. Sota jatkui vaatien yhä lisää uhrauksia. Virolaiset puolustivat isänmaansa rajoja suurella uljuudella osoittaen, että suomalaiset vapaaehtoiset eivät suinkaan olleet turhaan vuodattaneet vertaan sukulaiskansamme vapauden ja itsenäisyyden puolesta. He valtasivat sodan aikana Venäjän rajaseutuja ja -kaupunkeja, vieläpä auttoivat eteläisiä naapureitaan, lättiläisiä, itsenäisen Latvian ra-

kentamisessa miekka kädessä. Pitkinä sotakuukausina, aina helmikuun 2 p:ään 1920 asti, jolloin Viron ja Neuvosto-Venäjän valtuutetut allekirjoittivat Virolle kunniakkaan rauhan Tartossa, virolaiset sotilaat osoittivat, että he olivat oppineet pohjoisten aseveljiensä veroisiksi urhoollisuudessa ja sitkeydessä.

Palaavia Pohjan Poikia »Väinämöisellä» tähystelemässä kotimaan rantaa.

Pohjan Poikain palatessa kotiseuduilleen tervehtivät sanomalehdet heitä lämpimin sanoin. Niinpä »Vaasa» kirjoittaa huhtikuun 11 p:nä m. m.:

»— — — Mutta mikä oli tarkoitus? Se on aina muistettava: ryssä pois maasta, Viro itsenäiseksi!

Sen olette Te, uhkarohkeat nuoret Viron sankarit, tehneet. Sitä suurtyötä tekemään rohkesi ja mahtoi vain Teidän kaltainen huimapäinen ja suunnattomia vaivoja kestävä nuorukaisjoukko.

Vain teidänlaisenne intomieliset huimapäät saattoivat kestää sen nopean pikamarssin, kilpajuoksun, joksi taistelunne »polsuja» vastaan muodostui. — — Vain Te, nuoret miehet, olisittekin kestäneet ilman lepoa ja unta niitä yön päivän taisteluita, joissa alinomaa riehuitte, kun viikkokausia kävi yhtämittainen kahakka ja taistelu. Ja vain Teidän kaltaisenne saattoivat hyökätä riemuhuudoin satakertaista vihollisjoukkoa päin — ja lyödä sen!

Paljon on vajavaista matkalla ollut. Paljon olette saaneet kärsiä kaikenlaista puutetta. Olettepa saaneet ymmärtämättömyyttä ja moitettakin osaksenne, mutta tietäköötmoittijanne, että Te, juuri Te olette tehneet suurtyön, jonka merkitys ja historiallinen arvo paljastuu koko suuruudessaan vasta tuonnempana.

Te ja Teidän kauttanne koko Suomen kansa on tehnyt ihmiskunnalle sen suurtyön, johon Euroopan mahtavat ja suuret kansat eivät uskaltaneet käsiksi käydä. Silloinkuin kaikkinielevä bolshevismi haki pääsyä länteen, Vironmaan kautta, ja kun se oli sen jo melkein saavuttanut, eikä hätäänsä huutava Viro saanut keneltäkään maailman mahtajalta apua, silloin ilmestyitte Te, nuorukaiset, virmapäisenä pienenä joukkona. Te iskitte kohta ensi otteilla kuin vihainen raivomyrsky. Isku seurasi toistansa, ja yhä suuremman kauhun sai ryssä ja »polsu». Ei kestänyt kuin jokunen viikko, ja Viro oli vihollisesta vapaa.

Te nuoret miehet, olette nostaneet uuden valtakunnan Eurooppaan. Te olette verellänne ja kärsimyksillänne kohottaneet veljeskansamme, virolaiset, kansaksi kansakuntien joukkoon. Te olette nostaneet itsenäisyyteen, kansalliseen vapauteen kansan, joka tuhat vuotta on sorron yössä vaeltanut. Sen olette Te, pieni suomalainen vapaaehtoinen nuorukaisjoukko, tehnyt!

Tieto siitä on oleva Teille suurin palkinto. Teidän tekonne elää iankaiken ihmiskunnan historiassa. Teidän tekonne vetää vertoja muinaisajan sankareille.

Terve Teille, Viron sankarit!»

Viron Avustamisen Päätoimikunnan hajautuminen.

Varsinaisen avunannon päätyttyä Päätoimikunta ei vielä saattanut hajautua, vaan sen oli pidettävä huolta retkikunnan loppuselvityksestä.

Varsinkin tilitystyö ja invalidikysymyksen järjestäminen vaativat paljon enemmän aikaa kuin etukäteen oli saatettu aavistaakaan. Päätoimikunnan intendenttuuri huolehti niistä aluksi tohtori *Göösin*, sittemmin ent. kansliapäällikön *Arvid Ponnen* ja lopuksi liikemies *Hannes Hildenin* johdolla. Työ oli monimutkaista ja vaikeaa, kun tilejä ja tilittäjiä oli monta. Toimintaa vaikeutti myös se seikka, että intendenttuurilta puuttui usein varoja maksujen suorittamiseen, kun rahalähetykset Virosta viivästyivät. Haavoittuneiden vapaaehtoisten ja kaatuneiden omaisten eläkeanomukset tuottivat myös paljon puuhaa. Lääkärikomissioni työskenteli ahkerasti kokoutuen usein käsittelemään invalidiasioita. Mutta ratkaisua viivytti se, että useiden haavoittuneiden invaliditeettiastetta ei voitu määritellä, ennenkuin pitkäaikaisen sairashoidon jälkeen. Lääkärikomissioni saattoi antaa lopullisen lausuntonsa vasta syyskuussa 1921, jolloin invalideja koskevat viimeiset eläkeanomukset lähetettiin Viron hallitukselle. — Kaatuneiden omaisista ja heidän oikeuksistaan oli myös eräissä tapauksissa vaikeaa saada selvää. Päätoimikunnan sotatuomari *A. E. Väänänen* huolehti näiden kysymysten järjestämisestä.

Päätoimikunnan, joka likvidatsionin kestäessä kokoutui 4—5 kertaa vuodessa, käsiteltävänä oli edellämainittujen ja monien muiden samantapaisten asioiden lisäksi kysymys eri puolilla maata olevien sankarihautojen kuntoonpanosta ja hoidosta. M. m. Helsingissä vapaaehtoisia on haudattu kolmeen eri paikkaan: Vanhankirkon veljeshautaan, jolle Viron hallitus on ryhtynyt puuhaamaan

muistopatsasta, Uudelle hautuumaalle, jonne Päätoimikunnan toimesta on pystytetty hautakivi, ja Malmin hautuumaalle. Päätoimikunnan kokousten väliaikoina kanslia yhdessä puheenjohtajan, tohtori *Ivalon* kanssa hoiti laajin valtuuksin asioita.

Kesällä 1920 retkikunnan tilit olivat niin valmiit, että saatettiin pyytää Viron hallitusta lähettämään valtuutettunsa tarkastamaan niitä. He saapuivat vuoden lopulla ja tarkastivat kirjanpidon ja eri tilit suorittamatta kuitenkaan työtä loppuun. He lausuivat tileistä, että ne olivat erittäin hyvässä kunnossa. Keväällä 1921 tarkastustyön lopettivat virolaiset kontrollöörit, joiden antaman lausunnon perustuksella Viron hallitus toukokuussa 1921 suoritti Päätoimikunnalle sen saatavien loppuerän. Silloin saatettiin ryhtyä maksamaan retkikunnan loppuvelkoja, joista melkoinen erä oli m. m. Suomen sotaministeriölle.

Päätoimikunnan työ lähestyi loppuaan. Sen arkisto, tilit ja verifikaatit siirrettiin, tehdyn päätöksen mukaan, Suomen sotamuseoon talletettaviksi. Irtain omaisuus myytiin huutokaupalla.

Vihdoin lokakuun 26 p:nä 1921 Päätoimikunta saattoi pitää viimeisen kokouksensa. Eri joukko-osastojen, Pääintendenttuurin ja eri kanslioiden tilit, jotka yhteensä nousevat n. 16 miljoonan markan loppusummaan, oli siihen mennessä Päätoimikunnankin puolesta tarkastettu ja huomattu olevan asianmukaisessa kunnossa. Suomessa retkikuntaa varten kerätyistä varoista oli jäljellä n. 670.000 markkaa, jotka päätettiin tallettaa käytettäviksi invalidien takuurahastona. Sen korkoja ja poikkeustapauksissa pääomaakin voidaan käyttää Virossa haavoittuneiden suomalaisten avustamiseen. Senjälkeenkuin rahastoa ei enää tarvita tähän, päättää säätiön 3-miehinen hoitokunta yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran valitseman edustajan kanssa jäljelle jääneiden varojen käyttämisestä johonkin Suomen ja Viron kulttuuriyhteyttä edistävään tarkoitukseen. Hoitokunnan jäseniksi valittiin tohtorit *Louhivuori* ja *Ivalo* sekä ylioppilas *Lepistö*.

Joulukuun 1 p:nä olivat Uudella Ylioppilastalolla Päätoimikunnan lopettajaisiksi järjestämät kahvikutsut, joihin oli keräytynyt Päätoimikunnan ja sen alaosastojen jäseniä ja avustajia, yhteensä n. 70 henkeä. Puheissa, joita pitivät tohtorit *Ivalo* ja *Louhivuori*, kansanedustaja *Kokko*, ministeri *Kallas* ja kansanedustaja *Alkio*, muistutettiin mieliin avustustyön pysyvää historiallista arvoa.

Viron Avustamisen Päätoimikunnan jäseniä muistojuhlassa 1. 12. 1921.

Istumassa (vas.): tohtori *Paloheimo*, ministeri *Ritavuori*, pankinjohtaja *Honkajuuri*, tohtori *Ivalo*, tohtori *Louhivuori*, kansanedustaja *Alkio*, kansanedustaja *Heikkinen*.

Seisomassa: Päätoimikunnan lääkäri, tohtori *Castren*, kansanedustaja *Kokko* ja sota-asiain-toimikunnan puheenjohtaja, maisteri *Ruuth*.

Sankarivainajat.

KAATUNEIDEN MUISTOLLE.

Vironkielestä mukaillut *Karin Hannula.*

Syysyön hämärä, utuinen häivä,
himmeni maa, jo katosi päivä,
kuoleman puistossa puhuupi tuulet,
kumpuja näet, ääniä kuulet.

Vilkkuvat usvasta ristien ryhmät,
kumpujen kukkaset kaikki jo kylmät,
oksilta pisarat tippuvat hiljaa
multahan — lähelle kuoleman viljaa.

Nukkuvat tuolla kuoleman unta,
putoili kummuille valkeaa lunta.
Hämärä hellästi kumpuja peittää,
tumman vaippansa syysyö heittää.

*Lux perpetua luceat**) — *helkkyy*
kappelin laulu, kynttilät välkkyy.
Humisee, huokaa kuoleman puisto,
henkien yö, vainajain muisto.

* * *

*) Ikuinen valo loistakoon.

Reippaina, intoa uhkuen he olivat rientäneet hätään joutuneiden veljien avuksi. Kuvaamattomalla sitkeydellä ja ihailtavalla uljuudella he olivat taistelleet Viron sotatantereilla ihmisyyden, veljeskansan vapauden ja isänmaan kunnian puolesta, *sankareina* eläneet ja taistelleet laskematta vaivojaan ja uhrauksensa suuruutta ja *sankareina* kaatuneet.

Sankarivainajien arkkuja kannetaan läpi Tallinnan.

Mykkä tuska sydämessä jäljelle jääneet soturit olivat lähettäneet kylmenneet toverinsa yksinkertaisissa arkuissa kotimatkalle. Ihailevalla kiitollisuudella ja liikutuksella virolaiset olivat tuhatlukuisina soitoin ja lauluin, kukin ja siunauksin saattaneet heidän puolestaan kukoistavan elämänsä uhranneiden vapaustaistelijoiden koristetut arkut läpi juhla-asuun laittautuneen pääkaupunkinsa satamassa odottavaan laivaan, jonka oli määrä kuljettaa velvollisuutensa suurenmoisella tavalla täyttäneiden soturien kylmenneet ruumiit kotimaahan. Surren, mutta uljaista pojistaan ylpeänä isänmaa otti vastaan vainajansa ja kätki heidät kotimaan multaan, kymmeniin sankarihautoihin joka puolella maata.

Niiltä Viron suomalaisilta vapaustaistelijoilta, jotka terveinä palasivat kotimaahan, voidaan riistää sankariseppele, *jos* niin välttämättä tahdotaan, sillä heidän uhrauksensa ei ole ollut mittaamaton. Heihin saatetaan kohdistaa syytökset retken lukuisista vajavaisuuksista ja erheistä. Mutta taistelutantereella henkensä uhranneihin vainajiin ja sieltä raajarikkoisina palanneihin mitkään moitteet eivät saata ulottua. He ovat antaneet kaikkensa,

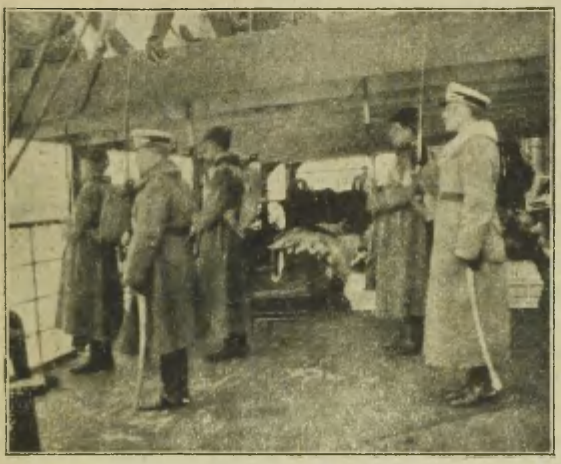
Seppelten laskeminen Tallinnan satamalaiturilla.

nuoren elämänsä ja loistavat tulevaisuuden toiveensa veljeskansan vapauden ja isänmaamme kunnian alttarille. He ovat uhranneet itsensä niiden ihanteiden puolesta, jotka väikkyivät avustustoiminnan alkuunpanijoiden silmissä, kun he ryhtyivät Suomesta puuhaamaan apua Virolle. He ja heidän hautakumpunsa jäävät kaiken sen symboleiksi, mitä Viron apuretkikunnassa on ollut puhdasta, suurta, jaloa — pysyväistä.

Aikana, jolloin itsenäiseen elämään nousseet Itämeren suomalaiset kansat etsivät sivistyksellisiä ja valtiollisia yhtymäkohtia keskinäisille suhteilleen, ja jolloin kuulee silloin tällöin puhuttavan »Suomen sillasta», ansaitsee kiinnittää huomiota Helsingin Vanhankirkon

puiston veljeshautaan ja lukuisiin muihin vironretkeläisten hautakumpuihin maamme kalmistoissa. Ne sitovat Suomen ja Viron kansat toisiinsa sittenkin paljon lujemmin kuin yhteinen alkukoti ja samansukuinen kieli.

Nämä sankarihaudat tulevat varmaan vastaisuudessa entistä suuremmassa määrässä kaikkien maassamme käyvien virolaisten pyhiinvaelluspaikoiksi, kummuiksi, jotka muistuttavat mieliin niitä aikoja eteläisen veljeskansamme elämässä, jolloin sen ollessa kuole-

Virolainen kunniavartio »Väinämöisellä».

manhädässä intoa hehkuva soturiparvi riensi tappioita kärsineen armeijan avuksi ja *pelasti maan.* Virolaisilla ei ole mitään syytä väheksiä näiden kumpujen alla lepäävien sankarien jaloa uhrausta ja suurta merkitystä itsenäiselle Virolle, onhan heidän vapaussodassaan silti yllin kyllin suurtekoja, joista kunnia jää heidän omalle urhoolliselle armeijalleen.

Mutta sankarihaudat eivät velvoita yksin Viroa, vaan myöskin omaa isänmaatamme. Se suuri uhri, jonka niihin kätketyt nuorukaiset ovat antaneet erillään olevien suomensukuisten kansojen yhteyden alttarille, vaatii kansaamme polvesta polveen vaalimaan heidän jättämäänsä perintöä, kunnes heidän suuri unelmansa kokonaisuudessaan on toteutettu.

Taaksepäin avustustyöhön katsottaessa täytyy tunnustaa, että yksityiskohdissa on ollut runsaasti puutteita, erehdyksiä ja virheitä ja niistä voidaan Suomenlahden molemmin puolin olla eri mieltä. Mutta kokonaisuutta silmällä pitäen nämä pikku varjot väistyvät, samaten katoavat kaikki — loppujen lopuksi aivan arvottomat — vastakohdat, riitaisuudet ja tyytymättömyyden ilmaisut. Kaiken tämän epäoleellisen, vähäpätöisen väistyttyä jää jäljelle *historiallinen teko*, jonka seuraukset tuntuvat, niinkauankuin Suomen ja Viron kansat ovat olemassa.

Se työ, jonka hyväksi Viron suomalainen apuretkikunta taisteli, kärsi vilua ja nälkää, jonka hyväksi haavoittuneet menettivät terveytensä, ja jonka hyväksi monet kymmenet maamme parhaista pojista uhrasivat henkensä, on se vankkumaton kallioperusta, jolle Suomen ja Viron tuleva yhdyselämä pohjautuu.

Sankarihautajaiset Helsingin Vanhankirkon puistossa.

Sisällys.

Siv.

ESIPUHE 5

ENSIMMÄINEN OSA.

I. Katsaus Viron varhaisempaan historiaan 9

II. Viime vuosien tapahtumat Virossa.

1. Venäjän vallankumous ja Viro 22
2. Bolshevikien valtakausi 29
3. Viron lyhyt vapaudenaika 24—25. 2. 1918 39
4. Saksalaisten joukkojen tulo 44
5. Saksalainen miehitysaika 50
6. Viron vapaussodan alku 58
7. Bolshevikien suuri eteneminen 69

TOINEN OSA.

1. Suomalaisen apuretkikunnan syyt ja suunnittelu 85
2. Apuretkikunnan alkuvaiheet 106
3. Viron Avustamisen Päätoimikunnan alkutoiminta 126
4. Uusia suunnitelmia ja tarjouksia 137
5. Tanskalainen apuretkikunta 150
6. Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunta 154
7. Pääintendenttuuri 166
8. Apuretkikunnan muut virastot Virossa 172
9. Tallinnan suomalainen sotilaskoti 179
10. Oikeudenhoito 183
11. Sairashoito 188
12. Retkikunnan viimeinen vaihe 198

KOLMAS OSA. ENSIMMÄINEN SUOMALAINEN VAPAAJOUKKO.

1. Siirto Tallinnaan 215
2. Rintamalle 230
3. Ensimmäinen taistelukausi 8. 1.—14. 1. 1919 237
4. Toinen taistelukausi 16. 1.—18. 1. 1919 263
5. Vapaajoukon viimeinen vaihe 300

NELJÄS OSA. POHJAN POJAT.

1. Helsingissä, Tallinnassa, Tapassa ja Tartossa 339
2. Ensimmäinen taistelukausi. (Valkin valloitus) 367
3. Toinen taistelukausi. (Taistelut Valkin eteläpuolella ja lepohetki Valkissa) 400
4. Kolmas taistelukausi. (Koikylän taistelu ja eteneminen Riika—Pihkova viertotiehen) 421
5. Neljäs taistelukausi. (Marienburgin valloitusretki) 455
6. Pohjan Poikain rykmentin viimeinen vaihe. (Lepoaika Valkissa, viides taistelukausi (Petserin rintamalla) ja rykmentin hajautuminen) 508

Viron Avustamisen Päätoimikunnan hajautuminen 575
Sankarivainajat 578

KARTAT:

N:o 1. Viron kartta ..... Liite
N:o 2. Tallinna—Rakvere—Narva. Ensimmäisen Suomalaisen Vapaajoukon toiminta-alue ..... siv. 241
N:o 3. Valk—Marienburg—Petseri. Pohjan Poikain toiminta-alue .... Liite
N:o 4. Valkin taistelukausi ..... Liite
N:o 5. Paju (Luhde Grosshof)—Varna ..... siv. 384
N:o 6. Koikylän taistelu ..... „ 434
N:o 7. Marienburgin taistelu ..... „ 477
N:o 8. Petserin taistelukausi ..... „ 530

Henkilöluettelo.

Aaltonen, Arvo, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 307.
Aarnio, Antero, kersantti P. P. siv. 562.
Ahlström, Sigurd, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 276. 277.
Aho, Edvin, sotilas P. P. siv. 393.
Ahokas, Oskar, sotilas P. P. siv. 393.
Ahola, Lauri, sotilas P. P. siv. 496.
Ahonen, Juho, sotilas P. P. siv. 552.
Ahrenberg, hammaslääkäri 1:nen S. V. J. siv. 303.
Ahvonen, Antti, sotilas P. P. siv. 393.
Ailio, Julius, fil. tri, ent. senaattori siv. 101. 207.
Ainson, virol. luutnantti siv. 566.
Alanen, pastori 1:nen S. V. J. siv. 303. 322.
Alanen, J., taiteilija siv. 342. 344.
Albert, Liivinmaan piispa siv. 10.
Aleksanteri I, Venäjän keisari siv. 19.
Aleksanteri III, Venäjän keisari siv. 20.
Alfthan, von, T., luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 273.
Alkio, Santeri, kansanedustaja siv. 101. 140. 576. 577.
Almqvist, John, kapteeni, 1:nen S. V. J. siv. 303.
Ambrosius, suomal. kersantti siv. 80.
Anttila, Einar, joukkueenjohtaja P. P. siv. 413.
Anvelt, virol. bolsheviki siv. 25. 28. 35. 68. 248. 249. 259. 279. 284. 465.
Arsenjeff, venäl. kenraali siv. 142. 145.
Auer, Ilmari, fil. maist. siv. 98.
Aulanko, Eino, sotilas P. P. siv. 393.
Aulis, V., luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 244.
Aulo, Onni, luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 302. 330.
Auvinen, Toivo, vääpeli P. P. siv. 393.
Backlund, Johannes, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 270.
Balahovitsh, venäl. eversti siv. 75. 156. 368. 423.
Berg, vänrikki siv. 175.
Berg, Ernes, vänrikki P. P. siv. 412. 465. 525.
Bergman, Johan, korpraali P. P. siv. 412.
Bilkenroth, Gunnar, kersantti 1:nen S. V. J. siv. 276. 277.

Birk, Viron maapäivien esimies siv. 233. 347.
Björklöv, Alfons, luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 322.
Björksten, af, Thure, pastori P. P. siv. 179. 357. 416. 419. 497. 514.
Borg, Väinö, korpraali 1:nen S. V. J. siv. 276. 326.
Borgelin, tanskal. kapteeni siv. 152.
Brander, Julius, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 243.
Brander, Lauri, kersantti P. P. siv. 393.
Branders, Ernst, kapteeni 1:nen S. V. J. siv. 93. 94. 98. 108. 110. 184. 227. 303.
Brusin, Yrjö, joukkueenjohtaja P. P. siv. 393.
Brück, von, vapaaherra, Saksan lähettiläs Helsingissä siv. 148.
Buxhoevden, venäl. kreivi siv. 145.
Bäckström, Einar, vänrikki 1:nen S. V. J. siv. 298.
Castrén, Suomen rahaministeri siv. 204.
Castrén, lääkäri siv. 577.
Cederberg, Elias, lääkintäkapteeni P. P. siv. 418. 445. 520.
Cowan, V. H., amiraali, Englannin Itämeren laivueen komentaja siv. 223.
Dahlgren, Bror, luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 217. 268. 269. 272. 302. 315. 316. 317.
Dahlman, Karl, jääkärivänrikki P. P. siv. 412. 506. 520. 535. 552.
Dammert, Jarl, vääpeli 1:nen S. V. J. siv. 270.
Dan Niklinpoika, Turun linnanpäällikkö siv. 13.
Edenberg, O., Valkin kaupungin sihteeri siv. 512.
Ekström, Martin eversti, 1:sen S. V. J:n komentaja siv. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 100. 107. 108. 109. 112. 113. 122. 131. 133. 152. 159. 162. 196. 211. 215. 216. 217. 218. 220. 221. 222. 223. 226. 227. 229. 230. 233. 239. 244. 245. 246. 257. 264. 265. 266. 268. 269. 270. 271. 273. 274. 275. 277. 278. 281. 282. 293. 295. 297. 298. 300. 301. 302. 303. 305. 306. 307. 309. 315. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 326. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 340. 341. 411.
Elfgren, Harald, kersantti 1:nen S. V. J. siv. 276. 277.
Emeleus, F. G., insinööri P. P. siv. 516.
Enckell, Suomen ulkoasiainministeri siv. 204.
Eno, Ivar, varavääpeli P. P. siv. 412.
Erik XIV, Ruotsin kuningas siv. 14.
Eriksson, Bruno, luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 302.
Eriksson, Erik, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 271.
Ernits, V., virol. maisteri siv. 124.
Eronen, Leo, asemakomendantti P. P. siv. 445.
Eskola, Anto, kapteeni 1:nen S. V. J. siv. 128. 133. 217. 218. 220. 221. 233. 278. 282. 283. 298. 302. 303.
Estola, Erkki, vänrikki P. P. siv. 507.
Filppula, Anton, sotilas P. P. siv. 483.
Flander, Tuomas, sotilas P. P. siv. 470. 484.
Fleming, Lauri, suomal. vapaaherra siv. 15.
Franzon, Fritz, kapteeni 1:nen S. V. J. siv. 269. 302. 324. 331.

Frey, Alexander, ent. senaattori siv. 100. 108. 110. 113. 126. 131.
Frisk, Minna, rouva siv. 101.
Frohne, Alex, jääkärivänrikki P. P. siv. 544. 568.
Fählman, Friedrich, virol. lääkäri, kirjailija siv. 20.
Färling, Hjalmar, kapteeni 1:nen S. V. J. siv. 303.
Gabrielsson, Arthur, vääpeli P. P. siv. 525.
Gammelin, Eero, vänrikki P. P. siv. 393. 412. 561. 562.
Gardie, de la, Jaakko, Ruotsin armeijan ylipäällikkö siv. 15.
Gardie, de la, Pontus, Ruotsin armeijan ylipäällikkö siv. 15.
Giers, Gunilla, rouva siv. 126.
Goltz, von der, Rüdiger, kreivi, saksal. kenraali siv. 49. 148.
Groos, H., Valkin kaupungin valtuusmies siv. 512.
Groundstroem, Ensio, jääkärikapteeni siv. 472.
Grünewald, von, baltil. paroni siv. 33.
Gudme, tanskal. kapteeni siv. 151. 152.
Göös, Hjalmar, fil. tri siv. 107. 132. 158. 166. 173. 418. 575.
Haajanen, Ville, sotilas P. P. siv. 393.
Haaranoja, Knut, sotilas P. P. siv. 506.
Haartman, von, Erik, majuri 1:nen S. V. J. siv. 303.
Haava, Aatu, aliupseeri P. P. siv. 549.
Hakala, Kalle, kersantti P. P. siv. 412.
Hallamäki, Paavo, jääkäriluutnantti 1:nen S. V. J. siv. 302. 322.
Hallsten, Ilmi, rouva siv. 100.
Halonen, P., everstiluutnantti P. P. siv. 356. 357.
Hanko, August, Viron kauppa- ja teollisuusministeri siv. 41. 133. 163. 209. 261.
Hannula, Bror Erik, jääkärikapteeni P. P. siv. 340. 345. 351. 368. 369. 370. 372. 373. 379. 387. 392. 393. 395. 399. 403. 406. 407. 408. 412. 414. 420. 424. 425. 427. 428. 429. 430. 431. 433. 434. 437. 438. 441. 442. 445. 447. 448. 451. 456. 457. 460. 461. 470. 471. 472. 475. 478. 479. 483. 485. 509. 515. 520. 524. 527. 536. 538. 539. 541. 542. 543. 544. 567.
Hannula, Karin, neiti P. P. siv. 196. 578.
Hannula, Ruth, neiti P. P. siv. 382.
Hartikainen, aliupseeri P. P. siv. 491.
Havas, Eero, kersantti P. P. siv. 412. 564. 565.
Havas, Väinö, vänrikki P. P. siv. 340. 404. 412. 431. 435. 448. 502. 504. 506. 539. 544. 561. 562.
Hayen, Georg, luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 257. 268. 269. 302.
Hedberg, A. R., kansanedustaja siv. 100.
Hedberg, Åke, kapteeni 1:nen S. V. J. siv. 265. 302. 315. 316.
Heikkinen, kansanedustaja siv. 577.
Heikkinen, Arvi, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 317.
Heino, Arvo, aliupseeri P. P. siv. 453.
Heinonen, Lauri, liikemies P. P. siv. 343. 357.
Helle, Emil, luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 194.
Hellsten, B., vänrikki 1:nen S. V. J. siv. 298.

Helo, kansanedustaja siv. 206.
Hertling, von, G., kreivi, Saksan valtakunnankansleri siv. 47. 56.
Hesse, von, baltil. lääkäri siv. 195.
Heurlin, af, Maunu, tohtori siv. 101. 126. 191.
Heurlin, af, Paula, neiti siv. 130.
Hieperi, Akseli, sotilas P. P. siv. 393.
Hietakangas, Aarne, varavääpeli P. P. siv. 412. 547.
Hiiva, Aatu, aliupseeri P. P. siv. 549. 550.
Hilden, Hannes, liikemies siv. 575.
Hillilä, Erkki, sotilas P. P. siv. 496.
Hillilä, Kaarlo, ryhmänjohtaja P P. siv. 495.
Hippius, von, Elfride, sairaanhoitajatar l:nen S. V. J. siv. 289. 293. 306.
Hiukka, Emil, jääkärikapteeni siv. 133. 331.
Hjelt, Bror, vänrikki l:nen S. V. J. siv. 316. 317.
Holma, Harri, fil. tri siv. 134. 138. 163. 204. 205.
Holopainen, Soini, luutnantti P. P. siv. 357. 525.
Holsti, R., fil. tri siv. 128.
Honkajuuri, Mauri, pankinjohtaja siv. 101. 126. 204. 577.
Honkanen, Karl, sotilas l:nen S. V. J. siv. 317.
Honkaniemi, Siinto, sotilas P. P. siv. 483.
Horn, Klaus Kristerinpoika, suomal. vapaaherra siv. 14.
Hornborg, Eirik, kansanedustaja, rehtori siv. 100. 128.
Huhtanen, Jaakko, korpraali P. P. siv. 412.
Hulmi, Juho, vääpeli l:nen S. V. J. siv. 317.
Hurt, Jakob, virol. fil. tri, kansanrunouden kerääjä siv. 20.
Husu, Edvard, sotilas P. P. siv. 541.
Hyrkäs, Uno, kersantti P P. siv. 412.
Hyvönen, Armas, korpraali P. P. siv. 412. 504. 562.
Häggman, Oskar, sotilas P. P. siv. 389. 393.
Häggman, Sven, kersantti P. P. siv. 389.
Häll, Einar, jääkärivänrikki P. P. siv. 412. 520. 532.
Hämäläinen, Jooseppi, sotilas P. P. siv. 483.
Hämäläinen, Topias, sotilas P. P. siv. 393.
Härmälä, Frans, vänrikki P. P. siv. 357. 412. 525.
Häyhä, Yrjö, sotilas P. P. siv. 393.
Höffding, tanskal. professori siv. 129.
Idman, Suomen ulkoasiainministeriön kansliapäällikkö siv. 204.
Iivana IV Julma, Moskovan suuriruhtinas siv. 14. 15. 539.
Ingman, Lauri, professori, Suomen pääministeri siv. 89. 97. 140. 204.
Irw, virol. kapteeni siv. 323. 373. 403. 423. 556.
Isolukkari, Vilho, korpraali P. P. 412.
Isopuro, Akseli, jääkäriluutnantti P. P. siv. 357. 520.
Ivalo, Santeri, fil. tri siv. 101. 126. 204. 205. 576. 577.
Jaakkola, Toivo, sotilas l:nen S. V. J. siv. 276. 277.
Jaakkola, Väinö, sotilas P. P. siv. 545.
Jahn, saksal. eversti siv. 46.
Jakobson, Carl, virol. sanomalehtimies siv. 20.

Jannsen, Johann, virol. sanomalehtimies siv. 20.
Jannsen-Koidula, Lydia, virol. runoilijatar siv. 20.
Jansen, lättil, eversti siv. 556.
Jauhiainen, Antti, sotilas P. P. siv. 533.
Joensuu, Eino, sotilas P. P. siv. 393. (Kts. Oikaisuja.)
Johansson, August, luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 217.
Johansson, Jalmar, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 271.
Jokinen, Anselm, sotilas P. P. siv. 542.
Jokioinen, Eino, luutnantti P. P. siv. 184. 185. 408. 461. 462. 515. 519. 558.
Judenitsh, venäl. kenraali siv. 145.
Juhana, Suomen herttua siv. 14.
Jussila, Niilo, sotilas P. P. siv. 393.
Juutilainen, A., kansanedustaja siv. 101.
Jürine, Viron sotaministerin apulainen siv. 216.
Järv, Valke, virol. nainen siv. 412.
Järvihaavisto, Frans, sotilas P. P. siv. 504. 505.
Järvinen, Arvo, kersantti P. P. siv. 393.
Jääskeläinen, Eino, sotilas P. P. siv. 542.
Jõgi, virol. bolsheviki siv. 294.
Kaakinen, Paul, sotilas P. P. siv. 496.
Kaarle XI, Ruotsin kuningas siv. 16.
Kaarle XII, Ruotsin kuningas siv. 16. 17. 272. 571.
Kaartotie, Juho, varakapellimestari siv. 134. 319. 488.
Kaikkonen, Tauno, vääpeli P. P. siv. 412.
Kaila, E. E., fil. maist. siv. 107.
Kaila, T. T., fil. tri siv. 97.
Kairamo, senaattori siv. 175. 187. 204.
Kalervo, Vilho, luutnantti P. P. siv. 185. 380. 381. 396. 406. 478. 479. 511. 515. 519. 567.
Kallas, Oskar, virol. ministeri siv. 94. 96. 100. 108. 110. 128. 150. 215. 348. 576.
Kallio, K., kansanedustaja siv. 101.
Kallio, Sulo, luutnantti P. P. siv. 357. 374. 414. 520. 569.
Kallioinen, Lauri, lääkintämajuri P. P. siv. 355. 357. 369. 381. 382. 425. 430. 445. 457. 515. 565.
Kalm, Hans, eversti, P. P. komentaja siv. 96. 97. 98. 99. 100. 107. 108. 109. 113. 122. 131. 134. 152. 157. 160. 161. 162. 163. 196. 201. 202. 203. 204. 211. 335. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 351. 354. 357. 358. 363. 367. 368. 369. 370. 372. 373. 378. 379. 382. 395. 396. 398. 402. 405. 410. 411. 412. 413. 415. 418. 420. 421. 423. 424. 425. 430. 431. 433. 441. 443. 444. 445. 447. 448. 450. 454. 455. 457. 458. 461. 472. 473. 478. 479. 480. 484. 488. 496. 497. 502. 508. 510. 511. 521. 522. 523. 524. 567. 568. 570. 571. 572.
Kalpa, Ilmari, lääkintäkapteeni P. P. siv. 357. 425. 445. 451. 524.
Kamsula, Jaakko, varavääpeli P. P. siv. 412.
Kanerva, Severi, majuri 1:nen S. V. J. siv. 217. 223. 243. 255. 282. 283. 288. 302. 303. 329.

Kangasmaa, Alvar, vänrikki P. P. siv. 412. 438. 515.
Kann, virol. eversti siv. 368. 398. 423.
Kares, Niilo, jääkäriluutnantti P. P. siv. 357. 396. 403. 405. 406.
Karisto, Kalle, vääpeli P. P. siv. 440.
Karlsson, vääpeli 1:nen S. V. J. siv. 269.
Kask, Koidu, virol. nainen siv. 412.
Kataja, Lauri, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 317.
Katajew, virol. bolsheviki siv. 294.,
Kattainen, Aatu, sotilas P. P. siv. 495. 496.
Kattoin, W., Valkin kaupungin valtuusmies siv. 512.
Kaukoranta, Toivo, fil. maist. siv. 96. 97. 98. 107. 108. 113. 121. 133. 346.
Kaulio, Lauri, luutnantti P. P. siv. 515.
Kauppinen, Otto, sotilas P. P. siv. 532.
Kejonen, Juho, sotilas P. P. siv. 496.
Kemppainen, Urho, korpraali P. P. siv. 412.
Kenraali, Eino, sotilas P. P. siv. 495.
Kerenski, Venäjän sotaministeri siv. 24. 25.
Kerg, J., Valkin kaupungin esimies siv. 512.
Keskipoikila, Matti, ryhmänjohtaja P. P. siv. 376.
Ketonen, vänrikki siv. 173.
Kettunen, vänrikki siv. 185.
Kettunen, Kalle, sotilas P. P. siv. 483.
Kettunen, Lauri, fil. tri siv. 91. 94. 96. 98. 100. 101. 107. 121. 134. 148. 173. 174. 175. 346.
Kingissepp, virol. bolsheviki siv. 35.
Kirotar, I., ratsumestari 1:nen S. V. J. siv. 113. 216. 217. 218. 221. 269. 303. 308.
Klemetti, Benjam, sanitääri P. P. siv. 540.
Klemetti, Heikki, fil. maist. siv. 92. 344. 345.
Knuutila, Yrjö, sotilas P. P. siv. 562.
Koistinen, Edit, ylihoitajatar siv. 191.
Koivisto, Yrjö, jääkäriluutnantti P. P. siv. 345. 380. 381. 388. 394. 396. 428. 430. 463. 464. 515. 544. 547. 557. 560. 564. 565. 566. 569.
Kokko, kansanedustaja siv. 576. 577.
Koltshak, venäl. kenraali siv. 143. 146.
Konik, K., virol. tohtori siv. 32. 33. 42.
Korhonen, Jussi, jääkärivänrikki P. P. siv. 345. 403. 412. 413. 437. 458. 460. 515. 541. 542. 544.
Korhonen, Lauri, vääpeli P. P. siv. 357.
Korhonen, Samuel, varavääpeli P. P. siv. 412.
Kornell, virol. kornetti siv. 413.
Kortesmaa, Viljo, sotilas P. P. siv. 431.
Koskelainen, Yrjö, sanomalehdentoimittaja siv. 90. 106.
Koski, Karl, luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 298. 302.
Koskinen, vääpeli siv. 173.
Koskinen, Paavo, vääpeli P. P. siv. 525. 539. 540.
Koskinen, Sulo, sotilas P. P. siv. 393.
Koskinen, Vilho, sotilas P. P. siv. 393.

Kotonen, kansanedustaja siv. 206.
Kreutzwald, Friedrich, virol. lääketiet. tri, kirjailija siv. 20.
Kriisa, Tarton pormestari siv. 362.
Kruus, virol. kapteeni siv. 406. 407. 408.
Kubbo, virol. eversti siv. 62. 527. 532. 536. 537. 555.
Kuhlbars, Friedrich, virol. runoilija siv. 20.
Kuivamäki, Matti, sotilas P. P. siv. 504.
Kujala, Ville, kersantti P. P. siv. 412.
Kukk, Juhann, Viron raha- ja valtiov. ministeri siv. 41.
Kull, Viron maapäivien lähettiläs siv. 54.
Kumlin, jääkärikapteeni siv. 208.
Kuperjanov, virol. yliluutnantti siv. 75. 160. 263. 360. 368. 372. 373. 376. 379. 380. 381. 383. 392. 396. 397. 398. 402. 430. 557.
Kurvinen, Otto, vänrikki 1:nen S. V. J. siv. 290.
Kusin, J., Valkin kaupungin valtuusmies siv. 512.
Kustaa I Vaasa, Ruotsin kuningas siv. 14.
Kustaa II Aadolf, Ruotsin kuningas siv. 15. 16.
Kuttinen, Toivo, sotilas P. P. siv. 496.
Kuusisto, Henrik, vänrikki P. P. siv. 412. 525.
Kühlmann, von, R., Saksan ulkoasianministeri siv. 33.
Käpy, ylitarkastaja siv. 98.
Kärnä, Antti, jääkäriluutnantti P. P. siv. 355. 381. 385. 386. 393. 413.
Käärik, Th., virol. virkamies siv. 210.
Laaka, Kalle, sotilas P. P. siv. 393.
Laaksonen, Pauli, korpraali P. P. 412.
Laaksonen, Yrjö, luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 217. 274. 302.
Laaksonen, Yrjö, korpraali P. P. siv. 413. 504. 505. 506.
Laane, Helju, virol. nainen siv. 412.
Lagerström, Valter, jääkärivänrikki P. P. siv. 357. 412. 498. 525.
Lahti, Eino, sotilas P. P. siv. 552.
Laidoner, J., kenraali, Viron armeijan ylipäällikkö siv. 25. 76. 77. 125. 134. 136. 146. 154. 155. 156. 157. 159. 161. 163. 164. 165. 171. 174. 198. 201. 202. 204. 211. 212. 216. 221. 222. 230. 231. 264. 265. 298. 304. 318. 323. 324. 326. 331. 348. 353. 354. 410. 419. 420. 421. 496. 497. 555. 557.
Laihia, Sandra, neiti siv. 179. 190.
Laine, Emanuel, vääpeli P. P. siv. 538.
Laitinen, Sulo, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 276. 277.
Lappalainen, Hannes, sotilas P. P. siv. 389. 393.
Laretei, virol. kapteeni siv. 62.
Larka, Anders, kenraali, Viron sotaministeri siv. 41. 220. 222.
Latvanen, Vilho, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 307.
Lauren, Alfred, kersantti P. P. siv. 412.
Laurikainen, Yrjö, vänrikki P. P. siv. 412. 452. 453.
Laurikkala, Samuli, varavääpeli P. P. siv. 412.
Lavonius, W. A., johtaja siv. 101. 126. 128.
Lehtonen, Alvar, luutnantti P. P. siv. 357. 457. 511.

Lehtonen, Toivo, vänrikki P. P. siv. 484. 507.
Lembit, virol. heimopäällikkö siv. 10.
Lensu, Toivo, sotilas P. P. siv. 541. 548.
Lepistö, Erkki, ylioppilas siv. 126. 576.
Liikanen, Artturi, kersantti 1:nen S. V. J. siv. 243.
Liljeström, Aatto, ylikapellimestari siv. 133. 134. 320. 516.
Limberg, virol. eversti siv. 62.
Lindberg, eversti siv. 157. 184.
Lindblom, Johan, kersantti P. P. siv. 412.
Lindell, Leo, vääpeli P. P. siv. 525.
Lindström, Alexander, sotilas P. P. siv. 536.
Lindström, Toivo, sotilas P. P. siv. 483.
Lode, tanskal. kenraali siv. 150.
Londen, kenraali siv. 227.
Louhivuori, O. W., fil. tri, ent. senaattori, Viron Avustamisen Päätoimikunnan puheenjohtaja siv. 86. 92. 96. 98. 100. 101. 125. 126. 127. 128. 129. 131. 132. 135. 136. 144. 146. 150. 151. 152. 153. 155. 158. 162. 163. 198. 201. 202. 204. 205. 209. 211. 219. 224. 344. 410. 444. 512. 522. 576. 577.
Luokila, Otto, korpraali P. P. siv. 413.
Luopajärvi, Mikko, kansanedustaja siv. 143.
Luostarinen, Ilmari, vänrikki P. P. siv. 373. 412. 453. 529. 533. 534. 548. 551. 553.
Lyytikäinen, Emil, sotilas P. P. siv. 483.
Långström, Georg, vääpeli 1:nen S. V. J. siv. 271.
Lähteenmäki, Paavo, kersantti 1:nen S. V. J. siv. 307.
Maasik, Willem, Viron työ- ja huoltoministeri siv. 41.
Majantie, K. H., varatuomari siv. 183. 184.
Makkonen, Kustaa, luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 302.
Malander, Antti, sotilas P. P. siv. 483.
Malmberg, ruotsal. kapteeni iv. 269.
Mannerheim, C. G., vapaaherra, kenraali, Suomen valtionhoitaja siv. 130. 134. 146.
Manninen, Eero, jääkäriluutnantti P. P. siv. 357. 414. 520.
Manninen, Huugo, sotilas P. P. siv. 502. 503.
Mantere, Kaarlo, vänrikki P. P. siv. 393. 412. 540.
Markkula, W., värväystoimiston johtaja siv. 115.
Martikainen, Johannes, vääpeli P. P. siv. 371.
Martna, Viron maapäivien lähettiläs siv. 54. 206.
Marttinen, Einari, jääkäriluutnantti P. P. siv. 342. 344. 345. 388. 389. 395. 425. 428. 475. 478. 479. 483. 515.
Maunu-herttua, tanskal. prinssi siv. 14. 15.
Maunu, Teodor, jääkärivääpeli P. P. siv 525.
Max, Badenin prinssi, Saksan valtakunnankansleri siv. 56.
Melartin Kaarlo, lääkintämajuri 1:nen S. V. J. siv. 278. 303.
Menning, Viron maapäivien lähettiläs siv. 54.
Meriluoto, Oskari, luutnantti P. P. siv. 357. 520.

Miettinen, Eero, jääkärivääpeli P. P. siv. 525.
Miettinen, Väinö Aug., vänri ki P. P. siv. 507. 546. 568.
Minkkinen, Elis, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 243.
Minni, Emil, lääkintäkapteeni 1:nen S. V. J. siv. 303.
Mortensen, tanskal. kapteeni siv. 152.
Mowinckell, Norjan suurkäräjien presidentti siv. 129.
Mulari, Tuomas, sotilas P. P. siv. 483.
Mursu, Janne, jääkärivääpeli P. P. siv. 471.
Murto, Leo, sotilas P. P. siv. 496.
Mutt, virol. kapteeni siv. 523.
Mäkelä, Martti, sotilas P. P. siv. 483.
Mäki, Jukka, jääkäriluutnantti P. P. siv. 525.
Nieminen, Vihtori, sotilas P. P. siv. 496.
Niikkula, Edvard, sotilas P. P. siv. 552.
Niinisaari, Väinö, sotilas P. P. siv. 547.
Nikki, Kaarlo, joukkueenjohtaja P. P. siv. 431. 442. 449. 479. 483.
Nikkilä, Yrjö, sotilas P. P. siv. 376. 377. 536.
Nikolai I, Venäjän keisari siv. 19.
Nilsson, Knut, vääpeli 1:nen S. V. J. siv. 243.
Niskanen, Erkki, sotilas P. P. siv. 542.
Nordgren, Georg, korpraali P. P. siv. 413.
Nyberg, Ernst, sotilas P. P. siv. 532.
Nygård, Holger, jääkäriluutnantti 1:nen S. V. J. siv. 239. 252. 289. 290. 291. 292. 309.
Nykänen, Henrik, luutnantti siv. 172. 173.
Nykänen, Sulo, vänrikki siv. 175. 176.
Nyman, Paul, vääpeli 1:nen S. V. J. siv. 276. 277.
Oinonen, August, kapteeni 1:nen S. V. J. siv. 303.
Oittio, Y., vänrikki 1:nen S. V. J. siv. 298.
Oivo, Ragnar, jääkärivänrikki P. P. siv. 385. 386. 387. 393. 412. 434. 437. 438. 473. 479. 483. 515.
Oksman, Hans, sotilas P. P. siv. 440.
Ollonqvist, Lars, kapteeni 1:nen S. V. J. siv. 269. 298. 303. 309.
Paaso, Väinö, sotilas P. P. siv. 555.
Paavilainen, Theodor, vänrikki P. P. siv. 507.
Pakkanen, Nestor, sotilas P. P. siv. 483.
Palme, ruotsal. johtaja siv. 129.
Palmu, Eino, sotilas P. P. siv. 483.
Paloheimo, K. A., tohtori siv. 100. 577.
Parviainen, Lauri, luutnantti P. P. siv. 184.
Paulus, virol. kapteeni siv. 244. 245. 246. 265. 268. 278. 295.
Paunu, Viljo, sotilas P. P. siv. 483. (Kts. Huomautuksia.)
Peet, A., Viron sisäministeri siv. 230. 233.
Pekarsky, virol. luutnantti siv. 394. 395.
Pekkanen, Emil, kapteeni P. P. siv. 357. 453. 533.
Pelli, Tuomas, sotilas P. P. siv. 484.
Peltonen, Yrjö, luutnantti siv. 173. 202. 512.

Penttilä, jääkäriluutnantti siv. 80.
Pesola, Erkki, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 277.
Pesonen, Arvi, sotilas P. P. siv. 532.
Pesonen, Lauri, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 236.
Peters, virol. kapteeni siv. 425. 457.
Petterson, Ferdinand, Viron kulkulaitosministeri siv. 41.
Pietari I, Venäjän tsaari siv. 17.
Pietari Joninpoika, Viipurin linnanpäällikkö siv. 13.
Pietilä, Lauri, joukkueenjohtaja P. P. siv. 375. 377. 378.
Pihkala, Martti, opettaja P. P. siv. 344. 416. 516.
Piip, Viron maapäivien lähettiläs siv. 54.
Pitka, virol. kapteeni siv. 298.
Plettenberg, von, Wolter, kalparitariston mestari siv. 13. 14.
Pohjala, Kyllikki, sairaanhoitajatar P. P. siv. 371. 381. 382. 489. 550. 554. 569.
Pohjanpalo, Ilmari, jääkärimajuri P. P. siv. 357.
Ponsi, Arvid, Pääintendenttuurin kansliapäällikkö siv. 575.
Poska, Jaan, Viron ulkoasiain- ja myöh. oikeusministeri siv. 41. 60. 89. 94.
Potila, Harri, kersantti P. P. siv. 412.
Priimägi, H., virol. virkamies siv. 362.
Prättälä, Samuel, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 277.
Puhakka, Kalle, varavääpeli P. P. siv. 412.
Puskar, virol. eversti siv. 62. 76. 158. 360. 361. 368. 421. 423. 424. 454. 457. 497. 523. 536. 555. 557.
Pusta, Viron maapäivien lähettiläs siv. 54.
Puustinen, Viljo, varatuomari siv. 107.
Påhlsson, Paul, jääkärikapteeni P. P. siv. 357. 372. 377. 406. 463. 467. 468. 482. 525. 455. 568.
Pälli, Nikolai, sotilas P. P. siv. 555.
Päts, Konstantin, Viron pääministeri siv. 20 32. 33. 36. 41. 54. 56. 58. 60. 63. 70. 71. 121. 122. 123. 124. 125. 133. 136. 163. 171. 198. 201. 216. 220. 222. 223. 230. 231. 233. 346. 348.
Pödder, virol. kenraali siv. 62. 222. 348.
Pöld, Peeter, Viron sivistysministeri siv. 41.
Pöyry, Albin, aliupseeri P. P. siv. 548.
Pöögelmann, H., virol. bolsheviki siv. 26.
Raamot, Jaan, Viron maanviljelys- ja elintarveministeri siv. 41. 56.
Raatikainen, Uuno, sotilas P. P. siv. 548.
Rahola, Eero, joukkueenjohtaja P. P. siv. 412. 539. 541.
Railio, Yrjö, joukkueenjohtaja P. P. siv. 532.
Rammel, virol. luutnantti siv. 62.
Rantanen, Erkki, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 251.
Raudkatz, Anna, virol. opettajatar siv. 348.
Rautanen, Lauri, ylioppilas P. P. siv. 357. 511.
Reek, virol. eversti siv. 62. 67. 74. 305. 308. 315. 317. 331.
Rei, virol. ministeri siv. 86. 132. 133. 205. 206.
Reiman, virol. eversti siv. 216 220. 222.
Reinikka, Niilo, vänrikki P. P. siv. 548. 550. 551. 552.

Reinwald, Ado, virol. runoilija siv. 20.
Rekola, Eero, vänrikki P. P. siv. 491. 493. 507. 520.
Remes, Juho, sotilas P. P. siv. 406.
Renvald, eversti siv. 164.
Reponen, Kalervo, luutnantti P. P. siv. 369. 385. 404. 437. 463. 490. 515.
Rihtniemi, Elja, kapteeni P. P. siv. 357. 445. 511. 536. 545.
Riikonen, Viljo, vääpeli P. P. siv. 568.
Riikonen, Yrjö, vänrikki P. P. siv. 345. 388. 389. 484. 507. 519. 539. 568.
Rikane, W., Valkin kaupungin valtuusmies siv. 512.
Rinne, Kaarlo, jääkäriluutnantti P. P. siv. 357. 511.
Ritavuori, H., lakitiet. kand. siv. 101. 577.
Ruuth, Veli, vänrikki P. P. siv. 357. 507.
Ruuth, Y. O., fil. maist. siv. 96. 97. 98. 100. 107. 110. 126. 221. 346. 577.
Rytkönen, Ilmari, vänrikki P. P. siv. 349. 389. 393. 412.
Ryömä, Hannes, lääketiet. tri siv. 101. 207.
Räinä, Aslak, varavääpeli P. P. siv. 413.
Räsänen, Yrjö, sotilas P. P. siv. 547.
Saarikangas, Martti, sotilas P. P. siv. 483.
Saarinen, vänrikki siv. 175.
Saarinen, Frans, luutnantti P. P. siv. 515.
Saarinen, Kalle, sotilas P. P. siv. 547.
Sahlberg, Inga, neiti P. P. siv. 382.
Sainio, J. E., jääkäriluutnantti P. P. siv. 357. 475. 479. 480. 496. 519. 520.
Salminen, A. A., jääkärikapteeni P. P. siv. 519. 523. 529. 535. 548.
Salo, Niilo, kersantti P. P. siv. 440.
Salonen, Matti, sotilas P. P. siv. 506.
Sammalisto, Lauri, joukkueenjohtaja P. P. siv. 345. 412. 560.
Sauramo, Juho, eläinlääkäri P. P. siv. 418. 511.
Saxell, Martti, luutnantti l:nen S. V. J. siv. 302.
Schilling, baltil. paroni siv. 33.
Schlippenbach, ruotsal. kenraali siv. 371.
Schulgin, Valentin, kapteeni l:nen S. V. J. siv. 265. 294.
Schwalbe, Viron konsuli Helsingissä siv. 215.
Schönemann-Soriola, Eino, korpraali P. P. siv. 493. 496.
Seckendorff, von, vapaaherra, saksal. kenraali siv. 47. 49.
Sederholm, Gustaf, sotilas l:nen S. V. J. siv. 276. 277.
Seiman, virol. eversti siv. 62. 74. 239. 263.
Selänne, Lauri, joukkueenjohtaja P. P. siv. 533.
Seppälä, Kosti, varavääpeli P. P. siv. 412.
Sihvo, Aarne, jääkärieversti siv. 97. 100.
Sihvo, Anders, sotilas P. P. siv. 532.
Siimon, virol. kapteeni siv. 220.
Siltanen, Heikki, korpraali P. P. siv. 413.
Silva, Torsten, sotilas P. P. siv. 502. 503.
Silventoinen, Yrjö, luutnantti P. P. siv. 345. 485. 515. 565. 567. 568.
Simanainen, Evald, sotilas P. P. siv. 502. 503.
Simelius, Lauri, joukkueenjohtaja P. P. siv. 377.

Simola, Yrjö, luutnantti P. P. siv. 351. 485. 515. 519.
Sinervo, Yrjö, liikemies P. P. siv. 345.
Sippola, H., vänrikki 1:nen S. V. J. siv. 298.
Skrabb, Ragnar, luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 269.
Slang, Erik, suomal. aatelismies siv. 15.
Snellman, Aarne, jääkärimajuri P. P. siv. 356. 357. 368. 372. 378. 381. 393. 394. 406. 407. 425. 427. 432. 433. 451. 456. 470. 478. 523. 524.525. 527. 529. 532. 534. 536. 537. 538. 543. 555. 566.
Snellman, Otto, aliupseeri P. P. siv. 393.
Soals, virol. alikapteeni siv. 506.
Sola, Väinö, laulaja siv. 181. 517.
Somppi, Leevi, korpraali P. P. siv. 413.
Soo, J., Valkin kaupungin valtuusmies siv. 512.
Soots, virol. eversti siv. 76.
Sopanen, R., vänrikki siv. 175.
Stackelberg, baltil. paroni siv. 33.
Stempel, tallinnal. rouva ja herra siv. 179.
Stenberg, Herman, maisteri P. P. siv. 521.
Sternberg, virol. kapteeni siv. 486.
Strandman, Viron pääministeri siv. 208. 210.
Stryck, von, baltil. paroni siv. 59. 60.
Sundman, luutnantti siv. 184.
Svinhufvud, Gustaf, jääkärikapteeni P. P. siv. 357. 368. 372. 373. 374. 377. 445. 448. 451. 452. 453. 454. 468. 469. 470. 484. 491. 519. 520.
Säkk, Viron kulkulaitosministeri siv. 216.
Särkkä, Kullervo, talouspäällikkö P. P. siv. 525.
Säteri, Artur, sotilas P. P. siv. 534.
Taberman, Yrjö, sotilas P. P. siv. 393.
Tallberg, Einar, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 317.
Tallqvist, Alvar, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 270.
Tammelin, Kustaa, sotilas P. P. siv. 483.
Tamminen, Johannes, jääkäriluutnantti P. P. siv. 357. 412. 457. 507. 511.
Teeri, Viljo, ryhmänjohtaja P. P. siv. 393.
Teikari, Leo, vänrikki P. P. siv. 507. 511.
Tenho, Kalle, sotilas P. P. siv. 393.
Tenhunen, Matti, vänrikki 1:nen S. V. J. siv. 283. 286.
Thornberg, Henrik, intendentti P. P. siv. 357.
Toomel, virol. vänrikki siv. 67.
Trotski, bolshevikikomissaari siv. 29. 59. 279. 285.
Troupp, A., lääketiet. tri siv. 191.
Tukiainen, vääpeli 1:nen S. V. J. siv. 321.
Tuomela, Teodor, sotilas P. P. siv. 552.
Tönisson, virol. kenraali siv. 24. 62. 71. 76. 80. 305. 320. 323. 331. 422.
Tönisson, Jaan, virol. ministeri siv. 20. 24. 33. 34. 89. 209.
Ullmanis, Latvian ministeripresidentti siv. 147.
Unt, virol. everstiluutnantti siv. 62. 76.

Unt, Jaan, virol. yliluutnantti siv. 413.
Waden, Reinhold, kapteeni 1:nen S. V. J. siv. 303.
Waldemar II Seier, Tanskan kuningas siv. 10.
Walden, kenraali, Suomen sotaministeri siv. 94. 100. 107.
Wallert, Kaarle, sotilas 1:nen S. V. J. siv. 292.
Vallin, Väinö, sotilas P. P. siv. 393.
Valtanen, Viljo, kersantti P. P. siv. 552.
Valtonen, Antti, kersantti P. P. siv. 393.
Varmavuori, Erkki, ratsumestari 1:nen S. V. J. siv. 238. 239. 249. 252. 253. 254. 255. 257. 270. 272. 278. 279. 289. 302. 309. 324. 329. 330.
Vartiainen, Eino, vääpeli P. P. siv. 357. 425. 431. 451. 457.
Veijo, Einari, jääkärimajuri siv. 444. 472.
Veikkola, Pauli, sotilas P. P. siv. 393.
Vesa, Juho, sotilas P. P. siv. 532.
Westerling, Väinö, joukkueenjohtaja P. P. siv. 403. 406.
Wetzer, Martin, kenraali, Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen ylipäällikkö siv. 130. 131. 132. 133. 134. 142. 144. 150. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 166. 172. 173. 174. 176. 183. 184. 185. 186. 211. 227. 298. 304. 306. 307. 318. 321. 323. 324. 347. 354. 367. 368. 410. 422. 423. 424. 443. 444. 472. 496. 497. 508. 521.
Wigström, Arthur, vänrikki 1:nen S. V. J. siv. 322.
Wilhelm II, Saksan keisari siv. 57.
Vilkama, K., kenraali, Suomen armeijan ylipäällikkö siv. 100.
Wilms, Jüri, Viron oikeusministeri siv. 32. 33. 36. 41. 55.
Wilson, Pohjois-Amerikan Yhdysvaltain presidentti siv. 128.
Winnig, A., Saksan hallituksen edustaja siv. 60.
Winter, tohtori siv. 190.
Wirén, Sulo, luutnantti 1:nen S. V. J. siv. 322.
Virgo, Viron maapäivien lähettiläs siv. 54.
Virkki, Emil, vääpeli P. P. siv. 412.
Virkkunen, A. H., fil. tri siv. 101.
Virtanen, Aarne, sotilas P. P. siv. 393.
Virtanen, Viktor, sotilas P. P. siv. 504.
Vohlonen, Oiva, luutnantti P. P. siv. 357. 491. 494. 520.
Voionmaa, Väinö, professori siv. 101. 207.
Volkonsky, venäl. upseeri siv. 145.
Volrat, August, vääpeli P. P. siv. 511.
Vorovski, bolshevikien lähettiläs siv. 33.
Wrede, vapaaherra, ulkoasiainministerion osastopäällikkö siv. 204.
Vuorisalo, Onni, jääkärikapteeni 1:nen S. V. J. siv. 223. 224. 244. 245. 247. 254. 257. 278. 279. 290. 302. 312.
Väisänen, A. O., fil. maist. siv. 121.
Välikangas, Yrjö, jääkäriluutnantti 1:nen S. V. J. siv. 302. 322.
Välikangas, E., fil. maist. siv. 107.
Välimaa, Hjalmar, kersantti 1:nen S. V. J. siv. 292.

Väänänen, A. E., sotatuomari siv. 575.
Väätänen, Pekka, sotilas P. P. siv. 393.
Zetterman, Emil, varavääpeli P. P. siv. 412.
Zidbäck, John, sanomalehdentoimittaja siv. 91. 517.
Ylipohja, Kaarlo, kersantti P. P. siv. 541. 542.
Üxküll, von, Jürgen, kalparitari siv. 539.
Äijälä, Edvard, korpraali P. P. siv. 413.
Äikäs, Mikko, korpraali P. P. siv. 413.
Öhman, vänrikki siv. 175.

Oikaisuja.

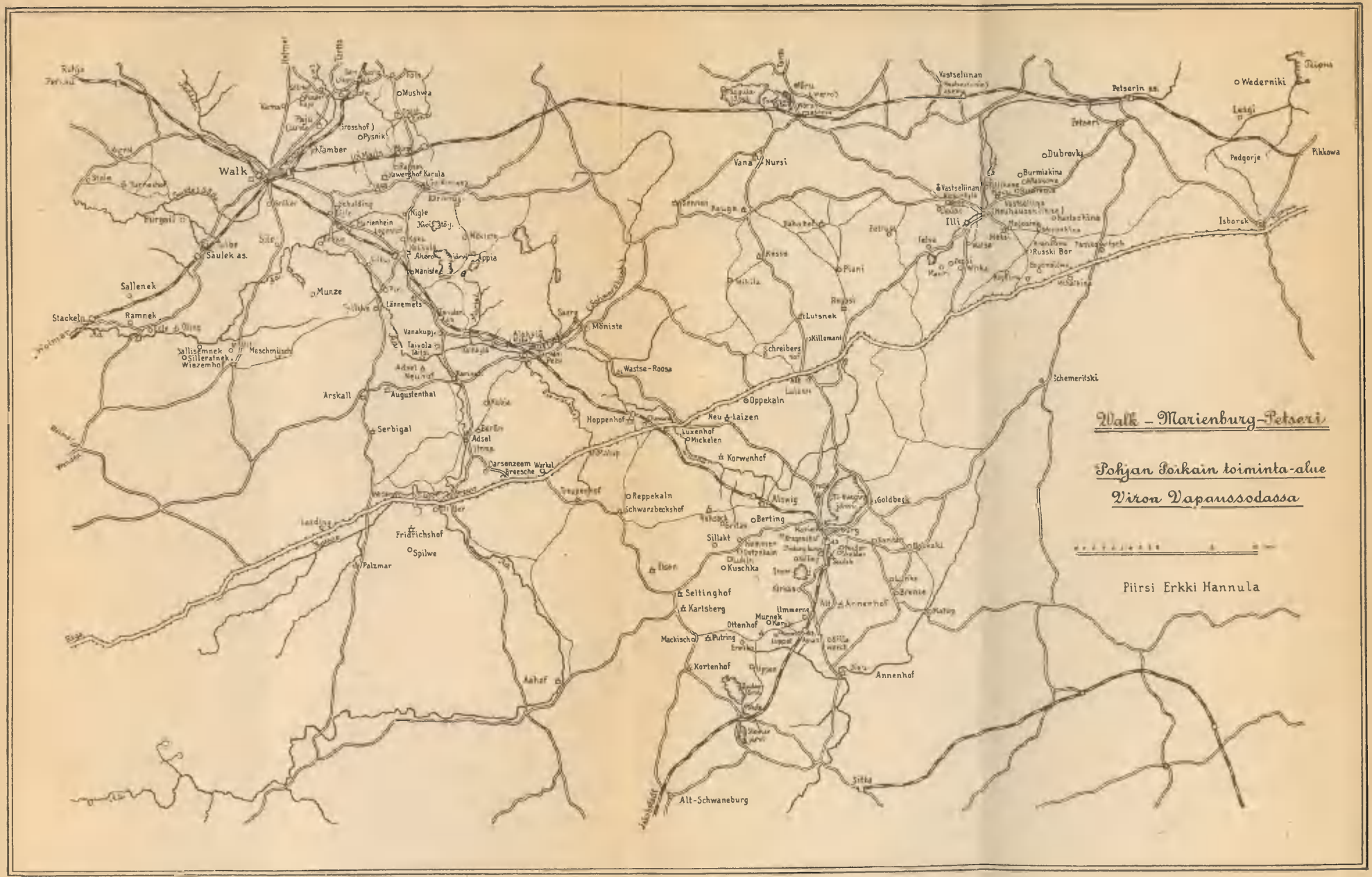
Esipuheessa mainitut, sotavoimia koskevat taulukot on täytynyt jättää pois, koska piirtämiskustannusten suuruuden vuoksi ei ole voitu hankkia niiden valaisemiseksi uutta, kyllin suurta Viron karttaa.

Siv.				
16	r.	18 ylh.	on reduktsioonin	lue reduktsionin
23	r.	7 ja 8 ylh.	,, sosiali-	,, sosiaali-
24	r.	18 ylh.	,, sotilaallinena	,, sotilaallinen
25	r.	8 alh.	,, katastroofia	,, katastrofia
27	r.	12 alh.	,, federatsiooni-	,, federatsioni-
27	r.	2 alh.	,, sosiali-	,, sosiaali-
30	r.	13 ylh.	,, -agitatsioonilla	,, -agitatsionilla
33	r.	19 alh.	,, paroonit	,, paronit
51	r.	2 alh.	,, paroonit	,, paronit
52	r.	3 alh.	,, tuleviasuutta	,, tulevaisuutta
53	r.	66 ylh.	,, unioonissa	,, unionissa
53	r.	8 ylh.	,, paroonit	,, paronit
60	r.	12 ja 18 ylh.	,, mobilisatsiooni-	,, mobilisatsioni-
63	r.	6 alh.	,, provokatsiooniksi	,, provokatsioniksi
67	r.	14 ylh.	,, Illukin	,, Illukan
75	r.	12 ylh.	,, Pietarin torille	,, Pietarintorille
97	r.	2 ylh.	,, seuraavansisältöisen	,, seuraavan-sisältöisen
102	r.	19 alh.	,, bo shevikijoukkojen	,, bolshevikijoukkojen
116	r.	19 alh.	,, Onhan	,, Ovathan
123	r.	19 alh.	,, »Päevaleht»	,, »Päewaleht»
213			,, Kolmas Osa	,, Kolmas Osa. Ensimmäinen Suomalainen Vapaajoukko.
337			,, Pohjan Pojat	,, Neljäs Osa. Pohjan Pojat.
377	r.	19 alh.	,, *Påhlsson*	,, *Påhlsson*
393			3:nnen komppanian kaatuneiden luettelosta puuttuu sotilas *Eino Joensuu.*	
483			3:nnen komppanian kaatuneiden luettelosta puuttuu sotilas *Viljo Paunu.*	
518	r.	11 alh.	on Pyhä-	lue Pyhää
522	r.	13 alh.	,, väiillä	,, välillä
543	r.	16 ylh.	,, bolheviki-	,, bolsheviki-

Kartta N:o 1.

Lainattu Tietosanakirjan Täydennysosasta.

Walk – Marienburg–Petseri
Pohjan Poikain toiminta-alue
Viron Vapaussodassa
Piirsi Erkki Hannula
Walk
Marienburg
Petseri
Mushwa
Pysnik
Tamber
Karula
Säulek as.
Sallenek
Munze
Stackeln
Ramnek
Meschmüsch
Arskall
Augustenthal
Serbigal
Adsel
Fridrichshof
Spilwe
Palzmar
Aahof
Lännemets
Vanakula
Taivola
Möniste
Wastse-Roosa
Hoppenhof
Oppekaln
Neu-Laizen
Luxenhof
Mickelen
Korwenhof
Reppekaln
Schwarzbeckshof
Berting
Sillakt
Kuschka
Seltinghof
Karlsberg
Ottenhof
Mackisch
Putring
Kortenhof
Alt-Schwaneburg
Annenhof
Goldbeck
Lutsnek
Killomani
Schreibers
Schemeritski
Vana Nursi
Vastseliinan
Dubrovki
Burmiakina
Illi
Pisani
Russki Bor
Isborsk
Wederniki
Padgorje
Pihkowa
Petserin ss.

Kartta N:o 3.

Valkan taistelukausi.
30.1—4.2.1919.
Valkoiset
Punaiset
Tilanne 31.1 illalla
Valkoisten
Punaisten
Tikkoma silta
0 1 2 3 4 5 km
Valk
Borishof
Ermes Neuhof
Luhde
Säde
Smilge
Purgail
Gulben
Binke
Saulek
Puksi
Sadeskal
Meschuli
Anhof
Wichmannshof
Grosshof
Adale
Tambet
Mallin
Paran
Pyssе
Marienhein
Lepenhof
Laasnija
Zeple
Schulding
Sile
Bekke
Lipp
Voitigo
Munze
Kauli
Tylliku
Piri
Sangasten asema
Ovi
Ruusa
Folk
Pruksi
Sarre
Pysnik
Laaksaar
Myrgi
Ratnek
Meschmüsch
Kankari
Miglit
Erkki Hannula

Kartta N:o 4.